CATECHISMU
AD PAROCHOS
EX DECRETO
SACROSANCTI

CATECHISMU
ROMANUS
AD PAROCHOS.

CATECHISMUS AD PAROCHOS

EX DECRETO

SACROSANCTI CONCIL. TRIDENTINI

JUSSU PII V. PONTIF. MAXIMI EDITUS,

Sublatis mendis, adjectis variantibus Lectionibus, & triplici Indice,

Ad Editionis Taurinensis, omnium locupletissimæ & emendatissimæ, exemplar expressus.

MANTUÆ CARPETANORUM.

EX TYPOGRAPHIA PETRI MARINI.

MDCCLXXII.

EDITOR MATRITENSIS Lectori.

Catechismum Romanum, seu potius proprium & præcipuum totius Orbis Catholici Catechismum typis Matritensibus evulgaturi, ad optimæ editiones exemplar editionem nostram exigendam, summâque diligentiâ ab erroribus expurgandam duximus: Quas tantum partes industriæ nostræ reservatas fuisse intelligebamus. Atque utrumque quidem præstare conati sumus; nam & singulari cura adhibita adlaboravimus, ut Catechismus in lucem prodiret quam emendatissimus fieri posset (fieri autem vix poterat in tanta præsertim operarum negligentia, ne dicam imperitia) & editione Taurinensi usi sumus recentissima omnium, quas videre licuit, & castigatissima. Neque enim inter editiones florentissimæ hujus ætatis recenseri meretur Barchinonensis, quantumvis nuper evulgata; cujus Editor adeo religioni sibi duxit vetustissima illam Manutianam serviliter exprimere, ut ne adhibuerit quidem distributionem Operis in sectiones, & capita, quam ipse Pius V. Pontifex Maximus prætermissam à Manutio fuisse ægré tulit, quemadmodum testatur in Epistola ad Episcopum Warmiensem;

Lec-

CATECHISMUS
ROMANUS
AD PAROCHOS.

CATECHISMUS AD PAROCHOS

EX DECRETO

SACROSANCTI CONCIL. TRIDENTINI

JUSSU PII V. PONTIF. MAXIMI EDITUS,

Sublatis mendis, adjectis variantibus Lectionibus, & triplici Indice,

Ad Editionis Taurinensis, omnium locupletissimæ & emendatissimæ, exemplar expressus.

negligentia,
rinensi usi su
dere licuit,
editiones flo
meretur Bar
gata; cujus E

MANTUÆ CARPETANORUM.

EX TYPOGRAPHIA PETRI MARINI.

MDCCLXXII.

EDITOR MATRITENSIS
Lectori.

Catechismum Romanum, seu potius proprium & præcipuum totius Orbis Catholici Catechismum typis Matritensibus evulgaturi, ad optimæ editiones exemplar editionem nostram exigendam, summâque diligentiâ ab erroribus expurgandam duximus: Quas tantum partes industriæ nostræ reservatas fuisse intelligebamus. Atque utrumque quidem præstare conati sumus; nam & singulari cura adhibita adlaboravimus, ut Catechismus in lucem prodiret quàm emendatissimus fieri posset (fieri autem vix poterat in tanta præsertim operarum negligentia, ne dicam imperitia) & editione Taurinensi usi sumus recentissima omnium, quas videre licuit, & castigatissima. Neque enim inter editiones florentissimæ hujus ætatis recenseri meretur Barchinonensis, quantumvis nuper evulgata; cujus Editor adeo religioni sibi duxit vetustissima illam Manutianam serviliter exprimere, ut ne adhibuerit quidem distributionem Operis in sectiones, & capita, quam ipse Pius V. Pontifex Maximus prætermissam à Manutio fuisse ægré tulit, quemadmodum testatur in Epistola ad Episcopum Warmiensem;

Lec-

Lectores triplici Indice , aliisque ad faciliorem libri usum spectantibus privaverit : quod utramque Editionem invicem conferenti , & Typographi Taurinensis monitum híc subjiciendum legenti facilé apparebit. Sed quid hæc ornamenta requirimus ab homine , quicumque tandem ille sit , qui ne turpissimum quidem solæcismum (*) qui in Editionis Romanæ ann. 1761. ad Lectorem admonitionem forte irrepsit, animadverterit, neque emendandum curaverit ? Verum hæc de rebus exigui, ut plerisque videntur , monenti dicta sint satis : ad graviora veniamus.

(*) Pag. 301.

Si ad doctorum tantummodo hominum manus perventurum hoc opus confideremus, (quod sane optandum potius quam sperandum videtur) supervacaneum profecto foret ; duo in ipso limine admonere , quæ in nulla hactenus Editione prænotata animadvertimus : Primum, Decretales Epistolas Romanorum Pontificum, qui Siricium precessere , quæque in contextu, aut ad oram citantur , plané esse suppositias. Alterum , nonnulla opuscula, quæ Sanctorum Patrum nomine sæpe in Catechismo laudantur , vel ipsorum non essé, vel saltem de veris eorum Auctoribus adhuc dubitari. Qua de re consulendi , præter Scriptores qui de *Tractoribus* Ecclesiasticis egere,

Be-

Benedictini è Congregatione S. Mauri in præstantissimis Patrum Editionibus, & Cellierus ex eadem Familia, qui de Auctoribus Ecclesiasticis doctissimum opus nuper evulgavit. Quod semel animadvertisse sufficiat.

Reliquum est, ut pauca de ipsius Operis utilitate ex præfatione Taurinensi fideliter excripta subjungamus. „ Quanti (inquit Auc-
„ tor) intersit ejusdem Catechismi Romani
„ doctrinam Parochos, & Clericos animo pri-
„ mum percipere, verbis postea populo fide-
„ li tradere, satis luculenter docent quot-
„ quot Pontificum, & Episcoporum, post Pa-
„ tres Tridentinæ Synodi, eam sive in Conciliis,
„ sive in Epistolis summis laudibus non so-
„ lum extulerunt, sed etiam cœtui universo
„ Ecclesiastico studiossisime commendarunt.
„ Inter quos principem locum tenet Sanctus
„ Carolus Borromæus, qui in prima Synodo
„ Modiolanensi, quam habuit anno 1565.
„ Clericos omes postquam annum decimum
„ attingerint, præcipit hunc Catechismum as-
„ sidué legere: in Synodo autem anni 1569.
„ jubet, Parochos aliquam Catechismi Roma-
„ ni lectionem inter se convenientes tractare:
„ & in Synodo anni 1576. inter libros, quos
„ Episcopo visitanti Parochus exhibere debet,
„ recenset Catechismum Romanum, & in Sy-

no-

„ nodo anni 1577. decernit, eosdem Parochos
„ in Sacramentorum administratione Cathecis-
„ mi Romani locos, & doctrinam adhibere,
„ & anno 1579. ubi de examinandi ratione, san-
„ cit ab ordinandis inquiri, an Catechismum
„ Romanum habeant, ejusque doctrinam te-
„ neant. Summorum Pontificum non minus,
„ quam hujus sanctissimi viri vestigiis insis-
„ tens, eodemque zelo inflammatus S. D. N.
„ Clemens XIII. editum typis Romanis hunc
„ eundem Catechismum Patriarchis omnibus,
„ Primatibus, Archiepiscopis, & Episcopis,
„ nuper datis litteris, quas hic subjunctas Lec-
„ tor inveniet, etiam atque etiam commenda-
„ vit: ut Parochi, & Clerici præ cæteris ex eo,
„ veluti ex fecundissimis Sanctæ Matris uberi-
„ bus, Ecclesiasticæ Doctrinæ suavissimum lac
„ exugerent. Dent igitur operam quicumque
„ in sortem Domini vocati sunt, ut eum assi-
„ dua lectione pervolvant, pro certo habentes,
„ se muneri suo satis tum demum facturos,
„ quum, quæ hoc libro continentur, optimé
„ perspecta habuerint, & ea, quæ par est sedu-
„ litate præstiterint: ut illi (quod olim de elo-
quentissima Romanorum Oratore dictum est) se
satis in Doctrinæ Catholicæ institutionum stu-
dio profecisse sciant, queis Catechismi Roma-
ni lectio valde placuerit.

CLE-

CLEMENS
PAPA XIII.

Venerabilibus Fratribus, Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis & Episcopis.

Venerabiles Fratres salutem, & Apostolicam Benedictionem

IN Dominico agro, cui excolendo, divina disponente Providentia, præsumus, nihil tám vigilantem curam, & perseverantem requirit industriam, quám jacti boni seminis, Catholicæ nimirum doctrinæ á *Christo Jesu*, & ab Apostolis acceptæ, nobisque traditæ custodia; ne si pigro otio, & inerti desidia negligatur, dormientibus operariis, inimicus humani generis superseminet zizania; ex quo fiat ut in die messis, potius quam condenda in horreis, inveniantur ea, quæ urenda sint flammis. Atque ad tuendam quidem semel traditam (a) Sanctis fidem nos vehementer excitat Beatissimus Paulus, qui Timotheo scribit,

a Judæ 3.

(a) 2. Timoth. 1. 14.
(b) Ibid. 3. 1.
(c) Ibid. 5. 13.

ut bonum (*a*) custodiat depositum, quod periculosa (*b*) tempora instarent, cum in Ecclesia Dei homines (*c*) mali, & seductores existerent, quorum opera adhibita insidiosus ille tentator his erroribus incautas mentes conaretur inficere; qui sint Evangelicæ veritatis inimici. Verum si, quod sæpe accidit, quædam in Ecclesia Dei sese extulerint pravæ sententiæ quæ, adversis quidem sibi frontibus pugnantes, in eo tamen conspirent, ut Catholicæ Fidei puritatem quoquo modo labefactent; tum vero difficilium est, ea cautione inter utrumque hostem ita nostrum librare sermonem, ut nulli eorum terga vertisse, sed utrosque Christi hostes æque vitavisse, & condemnasse videamur. Atque interdum res est ejusmodi, ut facile diabolica falsitas veri quadam similitudine coloratis se tegat mendacis, dum vis sententiarum brevissima adjectione, aut commutatione corrumpitur, & confessio, quæ operabatur salutem, subtili nonnunquam transitu vergat in mortem.

Ab his propterea lubricis, angustisque semitis, quibus insistere, aut ingredi sine prolapsione vix possis, advertendi sunt Fide-

deles, ac præsertim qui rudiore sint, ac simpliciore ingenio: nec per invia loca ducendæ sunt oves ad pascua; nec singularia quædam, etiam Catholicorum Doctorum, placita iis sunt proponenda, sed illa certissima Catholicæ veritatis nota tradenda est, Doctrinæ universitas, antiquitas, & consensio. Præterea cum non possit vulgus ascendere (*a*) in montem, in quem gloria Domini descendit, & transcendens terminos ad videndum peribit; termini figendi sunt populo ab ejus Doctoribus per circuitum, ut ultra ea, quæ sunt ad salutem necessaria, aut summopere utilia, sermo non divagetur, & Fideles Apostolico dicto pareant: non plus (*b*) sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.

(*a*) Exod. 19. 12.

(*b*) Rom. 12. 3.

Hæc cum probe intellexissent Romani Pontifices Prædecessores nostri, in id omnem suam operam contulerunt, ut non modo venenata germina subnascentium errorum anathematis gladio præciderent, sed etiam subcrescentes opiniones quasdam amputarent; quæ vel redundantia in Christiano populo fidei uberiorem fructum impedirent, vel Fidelium animis proximitate nocere possent erroris. Postquam igitur Tri-

dentina Synodus eas, quæ tum temporis Ecclesiæ lucem obfuscare tentaverant, hæreses condemnavit, & Catholicam veritatem, quasi discussa errorum nebula, in clariorem lucem eduxit; cum iidem Prædecessores nostri intelligerent, sacrum illum universalis Ecclesiæ Conventum tam prudenti consilio, tantaque usum esse temperantia, ut ab opinionibus reprobandis abstinerent, quæ Doctorum Ecclesiasticorum auctoritatibus fulcirentur; ex ejusdem sacri Concilii mente aliud opus confici voluerunt, quod omnem doctrinam complecteretur, qua Fideles informari oporteret, & quæ ab omni errore quam longissime abesset. Quem librum Catechismi Romani nomine typis impressum evulgarunt; dupliciter in ea re laudandi. Nam & illuc eam doctrinam contulerunt, quæ communis est in Ecclesia, & procul abest ab omni periculo erroris; & hanc palam populo tradendam disertissimis verbis proposuerunt, ita Christi Domini præcepto obtemperantes, qui Apostolos dicere (*a*) in lumine jussit, quod in tenebris ipse dixisset, & quod in aure audierant, super tecta prædicare; Ecclesiæque Sponsæ obsecuti, cujus illæ voces: indica mihi (*b*) ubi cubes in me-

(*a*) Matth. 10. 27.

(*b*) Cant. 1. 6.

meridie : ubi enim non sit meridies , atque *ita* perspicue lux , ut liquido veritas cognoscatur , facile pro ea recipitur falsitas propter veri similitudinem , quæ in obscuro difficulter à vero discernitur. Noverant enim fuisse antea , & deinceps futuros , qui pascentes invitarent , & sapientiæ, scientiæque uberiora promitterent pascua, ad quos multi confluerent , *qui aquæ* (*a*) furtivæ *dulciores sunt* , & *suavior* panis absconditus. Ne igitur seducta vagaretur Ecclesia post greges sodalium , qui & ipsi sint vagi nulla stabiles certitudine veritatis , semper discentes (*b*) & nunquam ad scientiam veritatis pervenientes , idcirco quæ ad salutem tantummodo essent necessaria & maxime utilia, clare in Romano Catechismo , & dilucide explanata, Christiano populo tradenda proposuerunt.

(*a*) Prov. 9. 17.

(*b*) 2. Timot. 3. 7.

Verum hunc librum non mediocri labore & studio compositum , omnium consensione probatum , & summis laudibus exceptum, his temporibus è Pastorum manibus propemodum novitatis amor excussit , cum alios atque alios Cathecismos extulerit , nullo modo cum Romano comparandos : unde duo mala extiterunt ; alterum , quod illa fuerit

rit in eadem docendi ratione prope sublata consensio, oblatumque pusillis quodnam scandali genus, quibus sibi ipsi jam non amplius esse videantur in terra labii (*a*) unius & sermonum eorumdem: alterum, quod ex diversis, variisque tradendæ Catholicæ veritatis rationibus ortæ sunt contentiones, & ex æmulatione, dum alius se Apollo, alius Cephæ, alius Pauli se dictitat sectatorem, disjunctiones animorum, & magna dissidia: quarum dissensionum acerbitate nihil ad Dei gloriam minuendam exitialius putamus, nihil ad extinguendos fructus, quos è Christiana disciplina æquum est Fideles percipere, calamitosius. Itaque duplex hoc malum ut ab Ecclesia tandem amoliremur, illuc duximus redeundum, unde quidam parum prudenti consilio, nonnulli etiam superbia ducti, ut sese in Ecclesia jactitent sapientiores, jamdudum Fidelem populum avocaverant; & eundem *Catechismum Romanum* Pastoribus animarum iterum porrigendum existimavimus; ut qua ratione confirmata olim fuit Catholica Fides, & in doctrina Ecclesiæ, quæ est columna (*b*) veritatis, Fidelium mentes corroboratæ, eadem nunc à novis quoque opinionibus, quibus nec

(*a*) Gen. 11. 1.

(*b*) Timot 3. 15.

nec consensio, nec antiquitas suffragatur, quam longissime avertantur. Atque parabilior ut fieret liber, & maculis, quas operarum vitio contraxerat, emendatior, illum ad ejus exemplum, quem S. Pius V. Prædecessor noster ex Tridentinæ Synodi decreto vulgavit, iterum omni adhibita diligentia excludendum in Alma Urbe curavimus; qui in popularem sermonem ejusdem *S. Pii jussu* conversus, & editus, propediem mandato itidem nostro typis impressus denuo prodibit in lucem.

Quod igitur hoc Christianæ Reipublicæ difficilimo tempore ad pravarum opinionum fraudes removendas, & veram, sanamque doctrinam propagandam, stabiliendamque opportunissimum subsidium cura nostra præbet, & diligentia; vestrum est, Venerabiles Fratres, operam dare, ut à Fidelibus recipiatur. Ac propterea hunc librum, quem veluti Catholicæ Fidei, & Christianæ disciplinæ normam, ut etiam in tradendæ doctrinæ ratione constaret omnium consensio, Romani Pontifices Pastoribus propositum voluerunt, vobis, Venerabiles Fratres nunc maximé commendamus, Vosque etiam enixe in Domino cohortamur, ut jubea-

bea-

beatis ab omnibus, qui animarum curam gerunt, in informandis Catholica veritate populis adhiberi; quo tum eruditionis unitas, tum charitas, animorumque servetur concordia. Vestrum enim est tranquillitati omnium studere, quæ denique sunt partes Episcopi, qui propterea illuc intentos oculos habere debet, ne quisquam propter suos honores superbe agendo schismata faciat, unitatis compange disrupta.

Nullum tamen, aut certe exiguum hi libri fructum præbebunt utilitatis, si qui eos proponere, & explanare audientibus debent, minus docendo sint ipsi idonei. Itaque permagni interest, ut ad hoc munus Christianæ doctrinæ populo tradendæ homines eligatis, non modo sacrarum rerum scientia præditos, sed multo magis, & humilitate, & sanctificandarum animarum studio, & charitate flagrantes. Tota enim Christiana disciplina non in abundantia verbi, non in astutia disputandi, neque in appetitu laudis, & gloriæ, sed in vera, & voluntaria humilitate consistit. Sunt enim, quos major quidem scientia erigit, sed à ceterorum societate disjungit; & quo plus sapiunt, eo à concordiæ virtute disipiunt: qui Sapientia ip-

ipsa, Dei Verbo, admonentur: Habete (*a*) sal in vobis, & pacem habete inter vos: ita enim sapientiæ sal habendum, ut eo proximi amor custodiatur, & infirmitates condiantur. Quod si à sapientiæ studio, à cura etiam proximi ad discordias vertantur, sal sine pace habent, non virtutis donum, sed damnationis argumentum; & quo melius sapiunt, eo deterius delinquunt; quos quidem damnat Jacobi Apostoli sententia illis verbis: Quod si zelum (*b*) amarum habetis, & contentiones sint in cordibus vestris, nolite gloriari, & mendaces esse adversus veritatem: non est enim ista sapientia desursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica: ubi enim zelus est, & contentio, ibi inconstantia, & omne opus pravum. Quæ autem desursum est sapientia, primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia, & fructibus bonis, non judicans, sine æmulatione.

(*a*) Marc. 9. 49.

(*b*) Jacob 3. 14.

Deum ergo Dum in humilitate cordis, & afflictione animæ deprecamur, ut diligentiæ, atque industriæ nostræ conatibus suam impertiat indulgentiæ, & misericordiæ largitatem, ne dissensio populum fide-

lem disturbet, utque in vinculo pacis, & in charitate spiritus unum sapiamus omnes, unum laudemus, & glorificemus Deum, & Dominum nostrum Jesum Christum, Vos, Venerabiles Fratres, salutamus in osculo sancto; vobisque omnibus, itidemque cunctis Ecclesiarum vestrarum Fidelibus Apostolicam Benedictionem amantissime impertimur.

Datum in Arce Castri Gandulphi die XIV. Junii MDCCLXI. Pontificatus Nostri Anno III.

TYPOGRAPHUS
(TAURINENSIS)
LECTORI.

CAtechesim Romanam, sive *Catechismum ad Parochos ex Decreto Sacrosancti Concilii Tridentini* typis meis consignaturus, nihil dubitavi antiquiores Editiones, tanquam exemplar omnium correctissimum, mihi ante oculos ponere. Eas nihilominus cum aliis multis recentioribus, quæ ubique fere Orbis Christiani promulgatæ sunt, prius conferre visum est, non solum, ut discrimen, quod inter illas esset, dignoscerem, & adnotarem, sed etiam, si qua lectio in iis aptior occurreret, eam non prætermitterem, & legentibus indicarem: præsertim cum Typographi Veneti, Dominicus Farreus, & Georgius Angelerius, qui iis temporibus, quibus celebratum est Concilium Tridentinum, edendis libris operam dabant, in sua Catechismi Romani Editione se quam plurima menda sustulisse fateantur, quæ in primam Romanam Typographi incuria irrep-

serant. Quid ni aliqua adhuc sint eorundem Typographorum vel indiligentiâ, vel ignorantiâ, quæ correctione indigeant? Omnes igitur, quotquot mihi præsto erant, diligenter percurri, & alteram cum altera contuli; primum Manutianam, sive Romanam, quam Paulus Manutius jussu Pii V. Pontificis Maximi primum Romæ vulgavit; deinde Venetas, non multis annis post Manutianam editas, scilicet Farrei ann. 1574. & Angelerii 1586. postea Patavinas, sive Seminarii Patavini ann. 1714. 1744. 1750. Bassanensem 1749. & Venetam Italicam 1760. Denique Parisiensem ann. 1738. Lovaniensem 1744. Lugdunensem 1741. Harum nullam plane concordem deprehendi; Patavinam præsertim admodum discrepantem Unde tantum discriminis derivatum sit, definire non ausim. Spernendæ tamen non videntur, imo amplectendæ nonnullæ ejus lectiones, quas suis locis singillatim notatas Lector inveniet. Comparatis itaque inter se primis, & posterioribus Editionibus, hanc meam, quam diligentissime fieri potuit, elaboravi, sublatis mendis quam plurimis, & adjectis passim, quæ majoris momenti videban-

bantur, variantibus lectionibus. Quo magis autem Parochorum, & Clericorum commodo inservirem, distinctionem in Capita, & Sectiones, quæ desideratur in Romana, & Venetis antiquioribus (unius etenim instar versus omnia complectuntur) & in reliquis est Editionibus, libenter amplexatus sum; & eo libentius, quod ipse Pius V. Pontifex Maximus moleste tulerit, hanc divisionem in illa Manutiana Editione omissam fuisse. Scribit enim ad Cardinalem Stanislaum Episcopum Warmiensem, commendans illi fidelem Catechismi Romani translationem in linguam Polonicam: *Illud admonemus, ut librum cures in totidem partes, quot sunt res, quæ ejus initio explicandæ ponuntur, dividendum, & unamquamque earum partium suis Capitibus apte distinguendam; quod in prima ejus Editione, quorundam incuria, parum diligenter factum esse, moleste tulimus.* (1) Unde factum est, ut aliæ in aliis Editionibus sint Capitum, & Sectionum divisiones, & alia etiam rerum argumenta. Quin lacunam, quæ est in Manutiana capite *de nono Symbo-*

(1) Ex Vita S. Pii V. apud Laderchium.

boli Articulo, & quam Typographi etiam Veneti antiquiores, Lovanienses, Lugdunenses, & Parisienses implere ausi non sunt, desumptis ex lib. 9. S. Ambrosii Comment. in Lucam cap. 9. verbis, præeunte Seminarii Patavini Editione, ego fidenter replevi; ac libros, & Capita in margine adjeci, unde Patrum testimonia sumpta fuerunt (antiquæ enim, Romana, & Veneta 1574. non nisi Scriptorum nomina apposuerunt), tum Sanctorum Patrum, & Scripturarum sententias, quibus Catechismi doctrina corroboratur. Alio etiam charactere textum, & alio testimonia Scripturarum, & Sanctorum Patrum descripsi, quod à Manutio, & antiquis Venetis Typographis neglectum est. Triplicem præterea Indicem ex Editionibus Parisiensi, Lovaniensi, Lugdunensi, Patavina in meam transtuli; primum argumentorum principalium, alterum Capitum, & Sectionum totius operis, tertium Evangeliorum Dominicalium, ad quæ singulæ partes Catechismi in usum Parochorum referri, & accomodari possunt: ut propterea in spem certam adducar, fore ut Taurinensis Editio, si non characterum elegantia, & cartæ nitore, correctione tamen,

men, & usu ceteris præstet, atque adeo anteponenda sit. Hæc sunt, de quibus te, Benigne Lector, monitum volui.

ARGUMENTORUM PRINCIPALIUM

INDEX

IN-

INDEX CAPITUM, ET SECTIONUM

Totius Operis.

PARS PRIMA.

PARS SEGUNDA.

PARS TERTIA.

Cap.

PARS QUARTA.

In-

INDEX EVANGELIORUM DOMINICALIUM.

In gratiam piorum Divini Verbi Declamatorum facili ordine digestus, quo demonstratur, quodnam hujus Cathechismi argumentum ad quam partem cujuslibet Evangelii referri, & acomodari possit: ex quo conciones ornare, & amplificare poterunt non solum illi, verum omnes, quibus ad sedandos hominum affectus, componendam vitam, animasque Christo venandas, plebem hortari, & pascere famelicas oves datum est: quales sunt Parochi, quique animarum curam ex professo adepti sunt. Porro nullum fere erit Evangelium alicujus solemnitatis, cui uberrimam dicendi copiam non suppeditet vel more oratorio fuse, & copiose, vel Scholastico breviter, profunde, & acute ita ut sufficienter unicuique animum explere liceat.

Dominica Prima Adventus.

ERunt signa in sole, & Luna, &c. Lucæ 21. Hoc Evangelium ad argumentum de judicio generali traducendum est. Quare hic recurrat Parochus ad articulum Symboli, *Inde venturus est judicare vivos, & mortuos.* pag. 60. & seq. prout faciendum præcipitur p. 7. vel secundum aliarum Ecclesiarum ritum.

Ecce Rex tuus venit tibi, &c. Matth. 21. Hic opportune tractabit Parochus ea, quæ de incarnatione, & causis Adventus Christi Domini nostri habentur art. 2. & 3. Symboli Apostolici, pag. 23. 24 & 31. & seq.

Invenietis asinam alligatam, & pullum cum ea, solvite, &c. D. Athanasius in sermone de Verbis hujus Evangelii ostendit, ex hoc loco Apostolis, & eorum successoribus factam esse potestatem solvendi eos, qui instar asinorum peccatorum pondere præssi, ad eos confugerent. Quare híc populo exponet Parochus, quæ habentur de confessione, 214. & seq. & absolutione, pag: 222. & de potestate remittendi peccata in Ecclesia. pag. 86. & seq.

Dominica Secunda.

Cum audisset Joannes in vinculis, &c. Tu es, qui venturus es, &c. Matth. 12. Ista Joannis interrogatio tam sedula ostendit, quanto cum studio curare debeamus, ut de rebus fidei & nos, & ii, qui nobis subsunt, rite, & à Catholicis Doctoribus instruamur. Vide, quæ huic argumento inserviunt, ini-

rent in eum. Ex hoc loco perspici potest, & tempus, & genus mortis à Christo delectum fuisse, qua de re p. 38.

Dominica in Ramis Palmarum.

Evangelium, ut in prima Dominica Adventus, de quo ibid. Ceterum, quoniam ad Eucharistiam percipiendum ex præcepto Ecclesiæ eo tempore omnes discretione præditi obligantur; ideo ex his Evangelii verbis, *Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus*, ad ejus sumptionem fideles hortari poterit Parochus ex his, quæ habentur p. 163. 164. & alibi passim. Et quoniam parentes ut plurimum negligentissimi sunt ad liberos suos ad Eucharistiæ perceptionem præsentandos, ideo eis maxime Parochus inculcabit, quæ de ætate, qua pueri ad eam percipiendam teneantur, habentur p. 192.

In die sancto Parasceves.

Hoc die quoniam sollemnis de mysterio passionis Domini nostri Jesu Christi concio haberi solet; ideo præter ea, quæ in expositione art. 4. Symboli habentur p. 37. & seq. hæc insuper hoc die tractari posse videntur: De singulari amore, quo Deus genus humanum prosecutus est, cum illud morte unigeniti filii sui redimere voluerit, de quo p. 394. De primi parentis lapsu, & miseriis, quæ illum consecutæ sunt, de quibus p. 23. & 413. & seq. Quomodo ex passione Christi omnis remissio peccatorum emanarit, de quo p. 436. & 88. & proinde omnia Sacramenta ex hac Christi passione virtutem acceperint, ut est p. 88. De sacrificio Christi tam cruento, quam incruento ex p. 196. De satisfactione, & merito Christi de quo p. 197. Denique quomodo nulli unquam patuit, sed nec patere quidem potest aditus ad regnum Cœlorum sine hac de redemptionis humanæ per Christum fide, ut est p. 24. idque esse summam, & cardinem totius Christianæ religionis, scire Jesum Christum, & hunc crucifixum, ut habes p. 30.

Dominica Paschæ.

Surrexit, non est hic, &c. Marc. ultim. De resurrectione Domini exponetur art. Symb. Apostolici: *Tertia die resurrexit à mortuis*, p. 56. & seq. 46.

Feria secunda post Pascha.

Duo ex discipulis Jesu ibant ipsa die in castellum, &c. Luc. 24. Quoniam fieri vix potuit, ut Parochus omnia, quæ ad Resurrectionem Christi pertinent, pridie explicuerit; ideo hoc die poterit ea, quæ prætermisit, ex eo loco repetere.

Oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam. Hic locus est proprius causas exponendi, ob quas necesse fuit Christum resurgere, quæ habentur p. 52. & exemplo Christi fideles hortandi, ut omni studio incumbant, ut cœlesti regno potiantur, quod habetur p. 411. & de commodis tribulationis, p. 456.

Et factum est, dum recumberet cum eis, accepit panem. Hic locus proprius est ad probandum, utramque Eucharistiæ speciem laicis necessario non exhibendam, de quo multa p. 192.

Fe-

gu-

guere. Quæ autem contritio vera sit, quasque res ea habere debeat, p. 212. referri possunt ea, quæ de peccatis, quæ remitti non possunt habentur. p. 206.

Dominica quinta.

Si quid petieritis Patrem in nomine meo, &c. Joan. 16. De oratione, & ejus adjunctis hic proprius est dicendi locus, de qua p. 370. & seq.

Usque modo non petistis quicquam, &c. Hic proprie de modo, quo Deum per Christum orare debemus, de quo p. 453. Hic etiam locus adducitur ad probandum, in nomine Christi orandum esse.

In festo Ascens. Domini.

Assumptus est in cœlum, & sedet à dexteris Dei, &c. Marc. 16. Hoc in loco art. Symb. Apostolici, qui de Ascensione est, explicabitur ut habetur p. 55. & seq.

Dominica post Ascensionem.

Cum venerit Paraclitus, qui à Patre procedit, &c. Joan. 15. Hic de Processione Spiritus Sancti à Patre, & Filio, ex p. 69.

Ut omnis, qui vos interficit, &c. Joan. 15. Hic præceptum Decalogi, *Non occides*, exponi poterit, de quo p. 325. & seq.

Arbitretur se obsequium, &c. De omnibus adversis, & calamitatibus hujus vitæ idem judicandum est, quod de his, quæ Christi causa patimur, nempe eas esse magnum Dei in nos benevolentiæ signum, ut habetur p. 456.

In festo Pentecostes.

Si quis diligit me, sermonem meum servabit, &c. Joan. 14. Spiritus Sanctus ideo credentibus datur ut sermonem Dei, qui Decalogo comprehenditur, servare possint, ad quam rem ut promptiores sint, afferet Parochus, quæ habentur initio explicationis Decalogi, p. 274. & seq. Vel, quoniam hic locus adducitur ad probandum, Dei mandata non esse impossibilia, ideo de hac re aget, ex p. 276.

Vel hodie exponet, quæ traduntur de Confirmationis Sacramento, p. 192. & seq. Quandoquidem tali die Apostolos a Spiritu Sancto confirmatos fuisse, docent Patres.

Feria secunda post Pentecosten.

Sic Deu dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, Joan. 4. Hic locus proprius est ad ea populo exponenda, quæ de eximia charitate cœlestis Patris in genus humanum in creatione, & gubernatione, demonstrata, sed multo magis in redemptione, habentur. p. 392. & seq.

Ut omnis, qui credit in eum, non pereat. Hic quomodo fides in Christum omnibus hominibus ab omni ævo necessaria fuerit, docendum est, ex p. 23. & seq.

Qui credit in eum, non judicatur. De verbo *credere* habes p. 12. quæ hic accommodare poteris: ex qua etiam dicendi forma, Filium Dei vere Deum esse, demonstrabis, ex p. 27. & 28.

Qui non credit in nomine unigeniti Filii. Quomodo Dei filius sit unigenitus, poteris declarare ex his, quæ habentur p. 28. & contra, qua ratione hic unigenitus fratres habeat, vide p. 396.

Feria tertia post Pentecosten.

Qui non intrat per ostium in ovile ovi-

Et

ex

Scit

CA-

CATECHISMI
EX DECRETO
CONCILII TRIDENTINI
AD PAROCHOS
PRÆFATIO,

In qua de Pastorum in Ecclesia necessitate, auctoritate, officio, & præcipuis Doctrinæ Christianæ capitibus agitur,

SECTIO PRIMA.

Homo non potest, suis relictus viribus, veram sapientiam, & obtinendæ beatitudinis certas rationes consequi.

EA est humanæ mentis, & intelligentiæ ratio, ut, quum alia multa, quæ ad divinarum rerum cognitionem pertinent, ipsa per se, magno adhibito labore, & diligentia investigaverit, ac cognoverit, maximam tamen illorum partem, quibus æterna salus comparatur, cujus rei in primis causa homo conditus, atque ad imaginem, & similitudinem Dei creatus est, naturæ lumine illustrata cognoscere, aut cernere nunquam potuerit. *a Invisibilia quidem Dei* (ut docet Apostolus) *à creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur; sempiterna quoque ejus virtus, & divinitas*: verum *b* mysterium illud, quod absconditum est à sæculis, & generationibus,

Theologi in 1. Sent. dist. 26. id ostendunt. Consulatur 6. Sect. primi art. Symb. & 3. Sect. 12. cap. de Oratione Dominicali.
Psalm. 118. Lucerna pedibus meis, v. 105.
Baruc 3. 31.
Non est, qui possit, &c.
2. Tim. 3. 16.
Omnis Scriptura.
a Rom. 1. 20.
Dam. lib. 2. cap. 30.

b Col. 1. 2.

Dei gratia, fideique munere homo veram sapientiam consequitur, S. Thom. 2. 2. q. 174. art. 6. in corp.

bus, ita humanam intelligentiam superat, ut, nisi manifestatum fuisset Sanctis, quibus voluit Deus fidei munere notas facere divitias gloriæ sacramenti hujus in gentibus, quod est Christus, nullo studio homini ad eam sapientiam aspirare licuisset.

2. *Unde tam præclarum fidei munus concipiatur.*

a Rom. 10. 17. Dam. l. 4. c. 11.

b Rom. 10. 14. 15.

Quum autem *a* fides ex auditu concipiatur, perspicuum est, quam necessaria semper fuerit ad æternam salutem consequendam doctoris legitimi fidelis opera, ac ministerium: siquidem dictum est: *b Quomodo audient sine prædicante? quomodo verò prædicabunt, nisi mittantur?* Et quidem ab ipsius Mundi origine clementissimus, ac benignissimus Deus suis numquam defuit; sed *c* multifariè, multisque modis loquutus est Patribus in Prophetis, eisque pro temporum conditione ad cœlestem beatitudinem certum, ac directum iter monstravit

c Hebr. 1. 2. Deus ministerio docentium fidem animis hominum instillat. D. Th. 2. 2. q. 6. art. 1. Hoc luculenter docet B. Aug. in lib is de Doctr. Christiana.

3. *Christus in hunc Mundum venit ad docendum fidem, quam postea Apostoli, & successores eorum propagarunt.*

d Isai. 49. 6.
e Psalm. 40. Joe. 7. 23.
f Hebr. 1. 2.
g 2. Petr. 7. 17.
h Ad Eph. 4. 11. Apost. & Discip. quorum legitimi successores sunt Ecclesiarum Pastores hi sunt. Videat. principat. Ses. 5. Conc. Trid.
i Ephes. 4. 14.

k Ephes. 2. 22.

Sed, quoniam prædixerant daturum se doctorem justitiæ *d* in lucem gentium, ut *e* esset salus ejus usque ad extremum terræ, *f* novissimè loquutus est nobis in Filio, quem etiam voce è cœlo delapsa à magnifica gloria, jussit, *g* ut omnes audirent, ejusque præceptis optemperarent. Deinde verò Filius alios *h* dedit Apostolos, alios Prophetas, alios Pastores, & Doctores, qui verbum vitæ annuntiarent, *i* ne circumferremur, tanquam parvuli fluctuantes, omni vento doctrinæ; sed firmo fidei fundamento adhærentes, *k* coædificaremur in habitaculum Dei, in Spiritu Sancto.

4. *Quomodo verba Pastorum Ecclesiæ sint recipienda.*

l 1. Thesal. 2. 13.

m Luc. 16. 16. Quanta sit authoritas Evangelizantium. Conc. Trid. Ses. 23. c. in decr. de Sacr. Ordin.
n Matth. 28. 20.

Ac, ne quis *l* verbum auditus Dei ab Ecclesiæ ministris tanquam verbum hominum, sed, sicut verè est, verbum Christi acciperet, ille ipse Salvator noster tantam auctoritatem eorum magisterio tribuendam esse statuit, ut diceret: *m Qui vos audit, me audit; & qui vos spernit, me spernit*: quod quidem non de iis tantùm, quibuscum sermo habebatur, intelligi voluit; verùm de omnibus etiam, qui legitima successione docendi munus obirent, *n* quibus se omnibus diebus usque ad consummationem sæculi affuturum esse pollicitus est.

5. *Veritate jam manifestata, hodie etiam necessarium est, Pastores verbum Dei prædicare.*

Verbi Dei perpetua esse debet in Ecclesia prædicatio.

At verò, quum hæc divini Verbi prædicatio nunquam intermitti in Ecclesia debeat, tum certè hoc tempore majori studio, & pietate elaborandum est, ut sana, & incorrupta doctrina, tanquam pabulo vitæ, fideles nutriantur,

tur, & confirmentur. *a* Exierunt enim falsi Prophetæ in Mundum, de quibus dixit Dominus: *b Non mittebam Prophetas; & ipsi currebant: non loquebar ad eos; & ipsi prophetabant*, ut *c* variis doctrinis, & peregrinis Christianorum animos depravarent. Qua in re illorum impietas, omnibus Satanæ artibus instructa, tam longè progressa est, ut nullis ferè certis finibus contineri posse videatur. Ac, nisi Salvatoris nostri præclara illa promissione niteremur, qui se adeo stabile Ecclesiæ suæ fundamentum posuisse affirmavit, *d* ut portæ Inferi adversus eam prævalere nunquam possint; maximè verendum esset, ne hoc tempore, tot undique hostibus obsessa, tot machinis tentata, & oppugnata concideret. Nam, ut omittamus nobilissimas provincias, quæ olim veram, & Catholicam religionem, quam à majoribus acceperant, piè, & sanctè retinebant, nunc autem derelinquentes viam rectam, erraverunt, atque in eo se maxime pietatem colere palàm profitentur, quòd à patrum suorum doctrina quàm longissimè recesserunt; nulla tam remota regio, aut tam munitus locus, nullus Christianæ Reipublicæ angulus inveniri potest, quo hæc pestis occultè irrepere non tentarit.

a Joann. 46. 1. Initio de Sacramento Ordin. Sect. 3. & 4.
b Hieron. 23. 21.
c Hebr. 13. 9.

d Matth. 16. 18.

Hæresis quàm late serpserit.

6. *Catechismis potissimum hæretici Christianorum animos depravare studuerunt.*

Quo astu hæretici sint usi ad impia sua dogmata infundenda.

Qui enim fidelium mentes corrumpere sibi proposuerunt, quum fieri nullo modo posse intelligerent, ut cum omnibus coram colloquerentur, & in eorum aures venenatas voces infunderent, idem alia ratione aggressi, multo faciliùs, ac latiùs impietatis errores disseminarunt. Nam præter illa ingentia volumina, quibus Catholicam fidem evertere conati sunt (à quibus tamen cavere, quum apertam hæresim continerent, non magni fortasse laboris, ac diligentiæ fuit) infinitos etiam libellos conscripserunt, qui quum pietatis speciem præseferrent, incredibile est, quàm facilè incautos simplicium animos deceperint.

Catechismorum apud hæreticos pernicies.

7. *Pestilentibus Pseudoprophetarum vocibus, & scriptis occurrendum Sancta Synodus rectè statuit.*

Trid. Synod. Ses. ultim. sub fin. Duplex antidotum pestis grassantis.

Quamobrem Patres Oecumenicæ Tridentinæ Synodi, quum tanto, & tam pernitioso huic malo salutarem aliquam medicinam adhibere maximè cuperent, non satis esse putarunt, graviora Catholicæ Doctrinæ capita contra nostri temporis hæreses decernere: sed illud præterea sibi faciendum censuerunt, ut certam aliquam formulam, & rationem Christiani Populi ab ipsis fidei rudimentis instituendi traderent, quam in omnibus Ecclesiis illi sequerentur, quibus legitimi Pastoris, & Doctoris munus obeundum esset.

Primum.

Secundum.

8. *Necesse fuit etiam Oecumenici Concilii studio, Summique Pontificis auctoritate, post tot Doctrinæ Christianæ conscriptas institutiones, novum Catechismum Pastoribus proponere.*

Editionis hujus Catechismi ratio. Vide secundam sectionem 1. cap. de Symb. Apost.

Multi quidem adhuc in hoc scriptionis genere cum magna pietatis, & doctrinæ laude versati sunt: sed tamen Patribus visum est maximè referre, si liber Sanctæ Synodi auctoritate ederetur, ex quo Parochi, vel omnes alii, quibus docendi munus impositum est, certa præcepta petere, atque depromere ad fidelium ædificationem (1) possit: ut quemadmodum unus est Dominus, una fides, ita etiam una sit tradendæ fidei ad omniaque pietatis officia populum Christianum erudiendi communis regula, atque præscriptio.

Ephes. 4. 5.

9. *Non sunt exactè universa nostræ religionis dogmata hic discussa.*

Comparatio hujus Catechismi cum aliis Catholicorum Catechismis.

Pastoribus præcipuè servit hæc instructio, & per eorum ministerium omnibus Christianis.

Multa, quæ ad Pastoris officium pertinent, tractantur fere posteriori parte cujusque Ses. Conc. Trid. ubi agitur de Reformatione.

Ergo, quum multa sint, quæ ad hanc rationem pertinere videantur, nemo existimet, illud Sanctæ Synodo propositum fuisse, ut omnia Christianæ fidei dogmata, uno libro comprehensa subtiliter explicarentur (quod ab iis fieri solet, qui se profitentur universæ religionis institutionem, & doctrinam tradere: id enim & infiniti penè operis fuisset, & instituto minus convenire perspicuum est) sed, quoniam Parochos, Sacerdotesque, animarum curatores, earum rerum cognitione instruendos suscepit, quæ pastoralis muneris maximè propriæ sunt, & ad fidelium captum accommodatæ, ea tantum in medium aferri voluit, quæ hac in re pium Pastorum studium, si in difficilioribus divinarum rerum disputationibus non ita versati fuerint, adjuvare possent. Quæ quum ita sint, antequam ad ea sigillatim tractanda accedamus, quibus hujus doctrinæ summa continetur; institutæ rei ordo postulat, ut pauca quædam exponantur, quæ Pastores considerare, sibique ante oculos proponere in primis debent, ut sciant, quonam, veluti ad finem, omnia eorum consilia, labores, & studia referenda sint, quove pacto id, quod volunt; faciliùs consequi, & efficere possint.

10. *Quum Pastores animarum hic instituendi suscipiantur, quid illis potissimum, ut ritè suo fungantur munere, sit considerandum.*

Pastores omnem suam doctrinam eo debent primum referre, ut omnes intelligant, quantum beneficium Deus generi humano per Christum præstiterit, quod est primum.

Illum igitur primum videtur esse, ut semper meminerint, omnem Christiani hominis scientiam hoc capite compre-

(1) *Possint*) in edit. Pat. *possent*, & fortasse melius.

prehendi, vel potiùs, quemadmodum Salvator noster ait: *a Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti, Jesum Christum.* Quamobrem in eo præcipuè Ecclesiastici Doctoris opera versabitur, ut fideles scire ex animo cupiant *b* Jesum Christum, & hunc crucifixum: sibique certò persuadeant, atque intima cordis pietate, & religione credant, *c* aliud nomen non esse datum hominibus sub cœlo, in quo oporteat nos salvos fieri: *d* siquidem ipse propitiatio est pro peccatis nostris. At verò *e* quia in hoc scimus, quoniam cognovimus eum, si mandata ejus observemus; proximum est, & cum eo, quod diximus, maximè conjunctum: ut simul etiam ostendat, vitam à fidelibus non in otio; & desidia degendam esse, verùm oportere, ut, *f* quemadmodum ipse ambulavit, ita & nos ambulemus, *g* sectemurque omni studio justitiam, pietatem, fidem, charitatem, mansuetudinem: dedit enim *h* semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum, quæ Apostolus Pastoribus præcipit, ut loquantur, & exhortentur. Quum autem Dominus, ac Salvator noster non solùm dixerit, sed etiam exemplo suo demonstrarit, *i* Legem, & Prophetas ex dilectione pendere: Apostolus deinde confirmarit, *k* charitatem esse finem præcepti, ac *l* legis plenitudinem: dubitare nemo potest, hoc, tamquam præcipuum munus, omni diligentia curandum esse, ut fidelis populus ad immensam Dei erga nos bonitatem amandam excitetur; ac divino quodam ardore incensus, ad summum illud, & perfectissimum bonum rapiatur, cui adhærere, solidam, & veram felicitatem esse is plane sentiet, qui illud Prophetæ dicere poterit: *m Quid enim mihi est in cœlo, & à te quid volui super terram?* Hæc nimirum est via illa excellentior, quam idem *n* Apostolus demonstravit, quum omnem doctrinæ, & institutionis suæ rationem ad charitatem, quæ numquam excidit, dirigeret. Sive enim credendum, sive sperandum, sive agendum aliquid proponatur: ita in eo semper charitas Domini nostri commendari debet, ut quivis perspiciat, omnia perfectæ Christianæ virtutis opera non aliunde, quàm à dilectione ortum habere, neque ad alium finem, quàm ad dilectionem referenda esse.

a Jo. 17. 3.
b 1. Cor. 2. 2.
c Act. 4. 12.
d 1. Jo. 2.
e 1. Jo. 2. 3.
Servandum, quod Pastores docendo debent respicere, sunt mandata Christi: ad quæ subditi sunt excitandi.
f 1. Jo. 2. 6.
g 2. Tim. 2. 22.
Opera esse fidei adjungenda, nec quemquam in hac sola sibi debere blandiri, clare ostenditur, c. 11. Ses. 6. Conc. Trident. & can. 24. ejusdem.
h Ad Tit. 2. 14.
Paulus præcipit Pastoribus, ut fideles excitent ad pietatis, & charitatis opera, quod est terminum.
i Matth. 22. 2.
k 1. Tim. 1. 5.
l Rom. 13. 21.
Solida felicitas hominis est Deo integre per amorem adhærere.
m Psalm. 72. 25.
n 1. Cor. 1. 8.
Omnis doctrina Catholico Doctori ad charitatem dirigenda est.
Declaratur, quomodo plenitudo legis sit dilectio.
Virtus nulla perfecta sine charitate.

11. *Non satis est Pastores ad duos illos fines inter docendum respicere; sed se ad captum cujusque debent accommodare.*

Pastori auditorum circunstántiæ considerandæ, & inter docendum ad captum cujusque respiciendum.

Quum autem in omni re tradenda plurimum intersit, utrum hoc, an illo modo aliquid doceas; tum vero hoc

in

in Christiani populi institutione maximi momenti existimandum est. Observanda est enim audientium ætas, ingenium, mores, conditio; ut, qui docendi munus exercet, omnia omnibus *a* efficiatur, ut & omnes Christo lucrifaciat, & *b* seipsum fidelem ministrum, & dispensatorem probare possit, ac, *c* veluti servus bonus, & fideles, dignus sit, qui super multa constituatur à Domino. Neque verò unius tantùm generis homines fidei suæ commissos esse arbitretur, ut præscripta quadam, & certa docendi formula erudire, atque ad veram pietatem instituere æquè omnes fideles possit: sed, quum *d* alii, veluti modo geniti infantes sint, alii in Christo adolescere incipiant, nonnulli verò quodammodo confirmata sint ætate; necesse est diligenter considerare, quibus *e* lacte: quibus solidiore cibo opus sit, ac singulis ea doctrinæ alimenta præbere, quæ spiritum augeant, *f* donec occurramus omnes in unitatem fidei, & agnitionis Filii Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Id verò Apostolus in seipso omnibus observandum (1) indicavit, quum *g* dixit, se Græcis, & Barbaris, sapientibus, & insipientibus debitorem esse: ut videlicet intelligerent, qui ad hoc ministerium vocati sunt, ita in tradendis fidei mysteriis, ac vitæ præceptis doctrinam ad audientium sensum, atque intelligentiam accommodari oportet; ut, quum eorum animos, qui exercitatos sensus habent, spirituali cibo expleverint, ne interim parvulos fame perire patiantur, ut *h* qui panem petant, & non sit qui frangat eis. Neque verò cujusquam studium in docendo retardari debet, propterea quòd interdum necesse sit auditorem earum rerum præceptis instrui, quæ leviores, & humiliores videntur, nec sine molestia ab iis potissimum tractari solent, quorum animus in sublimium rerum contemplatione versatur, ac conquiescit. Nam, si ipsa æterni Patris Sapientia in terras descendit, ut in carnis nostræ humilitate cœlestis vitæ præcepta nobis traderet; quem non compellat charitas Christi, *i* ut parvulus fiat in medio fratrum suorum, & tamquam nutrix fovens filios suos, ita cupidè proximorum salutem desideret, ut, quod de seipso Apostolus testatur, *k* eis velit non solùm Evangelium Dei, sed etiam animam tradere?

a 1. Cor. 9. 19. 22.
b 1. Corinth. 4. 2. 1.
c Matthæi 25. 23.
d 1. Pet. 2. 2.
e 1. Corinth. 3. 2. Hebr. 5. 12.
f Ephes. 4. 13.

Paulus veri Pastoris exemplar.

g Rom. 1. 14.
h Thren. 44.

Non esse hoc exercitium ob rerum levitatem contemnendum.

Ab exemplo Christi.

i 1. Thesal. 2. 2.
k Ibid. 2. 8.

12.

(1) *Indicavit*) perperam in ed.R. *judicavit* & Ven. 1574.

12. *Quum Deus visibilem sui præsentiam nobis subduxerit, Pastores ejus verbum haurient ex Scriptura, & Traditionibus.*

Omnis autem doctrinæ ratio, quæ fidelibus tradenda sit, verbo Dei continetur, quod in Scripturam, Traditionesque distributum est. Itaque in harum rerum meditatione Pastores dies, noctesque versabuntur, memores illius D. Pauli admonitionis, quam ad Thimotheum scriptam omnes, quicunque animarum curæ præpositi sunt, ad se pertinere existimabunt. Est autem hæc admonitio in hunc mundum: *a Attende lectioni, exhortationi, & doctrinæ. Est enim* b *omnis Scriptura divinitus inspirata, utilis ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum, in justitia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.* Sed quoniam quæ divinitus tradita fuerunt, multa sunt, & varia, ut nec ita facilè aut animo comprehendi, aut etiam mente comprehensa, memoria teneri possint, *ut, quum se obtulerit* docendi occasio, eorum parata sit, *& prompta explicatio*, sapientissimè majores nostri totam hanc vim, & rationem salutaris doctrinæ in quatuor hæc capita redactam distribuerunt, Apostolorum Symbolum, Sacramenta, Decalogum, Dominicam Orationem. Nam omnia, quæ Christianæ fidei disciplina tenenda sunt, sivè ad Dei cognitionem, sivè ad Mundi creationem, & gubernationem, sivè ad humani generis redemptionem spectent, sivè ad bonorum præmia, & malorum pœnas pertineant, Symboli doctrina continentur. Quæ autem signa sunt, & tanquam instrumenta ad divinam gratiam consequendam, hæc Septem Sacramentorum doctrina complectitur. Jam verò quæ ad leges referuntur, *c* quorum finis est Charitas, Decalogo descripta sunt. Quidquid denique ab hominibus optari, sperari, ac salutariter peti possit, id Dominica Precatione comprehenditur. Quare sequitur, ut explanatis quatuor his, quasi communibus Sacræ Scripturæ locis, nihil ferè ad eorum intelligentiam, quæ Christiano homini discenda sunt, desiderari possit.

13. *Qua methodo Parochi explicationem Evangelii cum Catechismi explicatione conjungent.*

Itaque visum est monere Parochos, ut, quoties usuvenerit, ut aliquem interpretentur Evangelii, vel quemvis alium Divinæ Scripturæ locum, intelligant ejus loci, quicunque his fuerit, sententiam cadere sub unum aliquod quatuor illorum capitum, quæ diximus, quò, tamquam ad ejus doctrinæ fontem, quod explicandum sit, confugient. Exempli causa, si explanandum sit illud Evangelium primæ Dominicæ Adventus: *d Erunt signa in Sole, &*

Doctrina Fidei Catholicæ Scriptura, & Traditionibus continetur.

a 2. Tim. 5. 13.
b 1. Tim. 3. 16. 17.
De verbo Dei scripto, & non scripto etiam peculiare decretum Session. 4. Conc. Trid.
Traditionum Ecclesiæ varietas.
Traditiones in quatuor capita distributæ.

Primum.

Secundum.

Tertium.
c 1. Tim. 1. 5.
Quartum.

Traditionum quatuor capita sunt velut communes Scripturæ loci, ad quorum aliquod omnis labor docentis respicere debet.

Vide Indicem novum, quem huic operi adjunximus.

d Luc. 21. 25.

Pastores Ecclesiarum debere suas conciones juxta hujus Catechismi doctrinam instituere. statuitur cap. 7. Decr. de Reform. Sess. 14. Conc. Trid.

A Fidei doctrina incipiendum.

& Luna, *&c.* quæ ad eam rationem pertinent, tradita sunt illo Symboli Articulo: *Venturus est judicare vivos & mortuos*: quibus inde assumptis, pastor una, eademque opera fidelem populum & Symbolum, & Evangelium docebit. Quare in omni docendi, & interpretandi munere hanc consuetudinem tenebit dirigendi omnia ad prima illa quatuor genera, ad quæ referri universam Divinæ Scripturæ vim, atque doctrinam diximus. Docendi autem ordinem eum adhibebit, qui & personis, & tempori accommodatus videbitur: nos Patrum auctoritatem sequuti, qui (1) in initiandis Christo Domino, & in ejus disciplina instituendis hominibus, à fidei doctrina initium fecerunt, operæ prætium duximus, quæ ad fidem pertinent, prius explicare.

---

(1) *In initiandis*) in edit. Rom. & Paris. deest præpos. *in*.

CA-

CATECHISMI AD PAROCHOS.

PARS PRIMA.

DE FIDE, ET SYMBOLO FIDEI.

CAPUT I.

1. Quid sit Fides hoc loco, & quæ ejus ad salutem necessitas.

SED quoniam in divinis litteris multiplex est Fidei significatio; nos hic de ea loquimur, cujus vi omnino assentimur iis, quæ tradita sunt divinitus. Hanc autem ad salutem consequendam esse necessariam, nemo jure dubitabit; præsertim quum scriptum sit: *a Sine fide impossibile est placere Deo.* Quum enim finis, qui ad beatitudinem homini propositus est, altior sit, quám ut humanæ mentis acie perspici possit, necesse ei erat ipsius à Deo cognitionem accipere. Hæc vero cognitio nihil aliud est nisi fides: cujus virtus efficit, ut id ratum habeamus, quod à Deo traditum esse Sanctissimæ Matris Ecclesiæ auctoritas comprobarit. Nulla enim fidelibus potest accidere dubitatio in iis, quorum Deus auctor est, *b* qui est ipsa veritas. Ex quo intelligimus, quantum inter hanc fidem, quam Deo habemus, intersit, & illam, quám humanæ Historiæ scriptoribus adhibemus. Fides autem quamquam laté pateat, & magnitudine, ac dignitate differat (est enim sic in sacris litteris: *c Modicæ fidei, quare dubitasti*? & *d Magna est fides tua*: &, *e Adauge nobis fidem*: Item, *f Fides sine operibus mortua est*: &, *g Fides, quæ per charitatem operatur*) tamen est idem genere, & diversis fidei gradibus eadem definitionis vis, & ratio convenit. Quam vero fructuosa sit, & quantam ex ea utilita-

A fidei doctrina incipiendum.
De fide, & Symbolo fidei pars prima.

a Heb. 11. 6.
Quam sit fides ad Justificationem & salutem consequendam necesaria, reperatur ex Sess. 5. Concil. Trid. Decr. de Justificatione, præsertim cap. 6. 7. & 8.

b Jo. 14. 6.

Fides Catholica, etsi una sit, tamen ex personarum qualitate diversos habet gradus.
c Matth. 14. 31.
d Luc. 17. 6.
e Matth. 15. 14.
f Galat. 5. 6.
g Jac. 2. 27. 20.

ta-

tatem capiamus, in Articulorum explicatione dicetur.

2. *Quando, & qua de causa hæc duodecim fidei capita ab Apostolis sint tradita.*

Quæ igitur primum Christiani homines tenere debent, illa sunt, quæ fidei duces doctoresque sancti Apostoli, divino spiritu afflati, duodecim Symboli Articulis distinxerunt. Nam quum mandatum à Domino accepissent, *a* ut pro ipso legatione fungentes, in universum mundum proficiscerentur, *b* atque omni creaturæ Evangelium prædicarent; Christianæ Fidei formulam componendam censuerunt, ut scilicet *c* id ipsum omnes sentirent, ac dicerent; neque ulla essent inter eos schismata, quos ad fidei unitatem vocassent, sed essent perfecti in eodem sensu, & in eadem * sententia.

a Matthæi 28. 20.

b Marci 16. 16.

c 1. Corinth. 1. 10.

* Quamvis vulgata editio habeat scientia, Græca tamen, & Syriaca, & manuscripta exemplaria habent, sententia.

3. *Symbolum unde sit dictum.*

Hanc autem Christianæ Fidei, & spei professionem à se compositam, Apostoli Symbolum appellarunt: sive quia ex variis sententiis, quas singuli in commune contulerunt, conflata est; sive quia ea veluti nota, & tessera quadam uterentur, qua desertores, *d* & subintroductos falsos fratres, qui Evangelium adulterabant, ab iis, qui vere Christi militiæ Sacramento se obligarent, facile possent internoscere.

d Galatas 2. 4.

4. *Quæ Symboli hujus sit necessitas, & quot in partes dividatur.*

Christiano præcipue credendum est, quòd Deus sit Trinus, & Unus.

Symboli Apostolorum tres partes tribus Personis Divinis sunt accommodatæ.

Quum multa in Christiana religione fidelibus proponantur, quarum sigillatim, vel universe certam, & firmam fidem habere oportet; tum vero illud primo, ac necessario omnibus credendum est, quod (veluti veritate fundamentum, ac summam) de Divinæ essentiæ unitate, & trium personarum distinctione, earumque actionibus, quæ præcipua quadam ratione illis attribuuntur, Deus ipse nos docuit. Hujus mysterii doctrinam breviter in Symbolo Apostolorum comprehensam esse Parochus docebit. Nam, ut majores nostri, qui in hoc argumento pie, & accurate versati sunt, observaverunt, in tres potissimum partes ita distributum videtur, ut in una, Divinæ naturæ prima persona, & mirum creationis opus describatur; in altera, secunda persona, & humanæ redemptionis mysterium; in tertia, tertia item persona, caput, & fons sanctitatis nostræ, variis & aptisimis sententiis concludatur. Eas autem sententias, similitudine quadam à Patribus nostris frequenter usurpata, Articulos appellamus. Ut enim corporis membra Articulis distinguuntur; ita etiam in hac fidei confessione, quidquid distincte & separatim ab alio nobis credendum est, recte, & apposite Articulum dicimus

Prima.

Secunda.

Tertia.

Singulæ Symboli sententiæ, quæ sunt veluti fidei Apostolicæ decretum, cur Articuli vocati.

Quid Articulus.

DE

DE PRIMO SYMBOLI ARTICULO.

CAPUT II.

Credo in Deum Patrem Omnipotentem, Creatorem Cœli, & Terræ.

1. *Explicatur breviter Primus Articulus.*

HIS verbis ea sententia subjecta est: Certo credo, & sine ulla dubitatione profiteor Deum Patrem, *primam scilicet Trinitatis Personam*, *a* qui sua omnipotenti *virtute cœlum ipsum*, & *terram*, & *omnia*, quæ cœli, & *terræ ambitu continentur*, ex nihilo condidit, & condita tuetur, ac regit: neque solum eum corde credo, & ore confiteor, verum summo studio, ac pietate ad illum, veluti summum, & perfectissimum bonum contendo. Hæc igitur sit brevis quædam primi hujus Articuli comprehensio. Sed quoniam magna misteria in singulis feré verbis latent, ea nunc diligentius Parocho perpendenda sunt, ut, quantum Dominus permiserit, ad ejus majestatis gloriam contemplandam cum timore, & tremore fidelis populus accedat.

Primi Articuli brevis expositio, quæ postea minutim examinatur.

a Genes. 1. 2. & sequent. Esther 13. Psalm. 32. 6. 15. 5. Act. 14. 15. & 17. 24.

Singula Symboli verba diligenter exponenda.

2. *Credendi verbum quid significet.*

Igitur *Credendi* vox hoc loco *putare*, *existimare*, *opinari* non significat: sed, ut docent sacræ litteræ, certisimæ assensionis vim habet, qua mens Deo sua mysteria aperienti, firmé constanterque assentitur. Quamobrem is credit (quod ad hujus loci explicationem attinet) cui aliquid sine ulla hæsitatione certum, & persuasum est. Neque vero existimare quisquam debet fidei notitiam minus certam esse, quód ea non cernantur, quæ nobis credenda fides proponit: etenim divinum lumen, quo ea percipimus, tametsi rebus perspicuitatem non afferat, nos tamen de his dubitare non sinit. Deus enim *b*, qui dixit de tenebris lucem explendescere, ipse illuxit in cordibus nostris, *c* ut non sit nobis opertum Evangelium, sicut iis, qui pereunt.

Verbi hujus, Credo, in materia fidei Evangelicæ acceptio, & professio.

Conferantur hæc cum sect. 1. superioris capitis.

Fidei notitiam, propter infallibilem, quæ á Deo mentibus infunditur, veritatem, esse certam.

b 2. Corinth. 4. 6.

c Ibid. 5.

3. *Quæ in Symbolo proponuntur, non curiosé scrutanda, sed simpliciter asserenda sunt.*

Jam vero ex iis, quæ dicta sunt, consequitur, eum,

Curiosus veritatis indagator est modicæ fidei.

 qui

qui cœlesti hac fidei cognitione præditus est, inquirendi curiositate liberum esse. Deus enim, quum jussit nos credere, non divina judicia scrutanda, eorumque rationem, & causam perquirendam nobis proposuit; sed immutabilem fidem præcepit, quæ efficit, ut animus in æternæ veritatis notitia conquiescat. Ac profectó quum Apostolus testetur; *a Deus verax est*, b *omnis autem homo mendax*; si arrogantis, & impudentis hominis est, gravi, ac sapienti viro aliquid affirmanti fidem non habere, sed præterea urgere, ut, quod dixerit, rationibus, aut testibus probetur; cujus temeritatis, atque adeo stultitiæ fuerit, Dei voces audientem cœlestis, ac salutaris doctrinæ rationes requirere? Fides itaque, seclusa omni non solum ambiguitate, sed etiam demostrandi studio, tenenda est.

a Roman. 3. 4.
b Psalm. 115.
A minore ad majus.

Fides non fert ambiguitatem, nec demonstrationem requirit.

4. *Non sufficit ad salutem credere, sed etiam fidem profiteri necessarium est.*

Fidei actus interior, & exterior.

Verum illud præterea doceat Parochus, eum, qui dicit *Credo*, præterquam quód intimum mentis suæ assensum declarat (qui interior fidei actus est) debere id, quod animo inclusum habet, aperta fidei professione præseferre, summaque alacritate palam fateri, ac prædicare. Oportet enim fideles eum spiritum habere, quo fretus Propheta dixit: *c Credidi, propter quod loquutus sum*: imitari Apostolos, qui ad principes populi responderunt: *d Non possumus, quæ vidimus, & audivimus, non loqui*: Divi Pauli præclara illa voce excitari: *e Non erubesco Evangelium: virtus enim Dei est in salutem omni credenti.* Item, quo maximé hujus sententiæ veritas confirmatur, *f Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.*

Actus fidei interior voce declarandus.
c Psalm. 115. 10.
d Act. 4. 20.

e Roman. 1. 16.

f Roman. 10. 15.

5. *Fidei Christianæ excellentia.*

Christianæ sapientiæ, quæ fide, spe, & charitate perficitur, dignitas.

In Deum. Hinc jam Christianæ sapientiæ dignitatem, & præstantiam, ex eaque, quantum divinæ bonitati debeamus, cognoscere licet, quibus datum est, statim ad rei præstantissimæ, maximæque expetendæ cognitionem, quasi fidei gradibus, ascendere.

6. *Quantum differat Christiana de Deo sapientia á Philosophica rerum divinarum notitia.*

Profuerit hæc conferre cum iis, quæ de cœlesti, & perfectiori Dei cognitione, sect. 6. artic. 12. explicantur.
g Roman. 1. 20.
Obscuram quandam Dei cognitionem philosophia vix præstat.
Christiana sapientia ad certam Dei notitiam adducit.
Fidei suma Symbolo comprehensa.

In hoc enim multum inter se differunt Christiana Philosophia, & hujus sæculi sapientia: quod hæc quidem naturalis tantúm luminis ductu ab effectibus, & ab iis, quæ sensibus percipiuntur, paullatim progressa, non nisi post longos labores, vix tandem *g* invisibilia Dei contemplatur, primamque omnium rerum causam, & authorem agnoscit, atque intelligit: contrá veró illa humanæ mentis aciem ita exacuit, ut in cœlum nullo labore penetrare possit, atque divino esplendore collustrata, primum

mum quidem æternum ipsum luminis fontem, deindè, quæ infra ipsum posita sunt, intueri: *a* ut nos vocatos esse de tenebris in admirabile lumen. quod est apud Apostolorum Principem, cum summa animi jucunditate experiamur, *b* & credentes exultemus lætitia inenarrabili. Rectè igitur fideles primò se in Deum credere profitentur, cujus majestatem, ex *c* Jeremiæ sententia, incomprehensibilem esse dicimus: *d Lucem enim*, ut ait Apostolus, *inhabitat inaccessibilem, quam nullus hominum vidit, sed nec videre potest*: quum enim ad Moysem loqueretur: *e Non videbit me*, inquit, *homo, & vivet*. Nam, ut mens nostra ad Deum, quo nihil est sublimius, perveniat, necesse est eam omnino à sensibus abstractam esse: cujus rei facultatem in hac vita naturaliter non habemus. Sed, quamvis hæc ita sint *f* non reliquit tamen Deus, ut inquit Apostolus, semetipsum sine testimonio, benefaciens, de Cælo dans pluvias, & tempora fructifera, implens cibo, & lætitia corda hominum. Quæ causa fuit Philosophis nihil abjectum de Deo sentiendi, & quidquid corporeum, quidquid concretum, & admixtum est, ab eo longissime removendi: cui etiam bonorum omnium perfectam vim, & copiam tribuerunt, ut ab eo tamquam à perpetuo quodam, & inexhausto fonte bonitatis, ac benignitatis, omnia ad omnes creatas res, atque naturas perfecta bona dimanent: quem sapientem, veritatis auctorem, & amantem, justum, beneficentissimum, & aliis nominibus apelaverunt, quibus summa, & absoluta perfectio continetur: cujus immensam, & infinitam virtutem, omnem complectent locum, & per omnia pertinentem esse dixerunt. Hoc ex divinis litteris longe melius constat, & illustriùs: ut illo loco: *g Spiritus est Deus*. Item: *h Estote vos perfecti, sicut & Pater vester cælestis perfectus est*; tum: *i Omnia nuda, & aperta sunt oculis ejus*; & illud: *k O altitudo divitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei*; deinde: *l Deus verax est*; &: *m Ego sum via & veritas, & vita*; præterea: *n Justitia plena est dextera tua*; denique: *o Aperis tu manum tuam: & imples omne animal benedictione*; postremo: *p Quo ibo à spiritu tuo & quo à facie tua fugiam*? Et: *Si ascendero in cælum, tu illic es: si descendero in infernum, ades: si sumpsero pennas meas diluculo, & habitavero in extremis maris, &c.* Et: *q Numquid non cælum, & terram ego impleo, dicit Dominus*? Magna, & preclara hæc sunt, quæ de Dei natura sacrorum librorum auctoritati consentanea, & consequentia ex rerum effectarum investigatione Philosophi cognoverunt: quamquam in eo etiam cœlestis doctrinæ necessitatem

a 1. Pet. 2. 9.

b 1. Pet. 1. 8.

c Jerem. 32. 13.

d 1. Timoth. 6. 26.

e Exodo 33. 20.

f Act. 14. 16.

Deus suam excellentiam, & bonitatem Ethnicis, quo se magis à terrenis sensibus abducerent, per ea, quæ facta sunt, obstentavit.

Certius, & clarius se Deus hominibus cognoscendum præbuit suo verbo.

g Joan. 4. 24.
h Math. 5. 48.
i Hebr. 4. 13.

k Roman. 11. 33.
l Roman. 34.
m Joan. 14. 6.
n Psalm. 41. 11.

o Psalm. 144. 16.
p Psalm. 138. 17. 8. 9.

q Hieron. 23. 24.

Ad Philosophicam de Deo notitiam cur necessaria fuerit fidei doctrina.

tem cognoscimus, si animadvertamus, fidem non solum hoc præstare, quemadmodum supra dictum est, ut, quæ viri tantum sapientes longo studio consequuti sunt, ea rudibus quoque, & imperitis hominibus statim pateant, atque in promptu sint: verúm, ut rerum notitia, quæ fidei disciplina comparatur, multó certior, atque ab omni errore purior in mentibus nostris insideat, quam si eas ipsas res, humanæ scientiæ rationibus comprehensas, animus intelligeret. Sed quanto præstantior Divini Numinis cognitio censenda est, ad quam non communiter omnibus naturæ contemplatio, sed proprié credentibus fidei lumen aditum patefecit? Hæc autem Symboli Articulis continetur, qui nobis Divinæ essentiæ unitatem, & Trium personarum distinctionem, tum vero ipsum Deum esse ultimum hominis finem aperiunt, à quo cœlestis, æternæque beatitudinis possessio expectanda sit: siquidem à Divo Paulo didicimus, *a* Deum inquirentibus se remuneratorem esse. Hæc quanta sint, & an ejus generis sint bona, ad quæ humana cognitio aspirare potuerit, multo ante eumdem *b* Apostolum Isaias Propheta *c* his verbis ostendit: *A sæculo non audierunt, neque auribus perceperunt: oculus non vidit, Deus, absque te, quæ præparasti expectantibus te.*

a Hebr. 11. 6.

b 1. Corinth. 2. 5. 9.
c Isai. 64. 4.

7. *Unum Deum esse, non plures Deos confitendum est.*

Sed ex his quæ diximus, unum etiam Deum esse, non plures Deos confitendum est. Nam, quum Deo summam bonitatem, & perfectionem tribuamus; fieri non potest, ut id, quod summum, atque absolutissimum, est, inveniatur in pluribus. Quód si cui aliquid ad summum deest, eo ipso imperfectus est: quare nec Dei natura illi convenit. Hoc autem multis sacrarum litterarum locis comprobatur: scriptum est enim: *d Audi Israel Dominus Deus noster, Deus unus est.* Præterea est Domini jussum: *e Non habebis Deos alienos coram me.* Deinde per Prophetam sæpé admonet: *f Ego primus, & ego novissimus; & absque me non est Deus.* Apostolus etiam palàm testatur: *g Unus Dominus, una Fides, unum Baptisma.*

d Deuteron. 6. 4.
e Exod. 20. 3.

f Isai. 44. 6. & 48. 2. Apoc. 1. 18. & 21. 13.
g Ephes 4. 5.

8. *Creatis naturis Dei nomen interdum tribuitur, sed impropriè.*

Neque veró nos moveat, quód interdum sacræ litteræ Dei nomen creatis etiam naturis imponunt. Nam, quod *h* Prophetas, & judices Deos apellarunt, non gentium more factum est, quæ sibi plures Deos stulté, & impie finxerunt, sed quadam loquendi consuetudine significare voluerunt excelentem aliquam virtutem, vel functionem, quæ Dei munere illis concessa sit. Deum igitur natura, subs-

h Exod. 7. 15. & 22. 28. Psalm. 31. 6. Prophetæ, & Judices interdum Dii vocati propter excellentem quamdam virtutem, quæ in illis elucebat. Vide sect. 6. ult. artic.

substantia, essentia unum, quemadmodum ad confirmandam veritatem in *a* Symbolo Nicæni Concilii dictum est, Christiana fides credit, & profitetur: sed altius etiam ascendens, ita unum intelligit, *b* ut unitatem in Trinitate, & Trinitatem in unitate veneretur: de quo nobis mysterio nunc dicere incipiendum est.

a Symbol. Nic. apud Ruf. lib. 1. cap. 7.

b Athanas. in Symb.

9. *Deus generali ratione omnium hominum, peculiari autem Christianorum Pater dicitur.*

Sequitur enim in Symbolo, *Patrem*. Sed, quoniam *Patris* vox non una ratione Deo tribuitur, illud prius declarandum erit, quæ sit magis propria hujus loci significatio. Deum nonnulli etiam, quorum tenebris fides lucem non attulit, æternam substantiam esse intelexerunt, à qua res ortæ essent, & cujus providentia omnia gubernarentur, suumque ordinem, & statum conservarent. Ex humanis igitur rebus ducta similitudine, quemadmodum eum, à quo familia propagata est, cujusque consilio, & imperio regitur, *Patrem* vocabant: ita hac ratione factum est, ut Deum, quem omnium rerum opificem & rectorem agnoscebant, *Patrem* apellari voluerint. Eodem nomine sacræ etiam litteræ usæ sunt, quum de Deo loquentes, universorum creationem, potestatem, admirabilemque providentiam ei tribuendam indicarent. Legimus enim: *c Nunquid non ipse est Pater tuus, qui possedit te, & fecit, & creavit te?* Et alibi: *d Nunquid non Pater unus omnium nostrum? Nunquid non Deus unus creavit nos?* At vero multo frequentius, & peculiari quodam nomine, præsertim in Novi Testamenti libris, Deus *Pater Christianorum* dicitur, qui *e* non acceperunt spiritum servitutis in timore, sed acceperunt spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamant, *Abba pater*: *f* eam enim charitatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur, & simus: *g* quod si filii, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, qui est primogenitus in multis fratribus: *h* nec confunditur vocare nos fratres. Sive igitur communem creationis, & providentiæ, sive præcipuam spiritualis adoptionis causam spectes, merito fideles Deum *Patrem* se credere profitentur.

Deus primaria, & generali ratione dicitur hominum Pater, quia eos ut res cæteras produxit, & singulari providentia gubernat.

Hac de re plura initio cap. 9. p. 4. de Oratione Dominica.

c Deuteron. 23.6.
d Malach. 2. 10.

Deus secundo peculiarius dicitur Pater fidelium propter adoptionem.
e Roman. 8. 15.
Quæ obiter hic attinguntur, latiùs sect. 7. de Precatione Dominica explicabuntur.
f 1. Joann. 3. 1.
g Roman. 8. 17.

h Hebr. 2. 11.

10. *Ex hac voce* Patris *quæ colligenda mysteria; & de distinctione personarum in Divinis.*

Verum præter eas notiones, quas explicavimus, *Patris* nomine audito, ad altiora mysteria mentem erigendam esse Parochus docebit. Quod enim *i* in luce illa inacessibili, quam inhabitat Deus, magis reconditum, & abstrusum est, quodque humana ratio, & inteligentia non consequi, aut ne suspicari quidem poterat, id *Patris*

Pia meditatio circa nomen Pater, in divinis, & de personarum proprietatibus.
i 1. Timoth. 6. 16.

tris

tris vocabulo Divina Oracula nobis aperire incipiunt. Indicat autem hoc nomen in una divinitatis essentia non unam tantùm personam, sed personarum distinctionem credendam esse. Tres enim sunt in una divinitate personæ; Patris, qui à nullo genitus est; Filii, qui ante omnia sæcula à Patre genitus est: Spiritus Sancti, qui itidem ab æterno ex Patre, & Filio procedit. Atqui Pater est in una divinitatis substantia prima persona, qui cum unigenito Filio suo, & Spiritu Sancto unus est Deus, unus est Dominus, non in unius singularitate personæ, sed in unius Trinitate substantiæ. Jam veró hæ tres personæ, quum in iis quidquam dissimile, aut dispar cogitare nefas sit; suis tantummodo proprietatibus distinctæ intelliguntur. Pater siquidem ingenitus est; Filius à Patre genitus, Spiritus Sanctus ab utroque procedit. Atque ita trium personarum eandem essentiam, eandem substantiam confitemur; ut in confessione veræ, sempiternæque Deitatis & in personis proprietatem, & in essentia unitatem, & in Trinitate æqualitatem pié & sancte colendam credamus. Nam quod Patris primam esse personam dicimus, hoc non ita accipiendum est, perinde ac si aliquid in Trinitate prius, aut posterius, majus, aut minus cogitemus; absit enim hæc à fidelium mentibus impietas, quum eandem æternitatem, eandem gloriæ majestatem in tribus personis Christiana religio prædicet. Sed Patrem, propterea quód ipse sit principium sine principio, primam esse personam, vere, & sine ulla dubitatione affirmamus: quæ quidem uti Patris proprietate distincta est; ita in unam illam præcipue hoc convenit, quod Filium ab æterno genuerit: semper enim Deum simul, & Patrem fuisse, nobis significatur, quum Dei, & Patris nomina conjuncta in hac confessione pronunciamus. Verúm quoniam in nullius rei, quám hujus omnium altissimæ, ac difficillimæ notitia, atque explicatione aut periculosiús versari aut graviús errare possumus doceat Parochus, religiosé retinenda esse essentiæ & personæ propria vocabula, quibus hoc mysterium significatur: & sciant fideles, unitatem esse in essentia, distinctionem autem in personis. Sed hæc subtiliús exquirere nihil oportet, quum meminerimus illius vocis: *a Qui scrutator est majestatis, opprimetur à gloria*: satis enim videri debet, quód fide certum & exploratum habeamus, nos à Deo (cujus oraculis non assentiri, extremæ stultitiæ, atque miseriæ est) ita edoctos esse: *b Docete*, inquit, *omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*: Rursus: *c Tres sunt*,

Tertió Patris nomen unius essentiæ, plures esse personas arguit. Damasc. lib. 1. de Orthod. Fid. cap. 9. Præfatio Missæ de Sancta Trinitate, non ex dissimilitudine essentiæ, sed ex terna distinctione proprietatum, quæ in Personis Divinis inveniuntur, existimanda est.

In Trinitate nihil majus, aut minus. Symb. Athan.

Dam lib. 1. cap. 11. litt. K. Primæ Trinitatis Personæ cur Patris nomen tribuatur.

Patris proprietas, Filium ab æterno genuisse; Divinitatis Unitas in essentia, Trinitas in Personis admittenda.

a Proverb. 25. 27.

b Matth. 28. 19.

c 1. Joann. 5. 7.

sunt, qui testimonium dant in Cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus; & hi tres unum sunt. Oret tamen assidue ac precetur Deum, & Patrem, qui universa ex nihilo condidit, *a* disponitque omnia suaviter, qui *b* dedit nobis potestate n filios Dei fieri, qui Trinitatis mysterium humanæ menti patefecit; oret, inquam, sine intermissione, qui divino beneficio hæc credit, ut aliquando in æterna tabernacula receptus, dignus sit, qui videat, quæ tanta sit Dei patris fæcunditas, ut seipsum intuens, atque intelligens, parem, & æqualem sibi Filium gignat: quove modo duorum idem plane, & par charitatis amor, qui Spiritus Sanctus est; à Patre, & Filio procedens, genitorem, & genitum æterno, atque indissolubili vinculo inter se connectat; atque ita Divinæ Trinitatis una sit essentia, & trium personarum perfecta distinctio.

a Sapient. 8. 1.
b Joann. 1. 12.

Dei majestas multis nominibus in Scripturis exponitur.

11. *Nomine Omnipotentis quid hic intelligamus.*

Omnipotentem. Solent sacræ litteræ multis nominibus Dei summam vim, & immensam majestatem explicare, ut ostendant, quanta religione, & pietate illius sanctissimum nomen colendum sit: sed in primis doceat Parochus, illi omnipotentem vim frequentissime tribui. Ipse enim de se dicit: *c Ego Dominus Omnipotens.* Et rursus Jacob, quum filios ad Joseph mitteret, ita illis precatus est: *d Deus autem meus omnipotens faciat vobis eum placabilem.* Deinde vero in Apocalypsi scriptum est: *e Dominus Deus, qui est, & qui erat, & qui venturus est, omnipotens*; & alibi: *f Dies magnus Dei omnipotentis appellatur.* Nonnumquam etiam pluribus verbis illud idem significari solet. Atque huc pertinet, quod dicitur: *g Non erit impossibile apud Deum omne verbum*; & *h Nunquid manus Domini invalida est?* Item: *i Subest tibi, quum volueris, posse.* Et alia generis ejusdem: ex quibus variis dicendi formis id percipitur, quod uno Omnipotentis verbo comprehendi perspicuum est. Intelligimus autem hoc nomine, nihil esse, nihil animo, & cogitatione fingi posse, quod Deus efficere nequeat: etenim non solum hæc, quæ tametsi maxima sunt, aliquo tamen modo in cogitationem nostram cadunt, efficiendi potestatem habet; nimirum ut omnia ad nihilum recidant, atque ut plures mundi ex nihilo repente existant: verum etiam (1) multo majora in illius potestate sita sunt, quæ humanæ menti, & intelligentiæ suspicari non licet.

Omnipotentia Deo frequentius tribuitur.

c Gen. 17. 1.

d Gen. 43. 14.

e Apoc. 1. 8.

f Apoc. 16. 14.

g Luc. 1. 37.
h Num. 11. 23.
i Sapient. 12. 18.

Omnipotens ideo Deus censetur, quia omnia potest, quæ summæ ejus perfectioni non repugnant.
Dam. lib. 2. cap. 19. in fin.

12.

(1) *Multo*) & non *multa*, ut in edit. Rom. & Paris.

12. *Quum Deus sit omnipotens, peccare tamen, vel falli non potest.*

Mentiri, fallere, ignorare, vel peccare sunt acciones imbecillitatis, non potentiæ.

Neque vero, quum omnia Deus possit, mentiri tamen, aut fallere, aut falli, aut peccare, aut interire, aut ignorare aliquid potest. Hæc enim in eam naturam cadunt, cujus imperfecta actio est: Deus vero, cujus perfectissima semper est actio, ideo hæc non posse dicitur, quia posse ea infirmitatis est, non summæ, & infinitæ omnium rerum potestatis, quam ille habet. Ita igitur Deum Omnipotentem esse credimus, ut ab eo tamen longe omnia abesse cogitemus, quæ perfectæ ejus essentiæ maxime conjuncta, & convenientia non sunt.

13. *Cur aliis nominibus, quæ de Deo dicuntur, prætermissis, solius Omnipotentiæ in Symbolo fiat mentio: quæque sint ejus fidei utilitates.*

Omnipotentiæ vox quam multa suo ambitu concludat. Dam. in Dial. contra Manichæum fol. 48. lit. k.

Omnipotentiæ persuasio fidem & spem maxime confirmat.

Recte autem, sapienterque factum Parochus ostendat, ut, prætermissis aliis nominibus, quæ de Deo dicuntur, hoc unum nobis credendum in Symbolo proponeretur. Nam, quum Deum omnipotentem agnoscimus, simul etiam fateamur necesse est, eum omnium rerum scientiam habere, omnia item ejus ditioni, & imperio subjecta esse. Quum vero omnia ab eo fieri posse non dubitemus, consequens omnino est, ut cætera etiam explorata de illo habeamus; quæ si desint, quomodo Omnipotens sit, prorsus intelligere non possumus. Præterea nulla res tam ad fidem, & spem nostram confirmandam valet, quàm si fixum in animis nostris teneamus, nihil non fieri à Deo posse: quidquid enim deinceps credere oporteat, quamvis magnum, & admirabile sit, rerumque ordinem, ac modum superet; illi tamen facile humana ratio, postquam Dei omnipotentis notitiam perceperit, sine ulla hæsitatione assentitur: quin potius, quo majora sint, quæ Divina Oracula doceant, eo libentius fidem eis habendam esse existimat. Quod si boni etiam aliquid expectandum sit, numquam animus rei magnitudine, quam exoptat, frangitur; sed erigit sese, atque confirmat, sæpe illud cogitans, nihil esse, quod ab omnipotenti Deo effici non possit. Quare hac fide præcipue munitos nos esse oportet, vel quum admiranda aliqua opera ad proximorum usum, utilitatem edere cogimur, vel cum à Deo precibus impetrare aliquid volumus. Alterum enim ipse Dominus docuit, quum Apostolis incredulitatem objiceret: *a Si habueritis fidem, sicut granum sinapis, dicetis monti huic: Transi in illuc, & transibit; & nihil impossibile erit vobis.* De altero autem Sanctus Jacobus ita testatus est: *b Postulet in fide,*

Fides omnipotentiæ, quando sit maxime necessaria.

a Matth. 17. 20.

b Jac. 1. 6. 7.

nihil hæsitans: qui enim hæsitat, similis est fructui maris, qui à vento movetur, & circumfertur: non ergo æstimet homo ille, quod accipiat aliquid à Domino. Multa præterea hæc fides commoda, atque utilitates nobis præbet: in primis vero ad omnem animi modestiam, & humilitatem nos instituit: sic enim inquit Princeps Apostolorum: *a Humiliamini sub potenti manu Dei*: monet etiam non esse trepidandum, ubi non sit timor; sed unum Deum timendum esse, in cujus potestate nos ipsi nostraque omnia posita (1) sunt: ait enim Salvator noster: *b Ostendam vobis, quem timeatis. Timete eum, qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam.* Utimur deinde hac fine ad immensa erga nos Dei beneficia cognoscenda, & celebranda. Nam qui Deum omnipotentem cogitat, tam ingrato animo esse non potest, quin sæpius exclamet: *c Fecit mihi magna, qui potens est.*

Omnipotentiæ fides humilitatem, & confidentiam bonam præstat.

a 1. Petr. 5. 6.

b Luc. 12. 5.

Omnipotentiæ opinio ad laudandum Deum fideles excitat.

c Luc. 1. 49.

14. *Omnipotentiæ vox non ita Patri hic attribuitur; ut de Filio, vel de Spiritu Sancto etiam non dicatur.*

Sed, quod Patrem omnipotentem in hoc Articulo vocamus, neminem eo errore duci oportet, ut arbitretur ita illi hoc nomen tributum esse, ut Filio etiam, & Spiritui Sancto commune non sit. Nam *d* quemadmodum Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum Sanctum, neque tamen tres Deos, sed unum Deum esse dicimus: ita æque Patrem, ac Filium, & Spiritum Sanctum omnipotentem, neque tamen tres omnipotentes, sed unum omnipotentem esse confitemur. At vero præcipua quadam ratione Patrem, quia omnis originis fons est, hoc nomine vocamus; uti etiam Filio, qui æternum Patris verbum est, Sapientiam, & Spiritui Sancto, qui utriusque amor est, bonitatem tribuimus; quamvis hæc, & alia hujusmodi nomina communiter (2) de tribus personis, ex Catholicæ fidei regula, dicantur.

d Athanas. in Symb. Damasc. l. 1. de Fid. Orthod. cap. 10. & 11. Idem lib. 1. cap. 13. in finem.

15. *Quo pacto, quaque de causa Deus Cœlum & terram creaverit.*

Creatorem Cœli, & Terræ. Quam necessarium fuerit, omnipotentis Dei cognitionem paullo ante fidelibus tradi, ex iis, quæ nunc de universorum creatione explicanda erunt, perspici potest. Tanti enim operis miraculum facilius creditur, quod nullus de immensa creatoris potestate dubitandi locus relinquitur. Deus enim non ex

Deus, ut suam bonitatem aliis communicaret, mundum ex nihilo creavit. Dam. lib. 2. de Orthod. Fid. cap. 2.

(1) *Sunt*) Ed. Pat. melius, quàm Rom. *sint.*

(2) *De*) legendum potius, ut in edit. Pat. quam *in*, ut est in Rom. & Paris.

ex materia aliqua mundum fabricatus est, sed ex nihilo creavit; idque nulla vi, aut necessitate coactus, sed sua sponte, & voluntate instituit. Neque vero ulla alia fuit causa, quæ illum ad opus creationis impelleret, nisi ut rebus, quæ ab ipso effectæ essent; bonitatem suam impertiretur: nam Dei natura, ipsa per se beatissima, nullius rei indigens est, ut inquit David: *a Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.* Quemadmodum autem sua bonitate adductus, *b* quæcumque voluit, fecit, ita non exemplum aliquod, aut formam, quæ extra se posita esset, cum universa conderet, sequutus est: verum quia rerum omnium exemplar divina intelligentia continetur, id summus artifex in se ipso intuens, ac veluti imitatus, summa sapientia, & infinita virtute, quæ ipsius propria est, rerum universitatem initio procreavit. *c Ipse enim dixit, & facta sunt: ipse mandavit, & creata sunt.*

a Psalm. 15.

Deus in rerum creatione nulla idea extrinseca usus est, sed ex seipso exemplar sumpsit.

b Psalm. 113.

c Psalm. 148. Psalm. 101.

16. *Quid per Cœlum, & Terram hoc loco intelligendum sit.*

Verum cœli, & terræ nomine, quidquid cœlum, & terra complectitur, intelligendum est. Nam præter cœlos, *d* quos opera digitorum ejus Propheta appellavit, Solis etiam splendorem, Lunæque, & cæterorum siderum ornatum addidit; atque, *e* ut essent in signa, & tempora, & dies, & annos, ita cœlorum orbes certo, & constanti cursu temperavit, ut nihil perpetua eorum conversione mobilius, nihil mobilitate illa certius videri possit.

Dam. lib. 2. cap. 5. Psalm. 145.

d Psalm. 8.

e Genes. 1.

17. *De Creatione Cœlorum spiritualium, idest Angelorum.*

Præterea spiritualem naturam, innumerabilesque Angelos, qui Deo ministrarent, atque assisterent, ipse ex nihilo creavit, quos deinde admirabili gratiæ suæ, & potestatis munere auxit, atque ornavit. Nam, cum illud sit in divinis litteris, *f Diabolum in veritate non stetisse,* perspicuum est, eum, reliquosque desertores Angelos ab ortus sui initio gratia præditos fuisse: de quo ita est apud Sanctum Augustinum: *Cum bona voluntate, id est, cum amore casto, quo illi adhærent, Angelos creavit, simul in eis & condens naturam, & largiens gratiam.* Unde sine bona voluntate, hoc est, Dei amore, nunquam sanctos Angelos fuisse credendum est. Quod autem ad scientiam attinet, extat illud sacrarum litterarum testimonium: *g Tu Domine mi rex, sapiens es, sicut habet sapientiam Angelus Dei, ut intelligas omnia super terram.* Potestatem denique eis tribuit divinus David illis verbis: *h Potentes virtute, facientes verbum illius;* atque ob

Fulg. lib. de Fide ad Pet. Diac. cap. 3.

f Joann. 8.

Angeli omnes in gratia creati Aug. lib. 12. de Civ. Dei, cap. 9.

Sapientes Angeli. Alex. de Ales 2. p. q. 19. memb. 2. S. Thom. 1. p. q. 62. art. 3.

g 2. Reg. 14.

h Psalm. 102.

Angeli cur virtutes, vel exercitus Domini dicantur.

ob eadem rem sæpe in sacris litteris *a* virtutes & exercitus Domini appellantur. Sed quamvis omnes ii cœlestibus donis ornati fuerint, plurimi tamen, quia Deo parente, & creatore suo defecerunt, ex altissimis illis sedibus deturbati, atque in obscurissimum terræ carcerem inclusi, æternas superbiæ suæ pœnas luunt: de quibus Princeps Apostolorum scribit in hunc modum: *b Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos in judicium reservari.*

a Psalm. 23. 45. & 58. Isai. 6.

Angeli Apostatæ in æternas pœnas conjecti.
b 2. Pet. 2.
Epis. Jud. sent. 6. Job. 26.

18. *De Terræ creatione.*

At vero *c* terram etiam super stabilitatem suam fundatam Deus verbo suo jussit in media mundi parte consistere, effecitque, *d* ut *ascenderent montes, & descenderent campi in locum, quem fundavit eis*: ac, ne aquarum vis illam innundaret, terminum posuit, quem non transgredientur, neque convertentur operire terram. Deinde non solum arboribus, omnique herbarum, & florum varietate convestivit, atque ornavit, sed innumerabilibus etiam animantium generibus, quemadmodum antea aquas, & aera, ita etiam terras complevit.

c Psalm. 103.
Terra orbis centrum.

d Ibid.
Prov. 8.

Terræ ornatus, & plantis, & animantibus.

19. *De creatione hominis.*

Postremo ex limo terræ *e* hominem sic corpore affectum, & constitutum effinxit, ut non quidem naturæ ipsius vi, sed divino beneficio immortalis esset, & impassibilis. Quod autem ad animam pertinet, eum ad imaginem, & similitudinem suam formavit, liberumque ei arbitrium tribuit: omnes prætereа motus animi, atque appetitiones ita in eo temperavit, ut rationis imperio nunquam non parerent. Tum originalis justitiæ admirabile donum addidit; ac deinde cæteris animantibus præesse voluit, quæ quidem facile erit Parochis ad fidelium institutionem ex sacra Genesis historia cognoscere.

e Genes. 1.
Homo immortalis, & impassibilis creatus, etiam secundum corpus.
Conc. Milev. cap. 1. Et de Consecr. dist. 4. can. 152.
Hominis anima liberi arbitrii particeps creata, & in illa ratio domina sensitivi appetitus instituta.
Anima cum originali justitia creata. An amissa post Adæ peccatum justitia, etiam liberum hominis arbitrium sit extinctum, declaratur. sess. 6. Concil. Trid can. 4. 5. & 6.

20. *Cœli & terræ nomine visibilia omnia, & invisibilia comprehenduntur.*

Hæc igitur de universorum creatione, cœli, & terræ verbis, intelligenda sunt: quæ omnia breviter quidem Propheta complexus est illis verbis: *f Tui sunt cœli, & tua est terra: orbem terræ, & plenitudinem ejus tu fundasti*: sed multo etiam brevius Patres Nicæni Concilii, additis in Symbolo duobus illis verbis, *visibilium, & inbisibilium*, significaverunt. Quæcumque enim rerum universitate comprehenduntur, atque à Deo creata esse confitemur ea, vel sub sensum cadunt, & visibilia dicuntur; vel mente, & intelligentia percipi à nobis possunt, quæ inbisibilium nomine significantur.

Cœli, & terræ nomine omnia visibilia, & invisibilia denotantur.
f Psalm. 88.
Symb. Nicœn.

21. *Res Dei virtute conditæ citra ipsius gubernationem, & providentiam subsistere non possunt.*

Res conditæ Dei virtute, & providentia subsistunt, & gubernantur.

Nec vero ita Deum creatorem, atque effectorem omnium credere oportet, ut existimemus, perfecto, absolutoque opere ea, quæ ab ipso effecta sunt, deinceps sine infinita ejus virtute constare potuisse. Nam, quemadmodum omnia ut essent, creatoris summa potestate, sapientia, & bonitate effectum est: ita etiam, nisi conditis rebus perpetua ejus providentia adesset, atque eadem vi, qua ab initio constitutæ sunt, illas conservaret, statim ad nihilum reciderent. Atque id Scriptura declarat, cum inquit: *a Quomodo posset aliquid permanere, nisi tu voluisses, aut quod à te vocatum non esset, conservaretur?*

a Sapient. 11. Psalm. 103. Joann. 5.

22. *Deus sua gubernatione secundarum causarum vim non evertit.*

Deus ita res à se conditas gubernat, ut tamen secundarum causarum virtutem non evertat, sed hanc etiam prævenit.

Non solum autem Deus universa, quæ sunt, providentia sua tuetur, atque administrat; verum etiam, quæ moventur, & agunt aliquid, intima virtute ad motum, atque actionem ita impellit, ut, quamvis secundarum causarum efficientiam non impediat, præveniat tamen; cum ejus occultissima vis ad singula pertineat, &, quemadmodum Sapiens testatur, *b attingat à fine usque ad finem fortiter, & disponat omnia suaviter.* Quare ab Apostolo dictum est, cum apud Athenienses enunciaret Deum, quem ignorantes colebant: *c Non longe est ab unoquoque nostrum: in ipso enim vivimus, & movemur, & sumus.*

b Sapient. 8.

c Act. 17.

23. *Rerum creatio soli Patri tribuenda non est.*

Creationis opus toti Trinitati commune est. Ex ipso Patre effective & per ipsum Filium exemplariter, & in ipso Spiritu Sancto finaliter.

Atque hæc de primi Articuli explicatione satis fuerit, si tamen illud atiam admonuerimus, creationis opus omnibus sanctæ, & individuæ Trinitatis personis commune esse. Nam hoc loco, ex Apostolorum doctrina, Patrem creatorem cœli, & terræ confitemur; in scripturis sacris legimus de Filio: *d Omnia per ipsum facta sunt*: & de Spiritu Sancto: *e Spiritus Domini ferebatur super aquas*: & alibi: *f Verbo Domini cœli firmati sunt, & spiritu oris ejus omnis virtus eorum.*

d Joann. 1. e Genes. 1. f Psalm. 32. Job. 33.

DE

CAPUT III.

Et in Jesum Christum, Filium ejus unicum Dominum nostrum.

1. *De secundo articulo, & de professionis ejus utilitate.*

Mirificam, & uberrimam esse utilitatem, quæ ex hujus articuli fide, & confessione confluxit ad humanum genus, & illud Sancti Joannis testimonium ostendit: *a Quisquis confessus fuerit, quoniam Jesus est filius Dei, Deus in eo manet, & ipse in Deo*: & beatitudinis præconium declarat, quod à Christo Domino tributum est Principi Apostolorum: *b Beatus es, Simon Barjona, quia caro, & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in Cœlis est.* Hoc enim fundamentum firmissimum est nostræ salutis, ac redemptionis.

Parochus docebit. Confessionem æternæ Christi Nativitatis, nostræ salutis fundamentum.

a 1. Joh. 4. 15.

b Matth. 16. 17.

2. Cor. 12. 11. Nemo potest dicere, Dominus Jesus, nisi in Spiritu Sancto.

2. *Unde magnitudo beneficii hoc articulo propositi potissimum cognoscatur.*

Sed quoniam admirabilis hujus utilitatis fructus maxime ex felicissimi illius status ruina intelligitur, in quo Deus primos homines collocarat, incumbat in hanc curam Parochus, ut fideles communium miseriarum, & ærumnarum causam cognoscant. Cum enim à Dei obedientia descivisset Adam, interdictumque violasset: *c Ex omni ligno Paradisi comede; de ligno autem scientiæ boni, & mali ne comedas: in quocumque enim die comederis ex eo, morte morieris*: in summam illam incidit calamitatem, ut sanctitatem, & justitiam, in qua constitutus fuerat, amitteret, & reliqua subiret mala, quæ sancta Tridentina Synodus uberius explicavit. Propterea vero peccatum, & peccati pœnam in uno Adam non constitisse (1) commemorabit, sed ex eo, tanquam ex semine, & causa, ad omnem posteritatem jure permanasse.

Justitia originalis deperdita, per solum Dei Filium recuperata.

Hic ponitur causa occasionalis, & accessoria Incarnationis Filii Dei, ut veniret mortalis, & passibilis, sed initio ponitur causa prima, & per se.

c Genes. 2. 19.

Trid. Synod. sess. 5. can. 1. & 2. & sess. 6. can. 1.

Peccatum Adæ ad posteros est propagatum. Conc. Trid. sess. 5. can. 2. & 3. Dam. l. 2. cap. 11. & 30.

Genus humanum non potuit ullius creaturæ viribus restitui. Vid. Concil. Trid. sess. 6. can. 1. & 2.

3. *Nullus, præter Christum genus humanum potuit restaurare.*

Cum igitur ex altissimo dignitatis gradu concidisset nos-

(1) *Commemorabit*) Ita legendum, ut in Ed. Patav. docet contextus, non *Commemorabunt*, ut in Ed. Rom. & Par.

nostrum genus, sublevari inde; & in pristinum locum restitui nullo modo poterat hominum, aut Angelorum viribus: quare reliquum erat illud ruinæ, & malorum subsidium, ut Dei filii infinita virtus, assumpta carnis nostræ imbecillitate, a infinitam tolleret peccati vim, b & nos reconciliaret Deo in sanguine suo.

a Joann. 1. 29.
b Rom. 5. 10.

4. *Citra redemptionis fidem nullus umquam salvari potuit, & propterea Christus à mundi initio sæpe prænunciatus est.*

Redemptionis fides ad salutem semper necessaria, & mox post hominis lapsum divinitus fuit ostensa. Primum sub lege naturæ. D. Thom. 2. 2. q. 2. art. 7.

Hujus autem redemptionis fides, & confessio hominibus ad salutem consequendam necessaria est, semper que fuit, quam Deus initio præmonstravit; nam in illa damnatione humani generis quæ statim peccatum consequuta est, ostensa etiam (1) fuit spes redemptionis illis verbis, quibus proprium Diabolo damnum, quod ex liberatione hominum facturus erat, denuntiavit, c *Inimicitias ponam inter te, & mulierem, semen tuum, & semen illius; ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo ejus.*: & deinceps eandem promissionem sæpe confirmavit, majoremque sui consilii significationem iis præsertim hominibus dedit, quibus voluit singularem venevolentiam præstare: inter cæteros vero, cum d Patriarchæ Abrahæ sæpenumero hoc mysterium significasset, tum eo tempore apertius declaravit, cum ille Dei jussis obediens, filium suum unicum Isac immolare voluit; ait enim: e *Quia fecisti hanc rem, & non pepercisti filio tuo unigenito* (2) *propter me, benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum, sicut stellas cœli, & velut arenam, quæ est in littore maris: possidebit semen tuum portas inimicorum tuorum, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ: quia obedisti voci meæ.* Ex quibus verbis facile colligi poterat, ex progenie Abrahæ futurum, qui omnibus ad immanissima Satanæ tyrannide liberatis salutem afferret: illum autem Dei filium, natum ex semine Abrahæ secundum carnem, fore necesse erat. Non ita multo post Dominus, ut ejusdem promissionis memoria conservaretur, idem fœdus cum Jacob Abrahæ nepote sancivit: f *Nam, cum ille in somnis vidit scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens cœlos, Angelos quoque Dei ascendentes, & descendentes per eam,* ut testatur Scriptura; audivit etiam Dominum innixum scale dicentem sibi: g *Ego sum Dominus Deus Abraham pa-*

c Genes. 3. 15.
d Genes. 12. 17. & 18. 1. 2.
e Genes. 22. 17.
f Genes. 28. 12.
g Genes. 28. 13 14.

(1) *Fuit*) ita Ed. Pat. & Paris. Rom. vero *est*.
(2) *Propter me*) deest in Ed.Rom. & Par. & Lovan.

patris tui, & Deus Isaac: terram, in qua dormis, tibi dabo, & semini tuo, eritque semen tuum quasi pulvis terræ. Dilataberis ad orientem, & occidentem, & septentrionem, & meridiem, & benedicentur in te, & in semine tuo cunctæ tribus terræ. Neque postea destitit Deus eadem sui promissi memoria renovanda, & generi Abraham, & multis præterea hominibus Salvatoris expectationem commovere: siquidem Judæorum republica, & religione constituta, notior populo suo fieri cœpit: nam & mutæ res significarunt, & homines prædixerunt, quæ, & quanta nobis bona Salvator ille, & Redemptor noster Christus Jesus allaturus esset. Ac *a* Prophetæ quidem, quorum mens cœlesti lumine illustrata fuit, Filii Dei ortum, ad mirabilia opera, quæ homo natus effecit, doctrinam, mores, consuetudinem, mortem, resurrectionem, cæteraque ejus mysteria, hæc omnia, quasi tunc adessent, palàm docentes, populo prænunciarunt; *ita ut, si futuri*, & præteriti temporis tollatur diversitas, nihil jam inter Prophetarum prædicta, & Apostolorum prædicationem, nihil inter veterum Patriarcharum fidem, & nostram interesse videamus. Sed jam de singulis Articuli partibus dicendum videtur.

> Sub lege scripta [illegible] memoria [illegible] hominum [illegible] [illegible] Prophetarum.

> *a* Psalm. 2. 25. 68. & 11[illegible]. Isai. [illegible]. 8. 9. 11. & 53. per totum. Jerem. 23. 5. 30. Dan. [illegible] & alibi sæpe.

> Patriarcharum, Prophetarum, & Apostolorum fides sola temporis circumstantia differt.

5. *De Jesu nomine, & quod Christo propriè conveniat.*

Jesus proprium est nomen ejus, qui Deus, & homo est quod Salvatorem significat, non quidem fortuito, aut hominum judicio, & voluntate, sed Dei consilio, & præcepto illi impositum. Angelus enim Mariæ matri ita annunciavit: *b Ecce concipies in utero, & paries filium, & vocabis nomen ejus Jesum.* Ac deinde Joseph virginis sponso non solùm ut eo nomine puerum appellaret, præcepit, sed etiam, cur ita nominandus esset, declaravit: ait enim: *c Joseph fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam: quod enim in ea natum est, de Spiritu Sancto est: pariet autem filium & vocabis nomen ejus Jesum: ipse enim salvum faciet populum suum à peccatis eorum.*

> Jèsus nomen humani generis redemptori Dei præcepto fuit impositum.

> *b* Luc. 1. 31. Isai. 7. 14. 15. D. Thom. 3. p. q. 37. art. 2.

> *c* Matth. 1. 20. 21.

6. *Non est eadem ratio, cur aliis quibusdam hominibus idem nomen sit tributum.*

Ac multi quidem eo nomine fuerunt in divinis litteris: nam idem nomen Nave filio fuit, qui Moysi successit, & populum à Moyse ex Ægypto liberatum, in terram promissionis, quod illi negatum fuerat, deduxit: eodem etiam nomine (1) Josedech, Sacerdotis filius, appellatus est.

> Josue filius Nun à LXX. dicitur passim Jesus. Eccl. 50. 29.

> Jesus filius Josedech apud Esdram, Aggæum, & Zachariam sæpe, & iste est ille, qui fuit Eliezer apud Lucam cap. 3. 29.

(1) Edit. Pat. satis appositæ addit; *Filius Syrach Jerosolymita, qui renovabit sapientiam de corde suo, & Josedech, Sacerdotis filius, apelati sunt.*

est. Sed quanto veriús Salvatorem nostrum hoc nomine appellandum existimabimus? qui non uni alicui populo, sed universis omnium ætatum hominibus, non quidem fame, aut Ægyptiaco, vel Babylonico dominatu oppressis, sed in umbra mortis sedentibus, & durissisimis peccati, & diaboli vinculis obstrictis, lucem, libertatem, & salutem dederit: qui eis cœlestis regni jus, & hæreditatem acquisiverit: qui eos Deo Patri reconciliaverit: in illis Christum Dominum adumbratum videmus, à quo iis beneficiis, quæ diximus, cumulatum est genus humanum. Quæ præterea nomina *a* prædicta sunt Dei Filio divinitus imponenda, ad unum hoc Jesus nomen referuntur: cum enim cætera salutem, quam nobis daturus erat, aliqua ex parte attingerent, hoc ipsum universæ salutis humanæ vim, rationemque complexum est.

Jesus nomen propriis sine Christo convenit, qui ut Rex reddidit libertatem, ut Propheta lucem, & ut Sacerdos salutem.

a Isai. 7. 10. Zach. 6. 12.

Jesu nomen sua amplitudine quicquid aliis nominibus per Prophetas Christo fuit attributum, complectitur.

7. *Quid sibi hic velit Christi nomen, & quot rationibus Jesu nostro conveniat.*

Jesus nomini Christi etiam nomen additum est, quod unctum significat, & honoris, & officii nomen est, nec unius rei proprium, sed commune multorum: nam veteres illi *b* Patres nostri Christos appellabant sacerdotes, *c* & reges, quos Deus propter muneris dignitatem ungi præceperat. Sacerdotes enim ii sunt qui populum assiduis precibus Deo commendant qui sacrificia Deo faciunt, qui pro populo deprecantur. Regibus autem populorum gubernatio commissa est: ad eosque pertinet maximé legum auctoritatem, innocentium vitam tueri, & nocentium audaciam ulcisci. Quoniam igitur utraque harum functionum Dei majestatem referre in terris videtur, ideo qui vel ad regium, vel ad sacerdotale munus obeundem delecti erant, *d* unguento ungebantur. Prophetas etiam ungendi *e* mos fuit, qui Dei immortalis interpretes, & internuntii cœlestia arcana nobis aperuerunt, atque ad emendandos mores salutaribus præceptis, & futurorum prædictione hortati sunt. At veró cúm Jesus Christus Salvator noster in mundum venit, trium personarum partes, & officia suscepit, Prophetæ, sacerdotis, ac Regis; atque ob eas causas Christus dictus est, & unctus ad illorum munerum functionem, non quidem alicujus mortalis opera, sed cœlestis Patris virtute, non terreno unguento, sed spirituali oleo: quippe quum in sanctissimam ejus animam Spiritus Sancti plenitudo, gratiaque, & omnium donorum uberior copia effusa sit, quam ulla alia creata natura capere potuerit: atque id præclaré Propheta ostendit, quum Redemptorem ipsum affatus diceret: *f Dilexisti justitiam, & odisti iniquitatem:*

Christus est officii, & dignitatis nomen.

b 1. Reg. 12. 15. 24. & 26. 9. 1. Paral. 16. 22. Psalm. 104. 15.

Sacerdotum officium

c Exod. 29. 6. & 40. 13. 1. Reg. 9. 1.

Regum officium.

d Luc. 8. 11. 12. Num. 3. 3. 2. Reg 10. 2. & 16. 22. 2. Reg. 4. 3.

e 3. Reg. 10. 15.

Sacerdotes, & Reges quare soliti sint ungi. Prophetæ inuncti.

Filius Dei incarnatus trium Personarum officia quia suscepit, ideo Christus dictus est.

Christus non humano auxilio ad ternas illas dignitates est evectus, nec terreno unguento inunctus.

f Psalm. 44. 8. Hebr. 1. 9.

tem: propterea unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præconsortibus tuis. Idem etiam, ac multo apertiùs Isaias iis verbis demonstravit: *a Spiritus Domini super me, eo quòd unxerit Dominus me, ad annunciandum mansuetis misit me.* Itaque Jesus Christus *b* summus Propheta, & magister fuit, qui nos Dei voluntatem docuit, & à cujus doctrina orbis terrarum Patris cœlestis cognitionem accepit: quod ei nomen præclarius ac præstantius convenit, quod omnes, quinque Prophetæ nomine dignati sunt, ejus discipuli fuerunt, atque ob illam præcipué causam missi, ut Prophetam hunc, qui ad salvandos omnes venturus erat, prænunciarent. Christus item sacerdos fuit, non quidem ex ordine, ex quo in veteri lege Leviticæ tribus Sacerdotes extiterunt, verùm ex illo, de quo David Propheta cecinit: *c Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.* Cujus rei argumentum Apostolus, ad *d* Hebræos scribens, accuraté persequutus est. Sed Christum; non solùm ut Deus, verum ut homo, ac nostræ naturæ particeps est, regem etiam agnoscimus: de quo Angelus testatus est: *e Regnabit in domo Jacob in æternum, & regni ejus non erit finis:* quod quidem Christi regnum spirituale est, atque æternum, in terrisque inchoatur, in cœlo perficitur. Ac Regis quidem officia admirabili providentia suæ prestat Ecclesiæ. Ipse eam regit, ipse ab hostium impetu, atque insidiis tuetur: ipse ei leges præscribit: ipse non solùm sanctitatem, & justitiam largitur, verùm etiam ad perseverandum facultatem, & vires præbet. Quanquam autem hujus regni finibus tam boni, quàm mali contineantur, atque adeo omnes homines jure ad illud pertineant: ii tamen præ cæteris summam regis nostri bonitatem, & beneficentiam experiuntur, qui ex ejus præceptis integram, atque innocentem vitam degunt; neque verò hoc illi regnum hæreditario, aut humano jure obtigit, tametsi genus *f* a clarissimis regibus duceret; sed rex fuit, propterea quod Deus in illum hominem contulit, *g* quidquid potestatis, amplitudinis, dignitatis hominis natura capere posset. Illi igitur totius mundi regnum tradidit eique omnia quod jam fieri cœptum est, plene, *h* perfecteque in die judicii subjicientur.

8. *Quo pacto Jesum Christum Filium Dei unicum nos credere, & confiteri conveniat.*

Filium ejus unicum. His verbis altiora mysteria de Jesu credenda, & contemplanda fidelibus proponuntur; nimirum filium Dei esse, & verum Deum, sicuti Pater est, qui eum ab æterno genuit. Præterea illum divinæ

Fulg. l. 3. ad Trasim. Reg. c. 14.

a Isai. 61. 1. Luc. 4. 18.

Christus Prophetarum summus.

b Deut. 18. 15.

Christus Sacerdos. Bern. serm. 15. sup. Cant. post med.

c Psalm. 109. 4.

d Hebr. 5. 6.

Christus juxta utramque naturam est Rex.

e Luc. 1. 33.

Christi regnum spirituale est, quod paulo post art. 6. sect. 5. ostendetur.

Christus quibus modis Regis officium obeat. Videatur secunda petitio Dominicæ orationis.

Omnes homines ad Christi regnum generali quadam ratione pertinent: peculiarius tamen soli boni. Christus jure divino secundum humanam etiam naturam totius mundi Rex.

f Matth. 1. 6. 7. 8. Luc. 3. 31.

g Matth. 38. 18.

h Joann. 7. 17. Apoc. 17. 19. 2. Cor. 15. 27. 28.

Filius Dei versus Deus est, & illis duabus Personis omnino æqualis.

Dam. lib. 1. de Orthod. Fid. cap. 8.

Trinitatis secundam personam aliis duabus omnino æqualem confitemur; nihil enim impar, & dissimile in divinis personis aut esse, aut fingi animo debet, cúm unam omnium essentiam, voluntatem, potestatem agnoscamus: quód cúm multis pateat divinæ Scripturæ oraculis, tum præclarissime illud ostendit Sancti Joannis testimonium: *a In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Sed, cúm Jesum Filium Dei esse audiemus, nihil terrenum, aut mortale de ejus ortu cogitandum est verum ortum illum, quo ab omni æternitate Pater Filium genuit, quem ratione percipere, atque perfecté intelligere nullo modo possumus, constanter credere, & summa animi pietate colere debemus, ac veluti mysterii admiratione abstupefacti, illud cum Propheta dicere, *b Generationem ejus quis enarrabit*? Hoc igitur credendum est, Filium ejusdem esse naturæ, ejusdem potestatis, & sapientiæ cum Patre, ut in Symbolo Nicæno explicatiús confitemur: ait enim: *Et in Jesum Christum, Filium Dei unigenitum; & ex Patre natum ante omnia sæcula: Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum, non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt.*

a Joann. 1. 1.
Spiritualis Filii Dei ex Patre nativitas, admiranda potius, quam scrutanda.
Fulg. lib. 3. ad Monim. cap. 7.

b Isai. 53. 8.

Ex Symb. Nic. I. & Costantinop. can. 7. Et Greg. Naz. or. 40. Dam. lib. 1. de Ortod. Fid. cap. 8.

9. *De modo generationis æternæ, ducta similitudine à rebus creatis, & de duplici nativitate, & filiatione Christi.*

Modus æternæ Christi generationis similitudine declaratur.

Ex omnibus autem, quæ ad indicandum modum, rationemque æternæ generationis, similitudines afferuntur, illa proprius ad rem videtur accedere, quæ ab animi nostri cogitatione sumitur: quamobrem sanctus Jonnes filium ejus *c* Verbum appellat. Ut enim mens nostra seipsam quodam modo intelligens, sui effingit imaginem, quam Verbum Theologi dixerunt: ita Deus, quantum tamen divinis humana conferri possunt, seipsum intelligens, Verbum eternum generat: et si præstat contemplari quod fides proponit, & sincéra mente Jesum Christum verum Deum, & verum hominem credere, & confiteri, genitum quidem, ut Deum, ante omnium sæculorum ætates, ex Patre: ut hominem veró natum in tempore, ex Matre Maria Virgine. Et quamquam duplicem ejus nativitatem agnoscamus, unum tamen Filium esse credimus. Una enim persona est: in quam divina, & humana natura convenit.

c Joann. 1. 1.
Dam. ljb. 1. de Orthod. Fide, cap. 9. Scot. de modo Generationis æternæ profunde se habet in 1. Sent. dist. 2. q. 9. litt. A. & H. & Idem 3. dist. 5. q. unica.

Duplex Christi nativitas non facit duos Filios, licet duas filiationes.

10. *Quomodo Christus fratres habere, vel non habere, censendus sit.*

Et, quod ad divinam generationem attinet, nullos aut fratres, aut cohæredes habet, cum ipse Patris unicus Filius, *d* nos vero homines figmentum, & opus manuum ejus

Athanas. in Symb. Pluribus hæc explicantur sect. 9. c. 9. de Oratione Dominica.
d Isai. 64. 8.

ejus simus. At si humanum ortum consideremus *a* multos ille non solùm fratrum nomine apellat, sed fratrum etiam loco habet, ut unà cum eo paternæ hæreditatis gloriam adipiscantur; ii sunt, qui fide Christum Dominum receperunt; & fidem, quam nomine profitentur, re ipsa, & charitatis officiis præstant; quare primogenitus in multis fratribus ab Apostolo vocatur.

a Hebr. 2. 12.

Fratres Christi qui sint.
Rom. 8. 19.

11. *Christus secundum utraque naturam Dominus noster dicitur.*

Dominum nostrum. Multa sunt, quæ de Salvatore nostro in sacris litteris dicuntur: quorum alia, ut Deus est, alia, ut homo, ipsi convenire perspicuum est, quoniam à diversis naturis diversas earum proprietates accepit. Igitur verè dicimus Christum esse omnipotentem, æternum, immensum, quod à divina natura habet. Rursus de illo dicimus, passum, mortuum esse, resurrexisse: quæ naturæ hominum convenire nemo dubitat. Verùm, præter hæc, quædam alia utrique naturæ congruunt, ut hoc loco, cùm Dominum nostrum dicimus. Igitur, si ad utramque naturam hoc nomen referatur, meritò Dominus noster prædicandus est. Nam quemadmodum ipse æternus Deus est, uti Pater, ita omnium rerum æque Dominus est, ac Pater, & quemadmodum ipse, & Pater non est alius, atque alius Deus, sed idem planè Deus, ita etiam ipse & Pater non est alius, atque alius Dominus. Sed rectè etiam multis rationibus, ut homo est, Dominus noster apellatur. Ac primum quidem quoniam ipse redemptor noster fuit, atque à peccatis nos liberavit, jure hanc potestatem accepit, ut verè Dominus noster esset, ac diceretur: ita enim Apostolus docet: *b Humiliavit semetipsum; factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genuflectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum: & omnis lingua confiteatur, Quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris.* Atque ipse de se post resurrectionem, *c Data est*, inquit, *mihi omnis potestas in cœlo, & in terra.* Ob eam quoque rem Dominus dicitur, quód in una persona duæ naturæ, divina, & humana, conjunctæ sint: hæc enim admirabili conjunctione meruit, ut quamvis pro nobis mortuus non esset, tamen Dominus constitueretur, communiter quidem omnium rerum quæ conditæ sunt, præcipuè autem fidelium, qui illi parent, atque summo animi estudio inserviunt.

Diversæ proprietates juxta diversas naturas Christo tribauntur.

Communicatio idiomatum est in Christi persona, ratione diversarum naturarum.
Christus juxta utramque naturam noster Dominus est.

Dam. lib. 4. de Orthod. Fid. c. 19.
Athan. in Symb.
Psalm. 67.
Isai. 42.
Joann. 13.
Apocal. 19.

b Philipp. 2. 9.

c Matth. 28. 18.

Unio hypostatica causa est, cur Christus Dominus dicitur: etiam si Adam non peccasset Leo Papa serm. 2. de Nativit. Christi.
Greg. Naz. orat. 38.
Scot. 3. dist. 7. q. 3.
D. Thomas 2. 2. q. 2. art. 7.

12.

12. *Christiani se totos Jesu Christo, Principe tenebrarum conculcato, tradere debent.*

Quantum homo Christianus Christo debeat.

Quod igitur reliquum est Parochus fidelem populum ad eam rationem cohortabitur, ut sciat, æquissimum esse præ cœteris hominibus, nos, qui ab eo nomen invenimus, Christianique vocamur, & quanta ille in nos beneficia contulerit, ignorare non possumus, ob id maximé, quód ejus munere hæc omnia fide intelligimus, æquum esse, inquam, nos ipsos, non secus ac mancipia, redemptori nostro domino in perpetuum addicere, & consecrare. Et quidem cúm baptismo initiaremur, ante Eclesiæ fores id professi sumus: declaravimus enim, nos Satanæ, & Mundo renunciare, & Jesu Christo totos nos tradere.

Quanta sit indignitas, postquam nos Deo addiximus, servire Diabolo.

Quód si, ut Christianæ militiæ adscriberemur, (1) tam sancta, & solemni professione nos ipsos Domino nostro devovimus, quo supplicio digni erimus, si postquam Ecclesiam ingressi sumus, Dei voluntatem, & leges cognovimus, postquam Sacramentorum gratiam percepimus ex Mundi, & Diaboli præceptis, ac legibus vixerimus; perinde ac si cúm baptismo abluti sumus, Mundo, & Diabolo, non Christo Domino, ac Redemptori nomen dedissemus? sed cujus animum amoris facibus non incendat tanti Domini tám benigna, & propensa in nos voluntas, qui, tametsi nos in potestate sua, & dominatu veluti servos, sanguine suo redemptos habeat, ea tamen charitate complectitur, *a* ut non servos vocet, sed amicos, sed fratres? Hæc profectò justissima causa est atque haud scio, an omnium sit maxima, cur eum perpetuó debeamus Dominum nostrum agnoscere, venerari, & colere.

Dominatus Christi in redemptos quam sit pius.

a Joann. 15. 14.

---

(1) *Tam*) Non *tum*, ut est in Ed. Rom.

DE

DE TERTIO ARTICULO.

CAPUT IV.

Qui conceptus est de Spiritu Sancto, natus ex Maria Virgine.

1. *Tertius fidei Articulus quid credendum fidelibus proponat.*

MAximo quidem, & singulari beneficio humanum genus à Deo affectum esse, qui nos è durissimi tyranni servitute in libertatem vindicarit, ex iis, quæ superiori articulo declarata sunt, intelligere fideles possunt. At veró, si consilium etiam, & rationem, qua potissimum id efficere voluit, nobis ante oculos ponamus, profectó nihil divina in nos beneficentia, ac bonitate illustrius, nihil magnificentius esse videbitur. Ejus igitur mysterii magnitudinem, quod nobis tanquam salutis nostræ præcipuum caput sacræ litteræ considerandum sæpissime proponunt, Parochus à tertii articuli explicatione ostendere incipiet; cujus hanc esse sententiam docebit: nos credere, & confiteri eum ipsum Jesum Christum unicum Dominum nostrum, Dei Filium, cùm pro nobis humanam carnem suscepit in utero Virginis, non ex virili semine, ut alii homines, sed supra omnem naturæ ordinem *a* Spiritus Sancti virtute conceptum esse, ita ut eadem persona Deus permanens quód ex æternitate erat, Homo fierit, quód ante non erat. Ea autem verba ita accipienda esse, ex sacri Concilii Constantinopolitani confessione plane, perspicitur: ait enim: *Qui propter nos homines & propter nostram salutem descendit de cœlis: Et incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine, & homo factus est.* Atque id etiam Sanctus Joannes Evangelista explicavit, ut qui ex ipsius Domini Salvatoris pectore altissimi hujus mysterii cognitionem hausisset; nam cúm Divini Verbi naturam declarasset illis verbis, *b In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum*: ad extremum conclusit: *c Et Verbum caro factum est & habitavit in nobis:*

Quo consilio, & ratione Christus genus humanum liberaverit

Sensus tertii Articuli. Dam. lib. 3. cap. 1. & 3.

a Matth. 1. 2. Luc. 1. 35.

Simb. Constantinopol. quod extat c. 7. Canonum ejusdem Conc. Similia habet Nicæn. Conc. Dam. lib. 3. de Orthod. Fid. cap. 8.

b Joann. 1.

c Ibid. 14.

2.

2. *Per temporariam nativitatem nulla facta fuit in Christo naturarum confusio.*

Duæ naturæ in una persona retinet utrasque proprietates.

Verbum enim, quod divinæ naturæ hypostasis est, ita humanam naturam assumpsit, ut una, & eadem esset divinæ & humanæ naturæ hypostasis, ac persona: quo factum est, ut tam admirabilis conjunctio utriusque naturæ actiones, & proprietates conservaret, atque, ut est apud Sanctum Leonem Magnum illum Pontificem, nec inferiorem consumeret glorificatio, nec superiorem minueret assumptio.

Leo serm. 1. de Nativit. Dom.
Dam. l. 3. c. 17.

3. *Solus Spiritus Sanctus Incarnationis opus non perfecit.*

Quidquid extra tres Personarum Trinitatis proprietates fit divinitus, omnibus Personis est commune.
August. lib. 1. de Trinit. c. 4.

Sed quoniam prætermittenda non est verborum explanatio, doceat Parochus, cum dicimus Dei Filium Spiritus Sancti virtute conceptum esse, unam hanc divinæ Trinitatis personam Incarnationis mysterium non confecisse. Quamvis enim unus Filius humanam naturam assumpserit, tamen omnes divinæ Trinitatis Personæ, Pater, Filius, & Spiritus Sanctus, hujus mysterii auctores fuerunt; siquidem illa Christianæ fidei regula tenenda est: Omnia, quæ Deus extra se in rebus creatis agit, tribus personis communia esse, neque unam magis, quam aliam, aut unam sine alia agere. Quod autem una persona ab alia procedat, hoc unum omnibus commune esse non potest: nam Filius à Patre tantùm generatur, Spiritus Sanctus à Patre & Filio procedit; quidquid vero extra illa ab ipsis proficiscitur, tres personæ sine ullo discrimine agunt: atque ex hoc genere Filii Dei Incarnatio censenda est. Quamquam veró hæc ita se habeant, solent tamen sacræ litteræ earum rerum, quæ omnibus personis comunes sunt, aliam aliis tribuere: quemadmodum summam omnium rerum potestatem Patri, sapientiam Filio, Spiritui Sancto amorem adscribunt. Et quoniam divinæ Incarnationis mysterium singularem, atque immensam Dei erga nos benignitatem declarat, ob eam rem peculiari quadam ratione hoc opus Spiritui Sancto tribuitur.

Proprietates, quæ in tribus Personis inveniuntur, non sunt omnibus communes. Dam. lib. 1. cap. 10. & 11.
Incarnatio Patri, & Filio, Spiritui Sancto etiam tribuenda.
Prov. 8.
Prov. 9.
Matt. 1.
Amb. lib. 2. de Spirit. Sanct. cap. 8.
Fulg. l. 3. ad Trasim. Reg. c. 27.
Cur Spiritui Sancto tribuatur.

4 *Omnia supra naturæ ordinem in Christi conceptione facta non sunt, sed plurima.*

In Incarnatione Christi quædam sæcundum naturam, quædam supra naturam facta inveniuntur.
Dionys. Areop. ep. 3. ad Cajum.
Leo Papa serm. 2. de Nativit. Domin.
Amb. l. de Incarnat. Verb. cap. 6.
Dam. lib. 3. c. 2. & lib. 4. c. 15.

In hoc mysterio quædam supra naturæ ordinem, quædam naturæ vi effecta esse animadvertimus. Nam, quod ex purissimo Virginis matris sanguine Christi corpus formatum credimus, in naturam humanam agnoscimus; cùm illud omnium hominum corporibus commune sit, ut ex matris sanguine formentur. Quód veró & naturæ ordinem, & humanam intelligentiam superat, illud est: simul atque beata virgo Angeli verbis assentiens dixit: a Ec-

a Luc. 1. 38.

Ecce Ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum, statim sanctissimum Christi corpus formatum, eique anima rationis compos conjuncta est, atque ita in ipso temporis articulo perfectus Deus perfectus Homo fuit. Hoc autem novum fuisse, atque admirabile Spiritus Sancti opus, nemo dubitare potest; cùm, servato naturæ ordine, nullum corpus, nisi intra prescriptum temporis spatium, hominis anima informari queat. Deinde vero illud accedit maxima admiratione dignum, quod, ut primum cum corpore anima conjuncta fuit, ipsa etiam divinitas cum corpore, & anima copulata est: quare simul corpus formatum atque animatum est, corpori, & animæ divinitas conjuncta; ex quo fit, ut eodem temporis puncto perfectus Deus, & perfectus Homo esset, & Virgo Sanctissima verè, & propriè Mater Dei, & Hominis diceretur, quòd eodem momento Deum, & Hominem concepisset. Hoc autem ab Angelo ei significatum est, cum ait: *a Ecce concipies in utero, & paries filium, & vocabis nomen ejus Jesum: Hic erit magnus, & filius Altissimi vocabitur*. Et eventu comprobatum est, quod Isaias prædixit: *b Ecce Virgo concipiet, & pariet Filium*. Idem quoque Elisabeth, cum Spiritu Sancto repleta, Filii Dei conceptionem intellexisset, his verbis declaravit: *c Unde hoc mihi, ut veniat Mater Domini mei ad me*? Sed quemadmodum Christi corpus ex purissimis integerrimæ virginis sanguinibus, sine ulla viri opera, ut antea diximus, verum sola spiritus Sancti virtute formatum est; ita etiam, ut primum conceptus est, illius anima uberrimam spiritus Dei copiam, atque omnem charismatum abundantiam accepit: neque enim, ut aliis hominibus, qui sanctitate, & gratia ornantur, ipsi ad mensuram, ut testatur Sanctus Joannes, *d Dat Deus Spiritum*, sed *omnem gratiam tam affluenter in ejus animam infudit*, *e ut de plenitudine ejus nos omnes acceperimus*.

Quo temporis articulo credatur Christi corpus formatum in utero Virginis.

Athanas. in Symb.
Quando divinitas sit humanitati conjuncta.
Leo Papa serm. 8. de Nativ. Dom.
Dam. l. 3. c. 2.

Eodem momento Maria Deum, & Hominem concepit.

a Luc. 1. 31.

b Isai. 7. 14.

c Luc. 1. 43.
Dam. lib. 3. de Ortod. Fidei. c. 2.

In Christi anima fuit plenitudo omnis gratiæ

d Joann. 3. 34.
e Joann. 1. 16.

5. *Christus dici non potest filius Dei adoptivus.*

Neque tamen Christum Filium Dei adoptivum appellare licet: quamvis spiritum illum habuerit, quo sancti homines filiorum Dei adoptionem consequuntur; nam, cum natura filius Dei sit, adoptionis gratiam, aut nomen in eum convenire nullo modo existimandum est.

Christus nequit dici Filius Dei adoptivus, quia est hæresis Bonosiana 24. quæst. 3. c. 39.
Amb. lib. 1. de Fide cap. 9.
Dam. lib. 4. cap. 8.
Greg. Naz. Orat. 15.
Cur Deus incarnatus.
Athan. disp. habita in Codic. Nic. contra Arium.
Greg. Naz. carm. 2. de Filio.

6. *Quid circa primam articuli partem præcipue meditandum sit.*

Hæc sunt, quæ de admirabili conceptionis mysterio explicanda visa sunt, ex quibus, ut salutaris fructus ad nos redundare possit, illa in primis fideles memoria repetere, ac sæpius cogitare cum animis suis debent, Deum es-

Dam. l. 3. c. 18.
Amb. l. 4. in Lucam.
Can. 4. Vulnerasti cor meum, &c.
Vulnus cordis, vulnus amoris.
Heb. 2. Decebat enim eum, &c.

esse, qui humanam carnem assumpsit; ea veró ratione hominem factum, quam mente nobis assequi non licet, nedum verbis explicare: ob eum denique finem hominem fieri voluisse, ut nos homines filii Dei renasceremur. Hæc cúm attenté consideravit: tum veró omnia mysteria, quæ hoc articulo continentur, humili, ac fideli animo credant, & adorent, nec curiosé, &, quod sine periculo vix umquam fieri potest, illa investigare, ac perscrutari velint.

7. *Christum ex Maria Virgine natum quid sit.*

Natus ex Maria Virgine. Hæc altera est hujus Articuli pars, in qua explicanda Parochus diligenter versabitur, cúm fidelibus credendum sit, Jesum Dominum, non solúm conceptum Spiritus Sancti virtute, sed etiam ex Maria Virgine natum, & in lucem editum esse. Cujus mysterii fides quanta cum lætitia, & jucunditate animi meditanda sit, Angeli vox, qui primus felicissimum nuncium mundo attulit, declarat: ait enim *a Ecce evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo.* Tum ex illius cœlestis militiæ cantico, *Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis*, quod Angeli cecinerunt, facile est intelligere. Hinc etiam amplissimum illud Dei promissum ad Abraham impleri cœptum est, cui dictum est, *b* fore aliquando, ut in ejus semine omnes gentes benedicerentur. Maria enim, quam veré matrem Dei prædicamus, & colimus, quód eam personam, quæ simul Deus, & Homo erat, peperit, *c* à Davide Rege originem duxit.

Nativitas Christi quantæ lætitiæ causa.

a Luc. 2. 10.

Maria dicitur Mater Dei per communicationem idiomatum: sicut, & aliæ dicuntur matres simul animæ, & corporis, ita Maria Dei, & hominis.
Dam. l. 3. c. 12.
b Genes. 22. 18.
Maria quomodo Deipara sit. Quia Filius Dei subsistit in natura assumpta.
c Matth. 1. 18.

8. *Christus secundum communem naturæ cursum non est natus.*

Sed quemadmodum conceptio ipsa naturæ ordinem prorsus vincit; ita in ortu nihil non divinum licet contemplari. Præterea, quod nihil admiriabilius dici omnino, aut cogitari potest, nascitur ex matre sine ulla maternæ virginitatis diminutione, & *d* quomodo postea ex sepulcro clauso, & obsignato egressus est, *e* atque ad discipulos clausis januis introivit: vel, ne à rebus etiam, quæ natura quotidie fieri videmus, discedatur, quomodo Solis radii concretam vitri substantiam penetrant, neque frangunt tamen, aut aliqua ex parte lædunt: simili, inquam, & (1) infinitis partibus altiori modo, Jesus Chris-

Christi ortus quàm fuerit admirabilis.

d Matth. 28. 2.

e Joann. 20. 26.

Similitudo, qua ostenditur Christi ortus qualis sit.

(1) *Infinitis partibus*) Hæc adduntur in Edit. Venet. anno 1586. & Pat. 1714. Desunt autem in Edit. Rom. Paris. & Pat. 1749.

Christus ex materno alvo, sine ullo maternæ virginitatis detrimento editus est: ipsius enim incorruptam, & perpetuam virginitatem verissimis laudibus celebremus. Quod quidem Spiritu Sancti virtute effectum est, qui in filii conceptione, & partu, matris ita affuit, ut ei & fecunditatem dederit, & perpetuam virginitatem conservarit.

Mariæ perpetua virginitas Spiritus Sancti virtute fuit conservata.

9. *Christus secundus Adam, & Maria altera Eva rectè dicitur.*

Solet interdum *a* Apostolus Christum Jesum novissimum Adam appellare, eumque primo Adam conferre: nam, ut in primo omnes homines moriuntur, ita in secundo omnes ad vitam revocantur: atque ut Adam, quod ad naturalem conditionem pertinet, humani generis parens fuit, ita Christus gratiæ, & gloriæ auctor est. Ad eum modum nobis etiam licet Virginem matrem cum Eva ita conferre, ut priori Evæ secunda Eva, quæ est Maria, respondeat, quemadmodum secundum Adam, hoc est Christum, primo Adam respondere ostendimus. Eva enim, *b* quia serpenti fidem habuit, maledictum, & mortem in humanum genus invexit: & Maria postquam *c* Angelo credidit, Dei bonitate effectum est, ut benedictio, & vita ad homines perveniret. Propter Evam *d* nascimur filii iræ: á Maria Jesum Christum accepimus, per quem filii gratiæ regeneramur. Evæ dictum est: *e In dolore paries filios.* Mariæ hac lege soluta est, ut quæ salva virginalis pudicitiæ integritate, sine ullo doloris sensu, ut antea dictum est, Jesum Filium Dei peperit.

a Rom. 5. 12. 1. Cor. 15. 21.
Christus Adamo frequenter comparatus, & secundus Adam dictus

Mariæ cum Eva comparatio, & quód illa sit altera Eva.
Vide comparationem Mariæ cum Eva apud Iren. l. 3. c. 33. & l. 5. c. 19.
b Genes. 3.
c Luc. 2.
d Ephes. 2.
e Genes. 3. 16.

10. *Quibus præcipué figuris, ac prophetiis conceptionis, & nativitatis Christi sacramenta adumbrata sint.*

Cúm igitur tanta, & tam multa sint admirandæ hujus conceptionis, & nativitatis sacramenta, divinæ providentiæ consentaneum fuit, ut ea multis figuris, & oraculis significarentur. Quare huc pertinere Sancti Doctores intellexerunt multa, quæ in variis Sacræ Scripturæ locis legimus: præcipué veró portam illam sanctuarii, *f* quam Ezechiel clausam vidit: *g* item lapidem de monte sine manibus abscissum, ut est apud Danielem; qui factus est magnus mons, & implevit universam terram: deinde *h* Aaron virgam, quæ una inter virgas principum Israelis germinavit: *i* & Rubum, quem Moyses vidit ardere, & non comburi. Multis verbis Sanctus *k* Evangelista Christi nativitatis historiam descripsit: qua de re nihil est quód plura á nobis dicantur, cúm ea lectio Parocho in promptu sit.

Prophetiæ, & figuræ Conceptionis, & Nativitatis Jesu Christi.

f Ezech. 44. 2.
Vide Hieron. ad Pammach.
g Dan. 2. 3. 4.
Vide item l. 3. c. 23.
h Num. 17. 8.
i Exod. 3. 2.
k Luc. 2. per totum fere cap.

11. *Incarnationis mysterium sæpius populo est inculcandum, quidque utilitatis ex ejus meditatione capiatur.*

Rom. 15. 4.
In Incarnationis mysterium sæpius populo inculcandum, ut sint grati tanto benefactori, & ejus humilitatem imitentur.

Danda autem illi est opera, ut hæc mysteria, quæ ad doctrinam nostram scripta sunt, infixa animo, & mentibus fidelium hæreant: primum quidem, ut tanti beneficii commemoratione aliquam gratiam ejus auctori Deo referant; deinde, ut eximium hoc, & singulare humilitatis exemplum eis ante oculos ad imitandum proponat. Quid enim nobis utilius, atque ad animorum nostrorum superbiam, & elationem comprimendam accomodatius esse potest, quám sæpiús cogitare, Deum ita sese humiliare, ut cum hominibus gloriam suam communicet, & hominum infirmitatem, fragilitatemque assumat? Deum hominem fieri, summamque illam, infinitam majestatem homini ministrare? *a Ad cujus nutum columnæ cœli*, ut inquit Scriptura *contremiscunt*, *& pavent*: eumque in terra nasci, *b quem in cœlis Angeli adorant*? Quid igitur, cúm hæc Deus nostra causa faciat, quid, inquam, nos, ut illi obsequamur facere oportet? quám libenti, atque alacri animo debemus omnia humilitatis officia amare, amplecti, præstare? Videant fideles, quám salutari doctrina Christus nascens nos instituat, antequam vocem aliquam emitere incipiat. Nascitur egenus: nascitur ut peregrinus in diversorio: nascitur in vili præsepio: nascitur media hieme; ita enim scribit Sanctus Lucas: *c Factum est, cúm essent ibi, impleti sunt dies, ut pareret, & peperit filium suum primogenitum, & pannis eum involvit, & reclinavit eum in præsepio, quia non erat ei locus diversorio.* Potuitne Evangelista humilioribus verbis omnem cœli, & terræ majestatem, & gloriam includere? Neque veró scribit, non fuisse locum in diversorio, sed ei non fuisse, qui dicit, *d Meus est orbis terræ, & plenitudo ejus.* Quod etiam alius Evangelista testatus est: *e In propria venit, & sui eum non receperunt.* Hæc cúm fideles sibi ante oculos proposuerint, tum veró cogitent, Deum carnis nostræ humilitatem, & fragilitatem subire voluisse, ut humanum genus in altissimo dignitatis gradu collocaretur. Nam illud unum satis declarat excellentem hominis dignitatem, & præstantiam, quæ illi divino beneficio tributa est, quód homo fuerit, qui idem verus, & perfectus Deus sit: ut jam gloriari nobis liceat, Filium Dei, *f* os nostrum, & carnem nostram esse: quod beatissimis illis spiritibus non licet. *Nusquam enim*, ut est apud *g* Apostolum, *Angelos apprehendit, sed semen Abrabæ apprehendit.* Præterea cavendum est, ne maximo nostro malo eveniat, ut, quemadmodum illi indi-

a Job 26. 11.

b Psalm. 96. 8.

c Luc. 2. 6. 7.

d Psalm. 49. 12.

e Joann. 1. 11.
Incarnationis Filii Dei mysterium, quanto pietatis studio recolendum.
Hominis quanta dignitas.

f Genes. 2. 23.

g Heb. 2. 16.
Domicilium Christo in cordibus nostris parandum.

diversorio Bethlehem locus, ubi nasceretur, defuit; ita etiam, quando jam in carne non nascitur, locum, in cordibus nostris invenire non possit, ubi in spiritu nascatur. Hoc enim, cùm salutis nostræ cupidissimus sit, vehementer optat; nam ut ille Spiritus Sancti virtute supra naturæ ordinem homo factus, & natus est, sanctusque, atque adeo sanctitatis ipsa fuit: ita nos oportet, *a* non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo nasci, ac deinde veluti *b* novam creaturam *c* in novitate spiritus ambulare, sanctitatem illam, ac mentis integritatem custodire, quæ homines spiritu Dei regeneratos maximé decet; hac enim ratione sanctæ hujus Filii Dei conceptionis, & nativitatis imaginem aliquam in nobis ipsis exprimemus, quam fideli animo credimus, & credentes *d* Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, suspicimus, & adoramus.

a Joann. 1. 13.

b Galat. 6. 15.
c Rom. 6. 4.

Filii Dei nativitatis imago quomodo in nobis ipsis exprimi possit.

d 1. Corinth. 2. 7.

DE QUARTO ARTICULO.

CAPUT V.

Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus.

1. *Articuli quarti cognoscendi necessitas, & ejus sententia.*

QUantam habeat necessitatem hujus articuli cognitio, & quàm diligenter Parochus curare debeat, ut fideles Dominicæ Passionis memoriam sæpissime animo repetant, *e* docet Apostolus, qui nihil aliud se scire testatus est, *nisi Jesum Christum, & hunc Crucifixum.* Quare in hoc argumento omne studium, & opera adhibenda est, ut quam maxime illustretur, fidelesque tanti beneficii commemoratione excitati, totos se ad Dei erga nos amorem, & bonitatem suscipiendam convertant: Fides itaque priore articuli parte (nam (1) altera postea dicetur) illud nobis credendum proponit, Christum Dominum, cum Pontius Pilatus Tiberii Cæsaris jussu Judæam provinciam administraret, cruci affixum esse: nam captus, irrisus, variis injuriarum, & cruciatuum generibus affectus, demum in crucem sublatus est. 2.

e 1. Corinth. 2. 2.

Sensus prioris Partis articuli.

(1) *Altera*) melius in Edit. Pat. *de altera.*

2. *Anima Christi cruciatus sensit secundum utramque portionem.*

Replata est malis animi Christi. Psalm. 87. Psalm. 68. Thren. 1. Ego plorans, &c. Thren. 3. Innundaverunt aquæ &c. Dam. lib. 3. c. 23. in fine. Scot. in 3. Sent. d. 15. Greg. Naz. Orat. 52. a Marc. 14. 34. In una Christi persona duarum naturarum proprietates sunt servatæ. Dam. l. 3. c. 13.

Nec veró cuiquam dubitandum est, ejus animam, quod ad inferiorem partem attinet, ab iis cruciatibus liberam non fuisse; nam quod humanam naturam veré assumpsit, necesse est fateri animo etiam gravissimum dolorem sensisse: quare inquit: *a Tristis est anima mea usque ad mortem.* Nam etsi personæ divinæ humana natura conjuncta fuit, tamen propter eam conjunctionem nihilo minus passionis acerbitatem sensit, quám si ea conjunctio facta non fuisset; cúm in una Jesu Christi persona, utriusque naturæ divinæ, & humanæ, proprietates servatæ sunt: atque idcirco, quod erat passibile, & mortale, passibile, & mortale permansit; rursus veró, quod impassibile, & immortale erat, qualem esse divinam naturam intelligimus, suam proprietatem retinuit.

3. *Cur in Symbolo exprimatur, sub quo Judææ Præside Christus sit passus.*

b Tim. 6. 19. c Matth. 20. 19.

Quod autem hoc loco tam diligenter observari videmus, Jesum Christum eo tempore passum esse, quo Pontius Pilatus Judæam provinciam procuraret, id ea re factum esse docebit Parochus, quia tantæ rei & tam necessariæ cognitio exploratior omnibus esse poterat, si rei gestæ certum (quod & ab *b* Apostolo Paulo factum legimus) tempus describeretur: tum etiam, quia iis verbis declaratur, illam Salvatoris prædictionem exitu comprobatam esse: *c Tradent*, inquit *eum gentibus ad illudendum, & flagelandum, & crucifigendum.*

4. *Non temeré accidit, quód Christus in ligno crucis mortem est perpessus.*

Hoc opus nostræ salutis, &c. Hymn. de Pasione Domini. *d* Præfatio Missæ de S. Cruce. *e* Genes. 2. 23. *f* Vide inter cæteros Irenæum l. 4. c. 17.

Sed, quód potissimúm in ligno crucis mortem pertulit, hoc etiam divino consilio tribuendum est, ut scilicet, *d* unde mors oriebatur, inde vita resurgeret: serpens enim, *e* qui in ligno primos parentes vicerat, victus est à Christo in ligno crucis. Plures ejus rei afferri rationes possunt, quas sancti *f* Patres latiús persequuti sunt, ut ostendamus consentaneum fuisse, redemptorem nostrum mortem crucis potissimum subire. Verum satis esse Parochus admoneat, si fideles credant, illud genus mortis à Salvatore delectum esse, quod quidem ad humani generis redemptionem aptius, atque accomodatius videretur quemadmodum certé nullum turpius, atque indignius esse potuit. Non solúm enim apud Gentiles crucis suplicium execrandum, & dedecoris ignominiæque plenissimum semper existimatum est; verum etiam in lege Moysis *g* maledictus homo appellatur, qui pendet in ligno.

Crucis supplicium apud Gentiles, & Judæos fuit execrandum.

g Deut. 21. 13. Galat. 3. 19.

5.

5. *Historia passionis Christi frequentiùs populo est replicanda.*

Neque veró Parochus hujus articuli historiam prætermittet, qui diligentissimé à Sanctis Evangelistis exposita est, ut saltem summa ejus mysterii capita, quæ ad confirmandam fidei nostræ veritatem magis necessaria videntur fideles cognita habeant. Hoc enim articulo, veluti fundamento quodam, Christiana religio, & fides nititur: eoque posito, reliqua omnia recté constituta sunt. Nam si quid aliud humanæ menti, & inteligentiæ difficultatem affert, certé crucis mysterium omnium difficillimum existimandum est: vixque percipi à nobis potest, salutem nostram ex cruce ipsa, & ex eo, qui pro nobis ligno illi affixus est, pendere. Sed in hoc, ut docet Apostolus summam Dei providentiam licet admirari. *a* Nam, quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes. Quare mirandum non est, si Prophetæ ante Christi adventum, Apostoli post ejus mortem, & resurrectionem tantopere laborarunt, ut hominibus persuaderent, hunc esse mundi redemptorem, eosque in crucifixi potestatem, atque obedientiam redigerent. Quare Dominus, cúm nihil tam ab humana ratione remotum esset quam crucis mysterium, statim post peccatum numquam destitit tum figuris, tum Prophetarum oraculis Filii sui mortem significare. Atque, ut de figuris pauca quædam attingamus, *b* Abel primum, qui fratris invidia occisus est, deinde *c* Isaac sacrificium, præterea *d* agnus, quem Judæi cum è terra Ægypti egrederentur, immolarunt, tum *e* serpens æneus, quem Moyses in deserto exaltavit, Christi Domini passionis, ac mortis figuram præmonstrabant. Quod autem ad Prophetas pertinet, quám multi extiterint, qui de ea vaticinati sunt, id veró multo notius est, quám ut explicari hoc loco oporteat. Sed præ ceteris, ut *f* Davidem omittamus, qui omnia præcipua redemptionis nostræ mysteria in Psalmis complexus est, *g* Isaiæ oracula tam aperta, & clara sunt, ut recté dici queat, eum potiús rem gestam exposuisse, quám futuram prædixisse.

Quám necessaria hujus quarti articuli professio & fides mysterii absconditi in cruce.

Crucis mysterium creditur omnium difficillimum, unde Gnostici Christum negabant cruci fuisse affixum, sed illius loco Simonem Cyrenæum.
Iren. lib. 1. c. 23.
a 1. Cor. 1. 21.
Prophetæ, Apostoli, & Deus ipse, cur tantopere inculcarint crucis, & passionis mysteria.

Figuræ mortis Christi.

b Genes. 4. 8.
c Genes. 22. 6. 7.
d Exod. 12. 5. 6.

e Num. 21. 5. 9.
Joann. 3. 14.

f Psalm. 2. & 21. 68. 109.
Hieron. in Epist. ad Paulinum.
g Isai. 53.

6. *Quid hæc clausula*, Mortuus, & sepultus; *credendum significet.*

Mortuus & sepultus. His verbis Parochus credendum explicabit, Jesum Christum, postquam crucifixus est, veré mortuum, ac sepultum esse. Neque veró sine causa hoc separatim fidelibus credendum proponitur, cúm non defuerint, qui eum in cruce mortuum negarent. Illi igitur

Christus vere in cruce fuit mortuus.
Gnostici Christum mortuum negarunt.
Iren. Tert. lib. de Præscript. Epiph.

tur errori hanc fidei doctrinam Sancti Apostoli meritò opponendam censuerunt: de cujus articuli veritate dubitandi nullus nobis locus relinquitur: nam omnes *a* Evangelistæ consentiunt, Jesum spiritum emisisse. Præterea, cùm Christus verus, & perfectus homo fuerit, verè etiam mori potuit: moritur autem homo, cùm anima separatur à corpore. Quare, cùm Jesum mortuum esse dicimus, id significamus, ejus animam à corpore divisam esse: neque tamen concedimus divinitatem sejunctam à corpore: quin potiùs constanter credimus, & confitemur, anima ejus à corpore divisa, divinitatem tum corpori in sepulcro, tum animæ apud inferos conjunctam semper fuisse. *b* Decebat autem Filium Dei mori, ut per mortem destrueret eum qui habebat mortis imperium, id est, Diabolum; & liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant servituti.

a Matth. 27. 50. Marc. 15. 37. Joh 19. 30.

Morte Christi divinitas à corpore vel anima non fuit separata.

b Heb. 2. 10. Dam. lib. 3. c. 27.

7. *Invitus, & coactus mortem Christus non subiit.*

Sed illud in Christo Domino singulare fuit, quòd tunc mortuus est cùm ipse mori decrevit; & mortem non tam aliena vi illatam, quàm voluntariam obiit. Nec verò mortem solum, sed locum etiam, & tempus, in quo moreretur, ipse sibi constituit: ita enim Isaias scripsit: *c Oblatus est, quia ipse voluit.* Atque idem Dominus de se ante passionem dixit: *d Ego pono animam meam, ut iterum sumam eam; nemo tollit eam à me, sed ego pono eam à me ipso: potestatem habeo ponendi eam; & potestatem habeo iterum sumendi eam.* Quod autem ad tempus, & locum attinet, cùm Herodes ejus vitæ insidiaretur, ipse inquit: *e Dicite vulpi illi, ecce ejicio Dæmonia, & sanitates perficio bodie, & cras, & tertia die consumor; veruntamen oportet me bodie, & cras, & sequenti die ambulare; quia non capit Prophetam perire extra Hierusalem.* Ille igitur nihil invitus, aut coactus fecit, sed ipse sese volens obtulit, atque inimicis suis obviam procedens dixit: *f Ego sum*: & sponte sua ea omnia supplicia pertulit, quibus illum injusté, & crudeliter affecerunt: quo quidem nihil ad commovendos animi nostri sensus majorem vim habere potest, cùm pœnas, tormentaque ejus omnia cogitatione perpendimus. Nam si quispiam nostra causa omnes dolores patiatur, non quos ipse sua voluntate suscipiat, sed quos vitare nequeat: hoc verò haud magni beneficii loco à nobis ponetur: Verùm si nostro tantùm nomine mortem, quam de fugere poterat, libenter occubat, profectó hoc beneficii genus tantum est, ut omnem non solùm referendæ, sed etiam habendæ gratiæ facultatem vel gratissimo cuique eripiat: ex quo Jesu Chris-

Mors Christi fuit voluntaria.

c Isai. 5. 7.

d Job 10. 17.

e Luc. 13. 32.

f Jo. 18. 5.

Magnitudo beneficii passionis ex eo quòd fuerit ultronea, considerari debet.

Christi summa, & eximia charitas, ejusque divinum, & immensum in nos meritum perspici potest.

8. *Cur Christum non modó mortuum, sed etiam sepultum esse dicamus.*

Jam veró quód sepultum fuisse confitemur, hoc quidem veluti articuli pars non constituitur, quód novam aliquam difficultatem habeat, præter ea, quæ jam de morte dicta sunt. Nam, si Christum mortuum credimus, facilé etiam nobis persuaderi potest, eum sepultum esse. Verúm hoc additum est, primúm, ut minus dubitare de morte liceat; cúm maximo argumento sit, aliquem mortuum esse, si ejus corpus sepultum probemus: deinde, ut resurrectionis miraculum magis declaretur, atque eluceat. Neque veró hoc solúm credimus, Christi corpus sepultum esse, sed illud præcipué his verbis credendum proponitur, Deum sepultum esse: quemadmodum ex fidei Catholicæ regula verissimé etiam dicimus, Deum mortuum, & ex virgine natum esse: nam cúm divinitas numquam divisa fuerit à corpore, quód in sepulcro conditum est, recté confitemur Deum sepultum esse.

Deum dicimus mortuum, & sepultum propter unitatem personæ, & communicationem idiomatum; erat enim totus Deus in inferno, totus, sed non in totum. Dam. lib. 3. de Orthod. Fid. cap. 7. Fulg. lib. 3. ad Trac. c. 25. & 27. Christus quod semel assumpsit, nunquam dimisit.

9. *Quæ circa mortem, & sepulturam Christi sint maximé observanda.*

Ac de genere quidem, & loco sepulturæ illa Parocho satis erunt, quæ à sanctis *a* Evangelistis dicta sunt. Duo veró in primis observanda sunt: alterum, Christi corpus in sepulcro nulla ex parte corruptum esse: de quo Propheta vaticinatus erat; *b Non dabis sanctum tuum videre corruptionem*: Alterum est, quód ad omnes hujus articuli partes attinet, sepulturam scilicet, passionem etiam, & mortem Christo Jesu, ut homini, non ut Deo convenire: nam pati, & mori in humanam tantum naturam cadunt: quamvis Deo etiam hæc omnia tribuantur: quoniam de illa persona, quæ simul *c* perfectus Deus, perfectus homo fuit, recté dici perspicuum est.

Circa mortem, & sepulturam Christi, duo maxime observanda.

a Matth. 27. 58. 59. Marc. 15. 46. Lucæ 23. 53. Joann. 19. 33. 39.

b Psalm. 15. 10. Actor. 2. 31 10.

Quomodo Deus nec patitur, nec moritur, & tamen recté dicitur Deus passus, & mortuus.

c Athan. in Symbol. Fulg. lib. 3. ad Tras. Reg. c. 30. 21.

10. *Qua ratione contemplari oporteat passionis Christi beneficium.*

His cognitis, ea de Christi passione, & morte Parochus explicabit, ex quibus tanti mysterii immensitatem, si non comprehendere, contemplari certé fideles possint. Ac primúm quidem considerandum est, quis ille sit, qui hæc omnia patitur. Et quidem nullis verbis ejus dignitatem explicare, aut mente comprehendere possumus. Sanctus Joannes *d* Verbum esse dicit, quod erat apud Deum. Apostolus magnificis verbis describit in hunc

d Joann. 1.

 mo-

modum : *a* Esse eum, *quem Deus constituit hæredem universorum, per quem fecit, & sæcula, qui es eplendor gloriæ, & figura substantiæ ejus, qui portat omnia verbo virtutis suæ. Hic igitur purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram majestatis in excelsis.* Atque, ut uno verbo complectamur, patitur Jesus Christus Deus, & homo : patitur creator pro iis, quos ipse condidit : patitur Dominus pro servis : patitur is, per quem angeli, homines, cœli, elementa facta sunt : ille, inquam, *b* in quo, per quem, & ex quo sunt omnia. Quare mirandum non est, si eo tot passionum tormentis commoto, totum etiam edificium concussum est : nam, ut inquit Scriptura : *c Terra mota est, & petræ scissæ sunt : d tenebræ* etiam *factæ sunt per universam terram, & Sol obscuratus est.* Quod si mutæ etiam res, & sensu carentes creatoris sui passionem luxerunt, cogitent fideles, quibus lacrymis ipsi, tanquam *e* vivi lapides hujus ædificii, dolorem suum declarare debeant.

a Heb. 1. 2. 3. Sapient. 7. 2. Corinth. 4.

b Rom. 11. 36.

c Matth. 37. 31. *d* Luc. 24. 44. 45.

e 1. Petri 2. 5. Oseæ 21.

11. *Cur Christus voluerit extrema pati, quidque sentiendum de his sit, qui Christianismum professi, in peccatis sordescunt.*

Jam vero causæ etiam passionis exponendæ sunt, ut eo magis divinæ erga nos charitatis magnitudo, & vis appareat. Si quis igitur quærat, quæ causa fuerit, cur Filius Dei acerbissimam passionem subierit, hanc potissimum fuisse inveniet, (præter hereditariam labem primorum parentum) vitia, & peccata, quæ homines à mundi origine usque ad hanc diem admisserunt, ac deinceps usque ad consummationem sæculi admissuri sunt. Hoc enim in passione, & morte Filius Dei Salvator noster spectavit, ut omnium ætatum peccata redimeret, ac deleret, & pro eis Patri abundé cumulatéque satisfaceret. Illud etiam accedit ad augendam rei dignitatem, quod non solùm Christus pro peccatoribus passus est, sed etiam (1) pœnarum omnium, quas pertulit, peccatores & auctores, & ministri fuerunt : de quo Apostolus (2) nos admonet, ita ad Hæbreos scribens : *f Recogitate eum, qui talem sustinuit à peccatoribus adversus semetipsum contradictionem, ut ne fatigemini animis vestris deficientes.* Atque hac culpa

Joann. 3. Sic Deus, &c. Rom. 5. Commendat charitatem. Quod potuit gutta, voluit unda, ut nos magis allicerect ad amorem suum. Pondera ly, omnium ætatum, quia incarnatus est in medio annorum, ut omnes æqualiter participarent in tertio millenario, & medio. Abac. 3.

f Heb. 12. 3. Et de rigore iustitiæ erat necesarium, quod esset Deus, & homo. O verè necessarium Adæ peccatum, &c.

---

(1) *Sed etiam pænarum, &c.)* Ita legunt Edition. Rom. Paris. Lugdun. & Ven. Pat. autem sic habet : *sed etiam pro illis, qui pænarum omnium, quas pertulit, & auctores, & ministri fuerunt.*

(2) *Nos admonet)* *Nos* desideratur in Edit. Rom.

pa omnes teneri judicandum est, qui in peccata sæpiús prolabuntur. Nam, cum peccata nostra Christum Dominum impulerint, ut Crucis supplicium subiret: profectó qui flagitiis, & sceleribus volutantur, rursús, quod in ipsis est, *a* crucifigunt in semetipsis Filium Dei, & ostentui habent. Quod quidem scelus eó gravius, in nobis videri potest, quám fuerit in Judæis, quód illi, eodem Apostolo teste, *b Si cognovissent, nunquam Dominum Gloriæ crucifixissent*: nos autem & nosse eum profitemur; & tamen factis negantes, quodammodo violentas ei manus videmur inferre.

August. in Benedict. Cærei Pasch. Relabentes sæpius in scelera, Deum iterum crucifigunt, & gravius plerumque, quam Judæi.
a Heb. 6. 6.

b 1. Corinth. 2. 8.

12. *Christus à Patre, & à semetipso etiam traditus est.*

Sed à Patre etiam, & à semetipso Christum Dominum traditum esse Sacræ litteræ testantur: ait enim apud Isaiam: *c Propter scelus populi* (1) *mei percusi eum.* Et paulló anté idem Propheta, cum Dominum plagis, & vulneribus affectum spiritu Dei plenus videret, dixit: *Omnes nos quasi oves erravimus, unusquisque in viam suam declinavit, & posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrûm.* De Filio autem scriptum est: *Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longævum.* Sed eandem rem Apostolus gravioribus etiam verbis expressit, cum tamen ex altera parte vellet ostendere, quantum nobis de immensa Dei misericordia, & bonitate sperare liceat: ait enim: *e Qui etiam proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quo modo non etiam cum illo omnia nobis * donavit?*

Joann. 3.
Rom. 8.
Ephes. 5.
Matth. 4.
c Isai 53. 8.
Amb. lib. 1. de Fide, & ad Grat. c. 7. & lib. 1. de Spiritu Sancto, c. 12.

d Ibid. 10.

e Rom. 8. 32. 33.
* Donavit Græca, & Syriaca exemplaria.

13. *Christus tormentorum acerbitatem corpore, & animo veré sensit.*

Sequitur nunc, ut, quanta fuerit passionis acerbitas, Parochus doceat, quamquam si memoria teneamus *f* sudorem Domini factum, ut guttas sanguinis * decurrentis in terram, cúm ille tormenta, & cruciatus animo perciperet, quibus paullo post afficiendus erat, facilé ex eo unusquisque intelliget, nihil ad illum dolorem addi potuisse. Nam si malorum imminentium cogitatio tám acerba fuit, *g* id, quod sanguinis sudor declaravit, quid ipsam perpessionem fuisse existimandum est?

Acerbitas passionis.

f Lucæ 22. 44.
* Decurrentes habet Græcus textus.

g Ibidem.

Sed tamen Christum Dominum summis tum animi, tum corporis doloribus affectum esse constat. Ac primúm quidem nulla fuit ejus corporis pars, quæ gravissimas pœnas non senserit: nam & pedes, & manus clavis cruci affixæ: caput spinis compunctum, & arundine percus-

Christus in corpore quanta pertulit.

(1) *Mei*) Deest in Edit. Rom. Ven. & Lugdun.

cussum, facies sputis fœdata, alapis cæsa, totum corpus flagellis verberatum est. Præterea omnium & generum, & ordinum homines *a* convenerunt in unum, adversus Dominum, & adversus Christum ejus. *b* Gentes enim, & Judæi passionis suasores, auctores, ministri fuerunt. Judas eum prodidit, Petrus negavit, cæteri omnes deseruerunt. Jam veró in cruce ipsa acerbitatem ne, an ignominiam, an utrumque simul quæremur? Ac profectó nullum aut turpius genus mortis, aut acerbius excogitari eo potuit, quo affici non nisi nocentissimi, & sceleratissimi homines consueverunt, & in quo summi doloris, & cruciatus sensum mortis diuturnitas vehementiorem efficiebat. Augebat autem pœnarum magnitudinem ipsa Christi Jesu corporis constitutio, & habitus; quod quidem cúm Spiritus Sancti virtute formatum esset, multó perfectius, & temperatius fuit, quám aliorum hominum corpora esse possunt; atque ideo acriorem quoque sentiendi vim habuit, & gravius tormenta illa omnia perpessum est.

a Psalm. 2. 2.

b Matth. 26. & 27. Marc. 14. & 15. Luc. 22. & 25. Joann. 13. & 19.

Mortis Christi genus acerbissimum, & ignominiosissimum.

Corpus Christi perfectissimum, & temperatissimum fuit.

Quod veró ad intimum animi dolorem pertinet, nemo dubitare potest, quin summus in Christo fuerit: Sanctis enim hominibus, quicumque supplicia, & cruciatus pertulerunt, non defuit animæ solatium divinitus datum, quo recreati tormentorum vim æquo animo ferre possent: imó veró in cruciatibus plerique intima lætitia efferebantur: ait enim Apostolus: *Gaudeo in passionibus pro vobis: & adimpleo ea, quæ desunt passionum Christi in carne mea, pro corpore ejus, quod est Ecclesia*; & alibi: *d Repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra.* Verum Christus Dominus amarissimæ Passionis calicem, *e* quem bibit, nulla suavitate permista temperavit. Humanæ enim naturæ, quam assumpserat, sentire omnia tormenta permisit, non secus, ac si homo non etiam Deus fuisset.

2. Corinth. 4. 7. In omnibus tribulationem, &c. usque ad non perimus. Nam Christus angustiatus est á contrariis, destitutus ab Apostolis derelictus á Deo, confusus á Judæo.

c Col. 1. 24.

d 2. Corinth. 7. 4.

e Matth. 26. 39. Psalm. 68. Et sustinui, &c. Et 141. Considerabam. Threnor. 1. Longe factus est, &c. Luc. 22. Apparuit illi Angelus de cœlo, &c. nota ly, Confortans: Et solve, ex Psalm. 9. Exurge domine, &c. bene, & subtiliter meditando quænam sit illa confortatio.

4. *Quæ potissimum commoda, & bona Christiano generi Christi passio pepererit.*

Reliquum módo est, ut commoda etiam, & bona, quæ ex Passione Domini percepimus, á Parocho accuraté explicentur. Primúm igitur Domini passio peccati liberatio fuit: nam, ut est apud Sanctum Joannem, *f dilexit nos, & lavit nos à peccatis nostris in sanguine suo.* Et Apostolus inquit: *g Convivificavit vos* (1) *cum illo, donans vobis omnia delicta, delens quod adversum nos erat chi-*

Primus fructus passionis Christi.

f Apoc. 1. 5.

g Col. 2. 13.

(1) *Cum illo)* Deest in Edit. Rom. Par. Lugd. Ven.

chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci. Deinde à dæmonis tyrannide nos eripuit; ipse enim Dominus inquit, *a Nunc judicium est mundi: nunc princeps hujus mundi ejicietur foras: & ego; si exaltatus fuero à terra omnia traham ad meipsum.* Pœnam præterea peccatis nostris debitam persolvit. Tum veró, quia nullum gratius, & acceptius Deo sacrificium (1) offerri potuit, *b* Patri nos reconciliavit, eumque nobis placatum, & propitium reddidit. Postremó, quoniam peccata sustulit, cœlorum etiam aditum, communi humani generis peccato interclusum, nobis patefecit. Atque id Apostolus significavit illis verbis: *c Habemus fiduciam in introitu Sanctorum in Sanguine Christi.* Neque veró in veteri lege hujus mysterii figura, & imago quædam defuit: nam illi, *d* quibus interdictum erat, ne in patriam ante summi Sacerdotis mortem reverterentur, hoc significabant, nemini, quamvis justé & pié vixisset, aditum in cœlestem patriam patere, antequam summus ille, atque æternus Sacerdos Christus Jesus mortem obiret: qua quidem obita, statim cœli fores patuerunt iis, qui sacramentis expiati, fideque, spe, & charitate præditi, passionis ejus participes fiunt.

Secundus.

a Joann. 12. 31.

Tertius.

Quartus.

b Rom. 5. 100

3. Corinth. 5. 18.

Quintus.

c Heb. 10. 19.

d Num. 35. 25.

Patribus veteris testamenti ante Christi mortem cœli aditus non patuit. Vide Iren. l. 5. cap. 21. Tert. 4. ad Martionem. Orig. in c. 5. ad Rom.

15. *Unde vim habuerit Christi passio ad tanta nobis bona promerenda.*

Hæc autem omnia maxima, & divina bona Porochus docebit ex Domini passione ad nos pervenisse: primúm quidem, quia est integra, atque omnibus numeris perfecta satisfactio, quam admirabili quadam ratione Jesus Christus pro peccatis nostris Deo Patri persolvit. Neque veró pretium, quod pro nobis persolvit, debitis nostris par solum, & æquale fuit, verum ea longé superavit. Deinde sacrificium Deo acceptissimum fuit; quod cúm illi Filius in ara crucis obtulit, Patris iram, atque indignationem prorsus mitigavit: atque hoc nomine Apostolus usus est, cúm inquit: *e Christus dilexit nos; & tradidit semetipsum pro nobis oblationem, & hostiam Deo in odorem suavitatis.* Præterea redemptio, de qua est apud Apostolorum Principem: *f Non corruptibilibus auro, vel argento redempti estis de vana vestra conversatione paternæ traditionis, sed pretioso Sanguine quasi agni immaculati Christi, & incontaminati*; & Apostolus docet: *g Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum,* 16.

1. Reg. 9.

Quia de industria, &c.

Matth. 27.

Et cum gustasset.

1. Petri 2.

Christus passus est, &c.

Christi passio verum sacrificium.

e Ephes. 5. 2.

Redemptio.

f 1. Petr. 1. 18.

Apoc. 5. Redemisti nos Domine, &c. nota illa 4. ex omni tribu, & lingua, &c.

g Galat. 3. 13.

(1) *Offerri*) Edit. Pat. non *afferri*, ut est in Edit. Rom. & Ven.

16. *In Christi passione sunt omnium virtutum exempla.*

Sextus Christi passionis fructus.

Verum præter hæc immensa benefia, illud etiam vel maximum consequuti sumus, ut in hac una passione omnium virtutum clarissima exempla habeamus; nam & patientiam, & humilitatem, & eximiam charitatem. & mansuetudinem, & obedientiam, & summam animi constantiam, non solum in perferendis propter justitiam doloribus, sed etiam in morte opetenda ita ostendit, ut vere dicere possimus, Salvatorem nostrum, quæcumque vitæ præcepta toto prædicationis suæ tempore verbis nos docuit, ea omnia uno passionis die in se ipso expressise. Atque hæc breviter de Christi Domini saluberrima passione, & mote dicta (1) sunt. Utinam vero hæc mysteria in animis nostris assidue versentur, & una cum Domino pati, & mori, & sepeliri dicamus, ut deinde, abjecta omni sorde peccati, ad novam vitam cum illo resurgentes, aliquando tandem, ipsius gratia, & misericordia digni simus, qui cœlestis regni, & gloriæ participes efficiamur.

DE QUINTO ARTICULO.

CAPUT VI.

Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis.

1. *Prima pars hujus articuli quomodo sit intelligenda.*

Isai. 11. Et erit sepulchrum ejus gloriosum.

MAxime quidem refert nosse gloriam sepulturæ Domini nostri Jesu Christi, de qua proxime dictum est: sed plus interest fidelis populi cognoscere illustres triumphos, quos ex devicto Diabolo, & spoliatis inferorum sedibus deportavit: de quibus, simulque de resurrectione dicendum est: qui locus etsi separatim per se recte tractari possit, nos tamen sanctorum Patrum auctoritatem sequuti, eum cum descensu ad inferos conjugendum putavimus. Ejus igitur priori parte hoc nobis credendum proponitur, Christo jam mortuo, ejus animam ad inferos descendisse, ibique tamdiu mansisse, quam-

Prioris partis quinti articuli sententia.

(1) *Sunt)* vel potius *sint*, ut in Edit. Pat.

quamdiu ejusdem corpus in sepulchro fuit. His autem verbis simul etiam confitemur eandem Christi personam (1) eo tempore & apud inferos fuisse, & in sepulchro jacuisse. Quod quidem cum dicimus, nemini mirum videri debet, propterea quod, ut sæpe jam docuimus, quamvis anima à corpore discesserit, numquam tamen divinitas vel ab anima, vel à corpore separata est.

Christus eodem tempore in sepulcho, & apud inferos fuit.

Vide sect. 6. superioris articuli.

2. *Quid hic inferorum vocabulo intelligendum sit.*

De multiplici vocis inferni significatione.

Inferi quid significent.

Sed quoniam articuli explanationi plurimum lucis afferre potest, si Parochus prius doceat, quid hoc loco inferorum vocabulo intelligendum sit; monere oportet, inferos hoc loco pro sepulchro non accipi, ut quidam non minùs impiè, quàm imperitè putaverunt. Superiori enim articulo, Christum Dominum sepultum esse, edocti sumus: nec ulla causa erat, cur in fide tradenda alio, & quidem obscuriori loquendi genere idem à Sanctis Apostolis repeteretur. Verum inferorum nomen abdita illa receptacula significat, in quibus animæ detinentur, quæ cœlestem beatitudinem non sunt consequutæ. Ita vero Sacræ Litteræ hanc vocem multis in locis usurparunt. Nam apud Apostolum legimus: *a In nomine Jesu omne genuflecti cœlestium, terrestrium, & infernorum*: & in Actis Apostolorum D. Petrus testatur, *b* Christum Dominum suscitatum solutis doloribus inferni.

a Philipp. 2. 10.

b Actor. 2. 24.

Receptacula inferna animarum non sunt unius generis.

3. *Quot sint loca, quibus animæ extra beatitudinem constitutæ, post mortem detinentur.*

Neque tamen ea receptacula unius, & ejusdem generis sunt omnia. Est enim teterrimus, & obscurissimus carcer, *c* ubi perpetuo, & inextinguibili igne damnatorum animæ simul cum immundis spiritibus torquentur, qui etiam *d* gehenna, *e* abyssus, & propria significatione *f* Infernus vocatur. Præterea est purgatorius ignis, quo piorum animæ ad definitum tempus cruciatæ expiantur, ut eis in æternam patriam ingressus patere possit, *g* in quam nihil coinquinatum ingreditur. Ac de hujus quidem doctrinæ veritate, quam & Scripturarum testimoniis, & Apostolica traditione confirmatam esse sancta Concilia declarant, eò diligentius, & sæpius Parocho disserendum erit, quod in ea tempora incidimus, quibus homines sanam doctrinam non sustinent. Tertium postremò receptaculi genus est, in quo animæ Sanctorum ante Christi Domini adventum excipiebantur, ibique sine ullo doloris sensu beata redemptionis spe sustentati, quieta habi-

c Matth. 25. 41.

Primus locus damnatorum.

d Matth. 5. & 10. 20. 29.

e Apoc. 9. 11.

Pondera ly torquentur, qua torsione, quia secundum Ambr. serm. 20. super. Beati immaculati. Bernard. Greg. 2. Pet. 2. Angelis peccantibus: &c. Diabolus non habet poenam sensus, sed solum damni usque ad diem judicii, & tunc utramque.

f Lucæ 26. 22.

g Apoc. 21. 27.

Secundus locus animarum est purgatorium.

Tertium animarum receptaculum est sinus Abrahæ.

Lucæ 16.

(1) *Eo tempore*) Edit. Patav. *Eodem Tempore*.

Christus liberavit omnes animas Patrum, & omnes purgantes tunc ibi existentes.

bitatione fruebantur. Horum igitur piorum animas, (1) qui in sinu Abrahæ Salvatorem expectabant, Christus Dominus ad inferos descendens liberavit.

4. *Anima Christi non potentia tantúm, sed reipsa ad inferos descendit.*

Anima Christi reipsa descendit ad inferos. Joann. 12. Cum exaltatus, &c. Unde dicit descendit ad inferos, non ad infernum. *a* Psalm. 15. 10. Greg. Naz. Orat. 42.

Nec veró existimandum est, eum sic ad inferos descendisse, ut ejus tantummodo vis, ac virtus, non etiam anima, eó pervenerit. Sed omnino credendum est, ipsam animam re, & præsentia ad inferos descendisse; de quo extat firmissimum illum Davidis testimonium: *a Non derelinques animam meam in inferno.*

5. *Aliquid dignitati Christi ex ejus descensu ad inferos detractum non est.*

Verúm etsi Christus ad inferos descendit, nihil de ejus summa potestate detractum est: neque ejus sanctitatis splendor macula aliqua aspersus, cúm potiús hoc facto verissima esse omnia, quæ de illius sanctitate celebrata erant, eumque filium Dei esse, quemadmodum antea tot prodigiis declaraverat, apertissimé comprobatum sit: id, quod facilé intelligemus, si causas, cur Christus, & alii homines in ea loca venerint, inter se conferamus. Cæteri enim omnes captivi descenderant: ipse veró *b* inter mortuos liber, & victor, ad profligandos dæmones, à quibus illi ob noxam inclusi, & constricti tenebantur, descendit. Præterea alii omnes, qui descenderunt, partim pœnis acerbissimis torquebantur, partim veró, ut alio doloris sensu carerent, tamen Dei aspectu privati, & spe beatæ gloriæ, quam expectabant, suspensi torquebantur. At Christi Dominus descendit, non ut aliquid pateretur, verúm ut sanctos, & justos homines ex misera illius custodiæ molestia liberaret, eisque passionis suæ fructum impertiret. Quód igitur ad inferos descendit, nulla prorsus de summa ejus dignitate, & potestate diminutio facta est.

b Psalm. 87. 6. Alia fuit Christo causa descendendi ad inferos, quam aliis hominibus.

Dam. lib. 3. cap. 29.

6. *Quibus de causis Christus ad inferos descendere voluerit.*

His expositis docendum erit, propterea Christum Dominum ad inferos descendisse, ut ereptis Dæmonum spoliis, sanctos illos Patres, cæterosque pios è carcere liberatos secum adduceret in cœlum, quod ab eo admirabiliter, summaque cum gloria perfectum est; statim enim illius aspectus clarissimam lucem captivis attulit, eorumque animas immensa lætitia, gaudioque implevit: quibus

Christus animas inferno extractas mox efficit beatas.

---

(1) *Qui*) Edit. Pat. & Lugd. hadet *quæ*; quod magis arridet.

bus etiam optatissimam beatitudinem, quæ in Dei visione consistit, impertivit; quo facto id comprobatum est, quod latroni promiserat illis verbis, *a Hodie mecum eris in Paradiso*. Hanc vero piorum liberationem Oseas tantó anté prædixerat in hunc modum: *b Ero mors tua, ó mors: morsus tuus ero, inferne*. Hoc etiam significavit Zacharias Propheta, cum ait: *c Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua*. Id ipsum denique exprexit Apostolus illis verbis: *d Expolians principatus, & potestates traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso*. Verum hujus mysterii vim mellius inteligamus, sæpe illud memoria repetere debemus, pios homines non solum, qui post adventum Domini in lucem editi erant, sed qui illum post Adam antecesserant, vel qui usque ad finem sæculi futuri sunt, ejus passionis beneficio salutem consequutos esse. Quamobrem, antequam ille moreretur, ac resurgeret, cœli portæ nemini unquam patuerunt: sed piorum animæ cum è vivis excessissent, vel in sinum Abrahæ deferebantur, vel, quod etiam nunc iis contingit, quibus aliquid diluendum, & persolvendum est, Purgatorii igne expiabantur. Est illa præterea causa, cur descenderit ad inferos Christus Dominus, ut ibi etiam, quemadmodum in cœlo, & in terris, vim suam, potestatemque declararet; & omnino, *e* ut in nomine ejus omne genu flecteretur, cœlestium, terrestrium, & infernorum. Quo loco quis summam Dei benignitatem in genus humanum non admiretur, & obstupescat, qui non modo pro nobis acerbissimam mortem subire, sed infimas etiam terræ partes penetrare voluerint, ut sibi carissimas animas, inde ereptas, ad beatitudinem traduceret?

> Quomodo latroni promissi eodem die beatitudo sit præstita.
> *a* Luc. 23. 43.
> *b* Ose. 13. 14.
> *c* Zach. 9. 11. Eccles. 24.
> *d* Col. 2. 15.
> Passionis Christi fructus ad omnium temporum fideles est diffusus.
> Purgatorium ignem Judæos ante Christi mortem fuisse persuasum colligitur ex 1. Reg. 31. 13. Tob. 4. 17. 2. Macab. 12. 43. Vide Aug. lib. de Cura pro mortuis gerenda cap. 2.
> *e* Philipp. 2. 10.
> Ubi sint inferi.

17. *Alterius partis quinti articuli sensus.*

Sequitur altera articuli pars: in qua explicanda quantum laborare Parochus debeat, declarant illa Apostoli verba: *f Memor esto, Dominum Jesum Christum resurrexisse à mortuis*. Quod enim Timotheo (1) præcipit, idem etiam reliquis animarum curatoribus præceptum esse, dubitandum non est. Ea autem articuli est sententia: postquam Christus Dominus sexta feria, hora diei nona, in cruce Spiritum emisit, & eadem die vespere sepultus est ab ejus discipulis, *g* qui Pilati præsidis permissu corpus Domini è cruce depositum in propinqui horti monumentum novum intulerunt: tertio à morte die, qui fuit Domi-

> De glorioso resurrectionis Christi mysterio.
> *f* 2. Tim. 2. 8.
> *g* Joann. 19. 38.

(1) *Præcipit*) Edit. Pat. & Lugd. *præcepit*.

a Matth. 28. 1. Marc. 16. 1. Luc. 24. 1. 2. 3. Joann. 20. 1.

minicus, *a* summo manè illius anima corpori iterum conjuncta est: atque ita is, qui triduum illum mortuus fuerat, ad vitam, ex qua moriens discesserat, rediit, & surrexit.

8. *Non aliena virtute, ut cæteri homines, sed propria vi Christus resurrexit.*

Sua vi Christus ab inferis est excitatus. Scot. 4. dist. 43. q. 3. Job. 7.

Sed resurrectionis voce non illum solum intelligendum est, Christum à mortuis excitatum esse, quod multis aliis commune fuit; sed sua vi, ac virtute resurrexisse, quod proprium in illo fuit, & singulare. Neque enim natura patitur, nec ulli homini concessum est, ut seipsum possit virtute sua à morte ad vitam revocare. Hoc vero summæ Dei potestati tantummodo reservatum est, ut ex illis Apostoli verbis intelligimus: *b Etsi crucifixus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute Dei.* Quæ quoniam neque à Christi corpore in sepulcro, neque ab anima, cum ad inferos descendisset, sejuncta unquam fuit, divina vis tum in corpore inerat, qua animæ iterum conjungi, tum in anima, qua ad corpus denuo reverti posset, qua & licuit sua virtute reviviscere, atque à mortuis resurgere. Id vero David spiritu Dei plenus prædixit his verbis: *c Salvavit sibi dextera ejus & brachium sanctum ejus.* Deinde ipse Dominus Divino oris sui testimonio confirmavit: *d Ego pono animam meam, ut iterum sumam eam; & potestatem habeo ponendi eam, &* (1) *potestatem habeo iterum sumendi eam.* Judæis etiam ad confirmandam doctrinæ veritatem dixit: *e Solvite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.* Quod quidem tametsi de templo illo magnificé ex lapidibus structo intelligeret, ille tamen, ut scripturæ verbis eodem in loco declaratum est, dicebat de templo corporis sui. Quamvis autem in scripturis interdum legamus, *f* Christum Dominum à Patre suscitatum esse, hoc ad eum, ut ad hominem, referendum est: quemadmodum illa rursus ad eundem, ut Deum, spectant, quibus significatur, eum sua virtute resurrexisse.

b 2. Corinth. 13. 4.
c Psalm. 97. 2.
d Joann. 10. 17. 18.
e Jo. 2. 19.
f Actor. 2. & 3. 24. Rom. 8. 11.

9. *Quomodo Christus primogenitus mortuorum dicatur, cum alii ante ipsum resuscitati noscantur.*

Sed illud etiam præcipuum Christi fuit, quod ipse primus omnium hoc divino resurrectionis beneficio affectus est. Nam in scripturis & *g* primogenitus ex mortuis & *h* primogenitus mortuorum vocatur. Atque, ut est apud Apostolum: *i Christus resurrexit à mortuis, primitiæ dormien-*

g Col. 1. 18.
h Apocal. 1. 5.
i 1. Cor. 15. 20. 21.

(1) *Potestatem habeo*) Deest in Edit. Rom. & Ven.

mientium : quoniam quidem per hominem mors , & per hominem resurrectio mortuorum : & sicut in Adam omnes moriuntur , ita & in Christo omnes vivificabuntur. Unusquisque autem in suo ordine : primitiæ Christus , deinde ii, qui sunt Christi Quæ quidem verba de perfecta resurrectione interpretanda sunt , qua ad immortalem vitam, omni prorsus moriendi necessitate sublata , excitamur. Atque in eo genere Christus Dominus primum locum obtinet : nam si de resurrectione loquimur , hoc est, de reditu ad vitam , cui iterum moriendi neccessitas adjuncta est ; *a* ante Christum multi alii à mortuis excitati sunt ; qui omnes tamen ea conditione revixerunt , ut eis iterum moriendum esset ; at Christus Dominus ita resurrexit morte subacta , & oppressa , ut mori amplius non posset : quod quidem apertissimo illo testimonio confirmatur : *b Christus resurgens ex mortuis jam non moritur: mors illi ultra non dominabitur.*

a 3. Reg. 17. 22.

b Rom. 6, 9.

10. *Quomodo , & qua ex causa Christus in tertiam diem suam resurrectionem distulerit.*

Quod vero articulo additur, *Tertia Die* , Parocho explanandum erit , ne fideles arbitrentur , totos ipsos tres dies Dominum in sepulcro fuisse : nam quod integrum naturalem diem , partemque tum antecedentis , tum consequentis diei in sepulcro conditus est , ob eam rem verissime dicitur triduo in sepulcro jacuisse , ac tertia die à mortuis surrexisse ; ut autem divinitatem suam declararet , resurrectionem ad finem sæculi differre noluit : rursus verò , ut eum vere hominem , vereque mortuum esse crederemus , non statim post mortem , sed tertio die revixit : quod temporis spatium ad veram mortem comprobandam satis esse videbatur.

Tertia die non simpliciter , sed secundum scripturas.
Oseæ 6.
Jonæ 2.
Matth. 12.
Greg. Nysen. Orat. de Resurrectione Christi.
Alex. de Ales part. 3. q. 20. Mem. 3. art. 3.

11. *Quare Patres Constantinopolitanæ Synodi huic articulo clausulam adjecerint* , Secundum Scripturas.

Patres Constantinopolitanæ Synodi huic loco addiderunt ; *Secundum Scripturas* : quod quidem ab *c* Apostolo acceptum , in fidei Symbolum propterea transtulerunt, quod resurrectionis mysterium maximè necessarium esse, idem Apostolus docuerit iis verbis : *d Si Christus non resurrexit , inanis est ergo prædicatio nostra , inanis est & fides vestra : & si Christus non resurrexit , vana est fides vestra : adbuc enim estis in peccatis vestris.* Quare D. August. cum hujus articuli fidem admiraretur, ita scripsit : *Non magnum est credere , quia mortuus est Christus; hoc & Pagani , & Judæi , & omnes iniqui credunt ; hoc omnes credunt , quia mortuus est. Fides Christianorum, resurrectio Christi est : hoc pro magno habemus, quia credimus*

c 1. Corinth. 15. 3.

d 1. Corinth. 15. 14.

D. August. in Psalm. 120.

mus eum resurrexisse. Ex quo factum est, ut frequentissime *a* Dominus de sua ressurectione loquutus sit: ac nunquam fere de passione sua cum discipulis coloquutus est, quin de resurrectione loqueretur; quare cum dixisset: *b Filius hominis tradetur gentibus, & illudetur, & flagellavitur, & conspuetur, & posteaquam flagellaverint, occident eum;* ad extremum addidit: *Et tertia die resurget:* Et, cúm Judæi ab eo peterent, ut aliquo signo, & miraculo doctrinam suam comprobaret, respondit, *c nullum aliud signum eis datum iri, quám Jonæ Prophetæ signum: sicut enim fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus; sic futurum* affirmavit *filium hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus.* Verúm ut hujus articuli vim, & sensum meliús perspiciamus, tria nobis investiganda, & cognoscenda sunt: primum quidem, quare necesse fuerit Christum resurgere: deinde qui resurrectionis, finis & scopus sit: & quæ ab ea utilitates, & commoda in nos sint profecta.

a Matth. 16. & 17. & 20. 21.
b Luc. 18. 39.
c Matth. 12. 39. Lucæ 11. 29.

12. *Quas ob causas necesse fuerit Christum resurgere.*

Quod igitur ad primum attinet, necesse fuit eum resurgere, ut Dei justitia ostenderetur, à quo maximé decebat eum extolli, qui, ut illi obtemperaret, depressus atque omni ignominia affectus erat. Hanc Apostolus causam attulit, cúm ad Philippenses inquit: *d Humiliabit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis: propter quód & Deus exaltavit illum.* Præterea, ut fides nostra confirmaretur, sine qua hominis justitia constare non potest; illud enim maximo argumento esse debet, Christum filium Dei fuisse, quód sua virtute à mortuis resurrexit. Deinde, ut spes nostra aleretur, atque sustentaretur. Cúm enim Christus resurrexit, certa spe nitimur fore, ut nos etiam resurgamus: siquidem membra capitis sui conditionem consequantur necesse est; ita enim Apostolus argumentationem concludere videtur, cum ad *e* Corinthios, & *f* Thessalonicenses scribit; & à Principe Apostolorum Petro dictum est: *g Benedictus Deus & Pater Domini nostri Jesu Christi, qui secundum misericordiam suam magnam, regeneravit nos in spem vivam, per resurrectionem Jesu Christi ex mortuis, in hæreditatem incorruptibilem.* Postremó ob eam etiam rem, Domini resurrectionem necessariam fuisse docendum est, ut salutis, & redemptionis nostræ mysterium absolveretur. Christus enim morte sua nos à peccatis liberavit; resurgens veró præcipua nobis bona restituit, quæ peccando amiseramus. Quare est apud Apostolum dictum: *h Christus traditus est propter*

D. Tom. 3. part. q. 53. art. 1.
Psalm. 63.
Accedit homo ad cor altum. &c.
Prima causa.
d Philipp. 2. 8. 9.
4. Reg. 19.
Mittet radicem, &c.
Secunda.
1. Cor. 15. 12.
1. Petr. 1.
Lucæ 15.
Congratulamini, &c.
Tertia.
e 1. Corinth. 15. 12.
f 1. Thess. 4. 14.
g 1. Petri 1. 3. 2.
Quarta.
h Rom. 4. 25.

ter

ter delicta nostra, & resurrexit propter justificationem nostram. Ne quid igitur humani generis saluti deesset, quemadmodum illum mori, ita resurgere etiam oportuit.

13. *Quæ commoda ex resurrectione Christi ad homines redeant.*

Ex iis veró, quæ hactenus dicta sunt, perspicere possumus, quantum utilitatis Christi Domini resurrectio fidelibus attulerit: in resurrectione enim Deum esse immortalem, plenum gloria, mortuis & Diaboli victorem agnoscimus: quod de Christo Jesu sine ulla dubitatione credendum, & confitendum est. Deinde Christi resurectio nobis etiam corporis resurrectionem peperit: tum quia ejus mysterii efficiens causa fuit: tum quia ad Domini exemplum resurgere omnes debemus. Nam quod ad corporis resurrectionem attinet, Apostolus ita testatur: *a Per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum*; quæcumque enim Deus in redemptionis nostræ mysterio egit ad omnia Christi humanitate, tamquam efficienti instrumento, usus est. Quare ejus resurrectio instrumentum quoddam fuit ad resurrectionem nostram efficiendam. Exemplar veró dici potest, quoniam Christi Domini resurrectio omnium est perfectissima: ac quemadmodum Christi corpus resurgens ad immortalem gloriam immutatum est; *b* ita nostra etiam corpora, quæ prius imbecilla & mortalia fuerant, gloria, & immortalitate ornata restituentur. Ut enim Apostolus docet: *c Salvatorem expectamus Dominum nostrum Jesum Christum, qui reformavit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ.* Hoc etiam de anima in peccatis mortua dici potest: cui quo pacto Christi resurrectio exemplar proponatur, idem Apostolus iis verbis ostendit: *d Quomodo Christus resurrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortuis ejus, simul & resurrectionis erimus*: & paucis interjectis, inquit: *Scientes, quód Christus resurgens ex mortuis, jam non moritur: mors illi ultra non dominabitur. Quód enim mortuus est peccato, mortuus est semel: quód autem vivit, vivit Deo. Ita & vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo in Christo Jesu.*

Utilitas resurrectionis Christi.

Secundo,

a 1. Cor. 15. 14. Resurrectio Christi defunctis est vita, peccatoribus venia, sanctis est gloria. Amb. serm. 52.

b 1. Cor. 15. 42.

c Philipp. 3. 2.

Tertio.

d Rom. 6. 9.

14. *Quæ ex Christi resurrectione exempla sint sumenda.*

Duo igitur à Christi resurrectione exempla petere debemus. Alterum est, ut, postquam peccati maculas eluimus, novum vitæ genus instituamus, in quo morum integritas, innocentia, sanctitas, modestia, justitia, beneficentia, humilitas eluceant. Alterum est, ut in

eo vitæ instituto ita perseveremus, ut adjuvante Domino, à justitiæ via quam semel ingressi fuerimus, non excidamus. Neque veró *a* Apostoli verba id solúm demonstrant, Christi resurrectionem ad resurrectionis exemplum nobis proponi; verum etiam resurgendi virtutem nobis prævere, viresque, & spiritum largiri, quo in sanctitate, & justitia permaneamus, ac Dei præcepta servemus, declarant. Nam quemadmodum ex ejus morte non solúm peccatis moriendi exemplum capimus, sed virtutem etiam haurimus, qua peccatis moriamur: ita ejus resurrectio ad justitiam consequendam nobis vires affert; ut deinde pié & sancté Deum colentes, in novitate vitæ ambulemus, ad quam resurgimus. Hoc enim maximé resurrectione sua Dominus effecit, ut quí antea una cum illo peccatis, & huic seculo mortui eramus, cum illo etiam ad novam vitæ institutionem, & disciplinam resurgeremus.

a Rom. 6. 4. 5. Christi resurrectio corpora is nos ad spiritualem hortatur resurrectionem.

15. *Quibus indiciis colligatur, aliquem secundum spiritum cum Christo resurrexisse.*

Quæ sint signa resurrectionis nostræ spiritualis.

Hujus resurrectionis quæ potissimum signa observanda sint, Apostolus nos admonet; nam cúm inquit: *b Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt, quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens*, plané ostendit, eos, qui vitam, honores, otium, divitias ibi maximé, ubi Christus est, habere cupiunt, veré cum Christo surrexisse: cúm veró addit: *c Quæ sursum sunt, sapite, non quæ super terram*, alteram etiam hanc veluti notam apposuit, qua perspicere possimus, num vere cúm Christo surrexerimus. Ut enim corporis affectionem, & valetudinem gustus indicare solet: ita *d* si quæcumque sunt vera, quæcumque pudica, quæcumque justa, quæcumque sancta, alicui sapiant, isque cœlestium rerum jucunditatem intimo mentis sensu percipiat, hoc maximo argumento esse potest, eum, qui ita affectus sit, ad novam, & spiritualem vitam una cum Christo Jesu surrexisse.

b Col. 3. 1.

c Ibid. 3. 2.

d Philipp. 4. 8.

DE

DE SEXTO ARTICULO.

CAPUT VII.

Ascendit ad Cœlos, sedet ad dextram Dei Patris omnipotentis.

1. *Hujus articuli excellentia, & primæ partis sententia.*

DAvid Propheta, cúm beatam, & gloriosam Domini Ascensionem spiritu Dei plenus contemplaretur, omnes ad eum triumphum summa lætitia, & gaudio celebrandum illis verbis hortatur, cúm inquit: *a Omnes gentes plaudite manibus, jubilate Deo in voce exultationis: ascendit Deus in jubilatione.* Ex quo intelliget Parochus, maximo studio hoc mysterium explicandum esse, sibique diligenter curandum, ut fideles illud non solúm fide, & mente percipiant, sed quoad ejus fieri poterit, juvante Domino, factis etiam, & vita exprimere studeant. Quod igitur ad sexti articuli explanationem attinet, in quo potissimúm de divino hoc mysterio agitur, à priori ejus parte incipiendum est, & quæ ejus sit vis, atque sententia, aperiendum. De Christo enim Jesu illud etiam fideles sine ulla dubitatione credere oportet; eum, perfecto jam, & absoluto redemptionis nostræ mysterio, ut homo est, in cœlum corpore, & anima ascendisse: nam ut Deus est, nunquam ab eo abfuit, ut qui divinitate sua loca omnia compleat.

a Psalm. 46. 2. 6.

2. *Non solúm divinitatis virtute Christus ascendit, sed vi etiam humanitatis.*

Ascendisse autem eum sua virtute doceat, non aliena vi sublatum, quemadmodum *b* Helias, qui igneo curru in cœlum evectus est, *c* vel Abacuch propheta, vel *d* Philippus diaconus, qui divina virtute per aerem delati, longinqua terrarum spatia permearunt. Neque veró solúm ut Deus, præpotenti divinitatis virtute in cœlos ascendit, sed etiam ut homo est. Quamvis enim naturali vi id fieri non potuerit; tamen virtus illa, qua beata Christi anima prædita erat, corpus, ut libuit, movere potuit: corpus veró quod jam gloriam adeptum

b 4. Reg. 2. 11. 12.
c Dan. 14. 35.
d Actor. 8. 39.

tum erat, moventis animæ imperio facilé parebat. Atque hac ratione, ut Deus, ut homo est, Christum in cœlum sua virtute ascendisse credimus.

3. *Quo sensu Christus posteriore articuli parte dicatur sedere ad dexteramPatris.*

Sedere denotat possessionem, & quietem gloriæ, non positionem corporis, quia Christus stat, & non sedet, sicut & omnes beati stabunt, & non sedebunt, quia sedere imbecillitatis est, stare vero est naturalis situs hominis perfectus Scot. 4. dist. 43. q. 13. Cajetanus in Marc. 43.

In altera articuli parte hæc sunt: *Sedet ad dexteram Dei Patris*: quo loco tropum, id est, verbi immutationem licet animadvertere, frequentem in divinis litteris, cúm humanas affectiones, & membra ad nostram intelligentiam accomodantes, Deo tribuimus; neque enim, cúm spiritus sit, quidquam in eo corporeum cogitari potest. Sed, quoniam in humanis rebus ei majorem honorem tribui existimamus, qui ad dexteram collocatus est, eandem rem ad cœlestia etiam transferentes, ad explicandam Christi gloriam, quam ut homo præ cæteris omnibus adeptus est, eum in Patris dextera esse confitemur.

Sedere ad dextram Dei quid denotet. Vide Athan. serm. 1. contra Arian. Basil. lib. de Spiritu Sancto c. 6. Dam. lib. 4. cap. 2. Sedere ad dexteram Dei soli Christo ets tributum.

a Ephes. 1. 20. 21. 2.

b Psalm. 8. 8.

Sedere autem hoc loco non situm, & figuram corporis significat, sed eam regiæ, summæque potestatis, ac gloriæ firmam & stabilem possessionem, quam à Patre accepit, declarat: de quo ait Apostolus: *a Suscitans illum à mortuis, & constituens ad dexteram suam in cœlestibus, supra omnem principatum, & potestatem, virtutem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non solúm in hoc seculo, sed etiam in futuro*: Et, *b omnia subjecit sub pedibus ejus.* Ex quibus verbis apparet, hanc gloriam adeo propriam, & singularem Domini esse, ut cuivis alii creatæ naturæ convenire non possit. Quare alio loco testatur: *c Ad quem autem Angelorum dixit aliquando: d sede à dextris meis?*

c Heb. 1. 13.
d Psalm. 109. 1.

4. *Quare Ascensionis Christi historia frequentius apud populum sit repetenda.*

e Actor. 1. per tot. feré cap.

Ad Ascensionem omnia Christi mysteria diriguntur.

Sed articuli sensum Parochus latiús explanabit, Ascensionis Historiam persequens, quam sanctus Lucas Evangelista in *e* Actis Apostolorum admirabili ordine descripsit. In cujus explicatione illud primúm observare oportebit, cætera omnia mysteria ad Ascensionem, tamquam ad finem referri, in eoque omnium perfectionem, & absolutionem contineri; nam ut ab incarnatione Domini omnia religionis nostræ mysteria initium habent, ita Ascensione ejus peregrinatio concluditur. Præterea alia Symboli capita, quæ ad Christum Dominum pertinent, summam ejus humilitatem & contemptionem ostendunt; neque enim abjectius, aut humilius quidquam cogitari potest, quám quod Filius Dei pro nobis humanam naturam, & imbecillitatem assumpserit, patique &

& mori voluerit. At veró, quod (1) eum superiori articulo à mortuis resurrexisse: nunc veró in cœlum ascendisse, & ad Dei Patris dexteram sedere confitemur, nihil ad ejus summam gloriam, divinamque majestatem declarandam magnificentius dici, aut admirabilius potest,

5. *Cur Christus in cœlum ascenderit, nec in terra potiús regnum suum constituerit.*

Christi in Cœlum Ascensionis causæ. Prima.

Jam his expositis, accuraté docendum est, cujus rei causa Christus Dominus in cœlos ascenderit. Primúm enim ascendit, propterea quód ejus corpori, quod immortalitatis gloria in resurrectione donatum fuerat, non terrenæ hujus, & obscuræ habitationis locus, sed altissimum, & splendidissimum cœli domicilium conveniret. Nec veró solúm, ut ejus gloriæ, & regni (2) solium potiretur, quod Sanguine meruerat, verúm etiam, ut ea, quæ ad salutem nostram pertinebant, curaret. Deinde *a* ut regnum suum non esse ex hoc mundo reipsa comprobaret; nam mundi regna terrena, & fluxa sunt, magnisque opibus, & carnis potentia nituntur; Christi veró regnum non terrenum, quale Judæi expectabant, sed spirituale, & æternum: itemque ejus opes, & divitias spirituales esse ipse ostendit, cúm suam sedem in cœlis collocavit: in quo quidem regno illi ditiores, & omnium bonorum copia affluentiores existimandi sunt, qui ea, quæ Dei sunt, diligentiús quærunt; nam & Sanctus Jacobus testatur *b* Deum elegisse pauperes in hoc mundo, divites in fide, & hæredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se. Sed illud etiam Dominus noster in cœlum ascendens efficere voluit, ut nos eum ascendentem mente, & desiderio prosequeremur; nam quemadmodum morte, & resurrectione sua moriendi, & resurgendi spiritu exemplum nobis reliquerat; ita ascensu nos docet, atque instruit, ut in terris positi, in cœlum nos cogitatione conferamus, *c* confitentes nos peregrinos, & hospites esse super terram, ac patriam inquirentes, *d* cives esse Sanctorum, & domesticos Dei. *e* Nostra enim, ut idem inquit Apostolus, conversatio in cœlis est.

Secunda.

Tertia.
a Joann. 18. 36.
Vide secundi artic. sect. 7.
Christi regnum non terrenum, sed Spirituale. Qui ex hominibus sint in regno Christi ditiores.
b Jacob. 2. 5.
Quarta.

c Hab. 11. 13.
d Ephes. 2. 19.
e Philipp. 3. 20.

6. *Quæ beneficia ex Christi Ascensione hominibus sint collocata.*

Quanta redeant ad nos commoda ex Ascensione Domini.

Jam veró vim, & magnitudinem inexplicabilium bono-

(1) *Eum*) non in Edit. Pat. *tum*, ut est in Edit. Rom. Ven. Lugd.
(2) *Solium*) in Edit. Pat. *solio*.

a Psalm. 67. 19.
b Ephes. 4. 8.
Primum mittit Spiritum Sanctum.

norum, quæ in nos Dei benignitas (1) effundit, divinus *a* David, *b* Apostolo interprete, multo ante cecinerat illis verbis: *Ascendens in altum captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus*; nam decimo die *c* Spiritum Sanctum dedit, cujus virtute, atque ubertate complevit præsentem illam fidelium multitudinem, & verè tum magnifica illa promissa persolvit: *d Expedit vobis, ut ego vadam: si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos; si autem abiero, mittam eum ad vos.* Ascendit etiam in cœlum ex Apostoli sententia, *e* ut appareat nunc vultui Dei pro nobis, & apud Patrem advocati officio fungatur: *f Filioli mei*, inquit S. Joannes, *hæc scribo vobis, ut non peccetis; sed & si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem Jesum Christum justum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris.* Nec veró quidquam est, unde fideles majorem lætitiam, & animi jucunditatem capere debeant, quám Jesum Christum patronum causæ, ac deprecatorem salutis nostræ constitutum esse, cujus sit apud æternum Patrem summa gratia, & auctoritas. *g* Paravit denique nobis locum, quod etiam se facturum promiserat, atque omnium nostrum nomine caput ipse Jesus Christus venit in cœlestis gloriæ possessionem; nam in cœlum abiens portas, quæ Adami peccato interclusæ fuerant, patefecit, nobisque viam munivit, qua ad cœlestem beatitudinem perveniremus; *h* quemadmodum ipse in cœna discipulis futurum prædixerat: quod quidem ut rei etiam eventu aperté comprobaret, piorum animas, quas ab inferis eripuerat, secum in æternæ beatitudinis domicilium introduxit.

c Act. 2. per tot. cap.

d Joann. 16. 7.
Secundo.

Advocatum agit.
e Heb. 9. 24.

f 1. Jo. 2. 1.
Tertio.
Spem nostram erigit de remissione peccatorum
Quarto.

g Joann. 14. 23.
Locum amicis apparat, & viam ad cœlum præstruit. Tange instantiam ex Joann. 3. Nemo ascendit &c.
h Joann. 16. 24. 27.

Captivam abduxit captivitatem.

7. *Commoda, quæ Christus sua Ascensione nobis attulit.*

Hanc cœlestium munerum admirabilem copiam salutaris illa commodorum series consequuta est: primúm enim fidei nostræ merito maximus cumulus accessit; nam fides earum rerum est, quæ sub aspectum non cadunt, atque ab hominum ratione, ac intelligentia remotæ sunt. Quare, si Dominus à nobis non discessisset, fidei nostræ meritum minueretur: siquidem à Christo Domino *i* beati prædicantur, qui non viderunt, & crediderunt. Præterea Christi in cœlum ascensus ad confirmandam spem in cordibus nostris magnum momentum habet: nam, quoniam Christum hominem in cœlum ascendisse, & humanam naturam in dextera Dei Patris collocasse credimus, magna in spe sumus, fore, ut nos etiam, ejus mem-

Primo.
Fidem nostram confirmat, & merito auget.

i Joan. 20. 29.
Secundo.
Beatitudinis nostræ expectationem certam facit.

(1) *Effundit*) vel potius *effudit*, ut in Edit. Patav.

membra, illuc ascendamus, atque ibi cum capite nostro conjungamur: quod ipse Dominus his verbis testatus est: *a Pater, quos dedisti mihi, volo, ut, ubi sum ego, & illi sint mecum.* Deinde hoc quoque vel maximum beneficium consequuti sumus; quod amorem nostrum ad cœlum rapuit, ac divino spiritu inflammavit: nam verissimé dictum est, *b* ubi cor nostrum esse, ubi thesaurus noster est.

a Joann. 17. 29.
Tertio.
Charitatem nostram promovit, & affectum à terrenis ad cœlestia sustulit.
b Matth. 6. 21. Lucæ 12. 34.

8. *Non fuit nobis utile Christum in terris manere.*

Ac profectó, si Christus Dominus in terris versaretur, omnis nostra cogitatio in ipso hominis aspectu, & consuetudine defixa esset, & illum dumtaxat hominem spectaremus, qui nos tantis beneficiis afficeret, eumque terrena quadam benevolentia prosequeremur: *c* verum in cœlum ascendens, amorem nostrum spiritualem reddidit, effecitque, ut, quem nunc absentem cogitamus, eum, ut Deum, veneremur, & diligamus. Id autem partim Apostolorum exemplo intelligimus, quibus dum presens affuit Dominus, humano feré sensu de illo judicare videbantur: partim veró ipsius Domini testimonio confirmatum est, eúm inquit: *d Expedit vobis, ut ego vadam.* Nam imperfectus ille amor, quo Christum Jesum præsentem diligebant, divino amore perficiendus erat, idque Spiritus Sancti adventu: quare statim addit: *Si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos.*

c 2. Corinth. 5. 16.

Est elevatus in cœlum, ut nos divinitatis suæ tribueret esse participe
Præfatio de Christi Ascens.

d Joann. 16. 7.

9. *Post Christi Ascensionem Ecclesia maximé amplificata fuit.*

Accedit etiam, quód in terris domum suam, id est Ecclesiam amplificavit, quæ Spiritus Sancti virtute, & ductu gubernaretur: *e* ejus veró universæ inter homines Pastorem, & summum Antistitem Petrum Apostolorum Principem reliquit: tum veró dedit quosdam quidem *f* Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios veró Evangelistas, alios autem Pastores, & Doctores: Atque ita ad dexteram Patris sedens, aliis, atque aliis diversa dona semper impertitur; nam testatur Apostolus, *g* uniquique nostrum datam esse gratiam secundum mensuram donationis Christi. Ad extremum veró, quod antea de mortis, & resurrectionis mysterio docuimus, idem etiam de ascensu fidelibus cogitandum est. Quamvis enim Christi passioni salutem, & redemptionem nostram debeamus, qui merito suo aditum justis ad cœlum aperuit; tamen ejus ascensus non solúm veluti exemplar nobis propositum est, quo alté spectare, & Spiritu in cœlum ascendere dicamus, sed divinam etiam virtutem, qua id efficere possimus, largitus est.

e Johan. 21. 15.
Petrus universæ Ecclesiæ Pastor relictus.

f 1. Corinth. 12. 28. Eph. 4. 11. Christus quotidie Ecclesiam suis donis auget.

g Ephes. 4. 7.
Ascensio Christi nobis ascendendi virtutem præstat.

DE SEPTIMO ARTICULO.

CAPUT VIII.

Inde venturus est judicare vivos, & mortuos.

1. *Christi tria in suam Ecclesiam beneficia, & articuli septimi sententia.*

Christi tria insignia in suam Ecclesiam beneficia.

Articuli septimi sensus.

TRia sunt Domini nostri Jesu Christi ad suam Ecclesiam decorandam, & illustrandam insignia officia, & munera, redemptionis, patrocini, & judicii. Cúm autem superioribus articulis ab eo genus humanum passione, & morte redemptum esse, ascensu etiam in cœlum, nostram causam, & patrocinium in perpetuum susceptum constet; sequitur, ut ejus judicium hoc articulo declaretur: cujus articuli ea vis est, & ratio, summo illo die Christum Dominum de universo hominum genere judicaturum esse.

2. *Duplex est Christi Adventus.*

Sacræ enim litteræ duos filii Dei adventus esse testantur: alterum, cúm salutis nostræ causa carnem assumpsit, & homo in virginis alvo effectus est: alterum, cúm in consummatione seculi ad judicandos omnes homines veniet. Hic adventus in Sacris litteris. *a* Dies Domini appellatur, de quo Apostolus ait: *b Dies Domini, sicut fur in nocte, ita veniet*: & Salvator ipse: *c De die autem illa, & hora nemo scit.* Ac de summo judicio satis sit illa auctoritas Apostoli: *d Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum.* Plena enim est sacra *e* Scriptura testimoniorum, quæ passim Parochis occurrent, ad rem non solúm comprobandam, sed etiam fidelium oculis subjiciendam: ut, quemadmodum à mundi initio dies ille Domini, quo humanam carnem induit, omnibus optatissimus semper fuit, quód in eo mysterio liberationis suæ spem positam haberent: ita deinceps post Filii Dei mortem, & ascensum in cœlum, alterum diem Domini vehe-

a 2. Pet. 3. 10. Apoc. 3. 16.
b 1. Thess. 5. 2.
c Matth. 24. 36. Marc. 13. 32.
d 2. Corinth. 5. 10. Rom. 14. 10.
e 1. Reg. 2. 10. Psalm. 95. 97. 13. Isai. 2. 13. 26. 27. 30. & 66. Jerem. 30. 23. Dan. 7. 9. Joel. 2. 1. 31. Soph. 12. 14. Malach. 4. 1. Matth. 12. 13. 16. & 26. Lucæ 17. 29. Actor. 31. & 3. 1. 3. Rom. 2. 14. 1. Corinth. 15. 1. Thess. 1. 4. 2. Thes. 1. 17. Apoc. 20. 11.

hementissimo studio desideremus, *a expectantes beatam spem: & adventum gloriæ magni Dei.*

a Tit. 2. 13. Aug. toto libro 20. de Civit. Dei.

3. *Quoties quilibet homo Christi judicis sententiam coram subire debeat.*

Sed duo tempora Parochis ad rei explicationem observanda sunt, in quibus unicuique necesse est in conspectum Domini venire, & singularum cogitationum, actionum, verborum denique omnium rationem reddere, demumque judicis præsentem subire sententiam. Primum est, *b* cúm unusquisque nostrum migrat è vita: nam statim ad Dei tribunal sistitur, ibique de omnibus justissima quæstio habetur, quæcumque aut egerit, aut dixerit, aut cogitarit unquam: atque hoc privatum judicium vocatur. Alterum veró, *c* cum uno die, atque uno in loco omnes simul homines ad tribunal Judicis stabunt, ut, omnibus omnium seculorum hominibus inspectantibus, & audientibus, singuli, quid de ipsis decretum, & judicatum fuerit, cognoscant: cujus sententiæ pronuntiatio impiis, & scelestis hominibus non minima futura est pœnarum, & suppliciorum pars: rursus veró pii, & justi non parvum ex ea præmium, fructumque percepturi sunt, cúm qualis, quisque in hac vita fuerit, apparebit. Hoc autem generale judicium appellatur.

Duplex cujusque hominis judicium, particulare & generale.

b Heb. 9. 27.

Lucæ 16. 22. Eccl. 11. 28. Aug. lib. 2. de Anima, cap. 4. c Matth. 25. 21. Joel. 3. 2. 3.

4. *Cur neccesse fuerit privato judicio generale subjicere.*

De quo illud necessario ostendendum est, quæ causa fuerit, cur præter privatum de singulis, alterum etiam de universis hominibus judicium exerceretur. Nam, cúm vel ipsis hominibus mortuis interdum superstites sint filii parentum imitatores, reliqui sint (1) libri, discipuli, exemplorum, orationum, actionum amatores, ac propugnatores, quibus rebus ipsorum mortuorum præmia, & pœnas augeri necesse est; cúm hæc vel utilitas, vel calamitas ad plurimos pertinens, non priús finem habitura sit, quám extremus veniat mundo dies: æquum erat de universa hac recté, aut perperam factorum, dictorumque ratione perfectam quæstionem haberi: quod fieri non poterat, nisi facto communi omnium hominum judicio.

Causæ, ob quas privato judicio universale subjiciatur.

Prima ratio.

Mortuorum præmia, vel pœnæ augentur virtutibus, & vitiis suorum sectatorum.

Vide Basilium libr. de Sancta virginitate ante medium.

Scot. 4. dist. 47. q. 1. 5. Thom. 3. part. q. 59. art. 5.

Accedit etiam, quód, cúm piorum fama sæpe lædatur, impii veró innocentiæ laude commendentur, divinæ justitiæ ratio postulat, ut pii ereptam injuria apud homines existimationem, in publico universorum hominum conventu, & judicio recuperent.

Secunda, ut eundem pii, ignominiam impii palám consequantur. Hæc ratio sumitur ex Roman. 2. 6. 5. & 1. Cor. 4.

Dein-

(1) *Libri*) perperam in multis Edit. *liberi.*

Tertia, ut corpora vel præmium, vel pœnam cum animis ex æquo percipiant. Athan. in Symbolo.
Psalm. 36. & 61.
2. Corinth. 5.

Deinde verò boni, & mali homines, quæcumque in vita egerunt, cùm non sine corporibus egerint, omnino sequitur, ut benefacta, sive malefacta ad corpora etiam pertineant, quæ actionum ipsarum instrumentum fuerunt. Maximè igitur conveniebat, corporibus unà cum eorum animis debita, æternæ gloriæ præmia, aut supplicia impertiri; quod quidem neque sine omnium hominum resurrectione, neque sine generali judicio fieri poterat.

Quarta, ut divinæ providentiæ ratio omnibus constet: hæc ratio sumitur ex Eccl. 9. 1. 2. 3.
Psalm. 9.

Postremò, quoniam in adversis, & secundis hominum rebus, quæ promiscuè nonnunquam bonis, & malis eveniunt, probandum erat, nihil non infinita Dei sapientia, & justitia geri, ac gubernari, par fuit non solùm bonis præmia, improbis supplica in futuro sæculo constitui, verùm etiam publico, ac generali judicio decerni; quo omnibus notiora, & illustriora fierent, atque ut Deo justitiæ, & providentiæ laus ab omnibus tribueretur, pro injusta illa querela, qua sancti etiam viri deplorare interdum, ut homines, solebant, cùm improbos valentes opibus, & honoribus florentes animadverterent: nam Propheta, *a Mei*, inquit, *penè moti sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei, quia zelavi super iniquos, pacem peccatorum videns*: & pauló post: *b Ecce ipsi peccatores, & abundantes in seculo obtinuerunt divitias: & dixi: Ergo sine causa justificavi cor meum: & lavi inter innocentes manus meas, & fui flagellatus tota die, & castigatio mea in matutinis.* Atque hæc frequens querela *c* multorum fuit. Ergo necesse erat, ut generale judicium exerceretur, ne fortè homines dicerent, *d* Deum circa cardines cœli perambulantem non curare terrena. Hæc autem veritatis formula, jure una ex duodecim fidei Christianæ articulis constituta est: ut, si quorum animi in providentia, & justitia Dei nutarent, hujus doctrinæ ratione confirmarentur. Præterea proposito judicio pios recreari, impios terreri oportebat, ut cognita Dei justitia, illi ne deficerent, hi à malis æterni supplicii metu, atque expectatione revocarentur. Quare Dominus, & Salvator noster, *e* cùm de extremo die loqueretur, declaravit futurum aliquando generale judicium; signâque adventantis ejus temporis descripsit: ut, cùm illa viderimus, finem seculi prope esse intelligamus: ac deinde in cœlum ascendens Angelos misit, qui Apostolos ejus absentia mœrentes his verbis consolarentur: *f Hic Jesus, qui assumptus est à vobis in cœlum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum tem in cœlum.*

a Psalm. 72. 2.
b Idem 12. 13.
c Job. 28. 78. Jerem. 12. 1. 2. Abac. 1. 13.
d Job 22. 14.

Quinta, ut boni perseverent, & mali resipiscerent.

e Matth. 24. 29. 30.
f Actor. 1. 11.

5.

5. *Juxta utramque naturam Christo tributa est potestas judicandi genus humanum.*

Verum Christo Domino non solùm ut Deo, sed etiam ut homini hoc judicium datum esse, sacræ litteræ declarant: quamvis enim judicandi potestas omnibus Sanctæ Trinitatis personis communis sit, præcipué tamen Filio eam tribuimus, quód ipsi quoque sapientiam convenire dicimus. Quód autem, ut homo, mundum judicaturus sit, Domini testimonio confirmatur, qui inquit: *a Sicut Pater habet vitam in semetipso, sic dedit & filio habere vitam in semetipso, & potestatem dedit ei judicium facere, quia filius hominis est.*

Christus etiam ut homo judex [illegible] constitutus est.

a Jo. 5. 26. Aug. in Joan. tract. 21. & 1. de Trinit. cap. 13.

6. *Cur perinde Patri, vel Spiritui sancto hoc judicium non adscribatur.*

Decebat autem maximé à Christo Domino hoc judicium exerceri, ut, cum de hominibus decernendum esset, illi corporeis oculis judicem videre, & auribus sententiam, quæ proferebatur, audire possent, & omnino judicium illud sensibus percipere. Ac præterea æquissimum erat, ut homo ille, qui iniquissimis hominum sententiis condemnatus fuerat, omnium deinde judex sedere ab omnibus conspiceretur. Quamobrem Apostolorum Princeps, cúm in Cornelii domo summa Christianæ religionis capita exposuisset, docuissetque, Christum à Judæis in ligno suspensum, atque occisum, tertia veró die ad vitam resurrexisse, subjunxit: *b Et præcepit nobis prædicare populo, & testificari, quia ipse est, qui constitutus est à Deo judex vivorum, & mortuorum.*

Judex Christus corporeis oculis videbitur. Aug. de Verb. Dom. serm. 64. Job 36. 17. Causa tua quasi, &c.

b Actor. 10. 42.

7. *Quibus indiciis extremum judicium imminere agnoscetur.*

Sed tria hæc præcipua signa judicium antecessura esse, Sacræ litteræ declarant, Prædicationem Evangelii per universum orbem, Discessionem, Antichristum: ait enim Dominus: *c Prædicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe, in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio:* & Apostolus nos admonet, ne ab aliquo seducamur, *d quasi instet dies Domini; quoniam nisi venerit discessio primúm, & revelatus fuerit homo peccati, judicium non fiet.*

Signa judicium præcessura. Damasc. de Fide Orth. l. 4. cap. 27. c Matth. 24. 14. Aug. de serm. Domin. in Monte, lib. 2. c. 8. ad Hesich. d 2. Thes. 2. 3. August. 20. de Civ. Dei. cap. 19.

8. *Quomodo fiet judicium, quaque ratione de omnibus feretur sententia.*

Quæ autem judicii forma, & ratio futura sit, Parochis ex *e* Danielis oraculis, tum ex sanctorum Evangeliorum, *f* & Apostoli doctrina facile erit cognoscere. Præterea sententia, quæ à Judice pronuncianda sit, dili-

Judicii forma. e Dan. 7. 9. f Matth. 24. & 25.

Marci 13.
Th. :. n. 4.
Judicis sententia piis læta, impiis horribilis.
a Matth. 25. 34. Vide Aug. serm. 37. de Sanctis, & Cyrillum Alexand. in or. de Exitu animæ.

ligentiùs hoc loco expendenda erit. Christus enim Salvator noster, lætis oculis pios à dextera stantes intuens, ita de illis judicium summa cum benignitate pronunciabit: *a Venite benedicti patris mei: possidete regnum, quod paratum est vobis à constitutione mundi.* Quibus verbis nihil jucundius audiri posse illi intelligent, qui ea cum impiorum damnatione contulerint, ac cum animo suo cogitaverint, iis verbis pios, & justos homines à laboribus ad quietem, à lacrymarum valle ad summum gaudium, à miseriis ad perpetuam beatitudinem, quam illi charitatis officiis promeriti fuerint, vocari.

9. *Quibus pœnarum generibus impii afficientur.*

b Matth. 25. 41.

Duplex impiorum pœna una, quæ est damni, & altera sensus: de pœna damni vide Chrys. hom. 23. in Matth. Aug. in Ench. cap. 112.

Deinde ad eos, qui à sinistra stabunt, conversus, suam justitiam in eos effundet, his verbis: *b Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo, & Angelis ejus.* Prioribus illis verbis, *discedite à me*, maxima pœna significatur, qua impii plectendi erunt, cùm à Dei aspectu quàm longisimé ejicientur: neque ulla spes eos consolari poterit, fore aliquando, ut tanto bono perfruantur: Atque hæc quidem à Theologis pœna damni appellata est, quod scilicet impii apud inferos divinæ visionis luce perpetuó cárituri sint. Quod veró additur, *Maledicti*, mirum in modum auget illorum miseriam, & calamitatem. Si enim, cùm à divina præsentia expellendi essent, aliqua saltem benedictione digni haberentur; hoc profectó magno eis solatio esse potuisset: at, quoniam nihil hujusmodi ipsis expectandum est, quod calamitatem leviorem faciat, jure optimo, cùm expellentur, divina justitia eos omni maledictione persequetur.

10. *De pœna sensus, & societate damnatorum.*

Pœna sensus quanta futura sit.
Aug. serm. 181. de Temp. & in lib. de Trip. hab. cap. 3. Greg. l. 9. Mor. c. 45. & l. 4. Dialog. cap. 28. Scot. 4. d. 44. q. 2. & 3. Job. 26.
Socii pœnarum non leniens pœnas inferni.
Solatium est miserorum socios habere pœnarum in mundo, non in inferno. Sententiæ illius acerbissimæ æquitas.

Sequitur deinde *In ignem æternum*: quod quidem alterum pœnarum genus, pœnam sensus Theologi vocarunt, propterea quód sensu corporis percipiatur, ut in verberibus, & flagellis, aliove graviore suppliciorum genere inter quæ dubitari non potest, ignis tormenta summum doloris sensum efficere: cui malo cúm accedat, ut perpetuum tempus duraturum sit, ex eo ostenditur, damnatorum pœnam omnibus suppliciis cumulandam esse, atque hoc magis declarant verba illa, quæ in extrema sententiæ parte posita sunt *qui paratus est Diabolo, & Angeli ejus.* Cùm enim ita comparatum sit, ut omnes molestias leviús feramus, si calamitatis nostræ socium aliquem, & consortem habeamus, cujus prudentia, atque humanitate aliqua ex parte juvari possimus: quæ tandem erit damnatorum miseria, quibus in

in tantis ærumnis à perditissimorum dæmonum societate divelli nunquam licebit? Et hæc quidem sententia in impios justissimé à Domino Salvatore nostro feretur: ut qui omnia veræ pietatis opera neglexerint, & esurienti, ac sitienti nec cibum, nec potum ministraverint, hospitem non exceperint, nudum non operuerint, aut in carcere inclusum, ægrumque non visitarint.

11. *Judicii materia sæpiús fidelis populi auribus inculcari debet.*

Hæc sunt, quæ Pastores fidelis populi auribus sæpissime inculcare debent. Nam hujus articuli veritas fide concepta maximam vim habet ad frænandas pravas animi cupiditates, atque à peccatis homines abstrahendos. Quare in Ecclesiastico dictum est: *a In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, & in æternum non peccabis.* Ac profectó vix quisquam adeo præceps in scelera feretur, quem illa cogitatio ad pietatis studium non revocet, fore aliquando, ut ei apud justissimum judicem omnium non solúm factorum, dictorumque, sed occultissimarum etiam cogitationum ratio reddenda, & pro meritis pœna persolvenda sit. Justus veró ad colendam justitiam magis, ac magis incitetur, ac summa lætitia efferatur necesse est, quamvis etiam in egestate, infamia, cruciatibus vitam degat, cúm animum ad eum diem refert, quo post ærumnosæ hujus vitæ certamina victor universis hominibus audientibus declarabitur, & divinis, atque illis quidem, æternis honoribus in cœlestem patriam receptus afficietur. Quod igitur reliquum est, hortari fideles oportet; ut optimé vivendi rationem comparent, ad omne pietatis studium se exerceant, quo possint adventantem magnum illum diem Domini majore cum securitate animi expectare, atque adeo, ut filios decet, cum summa cupiditate expetere.

Basilius Magnus sermon. super Psal. 33.

a Eccl. 7. 40.

Aug. serm. 120. de Temp. Greg. Homil. 37. in Evang. Bern. sermon. 1. in Festo omnium Sanctor. & serm. de Primordiis, mediis, & novissimis nostris.

DE OCTAVO ARTICULO.

CAPUT IX.

Credo in Spiritum Sanctum.

1. *Quanta sit fidei in Spiritum Sanctum necessitas, & fructus.*

De Spiritu Sancto scitè & profundè disputarunt.
Greg. Naz. orat. 37. quæ est 5. de Theologia.
Amb. lib. de Spiritu Sancto. Basil. & Damasc.

HActenus, quæ ad primam, & secundam sanctæ Trinitatis personam pertinebant, quantum propositi argumenti ratio postulare videbatur, exposita sunt: sequitur nunc, ut illa etiam, quæ in Symbolo de tertia persona, hoc est, de Spiritu Sancto traduntur, explicentur. Qua in re declaranda omne studium, & diligentiam Pastores adhibebunt, cùm homini Christiano non magis liceat hanc partem ignorare, vel de ea minùs rectè sentire, quàm de aliis superioribus articulis existimandum sit. Quare *a* Apostolus non permisit Ephesios quosdam Spiritus Sancti personam ignorare, à quibus cùm quæsisset, an Spiritum Sanctum accepissent, cùm illi, ne si Spiritus Sanctus quidem esset, se scire respondissent, statim rogavit: *In quo ergo baptizati estis?* Quibus verbis significavit, distinctam hujus articuli notitiam fidelibus maximè necessariam esse: ex qua eum præcipuè fructum capiunt, quòd cùm attentè cogitant, *b* se quidquid habent, Spiritus Sancti munere, & beneficio consequutos esse, tum verò de seipsis modestiùs, & humilius sentire, & in Dei præsidio omnem spem ponere incipiunt: qui primus homini Christiano gradus ad summam sapientiam, & felicitatem esse debet.

a Actor. 19. 2.

Fructus fidei hujus articuli.

b 1. Cor. 12. 3. 4.

2. *Spiritus Sancti verbum non ita tertiæ personæ Trinitatis convenit, ut etiam aliis tribui non possit.*

Pater, & Filius etiam dicuntur Spiritus Sanctus, quin etiam omnes spiritus cœlestes, sanctorumque animæ.
c Joann. 4. 24.
2. Cor. 3. 17.
d Isai 6. 3.
Apoc. 4. 8.
e Psalm. 103. 4.
Heb. 1. 7.

Hujus igitur articuli explanationem à vi, & notione, quæ hoc loco Spiritus Sancti vocabulo subjecta est, exordiri oportebit; nam, cùm illud æquè de Patre, & Filio rectissimè dicatur (uterque enim *c* Spiritus est, & *d* Sanctus, siquidem Deum spiritum esse confitemur) deinde verò hac voce *e* Angeli etiam, & *f* piorum animæ significentur, cavendum est, ne populus verbi am-

f Psalm. 145. 4.
Eccl. 12. 7.

ambiguitate in errorem inducatur. Quare docendum est in hoc articulo Spiritus Sancti nomine tertiam Trinitatis personam intelligi: quomodo in Sacris litteris tum veteris nonnunquam, tum novi Testamenti frequenter accipitur. Nam David precatur; *a Et Spiritum Sanctum tuum ne auferas à me*: & in libro Sapientiæ legimus: *b Sensum tuum quis sciet, nisi tu dederis sapientiam, & miseris Spiritum Sanctum tuum de altissimis*? & alibi: *c Ipse creavit illam in Spiritu Sancto*. In novo verò Testamento jubemur *d* baptizari in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, & Santissimam Virginem *e* de Spiritu Sancto concepisse legimus: tum veró à Sancto *f* Joanne ad Christum mittimur, qui nos in Spiritu Sancto baptizat: ac plurimis præterea aliis in locis ea vox legentibus occurrit.

Tertia Trinitatis persona propriè dicitur Spiritus Sanctus.

a Psalm. 50. 11.
b Sap. 9. 17.
c Eccl. 1. 9.
d Matth. 28. 19.
e Matth. 1. 10. Luc. 1. 35.
f Joann. 1. 33. Marc. 1. 8.

3. *Quare tertiæ personæ Trinitatis, perinde ac aliis duabus, proprium nomen non sit tributum.*

Verum nemo mirari debet, tertiæ personæ, quemadmodum primæ, & secundæ, proprium nomen tributum non esse. Nam secunda persona ideo proprium nomen habet, & Filius dicitur, quia ejus æternus à Patre ortus proprié generatio vocatur, ut in superioribus articulis explicatum est. Ut igitur ortus ille generationis nomine significatur, ita personam, quæ emanat, proprié Filium appellamus, & à qua emanat, Patrem. Nunc, cùm tertiæ personæ productioni proprium nomen impositum non sit, sed spiratio, & processio appelletur, sequitur, ut etiam persona, quæ producitur, suo nomine careat. Nullum autem proprium nomen ejus emanatio habet, propterea quód nomina, quæ Deo tribuuntur, à rebus creatis mutuari cogimur: in quibus quoniam nullam aliam naturæ, & essentiæ communicandæ rationem, quám generandi virtute agnoscimus, ob eam fit, ut rationem, qua seipsum totum Deus vi amoris communicat, proprio vocabulo exprimere non possimus. Quare communi Spiritus Sancti nomine tertia persona appellata est: quod quidem illi maximé convenire ex eo intelligimus, quia spiritalem vitam in nos infundit, ac sine ejus sanctissimi numinis afflatu, nihil æterna vita dignum efficere possumus.

Cur Spiritus Sancti commune nomen tertiæ personæ tributum sit, vide Aug. in 15. de Trinitat. c. 19. & in Joann. tract. 99.

Mens humana non aliam essentiæ communicandæ rationem agnoscit quám per generandi virtutem.

Tertia persona cur dicatur Spiritus Sanctus. Spiritum Sanctum, omnino Patri, & Filio in omnibus æqualem præter Scripturam docuerunt D. Dionys. Areop. l. de Divin. nom. c. 2. Iren. l. 4. c. 14.

4. *Spiritus Sanctus Deus est, ejusdem omnino cum Patre, & Filio potentiæ, & naturæ.*

Verum explicata vocabuli significatione, docendus in primis erit populus, Spiritum Sanctum æqué, ac Patrem & Filium, Deum esse, eidem æqualem, æqué omnipotentem, æternum, & infinitæ perfectionis, summum, bo-

Quæ sit hoc in Symbolo particulæ, In, energia. Amb. lib. 1. de Spiritu Sancto, c. 13. & 14.

bonum, ac sapientissimum, ejusdemque cum Patre, & Filio naturæ. Quod quidem illius vocis, *In*, cúm dicimus, *Credo in Spiritum Sanctum*, proprietas satis indicat, quæ ad exprimendam fidei nostræ vim, singulis Trinitatis personis apposita est. Atque id etiam aperta Sacrarum litterarum testimonia confirmant. Nam, cúm Sanctus Petrus in Actis Apostolorum dixisset: *a Anania, cur tentavit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui Sancto?* mox inquit; *Non es mentitus hominibus, sed Deo*: quem priús Spiritum Sanctum appellaverat, eundem statim Deum vocat. Apostolus etiam ad Corinthios, quem Deum dixerat, Spiritum Sanctum esse interpretatur: *b Divisiones*, inquit, *operationum sunt, idem veró Deus, qui operatur omnia in omnibus*: deinde subjungit: *Hæc autem omnia operatur unus, atque idem Spiritus, dividens singulis, prout vult.* Præterea in Actis Apostolorum, quod uni Deo Prophetæ tribuunt, ille Spiritui Sancto adscribit: dixerat enim Isaias: *c Audivi vocem Domini dicentis; Quem mittam, & dixit mihi: Vade, & dices populo huic: Excæca cor populi hujus, & aures ejus aggrava, & oculos ejus claude: ne forté videat oculis suis, & auribus suis audiat.* Quæ verba cúm Apostolus citaret: *d Bené*, inquit, *Spiritus Sanctus locutus est per Isaiam Prophetam* Deinde veró, cúm Scriptura Spiritus Sancti personam cum Patre, & Filio conjungit, ut *e* cúm Patris, & Filii, & Spiritus Sancti nomen in Baptismo adhiberi præcipit, nullus nobis de hujus mysterii veritate dubitandi locus relinquitur: nam, si Pater Deus est, & Filius Deus, omnino fateri cogimur etiam Spiritum Sanctum, qui cum eis pari honoris gradu conjungitur, Deum esse. Accedit autem, quód is, qui in nomine cujusvis rei creatæ baptizatur, nullum ex eo fructum consequi potest: *f Numquid in nomine Pauli*, inquit, *baptizati estis?* ut ostenderet hoc eis nihil ad comparandam salutem profuturum esse. Cum igitur baptizemur in nomine Spiritus Sancti, eum esse Deum fateri oportet. Sed hunc eundem trium personarum ordinem, quo Spiritus Sancti divinitas comprobatur, licet animadvertere tum in Epistola Joannis; *g Tres sunt, qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus, & hi tres unum sunt*: tum ex præclaro illo Sanctæ Trinitatis elogio, quo divinæ Laudes, & Psalmi concluduntur, *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto.* Postremó, quod ad eam veritatem confirmandam maximé pertinet, quæcumque Dei propria esse credimus, ea Spiritui Sancto convenire, Sacræ Litteræ testantur. Quare illi templorum ho-

a Actor. 5. 3. Spiritus Sancti divinitas pulcherrime confirmatur.

b 1. Cor. 12. 6. Ibidem 11.

c Isai. 6. 8.

d Actor. 28. 25.

e Matth. 28. 19. 1. Joann. 5. 7.

f 1. Cor. 1. 13. Vide ex hoc loco pulcherrimam rationem apud D. Greg. Naz. or. 5. de Theolog. quæ est 37. in ordine.

g 1. Joann. 5. 7. Vide ex hoc loco argumentum apud Aug. lib. 1. Trinit. cap. 6.

no-

norem tribuunt, ut cùm Apostolus ait: *a An nescitis, quoniam membra vestra templum sunt Spiritus Sancti?* Item *b sanctificationem*, & *c vivificationem*, & *d scrutari profunda Dei*, & *e per prophetas loqui*, & *f ubique esse*: quæ omnia divino tantùm Numini tribuenda sunt.

5. *Certò credendum est, Spiritus Sancti vocabulum tertiam divinitatis personam per se subsistentem significare.*

Sed illud prætereа fidelibus accuratè explanandum est, Spiritum Sanctum ita Deum esse, ut eum tertiam personam in divina natura à Patre, & Filio distinctam, & voluntate productam confiteri oporteat. Nam, ut alia scripturarum testimonia ommittantur, Baptismi forma, *g* quam Salvator noster docuit, apertissimè ostendit, Spiritum Sanctum tertiam esse personam, quæ in divina natura per se constet, & ab aliis distincta sit. Quod etiam Apostoli verba declarant, cùm inquit; *h Gratia Domini nostri, Jesu Christi & charitas Dei, & communicatio Sancti Spiritus sit cum omnibus vobis, Amen.* Idem veró multo apertiùs demonstrant, quæ Patres in Constantinopolitano primo Concilio hoc loco ad confutandam impiam Macedonii amentiam addiderunt, *Et in Spiritum Sanctum Dominum, & vivificantem, qui ex Patre, Filioque procedit, qui cum Patre, & Filio simul adoratur, & conglorificatur, qui locutus est per Prophetas.* Quód igitur Spiritum Sanctum Dominum confitentur, in eo declarant, quantum Angelis antecellat, qui tamen nobilissimi Spiritus à Deo conditi sunt: illos enim omnes sanctis *i* Paulus testatur esse administratorios spiritus, in ministerium missos, propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis. Vivificantem veró appellant, quód anima cum Deo conjuncta magis vivit, quám corpus animæ conjunctione alitur, ac sustinetur. Quoniam veró Spiritui Sancto *k* Sacræ Litteræ hanc animæ cum Deo conjunctionem tribuunt, rectissimé vivificantem Spiritum Sanctum vocari perspicuum est.

6. *Spiritum Sanctum à Patre, & Filio, tamquam ab uno principio, procedere declaratur.*

Jam veró quod sequitur, *Qui ex Patre, Filioque procedit*, docendi sunt fideles, Spiritum Sanctum à Patre, & Filio, tanquam ab uno principio, æterna processione procedere: id enim Ecclesiastica regula, à qua Christiano non licet aberrare, credendum nobis proponit, & divinarum Litterarum, & Conciliorum auctoritate confirmatur. Nam Christus Dominus, cùm de Spiritu Sancto loqueretur, dixit: *l Ille me clarificabit, quia de meo accipiet.* Hoc idem ex eo colligitur, quód in Scripturis Sa-

cris

a 1. Cor. 6. 19.
b 2. Thess. 2. 13.
1. Pet. 1. 2.
c Joann. 6. 63.
2. Cor. 3. 6.
d 1. Cor. 2. 10.
e 2. Pet. 1. 21.
f Psalm. 138. 7.
Sap. 1. 17.

Spiritum Sanctum personam subsistentem per se probant Patres, qui contra Sabellium dimicarunt.

g Matth. 28. 18.

h 2. Cor. 13. 13.

In Symb. Constantinop. primo & Nicæno illa vox, Filioque, non fuit, sed postea á Latinis addita est, quæ potius fuit explicatio quam additio: quam explicationem in Concil. Lugdunensi. & Florentino confirmarunt Græci.

i Heb. 1. 14.
Deus est vita animæ: Aug. lib. 19. de Civit. cap. 26. & de Verbis Apost. serm. 16.

k Rom. 8.
1. Cor. 12. 1.

Spiritum Sanctum à filio procedere: Græci Patres scribunt, Ath. in Symb. & serm. 4. contr. Ari. Basil. lib. 1. & 3. & contra Eun. & alii.

Concil. Lateranens. cap. 1. Lugdunense in Decr. lib. 6. & Florentinum in litteris unionis.

l Jo. 16. 14.

cris Spiritus Sanctus nonnumquam spiritus *a* Christi, interdum spiritus Patris appellatur: modò à Patre, & modo à Filio mitti dicitur, ut æquè à Patre, & Filio procedere non obscurè significetur. *b Qui spiritum Christi non habet*, inquit Sanctus Paulus, *hic non est ejus*: & idem spiritum Christi vocat, cùm ad Galatas inquit: *c Misit Deus spiritum filii sui in corda vestra, clamantem, Abba pater*. Apud Sanctum Matthæum spiritus Patris appellatur: *d Non vos estis, qui loquimini, sed spiritus Patris vestri*: & Dominus in cœna inquit: *e Paracletus, quem ego mittam vobis spiritum veritatis, qui à Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me*. Tum alibi eundem Spiritum Sanctum à Patre mittendum affirmat his verbis: *f Quem mittet Pater in nomine meo*. Ex quibus verbis cùm processionem Spiritus Sancti intelligamus, perspicuum est, eundem ab utroque procedere. Hæc sunt, quæ de Spiritus Sancti persona tradenda erunt.

b Rom. 8. 9.
c Gal. 4. 6.
d Matth. 10. 20.
e Jo. 15. 26.
f Jo. 14. 26.

7. *Cum opera Trinitatis sint indivisa, quare peculiariter quidam effectus, & dona Spiritu Sancto tribuantur.*

Docere præterea oportebit, quosdam esse Spiritus Sancti admirabiles effectus, & amplissima quædam munera, quæ ab ipso, tanquam à perenni bonitatis fonte, oriri, & manere dicuntur. Quamvis enim Sanctissimæ Trinitatis opera, quæ extrinsecùs fiunt, tribus personis communia sint; ex iis tamen multa Spiritui Sancto propria tribuuntur, ut intelligamus illa in nos à Dei immensa charitate proficisci; nam, cùm Spiritus Sanctus à divina voluntate, veluti amore inflammata, procedat; perspici potest, eos effectus, qui propriè ad Spiritum Sanctum referuntur, à summo erga nos Dei amore oriri. Quare ex eo consequitur, ut Spiritus Sanctus donum appelletur: nam doni vocabulo significatur id, quod benignè, & gratuitò, nulla spe remunerationis proposita, donatur. Ac proinde quæcumque (1) bona, & beneficia à Deo in nos collata sunt (*g* quid autem habemus, quod à Deo, ut inquit Apostolus, non acceperimus?) ea nobis Spiritus Sancti concessu, & munere data esse, pio, & grato animo agnoscere debemus.

De admirandis Spiritus Sancti effectibus, & donis vide August. lib. de Sermon. Domini, cap. 9. & Greg. Homil. 19. in Ezech.

Trinitatis opera indivisa sunt ad extra. Aug. lib. 1. de Trinitate, cap. 4. & in Jo. tract. 20. & alibi frequenter.

Cur peculiariter quædam opera Spiritui Sancto tribuantur.

Spiritus Sanctus cur donum vocetur. August. in Enchir. c. 17. & lib. 5. de Trinit. c. 15.

g 1. Cor. 4. 7.

8. *Qui, qualesve, & quanti sint Spiritus Sancti effectus.*

Ejus autem plures effectus sunt; nam *h* ut mundi creationem, *i* creatarumque rerum propagationem & gubernationem ommittamus, de quibus in primo articulo commemoravimus; vivificationem Spiritui Sancto pro-

Plures sunt Spiritus Sancti effectus.
h Job. 33. 4.
Psalm. 32. 6.
i Sap. 1. 7.

(1) *Bona*) Edit. Pat. *dona*.

proprié tribui, pauló anté demonstratum est, & Ezechielis testimonio confirmatur: *a Dabo*, inquit, *vobis spiritum, & vivetis.* Præcipuos tamen, & maximé proprios Spiritus Sancti effectus Propheta enumerat, *b* Spiritum sapientiæ, & intellectus, spiritum consilii, & fortitudinis, spiritum scientiæ, & pietatis: & spiritum timoris Domini: quæ dona Spiritus Sancti vocantur: interdum autem Spiritus Sancti nomen eis tribuitur. Quare sapienter D. Augustinus monet, animadvertendum esse, cúm in sacris Litteris hujus vocis Spiritus Sancti mentio fit, ut dijudicare possimus, tertiam ne Trinitatis personam, an ejus effectus, atque operationes significet: nam hæc duo eodem intervallo distinguenda sunt, quo etiam creatorem à rebus creatis differre credimus. Atque hæc eo diligentiús explicanda sunt, quód ex hisce Spiritus Sancti donis christianæ vitæ præcepta haurimus, sentireque possumus, an Spiritus Sanctus in nobis sit. Verum præ ceteris ejus amplissimis muneribus gratia illa prædicanda est, quæ nos justos facit, *c* signatque spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ. Hæc enim mentem nostram arctissimo amoris vinculo Dei jungit: ex quo fit, ut summo pietatis studio accensi novam vitam instituamus, ac *d* naturæ divinæ participes effecti, *e* filii Dei nominemur, & veré simus.

a Ezech. 37. 6.

Spiritus Sancti dona.
b Isai. 11. 2.

D. Aug. lib. 15. de Trinit. cap. 18. & 19. Fulg. lib. 2. ad Mon. c. 7. & 8.

Justificatio nostra est Spiritus Sancti signaculum, de qua copiosé agitur Sess. 6. Conc. Trid.

c Ephes. 1. 13.

d 2. Pet. 1. 4.
e 1. Jo. 5. 1.

DE

DE NONO ARTICULO.

CAPUT X.

Credo Sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanctorum Communionem.

1. *Quibus de causis nonus articulus omnium frequentissimè populo inculcandus sit.*

De Ecclesia ex veteribus scripserunt Aug. concione 2. super Psal. 30. & Cyprian. l. de Unit. Eccl. Cur Prophet. planiùs de Ecclesia, quàm de Christo sint locuti. Aug. in Psalm. 30. Vide Prophetarum testimonia apud eundem in l. de Util. cred. c. 7. 8. & 9. adhuc fusius in l. 17. de Civ. Dei c. 4. 5. 8. 16. 20. & lib. 18. ferè per totum.

QUanta diligentia curare Pastores debeant, ut hujus noni articuli veritatem fidelibus explicent, si duo potissimùm (1) considerantur, facilè cognosci poterit. Primùm enim, teste Sancto Augustino, Prophetæ planiùs, & apertiùs de Ecclesia, quàm de Christo locuti sunt, cùm in eo multò plures errare, ac decipi posse, quàm in Incarnationis sacramento, præviderent. Neque enim defuturi erant impii, qui ad simiæ imitationem, quæ se hominem esse fingit, solos se Catholicos esse profiterentur, & Catholicam Ecclesiam apud se tantùm, non minus nefarié, quàm superbé affirmarent. Deinde si quis hanc veritatem firmo animo conceptam habuerit, facilè horrendum hæresis periculum effugiet. Non enim, ut quisque primum in fide peccarit, hæreticus dicendus est, sed qui Ecclesiæ auctoritate neglecta, impias opiniones pertinaci animo tuetur. Cùm igitur fieri non possit, ut aliquis se hæresis peste commaculet, si iis fidem adhibeat, quæ in hoc articulo credenda (2) proponantur, curent omni studio Pastores, ut fideles cognito hoc mysterio, contra adversarii artes muniti, in fidei veritate perseverent. Pendet autem hic articulus à superiori: quia, cùm jam demonstratum sit, Spiritum Sanctum omnis sanctitatis fontem, & largitorem esse, nunc ab eodem Ecclesiam sanctitate donatam confitemur.

2.

(1) *Considerantur*) In multis Edit. *considerentur*.
(2) *Proponantur*) Longé meliús Ed. Pat. *proponuntur*.

2. *Quid peculiari ratione nomine Ecclesia, quidque generatim denotetur.*

Ac quoniam Ecclesiæ vocem Latini à Græcis mutuati, post divulgatum Evangelium ad res sacras transtulerunt, quam vim habeat hoc vocabulum, aperiendum est. Significat autem Ecclesia Evocationem: verùm scriptores postea usurparunt pro concilio, & concione. Neque vero refert, utrum populus ille veri Dei, an falsæ religionis cultor extiterit; in Actis enim de Ephesino populo scriptum est, cùm scriba turbas sedasset, dixisset; *a Si quid autem alterius rei quæritis, in legitima Ecclesia poterit absolvi.* Legitimam vocat Ecclesiam populum Ephesinum, Dianæ cultui addictum. Neque solum gentes, quæ Deum non noverunt, sed etiam malorum, & impiorum hominum concilia interdum Ecclesia nominantur: *b Odivi*, inquit Propheta, *Ecclesiam malignantium, & cum impiis non sedebo.* Communi veró deinde sacrarum Scripturarum consuetudine hæc vox ad Rempublicam Christianam, fideliumque tantum congregationes significandas usurpata est: qui scilicet ad lucem veritatis, & Dei notitiam per fidem vocati sunt, ut rejectis ignorantiæ, & errorum tenebris, Deum verum, & vivum pié, & sanctè collant, illique ex toto corde inserviant, atque ut unico verbo hæc res tota absolvatur, Ecclesia, ut ait Sanctus Agustinus, est populus fidelis per universum orbem dispersus.

Ecclesia est evocatio á verbo græco ἐκκαλέω,

Et bene Ecclesia dicitur, quia omnes ad salutem vocat, & colligit, aut ait Dolninus Levit. cap. 8. 3.

a Actor. 19. 39.

b Psalm. 25. 5.

Ecclesia peculiari, & usitata consuetudine significat omnium fidelium multitudinem: ceteræ significationes nominis Ecclesiæ exponentur sect. 9. hujus articuli.

Definitio Ecclesiæ Aug. in Psalm. 140. Vide Cyprianum Ep. 69.

3. *Quæ potissimùm mysteria in vocabulo Ecclesiæ contemplanda offerantur.*

Nec veró levia mysteria in hoc vocabulo continentur. Etenim in Evocatione, quam Ecclesia significat, statim divinæ gratiæ benignitas, & splendor elucet, intelligimusque Ecclesiam ab aliis rebus publicis maximé differre; illæ enim humana ratione, & prudentia nituntur; hæc autem Dei sapientia, & consilio constituta est: vocavit enim nos intimo quidem Spiritus Sancti afflatu, qui corda hominum aperit, extrinsecus autem Pastorum, & Prædicatorum opera, ac ministerio. Præterea ex hac vocatione, qui nobis finis propositus esse debeat, nimirum æternarum rerum cognitio, & possessio, is optimé perspiciet, qui animadverterit, cur olim fidelis populus sub lege positus, synagoga, id est congregatio diceretur; nam, ut docet Sanctus Augustinus, hoc ei nomen impositum est, quia pecudum more, quibus magis congregari convenit, terrena, & caduca tantum bona spectaret. Quare merito Christianus populus non synagoga, sed Ecclesia dicitur: quia terrenis, & mor-

Ecclesia quo á ceteris gentilibus politiis differat.

Deus qui suam Ecclesiam vocarit.

Duplex Ecclesiæ vocatio.

Finis vocationis varius, qui est æternarum rerum post cognitionem ossessio.

Aug. in Psalm. 77. & 81.

Ecclesia quo differat á Judæorum republica.

talibus rebus contemptis cœlestes, & æternas tantummodo consectatur.

4. *Quibus nominibus Christianorum universitas in sacris Litteris descripta inveniatur.*

Multa præterea nomina, quæ plena sunt mysteriis, ad Christianam rempublicam significandam traducta sunt; nam & *a* domus, & *b* ædificium Dei ab Apostolo vocatur. *Si tardavero*, inquit ad Timotheum, *ut scias, quomodo oporteat, te in domo Dei conversari, quæ est Ecclesia Dei vivi, columna, & firmamentum veritatis.* Domus autem Ecclesia idcirco appellatur, quia sit veluti una familia, quam unus paterfamilias moderatur, & in qua est bonorum omnium spiritualium communio. Dicitur etiam *c* grex ovium Christi, quarum ille ostium est, & Pastor: vocatur & sponsa Christi: *d Despondi vos uni viro virginem castam exhibere Christo*, inquit Apostolus ad Corinthios. Idem ad Ephesios; *e Viri diligite uxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam*: ac de matirmonio: *Sacramentum hoc*, inquit, *magnum est; ego autem dico in Christo, & in Ecclesia.* Dicitur denique Ecclesia *f* corpus Christi, *g* ut ad Ephesios, *h* & Colossenses licet videre. Et hæc singula plurimum valent ad fideles excitandos, ut se dignos immensa Dei clementia, & bonitate præbeant, qui eos, *i* ut populus Dei esset, elegit.

a Luc. 6. 48. & 15. 25.
1. Tim. 3. 15.
2. Tim. 2. 20.
Heb. 3. 4.
b Ac ædificium.
Math. 16. 18.
Rom. 15. 20
1. Corinth. 3. 9.
Domus Dei cur sit dicta Ecclesia.
Grex ovium.
c Joann. 10. 1. 2.
Sponsa Christi.
d 2 Corinth. 11. 2.
e Ephes. 5. 25.
Vide Cyp. ep 6 l. 1. & in l. de Unit. Eccles.
f Ecclesia est corpus Christi.
Rom. 12. 3. 4.
1. Cor. 12. 12.
g Ephes. 2. 23.
h Col. 1. 24.
i 1. Pet. 1. 9. 10.

5. *Duæ præcipuæ Ecclesiæ partes recensentur, triumphans una, militans altera.*

His veró explicatis, necesse erit singulas Ecclesiæ partes enumerare, earumque differentias docere, quo magis Deo dilectæ Ecclesiæ naturam, proprietates, donas & gratias populus percipiat, & ob eam causam sanctissimum Dei numen laudare numquam intermittat. Ecclesiæ autem duæ potissimúm sunt partes, quarum altera triumphans, altera militans vocatur. Triumphans est cœtus ille clarissimus, & felicissimus beatorum spirituum, & eorum, qui de Mundo, de Carne, de iniquissimo Demone triumpharunt, & ab hujus vitæ molestiis liberi, ac tuti, æterna beatitudine fruuntur. Militans veró Ecclesia est cœtus omnium fidelium, qui adhuc in terris vivunt: quæ ideo militans vocatur, quód illi cum immanissimis hostibus, Mundo, Carne, Satana, perpetuum sit bellum.

De Ecclesia Militante, & Triumphante.
Aug. in Ench. c. 56. & l. 10. de Civitat. Dei c. 7.
Triumphans Ecclesia quid sit.
Aug. in Ench. c. 57.
Animæ purgandorum triumphant in spe certa.
Militans Ecclesia.

6. *Ecclesia militans, & triumphans una est.*

Neque idcirco tamen duas esse Ecclesias censendum est: sed ejusdem Ecclesiæ, ut antea diximus, partes duæ sunt, quarum una antecessit, & cœlesti patria jam po-

Aug. l. 12. de Civit. Dei c. 9.
Quia idem Princeps, idem populus, eadem lex, idem cibus, & eadem civitas est.

potitur: altera in dies sequitur, donec aliquando cùm Salvatore nostro conjuncta, in sempiterna felicitate conquiescat.

7. *In Ecclesia militanti duo hominum sunt genera, boni scilicet, & mali.*

Jam in Ecclesia Militanti duo sunt hominum genera, bonorum, & improborum: & improbi quidem eorumdem Sacramentorum participes, eandem quoque, quam boni, fidem profitentur, vita, ac moribus dissimiles: boni verò in Ecclesia dicuntur ii, qui non solùm fidei professione, & communione sacramentorum, sed etiam spiritu gratiæ, & charitatis vinculo inter se conjuncti, & colligati sunt: de quibus dicitur: *a Cognovit Dominus, qui sunt ejus*; possunt verò etiam homines aliquibus conjecturis opinari, quinam sint, qui ad hunc piorum hominum numerum pertineant, certò autem scire minimè possunt. Quare existimandum non est, Christum Salvatorem de hac Ecclesiæ parte locutum esse, *b* cùm ad Ecclesiam non remisit, eique ut pareamus, præcepit. Nam cùm illa sit incognita, cui certum esse poterit, ad cujus judicium confugiendum, & cujus auctoritati obtemperandum sit? Bonos igitur, & improbos Ecclesia complectitur, quemadmodum *c* & divinæ Litteræ, & sanctorum virorum scripta testantur: in quam sententiam scriptum est illud Apostoli: *d Unum corpus, & unus spiritus.*

In Ecclesia Militanti duo sunt hominum genera. Vide Aug. in Breviculo, collat. 3.

a 2. Tim. 2. 19.
Electorum Ecclesia est incerta. Consulatur c. 12. Ses. 6. Conc. Trid. Decreto de Justificatione: vide item Aug. tract. 45. in Joann.
b Matth. 18. 17.

c Matth. 3. 12. & 13. 4. 22. 25. & sequent.
1. Cor. 5. 3. 4.
2. Tim. 2. 20.
Greg. Naz. orat. 51. & 52. adv. Apól.
d Ephes. 4. 4.

8. *Ecclesia visibilis est, & bonos, & malos suo sinu concludit.*

Hæc autem Ecclesiæ nota est, *e* urbique supra montem sitæ comparata, quæ undique conspicitur: nam *f* cùm illi ab omnibus parendum sit, cognoscatur necesse est. Neque bonos tantùm, sed malos etiam complectitur, ut multis parabolis Evangelium docet: veluti cum *g* Regnum Cœlorum, id est Militantem Ecclesiam, simile esse sagenæ in mare missæ commemorat: vel agro, in quo zizania superseminata sunt: vel *h* areæ, in qua frumentum cum paleis continetur: vel *i* decem virginibus partim fatuis, partim prudentibus. Sed multò ante etiam in *k* arca Noe, qua non solùm munda, sed etiam immunda animantia concludebantur, hujus Ecclesiæ figuram & similitudinem licet intueri. Quamvis autem bonos, & malos ad Ecclesiam pertinere Catholica fides verè, & constanter affirmet, ex iisdem tamen fidei regulis fidelibus explicandum est, utriusque partis diversam admodum rationem esse ut enim paleæ cum frumento in area confusæ sunt; vel interdum membra variè inter-

e Matth. 5. 14.
f Matth. 18. 17.
Ceterum Ecclesiam visibilem esse præter hæc loca, confirmat etiam Numer. 20. 4.
g Matth. 13. 47.

h Matth. 3. 13.
i Matth. 25. 1. 2.

k Genes. 7. 2.
1. Pet. 2. 6.
Duarum Ecclesiæ partium diversissimam esse sortem. Vide Aug. tract. 6. in Joann. & serm. 107. de Tempore, & in Psalm. 47.

 mor-

mortua corpori conjuncta, ita etiam mali in Ecclesia continentur.

9. *Quinam Ecclesiæ militantis finibus non contineantur.*

Tria hominum genera ab Ecclesia excluduntur, & primó infideles.

a 1. Cor. 5. 13.

2. Hæretici.

b 1. Tim. 1. 19. Cyprian. in ep. ad Julian.

Sunt tamen in potestate Ecclesiæ, ut ab ea puniantur.

c Deut. 17. 21. Rom. 13. 4 unde leges in hæreticos latæ.

Excommunicati non sunt in Ecclesia.

d Matth. 18. 17. 1. Cor. 5. 4. Antistitum dignitati nihil deperit, etiam si illi mali sint. Joann. 11. Unus autem, &c.

Ex quo fit, ut tria tantummodo hominum genera ab ea excludantur: primó infideles, deinde hæretici, & schismatici, postremó excommunicati: *a* Ethnici quidem, quód in Ecclesia nunquam fuerunt, neque eam unquam cognoverunt, nec ullius sacramenti participes in populi Christiani societate facti sunt: *b* Hæretici veró, atque schismatici, quia ab Ecclesia desciverunt: neque enim illi magis ad Ecclesiam spectant, quám transfugæ ad exercitum pertineant, à quo defecerunt. *c* Non negandum tamen, quin in Ecclesiæ potestate sint, ut qui ab ea in judicium vocentur, puniantur, & anathemate damnentur. Postremó etiam, *d* excommunicati, quód Ecclesiæ judicio ab ea exclusi, ad illius communionem non pertineant, donec resipiscant. De ceteris autem quamvis improbis, & sceleratis hominibus, adhuc eos in Ecclesia perseverare dubitandum non est: idque fidelibus tradendum assidué, ut si forté Ecclesiæ Antistitum vita flagitiosa sit, eos tamen in Ecclesia esse, nec propterea quidquam de eorum potestate detrahi certó sibi persuadeant.

10. *Nominis Ecclesiæ significationum varietas.*

e 1. Cor. 2. 1.

f Galat. 1. 2.

g Col. 4. 16.

h 1. Thes. 1. 1.

Privatæ fidelium familiæ Ecclesiæ appellantur.

i Rom. 16. 4.

k 1. Cor. 16. 19.

l Philipp. 1. 2.

m Matth. 18. 17.

Ecclesia pro ipsius præpositis, & pastoribus aliquando usurpatur.

n 3. Reg. 8.

Ecclesia pro loco.

Deut. 23. & 1. Cor. 12. 10.

Hic Eccles. proprié accipitur pro omnium fidelium tam bonorum, quám malorum multitudine.

Verúm universæ etiam Ecclesiæ partes Ecclesiæ nomine significari solent: ut cúm Apostolus Ecclesiam, *e* quæ est Corinthi, *f* Galatiæ, *g* Laodicensium, *h* Thessalonicensium, nominat: privatas etiam fidelium familias Ecclesias vocat: nam *i* Priscæ, & Aquilæ domesticam Ecclesiam salutari jubet: item alio in loco: *k* *Salutant vos*, inquit, *in Domino multum Aquila, & Priscilla cum domestica sua Ecclesia*: ad Philemonem *l* etiam scribens, eandem vocem usurpavit. Interdum quoque Ecclesiæ nomine ejus præsides, ac Pastores significantur: *m Si te non audierit*, inquit Christus, *dic Ecclesiæ*: quæ in loco præpositi Ecclesiæ designantur: *n* sed locus etiam, in quem populus sive ad concionem, sive alicujus rei sacræ causa convenit, Ecclesia appellatur. Præcipué veró in hoc articulo Ecclesia bonorum simul, & malorum multitudinem, nec præsides solúm, sed eos etiam, qui parere debent, significat.

11. *De notis veræ Ecclesiæ, & primó cur una dicatur.*

Prima Ecclesiæ nota est, ut sit una.

Qua quidem nota ab hæreticorum omnium cœtibus distinguitur.

o Cant. 6. 8.

Aperiendæ autem sunt fidelibus hujus Ecclesiæ proprietates, ex quibus licebit agnoscere, quanto beneficio à Deo affecti sint, quibus contigerit in ea nasci, atque educari. Prima igitur proprietas in Symbolo Patrum describitur, ut una sit: *o Una enim*, inquit, *est columba mea*, *una*

una est speciosa mea. Vocatur autem una tanta hominum multitudo, quæ tam longé, latéque diffusa est, ob eas causas, quæ ab Apostolo ad Ephesios scriptæ sunt : *a Unum enim Dominum, unam fidem, unum Baptisma tantum esse, prædicat.* Unus est etiam ejus rector, ac gubernator, invisibilis quidem Christus, quem æternus Pater dedit *b* caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ejus: visibilis autem is, qui Romanam cathedram, Petri Apostolorum Principis legitimus successor, tenet.

Cyp. lib. de Unitat. Ecclesiæ.

a Ephes. 4.

b Ephes. 1. 22.

12. *Quid de Romano Pontifice, visibili Ecclesiæ Christi capite, sentiendum sit.*

De quo fuit illa omnium Patrum ratio, & sententia consentiens, hoc visibile caput ad unitatem Ecclesiæ constituendam, & conservandam necessarium fuisse, quod præclaré & vidit, & scripsit Sanctus Hieronymus contra Jovinianum iis verbis: *Unus eligitur, ut capite constituto, schismatis tollatur occasio* : & ad Damasum: *Facessat invidia : Romani culminis recedat ambitio : cum successore piscatoris, & discipulo crucis loquor. Ego nullum primum, nisi Christum sequens, Beatitudini, tuæ, id est Cathedræ Petri communione consocior;* c *super illam Petram ædificatam Ecclesiam scio.* d *Quicumque extra hanc domum agnum comederit, profanus est* : e *si quis in arca Noe non fuerit, peribit regnante diluvio.* Quod & longé antea ab Irenæo probatur, & Cypriano, qui de unitate Ecclesiæ loquens ait : *Loquitur Dominus ad Petrum : Ego, Petre, dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Super unum ædificat Ecclesiam : & quamvis Apostolis omnibus, post resurrectionem suam, parem potestatem tribuat, & dicat:* *f* Sicut misit me Pater, & ego mitto vos : accipite Spiritum Sanctum : *tamen ut unitatem manifestaret, unitatis ejusdem originem, ab uno incipientem, auctoritate sua disposuit, &c.* Optatus deinde Milevitanus ait : *Ignorantiæ tibi ascribi non potest scienti in urbe Roma Petro primo cathedram episcopalem esse collatam, in qua sederit omnium Apostolorum caput Petrus : in quo uno Cathedræ unitas ab omnibus servaretur, ne ceteri Apostoli singulas sibi quisque defenderent : ut jam schismaticus, & prævaricator esset, qui contra singularem Cathedram alteram collocaret :* Post veró Basilius sic scriptum reliquit : *Petrus collocatus est in fundamento : dixit enim : Tu es Christus filius Dei vivi : & vicissim audivit se esse petram: licét enim petra esset, non tamen petra erat, ut Christus. Nam Christus veré inmobilis petra, Petrus veró propter petram. Dignitates enim suas Deus largiturialiis : sacerdos* est,

Post invisibile Ecclesiæ caput necessario etiam visibile caput, colligitur ex Scriptura, in qua Eccl. comparatur Exercitui, Cantic. 6. Corpori humano, in quo est caput. Cant. 7. 5. Regno. Dan. 2. 44. Ovili. Joann. 10. 16. Domui 1. Tim. 3. 15. Navi, seu arcæ Noe. In his autem omnibus visibilis rector cernitur, ergo & in Ecclesia cerni debet.

c Math. 16. 28.

d Exod. 12. 22.

e Genes. 22. 23.

f Joann. 20. 21. 22.

Operatus in init. lib. 2. ad Parmenianum.

S. Basil. Homil. 29. quæ est de Pœnitentia.

Christus ita bonus est, & sui natura diffusivus, quod suas dignitates, & munera largitur aliis.

est, & facit sacerdotes: petra est, & petram facit, & quæ sua sunt, largitur servis suis. Postremó veró Sanctus Ambrosius ait: (1) *Magna sunt enim Dei munera, qui, non solúm nobis quæ nostra fuerant, reparavit, verúm etiam, quæ sua sunt propria, concessit*: deinde paucis interjectis, sequitur: *Magna autem Christi gratia, qui omnia prope vocabula sua discipulis ipsis donavit*: a *Ego sum, inquit, lux mundi: & id tamen, quo ipse gloriatur, discipulis nomen indulsit, dicens*: b *Vos estis lux mundi.* c *Ego sum Panis vivus*: & d *Nos omnes unus panis sumus*: e *Ego sum vitis vera. Et tibi dicit*: f *Plantavi te vitem fructuosam omnem veram.* g *Petra est Christus; bibebant enim de spirituali sequenti petra, petra autem erat Christus. Et jam discipulo suo hujus vocabuli gratiam non negavit*, h *ut & ipse sit Petrus, quod de petra habeat soliditatem constantiæ, fidei firmitatem.*

Lib. 6. Comm. in Lucam cap. 9.

a Joann. 8. 12.

b Matth. 5. 14.
c Joann. 6. 41.
d 1. Cor. 10.
e Joann. 15.
f Jerem. 2.
g 1. Corinth. 10.

h Matth. 16.
Matth. 7.

13. *Quomodo præter Christum Ecclesia uno capite visibili indigeat.*

Si quis objiciat, Ecclesiam uno capite, & sponso Jesu Christo contentam, præterea nullum requirere, in promptu responsio est: ut enim Christum Dominum singulorum sacramentorum non solúm auctorem, sed intimum etiam præbitorem habemus; (nam *i* ipse est, qui baptizat, *k* & qui absolvit, & tamen *l* is homines sacramentorum externos ministros instituit) sic Ecclesiæ, quam ipse intimo spiritu regit, hominem suæ potestatis vicarium, & ministrum præfecit; nam cúm visibilis Ecclesia visibili capite egeat, ita Salvator noster Petrum universi fidelium generis caput, & Pastorem constituit, *m* cúm illi oves suas pascendas verbis amplissimis commendavit, ut qui ei successisset, eandem plané totius Ecclesiæ regendæ, & gubernandæ potestatem habere voluerit.

i 1. Joann. 1. 33.
k Psalm. 43. 25.
l 1. Cor. 4. 1.

m Joann. 21. 15.
In Petro omnes Roman. Pontif. primatum super omnem Ecclesiam acceperunt. Iren. lib. 5. cap. 3.

14. *Cur Ecclesia una dicatur, alias rationes subjungit.*

Unus præterea, idemque est *n* spiritus, inquit Apostolus ad Corinthios, qui fidelibus gratiam, perinde atque anima corporis membris vitam, impertitur. Ad quam unitatem servandam cúm Ephesios hortaretur, inquit: *o Solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis: unum corpus, & unus spiritus.* Quemadmodum enim humanum corpus multis constat membris, eaque ab una anima alun-

n 1. Cor. 12. 11.

o Ephes. 4. 3.

(1) *Magna sunt. &c.*) Hæc, & quæ sequuntur, usque ad ea verba *si quis objiciat*, omittuntur in Ed. Manutiana, Paris. Lovan. & Lugd. & est lacuna, cujus mentio facta est in Epistola Typographi ad Lectorem.

aluntur, quæ oculis visum, auribus auditum, & aliis sensibus diversas vires subministrat: ita corpus Christi mysticum, quod est Ecclesia, ex multis fidelibus compositum est. *a* Una quoque est spes, ut in eodem loco idem Apostolus testatur, ad quam vocati sumus; siquidem omnes eandem rem, nempe æternam, & beatam vitam speramus. Una est denique fides, quæ omnibus tenenda est, ac præferenda: *b* *Non sint*, inquit Apostolus, *in vobis schismata*: atque unum baptisma, quod quidem est Christianæ fidei sacramentum.

a Ephes. 4. 4. 1. Corinth. 9. 10.

b 1. Corinth. 1. 10. Ephes. 5.

15. *De secunda nota Ecclesia, qua dicitur Sancta.*

Altero proprietas Ecclesiæ est, ut sit sancta: quod à Principe Apostolorum accepimus eo loco; *c* *Vos autem genus electum, gens sancta.* Appellatur autem Sancta, quód consecrata, dedicataque sit: sic enim cetera hujuscemodi, quamquam corporea sint, sancta vocari consueverunt, cúm divino cultui addicta, & dedicata sunt: cujus generis sunt in lege veteri *d* vasa, *e* vestes, & *f* altaria, in qua primogeniti quoque, *g* qui Deo altissimo dedicabantur, sancti sunt appellati. Nec mirum cuiquam videri debet, Ecclesiam dici sanctam, tametsi multos peccatores continet. *h* Sancti enim vocantur fideles, qui populus Dei effecti sunt, quive se, fide, & baptismate suscepto, Christo consecrarunt: quamquam in multis offendunt, & quæ polliciti sunt, non præstant: quemadmodum etiam, qui artem aliquam profitentur, etsi artis præcepta non servent, nomen tamen artificium retinent. Quare D. Paulus Corinthios *i* sanctificatos, & sanctos appellat, in quibus nonnullos fuisse perspicuum est, quos ut carnales, *k* & gravioribus etiam nominibus, acriter objurgat. Sancta etiam dicenda est, quód veluti corpus cum sancto capite Christo Domino *l* totius sanctitatis fonte conjungitur, *m* à quo Spiritus Sancti charismata, & divinæ bonitatis divitiæ diffunduntur. Præclaré Sanctus Augustinus interpretans verba illa Prophetæ: *n* *Custodi animam meam, quoniam Sanctus sum*; *Audeat*, inquit *& corpus Christi, audeat & unus ille homo, clamans à finibus terræ, cum capite suo, & sub capite suo dicere*; *Sanctus sum: accepit enim gratiam sanctitatis, gratiam Baptismi, & remissionis peccatorum.* Ac paullo post: *Si Christiani omnes, & fideles, in Christo baptizati, ipsum induerunt*, sicut Apostolus dicit, *o* *quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis: si membra sunt facti corporis ejus, & dicunt se sanctos non esse, capiti ipsi faciunt injuriam, cujus membra sancta sunt.* Accedit etiam, quód sola Eccle-

c 1. Pet. 2. 9.

Prima ratio cur sancta dicatur. Ecclesiæ sanctitatem ostenderunt Justinus Martyr in utraque apologia, & Tertullian. in apologetico. Amb. lib. Comm. in Luc. cap. 1.

d Num. 31. 6.

e Exod. 28. 2. & 29. 19.

f Exod. 30. 3.

g Exod. 34. 19.

h 1. Rom. 7.

i 1. Corinth. 1. 2. 2. Corinth. 1. 1.

k 1. Corinth. 5. 1.

Secunda ratio.

l Dan. 9. 24.

m Ephes. 2. 24.

S. Augnst. in Psalm. 85. 2.

n Psalm. 85. Vide etiam Amb. lib 1. Comm. in Lucam. 1. Reg. 2.

o Rom. 6. 3. Galat. 3. 27.

Tertia ratio.

Greg. lib. 35. Moral. cap. 6.

clesia legitimum sacrificii cultum, & salutarem habet sacramentorum usum, per quæ tanquam efficacia divinæ gratiæ instrumenta, Deus veram sanctitatem efficit: ita ut quicunque veré sancti sunt, extra hanc Ecclesiam esse non possint. Pater igitur, Ecclesiam esse sanctam, ac sanctam quidem, quoniam Corpus est Christi, à quo sanctificatur, cujusque Sanguine abluitur.

16. *Qua ratione Ecclesia Christi sit Catholica.*

Tertia proprietas Ecclesiæ ea est, ut Catholica, nempe universalis vocetur: quæ appellatio veré illi tributa est: quoniam, ut testatur Sanctus Augustinus: *A solis ortu usque ad occasum unius fidei splendore diffunditur.* Neque enim, ut in humanis rebus publicis, aut hæreticorum conventibus, unius tantúm regni terminis, aut uno hominum genere Ecclesia definita est: verúm omnes homines, *a* sive illi barbari sint, sive Scytæ, sive servi, sive liberi, sive masculi, sive fœminæ, charitatis sinu complectitur. Quare scriptum est: *b Redemisti nos Deo in sanguine tuo ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione, & fecisti nos Deo nostro regnum.* De Ecclesia dicit David: *c Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.* Item: *d Memor ero Raab, & Babylonis, scientium me,* & *Homo natus est in ea.* Præterea omnes fideles, qui ab Adam in hunc usque diem fuerunt, quive futuri sunt, quandiu mundus extabit, veram fidem profitentes, ad eandem Ecclesiam pertinent, *e* quæ super fundamento Apostolorum fundata est, ac Prophetarum, qui omnes in illo lapide angulari Christo, *f* qui fecit utraque unum, *g* & pacem iis, qui propé, & iis, qui longé, annunciavit, constituti sunt, & fundati. Universalis etiam ob eam causam dicitur, quód omnes, qui salutem æternam consequi cupiunt, eam tenere, & amplecti debeant, *h* non secus ac qui arcam, ne diluvio perirent, ingressi sunt. Hæc igitur veluti certissima regula tradenda est, qua vera, & falsa Ecclesia judicetur.

17. *Quo pacto Ecclesia Christi etiam Apostolica dicatur.*

Sed ex origine etiam, quam revelata gratia ab Apostolis ducit, Ecclesiæ veritatem agnoscimus; siquidem ejus doctrina veritas est, non recens, neque nunc primúm orta, sed ab Apostolis jam olim tradita, & in omnem orbem terrarum disseminata. Ex quo fit, ut nemo dubitare possit, impias hæreticorum voces longé à veræ Ecclesia fide abesse, cúm doctrinæ Ecclesiæ, quæ ab Apostolis ad hanc diem prædicata est, adversentur. Quare, ut omnes intelligerent, quænam esset Ecclesia Ca-

Sancta dicitur Ecclesia, quia firma semper & stabilis perseveravit ab Adam incipiens usque ad finem mundi duratura: Psalm. 47. Sicut audivimus, sic &c.

Vel ideo Sancta, quia fundata Sanguine Christi, & Sanctorum. Ecclesiam ab antiquissimis temporibus universalem fuisse tradunt Tertul. contra Judæos. S. Aug. serm. 131. & 181. de Tempore.

a Col. 3. 11.

b Apoc. 5. 9.

c Psalm. 2. 8.

Aug. l. de Agone Christi, cap. 29. & epist. 161.

d Psalm. 86. 4. J. Raab. pro Ægypto in Scripturis sumitur, ut Isai. 51.

e Ephes. 2. 20.

f Ibid. 14.

g Ibid. 17.

Extra Ecclesiam nulla est salus. Cyprian. de Simp. præl. Aug. serm. 181. de Tempore.

h Genes. 7. 8.

Ecclesiæ veræ á falsa dignoscendæ certissima regula. Hæ sunt ergo veræ Ecclesiæ notæ, quod una, quod Sancta, quod Catholica, & quod Apostolica: una, quod sibi consentiens in omni fidei doctrinæ: Sancta, quia stabilis, & perseverans: Catholica, quia ubique diffusa omne genus hominum complectitur, & quia generaliter omne genus peccatorum curat, & profligat: ac denique Apostolica, quia omne virtutis genus possidet.

tholica, Patres in Symbolo illud divinitus addiderunt, *Apostolica.* Etenim Spiritus Sanctus, qui Ecclesiæ præsidet, eam non per aliud genus ministrorum, quàm per Apostolicum, gubernat. Qui Spiritus primùm quidem Apostolis tributus est, deinde veró summa Dei benignitate semper in Ecclesia mansit.

18. *Ecclesia in fidei, aut morum dogmatibus errare non potest.*

Sed quemadmodum hæc una Ecclesia errare non potest in fidei, ac morum disciplina tradenda, cum à Spiritu Sancto gubernetur: ita ceteras omnes, quæ sibi Ecclesiæ nomen arrogant, ut quæ Diaboli spiritu ducantur, in doctrinæ, & morum perniciosissimis erroribus versari necesse est.

Matth. 28. Ecclesia errare non potest.
1. Tim. 3. 15.
Tert. de Præscript.
Aug. lib. 1. contra Cresc. c. 33.

19. *Quibus præcipué figuris Christi Ecclesia in veteri Testamento adumbrata sit.*

Sed, quoniam magnam vim habent figuræ veteris Testamenti ad excitandos fidelium animos, revocandamque rerum pulcherrimarum memoriam, cujus rei potissimùm causa Apostoli his usi sunt: illam quoque doctrinæ partem, quæ magnas utilitates habet. Parochi non prætermittent. In his autem illustrem significationem habet arca Noe, quæ ob eam rem tantum divino jussu constructa est, ut nullus dubitandi locus relinquatur, quin Ecclesiam ipsam significet, quam Deus sic constituit, ut quicumque per Baptismum illam ingrederentur, ab omni mortis æternæ periculo tuti esse possent; qui veró extra illam essent, quemadmodum iis evenit, qui (1) in arcam recepti non sunt, suis sceleribus obruerentur. Alia figura est magna illa civitas Hierusalem, cujus nomine Scripturæ sæpius Sanctam Ecclesiam significant. Nimirum in illa sola offerre Deo sacrificia licebat, quia in sola etiam Dei Ecclesia, neque extra eam usquam, verus cultus, verumque sacrificium reperitur, quod Deo placere ullo modo possit.

Arca Noe fuit Ecclesiæ figura, Gen. 6. 1. Pet. 3. 20. vide Aug. lib. 15. Civit. c. 26. & 27.

Hierusalem figura Ecclesiæ.
Psalm. 121. 3.
Isai. 33. 60. 20. & 62.
Galat. 4. 2. 5.
Extra Ecclesiam Catholicam non est verus Dei cultus, verumque sacrificium.
Aug. serm. 1. 186. de Temp.

20. *Qua ratione credere Christi Ecclesiam ad articulos pertineat.*

Jam illud etiam extremo loco de Ecclesia docendum erit, quanam ratione nos credere Ecclesiam, ad articulos fidei pertineat. Nam etsi quivis ratione, & sensibus percipit, Ecclesiam, id est, hominum conventum, in terris esse, qui Christo Domino addicti, & consecrati

Dubium.

Responsio.

---

(1) *In arcam*) sic omnes Edit. præter Rom. quæ minus latiné habet *in arca.*

ti sunt, neque ad eam rem animo concipiendam fide opus esse videatur, cùm nec Judæi, nec Turcæ quidem de eo dubitent: tamen illa mysteria, quæ in sancta Dei Ecclesia contineri partim declaratum est, partim in sacramento Ordinis explicabitur, mens fide tantummodo illustrata, non ullis rationibus convicta, intelligere potest. Cùm igitur hic articulus non minùs, quàm ceteri, intelligentiæ nostræ facultatem, & vires superet, jure optimo confitemur nos Ecclesiæ ortum, munera, & dignitatem non humana ratione cognoscere, sed fidei oculis intueri.

21. *Quæ, quot, & quanta sint, quæ in Ecclesia esse credere jubemur,*

Neque enim homines hujus Ecclesiæ auctores fuerunt, sed Deus ipse immortalis, qui eam *a* super firmissimam petram ædificavit, teste Propheta, *b Ipse fundavit eam Altissimus*: quam ob causam *c* Hæreditas Dei, & *d* Dei populus appellatur. Nec potestas, quam accepit, humana est, sed divino munere tributa. Quare quemadmodum naturæ viribus comparari non potest, ita etiam fide solùm intelligimus, in Ecclesia *e* claves regni cœlorum esse, eique potestatem peccata remittendi, *f* excommunicandi, *g* verumque Christi corpus consecrandi traditam: deinde cives, *h* qui in ea morantur, non habere hic civitatem permanentem, sed futuram inquirere. Unam igitur Ecclesiam sanctam, & Catholicam esse, necessariò credendum est.

a Matth. 16. 18.
b Psalm. 86. 5.
c Psalm. 2. 8. & 32. 12. 77. 62.
d Psalm. 27. 8. ed28. 11.
e Matt. 16. 19. & 18. Joann. 20. 23.
f 1. Corinth. 5. 3.
g Lucæ 22. 29.
h Heb. 13. 14.

22. *Non ut in Deum, ita in Ecclesiam credendum est.*

Potestas Ecclesiæ à Deo processit.

Credimus Ecclesiam, sed non in Ecclesiam. Vide August. tract. 29. in Joann. & serm. 61. de Verbis Domini.

Tres enim Trinitatis personas, Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum ita credimus, ut in eis fidem nostram collocemus. Nunc autem mutata dicendi forma, sanctam, & non in sanctam Ecclesiam credere profitemur, ut hanc etiam diversa loquendi ratione, Deus omnium effector à creatis rebus distinguatur, præclaraque illa omnia, quæ in Ecclesiam collata sunt, beneficia, divinæ bonitati accepta referamus.

23. *De extrema hujus articuli clausula*, Sanctorum Communionem.

Quanti sit momenti hanc particulam rite explicari.

Sanctorum Communionem. Cùm Sanctus Joannes Evangelista de divinis mysteriis ad fideles scriberet, cur eos in illis erudiret, hanc rationem attulit: *i Ut & vos*, inquit, *societatem habeatis nobiscum, & societas nostra sit cum Patre, & cum Filio ejus Jesu Christo.* Hæc societas in communione Sanctorum sita est, de qua in hoc articulo sermo habetur. Utinam verò in eo explicando Ecclesiarum præsides *k* Pauli, & aliorum Apostolorum di-

i 1. Joann. 1. 3.
k Rom. 12. 4. 1. Corinth. 12. 12. 2. Corinth. 8. 13. Ephes. 4. 15.

li-

ligentiam imitarentur: est enim non solùm quædam superioris articuli interpretatio, doctrinaque uberrimorum fructuum, sed etiam, quis usus mysteriorum esse debeat, quæ Symbolo continentur, declarat; omnia enim ejus rei causa pervestiganda sunt, ac percipienda, ut in hanc tam amplam, & beatam societatem Sanctorum admittamur, admissique constantissimé perseveremus, *a* cum gaudio gratias agentes Deo Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis Sanctorum in lumine.

Vide item Aug. in Joann. tract. 31.

a Colos. 1. 12. Psalm. 35.

24. *Explicatio alterius particulæ: & in quo consistat Sanctorum Communio.*

In primis igitur fideles docendi sunt, hunc articulum esse illius, qui de una Sancta Ecclesia Catholica antea positus est, veluti explicationem quandam. Unitas enim spiritus, à quo illa regitur, efficit, ut quidquid in eam collatum est, commune sit. Omnium enim Sacramentorum fructus ad universos fideles pertinet: quibus Sacramentis, veluti sacris vinculis, Christo connectuntur, & copulantur, & maximé omnium Baptismo, quo, tanquam janua, in Ecclesiam (1) ingredimur. Hæc autem Sanctorum communione Sacramentorum communionem intelligi debere, Patres in Symbolo significant illis verbis, *Confiteor unum baptisma*: Baptismum vero in primis Eucharistia, & deinceps cetera Sacramenta consequuntur; nam etsi hoc nomen omnibus Sacramentis convenit, cùm Deo nos conjungant, illiusque participes, cujus gratiam recipimus, efficiant; magis tamen proprium est Eucharistiæ, quæ hanc efficit communionem.

Christianorum communitas.
Sacramenta sunt sacra vincula.
Vide Aug. lib. 19. contra Faust. c. 11. Sanctorum Communio in Sacramentorum Communione præcipue spectatur. Symb. Const.
Eucharistia Communio cur propriè dicatur. Dam. l. 4. de Fid. Orthod. cap. 14. in fin.

25. *Participatio meritorum est in Ecclesia.*

Sed alia etiam communio in Ecclesia cogitanda est. Quæcumque enim pié, sanctéque ab uno suscipiuntur, ea ad omnes pertinent, & ut illis prosint, *b* charitate, quæ non quærit, quæ sua sunt, efficitur. Id veró (2) cum Sancti Ambrosii testimonio comprobatur, qui locum illum Psalmi explanans: *c Particeps ego sum omnium timentium te*, ita inquit: *Sicut membrum particeps esse dicimus totius corporis, sic conjunctum omnibus timentibus Deum. Quare Christus eam nobis orandi formam præscripsit, ut diceremus: d Panem nostrum, non meum: ac reliqua ejus generis, non nobis tantúm, sed omnium saluti, & commodis prospicientes.* At veró hæc bonorum com-

Charitate efficimur participes omnium bonorum, quæ in Ecclesia fiunt.
b 1. Corinth. 13. 5. S. Ambr. in Psalm. 118. serm. 8.
c Psalm. 118.

d Matth. 6. 11.

(1) *Ingredimur*) Ed. Patav. *ingrediuntur*.

(2) *Cum S. Ambrosii testimonio*) magis latiné Edit. Patavin. omittit. præposit. *cum*.

a Rom. 12. 4. 5. 1. Corinth. 12. 13. Ephes. 4. 18.

communicatio, *a* membrorum humani corporis aptissima similitudine in Sacris litteris sæpe demonstratur: nam in corpore multa sunt membra; sed, etsi multa sunt, unum tamen corpus constituunt, in quo singula proprio, non autem omnia eodem munere funguntur. Nec veró omnia eandem dignitatem habent, *b* aut æqué utiles, & decoras functiones exequuntur, nullique suum, sed totius corporis commodum, atque utilitas proposita est. Omnia deinde tam apta inter se, & connexa sunt, ut, si unum aliquod dolore afficitur, cetera item naturæ cognatione, & consensu doleant; si contrá bené affectum est, communis sit omnibus ille jucunditatis sensus. Atque hæc eadem in Ecclesia licet contemplari; in qua, etsi diversa sunt membra, nempe variæ nationes, Judæorum, Gentium, liberi, & servi, pauperes, & divites, cúm tamen Baptismo initiantur, unum corpus cum Christo fiunt, *c* cujus ille caput est. Unicuique præterea in hac Ecclesia suum munus assignatum est. Ut enim alii in ea *d* Apostoli, alii Doctores, omnes veró publicæ utilitatis causa sunt constituti: ita aliorum est præesse, ac docere; aliorum item parere, & subjectos ese.

b 1. Corinth. 12. 15.

c Ephes. 1. 23. Coloss. 1. 18.

Functionum in Ecclesia varietas.

d 1. Cor. 12. 28. Ephes. 4. 11.

20. *Scelerati in Ecclesia participatione bonorum spiritualium non gaudent.*

Sceleribus capitalibus obstricti fructum spiritualem non percipiunt, hoc potest colligi ex 1. Joann. 2. & August. super Psalm. 70. conc. 2.

At veró tot, tantisque muneribus, ac bonis divinitus collatis illi fruuntur, qui in charitate vitam Christianam degunt, justique, & cari Deo sunt. Membra veró mortua, nimirum homines sceleribus obstricti, & à Dei gratia alienati, hoc quidem bono non privantur, ut hujus corporis membra esse desinant, sed cúm sint mortua, fructum spiritualem, qui ad justos, & pios homines pervenit, non percipiunt: tametsi, cúm in Ecclesia sint, ad amissam gratiam, vitamque recuperandam ab iis adjuvantur, qui spiritu vivunt, & eos fructus capiunt, quorum expertes esse dubitari non potest, qui omnino ab Ecclesia sunt præcisi.

27. *Gratia gratis data, & cetera Dei dona toti Ecclesiæ sunt communia.*

Gratiæ gratis datæ in Ecclesia etiam communes.

e 1. Cor. 12. 8. 9.

Nec veró tantum communia sunt ea dona, quæ homines caros Deo, ac justos reddunt, sed gratiæ etiam gratis datæ, in quibus numerantur *e* scientia, prophetia, donum linguarum, ac miraculorum, & cetera hujus generis: quæ dona malis etiam hominibus, non privatæ, sed publicæ utilitatis causa, ad ædificandam Ecclesiam conceduntur: nam sanitatis gratia, non illius, qui ea præditus est, sed ægroti curandi causa tributa est. Ac nihil tandem à veré Christiano homine possidetur, quod

Eccles. 38. 9.

quod sibi cum ceteris omnibus commune esse non existimare debeat: quare ad sublevandam indigentium miseriam prompti, ac parati esse debent. Nam, *a* qui hujusmodi bonis ornatus est, si viderit fratrem suum egere, nec illi subvenerit, is Dei charitatem non habere plané convincitur. Quæ cúm ita se habeant, satis constat, eos, qui in hac sancta communione sunt, quadam felicitate perfrui, & veré illud dicere posse: *b Quàm dilecta tabernacula tua, Domine virtutum! concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini, & c Beati, qui habitant in domo tua, Domine.*

a Joan. 3. 17. Jacob. 2. 15.

b Psal m. 83. 2.

c Ibid. 3.

DE DECIMO ARTICULO.

CAPUT XI.

Remissionem peccatorum.

1. *Quomodo necessarium sit credere remissionem peccatorum esse in Ecclesia.*

NEmo est, qui, cúm videat hunc articulum de remissione peccatorum in ceteris fidei articulis numeratum esse, dubitare possit, eo non solúm divinum aliquod mysterium, sed etiam ad salutem comparandam maximé necessarium, contineri; nam antea declaratum est, sine certa eorum fide, quæ in Symbolo credenda proponuntur, nemini ad Christianam pietatem aditum patere. Verúm, si id, quod per se omnibus notum esse debet, aliquo etiam testimonio confirmandum videatur, satis illud erit, quod Salvator noster paulo ante ascensum in cœlum de ea re testatus est, cum discipulis sensum aperuit, ut intelligerent Scripturas: *d Oportebat*, inquit, *Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine ejus pœnitentiam, & remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Hierosolyma.* Quæ verba si Parochi animadverterint, facilé intelligent, cúm cetera, quæ ad religionem pertinent, fidelibus tradenda sint, tum veró precipué hujus articuli diligenter explicandi magnam eis à Domino necessitatem impositam esse.

Sine certa articulorum Symboli fide nemo salvatur.

In præfatione.

d Lucæ 24. 46. Isai. 53. 5. 6. Dan. 9. 24. Matth. 1. 21. Joan. 1. 29. Actor. 13.

2.

2. *In Ecclesia veram esse remittendorum peccatorum potestatem.*

Munus igitur Parochi erit, quod ad hunc locum attinet, docere, non solùm peccatorum remissionem in Catholica Ecclesia reperiri, de qua Isaias prædixerat: *a Populus, qui habitat in ea, auferetur ab eo iniquitas:* sed etiam potestatem peccata remittendi in ea esse: qua si rite, & secundum leges à Christo Domino præscriptas Sacerdotes utantur, veré peccata remitti, & condonari credendum est.

a Isai. 33. 24. Joann. 20. 23. Cyprian. l. 1. ep. 2. ad Cornelium. Chrysost. lib. 3. de Sacra An. l. 50. Homil. 49. Iren. lib. 3. cap. 13. Culpa omnis, & pœna in Baptismo remittitur. Hæc latiùs ubi de baptismo agetur.

3. *Qua ratione peccata in Ecclesia remittantur.*

Hæc autem venia, cúm primúm fidem profitentes sacro Baptismo abluimur, adeò cumulaté nobis datur, ut nihil aut culpæ delendum, sive ea origine contracta, sive quid propria voluntate omissum, vel commissum sit, aut pœnæ persolvendum relinquatur. Verúm per Baptismi gratiam nemo tamen ab omni naturæ infirmitate liberatur: quin potiús (cúm unicuique (1) adversus concupiscentiæ motus, quæ nos ad peccata incitare non desinit, pugnandum sit) vix ullum reperias, qui vel tam acriter resistat, vel tam vigilanter salutem suam tueatur, ut omnes plagas vitare possit.

Baptismo non tollitur concupiscentia. Conc. Trid sess. 5. can. 5. Aug. lib. de Pecc. mer. cap. 28. & 1. de Civ. c. 25.

4. *Præter Baptismum remitti peccata in Ecclesia virtute clavium ostenditur.*

Cúm igitur necesse fuerit, in Ecclesia potestatem esse peccata remittendi, alia etiam ratione, quám Baptismi sacramento, claves regni cœlorum illi concreditæ sunt, quibus possint unicuique pœnitenti, etiamsi usque ad extremum vitæ diem peccasset, delicta condonari. Clarissima hujus rei testimonia in Sacris litteris habemus; nam apud Sanctum Matthæum Dominus ita ad Petrum loquitur: *b Tibi dabo claves regni cælorum, & quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cœlis: & quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cœlis.* Item: *c Quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata & in cœlo: & quæcumque solveritis super terram, erunt soluta & in cœlo.* Deinde Sanctus Joannes testatur, Dominum, cúm insufflasset Apostolis, dixisse: *d Accipite Spiritum Sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.*

b Math. 16. 19.

c Matth. 18. 18.

Joann. 20. 23. Psalm. 147.

5. *Nullis certis peccatis, & temporibus potestas remittendi peccata circumscribitur.*

Potestatis remittendi peccata amplitudo.

Neque veró existimandum est, hanc potestatem certis qui-

(1) *Unicuique)* Ed. Pat. *unicuique nostrum.*

quibusdam peccatorum generibus definitam esse; nullum enim tam nefarium facinus vel admitti, vel cogitari potest, cujus remittendi potestatem sancta Ecclesia non habeat: quemadmodum etiam nemo adeo improbus, & scelestus fuerit, quem *a* si erratorum suorum veré pœniteat, certa ei veniæ spes proposita esse non debeat. Sed neque hæc eadem potestas ita circumscribitur, ut præfinito solum aliquo tempore ea uti liceat: nam quacumque hora peccator ad sanitatem redire voluerit, rejiciendum non esse docuit *b* Salvator noster, cúm Principi Apostolorum interroganti, quoties peccatoribus ignoscendum esset, an septies, respondit: *Non septies, sed usque septuagies septies.*

Vide amb. lib. 1. de Pœnit. cap. 1. & 2. Aug. in Ench. c. 83.

a Ezech. 18. 21.

b Matth. 18. 21.

Species tribuitur Spiritui Sancto 77. Christo, qui in 77. generatione incarnatus est, & ideo Christus in quantum Deus authoritativ., & in quantum homo meritorié remittit peccata Amb. lib. 8. in Lucam c. 71.

6. *Non omnibus Christianis potestas remittendi peccata est concessa.*

Verúm si ministros divinæ hujus potestatis spectemus, ea minús laté patere videbitur. Dominus enim non omnibus, sed Episcopis tantum, & Sacerdotibus tam sancti muneris potestatem dedit. Idem etiam censendum erit, quod ad rationem ejus potestatis exercendæ pertinet; nam per Sacramenta solúm, si eorum forma servetur, peccata remitti possunt: aliter veró nullum jus à peccatis solvendi Ecclesiæ datum est: ex quo sequitur, tum Sacerdotes, tum Sacramenta ad peccata condonanda, veluti instrumenta valere, quibus Christus Dominus auctor ipse, & largitor salutis, remissionem peccatorum, & justitiam in nobis efficit.

7. *Quantum sit munus remittendorum peccatorum Ecclesiæ concessum.*

Ut autem fideles cœleste hoc munus, quod singulari in nos Dei misericordia Ecclesiæ donatum est, magis suspiciant, atque ad ejus usum, & tractationem ardentiori pietatis studio accedant, conabitur Parochus hujus gratiæ dignitatem, & amplitudinem demostrare. Ea autem ex hoc potissimúm perspicitur, si cujus virtutis sit peccata remittere, & homines ex injustis justos reddere, diligenter expositum fuerit. Constat enim, infinita, & immensa Dei vi hoc effici: quam eandem in excitandis mortuis, & in mundi creatione necessariam esse credimus. Quód si etiam, ut Augustini sententia confirmatur, majus opus existimandum est, aliquem ex impio pium facere, quám cœlum, & terram ex nihilo creare, cúm ipsa creatio non nisi ex infinita virtute possit existere; consequens est, ut multó magis peccatorum remissio infinitæ potestati tribuenda sit.

Justificatio peccatorum est infinitæ Dei potentiæ opus, Rom, 8. 23. 1. Cor. 6. 11. D. Aug. tract. 72. in Joan. & colligitur etiam ex Psal. 144. 9.

8.

8. *Nullus præter solum Deum propria auctoritate peccata remittit.*

Solus Deus peccata remittit, quod similitudine declaratur. Aug. lib. 1. de Peccat. merit. cap. 23. & Hom. 23. in lib. 50. Hom. Amb. lib. 2. de Cain, & Abel cap. 4.
a Isai. 43. 2.
Matth. 9. 3.
Marc. 2. 71.

Quare verissimas esse piscorum Patrum voces agnoscimus, quibus confitentur ab uno Deo peccata hominibus condonari; neque ad alium auctorem, quám ad summam ejus bonitatem, & potentiam, tam mirificum opus referendum esse: *a Ego sum*, inquit ipse Dominus per Prophetam, *ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas.* Nam scelerum remittendorum eadem ratio videtur esse, quam in pecunia debita servare oportet. Quemadmodum igitur à nemine, nisi à creditore pecunia, quæ debetur, remitti potest; ita cúm uni Deo peccatis obstricti simus (siquidem quotidie oramus, *b Dimitte nobis debita nostra*) perspicuum est, à nemine præter illum debita nobis condonari posse.

b Matth. 6. 12.
Lucæ 16.

9. *Potestas remittendi peccata ante Christum natum nulli mortalium concessa fuit.*

Christus ut homo potestatem habuit remittendi peccata excellenter. Vide D. Thom. 3. p. q. 64. art. 3.
c Matth. 9. 6.
Marc. 2. 9.

Hoc veré admirabile, & divinum munus, antequam Deus homo fieret, nulli creatæ naturæ impertitum est. Primus omnium Christus, Salvator noster, ut homo, cúm idem Deus verus esset, hoc munus à cœlesti Patre traditum accepit. *c Ut sciatis*, inquit, *quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, ait paralytico. Surge, tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam*; Cúm igitur homo factus esset, ut hominibus hanc peccatorum veniam largiretur, priusquam in cœlum ascenderet, ut ibi ad dexteram Dei in perpetuum sederet, *d* eam potestatem Episcopis, & Presbyteris in Ecclesia concessit; quamquam, ut antea docuimus, Christus sua auctoritate, ceteri, ut ejus ministri, peccata dimittunt. Quamobrem, si quæ infinita virtute effecta sunt, maximé admirari, & suspicere debemus, satis intelligimus, pretiosissimum hoc munus esse, quod Christi Domini benignitate Ecclesiæ donatum est.

d Joann. 21. 23.

10. *Qua virtute homines peccatorum suorum veniam consequantur.*

Christi Sanguine peccata remitti.
e. Matth. 6.

Sed ipsa etiam ratio, qua Deus clementissimus Pater mundi peccata delere constituit, animos fidelium ad hujus beneficii magnitudinem contemplandam vehementer excitabit. *e* Sanguine enim unigeniti Filii sui scelera nostra expiari voluit, ut pœnam, quam nos pro peccatis commeruimus, ultro ille persolveret, *f* justusque pro injustis damnaretur, innocens pro reis morte acerbissima afficeretur. Quare cúm animo cogitabimus, *g* nos non corruptibilibus auro, & argento redemptos esse, sed pretioso Sanguine quasi agni immaculati Christi, & inconta-

e Rom. 3. 24.
Ephes. 1. 7.
Apoc. 1. & 5. 7. 21
f 1. Pet. 3. 18.
g 1. Pet. 1. 18.

taminati, facilé statuemus, nihil nobis salubrius contingere potuisse hac remitendi peccata potestate, quæ inexplicabilem Dei providentiam, summamque erga nos charitatem ostendit: ex hac autem cogitatione maximus fructus ad omnes perveniat necesse est.

11. *Quo maximé pacto cernatur amplitudo beneficii, quod in potestate clavium offertur.*

Nam qui Deum mortali aliquo peccato offendit, quidquid meritorum *a* ex Christi morte, & cruce consequutus est, statim amittit; *b* & omnino Paradisi aditu, quem priús interclusum Salvator noster passione sua omnibus patefecit, prohibetur. Quod quidem cúm in mentem venit, facere non possumus, quin humanæ miseriæ consideratio vehementer sollicitos nos habeat. Verum si animum ad hanc admirabilem potestatem referamus, quæ Ecclesiæ divinitus tributa est; & hujus articuli fide confirmati, oblatam unicuique facultatem credamus, ut possit divina ope adjutus in pristinum dignitatis statum restitui; tunc veró cogimur summo gaudio, & lætitia exultare, & immortales Deo gratias agere. Ac profectó, si gratia, & jucunda medicamenta videri solent, quæ nobis medicorum arte, & industria, cum gravi aliquo morbo laboramus, parantur: quanto jucundiora esse debent ea remedia, quæ Dei sapientia ad animorum curationem, atque adeó ad vitam reparandam instituit? cúm præsertim non quidem dubiam salutis spem, ut medicinæ illæ, quæ corporibus adhibentur, sed certissimam iis, qui sanari cupiunt, salutem afferant.

Mortalis peccati effectus.
a Heb. 10. 26.
b 1. Corinth. 6. 6. Galat. 19. Apoc. 22. 15. Genes 3.
Quantum sit Dei beneficium in potestate clavium Ecclesiæ concessum.

12. *Cur, ac quomodo remedia in potestate clavium Ecclesiæ tributa Christiani frequentare debeant.*

Erunt igitur fideles hortandi, postquam tam amplii, & præclari muneris dignitatem cognoverint, ut illud etiam studeant ad suum commodum religiosé convertere. Vix enim fieri potest, ut, qui re utili, & necessaria non utatur: eam contemnere non existimetur: præsertim veró cúm Dominus hanc potestatem remittendi peccata ea re tradiderit Ecclesiæ, ut omnes hoc salutari remedio uterentur. Nam quemadmodum nemo sine Baptismo expiari potest: ita quicumque Baptisimi gratiam mortiferis sceleribus amissam recuperare voluerit, ad aliud expiationis genus, nimirum pœnitentiæ Sacramentum, confugiat necesse est. Verúm hoc loco admonendi sunt fideles, ne tam ampla veniæ facultate proposita (quam etiam nullius temporis termino definiri declaravimus) vel ad peccandum faciliores, vel ad resipiscendum tardiores reddantur: in altero enim cúm in-

Frequentandum pœnitentiæ sacramentum.

Propter veniæ facultatem non peccandum. Eccles. 5. 6. & 21. vers. 1. Non differendam esse pœnitentiam usque ad mortem docet Christus.

Lucæ 12. 50. Joann. 6. & 12. Vide Aug. tract. 33. in Joann. & l. 50. Homil. 41. Amb. lib. 1. de Pœnit. cap. 1. & 2. cap. 11.

juriosi, & contumeliosi in hanc divinam potestatem manifesté deprehendantur, indigni sunt, quibus Deus misericordiam suam impertiatur: in altero veró, magnopere verendum est, ne morte præocupati, frustra peccatorum remissionem confessi fuerint, quam tarditate, & procrastinatione meritó amisserunt.

DE UNDECIMO ARTICULO.

CAPUT XII.

Carnis resurrectionem.

1. *Quantum referat de hoc articulo exploratam habere cognitionem.*

Resurrectionis articulus Scripturis præcipué est confirmatus.

a Jo. 19. 26. Isai. 26. 20. Ezech. 37. Joan. 21. 34.

b 1. Cor. 15. 14. 15.

Magnam hujus articuli vim esse ad fidei nostræ veritatem stabiliendam, id maximé ostendit, quód *a* divinis litteris non solúm credendus fidelibus proponitur, sed multis etiam rationibus confirmatur: quod quidem cúm in aliis Symboli articulis vix fieri videamus, intelligi potest, hoc veluti firmissimo fundamento, salutis nostræ spem nixam esse; nam, ut Apostolus ratiocinatur, *b Si mortuorum resurrectio non est, neque Christus resurrexit: quod si Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra, inanis est & fides vestra.* In eo igitur explicando Parochus non minus operæ, & studii ponet, quám in eo evertendo multorum impietas laborarit: magnas enim, & præclaras utilitates ex ea cognitione ad fidelium fructum redundare, paulló post demonstrabitur.

2. *Cur Apostoli resurrectionem hominum hic Carnis resurrectionem appellarint.*

Animam immortalem esse probat Ireneus, l. 4. c. 44 ex Gen. 2. & Psalm. 20. & 148. Vide item Aug. l. 2. Soliloquios c. 13. & consentiens est Damas. in sua Logica c. 64. Arist. lib. 12. Metaph. text. 17.

Sed hoc in primis attendere oportebit, resurrectionem hominum in hoc articulo Carnis resurrectionum appellari. Quod quidem sine causa factum non est. Nam docere voluerunt Apostoli id, quod necessarió ponendum est, animam esse immortalem: quare nequis forté eam simul cum corpore interiisse, utrumque veró in vitam revocari existimaret, cúm animam plurimis Sacrarum litterarum locis immortalem esse plane constet, ob eam rem Carnis tantúm suscitandæ mentio in articu-

culo facta est: & quanquam sæpe etiam in Sacris Scripturis caro integrum hominem, ut est apud Isaiam. *a* *Omnis caro fœnum*: & apud Sanctum Joan. *b* *Et Verbum caro factum est*, significet; hoc tamen loco Carnis vox corpus declarat; ut duarum partium, animæ, & corporis, quibus homo constat, alteram tantum, nempe corpus, corrumpi, *c* & in pulverem terræ, ex qua compactum est, redire animam veró incorruptam manere, intelligamus. At veró cúm nemo, nisi mortuus fuerit, ad vitam revocetur, anima proprié non dicitur resurgere. Carnis quoque mentio facta est illius hæresis confutandæ causa, quæ, vivo *d* Apostolo, Himænei, & Phileti fuit qui asserebant, cúm de resurrectione in Scripturis Sacris ageretur, non de corporea, sed de spirituali, qua à morte peccati ad vitam innocentem resurgitur, accipiendum esse. Itaque his verbis planum fit eum errorem tolli, & veram corporis resurrectionem confirmari.

a Isai. 45. 6.

b Joann. 1. 14. Ad cujus adventum omnes homines, &c. Athan. in Symbol.

c Genes. 3. 19. Corpus solum corrumpitur. Dam. lib. 4. c. 23. Anima cúm non inteat, non resurgit.

d 2. Tim. 2. 17. 18. Errorem hunc Basilides secutus est, teste Iren. l. 1. c. 13.

3. *Quibus potissimum Scripturis doctrina de vera corporum resurrectione stabilienda sit.*

Verúm Parochi partes erunt hanc veritatem illustrare exemplis ex veteri novoque Testamento, & ex omni Ecclesiastica historia depromptis. Alii enim ab *e* Helia, & *f* Heliseo in veteri Testamento, alii præter eos, quos *g* Christus Dominus á morte excitavit, à Sanctis *h* Apostolis, *i* aliisque permultis ad vitam revocati sunt: quæ resurrectione multorum hujus articuli doctrinam confirmat. Ut enim plures à morte excitatos credimus, ita universos ad vitam revocatum iri, credendum est. Quin etiam præcipuus fructus, quem nos ex hujusmodi miraculis capere debemus, ille est, ut summam fidem huic articulo tribuamus. Sunt multa testimonia, quæ Parochis, qui in Sacris litteris mediocriter versati sunt, facilé ocurrent. Illustriora veró loca sunt in veteri quidem Testamento, quæ leguntur apud Job, *k* cúm ait se in carne sua conspecturum Deum suum: & apud Danielem de iis, *l* qui in pulvere terræ dormiunt, alios in vitam æternam, alios in opprobrium sempiternum evigilaturos. In novo autem Testamento, quæ Sanctus Matthæus *m* refert disputatione, quam Dominus cum Sadducæis habuit: præterea, *n* quæ Evangelistæ narrant de extremo judicio. Atque hoc etiam referenda sunt, quæ Apostolus *o* ad Corinthios, & ad *p* Thessalonicenses scribens accurata oratione disseruit.

e 3. Reg. 17. 19.

f 4. Reg. 4. 34.

g Matth. 9. 24. Lucæ 7. 4. Joann. 11.

h Act. 9. & 20. v. 39.

i Iren. l. 2. c. 56. & Eus. l. 5. c. 7. Amb. serm. 90. de S. Agnete.

k Job. 19. 26.

l Dan. 12. 2.

m Matth. 22. 31. Marc. 12. 25. Lucæ 20. 30.

n Matth. 25. & 19. 31. Marc. 13. 26. Joan. Joann. 5. 28.

o 1. Cor. 15. 12.

p 1. Thess. 4. 13.

4. *Quibus similitudinibus eadem veritas stabiliri possit.*

Amb. l. de Fide Resur. cap. 10. usque ad 20.

Sed quamvis hoc fide certissimum sit, multum tamen proderit vel exemplis, vel rationibus ostendere, id quod fides credendum proponit, à natura, aut ab humanæ mentis intelligentia non abhorrere. Itaque Apostolus quærenti, quomodo resurgerent mortui, sic respondit: *a Insipiens, tu quod seminas, non vivificatur nisi prius moriatur: & quod seminas, non corpus, quod futurum est, seminas, sed nudum granum, utputa, tritici, aut alicujus ceterorum: Deus autem dat illi corpus, sicut vult*, & paulló post inquit: *Seminatur in corruptione, surget in corruptione*: Ad eam similitudinem multas præterea adjungi posse, S. Gregorius ostendit: *Lux enim*, inquit, *quotidie quasi moriendo oculis subtrahitur, & rursus quasi resurgendo revocatur: & arbusta viriditatem amittunt, & rursus quasi resurgendo reparantur, & semina putrescendo moriuntur, & rursum germinando resurgunt.*

a 1. Cor. 15. 36. Dam. lib. 4. de Fide Orthod. c. 28.

S. Greg. l. 34. Moral. c. 28. 29. & 30.

5. *Rationes, quibus hæc ipsa veritas comprobatur.*

Rationes illæ præterea, quæ ab Ecclesiasticis scriptoribus afferuntur, satis ad eam rem probandam accommodatæ videri possunt. Ac primúm quidem, cúm animæ immortales sint, & tamquam pars hominis ad humana corpora naturalem propensionem habeant, eas à corporibus sejunctas perpetuó manere, præter naturam existimandum est. Quoniam veró, quód naturæ adversatur, ac violentum est, diuturnam esse non potest, consentaneum fore videtur, ut denuo cum corporibus jungantur: ex quo etiam sequitur, ut corporum resurrectio futura sit, quo quidem argumentandi genere *b* Salvator ipse noster usus est, cúm adversus Sadducæos disputans, ex animarum immortalitate corporum resurrectionem conclusit.

Hæc ratio sumitur ex Arist. in 3. de Anima text. 4. & 12. Met. text. 17. Aug. lib. 2. Soliloq. c. 13. usq. ad 19.

Arist. lib. 2. de Cœlo textu 18. Scot. 4. dist. 43. q. 2. litt. T.

b Matth. 22. 32.

Deinde cúm malis supplicia, bonis præmia à justissimo Deo sint proposita; ex illis veró quamplurimi, antequam debitas pœnas persolvant, ex his magna ex parte nullis affecti virtutis præmiis è vita decedant: necesse est iterum animas cum corporibus conjungi, ut pro sceleribus, aut recté factis corpora, quibus veluti peccati sociis homines utuntur, una cum anima, pœna, aut præmio afficiantur: qui locus diligentissimé tractatus est à Sancto Chrysostomo in homilia ad Populum Antiochenum. Quare Apostolus, cúm de resurrectione dissereret: *c Si in hac vita*, inquit, *tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus.* Quæ quidem verba nemo ad animæ miseriam referri existimabit; quæ cúm immortalis sit, quamvis corpora non resur-

Vide hanc rationem apud Dam. lib. 4. de Fid. Orthod. c. 28. & Ambr in l. de Fide Resurr. c. 19.

S. Chrysost. Homil. 49. & 50. ad Pop. Antioch. vide item Hom. 44. in Joan.

c 1. Cor. 15. 19.

surgerent, in futura tamen vita, beatitudine frui posset: verúm de toto homine intelligenda sunt: nisi enim corpori debita pro laboribus præmia reddantur, necesse est, ut qui, quemadmodum Apostoli, tot ærumnas, & calamitates in vita perpessi sunt, omnium sint miserrimi. Idem veró multó apertiùs docet ad Thessalonicenses his verbis: a *Gloriamur in Ecclesiis Dei pro patientia vestra, & fide in omnibus persecutionibus vestris, & tribulationibus, quas sustinetis in exemplum justi judici Dei, ut digni babeamini in regno Dei, pro quo & patimini: si tamen justum est apud Deum retribuere tribulationem iis, qui vos tribulant, & vobis, qui tribulamini, requiem nobiscum in revelatione Domini Jesu de cœlo, cum Angelis virtutis ejus, in flamma ignis dantis vindictam iis, qui non noverunt Deum, & qui non obediunt Evangelio Domini nostri Jesu Christi.* Adde etiam non posse homines, quamdiu anima à corpore sejuncta est, plenam felicitatem, & bonis omnibus cumulatam adipisci. Ut enim quælibet pars, à toto separata, imperfecta est; ita etiam anima, quæ corpori non est adjuncta. Ex quo sequitur, ut illi ad summam felicitatem nihil desit, corporum resurrectionem necessariam esse. His igitur, atque aliis hujusmodi rationibus Parochus fideles in hoc articulo erudire poterit.

a 2. Thess. 1. 4. Actor. 5.

Plena beatitudo hominis non est, nisi anima corpori jungatur.

6. *Nullus bomo tunc invenietur, qui mortis, & resurrectionis sit expers.*

Explicare præterea diligenter oportebit, ex Apostoli doctrina, quinam ad vitam suscitandi sint: nam ad Corinthios scribens, b *Sicut in Adam*, inquit, *omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur:* Omni itaque malorum, bonorumque discrimine remoto, omnes à mortuis, quanquam non omnium par conditio futura est, resurgent; c qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ; qui veró mala egerunt, in resurrectionem judicii. Cúm autem omnes dicimus, tam eos intelligimus, qui adventante judicio mortui jam erunt, quám eos, qui morientur. Huic enim sententiæ, quæ asserit omnes morituros esse, nemine excepto, Ecclesiam acquiescere, ipsamque sententiam magis veritati convenire, scriptum reliquit Sanctus Hyeronimus: idem sentit & Sanctus Augustinus. Neque veró huic sententiæ repugnant Apostoli verba ad Thessalonicenses scripta: d *Mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi, deinde nos, qui vivimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo in aera.* Nam Sanctus Ambrosius, cúm ea explanaret, ita inquit: *in ipso raptu mors præveniet,*

De varia Resurgentium conditione.

b 1. Cor. 15. 11. Omnes resurgemus, ergo omnes moriemur.

c Joann. 5. 29. Omnes homines morientur antequam judicio finis imponatur. Genes. 3. Rom. 5. 6. Heb. 9. Psalm. 88. Hieron. ep. 152. ad Minerium & Alexandrum. Aug. lib. 20. de Civ. Dei c. 20.

d 1. Thess. 4. 16. S. Amb. in 1. epist. ad Thes. c. 4.

&

& quasi per soporem, ut egressa anima in momento reddatur; cúm enim tollentur, morientur, ut pervenientes ad Dominum præsentia Domini recipiant (1) *animos, quia cum Domino mortui esse non possunt.* Eademque sententia comprobatur Sancti Augustini auctoritate in lib. de Civitate Dei.

Agu. l. 20. de Civ. Dei c. 30.

7. *Idem prursus corpus anima humana in extremo judicio recipiet.*

Idem omnino corpus resurgét. Hieron. in Paulæ epitaph. Greg. lib. 14. Mor. c. 29. Ezech. 37.

Cúm veró multum referat, nobis certó persuaderi hoc ipsum, atque adeo idem corpus, quod uniuscujusque proprium fuit, quamvis corruptum sit, & in pulverem redierit, tamen ad vitam suscitandum esse, illud etiam Parochus accuraté explicandum suscipiet. Hæc Apostoli est sententia, cúm inquit, *a Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem*: ea voce, *Hoc*, proprium corpus aperté demonstrans. Job etiam de eo clarissimé vaticinatus est: *b Et in carne mea*, inquit, *videbo Deum Salvatorem meum, quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius.* Hoc idem colligitur ex ipsius resurrectionis definitione. Est enim resurrectio, auctore Damasceno, ad eum statum, unde cecideris, revocatio. Denique si consideremus, cujus rei causa resurrectionem futuram paulló ante demonstratum est, nihil erit, quod cujusquam animum hac in re dubium facere possit.

a 1. Cor. 15. 53.

b Job. 19. 26.

Dam. lib. 4. de Orthod. Fide c. 28.

8. *Cujus rei causa resurrectio corporum divinitus sit instituta.*

Resurrectionis causas vide sectione 5.
c 2. Cor. 5. 10.
Matth. 22.

Idcirco autem corpora excitanda esse docuimus, *c* ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum. Hominem igitur ex ipso corpore, cujus opera vel Deo, vel Dæmoni servivit, resurgere oportet, ut cum eodem corpore triumphi coronas, & præmia consequatur, aut pœnas, & supplicia miserrima perferat.

9. *Corpora contractam in hac mortali vita deformitatem non resument.*

Corporis resurgéntis pulchritudo, integritas. S. Aug. l. 22. de Civit. Dei, c. 19. 20. & 21. & Enchir. c. 86. 87. 88. 89. & 90. vide item Hier. in epist. ad Pammachium de Erroribus Jo. Hieros.

Neque veró corpus tantum resurget, sed quidquid ad illius naturæ veritatem, atque ad hominis decus, & ornamentum pertinet, restituendum est. Præclarum ea de re Sancti Augustini testimonium legimus. *Nihil tunc vitii*, inquit, *in corporibus existet: si aliqui plus pinguedine obesi, & crassi extiterint, non totam corporis molem assument, sed quod illam habitudinem superabit, re-*

(1) *Animos*) in multis Edit. *animas*.

reputabitur superfluum : & è diverso , quæcumque vel morbus , vel senium confecit in corpore , reparabitur per Christum virtute divina : ut si aliqui propter macronem fuerint graciles : quia Christus non solùm nobis corpus reparabit , sed quidquid per miseriam hujus vitæ fuerit nobis adeptum. Item alio loco : *Non resumet homo capillos , quos habuerit , sed quos decuerit , juxta illud:* a *Omnes capilli capitis vestri numerati sunt , qui secundum divinam sapientiam sunt reparandi.* In primis veró , quoniam membra ad veritatem humanæ naturæ pertinent, simul restituentur omnia. Qui enim vel ab ipso ortu oculis capti sunt , vel ob aliquem morbum lumina amiserunt , claudi , atque omnino manci , & quibusvis membris debiles , integro , ac profecto corpore resurgent : aliter enim animæ desiderio , quæ ad corporis conjunctionem propensa est , minimé satisfactum esset : cujus tamen cupiditatem in resurrectione explendam esse , sine dubitatione credimus. Præterea satis constat , resurrectionem æqué , ac creationem inter præcipua Dei opera numerari. Quemadmodum igitur omnia à Deo initio creationis perfecta fuerunt , ita etiam in resurrectione futurum omnino affirmare oportet.

Capilli , quos homo recipiet. Aug. l. 22. Civit. c. 19. Enchir. cap. 89.
a Matth. 10. 30. Ephes. 4. Lucæ 21.

Genes. 1.

10. *Martyres corporibus integris resurgentes in eis vulnerum cicatrices gestabunt.*

Neque id de martyribus solum fatendum est , de quibus Sanctus Augustinus ita testatur : *Non erunt absque illis membris* : non enim posset illa mutilatio non esse corporis vitium , alioquin qui capite truncati sunt , deberent sine capite resurgere : veruntamen extabunt in eorumdem membrorum articulis gladii cicatrices , refulgentes super omne aurum , & lapidem pretiosum , veluti & cicatrices vulnerum Christi.

Vide lib. 22. de Civ. Dei c. 20. ubi horum verborum sensus planior est.
Cicatrices martym relinquentur per resurrectionem ad cumulum felicitatis , in improbis autem contra ad miseriam.

11. *Etiam improborum corpora mutilata hic resurgent integra.*

Quod de improbis quoque verissimé dicitur , etsi illorum culpa membra amputata fuerint : nam quó plura membra habebunt , tanto acerbiori dolorum crutiatu conficientur. Quare illa membrorum restitutio non ad eorum felicitatem , sed ad calamitatem , ac miseriam est redundatura ; cúm merita non ipsis membris , sed personæ, cujus corpori conjuncta sunt , adscribantur : nam iis, qui pœnitentiam (1) egerunt , ad præmium , illis vero, qui

(1) *Egerunt* melius in Edit. Patav. *egerint* , ut legenti contextum patebit.

qui eandem contempserint, ad supplicium restituentur. Hæc veró si à Parochis attenté considerentur, numquam eis rerum, & sententiarum copia deerit ad excitandos, inflammandosque pietatis studio fidelium animos; ut vitæ hujus molestias, & ærumnas cogitantes, beatam illam resurrectionis gloriam, quæ justis, & piis proposita est, avidé expectent.

12. *Corpora hominum, postquam resurrexerint, qualia sint futura.*

Corpus juxta substantiam idem prorsus resurget, sed tamen diversa qualitate.
Corpora damnatorum in medio igne fore perpetua, probat Aug. l. 21. Civ. 2. 3. 4.

Sequitur nunc, ut fideles intelligant, si ea spectemus, quæ corporis substantiam constituunt, quamvis illud ipsum, atque idem corpus à mortuis revocari oporteat, quod antea extinctum fuerat, longé aliam tamen, & diversam ejus conditionem fore. Ut enim cetera omittamus, in eo maximé resurgentium corpora omnia à seipsis different, quód, cúm antea mortis legibus subjecta essent, posteaquam ad vitam suscitata fuerint, sublata bonorum, malorumque discrimine, immortalitatem assequentur. Quam quidem admirabilem naturæ restitutionem insignis Christi victoria meruit, quam de morte reportavit, quemadmodum Sacrarum litterarum testimonia nos admonent: scriptum est enim: *a Præcipitabit mortem in sempiternum*; & alibi: *b Ero mors tua, ô mors*: quod explicans Apostolus, inquit: *c* (1) *Novissima inimica destruetur mors.* Et apud Sanctum Joannem legimus: *d Mors ultra non erit.* Decebat autem maximé Christi Domini merito, quo mortis imperium eversum est, peccatum Adæ longo intervallo superari. Idem etiam divinæ justitiæ consentaneum fuit, ut boni beata vita perpetuó fruerentur, mali veró sempiternas pœnas luentes *e* quærerent mori, & mors fugeret ab eis. Atque hæc quidem immortalitas bonis, & malis communis erit.

a Isai. 25. 8.
b Oseæ 13. 14.
c 1. Cor. 15. 26.
d Apoc. 21.
Immortalitas bonis, & malis communis justitiæ Dei consentanea.
e Apoc. 9. 4.

13. *Cujusmodi dotibus Beatorum corpora post resurrectionem erunt ornata.*

Quatuor dotes resurgentium corporum in beatis, de quibus post Apostolum Aug. serm. 99. de Temp. Amb. in Epist. 1. ad Cor. 15.
Primum ornamentum resurgentium corporum in beatis, est impassibilitas.

Habebunt præterea Sanctorum rediviva corpora insignia quædam, & præclara ornamenta, quibus multo nobiliora futura sint, quám unquam antea fuerint. Præcipua veró sunt quatuor illa, quæ Dotes appellantur, ex Apostoli doctrina, à Patribus observatæ. Earum prima est Impassibilitas, munus scilicet, & dos, quæ efficiet, ne molesti aliquid pati, ullove dolore, aut incommodo affici queant; nihil enim aut frigorum vis, aut flammæ ar-

(1) *Novissima*) Ed. Pat. & Lugd. *novissimé*, juxta nonnulla exemplaria Græca.

ardor, aut aquarum impetus obesse eis poterit. *a Seminatur*, inquit Apostolus, *in corruptione, surget in incorrupcione*. Quód autem impassibilitatem potius, quám incorruptionem Scholastici appellarint, ea causa fuit, ut quod est proprium corporis gloriosi, significarent: non enim impassibilitas illis communis est cum damnatis, quorum corpora, licét incorruptibilia sint, æstuare tamen possunt, atque algere, variisque cruciatibus affici.

a 1. Corint. 15. 31. vide item Isai. 25. & 49. 10. Apoc. 7. 16. 21. 4.

Damnatorum corpora licet sint incorruptibilia, pati tamen possunt.

Job 24.

Isai. 66. 24.

Matth. 13. 50. & 25. 46.

Hanc consequitur Claritas, qua Sanctorum corpora tamquam sol, fulgebunt; ita enim apud Sanctum Matthæum testatur Salvator noster: *b Justi*, inquit, *fulgebunt, sicut sol in regno Patris eorum.* Ac ne quis de eo dubitaret, *c* suæ transfigurationis exemplo declaravit. Hanc interdum Apostolus Gloriam, modó Claritatem appellat. *d Reformavit*, inquit, *corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ*; & rursum: *e Seminatur in ignobilitate, surget in gloria.* Hujus etiam gloriæ *f* imaginem quamdam vidit populus Israel in deserto, cúm facies Moysis ex coloquio, & præsentia Dei ita colluceret, *g* ut in eam filii Israel oculos intendere non possent. Est veró claritas hæc fulgor quidam ex summa animæ felicitate ad corpus redundans, ita ut sit quædam communicatio illius beatitudinis, qua anima fruitur: quomodo etiam anima ipsa beata efficitur, quód in eam pars divinæ felicitatis derivetur. Hoc veró munere non æqué omnes, perinde ac primo, ornari credendum est; erunt quidem Sanctorun corpora omnia æqué impassibilia, sed eundem splendorem non habebunt: nam, ut testatur Apostolus; *h Alia claritas Solis, alia claritas Lunæ, & alia claritas stellarum: stella enim à stella differt in claritate, sic & resurrectio mortuorum.*

Secundum ornamentum eorum Claritas.

b Matth. 13. 43.

Sapient. 3. 7.

Dan. 12. 3.

c Matth. 17. 2.

d Philipp. 3. 21.

e 1. Cor. 15. 4.

f Exod. 34. 29.

g 2. Cor. 3. 13.

Claritas hæc quid sit.

Joann. 14.

In domo Patris mei mansiones, &c.

h 1. Cor. 15. 41.

Cum hac dote conjuncta est illa, quam Agilitatem vocant, qua corpus ab onere, quo nunc premitur, liberabitur; facillíméque in quamcunque partem anima voluerit, ita moveri poteri, ut ea motione nihil celerius esse queat: quemadmodum aperté Sanctus Augustinus in libro de Civitate Dei, & Hieronymus in Isaiam docuerunt. Quare Apostolo dictum est: *i Seminatur in infirmitate*, (1) *surget in virtute.*

Tertium ornamentum. Agilitas.

Sapient. 3.

Apoc. 14.

Aug. lib. 13. de Civ. c. 18. & 20. & lib. 12. c. 11. Hieron. in c. 40. Isai. super illa verba. Mutabunt fortitudinem.

i 1. Cor. 15. 43.

His veró addita est, quæ vocatur Subtilitas: cujus virtute corpus animæ imperio omnino subjicietur, eique ser-

Quartum ornamentum Subtilitas.

---

(1) *Surget*) sic Edit. Patav. & Vulgata; non *surgit*, ut est in Edit. Rom. & Venetis antiquioribus.

serviet, & ad nutum præstó erit quod ex illis Apostoli verbis ostenditur: *a Seminatur*, inquit, *corpus animale, surget corpus spirituale*. Hæc feré precipua sunt Capita, quæ in hujus articuli explicatione tradenda erunt.

a 1. Cor. 13. 44.

14. *Quem fructum ex tantis resurrectionis mysteriis fideles capient.*

Quæm salutares ex articulo resurrectionis capiantur fructus. Primus.

Ut autem fideles sciant, quem fructum ex tot, tantorumque mysteriorum cognitione capere possint, primúm declarare, oportebit, maximas à nobis Deo gratias agendas esse, *b* qui hæc sapientibus absconderit, & revelaverit parvulis. Quot enim viri vel prudentiæ laude præstantes, vel singulari doctrina præditi in hac tam certa veritate cæci plané fuerunt? Quód igitur nobis illa patefecerit, quibus ad eam intelligentiam adspirare non licebat, est, quód summam ejus benignitatem, & clementiam perpetuis laudibus celebremus.

b Matth. 11. 25.

Secundus.

Deinde magnus etiam ille fructus ex hujus articuli meditatione consequetur, quod scilicet in eorum morte, qui nobis necessitudine, vel benevolentia conjuncti sunt, facilé tum alios, tum nos ipsos consolabimur: quo quidem genere consolationis *c* Apostolum usu esse constat, cúm ad Thessalonicenses de dormientibus scriberet.

c 1. Thess. 4. 13.

Tertius.

Sed in omnibus etiam aliis ærumnis, & incalamitatibus futuræ resurrectionis cogitatio summam nobis doloris levationem afferet: quemadmodum Sancti Job exemplo didicimus, *d* qui una hac spe afflictum, & mœrentem animum substentabat, fore aliquando, ut in resurrectione Dominum Deum suum conspiceret.

d Job 19. 25. Psalm. 91.

Quartus.

Præterea hoc plurimum valebit ad persuadendum fidelibus populis, ut rectam vitam, integram, ab omnique prorsus peccati labe puram agere quám diligentissimé curent. Si enim cogitaverint, ingentes illas divitias, quæ resurrectionem consequuntur, ipsis propositas esse, facilé ad virtutis, & pietatis studia allicientur. Contra veró nulla res majorem vim habitura est ad comprimendas animi cupiditates, hominesque à sceleribus avocandos, quám si sæpius admoneatur, quibusnam malis, & cruciatibus improbi afficiendi sunt, *e* qui extremo illo die procedent in resurrectionem judicii.

e Joann. 5. 29.

DE

DE DUODECIMO ARTICULO.

CAPUT XIII.

Vitam æternam.

1. *Cur postremo loco hic fidei articulus sit positus, & quantum referat illum frequenter populo explicari.*

SAncti Apostoli duces nostri, Symbolum, quo fidei nostræ summa continetur, æternæ vitæ articulo claudi, & terminari voluerunt: tum quia post carnis resurrectionem nihil aliud fidelibus expectandum est, nisi æternæ vitæ præmium: tum veró, ut perfecta illa felicitas, & bonis omnibus cumulata, nobis semper ante oculos versaretur, doceremurque in ea mentem, & cogitationes nostras omnes defigendas esse. Quare Parochi in erudiendis fidelibus numquam intermittent, præmiis æternæ vitæ propositis, eorum animos accendere; ut, quæcumque vel difficilima Christiani nominis causa subeunda esse docuerint, facilia, atque adeo jucunda existiment, promptioresque ad parendum Deo, & alacriores reddantur.

Agens agit propter finem. Arist. lib. 2. Physic. text. 49. & 81.

Fidelibus difficilima quæque æternæ vitæ intuitu facilia.

Matth. 5. 16. & 19. 2 Cor. 4. 17. Heb. 1. 19.

2. *Quid hic per vitam æternam significetur.*

Sed quoniam sub his verbis, quæ ad beatitudinem nostram declarandam hoc loco usurpantur, plurima mysteria in occulto latent, ea sic aperienda sunt, ut quantum cujusque ingenium fuerat, omnibus patere possint. Admonendi igitur sunt fideles, his vocibus, *Vitam æternam*, non magis perpetuitatem vitæ, cui etiam dæmones sceleratique homines addicti sunt, quám imperpetuitate beatitudinem, quæ beatorum desiderium expleat, significari. Atque ita intelligebat legisperitus ille, *a* qui à Domino Salvatore nostro, quid sibi faciendum esset, ut vitam æternam possideret, in Evangelio quæsivit; perinde ac si diceret: Quænam mihi præstanda sunt, ut ad eum locum, ubi perfecta felicitate frui liceat, perveniam? In hunc veró sensum Sacræ litteræ hæc verba accipiunt, ut *b* multis in locis licet animadvertere.

Vita æterna æternam beatitudinem significat. vide Aug. lib. 1. Civit. c. 13. 19. & 11. & in Psalm. 118. Conc. 19. Apoc. 19. Psalm. 48. & 54. Job 20.

a Lucæ 10. 16.

b Matth. 19. 20. & 25. 46. Joann. 17. Rom. 2. 7.

3. *Cur vitæ æternæ nomine summa illa beatitudo designetur.*

Beatitudo non in rebus corporeis consistit. Vide Aug. l. 19. de Civit. c. 4. 5. 6. & 7. & Arist. lib. 1. Ethic. c. 7. 8. & 5. D. Thom. 1. 2. q. 2. art. 3.

Hoc veró potissimúm nomine summa illa beatitudo appellata est ne quis existimaret, eam in rebus corporeis, & caducis, quæ æternæ esse non possunt, consistere. Neque enim hæc ipsa beatitudinis vox satis explicare poterat, quod quærebatur; præsertim cúm non defuerint homines inanis cujusdam sapientiæ opinione inflati, qui summum bonum in iis rebus ponerent, quæ precipiuntur sensibus. Hæc enim pereunt, & veterascunt; beatitudo veró nullo temporis termino definienda est; quin potiús terrena hæc longissimé à vera felicitate absunt: à qua is quám maximé recedit, qui mundi amore, & desiderio tenetur: scriptum est enim: *a Nolite diligere mundum, neque ea, quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo*, & paullo post: *Mundus transit, & concupiscentia ejus.* Hæc igitur Parochi fidelium mentibus imprimenda diligenter curabunt, ut mortalia contemnere, nullamque in hac vita, in qua *b* non cives, sed advenæ sumus, felicitatem obtineri posse in animum inducant. Quamquam hic etiam spe beati merito dicemur, *c* si abnegantes impietatem, ac secularia desideria, sobrié, & justé, & pié vixerimus in hoc seculo, expectantes beatam spem, & adventum gloriæ magni Dei, & Salvatoris nostri Jesu Christi. Hæc autem cúm permulti, *d* qui sibi ipsis sapientes videbantur, minus intelligerent, & in hac vita felicitatem quærendam putarent, stulti facti sunt, & in maximas calamitates inciderunt. Sed illud præterea ex vi hujus nominis, *Vitam æternam*, percipimus, semel adeptam felicitatem amitti numquam posse, ut falsó nonnulli suspicati sunt. Nam felicitas ex omnibus bonis sine ulla mali admistione cumulatur: quæ cúm hominis desiderium expleat, in æterna vita necessarió consistit: nec enim potest beatus non magnopere velle, ut illis bonis, quæ adeptus est, sibi perpetuó frui liceat. Quare, nisi ea possessio stabilis, & certa sit, maximo cruciatu timoris angatur, necesse est.

a Joann. 2. 15.

b 1. Pet. 2. 11.

Spe in hac vita inchoari potest nostra beatitudo.

c Tim. 2. 13.

d Rom. 1. 22.

Beatitudinem æternam esse oportere. Aug. de Civit. Dei, l. 12. c. 20.

Felicitas est omnium bonorum sine ulla mali admixtione jugis possessio. Scot. 4. Sent. dist. 49. q. 6. litt. Q.

4. *Æterna beatitudo verbis, aut mente humana comprehendi non potest.*

De inenarrabili sanctorum gloria, & de præmiis essentialibus, & accidentalibus. Vide Aug. lib. 22. de Civit. c. 29. & 30. lib. 3. de Liber arbit. c. 25. & serm. 64. de Verb. Domini, & serm. 37. de Sanctis.

Verúm quanta sit beatorum, qui in cœlesti patria vivunt, felicitas, eaque ab ipsis tantúm, præterea à nemine comprehendi possit, hæ ipsæ voces, cúm vitam beatam dicimus, satis demonstrat: nam cúm ad rem aliquam significandam eo nomine utimur, quod cum multis aliis commune est, facilé intelligimus, de-

es-

esse propriam vocem, qua res illa plané exprimatur. Cúm igitur felicitas iis vocibus declaretur, quæ non magis in beatos, quám in omnes, qui perpetuó vivant, recté conveniunt, hoc nobis argumento esse potest, altiorem, & præstantiorem quandam rem esse, quám ut proprio vocabulo perfecté significare ejus rationem possimus: nam etsi plurima alia nomina cœlesti huic beatitudini in Sacris litteris tribuuntur; cujusmodi sunt, *a regnum Dei*, b *Christi*, c *cælorum*, d *paradisus*, e *sancta civitas*, f *nova Hierusalem*, g *domus Patris*: tamen perspicuum est nullum ex iis ad ejus magnitudinem explicandam satis esse. Quare Parochi hoc loco oblatam sibi occasionem non prætermittent, fideles tam amplis præmiis, quæ vitæ æternæ nomine declarantur, ad pietatem, & justitiam, & omnia Christianæ religionis officia invitandi.

Beatitudo proprio verbo nequit exprimi.
a Matth. 6. 33. & 21. 31.
Marcii 1. 14.
Lucæ 6. 21.
b Joann. 18. 36.
Ephes. 5. 5.
Colos. 1. 13.
c Matth. 5. 3. 10.
d Ezech. 28. 13.
Lucæ 23. 43.
2. Cor. 12. 4.
e Isai. 52. 1.
Apoc. 21. 2.
f Apoc. 3. 12. 21. 2.
g Joann. 14. 2.

Constat enim, vitam in maximis bonis, quæ natura expetuntur, numerari solere: atqui hoc potissimum bono, cúm vitam æternam dicimus, beatitudo definitur. Quód si exigua hac, & calamitosa vita, quæ tot, & tam variis miseriis subjecta est, ut mors veriús dicenda sit, nihil magis amatur, nihil aut carius, aut jucundius esse potest; quo tandem animi studio, qua contentione æternam illam vitam quærere debemus, quæ defunctis omnibus malis, perfectam, & absolutam bonorum omnium rationem conjunctam habet?

Vita magnum bonum, & quantum ab omnibus expetatur. Vide Aug. lib. 11. Civ. c. 27. 28.
Vita hæc potiús mors dicenda. Aug. lib. 22. Civit. c. 20.

5. *Beatitudo omnium malorum privatione, & omnium bonorum adeptione, continetur.*

Nam, ut Sancti Patres tradiderunt, æternæ vitæ felicitas omnium malorum liberatione, & bonorum adeptione definienda est. De malis clarisima sunt Sanctarum litterarum testimonia: scriptum est enim in Apocalypsi: *h Non esurient, neque sitient ampliús, neque cadet super illos sol, neque ullus æstus*: & rursus; *i Absterget Deus omnem lacrimam ab oculis eorum: & mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quia prima abierunt.* Jam veró Beatorum immensa gloria, innumeraque solidæ lætitiæ, & voluptatis genera futura sunt: cujus gloriæ magnitudinem cum animus noster capere, aut illa in animos nostros penetrare nullo modo possit, necesse est nos in illam, nempe *k* in gaudium Domini introire, ut eo circumfusi, mentis desiderium cumulaté expleamus.

Felicitas malum nullum admittit, & nullum bonum excludit. Aug. lib. 22. de Civit. c. 30. Chrys. etiam 39. c. ad Theod. lapsum. Ansel. ep. 1. ad Hugonem, & in lib. de Similit. c. 47.
h Apoc. 7. 16.
i Apoc. 21. 4.
Isai. 25. 8.
Omne bonum concludit.
Aug. lib. 22. Civit. in fin.
Alex. de Ales super Psalmus. 74.
k Matth. 25. 21.
S. Aug. serm. 64. de Verb. Domini. Et de Symb. ad Cath. lib. 3. cap. 11.

6. *Quibus præcipué bonorum generibus Beati perfruentur.*

Quamvis autem, ut Sanctus Agustinus scribit, faciliús mala quibus carituri sumus, quám bona, ac

voluptates, quas hausuri sumus, numerari posse videantur: danda tamen erit opera, ut quæ fideles summæ illius felicitatis adipiscendæ cupiditate inflamare poterunt, breviter, & dilucidé explicentur. Sed illa in primis distinctione uti oportebit, quám à gravissimis divinarum rerum scriptoribus accepimus. Ii enim duo bonorum genera esse statuunt: quorum alterum ad beatitudinis naturam pertinet, alterum ipsam beatitudinem consequitur: quare illa essentialia, hæc veró accessoria bona, docendi causa, appellarunt.

Beatitudo duplex una essentialis, altera accessoria: de hac distinctione, vide Doctores in 4. Sentent. dist. 49.

7. *In quo consistat essentialis, & primaria æternæ beatitudinis causa.*

Primum essentiale est Dei visio. Aug. lib. 22. Civit. c. 29.

a Joann. 17. 3.

Ubi nota, quod loquitur de Fide, non de Beatitudine.

Ac solida quidem beatitudo, quam essentialem communi nomine licet vocare, in eo sita est, ut Deum videamus, ejusque pulcritudine fruamur, qui est omnis bonitatis, ac perfectionis fons, & principium. *a Hæc est vita æterna*, inquit Christus Dominus, *ut cognoscant te solum Deum verum, quem misisti, Jesum Christum*, quam sententiam Sanctus Joannes videtur interpretari, cum ait: *b Charissimi, nunc filii Dei sumus, & non dum apparuit, quid erimus: scimus quoniam, cúm apparuerit, similes ei erimus; quoniam videbimus eum, sicuti est*: significat enim beatitudinem ex iis duobus constare, tum quód Deum intuebimur, qualis in natura sua ac substantia est, tum quód veluti Dii efficiemur. Nam qui illo fruuntur, quamvis propriam substantiam retineant, admirabilem tamen quandam, & propé divinam formam induunt, ut Dii potiús quám homines videantur.

b 1. Joann. 3. 2.

Beatitudo hominis duobus constat.

8. *Beati quomodo Dei formam, & naturam quodammodo induant.*

Beati ad divinam naturam proximé accedunt.

2. Corinth. 3.

Hoc autem, cur ita fiat, ex eo perspicuum est, quód unaquæque res vel ex ejus essentia, vel ex ejus similitudine, & specie cognoscitur. At quoniam nihil est Deo simile, cujus similitudinis adjumento ad perfectam ejus notitiam pervenire possimus, consequens est, ut ejus naturam, & essentiam videre nemini liceat, nisi hæc eadem divina essentia se nobis conjunxerit. Atque id Apostoli verba illa significant, *c Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem*: nam, quod inquit, *in ænigmate*, interpretatur Sanctus Augustinus, in similitudine ad Deum intelligendum accomodata. Quod etiam Sanctus Dionysius aperté ostendit, cúm affirmat nulla inferiorum similitudine superiora percipi posse: neque enim ex alicujus rei corporeæ similitudine, ejus, quæ corpore careat, essentia, & substantia cognosci potest: cúm præsertim necesse sit, rerum similitudines minus concretionis ha-

c 1. Cor. 13. 12.

S. Aug. l. 15. de Trinit. c. 9.

S. Dionysius c. 1. de Divin. Nomin. Vide D. Thom. in p. 1. q. 12. art. 2. Contra gentes lib. 1. c. 51.

habere, & magis spirituales esse, quàm res ipsas, quarum imaginem referunt: quemadmodum in omnium rerum cognitione facilé experimur. Quoniam veró fieri non potest, ut alicujus rei creatæ similitudo æqué pura, & spiritualis, ac Deus ipse est, reperiatur; ita fit, ut ex nulla similitudine divinam essentiam perfecté intelligere possimus. Accedit etiam, quód omnes creatæ res ceteris perfectionis terminis circunscribuntur; at Deus infinitus est, neque ullius rei creatæ similitudo ejus immensitatem capere potest. Quocirca una illa ratio divinæ substantiæ cognoscendæ relinquitur, ut ea se nobis conjungat, & incredibili quodam modo intelligentiam nostram altiús extollat, atque ita idonei ad ejus naturæ speciem contemplandam reddamur.

9. *Lumine gloriæ Beati illustrantur, & ad Deum videndum tota spe omnes commoveri debent.*

Id veró lumine gloriæ assequemur, cúm eo splendore illustrati, *a* Deum lumen verum in ejus lumine videbimus. Nam Beati Deum præsentem semper intuentur: quo quidem dono, omnium maximo, & præstantissimo, divinæ essentiæ particeps effecti, vera, & solida beatitudine potiuntur: quam nos ita credere debemus, ut eam Dei benignitate, cum certa spe, nobis expectandam esse, in Symbolo Patrum definitum sit ait enim: *Expecto resurrectionem mortuorum, & vitam venturi seculi.*

a Psalm. 35. 10. De Lumine gloriæ vide S. Tom. 1. p. 1. 2. art. 5. Scot. 4. Sent. dist. 49. q. 11.

Symbolum Constantinopolitanum.

10. *Quomodo in beatitudine homo Deo conjungatur, similitudine explicatur.*

Divina hæc plané sunt, neque ullis verbis explicari, aut cogitatione comprehendi à nobis posunt. Verúm licet aliquam hujus beatitudinis imaginem in iis etiam rebus, quæ sensu percipiuntur, cernere. Nam quemadmodum ferrum (1) admoto igni ignem concipit, quamvis ejus substantia non mutetur, fit tamen, ut diversum quidpiam, nimirum ignis, esse videatur: eodem modo, qui in cœlestem illam gloriam admissi sunt, Dei amore inflamati, ita afficiuntur, cúm tamen id, quod sunt, esse non desinant, ut multo magis distare ab iis, qui in hac vita sunt, meritó dici possint, quam ferrum candens ab eo, quod nullam caloris vim in se contineat. Ut igitur rem paucis complectamur, summa illa, & absoluta beatitudo, quum essentialem vocamus, in Dei possessione constituenda est. Quid enim ei ad perfectam felicitatem deesse potest, qui Deum optimum, & perfectissimum possidet?

A simili.

Anselmus hanc tangit similitudinem in lib. de Simili. c. 56.

11.

(1) *Admoto)* Ed. Pat. *admotum.*

11. *Quæ sint accidentalia bona, quibus Beati circumfluent.*

Præmium seu bonum beatitudinis accidens de Aug. lib. 22. Civit. cap. 30.

Verum ad illam tamen quædam accedunt ornamenta omnibus Beatis communia: quæ quoniam ab humana ratione minus remota sunt, vehementiús quoque animos nostros commovere, & excitare solent. Hujus generis ea sunt, de quibus Apostolus ad Romanos videtur intelligere: *a Gloria, & honor, & pax omni operanti bonum*: nam gloria quidem Beati perfruentur, non illa solúm, quam tandem essentialem beatitudinem, vel cum ejus natura maximé conjunctam esse ostendimus: sed ea etiam, quæ constat ex clara, & aperta notitia, quam singuli de alterius eximia, & præstanti dignitate habituri sunt. At veró quantus ille honor existimandus est, qui eis á Domino tribuitur, cúm *b* non ampliús servi, sed amici, *c* fratres, ac *d* filii Dei vocentur? quare ita electos suos amantissimis, & honorificentissimis verbis Salvator noster compellabit: *e Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum*: ut meritó liceat exclamare: *f Nimis honorificati sunt amici tui Deus*: *g* sed laudibus etiam à Christo Domino coram Patre cœlesti, & Angelis ejus celebrabuntur. Præterea, si hoc commune omnibus hominibus desiderium natura ingenuit honoris, qui à viris sapientia præstantibus habeatur, quód eos locupletissimos virtutis suæ testes fore existiment: quantum Beatorum gloriæ accessurum putamus, quód alius alium summo honore prosequetur?

a Rom. 2. 10.
Qualis gloria Beatorum, ob quam ipsa beatitudo gloria dicitur.
Psalm. 83. 12.
Roman. 8. 18.
Honor Beatorum quantus, ob quem ipsi Reges. Apoc. 5. in c. 5. 10. græco textu nominantur.
b Lucæ 12. 4.
Joann. 15. 13.
c Psalm. 21. 23.
Joann. 20. 17.
Heb. 2. 11.
d Joann. 10. 52.
Rom. 8. 14.
e Matth. 25. 14.
f Psalm. 138. 17.
g Matth. 12. 23.
Lucæ 13. 8.

13. *Quibus bonorum copiis Beati in æternis illis sedibus cumulabuntur.*

Beatitudo omnibus bonis animi, & corporis constat.
Psalm. 35. 9.

Infinita esset omnium oblectationum enumeratio, quibus Beatorum gloria cumulata erit, ac ne cogitatione quidem fingere eas possumus. Sed tamen hoc fidelibus persuasum esse debet, quæcumque nobis jucunda in hac vita contingere, vel etiam optari queat, sive ea ad mentis cognitionem, sive ad corporis perfectum habitum pertineat, earum rerum omnium copiis beatam cœlestium vitam circumfluere: quamvis hoc altiore quodam modo, quam oculus vidit, aut auris audivit, aut in cor hominis ascendit, fieri *h* Apostolus affirmet. Nam corpus quidem, quod antea crassum, & concretum erat, cúm in cœlo, detracta mortalitate, *i* tenue, & spirituale effectum fuerit, nullis ampliús alimentis indigebit: anima *k* autem (1) æterno gloriæ pabulo, quod magni il-

h 1. Cor. . 29.
Isai. 64. 4.
i 1. Cor. 15. 42. 43.
k Lucæ 12. 37.
Terrena villia erunt peccatis.

(1) *Æterno*) Ed. Pat. *Æternæ*.

illius convivii auctor, transiens, omnibus ministrabit, cum summa voluptate exaturabitur. Quis veró pretiosas vestes, aut regales corporis ornatus desiderare poterit, ubi nullus harum rerum usus futurus sit, *a* omnesque immortalitate, & splendore amicti, & *b* sempiternæ gloriæ corona ornati erunt? Sed si amplæ etiam, & magnificæ domus possesio ad humanam felicitatem pertinet, quid cœlo ipso, quod Dei claritate undique collustratur, vel amplius, vel magnificentius cogitari potest? Quare Propheta, cúm ejus domicilii pulchritudinem sibi ante oculos poneret, & ad beatas illas sedes perveniendi cupiditate arderet, *c Quám dilecta, inquit, tabernacula tua, Domine virtutum! concupiscit, & deficit, anima mea in atria Domini cor meum, & caro mea exultaverunt in Deum vivum.* Atque ut hic sit omnium fidelium animus, hæc communis omnium vox, quemadmodum Parochi vehementer optare, ita etiam omni studio curare debent.

a 1. Cor. 15. 34. Apoc. 7. 9
b 1. Cor. 9. 25. 2. Timoth. 4. 8.
c Psalm. 83. 2. 3.

13. *Præmiis iisdem citra ullum discrimen Beati non afficientur.*

Nam *d in domo Patris mei*, inquit Dominus, *mansiones multæ sunt*: in quibus majora, & minora præmia, ut quisque promeritus erit, reddentur. *e Qui enim parcé seminat, parcé & metet: & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet.* Quare non solum ad eam beatitudinem fideles excitabunt, verúm etiam ejus consequendæ certam rationem hanc esse frequenter monebunt, ut fide, & charitate instructi; in oratione, & Sacramentorum salutari usu perseverantes, ad omnia benignitatis officia in proximos se exerceant. Ita enim Dei misericordia fiet, qui beatam illam gloriam diligentibus se præparavit, ut aliquando impleatur, quod dictum est per Prophetam: *f Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta.*

d Joann. 14. 2. Psalm. 61.
e 2. Cor. 9. 6.
Diversa erunt in cœlo meritorum præmia. Isai. 56. 4. 5. Matth. 19. 28. 1. Cor. 15. 42. Aug. lib. 22. Civit. c. 30. Cyprian. de Opere.
Continuatio primæ partis ad secundam de Sacramentis.
f Isai. 32. 18.

CATECHISMI AD PAROCHOS.

PARS SECUNDA.

DE SACRAMENTIS IN GENERE.

CAPUT I.

1. *Doctrinam Sacramentorum tradere, Parocho in primis est curandum.*

Canes sunt infideles Ecclesiam Dei lacerantes. Porci autem porcinam vitam agentes, omnia genera virtutum conculcantes, de quibus inquit Christus.

a Matth. 7. 6. Abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus, & revelasti ea parvulis. Matth. 7. 6.

CUM omnis Christianæ doctrinæ pars (1) scientiam, diligentiamque desiderat: tum Sacramentorum disciplina, quæ & Dei jussu necessaria, & utilitate uberrima est, Parochi facultatem, & industriam postulat singularem, ut ejus accurata, ac frequenti perceptione fideles tales evadant, quibus præstantissimæ, ac sanctissimæ res digné, & salutariter impertiri possint, & Sacerdotes ab illa divini interdicti regula non discedant: *a Nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos.* (2)

2. *Quidnam sibi velit Sacramenti vocabulum.*

Sacramenti vox est multiplex.

Principio igitur, quoniam universé de toto genere Sacramentorum agendum est, ab ipsius nominis vi, atque notione oportet incipere, ejusque ambiguam significationem explanare, ut quæ hujus verbi sententia hoc loco propria sit, facilius intelligatur. Quare docendi sunt fideles, Sacramenti nomen, (quod ad propositam rem attinet) aliter à prophanis, quám à Sacris Scriptoribus acceptum esse: nam alii auctores Sacramenti nomine obligationem illam significari voluerunt, cum jurati aliquo servitutis vinculo obstringimur: ex quo jusjurandum, quo se milites fidelem operam Reipublicæ præstaturos pol-

(1) *Scientiam*) Edit. Ven. Lugdun. Lovan. & Pat. habent *Pastoris scientiam.*

(2) Edit. Pat. addit, *ne forté conculcent eas pedibus suis, & conversi dirumpant vos*, ut est apud Matth.

pollicentur, Sacramentum militare dictum est: atque hæc frequentissima hujus vocabuli significatio apud illos videtur fuisse. Verùm apud Latinos Patres, qui res divinas scriptis tradiderunt, Sacramenti nomen aliquam rem sacram, quæ in occulto latet, declarat: quemadmodum Græci ad eandem rem significandam mysterii vocabulo usi sunt. In eam veró sententiam Sacramenti vocem accipiendam esse intelligimus, cùm ad Ephesios scribitur: *a ut notum faceret nobis Sacramentum voluntatis suæ.* Deinde ad Thimotheum: *b Magnum est pietatis Sacramentum.* Præterea in libro Sapientiæ: *c Nescierunt Sacramenta Dei.* Quibus in locis, & aliis multis licet animadvertere, Sacramentum nihil aliud, nisi rem sacram abditam, atque occultam significare.

Latini pro Jurejurando Sacramentum sumpserunt.
Tullius Cic. 1. offic.
Patres pro re divina latente mysterii, & Sacramenti nomine usi sunt.

a Ephes. 1. 9.
b 1. Timot. 3. 16
c Sap. 2. 22.
Ephes. 5. 32.
Apoc. 1. 19.

3. *Sacramenti nomen ad signa sacra significanda á Patribus accommodatum est antiquissimum.*

Quare Latini doctores signa, quædam sensibus subjecta, quæ gratiam, quam efficiunt, simul etiam declarant, ac veluti ante oculos ponunt, Sacramenta commodé appellari posse existimarunt. Quamquam, ut D. Gregorio placet, ob id Sacramenta dici possunt, quód divina virtus sub rerum corporearum tegumentis occulté salutem efficiat. Nec veró quisquam putet, hoc vocabulum nuper in Ecclesiam inductum esse: nam qui Sanctos Hieronymum, & Augustinum legerit, facilé perspiciet antiquos religionis nostræ scriptores ad eam, de qua loquimur, rem demonstrandam sæpissimé Sacramenti nomine, interdum veró etiam Symboli, vel Mystici signi, vel Sacri signi voce usos esse. Atque hæc de Sacramenti nomine dicta sint: quod quidem veteris etiam legis Sacramentis convenit, de quibus nihil opus est Pastoribus præcepta tradere, cùm ea Evangelii lege, & gratia sublata sint.

D. Gregor. in c. 16. l. 1. Regum supra illud: Directus est spiritus Domini in David.
Sacramenti nomen á primis Ecclesiæ Patribus sæpe fuit usurpatum.
Vide Tertul. de Præscr. & lib. 1. Adver. Marc. Cyp. epist. 55. & in lib. de Baptis. Christi. Hier. in Comment. in Daniel. Aug. lib. 19. contra Faustum c. 11. & in Joan. tract. 80.

4. *Quam rem Catholicis scriptoribus proprié denotet Sacramentum.*

Verùm præter nominis notionem, quæ hactenus declarata est, rei etiam vis, & natura diligenter investiganda, & quid Sacramentum sit, fidelibus aperiendum est. Sacramenta enim ex genere earum rerum esse, quibus salus, & justitia comparatur, dubitare nemo potest. Sed cum multæ rationes sint, quæ ad hanc rem explicandam aptæ, & accommodatæ videantur, nulla tamen planiùs, & dilucidiùs eam demonstrat, quám definitio à D. Augustino tradita, quam deinde omnes doctores scholastici secuti sunt: *d Sacramentum*, inquit ille, *signum sacræ rei*: vel, ut aliis verbis, in eandem tamen

De propria vi, atque natura Sacramenti: Sacramenta esse res, quibus salus, & justitia comparatur.

d D. Aug. lib. 10. de Civit. Dei c. 5. Alex. 4. part. q. 1. memb. 1. D. Thom. in 3. part. q. 60. per tot.

 sen-

a Haec definitio colligitur ex Aug. lib. de Catech. rud. c. 26.

sententiam, dictum est: *a Sacramentum est invisibilis gratiae visibile signum ad nostram justificationem institutum.*

5. *Rerum sensibilium divisio, quidque signi nomine intelligendum sit.*

Rerum sensibilium duo esse genera. Aug. lib. 2. de Doctrina Christ. cap. 1. Signa alia naturaliter, alia ad placitum. Arist. lib. 1. Perihe. cap. 1.

Quae quidem definitio ut magis pateat, singulae ejus partes Pastoribus exponendae erunt, atque in primis docere oportebit, rerum omnium, quae sensibus percipiuntur, duo esse genera: alia enim ob id inventae sunt, ut aliquid significent: aliae non alterius rei significandae, sed sua tantum causa effectae sunt: quo in numero omnes pené res, quae natura constant, haberi possunt. At veró in priori genere vocabula rerum, scripta, vexilla, imagines, tubae, & alia hujuscemodi permulta ponenda sunt: nam si ex vocabulis vim significandi detraxeris, sublata videtur esse causa, quamobrem vocabula instituerentur. Haec igitur signa proprié dicuntur. Illud enim signum esse Sanctus Augustinus testatur, quod praeter rem, quam sensibus objicit, efficit etiam, ut ex se alterius rei cognitionem capiamus: sicut ex vestigio, quod terrae impressum intuemur, transisse aliquem, cujus vestigium apparet, facilé cognoscimus.

Aug. lib. 2. de Doctr. Christ. cap. 1. quem sequitur. Mag. lib. 4. distinct. 1. & Gratian. de Consec. dist. 2. cap. Signum.

6. *Quomodo Sacramenta in genere signi reponenda sint, ostenditur.*

Sacramentum cur inter res, quae significant, reponi debeat Aug. lib. 3. de Doctrina Christ. cap. 9. & epist. 23. ad Bonif. in lib. de Catech. rud. cap. 26. Tertul. in lib. de Resurrection. carnis Greg. 6. cap. 3. in l. Reg.

Quae cúm ita se habeant, Sacramentum ad hoc rerum genus, quae significandi causa institutae sunt, referri perspicuum est: siquidem specie quadam, & similitudine id nobis declarat, quod Deus in animis nostris, sua virtuté, quae sensu percipi non potest, efficit. Baptismus enim (ut, quod docetur, exemplo notius fiat,) cúm adhibitis certis, & solemnibus verbis, aqua extrinsecús abluimur, hoc significat, Spiritus Sancti virtute omnem peccati maculam, & turpitudinem interiús elui, & animas nostras praeclaro illo coelestis justitiae dono augeri, atque ornari: simulque ea corporis ablutio, ut postea suo loco explicabitur, illud in animo efficit, quod significat.

7. *Idem etiam ex Scripturis demonstratur.*

Sacramentum inter res quae significant, esse numeranda ex Scripturis colligitur.
b Gen. 17. 10. 11. 12.
c Rom. 4. 11.
d Rom. 6. 3.
Ibidem 4.

Sed ex Scripturis etiam aperté colligitur, Sacramentum inter signa numerandum esse. Apostolus enim de circumcisione, veteris legis Sacramento, quae *b* Abraham patri omnium credentium data erat, ita ad Romanos scribit: *c Et signum accepit circumcisionis, signaculum justitiae fidei.* Et alio loco, *d* cúm affirmat nos omnes, *qui baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizatos esse*, licet cognoscere, Baptismum hujus rei significationem habere, nimirum, ut ait idem Apostolus, *Nos consepultos esse cum illo per Baptismum in mortem.* Neque

Utilitas ex doctrina superiori emanans.

que veró parum proderit, si fidelis populus Sacramenta ad signa pertinere intellexerint: ita enim fiet, ut quæ illis significantur, continentur, atque efficiuntur, sancta, & augusta esse faciliús sibi persuadeat, cognitaque eorum sanctitate, ad divinam erga nos beneficentiam colendam, ac venerandam magis excitetur.

8. *Quot sint signorum genera.*

Sacramentum esse rei sacræ signum quomodo intelligendum, & quód quadruplex sit signorum genus. Signa naturalia, voluntaria, pronostica, & practica.

Sequitur nunc, ut verba illa, *rei sacræ*, quæ est altera definitionis pars, explicentur. Quod quidem ut commodé fieri possit, paullo altiús repetenda sunt, quæ de signorum varietate Sanctus Augustinus acuté, & subtiliter disputavit. *Quædam enim signa naturalia dicuntur, quæ præter se ipsa alterius rei notitiam* (quod omnibus signis commune esse, antea demonstratum est) *in animis nostris gignunt*; veluti fumus, ex quo statim ignem adesse intelligitur: atque hoc signum ob eam causam naturale appellandum est, quód fumus non voluntate ignem significat, sed rerum usus efficit, ut si quis fumum tantum videat, naturam simul, & vim ignis, qui adhuc latet, subesse, mente, & cogitatione percipiat. *Quædam vero signa natura non constant, sed constituta, atque ab hominibus inventa sunt*, ut & colloqui inter se, & aliis animi sui sensa explicare, vicissimque aliorum sententiam, & consilia possent cognoscere. Hæc autem quám varia, & multiplicia sint, ex eo licet animadvertere, quód nonnulla ad oculorum, pleraque ad aurium sensum, reliqua ad ceteros sensus pertinent. Nam cúm aliquid alicui innuimus, & exempli causa, sublato vexillo quidpiam declaramus, satis constat, eam significationem ad oculos tantum referri: quemadmodum tubarum, tibiarum, aut citharæ sonus, qui non solum delectandi, sed plerumque significandi causa funditur, ad aurium judicium spectat: quo quidem præcipué sensu verba etiam accipiuntur, quæ ad exprimendas intimas animi cogitationes maximam vim habent.

9. *De signis à Deo institutis tam in veteri, quám in novo Testamento.*

Signa quædam sunt divinitus data. Aug. lib. 3. de Doctrina Christ. cap. 9. & in 3. de Trin. c. 10. Vide de his Leviticum feré per totum. Significationes autem pete ex Cyrillo in l. de Adorat. in Spiritu, & veritate.

Verúm præter illa signa, quæ hominum consensu, & voluntate constituta esse, hactenus diximus, alia quædam sunt divinitus data, quorum tamen non unum genus esse omnes consentiunt. Alia enim signa ob eam tantúm rem à Deo hominibus commendata sunt, ut aliquid significarent, vel admonerent cujusmodi fuerunt, *a* legis purificationes, panis azymus, & alia permulta, quæ ad Mosaici cultus cæremonias pertinebant: alia veró Deus instituit, quæ non significandi modó, sed efficiendi etiam vim haberent: atque in hoc posteriori sig-

a Exod. 12. 15. 18. & 23. 15. & 34. 18.

signorum genere Sacramenta novæ legis numeranda esse liquidó apparet. Signa enim sunt divinitus tradita, non ab hominibus inventa, quæ rei cujuspiam sacræ, quam declarant, efficientiam in se continere certó credimus.

10. *Res sacra quomodo in definitione Sacramenti sit intelligenda.*

Concil. Trid. sess. 7. cap. 6. de Sacramentis. Gratia Dei sacra res proprié nuncupatur. Mag. in 4. dist. 1. D. Thom. in 3. p. q. 60. art. 2 & Hugo de Sacramentis.

Sed quemadmodum signa in multiplici varietate esse ostendimus: ita etiam res sacra non unius modi existimanda est. Quod veró ad propositam Sacramenti definitionem attinet, divinarum rerum scriptores sacræ rei nomine Dei gratiam, quæ nos sanctos efficit, ac omnium divinarum virtutum habitu exornat, demonstrant: huic enim gratiæ propriam sacræ rei appellationem tribuendam meritó putarunt; quippe cum ejus beneficio animus noster Deo consecretur, & conjungatur.

11. *Sacramenti uberior definitio, & qua ratione à reliquis signis sacris illud differat.*

Scot. 4. dist. 1. q. 2. litt. M.

Quare, ut explicatiús, quid Sacramentum sit, declaretur, docendum erit, rem esse sensibus subjectam, quæ ex Dei institutione, sanctitatis, & justitiæ tum significandæ, tum efficiendæ vim habet: ex quo sequitur, ut facilé quivis possit intelligere, Imagines Sanctorum, Cruces, & alia id genus, quamvis sacrarum rerum signa sint, non ideo tamen Sacramenta dicenda esse. Hujus autem veritatis doctrinam facilé erit omnium Sacramentorum exemplo comprobare, si, quod antea de Baptismo admonuimus, cúm dicebamus, solemnem illam corporis ablutionem signum esse, & efficientiam habere rei sacræ, quæ interiús Spiritus Sancti vi fieret, idem etiam in aliis Sacramentis exercere aliquis velit.

12. *Sacramenta non una tantúm rem, sed plures significant.*

D. Thom. in 3. p. q. 60. art. 4. quod probat. ex August. verbis, quæ citantur de Consec. dist. 2. cap. Hoc est quod.

Unumquodque Sacramentum tria simul significat, Passionem, Gratiam, & Gloriam. Signum rememorativum [illegible]

Jam veró hisce mysticis signis, quæ à Deo instituta sunt, illud etiam præcipué convenit, ut ex Domini institutione non unam aliquam rem, sed plures simul significent. Quod in singulis Sacramentis licet cognoscere, quæ non solúm sanctitatem, & justitiam nostram, sed præterea duo alia cum ipsa sanctitate maximé conjuncta declarant; Christi scilicet Redemptoris passionem, quæ sanctitatis causa est; & vitam æternam, cœlestemque beatitudinem, ad quam sanctitas nostra, tamquam ad finem, referri debet. Quod quidem, cúm in omnibus Sacramentis perspici possit, meritó sacri Doctores unicuique Sacramentorum triplicem significandi vim inesse tradiderunt; tum quia alicujus rei præteritæ memoriam afferat: tum quia aliam præsentem indicet, ac demonstret: tum quia aliam futuram prænuntiet. Neque veró existimandum est,

est, hoc ita ab illis doceri, ut etiam Sanctarum Scripturarum testimonio non probetur. Nam, cúm Apostolus ait, *a Quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus*, plané ostendit, idcirco Baptismum signum dicendum esse, quód Dominicæ passionis, & mortis nos admoneat. Deinde cúm inquit, *Consepulti enim sumus cum illo per Baptismum in mortem, ut quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus*; ex iis verbis perspicuum est, Baptismum signum esse, quo cœlestis gratia in nos infusa declaratur, cujus munere nobis datum est, ut novam vitam instituentes, omnia veræ pietatis officia facilé, & libenti animo exequamur. Postremó cúm addit, *b Si enim complantati facti sumus similitudinis mortis ejus, simul & resurrectionis erimus*, apparet Baptismum vitæ etiam æternæ, quam per illum consecuturi sumus, non obscuram significationem dare.

a Rom. 6. 3.
Demonstrativum, & prognosticum, quæ tria habentur in festo Corporis Christi, ibi: ó Sacrum convivium, &c.
Et 1. Corinth. 2.
Non enim me judicavi scire aliquid, nisi Jesum Christum, & hunc crucifixum.
Et in Canone Missæ.
Ad Rom. 6. 4.
Hæc dona, hæc munera, hæc Sancta Sacrificia.

b Rom. 6. 5.
Significatio Sacramenti Allegorica passionis Historica gratiæ. Anagogica gloriæ.

13. *Sacramentum non unam tantúm præsentem rem, sed plures designat.*

Sed præter hæc, quæ commemoravimus, varia significandi genera, & rationes, sæpe etiam evenit, ut Sacramentum non unam tantúm rem præsentem, sed plures demonstret, ac notet. Id veró Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum intuentibus facile est intelligere, quo veri Corporis, & Sanguinis Domini præsentia, nec non gratia, quam non impuré sacra mysteria sumentes percipiunt, designatur. Ex iis igitur, quæ dicta sunt, Pastoribus argumenta deesse non poterunt, quibus ostendant, quanta divinitatis potentia, quot arcana miracula Sacramentis novæ legis insint: ut ea summa cum religione colenda, & suscipienda esse, omnibus persuadeant.

Sacramentum aliquando plures res præsentes designat.
Sacramentum Eucharistiæ, quot habeat significationes, vide Damasc. lib. 4. de Orthod. Fide cap. 14. & D. Thom. in 3. part. q. 73. art. 4.

14. *Cur Sacramenta instituti apud Christianos oportuerit.*

Verúm ad rectum Sacramentorum usum docendum nihil accommodatius videri potest, quám diligenter causas exponere, cur Sacramenta institui oportuerit. Plures autem numerari solent. Quarum prima est, humani ingenii imbecillitas: siquidem natura ita comparatum videmus, ut ad earum rerum notitiam, quæ mente, atque intelligentia comprehensæ sunt, nisi per ea, quæ aliquo sensu percipiuntur, nemini adspirare liceat. Ut igitur, quæ occulta Dei virtute efficiuntur, faciliús intelligere possemus, idem summus rerum omnium artifex sapientissimé fecit, ut eam ipsam virtutem aliquibus signis, quæ sub sensum cadunt, pro sua in nos benignitate declararet. Nam, ut præclaré à Sancto Chrysostomo dictum est, *Si homo corporis concretione caruisset*

Causæ ob quas instituta sunt Sacramenta.
Hugo de Sacr. part. 9. cap. 9. Magist. in 4. Sent. dist. 1. D. Thom. in 3. p. q. 61. art. 1.
Prima ut humani ingenii imbecillitatem adjuvent. Aug. lib. 11. de Trinit. cap. 2.

S. Chrys. Homil. 83. in Matth.

set, nuda ipsa bona, neque (1) *illis integumentis involuta ei oblata essent: quoniam veró anima corpori conjuncta est, omnino opus fuit, ut rerum, quæ sentiuntur, adminiculo ad ea intelligenda uteretur.*

Secunda, ut credendi [illegible] erigant Aug. lib. 4. contra Donat. c. 24.

Altera veró causa est, quód animus noster haud facilé commovetur ad ea, quæ nobis promittuntur, credenda. Quare Deus à mundi exordio, quæ facere instituerat, verbis quidem frequentissimé indicare consuevit: interdum veró, cúm opus aliquod institueret, cujus magnitudo promissi fidem abrogare posset, alia etiam signa, quæ nonnunquam miraculi speciem haberent, verbis adjunxit. Nam cúm Deus *a* Moysen ad Israelitici populi liberationem mitteret, ille veró ne Dei quidem præcipientis auxilio fretus, timeret, ne onus sibi gravius imponeretur, quám ut sustinere posset, aut ne populus divinis oraculis, & dictis fidem non adjungeret, *b* Dominus promissionem suam multa signorum varietate firmavit. Quemadmodum igitur in veteri testamento Deus fecerat, ut magni alicujus promissi constantiam signis testificaretur: ita etiam in nova lege Christus, Salvator noster, cúm nobis peccatorum veniam, cœlestem gratiam, Spiritus Sancti communicationem pollicitus est, quædam signa oculis, & sensibus subjecta instituit, quibus eum quasi pignoribus obligatum haberemus, atque ita fidelem in promissis futurum dubitare nunquam possemus.

a Exod. 3. 10. 11.

b Exod. 4. 25. 4.

Instituta sunt Sacramenta, ut ostendatur plenitudo divinæ misericordiæ, & dispensatio divinæ Justitiæ. Alex. de Ales 4. part. quæst. 1. membro 2. art. 2.

Tertia causa fuit, ut illa tanquam remedia, ut scribit Sanctus Ambrosius, atque *c* Evangelici Samaritani medicamenta ad animarum sanitatem vel recuperandam, vel tuendam præstó essent. Virtutem enim, quæ ex Passione Christi manat, hoc est gratiam, quam ille nobis in ara Crucis meruit, per sacramenta, quasi per alveum quendam: in nos ipsos derivare oportet; aliter veró nemini ulla salutis spes reliqua esse poterit. Quare clementissimus Dominus Sacramenta verbo suo, & promissione sancita relinquere in Ecclesia voluit, per quæ passionis suæ fructum nobis re ipsa communicari sine dubitatione crederemus, si modó unusquisque nostrum ad se eam curationem pié, & religiosé admoveret.

Tertia, ut parata, & certa sit medicina ad depellendos animi morbos, salutem tuendam S. Amb. lib. 5. de Sacrament. cap. 4.

c Lucæ 10, 33. 34.

Sed quarta etiam causa accedit, cur Sacramentorum institutio necessaria videri possit: ut scilicet notæ quædam, & symbola essent, quibus fideles internoscerentur:

Quarta ut sint Christianismi, veræque religionis symbola, & sancta societatis vincula

(1) *Illis*) Edit. Patav. Lovan. Lugdun. multó meliús *ullis*.

tur: cúm præsertim (1) *nullus hominum cœtus queat*, ut etiam à D. Augustino traditum est, *sive veræ*, *sive falsæ religionis nomine*, *quasi unum corpus coagmentari*, *nisi aliquo visibilium signorum fœdere conjungantur*. Utrumque igitur præstant novæ legis Sacramenta, quæ & Christianæ fidei cultores ab infidelibus distinguunt, & ipsos fideles sancto quodam vinculo inter se connectunt.

D. Aug. lib 19. cont. Faustum. cap. 11. & de Vera Relig. cap. 17. & Basil. in exhortat. ad Baptismum.

Quinta, sunt testimonia nostræ fidei, ejusque certa declaratio. a Rom. 10. 10.

Præterea aliam etiam justissimam fuisse causam Sacramenta instituendi, ex illis Apostoli verbis, *a Corde credimus ad justitiam*, *ore autem confessio fit ad salutem*, ostendi potest. Sacramentis enim fidem nostram in hominum conspectu profiteri, & notam facere videmur. Quare ad Baptismum accedentes, palám testamur, nos credere ejus aquæ virtute, qua in Sacramento abluimur, spiritualem animæ purgationem fieri.

Sexta, ut sint incitamenta fidei, & charitatis.

Magnam deinde vim habent Sacramenta, non solúm ad fidem in animis nostris excitandam, & exercendam, sed etiam eam charitatem inflammandam, qua amare inter nos debemus; cúm arctissimo nos vinculo colligatos, & unius corporis membra effectos esse, ex sacrorum mysteriorum communione recordamur.

Septima, sunt humilitatis excitandæ instrumenta.

Galat. 4.

Epilogus superiorum.

Postremó, quod in Christianæ pietatis studio plurimi faciendum est, humanæ mentis superbiam edomant, ac comprimunt, nosque ad humilitatem exercent, dum sensibilibus elementis subjicere nos cogimur, ut Deo obtemperemus, à quo antea impié defeceramus, ut mundi elementis serviremus. Hæc sunt, quæ potissimúm de Sacramenti nomine, natura, institutione fideli populo tradenda esse visa sunt: quæ posteaquam à Pastoribus accuraté exposita fuerint, docere deinceps oportebit, quibus ex rebus singula Sacramenta constent, quæve sint illorum partes, ac præterea qui ritus, & cæremoniæ additæ illis fuerint.

15. *Partes ad constituendum unumquodque Sacramentum necessariæ.*

Primum igitur explicandum est, rem sensibilem, quæ su-

(1) *Nullus hominum cœtus &c.*) Ed. Patav. *in nullum nomen religionis sive verum*, *sive falsum colligari homines possint*, *nisi aliquo signorum*, *vel Sacramentorum visibilium fœdere conjungantur*: magis cohæret cum textu S. Augustini, qui apud P. P. Maur. sic se habet: *in nullum nomen religionis seu verum*, *seu falsum coagulari homines possunt*, *nisi aliquo signaculorum*, *vel Sacramentorum consortio colligentur.*

supra in Sacramenti definitione posita est, non unam tantúm esse, quamvis unum signum constitui credendum sit. Duo enim sunt, ex quibus quodlibet Sacramentum conficitur: quorum alterum materiæ rationem habet, atque Elementum dicitur: alterum formæ vim & Verbum communi vocabulo appellatur. Sic enim à Patribus accepimus; qua in re notum est, atque apud omnes pervulgatum illud Sancti Augustini testimonium, *Accedit Verbum ad Elementum, & fit Sacramentum.* Rei igitur sensibilis nomine tum materiam, sive elementum intelligunt, ut in Sacramento Baptismi aquam, Confirmationis chrisma, & Extremæ unctionis oleum, quæ omnia sub aspectum cadunt: tum præterea verba, quæ formæ rationem habent, atque ad aurium sensum pertinent. Apostolus veró utrumque aperté indicavit, cúm inquit, *a Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ.* Quo in loco materia, & forma Sacramenti exprimitur.

Duobus quodlibet Sacramentum constat. Mag. in 4. Sent. dist. 1. litt. D. D. Thom. in 3. p. q. 60. art. 4. 5. & 6.

S. Aug. tract. 80. in Joan.

In utero Mariæ accessit Verbum Divinitatis ad elementum humanitatis, & factum est Sacramentum Incarnationis.

a Ephes. 5. 25. 26.

16. *Cur elemento verba addita fuerint.*

Addenda autem erant verba ad materiam, ut apertior, clariorque rei, quæ gerebatur, significatio fieret. Verba enim inter omnia signa maximam vim habere perspicuum est: ac si ipsa desint, plané obscurum erit, quidnam materia Sacramentorum designet, ac demonstret. Nam, ut in Baptismo licet videre, cúm aqua non minus refrigerandi, quám abluendi vim habeat, & utriusque rei symbolum esse possit; nisi verba addantur, utrum horum in Baptismo significet, aliquis fortasse conjectura aliqua dijudicabit, nemo autem ea de re quidpiam certi affirmare audebit: at cúm verba adhibentur, statim intelligimus, abluendi vim, & significationem habere.

Materia, & forma Sacramentorum ex scripturis trahuntur.

Verborum in Sacramentis virtus.

Aug. l. 8. de Doctr. Christ. cap. 3.

17. *Excellentia Sacramentorum novæ legis.*

In hoc autem nostra Sacramenta antiquæ legis Sacramentis plurimúm præstant, quód in illis administrandis nulla, quod quidem acceperimus, definita forma servaretur; quo etiam fiebat, ut incerta admodum, & obscura essent: nostra veró formam verborum ita præscriptam habent, ut si forté ab ea discedatur, Sacramenti ratio constare non possit: ob eamque rem clarissima sunt, ac nullum relinquunt dubitandi locum. Hæ igitur sunt partes, quæ ad naturam, & substantiam Sacramentorum pertinent, & ex quibus unumquodque Sacramentum necessarió constituitur.

Sacramenta legis veteris formam definitam non habebant; hoc colligitur ex Scripturis, in quibus veterorum Sacramentorum fit mentio.

Forma sublata ratio Sacramenti tollitur.

18,

18. *Quæ sit cæremoniarum in Sacramentis virtus, & natura.*

His accedunt ceremoniæ, quæ tametsi prætermitti sine peccato non possunt, nisi aliud facere ipsa necessitas cogat, tamen, si quando omittantur, quoniam rei naturam non attingunt, nihil de vera Sacramenti ratione imminui credendum est. Ac meritó quidem à primis usque Ecclesiæ temporibus illud semper servatum est, ut Sacramenta solemnibus quibusdam cæremoniis ministrarentur. Primúm enim maximé decuit sacris mysteriis eum religionis cultum tribuere, ut sancta sancté tractare videremur: præterea, quæ Sacramento efficiuntur, cæremoniæ ipsæ magis declarant, ac veluti ante oculos ponunt, & earum rerum sanctitatem in animos fidelium altiús imprimunt. Deinde veró mentes illorum, qui eas intuentur, & diligenter observant, ad sublimium rerum cogitationem erigunt, fidemque in eis, & charitatem excitant: quo major cura, & diligentia adhibenda erit, ut fideles vim cæremoniarum, quibus singula Sacramenta conficiuntur, cognitam, & perspectam habeant.

Videatur c. 13. de Sacramentis in genere, ses. 7. Conc. Trident. Cæremoniarum antiquitas.
Dion. Areop. in lib. de Eccl. Hierar. c. 2. Clem. ep. 3. Basil. de Spirit. Sancto, c. 27. Conc. Trid. sess. 22. c. 4. & 5. in fidei doctrina.

Cæremoniarum effectus. Isid. lib. de Offic. Eccl. c. 20.

19. *Quot sint Catholicæ Ecclesiæ Sacramenta.*

Sequitur, ut Sacramentorum etiam numerus explicetur; quæ quidem cognitio hanc utilitatem affert, quód populus eo majori pietate omnes animi sui vires ad laudandam, & prædicandam Dei erga nos singularem beneficentiam convertet, quo plura salutis, ac beatæ vitæ adjumenta nobis divinitus parata esse intellexerit. Catholicæ igitur Ecclesiæ Sacramenta, quemadmodum ex *a* Scripturis probatur, & Patrum traditione ad nos pervenit, & *b* Conciliorum testatur auctoritas, septenario numero definita sunt.

De necessitate, numero, & utilitate Sacramentorum.

a Prov. 9. 1. Zach. 3. & 4. v. 9. & 2.
b Sess. 7. Conc. Trid. can. 1. de Sacramentis in genere. Conc. Const. sess. 15. Flor. in Decreto dato Armenis.

20. *Cur nec majori, nec minori numero Sacramenta concludantur.*

Cur autem neque plura, neque pauciora numerentur, ex iis etiam rebus, quæ per similitudinem à naturali vita ad spiritualem transferuntur, probabili quadam ratione ostendi poterit. Homini enim ad vivendum, vitamque conservandam, & ex sua, reique publicæ utilitate traducendam, hæc septem necessaria videntur, ut scilicet in lucem edatur, augeatur, alatur, si in morbum incidat, sanetur, imbecillitas virium reficiatur: deinde, quod ad rempublicam attinet, ut magistratus nunquam desint, quorum auctoritate, & imperio regatur; ac postremó, legitima sobolis propagatione seipsum, & humanum genus conservet. Quæ omnia quoniam vitæ illi, quæ anima Deo vivit, respondere satis ap-

Humano generi septem sunt necessaria ad vitam commodé traducendam.

Conc. Constant. sess. 19. Florent. in Decr. dato Armenis. Trid. sess. 7. D. Thom. in 3. p. q. 65. art. 1.

apparet, ex iis facilé Sacramentorum numerus colligetur.

21. *Septem Sacramenta esse, ex Scripturis demonstratur.*

a Joann. 3. 5. Tit. 3. 5. Scot. 4. Sent. dist. 2. q. 1. D. Aug. epist. 108. b Lucæ 24. 49. Actor. 1. 8. c Joann. 6. 55. d Joann. 20. 22. 23. e Jacob. 5. 14. f Actor. 13. 2. 3. 1. Timoth. 4. 14. 2. Timoth. 1. 6. g Ephes. 5. 31. 32.

Primus enim est Baptismus, veluti ceterorum janua, quo *a* Christo renascimur. Deinde Confirmatio, cujus virtute fit, ut divina gratia augeamur, & roboremur: baptizatis enim jam Apostolis, ut D. Augustinus testatur, inquit Dominus: *b Sedete in civitate, donec induamini virtute ex alto.* Tum Eucharistia, qua tanquam cibo veré cœlesti, spiritus noster alitur, & sustinetur: de ea enim dictum est à Salvatore: *c Caro mea veré est cibus, & Sanguis meus veré est potus.* Sequitur quarto loco Pœnitentia, *d* cujus ope sanitas amisa restituitur, postquam peccati vulnera accepimus. Postea veró Extrema unctio, qua peccatorum reliquiæ tolluntur, & animi virtutes recreantur: siquidem Divus Jacobus, cúm de hoc Sacramento loqueretur, ita testatus est: *e Et, si in peccatis sit, remittentur ei.* Sequitur *f* Ordo, quo publica Sacramentorum ministeria perpetuó in Ecclesia exercendi, sacrasque omnes functiones exequendi potestas traditur. Postremó additur *g* Matrimonium, ut ex maris, & fœminæ legitima, & Sancta conjunctione filii ad Dei cultum, & humani generis conservationem procreentur, & religiosé educentur.

22. *Æqualis non est omnium Sacramentorum vel necessitas, vel dignitas.*

De præstantia, & differentia Sacramentorum. Tria sunt Sacramenta præ ceteris necessaria. D. Thom. in 3. p. q. 65. art. 4. Conc. Trid. de Sacramentis in genere, sess. 7. can. 3. & 4. Baptismi necessitas. h Joann. 3. 5. Pœnitentiæ necessitas. i Apoc. 2. 5. Lucæ 13. 3. Ordinis necessitas. Prov. 11. 13. Eucharistiæ dignitas. Dion. in lib. de Eccl. Hier. c. 3. D. Thom. in 3. p. q. 65. art. 3.

Illud veró maximé animadvertendum est, quamvis omnia Sacramenta divinam, & admirabilem virtutem in se contineant, tamen non parem omnia, & æqualem necessitatem, aut dignitatem, aut unam, eandemque significandi vim habere. Atque ex iis tria sunt, quæ tametsi non eadem ratione, tamen præ ceteris necessaria dicuntur. Baptismum enim unicuique sine ulla adjunctione necessarium esse, Salvator his verbis declaravit: *h Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto non potest introire in regnum Dei.* Pœnitentia *i* veró illis tantummodo necessaria est, qui se post Baptismum aliquo mortali peccato obstrinxerunt, neque enim æternum exitium effugere poterunt, nisi eos admissi peccati rité pœnituerit. Ordo præterea, etsi non singulis fidelibus, toti tamen Ecclesiæ omnino necessarius est. Verúm si dignitas in Sacramentis spectetur, Eucharistia sanctitate, & mysteriorum numero, ac magnitudine longé ceteris antecellit. Quæ omnia faciliús intelligentur, cúm suo loco ea, quæ ad singula Sacramenta pertinent, explicabuntur.

23.

23. *A quo hæc sacra, & divina mysteria sint accepta, principaliterque dispensentur.*

(1) Deinceps videndum est, à quo hæc sacra, & divina mysteria acceperimus; neque enim dubitandum est, quin præclari alicujus muneris dignitas ejus, à quo donum ipsum profectum est, dignitate, & præstantia quám maximé augeatur. Sed ea quæstio difficilem explicationem habere non potest. Nam cúm *Deus sit, a qui homines justos efficiat; ipsa veró Sacramenta justitiæ adipiscendæ mirifica quædam instrumenta sint*; patet, unum, eundemque Deum in Christo Justificationis, & Sacramentorum auctorem agnoscendum esse. Præterea Sacramenta eam vim, & efficientiam continent, quæ ad intimam animam penetrat. Cúm veró unius Dei potentiæ proprium sit in corda, & mentes hominum illabi, ex hoc etiam perspicitur, Sacramenta à Deo ipso per Christum instituta esse: quemadmodum ab eo quoque intus dispensari, certa, & constanti fide tenendum est: hoc enim testimonium de illo se accepisse Sanctus Joannes affirmat, cúm ait: *b Qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum descendentem, & manentem super eum; hic est, qui baptizat in Spiritu Sancto.*

Causa efficiens, seu actor Sacramentorum Deus est, per Christum. Amb. lib. 4 de Sacrament. c. 4. D. Thom. in 3. p. q. 64. Trident. sess. 6. de Sacramentis in genere, can. 1.
a Rom. 2.

Proprium est Dei illabi in animum hominis. In lib. de Eccles. Dog. & Cassian. collat. 7. c. 13.

b Joann. 1. 33.

24. *Quibus ministris utatur Deus in Sacramentis dispensandis.*

Sed quamvis Deus Sacramentorum auctor, & dispensator sit, *c* ea tamen non per Angelos, verúm per homines ministrari in Ecclesia voluit. Non minús enim ministrorum officio, quám materia, & forma ad Sacramenta conficienda opus esse, perpetua Sanctorum Patrum traditione confirmatum est.

Dispensat Deus Sacramenta per homines.
c 1. Corinth. 4. 1. Heb. 5. 1.
D. Thom. in 3. p. q. 64. art. 4. Concil. Trid. sess. 7. can. 10.

25. *Minister sua pravitate gratiæ Sacramentalis virtutem impedire non potest.*

Atque hi quidem ministri, quoniam in sacra illa functione non suam, sed Christi personam gerunt, ea re fit, ut sive boni, sive mali sint, modo ea forma, & materia utantur, quam ex Christi instituto semper Ecclesia Catholica servavit, idque facere proponant, quod Ecclesia in ea administratione facit, veré Sacramenta conficiant, & conferant; ita ut gratiæ fructum nulla res impedire possit, nisi qui ea suscipiunt, seipsos tanto bono fraudare, & Spiritui Sancto velint obsistere. Hanc veró in Ecclesia certam, & exploratam sententiam semper

Ministrorum quæ sit ratio, sess. 7. Concil. Trid. de Sacramentis in genere can. 11. & 12. Vide Gregor. Nazianz. orat. in S. Bapt. Amb. de his, qui myst. init. c. 5. Chrys. Hom. 8. in 1. Cor. Aug. cont. Crescent. lib. 4. c. 20. & 4. cont. Don. c. 4. lib. 2. cont. lit. Petil. c. 47.

per

(1) *Deinceps*) Edit. Pat. *denique.*

per fuisse, Sanctus Augustinus in iis disputationibus, quas adversus Donatistas conscripsit, clarisimé demonstravit. Quod si etiam Scripturæ testimonia quærimus, ipsum Apostolum his verbis loquentem audiamus: *a Ego*, inquit, *plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit: itaque neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.* Ex quo loco satis intelligitur, quemadmodum arboribus nihil obest eorum improbitas, quorum manu satæ sunt, ita nihil vitii aliena culpa contrahi illis posse, qui malorum hominum minesterio Christo insiti sunt. Quare, ut ex D. *b* Joannis Evangelio Sancti Patres nostri docuerunt, Judas etiam Iscariotes plures baptizavit, ex quibus tamen neminem iterum baptizatum fuisse legimus: ita ut præclaré D. Augustinus scriptum reliquerit: *Dedit Baptismum Judas, & non baptizatum est post Judam: dedit* c *Joannes, & baptizatum est post Joannem; quia* (1) *si datum est à Juda, Baptisma Christi erat: quod autem à Joanne datum est, Joannis erat: non Judam Joanni, sed Baptismum Christi, etiam per Judæ manus datum, Baptismo Joannis etiam per manus Joannis dato recté præponimus.*

a 1. Cor. 3. 6. 7.

b Joann. 4. 2.

D. Aug. tract. 1. in Joann.

c Actor. 19. 4.

26. *Quid de illis sentiendum sit, qui impura conscientia Sacramenta administrant.*

Neque veró pastores aliive Sacramentorum ministri, cúm hæc audiunt, satis sibi esse arbitrentur, si posthabita morum integritate, ac conscientiæ munditia, illud tantúm cogitent, quomodo Sacramenta ab illis rité ministrentur. Id enim etsi diligenter curandum est, in hoc tamen omnia, quæ ad eam functionem pertinent, posita non sunt. Meminisse autem semper debent, Sacramenta divinam quidem virtutem, quæ illis inest, nunquam amittere; *d* at veró impuré ea ministrabimus æternam perniciem, & mortem afferre *e*: *Sancta enim*, quod semel, atque iterum, ac sæpius admonere oportet, *sancté, & religiosé tractanda sunt.* *f* Peccatori, ut est apud Prophetam, dixit Deus: *Quare tu enarras justitias meas; & assumis testamentum meum per os tuum? tu veró odisti disciplinam.* Quód si homini peccatis contaminato minus licet de rebus divinis agere; quantum ab eo scelus con-

Sacramenta novæ legis impura conscientia ministrare quám perniciosum ipsis sit ministris. D. Thom. in 3. p. q. 64. art. 4. ex Dion. l. de Eccl. Hier. c. 1. & ex ep. ad Demoph. Cons. Aug. lib. 2. contra ep. Parm. c. 10. & tract. 5. in Joann. & lib. 3. contra Cresc. cap. 6.

d 2. Reg. 6. 7. & 1. Paral. 13. v. 9. 10.

e Isai. 12. 11.

f Psalm. 49. 16. 17. sess. 7. Conc. Trid. de Sacramentis in genere can. 6.

---

(1) *Si datum est à Juda, Baptisma Christi erat, &c.*) Apud P. P. Maur. *Si datus est à Juda Baptismus, Christi erat; qui autem à Joanne datus est, Joannis erat;* Edit. veró Patav. *quia, quod datum est à Juda, Baptisma Christi erat, &c.*

concipi existimandum erit, qui sibi multorum scelerum conscius est, nec tamen sacra mysteria polluto ore conficere, vel in fœdas manus sumere, contrectare, atque aliis porrigere, & ministrare vereatur? cúm præsertim apud Dionysium scriptum sit, *malis symbola* (ita enim Sacramenta appellat) *ne contingere quidem permissum esse.* Sanctitatem igitur sacrarum rerum ministri in primis sectentur, puré ad Sacramenta ministranda accedant, atque ita se ad pietatem exerceant, ut ex eorum frequenti tractatione, & usu, uberiorem in dies gratiam, adjuvante Deo, consequantur.

S. Dionys. de Eccles. Hier. c. 1.

27. *De duobus præcipuis Sacramentorum effectibus.*

Sed jam, his rebus explicatis, docendum erit, quinam Sacramentorum effectus (1) sit: id enim Sacramenti definitioni, quæ supra tradita est, non parum lucis allaturum videtur. Hi autem duo præcipué numerantur. Ac principem quidem locum meritó gratia illa obtinet, quam usitato à Sacris Doctoribus nomine justificantem vocamus: ita enim Apostolus apertissimé nos docuit, cúm inquit, *Christum* a *dilexisse Ecclesiam, & seipsum tradidisse pro ea, ut illam sanctificaret, mundans eam lavacro aquæ* (2) *in verbo.* Quo autem pacto tanta res, & tam admirabilis per Sacramentum efficiatur, ut quemadmodum S. Agustini sententia celebratum est: (3) *Aqua corpus tangat, & cor abluat*, id quidem humana ratione, atque intelligentia comprehendi non potest. Constitutum enim esse debet, nullam rem sensibilem, suapte natura, ea vi præditam esse, ut penetrare ad animam queat. At fidei lumine cognoscimus, omnipotentis Dei virtutem in Sacramentis inesse, qua id efficiant, quod sua vi res ipsæ naturales præstare non possunt.

De Sacramentorum primo effectu, qui est gratia justificans, sess. 7. Conc. Trid. de Sacramentis in genere can. 6. 7. & 8. D. Thom. in 3. p. q. 62. art. 1. 2. 5.

a Ephes. 5. 25. 26.

Aug. tract. 80. in Joann.

Scot. 4. dist. 1. q. 5.

28. *Quomodo effectus Sacramenti initio nascentis Ecclesiæ sint mirabiliter designati.*

Quocirca, ne ulla unquam hujus effectus dubitatio in animis fidelium resideret, cúm ministrari Sacramenta cœptum est, voluit clementissimus Deus, quid illa interiús efficerent, miraculorum significantibus declarare: ut eadem perpetuó interiús fieri constantissimé cre- [illegible] de-

Sacramentorum vis miraculis declarata initio nascentis Ecclesiæ, lib. 4. Veter. & Novi Testament. q. 93.

---

(1) *Sit*) in multis Editionibus, *sint.*

(2) *In verbo*) Edit. Pat. addit. *vitæ*, ut est in textu Apostoli.

(3) *Aqua corpus tangat, & cor abluat*) Ita S. August. apud Maur. & Edit. Patav. contra quam in Edit. Rom. Venet. & Lugd. *aqua corpus abluat, & cor tangat.*

deremus, quamvis longè à nostris sensibus remota essent. Itaque ut omittamus, (1) Salvatore nostro in Jordane baptizato, *a* cœlos apertos esse, & Spiritum Sanctum columbæ specie apparuisse, ut admoneamur, ejus gratiam, cùm salutari fonte abluimur, in animam nostram infundi; ut hoc inquam omittamus (magis enim ad Baptismi (2) sanctificationem, quàm Sacramenti administrationem pertinet) nonne legimus, cùm Pentecostes dei Apostoli Spiritum Sanctum acceperunt, quo deinde prædicandam fidei veritatem, adeundaque pro Christi gloria pericula alacriores, & fortiores fuerunt, tunc facto repentè de cœlo sonitu, tanquam advenientis Spiritus vehementis, apparuisse illis dispertitas linguas, quasi ignis? ex quo intellectum est, Sacramento Confirmationis eundem nobis Spiritum tribui, easque vires addi, quibus possimus Carni, Mundo, & Satanæ, perpetuis scilicet hostibus nostris, fortiter repugnare, & resistere. Atque *b* hæc miracula, quoties Apostoli Sacramenta ista ministrarent, initio nascentis Ecclesiæ aliquandiu visa sunt, donec firmata jam fide, & corroborata, fieri desierunt.

a Matth. 3. 16. Marth. 1. 10. Lucæ 3. 21. 22.

Actor. 2. 3. 4.

b Actor. 8. 17. & 19. 6.

29. *Quanta sit Sacramentorum novæ legis supra veteris legis Sacramenta excellentia.*

Ex iis igitur, quæ de priori Sacramentorum effectu, gratia scilicet justificante, demonstrata sunt, illud etiam planè constat, excellentiorem, & præstantiorem vim Sacramentis novæ legis inesse, quàm olim veteris legis Sacramenta habuerunt: quæ cùm *c* infirma essent, egenaque elementa, *d* inquinatos sanctificabant ad emundationem carnis, non animæ: quare, ut signa tantùm earum rerum, quæ mysteriis nostris efficienda essent, instituta sunt. At verò Sacramenta novæ legis ex Christi latere manantia, *e* qui per Spiritum Sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundant conscientiam nostram ab operibus mortuis, adserviendum Deo viventi; atque ita eam gratiam, quam significant, Christi Sanguinis virtute operantur. Quocirca, si ea cum antiquis Sacramentis conferamus, præterquam quòd plus eficaciæ habent, & utilitate uberiora, & sanctitate augustiora esse invenientur.

Præstantiora esse legis novæ Sacramenta veteribus, docet Aug. lib. 19. cont. Faust. c. 13. & in Psalm. 83. Amb. lib. de Sacram. c. 4.

c Galat. 4. 9.

d Heb. 9. 13.

Sacramenta novæ legis ex Christi latere manant. Aug. l. 2. de Symb. cap. 6. in Joan. tract. 15. & l. 15. Civ. cap. 26.

e Heb. 9. 24.

30.

(1) *Salvatore*) Edit. Pat. *Salvatori.*

(2) *Ad Baptismi sanctificationem*) Edit. Pat. *ad Baptismi significationem*; id est ad significandum id, quod fit in anima per Baptismum.

30 *Quæ Sacramenta Characterem imprimant, & quid sit Character.*

Alter veró Sacramentorum effectus non quidem omnibus communis, sed trium tantummodo proprius, Baptismi, Confirmationis, & Ordinis sacri, est Character, quem animæ imprimunt. Nam cúm Apostolus ait: *a Unxit nos Deus, qui & signavit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris*, voce illa, *Signavit* non obscuré Characterem descripsit, cujus proprium est aliquid signare, & notare. *Est autem Character veluti insigne quoddam animæ impressum, quod deleri numquam potest, eique perpetuó inhæret*: de quo ita apud Sanctum Augustinum scriptum est: *An minús forté Sacramenta Christiana, quám corporalis hæc nota, qua scilicet miles insignitur, poterunt? Illa namque militi ad militiam, quam deseruisset, revertenti, non nova imprimatur, sed antiqua cognoscitur, & approbatur.*

Secundus Sacramentorum effectus est characteris sacri in animam impressio.
Sess. 5. Conc. Trid. de Sacram. in genere can. 9.
a 2. Cor. 1. 22.
Scot. 4. Rep.orth. dist. 6. q. 7. D. Aug lib. 2. contra epist. Parm. cap. 13. Et epist. 50. circa medium, & tract. 6. in Joanne. & l. 1. contra Cresc. c. 30. vide item D. Thom. in 3. p. q. 63.

31. *Quid sit Characteris effectus, & quomodo Sacramenta Characterem imprimentia iterari non debeant.*

Jam veró Character hoc prestat, tum ut apti ad aliquid sacri suscipiendum, vel peragendum efficiamur, tum ut aliqua nota alter ab altero internoscatur. Ac Baptismi quidem Charactere utrumque consequimur, ut ad alia Sacramenta percipienda reddamur idonei, & eo præterea fidelis populus à gentibus, quæ fidem non colunt, distinguatur. Idem autem in Charactere Confirmationis, & Sacri Ordinis licet cognoscere: quorum altero veluti Christi milites ad ejus nominis publicam confessionem & propugnationem, ac contra insitum nobis hostem, *b* & spiritualia nequitiæ in celestibus armamur, atque instruimur, simulque ab iis, qui nuper baptizati, *c* tamquam modó geniti infantes sunt, discernimur: alter veró tum potestatem Sacramenta conficiendi, & ministrandi conjunctam habet; tum eorum, qui hujusmodi potestate præditi sunt, à reliquo fidelium cœtu distinctionem ostendit. Tenenda igitur est Catholicæ Ecclesiæ regula, qua docemur, tria hæc Sacramenta Characterem imprimere, neque ullo unquam tempore iteranda esse. Hæc sunt, quæ generatim de Sacramentis tradenda erunt.

Characteris usus duplex D. Thom. in 3. p. q. 63. art. 2.
Character Baptismi quid efficiat.
Character Confirmationis quid prestet.
Character Sacramenti Ordinis quid signet.
b Ephes. 6. 6. 12.
c 1. Pet. 2. 2.
Tria tantum Sacramenta characterem imprimunt, quæ nec unquam iterantur.
Concilium Florent. in Decret. Euthic. & Trid. c. 9. sess. 7.

32. *Quibus rationibus assequentur Pastores, ut populus Sacramenta veneretur, & his religiosé utatur.*

In cujus argumenti explicatione Pastores duo potissimúm efficere omni studio conentur. Primum est, ut fideles intelligant, quanto honore, & cultu, & veneratione hæc divina, & cœlestia munera digna sint, alte-

In Sacramentorum doctrinâ duo precipuæ observanda.

terum veró, ut quoniam à clementissimo Deo ad communem omnium salutem proposita sunt, iis pié, & religiosé utantur, atque ita Christianæ perfectionis desiderio exardescant, ut si Pœnitentiæ præsertim, & Eucharistiæ saluberrimo usu aliquandiu careant, plurimum damni se fecisse existiment. Hæc autem facilé Pastores assequi poterunt, si quæ de Sacramentorum divinitate, & fructu supra dicta sunt, auribus fidelium sæpius inculcabunt: primúm à Domino Salvatore nostro, à quo nihil nisi perfectissimum proficisci potest, instituta esse: præterea, cúm ministrantur, Spiritus Sancti intima cordis nostri permeantis efficacissimum numen præstó esse: deinde admirabili, & certa curandarum animarum virtute prædita esse: tum per ea immensas illas Dominicæ Passionis divitias ad nos derivari. Postremó veró ostendent, totum Christum ædificium *a* firmissimo quidem lapidis angularis fundamento inniti; verúm nisi verbi Dei prædicatione, & Sacramentorum usu undique fulciatur, magnopere verendum esse, ne magna ex parte labefactatum concidat. Ut enim per Sacramenta in vitam suscipimur, ita hoc veluti pabulo alimur, conservamur, & augemur.

Eucharistiæ, & Pœnitentiæ usus frequenter populo inculcandus.

a Isai. 28. 16. Rom. 9. 33. 1. Pet. 2. 7.

Sacramentis, & verbi Dei doctrina Eclesiam maxime fulciri.

DE BAPTISMI SACRAMENTO.

CAPUT II.

1. *Cur expediat, doctrinam Baptismi frequenter populis fidelibus inculcari.*

Doctrina Sacramentorum quam sit utilis, & necessaria.

EX iis quidem quæ hactenus de Sacramentis universé tradita sunt, cognosci potest, quám necessarium sit ad Christianæ Religionis vel doctrinam percipiendam, vel pietatem exercendam ea intelligere, quæ de illorum singulis credenda Catholica Ecclesia proponit: sed si quis diligentiús *b* Apostolum legerit, sine dubitatione ita statuet, perfectam Baptismi cognitionem à fidelibus magnopere requiri adeo non solúm frequenter, sed gravibus verbis, & Spiritu Dei plenis ejus mysterii memoriam renovat, divinitatem commendat, atque in eo Redemptoris nostri mortem, sepulturam, & re-

b Rom. 6. 3. 4. 5. 1. Cor. 6. 11. 12. & 13. Galat. 3. 27. Ephes. 5. 26.

Baptismi vis quam serio omnibus sit expendenda.

resurrectionem nobis ante oculos, tum ad contemplandum, tum ad immitandum constituit. Quare Pastores nunquam se satis multam operam, & studium in hujus Sacramenti tractatione collocasse arbitrentur.

2. *Quando potissimúm Parocho sermo de Baptismo sit instituendus.*

Verúm præter eos dies, in quibus more majorum, divina Baptismi mysteria potissimúm explananda essent, in Sabbato magno Paschæ, & Pentecostes, quo tempore Ecclesia summa cum religione, maximisque cæremoniis hoc Sacramentum celebrare consueverat, aliis etiam diebus occassionem captent de hoc argumento disserendi. Atque illud in primis tempus maximé opportunum ad eam rem videri poterit, si interdum, cúm Baptismus alicui ministrandus sit fidelis populi multitudinem convenisse animadverterint. Tunc enim facilius multo erit, si minus liceat omnia capita, quæ ad hoc Sacramentum attinet, persequi, unum saltem, aut alterum docere, cúm fideles earum rerum doctrinam, quam auribus percipiunt, simul etiam sacris Baptismi cæremoniis expressam vident, pioque, & attento animo contemplantur. Ex quo deinde fiet, ut unusquisque iis rebus admonitus, quas in alio geri videat, secum recordetur, qua se sponsione Deo obligarit, cúm Baptismo initiatus est; simulque illud cogitet, an vita, & moribus talem se præbeat, qualem ipsa Christiani nominis professio pollicetur. Ut igitur quæ docenda erunt, dilucidé exponantur, quænam sit Baptismi natura, & substantia, aperiendum est: si priús tamen ipsius vocis significatio explicetur.

Solemnis Baptismus Sabbato Paschæ, & Pentecostes agi solitus. Tertul. lib. de Bapt. c. 19. Basil. in exhort. ad Bapt. Amb. in lib. de Myster. Pass. & serm. 62.

3. *Quid Baptismi nomen proprié denotet.*

Ac Baptismum quidem Græcum esse nomen nemo ignorat: quod est in Sacris litteris non solúm eam ablutionem, quæ cum Sacramento conjuncta est, *a* sed etiam omne ablutionis genus, *b* quod aliquando ad passionem translatum est significat; tamen apud Ecclesiæ scriptores non quamvis corporis ablutionem declarat, sed eam, quæ cum Sacramento conjungitur, nec sine præscripta verborum forma ministratur; qua quidem significatione *c* Apostoli ex Christi Domini instituto frequentissimé usi sunt.

Octo Baptismi genera vide apud Dam. lib. 4. de Fid. Orth. cap. 10. Greg. Naz. orat. 40. *a* Isai. 24. 23. Marc. 7. 4. *b* Marc. 10. 38. Lucæ 12. 50. *c* Rom. 6. 3. 4. 1. Corinth. 1. Ephes. 4. 15. Galat. 2. 12. 1. Pet. 3. 21. De variis Baptismi nominibus vide Gregor. Naz. in or. 39. in sancta lumina. Clem. Alex. lib. 1. Pedag. cap. 6.

4. *Quibus præterea nominibus ablutionem Sacramentalem Patres expresserint.*

Alia quoque nomina ad eandam rem significandam Sancti Patres usurparunt. Sacramentum enim fidei appellari, quod illud suscipientes universam Christianæ religio-

Dionysius Areopag. c. 3. de Eccl. Hierarc. Illuminationem vocavit.
a Heb. 10.32.& c.6.4.
Expurgatio, Sepultura. Crux Christi, Plantatio.
b 1. Corinth. 5. 7.
c Rom. 6. 4.
S. Dionys. de Eccles. Hierar. cap. 12.

gionis fidem profiteantur, D. Augustinus testatur. Alii veró, quia fide corda nostra illuminantur, quam in Baptismo profitemur, hoc Sacramentum illuminationem vocarunt: nam & Apostolus ita inquit: *a Rememoramini pristinos dies in quibus illuminati, magnum certamen sustinuistis passionum*, tempus nimirum, quo baptizati erant, significans. Chrysostomus præterea in oratione, quam ad (1) Baptizandos habuit, tum expurgationem, quia per Baptismum *b* expurgamus vetus fermentum, ut simus nova conspersio, tum sepulturam, *c* tum plantationem, tum crucem Christi nominant: quarum omnium apellationum causam ex Epistola ad Romanos scripta licet colligere. Cur autem D. Dionysius principium sanctissimorum mandatorum vocaverit, perspicuum est: cúm hoc Sacramentum veluti janua sit, qua in Christianæ vitæ societatem ingredimur, atque ab eo divinis præceptis obtemperandi initium (2) facimus. Atque hæc de nomine breviter exponenda erunt.

5. *Quæ sit Baptismi definitio.*

Definitiones Baptismi vide apud Alex. de Ales, in 4. art. q. 11. per totam, & D. Thom. in 3. p. q. 66. art. 1.
d Joann. 3.
e Ephes. 5. 26.
f Ephes. 2. 3.
g Joann. 1. 12. 13.

Quod autem ad rei definitionem attinet, etsi multæ ex Sacris scriptoribus afferri possunt, illa tamen aptior, & commodior esse videtur, quam ex verbis Domini apud Joannem, & Apostoli ad Ephesios licet intelligere. Nam cúm Salvator dicat: *d Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non potest introire in Regnum Dei*; & Apostolus cúm de Ecclesia loqueretur: *e Mundans eam lavacro aquæ* (3) *in verbo*: ita fit ut recté, & apposité definiatur, Baptismum esse Sacramentum regenerationis per aquam in verbo. *f* Natura enim ex Adam filii iræ nascimur; per Baptismum veró in Christo filii misericordiæ renascimur: si quidem *g* dedit hominibus potestatem filios Dei fieri, iis, qui credunt in nomine ejus, qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.

6. *Qua ratione Baptismi Sacramentum perficiatur.*

Baptismus ablutione, & forma verborum perficitur.

Sed quibuscumque tandem verbis Baptismi naturam explicari contigerit docendus erit, populus, hoc Sacramen-

---

(1) *Ad Baptizandos*) sive *ad Illuminandos*, apud PP. Maur. non *Baptizatos*, ut in Ed. Rom. & Ven. antiq.

(2) *Facimus*) Ed. Pativ. *faciamus*, & quidem multo melius.

(3) *In verbo*) Edit. Pat. addit *vitæ*, ut est in textu Apostoli.

mentum confici ablutione, cui ex Domini Salvatoris instituto certa, & solemnia verba necessarió adhibentur, quemadmodum semper Sancti Patres docuerunt: Quod apertissimo illo D. Augustini testimonio demonstratur: *Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum.* Id veró eo diligentiús monere oportebit, ne forte fideles in eum errorem inducantur, ut existiment, quod vulgó dici solitum est, aquam ipsam, quæ ad conficiendum Baptismum in sacro fonte asservatur, Sacramentum esse. Tunc enim Sacramentum Baptismi dicendum est, cúm aqua ad abluendum aliquem, additis verbis, quæ à Domino instituta sunt, reipsa utimur. Jam veró quoniam singula Sacramenta ex materia, & forma constituit initio diximus, cúm generatim de omnibus Sacramentis ageretur, idcirco quæ utraque sit in Baptismo, à Pastoribus declarandum erit.

Chrysost. Hom. 24. in Joann. Aug. l.6. cont. Donat. cap. 25. Conc. Flor. & Trid. D. Aug. tract. 80. in Joann.

Aqua non potest dici Sacramentum, sed ablutio.

7. *Quæ sit propria Baptismi materia.*

Materiam igitur, sive elementum hujus Sacramenti, esse omne naturalisi aquæ genus, sive ea maris sit, sive fluvii, sive paludis, sive putei, aut fontis, quæ sine ulla adjunctione aqua dici solet. Nam & Salvator docuit: *a Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei*: & Apostolus inquit: *b Ecclesiam lavacro aquæ mundatam esse*: & in B. Joannis epistola scriptum legimus: *c Tres sunt, qui testimonium dant in terra, spiritus, & aqua, & sanguis*; quod etiam *d* aliis Sacrarum litterarum testimoniis comprobatur.

De materia Baptism. sess. 7. Conc. Trid. de Baptismo can. 2. Conc. Florent.

a Joann. 3. 5.

b Ephes. 5. 8.

c 1. Joann. 5. 1.

d Actor. 8. 10. 47. Heb. 10. 2. & 1. Pet. 3. 20.

8. *Locus D. Mathæi de Baptismo ignis exponitur.*

Quod veró à Joanne Baptista dictum est, venturum esse Dominum, *e* qui baptizaret in Spiritu Sancto, & igne, id quidem nullo modo de Baptismi materia intelligendum est, sed vel ad intimum Spiritus Sancti effectum vel certé ad miraculum referri debet, *f* quod die Pentecostes apparuit, cúm Spiritus Sanctus é Cœlo in Apostolos ignis specie delapsus est: de quo alio loco Christus Dominus noster prædixit: *g Joannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu Sancto non post multos hos dies.*

e Matth. 3. 12. Sic exponitur Hier. in Matth.

f Actor. 2. 3. Sess. 7. Conc. Trid. de Baptismo can. 1.

g Actor. 1. 5. Amb. lib. 1. de Sacrament. c. 5. & 6. & lib. 2. per totum.

9. *Quibus figuris, & Prophetiis vis aquarum Baptismi sit demonstrata.*

Verúm idem quoqué à Domino tum figuris, tum Prophetarum oraculis significatum esse, ex divinis Scripturis animadvertimus. Diluvium enim, *h* quo mundus purgatus est, quod *i* multa malitia hominum esset in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum, hu-

h Genes. 6. 5.
Diluvium olim Baptismum repræsentavit.
i Genes. 6. 5.

hujus aquæ figuram, & similitudinem gesisse, Apostolorum Princeps *a* in priori epistola ostendit. *b* Et maris rubri transitum ejusdem aquæ significationem habuisse, *c* D. Paulus ad Corinth. scribens exposuit. Ut interim omittamus, *d* tum Naaman Syrii ablutionem, *e* tum probaticæ piscenæ admirabilem vim, & alia id genus multa, in quibus hujus mysterii symbolum inesse facilé apparet.

a 1. Pet. 3. 21.
Mare Rubrum.
b Exod. 14. 21.
c 1. Corinth. 10.
Naaman ablutio.
d 4. Reg. 5. 14.
e Joann. 5. 1.
Probatica piscina.
Vim aquarum Baptismi prævidit Isai.
f Isai. 55. 21.
g Ezech. 47. 1.
h Zachar. 13. 1.

De prædictionibus autem dubitare nemo potest, quin aquæ illæ, ad quas tam liberaliter *f* Isaias Propheta omnes sitientes invitat, *g* vel quas à templo egredientes Ezechiel in spiritu vidit, (1) tum *h* præterea fons ille, quem domui David, & habitantibus Hierusalem paratum in ablutionem peccatoris, & menstruatæ Zacharias prænunciavit, ad salutem Baptismi aquam indicandam, atque exprimendam pertineant.

10. *Cur aqua ad Baptismum conficiendum non potiús uti voluerit Deus, quám alia materia.*

Aquæ usus in Baptismo quam sit naturæ consentaneus, & conveniens.
S. Hieron Epist. 83. tom. 2. vide D. Thom. in 3. p. q. 66. art. 3.
Prima ratio.

Quantum veró Baptismi naturæ, & virtuti consentaneum fuerit, ut ejus propria materia aqua institueretur, pluribus quidem rationibus. D. Hieronymus ad Occeanum scribens demonstravit. Sed quod ad hunc locum attinet, Pastores docere in primis poterunt, quoniam hoc Sacramentum omnibus sine ulla exceptione ad consequendam vitam necessarium erat, idcirco aquæ materiam, quæ (2) nunquam non prestó est, atque ab omnibus facilé parari potest, maximé idoneam fuisse. Deinde aqua effectum Baptismi maximé significat: ut enim aqua sordes abluit, ita etiam Baptismi vim, atque efficientiam, quo peccatorum maculæ eluuntur, optimé demonstrat. Accedit illud, quód, quemadmodum aqua refrigerandis corporibus aptissima est, sic Baptismo cupiditatum ardor magna ex parte restringitur.

Secunda ratio.

Tertia ratio

11. *Aquæ simplici, & naturali quare Chrisma adjiciatur.*

Aquæ simplici, & naturali cur chrisma adjiciatur, v de Amb. lib. 1. de Sacrament. c. 2. & lib. 3. cap. 1. Innoc. l. 1. Decret. tit. 43. c. Cum venisset. Dam. lib. 3. cap. 10. in fin.

Illud veró animadvertendum est: quamvis aqua simplex, quæ nihil aliud admixtum habet, materia apta sit ad hoc Sacramentum conficiendum, quoties scilicet Baptismi ministrandi necessitas indicat; tamen ex Apostolorum traditione, semper in Catholica Ecclesia observatum esse, ut, cúm solemnibus cæremoniis Baptismus conficitur, sacrum etiam Chrisma addatur, quo Baptismi

(1) *Tum præterea*) vox *tum* deest in Ed. Patav. & quidem redundare videtur in Rom.

(2) *Numquam*) Ed. Pat. *nusquam.*

mi effectum magis declarari perspicuum est. Docendus quoque erit populus, etsi aliquando incertum esse potest, utrum hæc, an illa vera aqua sit, qualem Sacramenti perfectio requirat; hoc tamen pro certo habendum esse nunquam ex alia materia, quám ex aquæ naturalis liquore, Baptismi Sacramentum ulla ratione confici posse.

12. *Quare promiscué omnibus fidelibus perfecta Baptismi forma claré exponenda sit.*

Sed duarum partium, ex quibus Baptismus constare debet, postquam altera, hoc est materia, diligenter explicata fuerit, studebunt Pastores eadem diligentia formam etiam tradere, quæ est altera ejus pars maximé necessaria. In hujus autem Sacramenti explicatione eo majori cura, & studio elaborandum putabunt; quód tam sancti mysterii notitia non solúm sua sponte fideles vehementer delectare potest, quod quidem in omni divinarum rerum scientia communiter evenit, verúm etiam ad usus feré quotidianos summopere expetenda est. Cúm enim sæpe incidant tempora, quemadmodum suo loco planiús dicetur, in quibus tum ab aliis de populo, tum sæpissime à mulierculis Baptismum ministrari oporteat, ita fit, ut promuiscué omnibus fidelibus ea, quæ ad hujus Sacramenti substantiam pertinent, cognita, & perspecta esse debeant.

Quám sæpe, & quanta cura Baptismi natura sit inculcanda.

13. *Quæ sit perfecta, & absoluta bujus Sacramenti forma.*

Aug. l. 6. cont. Donat. c. 25. Gregor. Naz. orat. 30. Baptismi forma.

Quare dilucidis, & apertis verbis, quæ facilé percipi ad omnibus possit, Pastores docebunt, hanc esse perfectam, & absolutam Baptismi formam: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* Ita enim à Domino, & Salvatore nostro traditum est, cúm Apostolis apud Matthæum præcepit: *a Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* Ex illo autem verbo, *Baptizantes*, Catholica Ecclesia divinitus edocta optimé intellexit, in hujus Sacramenti forma actionem ministri exprimendam esse: quod quidem fit, cúm dicitur: *Ego te baptizo.* Ac quoniam, præter ministros, tum illius personam qui baptizatur, tum principalem causam, quæ Baptismum efficit, significare oportebat, idcirco illud pronomen, *Te*, & distincta divinarum personarum nomina adduntur, ut absoluta Sacramenti forma iis verbis concludatur, quæ modo exposita sunt: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* Neque enim sola Filii persona, de quo à Joanne scribitur: *b Hic est, qui baptizat*, sed simul omnes Sanctæ Trinitatis personæ

a Matth. 28. 19. 20. Actio ministri in Baptismo ex Christi verbo esse necessaria colligitur.

Persona, quæ baptizatur.

Principalis causa sanctificationis est Sanct. Trinitas.

b Joann. 1. 33.

Amb. lib. 1. de Spiritu Sancto, c. 24. & l. 2. de Sacrament. c. 7.
In forma Baptismi quid Nomen significet.

næ ad Baptismi Sacramentum operantur. Quod autem *in Nomine*, non *in Nominibus* dictum est, hoc plané declarat unam Trinitatis naturam, & divinitatem. Etenim hoc loco *Nomen* ad personas non refertur, sed divinam substantiam, virtutem, & potestatem, quæ una, ex eadem est in tribus personis, significat.

14. *An in forma Baptismi verba omnia perinde sint necessaria.*

Ignorantia linguæ Latinæ, mutans Baptismi verba, verum confert Baptisma.
Summa Conciliorum, fol. 220.
Bernardus ep. 340.
Græcorum baptizandi ratio.
Alex. de Ales, 4. p. q. 13. memb. 3. art. 2.
Conc. Florent. in doctrina de Sacram.

Sed in hac forma, quam integram, & perfectam esse ostendimus, observandum est, quædam prorsus necessaria esse, quæ si omittantur, Sacramentum confici non potest: quædam veró non ita necessaria, ut, si desint, Sacramenti ratio non constet: cujusmodi est vox illa, *Ego* cujus vis in verbo *Baptizo* continetur. Imó veró in Ecclesiis Græcorum variata dicendi ratione prætermitti consuevit: propterea quód nullam fieri oportere ministri mentionem judicarunt. Ex quo factum est, ut in Baptismo hac forma passim utantur: *Baptizatur servus Christi in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*; à quibus tamen perfecté Sacramentum ministrari, ex Concilii Florentini sententia, & definitione apparet cúm iis verbis satis explicetur id, quod ad Baptismi veritatem attinet nimirum ablutio, quæ tunc reipsa peragitur.

15. *Quomodo Apostoli in nomine Christi baptizaverint.*

D. Thom. in 3. p. q. 66. art. 6.
a Act. e. 38. 16. & 10. 48.
Baptizabant Apostoli in nomine Christi, hoc est in forma tradita à Christo.
Math. 28.

Dam. lib. 4. cap. 10.

Quód si etiam aliquando tempus fuisse dicendum est, cúm Apostoli *a* in nomine tantum Domini Jesu Christi baptizarent, id quidem Spiritus Sancti afflatu eos fecisse exploratum nobis esse debet, ut initio nascentis Ecclesiæ, Jesu Christi nomen prædicatio illustrior fieret, divinaque, & immensa ejus potestas magis celebraretur. Deinde veró rem penitus introspicientes, facilé intelligemus, nullam earum partium in ea forma desiderari, quæ ab ipso Salvatore præscriptæ sunt. Qui enim Jesum Christum dicit, simul etiam Patris personam, à quo unctus est, & Spiritum Sanctum, quo unctus est, significat.

16. *Apostolos in nomine Christi, tacitis aliis duabus personis Trinitatis, numquam baptizasse credendum est.*

S. Amb. lib. 1. de Spiritu Sancto c. 3.
Cúm nomen Jesus adoramus, totum Dei majestatem veneramur.
Petrus Chrysologus serm. 144.

Quanquam dubium fortasse videri potest, an hujusmodi forma Apostoli aliquem baptizaverit; si Ambrosii, & Basilii sanctissimorum, & gravissimorum Patrum auctoritatem sequi volumus, qui ita Baptismum in nomine Jesu Christi interpretati sunt, ut dixerint, iis verbis significari Baptismum, non qui à Joanne, sed quià Christo Domino traditus esset: tametsi à communi, & usi-

usitata forma, quæ distincta trium personarum nomina continet, Apostoli non discederent. Atque hoc loquendi genere Paullus etiam in epistola ad Galatas usus videtur, cúm inquit, *a Quicunque in Christo baptizati estis, Christum induistis*, ut significaret, in fide Christi, nec alia tamen forma, quam idem Salvator, & Dominus noster servandam præceperat, baptizatos esse. Hactenus igitur de materia, & forma, quæ ad Baptismi substantiam maximé pertinet, fideles docere satis fuerit.

a Gal. 3. 27. 1. Cor. 12.

17. *Quo pacto in hoc regenerationis mysterio fieri debeat ablutio.*

Quoniam vero in hoc Sacramento conficiendo legitimæ etiam ablutionis rationem servare oportet, idcirco ejus quoque partis doctrina á Pastoribus tradenda est, atque ab eis breviter explicandum, communi Ecclesiæ more, & consuetudine receptum esse, ut Baptismus uno aliquo ex tribus modis confici posset. Nam qui hoc Sacramento initiari debent, vel in aquam merguntur, vel aqua in eos infunditur, vel aquæ aspersione tinguntur. Ex his autem ritibus: quicumque servetur, Baptismum veré perfici credendum est. Aqua enim in Baptismo adhibetur ad significandam animæ ablutionem, quam efficit; quare Baptismus ab *b* Apostolo lavacrum appellatus est. Ablutio autem non magis fit, cúm aliquis aqua mergitur, quod diu à primis temporibus in Ecclesia observatum animadvertimus, quám vel aquæ effussione, quod nunc in frequenti usu positum videmus, vel aspersione, quemadmodum *c* à Petro factum esse colligitur, cúm uno die tria millia hominum ad fidei veritatem traduxit, & baptizavit.

Ablutio Baptismi tribus modis fieri potest. D. Tom. in 3. p. q. 66. art. 7.

b Ephes. 5. 26. Lavacrum regenerationis.

Trina mersio fuit in usu Aug. tempore.

c Act. 2. 41.

18. *Unica ne ablutio requiratur, an trina.*

Utrum veró unica, an trina ablutio fiat nihil referre existimandum est. Utrovis enim modo & antea in Ecclesia Baptismum veré confectum esse, & nunc confici posse, ex Divi Gregorii Magni epistola ad Leandrum scripta satis apparet. Retinendus est tamen à fidelibus is ritus, quem unusquisque in sua Ecclesia servari animadverterit.

Una ne, an trina ablutio fieri debeat, cap. 49. Act. Apostolorum.

19. *Quare caput hic potissimúm abluatur.*

Atque illud præcipué monere oportet, non quamlibet corporis partem, sed potissimúm cpaut, in quo omnes tum interiores, tum externi sensus vigent, abluendum, simulque ab eo, qui baptizat, non ante, aut post ablutionem, verba Sacramenti, quæ formam continent, sed eodem tempore, quo ablutio ipsa peragitur, pronuncianda esse.

Conc. Tolet. IV. cannon. 5.

Dion. lib. de Eccles. Hier. cap. 4. D. Tom. in 3. p. q. 66. art. 7. ad 3

Verba Sacramenti eodem tempore, quo abluitur cap. Pronunciand a sunt.

Psalm. 28. Dominus super aquas.

20. *Christus ne Baptismum ante, an post passionem instituerit.*

Duo tempora institutionis Baptismi.
D. Tom. in 3. p. q. 66. art. 2.
Quando Christus Baptismum instituerit.

His expositis, conveniet præterea docere, atque in memoriam fidelium reducere, Baptismum, quemadmodum & reliqua Sacramenta, à Christo Domino institutum esse. Hoc igitur Pastores frequenter docebunt, explicabuntque duo diversa tempora Baptismi notanda esse: alterum, cùm Salvator eum instituit: alterum, cùm lex de eo suscipiendo sancita est. Ac quod ad primum attinet, tunc à Domino hoc Sacramentum institutum esse perspicitur, cùm ipse à *a* Joanne baptizatus sanctificandi virtutem aquæ tribuit. Testantur enim Sancti Gregorius Nazianzenus, & Agustinus, eo tempore aquæ vim generandi, in spiritualem scilicet vitam, datam esse. Et alio loco ita scriptum reliquit: *Ex quo Christus in aqua mergitur, ex eo omnia peccata abluit aqua.* Et alibi *Baptizatur Dominus, non mundari indigens, sed tactu mundari indigens, sed tactu mundæ carnis aquas mundans, ut vim abluendi habeant.* Atque ad eam rem illud maximo argumento esse potuit, quód tunc Sanctissima Trinitas, in cujus nomine Baptismus conficitur, nomen suum præsens declaravit. *b* Vox enim Patris audita est, Filii persona aderat, & Spiritus Sanctus in columbæ specie descendit; præterea cœli aperti sunt, quo nobis jam per Baptismum licet ascendere. Quód si quis scire cupiat, quanam ratione tanta, & tam divina virtus à Domino aquis tributa sit id quidem humanam intelligentiam superat: hoc veró satis percipi à nobis potest, Baptismo à Domino suscepto, sanctissimi, & purissimi ejus corporis tactu, aquam ad Baptismi salutarem usum consecratam esse; ita tamen, ut hoc Sacramentum, etsi ante Passionem institutum fuerit à Passione tamen, quæ omnium Christi actionum tanquam finis erat, vim, & efficientiam duxisse, credendum sit.

a Matth. 3. 16.
D. Greg. Naz. orat. in Natal. Salvatoris circa fin.
Amb. serm. 15. & 21. semper Beati Immaculati.
Aug. serm. 29. 36. & 37. de Tempore.
Aquæ vis per Christum est aucta.
Tota Trinitas in Baptismo Christi præsens suum nomen declaravit.
b Matth. 3. 17.
Marci 1. 10.
Lucæ 3. 21.
Aug. serm. 36. de Tempore.
Baptismus ante Christi passionem fuit quidem usitatus, postea tamen vim suam accepit.

21. *Quando lex Baptismi homines obligare cœperit.*

Lex de Baptismo suscipiendo quando lata fuerit.

Sed de altero etiam, quo scilicet tempore lex de Baptismo lata fuerit, nullus dubitandi locus relinquitur. Nam inter sacros Scriptores convenit, post Domini resurrectionem, cùm Apostolis precepit: *c Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*, ex eo tempore omnes homines, qui salutem æternam consecuturi erant, lege de Baptismo teneri cœpisse. Quod quidem ex Apostolorum Principis auctoritate colligitur, cùm inquit: *d Regeneravit nos in spem vivam per Resurrectionem Jesu Christi ex mortuis.* Idemque ex illo Pauli loco; *e Seipsum tradidit pro ea,* ut

c Matth. 28. 19.
Marc. 16. 15. 16.
Quando Baptismus homines obligare cœpit.

d 1. Pet. 1. 3.

e Ephes. 5. 25. 26.

ut illam sanctificaret, (cúm de Ecclesia loqueretur) *mundans eam lavacro aquæ in verbo*, licet cognoscere. Uterque enim Baptismi obligationem ad tempus, quod mortem Domini consecutum est videtur retulisse: ut dubitandum nullo modo sit verba etiam illa Salvatoris: *a Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei*, id ipsum tempus spectasse, quod post passionem futurum erat.

a Joann. 3. 5.

22. *Sacramentum Baptismi in quanta veneratione habendum.*

Ex iis igitur, si accuraté à Pastoribus tractentur, haud dubium esse potest, quin fideles maximam in hoc Sacramento dignitatem agnoscant, ac summa animi pietate venerentur: præsertim veró cúm cogitarint præclara illa, & amplisima munera, quæ cúm Christus Dominus baptizaretur, miraculorum significationibus declarata sunt, singulis, cúm baptizantur, intima Spiritus Sancti virtute donari, atque impertiri. Ut enim, si quemadmodum *b* Elisæi puero contingit, nobis oculi ita aperirentur, ut cœlestes res intueri possemus, nemo adeo communi sensu carere putandus est quem divina Baptismi mysteria in maximam admirationem non traducerent; cur idem etiam eventurum non existimemus, cúm à Pastoribus hujus Sacramenti divitiæ ita expositæ fuerint, ut eas fideles, si non corporis oculis, at mentis acie fidei splendore illuminatæ, contemplari queant?

Quanta munera in Baptismo conferantur, ex his, quæ in Christi Baptismo evenerunt, docet D. Thom. in 3. p. q. 39. art. 5. & 6.

b 4. Reg. 6. 17.

23. *Quod hominum genera Baptismum administrare possint.*

Jam veró à quibus ministris hoc Sacramentum conficiatur, non utiliter modo, sed necessarió tradendum videtur; tum ut ii, quibus præcipué hoc munus commissum est illud sancté, & religiosé curare studeant: tum ut ne quis tanquam fines suos egressus, in alienam possessionem intempestivé ingrediatur, vel superbé irrumpat; cúm in omnibus ordinem servandum esse *c* Apostolus admoneat. Doceantur igitur fideles, triplicem esse eorum ordinem: ac in primo quidem Episcopos, & Sacerdotes collocandos esse, quibus datum est, ut jure suo, non extraordinaria aliqua potestate, hoc munus exerceant. Iis enim in Apostolis præceptum est à Domino, *d Euntes baptizate.* Quamvis Episcopi, ne graviorem illam docendi populi curam deserere cogerentur, *e* Baptismi ministerium Sacerdotibus relinquere soliti essent. Quód veró Sacerdotes jure suo hanc functionem exerceant, ita ut præsente etiam Episcopo ministrare Baptismum possint, ex doctrina Patrum, & usu Ecclesiæ constat. Nam, cúm ad Eucharistiam consecrandam institu-

Non homo, sed Christus est, qui baptizat: Sacerdos veró legatione tantúm pro Christo fungitur.
Joann. 1. Super quem, &c. Cyp. de Baptism. Christi circa princip. Et dicitur: Ego te baptizo in nomine, &c.
c 1. Corinth. 14.
Triplex ordo ministrorum Baptismi. Primus ordo est Episcoporum, & Sacerdotum.
Isid. lib. 2. de Officio, Eccles. cap. 24.
d Matth. 28. 19.
e 1. Corinth. 1. 17.
Sacerdotum proprium est Baptismum conferre. D. Thom. in 3. p. q. 67. art. 2.

a 1. Corinth. 10. 17. Vide Leonem Magnum epist. 88.

tuti sint a quæ est pacis, & unitatis Sacramentum consentaneum fuit, potestatem iis dari omnia illa administrandi, per quæ necessarió hujus pacis, & unitatis quilibet particeps fieri posset. Quód si aliquando Patres Sacerdotibus sine Episcopi venia, baptizandi jus permissum non esse dixerunt, id de eo Baptismo, qui certis anni diebus solemni cæremonia administrari consueverat, intelligendum videtur.

Secundus ordo est Diaconorum.

Diaconi sine necessitate baptizare non possunt, dist. 93. c. Diaconus. D. Thom. in 3. p. q. 67. art. 1. & de Consec. dist. 4. c. Cunctas.

Secundum ministrorum locum obtinent Diaconi, quibus sine Episcopi, aut Sacerdotis concessu non licere hoc Sacramentum administrare, plurima Sanctorum Patrum decreta testantur.

Quilibet in necessitate baptizare potest, sess. 7. Conc. Trid. de Baptism. can. 4. Conc. item Later. c. 1. & habetur de Summa Trinit. cap. Firmiter, & Conc. Flor. in Decr. Eugenii.

24. *Qui Sacramentum Baptismi in casu necessitatis conferre possint.*

Extremus ordo illorum est, qui cogente necessitate, sine solemnibus cæremoniis baptizare possunt; quo in numero sunt omnes etiam de populo, sive mares, sive fœminæ, quacumque illi sectam profiteantur. Nam & Judæis quoque, & infidelibus, & Hæreticis, cúm necessitas cogit, hoc munus permissum est; si tamen id efficere propositum eis fuerit, quod Ecclesia Catholica in eo administrationis genere efficit. Hæc autem cúm multa veterum Patrum, & Conciliorum decreta confirmarunt, tum veró à Sacra Tridentina Synodo anathema in eos sancitum est, qui dicere audeant, Baptismum, qui etiam datur ab Hæreticis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, cum intentione faciendi, quod facit Ecclesia, non esse verum Baptismum. In quo profectó summam Domini nostri bonitatem & sapientiam licet admirari. Nam cúm hoc Sacramentum necessarió ab omnibus percipiendum sit, quemadmodum aquam ejus materiam instituit, qua nihil magis commune esse potest, sic etiam neminem ab ejus administratione excludi voluit. Quamvis, ut dictum est, non omnibus liceat solemnes ceremonias adhibere, non quidem, quód ritus, aut cæremoniæ plus dignitatis, sed quód minus necessitatis, quám Sacramentum habeant.

Populares non debent solemnes cæremonias in Baptismo adhibere. D. Thom. in 3. p. q. 67. art. 3.

25. *Quis ordo in baptizando à fidelibus servandus sit.*

Neque veró hoc munus ita omnibus promiscué permissum esse fideles arbitrentur, quin ordinem aliquem ministrorum statuere maximé deceat. Mulier enim, si mares adsint, Laicus item præsente Clerico, tum Clericus coram Sacerdote, Baptismi administrationem sibi sumere non debent. Quamquam obstetrices, quæ baptizare consueverunt, improbandæ non sunt, si interdum præsente aliquo viro, qui hujus Sacramenti conficiendi

di minimè peritus sit, quod aliàs viri magis proprium officium videretur, ipse exequantur.

26. *Cur præter eos, qui baptizant, in regenerationis mysteriis Patrini adbibeantur.*

Accedit autem ad eos ministros, qui, ut hactenus declaratum est, Baptismum conficiunt, aliud enim ministrorum genus, qui ad sacram, & salutarem ablutionem celebrandam ex vetustissima Catholicæ Ecclesiæ consuetudine adhiberi solent; ii nunc Patrini, olim Susceptores, Sponsores, seu Fidejussores, communi vocabulo à rerum divinarum scriptoribus vocabantur. De quorum (1) munere, quoniam ad omnes ferè laicos pertinet, accuratè à Pastoribus agendum erit, ut fideles intelligant, quæ potissimum ad illud rectè perficiendum necessaria sint. In primis verò explicare oportet, quæ causa fuerit, cur ad Baptismum præter Sacramenti Ministros, Patrini etiam, & Susceptores adjungerentur. Quod quidem optimo jure factum esse omnibus videbitur, si meminerint, Baptismum esse spiritualem regenerationem, per quam filii Dei nascimur. De ea enim ita loquitur D. Petrus: *a Sicut modo geniti infantes rationabiles sine dolo, lac concupiscite.* Ut igitur postquam aliquis in hanc lucem editus est, nutrice, & pœdagogo indiget, quorum ope, atque opera educetur, ac doctrina, & bonis artibus erudiatur: ita etiam necesse est, ut qui ex Baptismi fonte vitam spiritualem vivere incipiunt, alicujus fidei, & prudentiæ committantur; à quo Christianæ religionis præcepta haurire, ad omnemque pietatis rationem institui possint, atque ita paullatim in Christo adolescere, donec tandem viri perfecti, juvante Domino, evadant: cum præsertim Pastoribus, qui publicæ Parochiarum curationi præpositi sunt, tantum temporis non supersit, ut privatam illam coram pueros in fide erudiendi suscipere possint. Hujus autem vetustissimæ consuetudinis præclarum testimonium à Divo Dionysio habemus, cùm inquit; *Divinis nostri Ducibus* (sic enim Apostolus vocat) *in mentem venit, & visum est suscipere infantes, secundum istum sanctum modum, quòd naturales parentes pueri eum cuidam docto in divinis, veluti pædagogo traderet, sub quo sicut sub divino patre, & salvationis sanctæ susceptore reliquum vitæ puer degeret.* Eandem vero sententiam confirmat Higinii auctoritas.

De Patrinis baptizandorum agit Dionys. l. de Eccles. Hier. cap. 4. Alex. de Ales. 4. p. q. 10. memb. 3. art. 1.

D. Thom. in 3. p. q. 67. art. 7.

a 1. Pet. 2. 2.

Patrinorum adhibendorum quam vetusta sit consuetudo.

S. Dionys. de Eccles. Hier. cap. 12. in fin. Higin. Papa de Cons. dist. 4. cap. In Catechismo, & ibid. cap. Non plures, & cap. In Baptismate, & 30. q. 1. cap. Pervenit, & seq.

27.

(1) *Munere*) perperam in Edit. Rom. & Ven. antiq. *numero*.

27. *Cognatio spiritualis in Baptismo contracta matrimonium impedit, & dirimit.*

Quamobrem sapientissimé à Sancta Ecclesia constitutum est, ut non solúm is, qui baptizat cum baptizato, sed etiam susceptor cum eo, quem suscipit & cum ejus veris parentibus affinitate (1) devinciantur: ita ut legitima nuntiarum fœdera inter hos homines iniri non possint, atque inita dirimantur.

De Affinitate in Baptismo contracta, sess. 24. Conc. Trid. de Reformat. Matrim. cap. 2. 30. q. 1. vide item, & de Cognat. spirit. in 6.

28. *Quæ sint Patrinorum parte, quidque ab illis exigatur.*

Præterea docere oportet fideles, quæ sint Susceptoris partes. Etenim hoc munus adeo negligenter in Ecclesia tractatur, ut nudum tantum hujus functionis nomen relictum sit: quid autem sancti in eo contineatur, ne suspicari quidem homines videantur. Hoc igitur universi Susceptores semper cogitent, se hac potissimum lege obstrictos esse, ut spirituales filios perpetuó commendatos habeant, atque in iis, quæ ad Christianæ vite institutionem spectant, curent diligenter, ut illi tales se in omni vita præbeant, quales eos futuros esse solemni cæremonia spoponderunt. Audiamus, quid ea de re Sanctus Dyonisius scribat, verba Sponsoris exprimens; *Spondeo puerum inducturum, cúm ad sacram intelligentiam venerit, sedulis adhortationibus meis, ut abrenunciet contrariis omnino, profiteatur, peragatque divina, quæ pollicetur.* Item Divus Augustinus: *Vos*, inquit, *ante omnia tam viros, quám mulieres, qui filios in Baptismate suscepistis, moneo, ut cognoscati fidejussores apud Deum extitisse pro illis, quos visi estis de sacro fonte suscipere.* Ac profectó decet maximé, eum, qui aliquód officium suscepit, in eo diligenter exequendo numquam defatigari; & qui se alterius pædagogum, & custodem professus est, minimé pati, illum esse desertum, quem semel in fidem, & clientelam suam recepit, donec illum opera, & presidio suo agere intellexerit. Quæ autem filiis spiritualibus tradenda sint, paucis Divus Augustinus comprehendit, cúm de hoc ipso Susceptorum officio loqueretur: ait enim, *Debent eos admonere, ut castitatem custodiant, justitiam diligant, charitatem teneant, & ante omnia Symbolum, & orationem Dominicam eos doceant, Decalogum etiam, & quæ sint prima Christianæ religionis rudimenta.*

Patrinorum officium. D. Thom. in 3. p. q. 67. art. 8.

Dionys. de Eccles. Hier. cap. 2.

D. Aug. serm. 163. de Tempore. Amb. lib. 1. de Sacrament. cap. 2. in fin.

Quid Susceptores filios suos spirituales docere debeant, fusius Aug. serm. 163. de Tempore; sed hæc habentur de Consec. dist. 4. c. Vos autem.

26.

(1) *Devinciantur*) Edit. Pat. *devinciatur.*

29. *Quivis promiscuè ad Susceptoris munus non est admittendus.*

Quæ cúm ita se habeant, facilé intelligimus, cuinam hominum generi sanctæ hujus tutelæ administratio committenda non sit; nimirum iis, qui eam gerere aut fideliter nolint, aut sedulo, & acuraté non queant. Quocirca præter naturales parentes, quibus non licet eam curationem suscipere, ut ex eo magis appareat, quantum hæc spiritualis educatio à carnali distet; Hæretici in primis, Judæi, in fideles ab hoc munere omnino prohibendi sunt, ut qui in ea cogitatione, & cura semper versentur, ut fidei veritatem mendaciis obscurent, atque omnem Christianam pietatem evertant.

Quales Patrini sint assumendi. Parentes naturales filios suos suscipere non possunt, 30. q. 1. cap. Pervenit. D. Tom. in 3. p. q. 65. art. 8. ad secundum. Neque Infideles, & Hæretici ex Conc. Mog. can. 55. & de Consec. dist. 4. c. In Baptismate.

30. *Quis Patrinorum numerus esse debeat.*

Plures quoque ne baptizatum de Baptismo suscipiant, sed ut unus tantúm, sive vir, sive mulier, vel ad summum unus, & una, Tridentino Concilio statutum est: tum quia disciplinæ, atque institutionis ordo à multitudine magistrorum perturbari poterat: tum quia providere oportebat, ne inter plures hujusmodi affinitates conjungerentur, quæ impedirent, quominus legitimo matrimonii vinculo hominum inter homines societas latiús diffunderetur.

Patrinorum numerus. Sess. 24. Conc. Trid. de Reform. Matrim. c. 20. & idem habetur de Cons. dist. 4. c. Non plures, & de Cognom. spirit. c. Quamvis.

31. *Baptismus ad salutem omnibus necessarius.*

Sed cúm ceterarum rerum cognitio, quæ hactenus expositæ sunt, fidelibus utilissima habenda sit, tum veró nihil magis necessarium videri potest, quám ut doceantur omnibus hominibus Baptismi legem *a* à Domino præscriptam esse, ita ut, nisi per Baptismi gratiam Deo renascantur, in sempiternam miseriam, & interitum à parentibus, sive illi fideles, sive in fideles sint procreentur. Igitur sæpius à Pastoribus explicandum erit, quod apud Evangelistam legitur: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei.*

a Joann. 3. 5. Matth. 28. 9. Clemens Romanus, epist. 4. Aug. in Joann. tract. 13. Amb. de his, qui mysteria initiantur, cap. 4. Conc. Later. c. 1.

Citra Baptismum nullus omnino salvari potest. Conc. Trid. de Baptismo can. 5. & sess. 6. de Justificatione, cap. 4. de Baptismo parvulorum, sess. 5. Conc. Trid. Decreto de Peccato originali, & sess. 7. de Baptismo, cap. 12. 13. & 14. Dionys. Areop. de Eccles. Hierarc. cap. 7. Aug. epist. 28. & lib. 1. de Peccatis merit. & remis. cap. 23. Conc. Milevit. c. 2.

32. *Infantes omnino sunt Baptizandi.*

Quam legem non solum de iis, qui adulta ætate sunt, sed etiam de pueris infantibus intelligendam esse, idque ab Apostolica traditione Ecclesiam accepisse, communis Patrum sententia, & auctoritas confirmat. Præterea credendum est, noluisse Christum Dominum Baptismi Sacramentum, & gratiam pueris denegari, de quibus dicebat: *b Sinite parvulos, & nolite eos prohibere ad me venire, talium est enim regnum cœlorum, c* quos amplexabatur, super quos manus imponebat, & quos benedicebat. Deinde, cúm *d* legimus, totam aliquam fa-

b Matth. 19. 14.
c Marc. 10. 16. Luc. 18. cap. 15.
d 1. Cor. 1. 16.

familiam à Paulo baptizatam esse, satis apparet pueros etiam, qui in illorum numero erant, salutari fonte ablutos esse. Deinde Circumcisio, quæ figura fuit Baptismi, eum morem maximé commendat. *a* Pueros enim octavo die circumcidi solitos, nemo est, qui ignoret. Ac quibus *b* circumcisio manufacta in explicatione corporis carnis proderat, iisdem Baptismum, qui est *c* circumcisio Christi non manufacta, prodesse perspicuum est.

a Genes. 17. 12. Levit. 12. 3. Lucæ 2. 59.
b Ephes. 2. 11.
c Coloss. 2. 11.

Postremó, ut Apostolus docet, *d Si unius delicto mors regnavit per unum, multo magis abundantiam gratiæ & donationis, & justitiæ accipientes in vita regnabunt per unum Jesum Christum.* Cúm itaque per Adæ peccatum pueri ex origine noxam contraxerint, multo magis per Christum Dominum possunt gratiam, & justitiam consequi, ut regnet in vita: quod quidem sine Baptismo fieri nullo modo potest. Quare docebunt Pastores, infantes omnino baptizandos, & deinde paullatim teneram ætatem Christianæ religionis præceptis ad veram pietatem informandam esse. Nam, *e* ut à Sapiente præclare dictum est: *Adolescens juxta viam suam, etiam cúm senuerit, non recedet ab ea.*

d Rom. 5. 17.
Dionys. Areop. in 7. cap. lib. de Hierar. Eccles. hanc rationem habet.

e Proverb. 22. 6.

33. *Infantes in Baptismo gratiam spiritualem percipiunt.*

Infantes etiam in Baptismo gratiam accipiunt.
Aug. in Ench. c. 42. Scot. 4. dist. 4. q. 2.

Neque enim dubitare licet, quin fidei Sacramenta, cúm abluuntur, accipiant: non quia mentis suæ assensione credant, sed quia parentum fide, si parentes fideles fuerit, sint minús, fide (ut D. Augustini verbis loquamur) universæ societatis Sanctorum muniuntur. Etenim ab iis omnibus recté dicimus eos Baptismo offerri, quibus placet, offerantur. & quorum charitate ad communionem Sancti Spiritus adjunguntur.

34. *Infantum Baptismus non differendus.*

Infantes mox ad Baptismum sunt deferendi.
Greg. Naz. orat. 40. in Sanctum Baptisma.
Aug. lib. 3. de Orig. animæ, cap. 9. & lib. 1. de Peccat. merit. & rem. cap. 23.

Hortandi autem sunt magnopere fideles, ut liberos suos, cúm primum id sine periculo facere liceat, ad Ecclesiam deferendos, & solemnibus cæremoniis baptizandos curet. Nam, cúm pueris infantibus nulla alia salutis comparandæ ratio, nisi eis Baptismus præbeatur, relicta sit facilé intelligitur, quám gravi culpa illi sese obstringant, qui eos Sacramenti gratia diutius; quám necessitas postulet, carere patiantur: cúm presertim propter ætatis imbecillitatem infinita pene vitæ pericula illis impendeant.

35. *Adulti quomodo ante Baptismum instituendi sint.*

De Baptismo adultorum vide Aug. in lib. de Fide, & operibus, cap. 9. & de Consec. dist. 4. cap. ante Baptismum, & ante vigilii.

Diversam veró rationem in iis servandam esse, qui adulta ætate sunt, & perfectum rationis usum habent, qui scilicet ab infidelibus oriuntur, antiquæ Ecclesiæ consuetudo declarat. Nam Christiana quidem fides illis propo-

ponenda est, atque omni studio ad eam suscipiendam cohortandi, alliciendi, invitandi sunt. Quód si ad Dominum Deum convertantur, tum veró monere oportet ne ultra tempus ab Ecclesia præscriptum Baptismi Sacramentum differant. Nam, cúm scriptum sit: *a Non tardes converti ad Dominum, & ne differas de die in diem*, docendi sunt, perfectam conversionem in nova per Baptismum generatione positam esse: præterea, quo seriús ad Baptismum veniunt, eó diutiús sibi carendum esse ceterorum Sacramentorum usu, & gratia, quibus Christiana religio colitur, cúm ad ea sine Baptismo nulli aditus patere possit: deinde etiam maximo fructu privari, quem ex Baptismo percipimus: siquidem non solúm omnium scelerum, quæ antea admissa sunt, maculam, & sordes Baptismi aqua prorsus eluit, ac tollit; sed divina gratia nos ornat, cujus ope, & auxilio in posterum etiam peccata vitare possumus, justitiamque, & innocentiam tueri: qua in re summam Christianæ vitæ constare, facilé omnes intelligunt.

a Eccl. 5. 1.

Baptismi quanta sit virtus.

36. *Adultis Baptismum differendum esse, demonstratur.*

Sed quamvis hæc ita sint, non consuevit tamen Ecclesia Baptismi Sacramentum huic hominum generi statim tribuere, sed ad certum tempus differendum esse constituit. Neque enim ea dilatio periculum, quod quidem pueris imminere supra dictum est, conjunctum habet; cúm illis, qui rationis usu præditi sunt, Baptismi suscipiendi propositum, atque consilium, & malé actæ vitæ pœnitentia satis futura sit ad gratiam, & justitiam, si repentinus aliquis casus impediat, quominus salutari aqua ablui possint. Contra veró hæc dilatio aliquas videtur utilitates afferre. Primúm enim, quoniam ab Ecclesia diligenter providendum est, ne quis ad hoc Sacramentum ficto, & simulato animo accedat, eorum voluntas, qui Baptismum petunt, magis exploratur atque perspicitur: cujus rei causa, in antiquis Concilis decretum legimus, ut qui ex Judæis ad fidem Catholicam veniunt, antequam Baptismus illis administretur, aliquot menses inter Catechumenos essent. Deinde in fidei doctrina, quam profiteri debent, & Christianæ vitæ institutionibus erudiuntur perfectiús. Præterea major religionis cultus Sacramento tribuitur, si constitutis tantúm Paschæ, & Pentecostes diebus solemni cæremonia Baptismum suscipiant.

Propositum Baptismi in necessitate ad salutem sufficit. Aug. in l. quæst. in Lev. q. 84. Ambros. in lib. 5. Ep. 53. de obitu Valent. D. Thom. in 3. p. q. 65. art. 2. Cur expediat in adultis baptismum differri.

Conc. Agatens. c. 34. & de Consecrat. dist. 9. cap. Judæi. Vide item Concil. Brac. 2. c. 1. & Laod. cap. 46.

37. *Baptismus non semper est adultis differendus.*

Sed interdum tamen Baptismi tempus justa aliqua, & necessaria de causa differendum non est; veluti si vi-

Quando non diu differri debeat Baptismus.

Greg. Naz. orat. 40. in S. Baptisma.

vitæ periculum instare videatur; ac præsertim si illi abluendi sint, qui jam fidei mysteria plené perceperit. Quod quidem Philippum, & Apostolorum Principem fecisse satis constat, *a* cúm alter Candacis reginæ Eunuchum, *b* alter Cornelium nulla interposita mora, sed statim ut se Fidem amplecti professi sunt, baptizavit.

a Actor. 8. 38.
b Actor. 10. 48.

38. *Quomodo affecti esse debeant, qui sunt baptizandi.*

Primúm in Baptizandis propositum requiritur.

Docendum præterea, ac populo explicandum erit, quomodo affecti esse debent, qui baptizandi sunt. In primis itaque opus est, ut velint, propositumque illis sit Baptismum suscipere. Nam, cúm unusquisque *c* in Baptismo peccato moriatur, & novam vitæ rationem, & disciplinam suscipiat, æquum est, non invito cuiquam aut recusanti, sed illis tantúm, qui sponte sua, & libenti animo accipiunt, Baptismum præberi. Quare ex sancta traditione semper servatum animadvertimus, ut nemini Baptismus ministretur, nisi priús interrogatus fuerit, an velit baptizari. Nec veró in pueris quoque infantibus eam voluntatem deesse existimandum est, cúm Ecclesiæ voluntas, quæ pro illis spondet, obscura esse non possit.

c Rom. 6. 2.
Aug. in lib. de Pœnit. medic. cap. 2. D. Th. in 3. p. q. 68. art. 7.

D. Thom. in 3. p. q. 68. art. 2. & colligitur ex Aug. lib. 4. Conf. cap. 1.

39. *Amentes quando possint, vel non possint baptizari.*

Præterea amentes, & furiosos, qui cúm aliquando compotes mentis essent, in insaniam deinde inciderunt, ut qui eo tempore nullam Baptismi suscipiendi voluntatem habeant, nisi vitæ periculum immineat, baptizandos non esse: cúm autem in vitæ discrimine versantur, si antequam furere inciperent, ejus voluntatis significationem dederunt, abluendi sunt: sin minus, à Baptismi administratione abstinendum est. Idemque judicium de dormientibus fieri debet. Quód si in mentis potestate nunquam fuerunt, ita ut nullum rationis usum habuerint, eos in fide Ecclesiæ, non secus, ac pueros, qui ratione carent, baptizandos esse, Ecclesiæ auctoritas, & consuetudo satis declarat.

40. *Quæ præterea ad Baptismum suscipiendum requirantur.*

In baptizandis fides requiritur. Vide Alex. de Ales, 4. p. q. 18. mem. 3. art. 2.

Verúm præter Baptismi voluntatem, fides etiam ea ratione, qua de voluntate dictum est, ad consequendam Sacramenti gratiam maximé necessaria est. Etenim Dominus, & Salvator noster docuit, *d Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit.* Deinde ut quemlibet admissorum scelerum, & malé actæ vitæ pœniteat, atque ut idem in posterum à peccatis omnibus abstinere statuat, opus est: aliter enim, qui ita Baptismum peteret, ut tamen peccandi consuetudinem nollet emendare, omnino repellendus esset. Nihil enim Baptismi gratiæ, & virtuti adeo repugnat, quám eorum mens, & consilium, qui nul-

d Marc. 16. 10.
Tertio requiritur pœnitentia.

nullum unquam peccandi finem sibi constituunt. Cúm itaque Baptismus ob eam rem expetendus sit: *a Ut Christum induamus, & cum eo conjungamur*, plané constat, meritó à sacra ablutione rejiciendum esse, cui in vitiis, & peccatis perseverare propositum est: præsertim veró, quia nihil eorum, quæ ad Christum, & Ecclesiam pertinent, frustra suscipiendum est, inanemque Baptismum, si justitiæ, & salutis gratiam spectemus, in eo futurum esse, satis intelligimus, *b* qui secundum carnem ambulare, non secundum spiritum, cogitat: etsi, quod ad Sacramentum pertinet, perfectam ejus rationem sine ulla dubitatione consequitur, si modó, cúm rité baptizatur, in animo habeat id accipere, quod à Sancta Ecclesia administratur. Quamobrem Princeps Apostolorum magnæ illi hominum multitudini, qui, ut ait Scriptura, compuncti corde ab eo, & à reliquis Apostolis, quid sibi faciendum esset, quæsiverant, ita respondit: *c Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum*: & alio loco: *d Pœnitemini*, inquit, *& convertimini, ut deleantur peccata vestra.* Item Beatus Paulus ad Romanos scribens aperté ostendit, ei: *e Qui baptizatur, omnino moriendum esse peccatis*; quare nos monet: *f Ne exhibeamus membra nostra arma iniquitatis peccato, sed exhibeamus nos Deo, tamquam ex mortuis viventes.*

a Galat. 3. 27.

Ubi frustra adhiberi Sacramenta videntur ibi abstinendum est.

b Rom. 8. 1.

Verus Baptismus esse potest in impœnitente, sed non salutaris.

c Act. 2. 38.

d Actor. 3. 19.

e Rom. 6. 11.

f Ibidem. 13.

41. *Quantum de his sermonem habere conferat.*

Hæc veró si fideles sæpe meditati fuerint, primúm quidem summam Dei bonitatem vehementer admirari cogentur, qui nihil tale merentibus, tam singulare, & divinum Baptismi beneficium, sola sua misericordia adductus tribuit: deinde cúm sibi ante oculos proponent, quám aliena esse debeat ab omni crimine eorum vita, qui tanto munere ornati sunt, illud etiam in primis à Christiano homine requiri facilé intelligent, ut quotidie tam sancté, & religiosé traducere vitam (1) studeat, perinde ac si ea ipsa die Baptismi Sacramentum, & gratiam consecutus esset. Quamquam ad inflammandos veræ pietatis studio animos nihil magis proficiet, quám si Pastores accurata oratione explicaverint, quinam sint Baptismi effectus,

42.

(1) *Studeat... consecutus esset*) Ita legendum esse, quomodo præ se fert Edition. Patav. & Lovan. non veró *studeant... consecuti essent*, ut in Ed. Rom. Ven. Lugd. docet ipse contextus.

42. *Præcibus Baptismi effectus quis sit.*

De his igitur quoniam sæpe agendum est, ut fideles magis perspiciant, se in altissimo dignitatis gradu positos esse, nec se ab eo dejici ullis adversarii insidiis, vel impetu ullo unquam tempore patiantur, hoc primum tradere oportet, peccatum, sive à primis parentibus origine contractum, sive à nobis ipsis commissum quamvis etiam adeo nefarium sit, ut ne cogitari quidem posse videatur, admirabili hujus Sacramenti virtute remitti, & condonari. Id veró multó ante ab Ezechiele prænuntiatum est, per quem Dominus Deus ita loquitur: *a Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris.* Et Apostolus ad Corinthios, post longam peccatorum enumerationem, subjecit: *b Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis.* Atque hanc doctrinam perpetuó à Sancta Ecclesia traditam esse perspicuum est. Sanctus enim Augustinus in libro, quem de Baptismo parvulorum conscripsit, ita testatur: *Generante carne tantúm contrahitur peccatum originale, regenerante autem Spiritu, non solúm originalium, sed etiam voluntariorum peccatorum fit remissio.* Et Sanctus Hieronymus ad Occeanum, *Omnia*, inquit, *in Baptismate condonata sunt crimina.* Ac ne dubitare ampliús ea de re cuiquam liceret, post aliorum Conciliorum definitionem, sacra etiam Tridentina Synodus idem declaravit, cúm anathema in eos decrevit, qui aliter sentire auderent, quive asseverare non dubitarent, quamvis peccata in Baptismo remittantur, ea tamen prorsus non tolli, aut radicitus evelli, sed quodam modo abradi, ita ut peccatorum radices animo infixæ adhuc remaneant. Namque, ut ejusdem Sanctæ Synodi verbis utamur, *in renatis nihil odit Deus*: quia *c* nihil damnationis est his, qui *d* veré consepulti sunt cum Christo per Baptisma in mortem; qui non secundum carnem ambulant, sed *e* veterem hominem exuentes, & *f* novum, qui secundum Deum creatus est, induentes, innocentes, immaculati, puri, innoxii, ac Deo dilecti effecti sunt.

De eximiis Baptismi effectibus.
Greg. Naz. orat. 40. in Sanctum Baptisma.
Primus, ac præcipuus Baptismi effectus est cujuscumque peccati remissio. Conc. Trid. sess. 5. de Peccato originali.
a Ezech. 36. 15.
b 1. Corinth. 6. 11.
D. Aug. lib. 1. de Peccat. merit. & remiss. cap. 15. Vide eundem lib. 1. contra duas ep. Pelag. cap. 13. & in Ench. cap. 64. Greg. lib. 9. epist. 39. S. Hieron tom. 2. ad Oceanum. epist. 81. ante medium. Conc. Vien. & Flor. in Doct. de Sacram. Trid. Synod. sess. 5. de Peccato origin.

c Rom. 8. 1.
d Rom. 6. 4.
e Colos. 3. 9. 10.
f Ephes. 4. 24.
Aug. de Gen. ad lit. lib. 6. cap. 14. & habetur de Pœnitent. dist. 2. cap. Quomodo renovari.

43. *Concupiscentia in baptizatis an sit peccatum.*

Ac fateri quidem oportet, sicut eodem loco ipsius Synodi auctoritate decretum est, in baptizatis concupiscentiam, vel fomitem remanere. Sed illa veré peccati rationem non habet. Nam ex Divi quoque Augustini sententia: *g In parvulis baptizatis concupiscentiæ reatus absolvitur, ad agonem relinquitur.* Atque idem alibi testatur: *h Concupiscentiæ reatus in Baptismate solvitur, sed infirmitas manet.* Concupiscentia enim, quæ ex peccato est,

De Concupiscentia in baptizatis remanente, Conc. Trid. de Peccato origin. sess. 5. Quid concupisc.
g D. Aug. lib. 1. de Peccat. merit. & remis. cap. 39.

h Idem lib. 1. de Nupt. & Conc. cap. 23. & 25. & cont. Julian. lib. 6. cap. 5. lib. 1. Retract. cap. 15. & de Verb. Apost. serm. 6.

est, nihil aliud est, nisi animi appetitio, natura sua rationi repugnans: qui tamen motus, si voluntatis consensum, aut negligentiam conjunctam non habeat, à vera peccati natura longè abest. Ac cùm D. Paulus inquit: *a Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: b Non concupisces*; ex his verbis non ipsam concupiscendi vim, sed voluntatis vitium intelligi voluit. Eandem doctrinam tradit D. Gregorius ita scribens: *Si qui sunt, qui dicant, peccata in Baptismo superficie tenus dimitti, quid est hac prædicatione infidelius? cùm per fidei Sacramentum anima peccatis radicitus absoluta, soli Deo inhæreat.* Atque ad eam rem demonstrandam Salvatoris nostri testimonio utitur, cùm apud Sanctum Joannem ait: *c Qui lotus est non indiget, nisi ut pedes lavet, sed est mundus totus.*

a Rom. 7. 7.
b Exod. 20.
B. Greg. lib. 9. Reg. epist. 30.
c Joann. 13. 10.

44. *Omnia peccata Baptismo tolli, iterum demonstratur.*

Quòd si cui expressam hujus rei figuram, & imagiginem libet intueri, proponat sibi ad contemplandum Naam Syri leprosi historiam, *d* qui cùm septies Jordanis aqua se abluisset, testante Scriptura, ita à lepra mundatus est, ut ejus caro caro pueri videretur. Quare Baptismi proprius effectus est peccatorum omnium, sive originis vitio, sive nostra culpa contracta sint remissio. Cujus rei causa à Domino, & Salvatore nostro institutum esse, clarissimis verbis Apostolorum Princeps, ut alia testimonia omittamus, explicavit, cùm inquit: *e Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi in remissionem peccatorum.*

d 4. Reg. 5. 14.
e Actor. 2. 38.

45. *Ut culpa, ita etiam pœna omnis Baptismo remittitur.*

Jam verò in Baptismo non solùm peccata remittuntur, sed peccatorum etiam, & scelerum pœnæ omnes à Deo benignè condonantur. Nam etsi omnibus Sacramentis hoc commune est, ut per illa virtus passionis Christi Domini communicetur; de solo tamen Baptismo dictum est ab Apostolo: *f Nos per ipsum Christo commori, & sepeliri.* Ex quo Sancta Ecclesia semper intellexit, sine maxima Sacramenti injuria fieri non posse, ut ei, qui Baptismo expiandus sit, ejusmodi pietatis officia, quæ usitato nomine Sancti Patris Opera satisfactionis vocarunt, imponantur. Nec verò, quæ hoc loco traduntur, veteris Ecclesiæ consuetudini adversantur, quæ olim Judæis, cùm baptizarentur, præcipiebat, ut quadraginta continuos dies jejunarent. Neque enim illud institutum ad satisfactionem pertinebat, sed qui Baptismum percepissent, ea ratione admonebantur, ut Sacramenti dignitatem venerantes, jejuniis, & orationibus aliquandiu sine intermissione operam darent.

Secundus Baptismi effectus est omnium pœnarum, quæ peccatis debebantur, condonatio.
D. Thom. in 3. p. q. 6. art. 3.
Ex Amb. in cap. 11. epist. ad Rom. cui consent. Aug. lib. 1. de Nupt. & concup. c. 34.
f Rom. 6. 3.
Jam recens baptizato non est imponenda satisfactio, D. Thom. in 3. p. q. 68. art. 5. Greg. lib. 7. Regist. epist 24.

46. *Non liberatur mox baptizatus à pœnis civilibus.*

D. Thom. in 3. p. q. 65. art. 2. ad 3.

Sed quanquam in Baptismo pœnas peccatorum condonari, exploratum esse debet, ab eo tamen pœnarum genere, quæ civilibus judiciis ob grave aliquod scelus persolvendæ sunt, nemo liberatur; ita ut qui morte dignus sit, per Baptismum à pœna, quæ legibus constituta est, eripiatur. Tametsi vehementer laudanda esset eorum Principum religio, & pietas, qui eam quoque animadversionem, ut Dei gloria in suis Sacramentis illustrior fieret, sontibus remitterent, ac condonarent

47. *Remittuntur in Baptismo pœnæ, quæ post hanc vitam inferri solent.*

Pœnæ inferni in Baptismo remittuntur. Fulg. lib. de Fide ad Pet. Diac. cap. 27.

Efficit præterea Baptismus post hujus vitæ curriculum, pœnarum omnium, quæ originale peccatum consequuntur, liberationem. Siquidem merito mortis Domini factum est, ut hæc consequi possemus. Baptismo autem, ut supra dictum est, ei commorimur: *a Si enim* ut inquit Apostolus, *complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul, & resurrectionis erimus.*

a Rom. 6. 5.

48. *Quare per Baptismum integræ naturæ status non statim reddatur.*

Cur post Baptismum hujus vitæ pœnæ remaneant. Conc. Trid. sess. 5. can. 5. D. Thom. in 3. p. q. 69. art. 3. prima ratio.

Quód si quærat aliquis, cur statim post Baptismum in hac etiam mortali vita his incommodis non careamus, atque ad perfectum illum vitæ gradum, in quo Adam primus humani generis parens ante peccatum collocatus fuerat, sacræ ablutionis virtute non transferamur, id quidem duabus potissimúm de causis factum esse, respondebitur; quarum prima est, quód nobis, *b* qui per Baptismum Christi corpori conjuncti, atque ejus membra effecti sumus, plus aliquid dignitatis tribuendum non erat, quám ipsi capiti nostro tributum esset. Cúm igitur Christus Dominus, etsi ab initio ortus sui, *c* gratiæ & veritatis plenitudinem habuit, tamen humanæ naturæ fragilitatem, quam suscepit, non ante deposuit, quám passionis tormenta, & mortem pertulit, ac deinde ad immortalis vitæ gloriam resurrexit; quis miretur, cúm videas fideles, qui jam per Baptismum cœlestis justitiæ gratiam adepti sunt, adhuc tamen caduco, & fragilli corpori vestiri, ut postquam multis laboribus pro Christo perfuncti, morte obita, denuo ad vitam revocati fuerint tandem digni sint, qui cum Christo ævo sempiterno perfruantur?

b Rom. 6. 3. 4.

c Joann. 1. 14. de Orthod. Fide Dam. l. 3. cap. 20.

Secunda ratio.

Altera veró causa, cur in nobis post Baptismum infirmitas corporis, morbus, dolorum sensus, concupiscentiæ motus relinquatur, illa est, ut scilicet tamquam segetem, & materiam virtutis haberemus, ex qua deinde ube-

uberiorem gloriæ fructum, atque ampliora præmi consequeremur. Nam, cúm patienti animo vitæ incommoda omnia toleramus, pravasque animi nostri affectiones sub rationis imperium divina ope subjicimus, certa spe niti debemus fore, ut, si cum Apostolo *a* bonum certamen certaverimus, cursum consummaverimus, fidem servaverimus, repositam quoque justitiæ coronam reddat nobis Dominus in illa die justus judex. Sic veró etiam cum filiis Israel videtur Dominus egisse, quos etsi ab Ægyptiorum servitute, Pharaone, atque ejus exercitu in mare demerso, liberavit, tamen non statim in beatam illam promissionis terram introduxit, sed priús in multis, variisque casibus exercuit: ac deinde cúm eos in promissæ terræ possessionem misisset, ceteros quidem incolas è patriis sedibus exturbavit, *b* quasdam veró nationes reliquas fecit, quas delere non potuerunt, ut populo Dei bellicæ virtutis, & fortitudinis exercendæ occasio nunquam deesset.

a 2. Timoth. 4. 7.
Exod. 14. 24. 25.
b Jud. 3. 2. 3.

Huc accedit, quód, si per Baptismum, præter dona cœlestia, quibus anima ornatur, corporis etiam bona tribuerentur, dubitari meritó posset, quin multi præsentis potiús vitæ commoda, quám futuræ separatam gloriam consectantes, ad Baptismum venirent: cúm tamen *non falsa hæc, & incerta*, c *quæ videntur, sed vera, atque æterna, quæ non videntur*, bona Christiano homini semper proposita esse debeant.

Tertia ratio.
c 2. Corinth. 4. 18.

49. *Renati inter hujus vitæ miserias solida animi oblectatione non destituuntur.*

Sed interim tamen hujus vitæ conditio, quæ miseriarum plena est, (1) suis voluptatibus, & lætitiis non caret. Quid enim nobis, qui jam per Baptismum, *d* veluti palmites, insiti sumus in Christum, jucundiús, aut optabilius esse potest, quám, cruce in humeros nostros sublata, eum ducem sequi, nullisque aut laboribus defatigari, aut periculis retardari, quominus *e* ad præmium supernæ vocationis Dei omni studio contendamus, *f* alii virginitatis lauream, alii *g* doctrinæ, & prædicationis coronam, *h* alii martyrii palmam, alii alia virtutum decora à Domino accepturi? Quæ quidem præclara laudis insignia nemini darentur, nisi priús nos ipsos in hujus ærumnosæ vitæ stadio exercuissemus, atque in acie invicti stetissemus.

Renati inter hujus vitæ miserias suam habent lætitiam.
d Joann. 15. 5.
e Philipp. 3. 14.
f Apoc. 14. 4.
g Dan. 12. 3.
h Apoc. 7. 9.

50.

(1) *Suis voluptatibus*) Edit. Patav. *in his, qui digné ambulant in sua vocatione, suis voluptatibus, &c.* per quám apposité ad ea, quæ sequuntur.

Tertius Baptismi effectus est gratiæ Dei largitio D. Thom. in 3. p. q. 69. art. 4.

50. *Quid præter culpæ, & pœnæ remissionem Baptismo homini præstetur.*

Sed ut Baptismi effectus oratio redeat, exponendum erit, hujus Sacramenti virtute nos non solúm à malis, quæ (1) veré maxima dicenda sunt, liberari, verum etiam eximiis bonis, & muneribus augeri. Animus enim noster divina gratia repletur, qua *a* justi, & *b* filii Dei effecti *c* æternæ quoque salutis hæredes instituimur. Nam ut scriptum est, d *qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit*: *e* mundatamque Ecclesiam lavacro aquæ in verbo vitæ Apostolus testatur. Est autem gratia, quemadmodum Tridentina Synodus ad omnibus credendum, pœna anathematis proposita, decrevit, non solúm per quam peccatorum fit remissio, sed divina qualitas in anima inhærens, ac veluti splendor quidam, & lux, quæ animarum nostrarum maculas omnes delet, ipsasque animas pulchriores, & splendidiores reddit. Atque id ex Sacris litteris aperté colligitur, cúm *f* gratiam effundi dicant, *g* eamque Spiritus Sancti pignus soleant appellare.

a 1. Joann. 3. 5.
b Joann. 1. 12.
c Rom. 8. 17.
d Marc. 16.
Quomodo per Baptismum filii Dei efficiamur, declarabitur sess. 9. de Precatione Dominica.
e Ephes. 5. 25.
Quid sit gratia.
Sess. 6. Conc. Trid. de Justificatione c. 7.
Rom. 5. 5.
g 2. Cor. 1. 22. & 5. 5.

51. *Gratiæ divinæ, quæ Baptismo infunditur, adduntur veluti pedissequæ virtutes.*

Huic autem additur nobilissimus omnium virtutum comitatus, quæ in animam cum gratia divinitus infunduntur. Quare cúm Apostolus ad Titum ait: *h Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis, & renovationis Spiritus Sancti, quem effudit in nos abundé per Jesum Christum Salvatorem nostrum*; D. Aug. verba illa, *abundé effundit* explanans, *Nimirum*, inquit, *ad remissionem peccatorum, & copiam virtutum.*

Virtutum Infusio in Baptismo.
Dam. lib. 4. de Fide Orthod. cap. 1.
h Tit. 3. 5.
D. Aug. lib. 1. de Baptism. parv. c. 26. D. Thom. in 3. p. q. 69. art. 5. de Cons. dist. 4. cap. Ad hæc.

52. *Per Baptismum Christo incorporamur.*

Jam veró per Baptismum etiam Christo capiti tanquam membra copulamur, & connectimur. Quemadmodum igitur à capite vis manat, qua singulæ corporis partes ad proprias functiones apté exequendas moventur; ita etiam ex *i* Christi Domini plenitudine in omnes, qui justificantur, divina virtus, & gratia diffunditur, quæ nos ad omnia Christianæ pietatis officia habiles reddit

i Joann. 1. 16.

53. *Qui fiat, ut tot virtutibus in Baptismo cumulati adeo tardé pietatem exerceant.*

Neque veró mirum cuiquam videri debet, si, cúm tanta virtutum copia instructi, & ornati simus, tamen non si-

(1) *Veré maxima*) Edit. Patav. *veré mala.*

sine magna difficultate, & labore pias, honestasque actiones inchoamus, vel certé absolvimus. Id enim ob eam rem non evenit, quód virtutes, à quibus actiones ipsæ proficiscuntur, Dei beneficio nobis donatæ non sint, sed *a* quoniam post Baptismum accerrima cupiditatis pugna adversus spiritum relicta est. In qua tamen contentatione animo frangi, aut debilitari Christianum hominem non decet; cúm Dei benignitate freti optima spe niti debeamus, fore, ut quotidiana recté vivendi exercitatione, *b Quæcunque pudica sunt, quæcunque justa, quæcunque sancta*, eadem etiam facilia, & jucunda videantur. Hæc libenter cogitemus, hæc alacri animo agamus, *c* ut (1) Deus pacis sit nobiscum.

a Rom. 7. 15. 16. Galat. 5. 17. D. Aug. lib. 4. cont. Julian. cap. 3. & 5. & lib. 1. de Peccat. merit. & rem. c. 39.

b Philipp. 4. 8. Rom. 15.

c 2. Cor. 13. 11.

54. In Baptismo character indelebilis imprimitur.

Præterea per Baptismum consignamur charactere, qui ex anima deleri nunquam potest; de quo nihil est, ut plura hoc loco disserantur, cúm liceat ex his, quæ supra dicta sunt, (cum universé de Sacramentis ageretur) satis multa, quæ ad hoc argumentum pertinent, in hunc locum transferre.

Alius Baptismi effectus est characteris impressio.

D. Aug. lib. 6. de Baptism. cont. Donat. cap. 1. Conc. Trid. sess. 7. can. 9. de Sacram. in genere.

Baptismum sine sacrilegio iterari non posse, sess. 7. Conc. Trid. de Baptismo, c. 11. & 13. & sess. 14. de Sacram. Pœnit. cap. 21.

55. Baptismum iterari nunquam posse, demonstratur.

Sed quoniam ex characteris vi, & natura ab Ecclesia definitum est, Baptismi Sacramentum nulla ratione iterandum esse, ea de re fideles, ne aliquando in errores inducantur, sepæ, & diligenter à Pastoribus admonendi (2) erunt. Hoc veró docuit Apostolus inquiens: *d Unus Dominus, una fides, unum Baptisma.* Deinde cúm Romanos hortatur, ut mortui per Baptismum in Christo caverent, ne vitam, quam ab illo accepissent, amitterent, cúm inquit: *e Quód enim Christus mortuus est peccato, mortuus est semel*; hoc videtur aperté significare, sicut ille mori iterum non potest, ita nobis denuo mori per Baptismum non licere. Quare sancta etiam Ecclesia, se unum Baptismum credere, palám profitetur. Quod quidem rei naturæ, & rationi vehementer consentaneum esse ex eo intelligitur, quód Baptismus est quædam spiritualis regeneratio. Quemadmodum igitur naturali virtute semel tantúm generamur, & in lucem edimur, atque, ut D. Augustinus ait, uterus non potest repeti: sic etiam

d Ephes. 4. 5.

e Rom. 6. 10.

Cur Baptismus semel tantúm suscipiendus sit.

Synod. Const. D. Aug. tract. 11. in Joann. Leo Magn. epist. 37. & 79.

---

(1) *Deus pacis sit nobiscum*) Edit. Pat. *Deus pacis, & dilectionis*, ut & apud Apostolum.

(2) *Erunt*) Edit. Pat. *sunt*.

etiam una est spiritualis generatio, nec Baptismus ullo nunquam tempore iterandus est.

56. *Illi iterato non baptizantur, qui certa conditione interposita abluuntur.*

Licet aliquando baptizaré sub conditione Alex. 3. de Baptism. & ejus effect. cap. De quibus.
Leo Papa epist. 92.

Neque veró quisquam putet, eum ab Ecclesia iterari, cum adhibita hujusmodi verborum formula aliquem abluit, de quo incertum est, an baptizatus priús fuerit: *Si baptizatus es, te iterum non baptizo; si veró nondum baptizatus es: ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* Ita enim non impié iterari, sed sancté cum adjunctione Baptismum administrari, dicendum est.

57. *Baptismus Conditionalis semper citra ullum discrimen usurpandus non est.*

Parochi quantum errent, dum cum conditione sine discrimine baptizant.

Qua in re tamen diligenter à Pastoribus aliqua providenda sunt, in quibus feré quotidie non sine maxima Sacramenti injuria peccatur. Neque enim desunt, qui nullum scelus admitti posse arbitrentur, si quemvis sine delectu cum adjunctione illa baptizent. Quare si infans ad eos deferatur, nil prorsus quærendum putant, an is priús ablutus fuerit, sed statim ei Baptismum tribuunt: quin etiam quamvis exploratum habeant, domi Sacramentum administratum esse, tamen sacram ablutionem in Ecclesia, adhibita solemni cæremonia, cum adjunctione repetere non dubitant: quod quidem sine sacrilegio facere non possunt, & eam maculam suscipiunt, quam divinarum rerum scriptores Irregularitatem vocant. Nam ea Baptismi forma ex Alexandri Papæ auctoritate in illis tantúm permittitur, de quibus, re diligenter perquisita, dubium relinquitur, an Baptismum rite susceperint; aliter veró nunquam fas est, etiam cum adjunctione, Baptismum alicui iterum administrare.

Qui rebaptizant, sunt irregulares. De Apostatis, & reiter. Baptism. cap. Ex litterarum, & de Consec. dist. 4 cap. Eos qui, lib. 13. Decr. de Baptismo, & ejus effectu, cap. De quibus.

58. *Quis sit postremus fructus, qui virtute Baptismi hominibus confertur.*

Quintus Baptismi effectus est cœli, quod peccato interclusum fuerat, apertio. D. Thom. in 3. p. q. 69. art. 7.

Præter cetera veró, quæ ex Baptismo consequimur, illud veluti extremum est, quo reliqua omnia videntur referri, quod scilicet cœli aditum propter peccatum priús interclusum unicuique nostrum patefacit. Hæc autem quæ in nobis Baptismi virtute efficiuntur, ex iis plané intelligi possunt, quæ in Salvatoris Baptismo contigisse Evangelica auctoritas confirmavit. Etenim a cœli aperti sunt, & Spiritus Sanctus columbæ specie in Christum Dominum descendens apparuit. Ex quo significatum est, eis, qui baptizantur, divini numinis charismata impertiri, & cœlorum januam reserari; non quidem, ut simul atque baptizati sunt, sed ut magis opportuno tempore ingrediantur in illam gloriam, cúm omnium miseriarum expertes, quæ in

a Matth. 3. 16. Marc. 1. 10. Lucæ 3. 21.

n beatam vitam cadere non possunt, pro mortali conditi one immortalitatem assequentur. Atque hi quidem sunt Baptismi fructus, quos, si quidem Sacramenti vim spectemus, æqué ad omnes pertinere dubitari non potest: sin autem, quo quisque animo affectus ad illum suscipiendum accesserit, consideremus, plus, minusve cœlestis gratiæ, & fructus ad unum aliquem, quám ad alium pervenire, omnino fateri oportet.

Baptismi fructus, etsi omnibus hominibus sint communes, non æqué tamen ad omnes perveniunt.

D Thom. in 3. p. q. 69. art. 8.

59. *Quæ sit cæremoniarum Baptismi vis, & utilitas.*

De Precationibus ritibus, & cæremoniis Baptismi.

Restat nunc, ut quæ de hujus Sacramenti precationibus, ritibus, & ceremoniis tradenda sint, aperté, & breviter explicentur. Nam quod Apostolus de linguarum dono admonuit, cúm inquit, *a* sine fructu esse, si quæ aliquis loquitur, à fidelibus non intelligantur: idem feré ad ritus, & cæremonias transferri potest. Imaginem enim, & significationem earum rerum præ se ferunt, quæ in Sacramento geruntur. Quód si illorum signorum vim & potestatem fidelis populus ignoret, non magna admodum cæremoniarum utilitas futura esse videbitur. Danda est igitur Pastoribus opera, ut eas fideles intelligant, certóque sibi persuadeant, si minus necessariæ sint, plurimi tamen faciendas, magnoque in honore esse oportere. Id veró tum instituentium auctoritas, qui sine controversia Sancti Apostoli fuerunt, tum finis, cujus causa cæremonias adhiberi voluerunt, satis docet. Ita enim Sacramentum majori cum religione, ac sanctitate administrari, ac veluti ante oculos poni præclara illa, & eximia dona, quæ in eo continentur, & in animos fidelium immensa Dei beneficia magis imprimi, perspicuum est.

a 1. Cor 14. 14.

Dion. de Eccl. Hierar. cap. 4.

Ritus sunt velut imagines effectuum cujuscunque Sacramenti.

Dion. Areop. cap. 4. de Eccl. Hier. Cyp. ep. 70. ad Julian.

60. *Quotuplices sint Baptismi ritus.*

Ritus Baptismi sunt triplices.

Primum genus.

Sed omnes cæremoniæ, & precationes, quibus in Baptismi administratione Ecclesia utitur, ad tria capita redigendæ sunt, ut in iis explicandis certus ordo à Pastoribus observari possit, & quæ tradita ab illis fuerint, auditorum memoria faciliús retineantur. Ac primum quidem illarum genus est, quæ, antequam accedatur ad Baptismi fontem, servantur: alterum earum, quæ, cúm ad ipsum fontem ventum est, adhibentur: tertium earum, quæ, peracto jam Baptismo, addi solent.

61. *Quo tempore aqua ad Baptismum necessaria communi ritu sit consecranda.*

Consecrari aquam ad Baptismum, testis est Cyp. epist. 70. & Basil. lib. de Spiritu Sancto, cap. 27 & de Consecr. dist. 4. cap. In Sabbato.

In primis igitur aqua paranda est, qua ad Baptismum uti oportet. Consecratur enim Baptismi fons addito mysticæ unctionis oleo. Neque id omni tempore fieri permissum est, sed more majorum festi quidam

dies

Quæ sint tempora Baptismi conferendi præcipua.
Leo epist. 4. ad Episcop. Siciliæ.

dies, qui omnium celeberrimi, & sanctissimi optimo jure habendi sunt, expectantur, in quorum vigiliis sacræ ablutionis aqua conficitur; quibus etiam tantùm diebus, nisi necessitas aliter facere coegisset, in veteris Ecclesiæ more positum fuit, ut Baptismus administraretur. Sed quamvis Ecclesia hoc tempore, propter communis vitæ pericula, eam consuetudinem retinendam non judicarit; tamen solemnes illos dies Paschæ, & Pentecostes, quibus Baptismi aqua consecranda est, summa cum religione adhuc (1) observavit.

52. *Baptizandi cur mox in Ecclesiam non admittantur.*

Non admitti baptizandos in Eccl. demonstrat Tertul. lib. de Corona militis, cap. 3. Cyril. Hierar. catechesi 1.

Post aquæ consecrationem, alia deinceps, quæ Baptismum antecedunt, explicare oportet. Afferuntur enim vel etiam adducuntur, qui Baptismo initiandi sunt, ad Ecclesiæ fores, atque ab ejus introitu omnino prohibentur, quód indigni sint, qui domum Dei ingrediantur, antequam à se turpissimæ servitutis jugum repulerint, & totos se Christo Domino, ejusque justissimo imperio addixerint.

63. *Cur baptizandi, quid petant, interroguentur, & instruantur.*

Hinc baptizandi competentes dicebantur quod simul Baptismum peterent Aug. lib 1. Retract. cap. 17. & ep. 155. & alibi plerumque.
a Matth. 28. 19.
Dion. de Eccl. Hierar. cap 4.
Marc. cap. 14. 15.

Tum veró Sacerdos ab eis exquirit, quidnam ab Ecclesia petant; quo cognito, primúm eos Christianæ fidei doctrina, quam in Baptismo profiteri debent, instituit: id autem Catechismo efficitur. Cujus institutionis morem à Domini Salvatoris præcepto manasse, nemo dubitare potest; cúm ipse Apostolis jusserit: *a Ite in mundum universum, & docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, docentes eos servare omnia, quæcunque mandavi vobis.* Ex quo licet cognoscere, Baptismum non esse administrandum, priusquam summa saltem religionis nostræ capita exponantur.

64. *Quo pacto ex veteri Ecclesiæ instituto catechizari debeant rudiores.*

Quoniam veró Catechismi ratio ex multis interrogationibus constat, si is, qui instituitur, adulta ætate fuerit, ad ea, quæ rogantur, ipse per se respondet: si autem infans sit, pro illo sponsor rite respondet, solemnemque sponsionem facit.

65. *Quis sit Exorcismi usus.*

Salis significatio in Baptismo de Conces. dist. 4. cap. Sal. Isid. lib. 2. Offic. Eccl. cap. 20. & Aug. lib. 1. Conf. cap. 11.

Sequitur Exorcismus, qui ad expellendum Diabolum, ejusque vires frangendas, & debilitandas, sacris, & reli-

(1) *Observavit*) Edit. Pat. *observat.*

ligiosis verbis, ac precationibus conficitur. (1)

66. *Cur ejus, qui baptizatur, ori sal admoveatur.*

Accedunt ad Exorcismum aliæ cæremoniæ, quarum singulæ, ut quæ mysticæ sint, propriam, atque illustrem significationem habent. Nam, cúm sal in illius os, qui ad Baptismum adducendus est, inseritur, hoc significari perspicuum est, eum fidei doctrina, & gratiæ dono consequuturum esse, ut à peccatorum putredine liberetur, saporemque bonorum operum percipiat, & divinæ sapientiæ pabulo delectetur.

Signum crucis in Baptismo adhiberi solitum scribunt Basil. lib. de Spiritu Sancto. Chrysost. lib. contra Gent. & alii.

67. *Quid sibi velit Crucis signum multis corporis partibus adhibitum.*

Obsignantur præterea signo Crucis frons, oculi, pectus, humeri, aures: quæ omnia declarant Baptismi mysterio sensus (2) baptizati aperiri, ac roborari, ut Deum excipere, præceptaque ejus intelligere, ac servare possit.

68. *Quare nares, & aures baptizandi saliva liniantur.*

Postea veró illi nares, & aures saliba liniuntur, statimque ad Baptismi fontem mittitur, ut quemadmodum *a* cæcus ille Evangelicus, quem Dominus jusserat oculos luto illitos Siloes aqua abluere, lumen recuperavit, ita etiam intelligamus sacræ ablutionis eam vim esse, ut menti ad cœlestem veritatem (3) perspiciendam lumen afferat.

a Joann. 9. 7.
Salivæ significatio in Baptismo, cujus rei meminit Amb. lib. 1. de Sacram. c. 1. & de iis, qui myst. init. cap. 1. & de Consec. dist. 4. c. Postea.

69. *Quid doceat abrenunciatio illa Satanæ facta ab illo, qui baptizandus offertur.*

His peractis, ad Baptismi fontem veniunt, ibique aliæ cæremoniæ, & ritus adhibentur, ex quibus Christianæ religionis summam licet cognoscere. Sacerdos enim, ter conceptis verbis, eum, qui baptizandus est, interrogat: *Abrenuncias Satanæ, & omnibus operibus ejus, & omnibus pompis ejus?* At ille, aut ejus nomine Patrinus, ad singulas interrogationes respondet, *Abrenuncio*. Igitur, qui Christo nomen daturus est, hoc primum sancté, & religiosé polliceri debet, se Diabolum, & mundum deserere, ac nullum unquam tempus fore, in quo utrumque ve-

Quæ sit vis abrenunciationis.
Greg. Naz. orat. 40
Amb. lib. 1. de Sacramentis cap. 2.

---

(1) Edit. Patav. addit: *Proinde Sacerdos ter in faciem ejus, qui initiandus est, spirat, ut serpentis antiqui potestatem expellat, & amissæ vitæ spiraculum consequatur*; & quidem addenda videntur, cúm auctor reliquos Baptismi ritus singulatim describat.

(2) *Baptizati*) seu *baptizandi*, ut in Ed. Patav.

(3) *Perspiciendam*) Edit. Pat. *percipiendam*.

veluti hostem teterrimum non detestetur. (1) Post hæc oleo catechumenorum baptizandus inungitur in pectore, & inter scapulas. In pectore quidem, ut per Spiritus Sancti donum abjiciat errorem, & ignorantiam, & suscipiat fidem rectam, quia *justus a ex fide vivit.* Inter scapulas autem; ut per Spiritus Sancti gratiam excutiat negligentiam, & corporem, ac bonam operationem exerceat; quia *b fides sine operibus mortua est.*

a Galat. 3.

b Jacob. 2.

70. *Quomodo baptizandus fidei suæ professionem faciat.*

Quomodo Baptizandus fidem suam profiteri debeat. Aug. l.7.Conf. cap. 10.

Deinde ad ipsum Baptismi fontem consistens, interrogatur à Sacerdote hoc modo: *Credis in Deum Patrem omnipotentem?* Cui ille respondet: *Credo.* Atque ita deinceps de reliquis symboli articulis rogatus, fidem suam solemni religione profitetur. Quibus sané duabus (2) sponsionibus omnem Christianæ legis vim, & disciplinam contineri perspicuum est.

71. *Cur ab eo, qui aqua salutari proximé tingendus est, petatur, num baptizari velit.*

Sed cúm jam Baptismum administrare oportet, quærit Sacerdos ab eo, qui baptizandus est, num baptizari velit: quo quidem per se, vel ejus nomine, si infans sit, Patrino annuente, statim in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti salutari aqua eum abluit. Quemadmodum enim *c* homo sua voluntate serpenti obediens, meritò damnatus est; ita Dominus neminem ad suorum numerum, nisi voluntarium militem adscribi voluit, ut divinis jusis sponte obtemperans, æternam salutem consequeretur.

c Genes. 3. 6.
Nemo salvatur invitus.

72. *Quam ob rem baptizati caput mox Chrismate inungatur.*

Jam postquam Baptismus absolutus est, Sacerdos summum baptizati verticem Chrismate perungit, ut intelligat, se ab eo die Christo capiti tanquam membrum conjunctum esse; atque ejus corpori insitum, & ea re Christianum à Christo, Christum veró à Chrismate appelari. Quid veró Chrisma significet, ex iis satis intelligi, quæ tunc Sacerdos orat, D. Ambrosius testatur.

Unctionis post Baptismum meminerunt Dion. Areop. Eccl. Hier. cap. 2. & 3. Greg. Naz. orat. 40. Basil. l. de Spiritu Sancto c. 37. D. Amb. lib. de Sacrament. cap. 7. Vestis candidæ in Baptismo dari solitæ meminit Dionys. ubi supra.

73. *Quid designet vestis candida, vel album sudariolum, quod baptizato donatur.*

Induit postea Sacerdos baptizatum veste alba, dicens: *Accipe vestem candidam, quam immaculatam perferas ante tri-*

(1) *Post hæc &c.*) usque ad *deinde*, perperám desiderantur in omnibus fere Editionibus.

(2) *Sponsiionibus*) Edit. Pat. *responsionibus*.

tribunal Domini nostri Jesu Christi, ut habeas vitam æternam: infantibus veró, qui vestitu non utuntur, iisdem verbis album sudariolum datur. Quo symbolo significari Sancti Patres docent, tum resurrectionis gloriam, ad quam per Baptismum (1) nascimur, tum nitorem, & pulchritudinem, qua, dilutis peccatorum maculis, anima in Baptismo ornatur, tum innocentiam, atque integritatem, quam in omni vita baptizatus servare debet.

Amb. de Iis, qui myst. init. cap. 7.

74. *Quæ sit ratio ardentis cerei, qui à baptizato tenetur.*

Et deinde cereus ardens in manum traditur, (2) qui ostendit, fidem charitate inflammatam, quam in Baptismo accepit, bonorum operum studio alendam, atque augendam esse.

Lucernarum ardentium quæ dabantur in manibus baptizatorum, meminit. Greg. Naz. orat. 40. in Sanctum Baptisma.

75. *Quare, ac cujusmodi nomen baptizato sit imponendum.*

Ad extremum veró nomen baptizato imponitur, quod quidem ab aliquo sumendum est, qui propter excellentem animi pietatem, & religionem, in Sanctorum numerum relatus est. Ita enim facilé fiet, ut quivis nominis similitudine, ad virtutis, & sanctitatis imitationem excitetur; ac præterea, quem imitari studeat, eum quoque precetur, & speret sibi advocatum ad salutem tum animi, tum corporis defendendam venturum esse. Quare reprehendendi sunt, qui Gentilium nomina, & eorum præcipué, qui omnium sceleratissimi fuerunt, tam diligenter consectantur, & pueris imponunt: cúm ex eo intelligi possit, quanti Christianæ pietatis studium faciendum existiment, qui impiorum hominum memoria tantopere delectari videntur, ut velint fidelium aures hujusmodi profanis nominibus undique circumsonare.

Nomen datur baptizandis, quo significatur, eos per abrenuntiationem prioris possessoris, nomen dare Christo, ut in illius dominium transeant.
Amb. lib. 1. de Sacrament. cap. 2.
Gentilium nominibus abstinendum.

76. *Summa eorum, quæ de Baptismi mysteriis sunt tradita.*

Hæc de Baptismi Sacramento si à Pastoribus explanata fuerint, nihil eorum feré prætermissum esse videbitur, quæ ad hac cognitionem maximé pertinere existimanda sunt. Demonstratum est enim, quid ipsum Baptismi nomen significet, quæ sit ejus natura, & substantia, tum ex quibus partibus constet. Dictum est à quo institutus fuerit, qui ministri ad conficiendum Sacramentum necessarii sunt, quosve tanquam pædagogos ad sustentandam baptizati imbecillitatem adhibere opor-

---

(1) *Nascimur*) Edit. Pat. *renascimur.*
(2) *Qui ostendit*) Edit. Pat. *ut ostendatur.*

oporteat. Traditum est etiam, quibus, & quemadmodum animo affectis Baptismus administrari debeat, quæ sit ejus virtus, & efficientia. Postremó, qui ritus, & cæremoniæ serventur, quantum proposita ratio postulabat, satis copiosé explicatum est. Quæ omnia ob eam præcipué causam docenda esse Pastores meminerint, ut fideles in hac cura, & cogitatione perpetuó versentur, ut in iis, quæ adeo sanctè, & religiosé spoponderunt, cúm Baptismo initiati sunt, fidem servent, atque eam vitam instituant, quæ sanctissimæ Christiani nominis professioni respondeat.

DE CONFIRMATIONIS SACRAMENTO.

CAPUT III.

1. *Cur hodie quám maximé Confirmationis virtus sit explicanda.*

Quantus Sacramenti Confirmationis contemptus irrepserit.

SI in Confirmationis Sacramento explicando Pastorum diligentia requirenda unquam fuit, nunc certé opus est illud quám maximé illustrare, cúm in Sancta Dei Ecclesia hoc Sacramentum à multis omnino prætermittatur; paucissimi veró sint, qui divinæ gratiæ fructum, quem deberent, ex eo capere studeant. Quare fideles ita de hujus Sacramenti natura, vi, dignitate, tum in die Pentecostes, quo præcipué die administrari solet, tum aliis etiam diebus, cúm id Pastores commodé fieri posse judicaverint, docendi erunt, ut intelligant, non solúm negligendum non esse, sed summa cum pietate, & religione suscipiendum, ne ipsorum culpa, maximoque malo eveniat, ut frustra in eos divinum hoc beneficium collatum esse videatur.

2. *Quare Ecclesia hoc Sacramentum Confirmationem vocarit.*

Hoc Sacramentum est polyonymum apud veteres sed Confirmatio ab Eccl. dicitur ob verba Christi.

Sed ut à nomine initium sumatur, Confirmationem ab Ecclesia hoc Sacramentum idcirco vocari docendum est, quoniam, qui baptizatus est, cúm ab Episcopo Sacro

cro Chrismate ungitur, additis solemnibus illis verbis: *Signo te signo Crucis, & confirmo te Chrismate salutis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*, nisi aliud Sacramenti efficientiam impediat, novæ virtutis robore firmior, atque adeo perfectus Christi miles esse incipit.

Lucæ 24. 49. cap. 3. 13. Actor. 1. sicque vocatum est à Conc. Aur. cap. 3. & Flor. & aliis.

3. *Confirmatio verum est novæ legis Sacramentum.*

In Confirmatione autem veram, & propriam Sacramenti rationem Catholica Ecclesia semper agnovit: quod & Melchiades Pontifex, & plures etiam alii sanctissimi, & vetustissimi Pontifices aperté declarant. Ac Sanctus Clemens ejus veritatis doctrinam graviori sententia comprobare non potuit. Ait enim: *Omnibus festinandum est sine mora renasci Deo, & demum ab Episcopo consignari, id est, septiformem gratiam Spiritus Sancti percipere, cúm alioqui perfectus Christianus nequaquam esse possit, is, qui injuria, & voluntate, non autem necessitate compulsus, hoc Sacramentum prætermiserit, ut à B. Petro accepimus, & cæteri Apostoli, præcipiente Domino docuerunt.* Hanc veró eandem fidem doctrina sua confirmarunt, qui eodem spiritu pleni pro Christo sanguinem profuderunt, *a* Urbanus, *b* Fabianus, *c* Eusebius, Romani Pontifices, quemadmodum ex eorum decretis licet perspicere.

Confirmationem veré esse Sacramentum ex traditione Pontificum ostenditur. Melch. in Epist. ad Episc. Hisp. cap. 2. & habetur de Cons. dist. 5. cap. Spiritus S. Clemens Papa ep. 4. Julian. & Jul. Episc.

a Urban. in epist. 1. ad omnes Christianos, cap. 7. & habetur de Cons. dist. 5. cap. Omnes fideles.

b Fabian. in epist. 2. ad omnes Orient. c. 2.

c Euseb. in epist. 3. ad Ep. Tus. & Camp. & habetur de Cons. dist. 5. cap. Manu.

4. *Sacri Doctores, qui hujus Sacramenti meminerunt.*

Accedit præterea Sanctorum Patrum consentiens auctoritas; inter quos *d* Dionysius Areopagita Athenarum Episcopus, cúm (1) diceret, qua ratione hoc sacrum unguentum conficere, eoque uti oporteret. *Ita*, inquit, *baptizatum Sacerdotes induunt veste congrua munditiæ, ut ad Pontificem ducant: ille veró sacro, atque prorsus divino unguento baptizatum signans, Sacratissimæ Communionis participem facit*: *e* Eusebius quoque Cæsariensis tantum huic Sacramento tribuit, ut dicere non dubitarit, Novatum Hæreticum Spiritum Sanctum promereri non potuisse, quia, cúm baptizatus esset, in gravi ægritudine signaculo Chrismatis non est signatus. Sed clarissima habemus hujus rei testimonia, tum à D. Ambrosio in eo libro, quem de iis, qui initiantur, inscripsit, tum à D. *f* Augustino in libris, quos adversus Petiliani Donatistæ epistolas edidit: quorum uterque adeo de hujus Sacramenti veritate nihil dubitari posse existimavit, ut eam scripturæ etiam locis doceat, ac confirmet. Quare alter quidem verba illa Apostoli, *g Nolite contristare Spiri-*

d Diony. de Eccles. Hier. cap 4.

e Euseb. lib. 6. Hist. Eccl. cap. 20. hoc habetur ex epist. Cornelii Romani. D. Amb. in lib. de iis, qui myst. init. cap 7. & lib. 1. de Spiritu Sancto, cap. 6.

f D. Aug. lib. 2. cont. litt. Petil. cap. 104. & lib. 15. de Trinit. cap. 26.

Confirmatio verbi Dei auctoritate confirmatur.

g Ephes. 4. 30.

(1) *Diceret*) Edit. Pat. *doceret*, multo melius.

Spiritum Sanctum Dei, in quo signati estis, alter veró quod in Psalmis legitur: *Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron*, tum illud ejusdem Apostoli, *b Charitas Dei diffussa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis*, ad Confirmationis Sacramentum referri, testatus est.

a Psalm. 132. 2.

b Rom. 5. 5. Conc. Flor. in doct. de Sacram.

5. *Quæ sit Confirmationis, & Baptismi differentia.*

Quamvis autem à Melchiade dictum sit, Baptismum Confirmationi maximé conjunctum esse, non idem tamen Sacramentum, sed ab altero longé disjunctum, existimandum est. Constat enim veritatem gratiæ, quam singula Sacramenta tribuunt, & rei sensibus subjectæ, quæ ipsam gratiam significat, efficere, ut varia quoque & diversa Sacramenta sint. Cúm igitur Baptismi gratia homines in novam vitam gignantur, Confirmationis autem Sacramento, qui jam geniti sunt, viri evadant, *c* evacuatis, quæ erant parvuli; satis intelligitur, quantum in naturali vita generatio ab incremento distat, tantundem inter se differre Baptismum, qui regenerandi vim habet, & Confirmationem, cujus virtute fideles augescunt, & perfectum animi robur assumunt.

Unde distinctio Sacramentorum sit petenda. D. Thom. in 3. p. q. 72. art. 1.

c 1. Cor. 13. 11.

Præterea, quoniam novum, atque distinctum Sacramenti genus constituendum est, ubi animus in novam aliquam dificultatem incurrit, facilé perspici potest, quemadmodum Baptismi gratia ad mentem fidei informandam indigemus, ita etiam maximé conducere, fidelium animos alia gratia confirmari, ut nullo pœnarum, suppliciorum, mortis periculo, aut metu, à veræ fidei confessione deterreantur. Quod quidem cum sacro Confirmationis Chrismate efficiatur: ex eo aperté colligitur, hujus Sacramenti rationem à Baptismo diversam esse. Quare Melchiades Pontifex utriusque discrimen accurata oratione persequitur, ita scribens: *In Baptismate homo ad militiam recipitur, & in Confirmatione coarmatur ad pugnam: in fonte Baptismatis Spiritus Sanctus plenitudinem tribuit ad innocentiam, Confirmatione autem perfectionem ad gratiam ministrat, in Baptismo regeneramur ad vitam, post Baptismum ad pugnam confirmamur, in Baptismo abluimur, post Baptismum roboramur: regeneratio per se salvat in pace Baptismus recipientes, Confirmatio armat, atque instruit ad agones.* Verúm hæc jam non solúm ab aliis Conciliis tradita, sed precipué à sacra Synodo Tridentina decreta sunt; ut jam de iis non solúm aliter sentire, sed ne dubitare quidem ullo modo liceat.

Alia ratio differentiæ Baptismi, & Confirmationis, quæ ex D. Thom. in 3. p. q. 72. art. 9. colligitur.

S. Melch. Pontif. in epist. ad Ep. Hisp. cujus verba hab. de Cons. dist. 5. cap. Spiritus Sanctus.

Conc. Laod. can. 48. Med. can. 6. Flor. & Constant. Synod. Trid. ses. 7. de Confirmat.

6. *Quis Sacramenti Confirmationis sit auctor.*

Quoniam veró suprá demonstratum est, quám neces-

sa-

sarium esset communiter de omnibus Sacramentis docere à quonam ortum habuerint, idem etiam de Confirmatione tradere oportet, ut fideles hujus Sacramenti sanctitate magis afficiantur. Igitur à Pastoribus explicandum est, Christum Dominum non solum ejus auctorem fuisse sed, Sancto Fabiano Pontifice Romano teste, Chrismatis ritum, & verba, quibus in ejus administratione Catholica Ecclesia utitur, præcepisse. Quod quidem iis facilé probari poterit, qui Confirmationem Sacramentum esse confitentur, cùm sacra omnia mysteria humanæ naturæ vires superent, nec ab alio, quàm à Deo, possint institui. Jam veró, quæ sint ejus partes, ac primùm quidem de materia dicendum est.

Christus Confirmationis auctor. D. Th. in 3. p. q. 72.

S. Fab. Pap. in Init. epist. 2. quæ est ad Ep. Orient.

Omnia Sacramenta à Christo sunt instituta. D. Thom. in 3. p. q. 64. art. 2. Amb. lib. 4. de Sacram. cap. 4.

7. *Quæ sit sacri hujus mysterii materia.*

Hæc autem Chrisma appellatur; quo nomine à Græcis accepto; etsi profani scriptores quodlibet unguenti genus significant, illud tamen, qui res divinas tradunt, communi loquendi consuetudine ad illud tantummodo unguentum accomodarunt, quod ex oleo, & balsamo solemni Episcopi consecratione conficitur. Quare duæ res corporeæ permixtæ Confirmationis materiam præbent: quæ quidem diversarum rerum compositio, quemadmodum multiplicem Spiritus Sancti gratiam, quæ confirmatis tribuitur, declarat, ita etiam ipsius Sacramenti excellentiam satis ostendit. Quód autem ea sit hujus Sacramenti materia, cùm Sancta Ecclesia, & Concilia perpetuo docuerunt, tum à Sancto Dionysio, & complurimis aliis gravissimis Patribus traditum est: in primisque à Fabiano Pontifice, qui Apostolos Chrismatis confectionem á Domino accepisse, nobisque reliquisse testatus est.

De materia Confirmat. Aug. in Ps. 44. & lib. 13. de Trinit. cap. 26. Quid sit Chrisma apud sacros auctores. Vide D. Thom. in 3. p. q. 72. art. 2. Greg. in 1. cap. Canticor.

Conc. Laod. can. 48. & Cartag. II. can. 3. & III. can. 36. S. Dionys. de Eccl. Hier. c. 2. & 4. S. Fab. Pap. in Ep. 2. ad Episc. Orient. & citatur de Cons. dist. 3. cap. litt. vestris.

8. *Quid oleum in materia Confirmationis significet.*

Neque vero ulla alia materia, quam Chrismatis aptior videri poterat ad illud declarandum, quod hoc Sacramento efficitur. Oleum enim, quod pingue sit, & natura sua manet, ac diffluat, gratiæ plenitudinem exprimit, quæ per Spiritum Sanctum à Christo capite in alios redundat, atque effunditur, sicut unguentum, *a* quod descendit in barbam Aaron, usque in oram vestimenti ejus: *b Unxit* enim *eum Deus oleo lætitiæ præ consortibus suis*: c *& de plenitudine ejus nos omnes accepimus.*

Significatio Chrismatis. Olei significatio ex Ambros. super Psalm. 118. serm. 14. & lib. 1. de Spiritu Sancto cap. 3.

a Psalm. 132. 2.

b Psalm. 44. 8.
c Joann. 1. 16.

9. *Quid Balsamum oleo admixtum hic admoneat.*

Balsamum veró, cujus *d* odoratus jucundissimus est, quid aliud significat, quam fideles, cùm Sacramento Confirmationis perficiuntur, eam virtutum omnium suavitatem effundere, ut illud Apostoli queant dicere: *e Christi bonus odor sumus Deo?* Habet præterea Balsamum eam

Significatio balsami. *d* Eccl. 24. 20.

e 2. Cor. 2. 15.

vim, ut, quidquid eo circumlitum fuerit, putrescere non sinat, quod quidem ad hujus Sacramenti virtutem significandam valde accomodatum videtur; cúm planê constet, fidelium animos cœlesti gratia, quæ in Confirmatione tribuitur, præparatos; facilé à scelerum cogitatione defendi posse.

10. *Cur necesse sit Chrisma ab Episcopo consecrari.*

Quando Christus confectionem Chrismatis docuerit.

S. Fab. Pap. in ep. citat. D. Thom. in 3. p. q. 72. art. 4.

Consecratur autem Chrisma solemnibus cæremoniis ab Episcopo. Ita enim Salvatorem nostrum docuisse in extrema Cœna, cúm Chrismatis conficiendi rationem Apostolis commendaret, Fabianus Pontifex Sanctitate, & Martyrii gloria clarissimus tradidit. Quamquam cur ita fieri debuerit, ratione etiam ostendi potest. Etenim in plerisque aliis Sacramentis Christus ita eorum materiam instituit, ut sanctitatem quoque illi tribuerit. Non solúm enim aqua elementum Baptismi esse voluit, cúm inquit, a *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei*, sed cum ipse baptizatus est, effecit, ut ea deinceps vi sanctificandi prædita esset. Quare dictum est à Sancto Chrysostomo: *Aqua Baptismi purgare peccata credentium non posset, nisi tactu Dominici corporis sanctificata fuisset.* Quoniam igitur Dominus hanc Confirmationis materiam usu ipso, & tractatione non sacravit, necessarium est, ut sanctis, & religiosis precationibus consecretur: neque ad alium ea confectio, nisi ad Episcopum pertinere potest, qui ejusdem Sacramenti ordinarius minister institutus est.

a Joann. 3. 5.

Chrysost. Homil. 4. in Matth. Refertur de Cons. dist. 4. cap. Nunquam.

11. *Quæ sit hujus Sacramenti forma.*

Chistus non attactu corporis sui, sed verbis sanctis materiam Confirmationis sacrari voluit.

Sed explicanda erit præterea altera pars, ex qua Sacramentum constituitur, forma scilicet, & verba, quæ ad sacram unctionem adhibentur; monendique fideles, ut in hoc Sacramento suscipiendo, tunc maximé, cúm ea pronunciari animadvertunt, ad pietatem, fidem, & religionem animos excitent, ne quid cœlesti gratiæ (1) impedimenti esse possit. His igitur verbis forma Confirmationis absolvitur: *Signo te signo Crucis, & confirmo te Chrismate salutis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* Sed tamen si ad veritatem rationem quoque revocemus, idem facilé probari potest. Etenim Sacramenti forma ea omnia continere debet, quæ ipsius Sacramenti naturam, & substantiam explicant.

Conc. Flor. in doct. de Sacram. D. Thom. in 3. p. q. 72. art. 4.

Sacramenti cujusque forma qualis esse debeat.

12.

(1) *Impedimenti*) Ed. Pat. *impedimento.*

12. *Hanc esse perfectam hujus Sacramenti formam, quomodo confirmetur.*

Atqui maximé hæc tria in Confirmatione observanda sunt, divina potestas, quæ ut principalis causa in Sacramento operatur; tum robur animi, & spiritus, quod per sacram unctionem fidelibus ad salutem tribuitur; deinde signum, quo notatur is, qui in certamen Christianæ militiæ descensurus est. Ac primúm quidem verba illa, *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*, quæ extremo loco posita sunt, alterum, ea *Confirmo te Chrismate salutis*, quæ in medio sunt, tertium, quæ in principio formæ locantur, *Signo te signo Crucis*, satis declarant. Quamquam, si etiam ratione aliqua probari non possit, hanc esse hujus Sacramenti veram, & absolutam formam, Ecclesiæ Catholicæ auctoritas, cujus magisterio ita semper edocti fuimus, non patitur, nos ea de re quidquam dubitare.

Tria sunt in Confirmatione observanda. D. Thom. ibid.

Confirmationis forma ex auctoritate Ecclesiæ retinenda.

13. *Quis sit proprius Sacramenti Confirmationis minister.*

Docere etiam Pastores debent, quibus potissimúm hujus Sacramenti administratio commissa sit. Nam, cúm multi sint, *a* ut est apud Prophetam, qui curant, neque tamen mittantur; necesse est, qui veri, & legitimi ejus ministri sint, tradere, ut fidelis populus Confirmationis Sacramentum, & gratiam consequi possit. Solum itaque Episcopum hujus Sacramenti cónficiendi ordinariam potestatem habere, Sacræ litteræ ostendunt. Nam in Actis Apostolorum legimus, *b* cúm Samaria verbum Dei accepisset, Petrum, & Joannem ad eos missos esse, qui oraverunt pro ipsis, ut acciperent Spiritum Sanctum: nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantúm erant. Quo in loco licet videre, eum, qui baptizaverat, quód tantúm esset Diaconus, Confirmandi potestatem nullam habuisse, sed munus illud perfectioribus ministris, hoc est Apostolis, reservatum esse. Quin etiam, *c* ubicumque Sacræ Scripturæ hujus Sacramenti mentionem faciunt, idem observari potest.

De ministro Confirmationis.

a Hier. 23. 21.

Episcopi soli sunt ministri Confirmationis, sess. 7. Conc. Trid. de Confirmatione can. 3. & sess. 23. de Sacram. Ord. c. 4. & can. 7.

b Act. 8. 14. 15. 16. 17.

c Actor. 19.

14. *Idem etiam Pontificum Maximorum decretis ostenditur.*

Neque ad eam rem demonstrandum desunt, Sanctorum Patrum, atque Pontificum, *d* Urbani, *e* Eusebii, *f* Damasi, *g* Innocentii, *h* Leonis clarissima testimonia, quemadmodum ex eorum decretis perspicuum est. D. quoque *i* Augustinus graviter queritur de corrupta Ægyptiorum, & Alexandrinorum consuetudine, quorum Sacerdotes audebant Confirmationis Sacramentum administrare. Ac jure quidem hoc factum esse, ut ejusmodi munus ad Episcopos deferretur, hac similitudine possunt Pas-

d In fine ep. ad omnes Christianos.

e Epist. 3. ad Episc. Thusciæ, & Campaniæ.

f Circa medium ep. 4. ad Prosp. & cet. Episc. Orthod.

g Episc. 1. ad Veren. cap. c.

h Epist. 88. ad Germaniæ, & Galliæ Ep.

i Aug. in Quæst. novi Testam. q. 42.

Pastores declarare. Ut enim in extruendis ædificiis, etsi fabri, qui inferiores ministri sunt, cœmenta, calcem, ligna, & reliquam materiam parant, atque componunt, absolutio tamen operis ad architectum spectat, ita etiam hoc Sacramentum, quo veluti spirituale ædificium perficitur, à nullo alio, nisi a summo Sacerdote, administrari opus erat.

15. *Cur in Confirmatione Patrini assumantur, & quæ in Confirmatione affinitas contrahatur.*

De Patrinis in Confirmatione agitur 30. q. 1. cap. Si quis & de Cons. dist. 4. cap. In Catechis.

Aditur veró etiam Patrinus, quemadmodum in Baptismo fieri demonstratum est. Nam si, qui gladiatoriam dimicationem subeunt, alicujus indigent, cujus arte, & consilio doceantur, quibus ictibus, & petitionibus, salvis ipsis, conficere adversarium possint; quanto magis fideles, cúm Sacramento Confirmationis, quasi firmissimis armis tecti, ac muniti, in spirituale certamen, cui æterna salus proposita est, descendunt, ducis, ac monitoris indigebunt? Recté igitur ad hujus quoque Sacramenti administrationem Patrini advocandi sunt, quibuscum eadem spiritualis affinitas conjungitur; quæ legitima nuptiarum fœdera impedit, ut antea docuimus, cúm de Patrinis ageretur, qui ad Baptismum adhibendi sunt.

In Confirmatione quanta affinitas contrahatur. Sess. 24. Conc. Trid. de Reform. Matrin. c. 2. vide idem in 6. de Cognat. spirit. cap. Nedum, & cap. Quamvis.

16. *Confirmationis Sacramentum non est absoluté necessarium, non tamen prætermitendum.*

Confirmationis Sacramentum quibus dandum sit, D. Thom. in 3. p. q. 72. art. 7. ostendit.

Sed quoniam sæpe evenit, ut fideles in hoc Sacramento suscipiendo aut præpopera festinatione, aut dissoluta quadam negligentia, & cunctatione utantur, (nam de iis, qui ad eum impietatis gradum venerunt, ut illud contemnere, & spernari audeant, nihil est, quod dicamus) aperiendum est etiam Pastoribus, qui, qua ætate, quo pietatis studio præditi esse debeant, quibus Confirmationem dare oportet. Atque illud in primis docendum est, hoc Sacramentum ejusmodi necessitatem non habere, ut sine eo salvus quis esse non possit. Quamquam veró necessarium non est, à nemine tamen prætermitti debet, sed potiús maximé cavendum est, ne, ne in re sanctitatis plena, per quam nobis divina munera tam largé impertiuntur, aliqua negligentia committantur. Quod enim omnibus communiter ad sanctificationem Deus proposuit, ab omnibus etiam summo studio expetendum est.

17. *Confirmationis Sacramentum ab omnibus suscipiendum demonstratur.*

Ac Sanctus quidem Lucas, cúm admirabilem illam Spiritus Sancti effusionem describeret, ita inquit: a *Et factus est repenté de cœlo sonus, tanquam advenientis spiritus vehementis, & replevit totam domum.* Deinde, pauci

a Actor. 2. 2.

cis interjectis: *a Et repleti sunt omnes Spiritu Sancto.* Ex quibus verbis licet intelligere, quoniam domus illa Sanctæ Ecclesiæ figuram, & imaginem gerebat, ad omnes fideles Confirmationis Sacramentum, cujus initium ab eo die dictum est, pertinere. Atque id etiam ex ipsius Sacramenti ratione facilé colligitur: illi enim Sacro Chrismati confirmari dedent, quibus spirituali incremento opus est, & qui ad perfectum Christianæ religionis habitum perducendi sunt. At nulli id non maximé convenit. Ut enim hoc spectat natura, ut qui in lucem eduntur, adolescant, atque ad perfectam ætatem perveniant, etiamsi interdum, quod vult, minus assequatur; ita communis omnium Mater Catholica Ecclesia vehementer optat, ut in iis, quos per Baptismum regeneravit, Christiani hominis forma perfecte absolvatur. Id autem quoniam mysticæ unctionis Sacramento efficitur, perspicuum est, eam ad universos fideles æquæ pertinere.

a Ibidem 4. Ecclesiæ Christi clarum initium.

Eccl. 2. Fili accedens ad servitutem Dei, &c.

Sacramento Confirmationis Christiani hominis forma perfecte absolvatur.

18. *Qua ætate Christiani ad hoc Sacramentum sint admitendi.*

In quo illud observandum est, omnibus quidem post Baptismum Confirmationis Sacramentum posse administrari, sed minus tamen expedire hoc fieri, antequam pueri rationis usum habuerint. Quare, si duodecimus annus expectandus non videatur, usque ad septimum certé hoc Sacramentum differre maximé convenit. Neque enim Confirmatio ad salutis necessitatem instituta est, sed ut ejus virtute optimé instructi, & parati inveniremur, cúm nobis pro Christi fide pugnandum esset: ad quod sané pugnæ genus pueros, qui adhuc usu rationis carent, nemo aptos esse judicarit.

Ad hoc facit cap. 3. Aurel. Concil. quod habetur de Consec. dist. 5. cap. Ut jejuni.

19. *Quo pacto, qui jam ætate sunt provectiores, se ad hoc Sacramentum præparare debeant.*

Ex his igitur efficitur, ut, qui adulta jam ætate confirmandi sunt, si quidem hujus Sacramenti gratiam, & dona consequi cupiant, eos non solúm fidem, & pietatem afferre, sed graviora etiam peccata, quæ admiserunt, ex animo dolere oporteat. Qua in re elaborandum est, ut peccata etiam prius confiteantur, & Pastorum cohortatione ad jejunia, & alia pietatis opera suscipienda incitentur, admoneanturque, laudabilem illam antiquæ Ecclesiæ consuetudinem renovandam esse ut non nisi jejuni hoc Sacramentum susciperent: quod quidem fidelibus facilé persuaderi posse existimandum est, si hujus Sacramenti dona, admirabilesque effectus intellexerit.

Confirmandos peccatorum commissorum pœniteat. Ex D. Thom. in 3. p. q. 72. art. 7. ad 2. & confirmatur ex cap. Ut jejuni de Cons. dist 5.

Conc. Aurel. cap. 3.

20. *Quot sint Confirmationis effectus.*

Itaque Pastores docebunt, Confirmationem hoc cum ce-

De Confirmationis effectibus vide Div.

Thom. in 3. p. q. 72. art. 7. Concil. Flor. in doctrina de Sacram.

Esse in gratia, & manere in peccato repugnat.

ceteris Sacramentis commune habere, ut nisi (1) impedimentum aliquod inferatur, novam gratiam tribuat. Etenim hæc sacra, & mystica signa ejusmodi esse demonstratum est, quæ gratiam declarant, atque efficiunt. Ex quo sequitur, ut peccata etiam condonet, ac remittat; quoniam gratiam simul cum peccato ne fingere quidem nobis licet. Sed præter hæc, quæ cum aliis communia censenda sunt, primum quidem illud proprié Confirmationi tribuitur, quod Baptismi gratiam perficit. Qui enim per Baptismum Christiani effecti sunt, *a* quasi infantes modó geniti teneritatem adhuc; & molitiem quandam habent, ac deinde Chrismatis Sacramento adversus omnes Carnis, Mundi, & Diaboli impetus robustiores fiunt; & eorum animus in fide omnino confirmatur ad confitendum, & glorificandum nomen Domini nostri Jesu Christi: ex quo etiam nomen ipsum inventum esse, nemo dubitarit.

Clem. Epist. 4. ad Julium. Melchiades Papa in epist. ad Episc. Hisp. *a* 1. Pet. 2. 2.

21. *Confirmationis nomen unde dictum sit.*

Neque enim, ut quidam non minus imperité, quám impié finxerunt, Confirmationis bocabulum ab eo deducitur, quód olim, qui infantes baptizati erant, cúm jam adulti essent, ad Episcopum adducebantur, ut fidem Christianam, quam in Baptismo susceperant, confirmarent; ita ut Confirmatio nihil à Catechesi differre videatur; cujus consuetudinis nullum probatum testimonium afferri potest: sed ab eo nomen rei impositum est, quod hujus Sacramenti virtute Deus in nobis *b* id confirmat, quod Baptismo operari cœpit; nosque ad Christianæ soliditatis perfectionem adducit. Nec veró confirmat solúm, sed auget etiam: de quo Melchiades ita testatur: *Spiritus Sanctus, qui super aquas Baptismi salutifero descendit illapsu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam, in Confirmatione augmentum præstat ad gratiam.* Deinde non auget modó, sed admirabili quadam ratione auget. Hoc autem pulcherrimé indumenti translatione Scriptura significavit, atque expressit. Ait enim Dominus Salvator, cúm de hoc Sacramento loqueretur: *c Sedete in civitate quoadusque induamini virtute ex alto.*

Ratio nominis initio hujus capitis proposita hic illustratur. Concil. Trident. sess. 7. can. 1. de Confirm.

b Psalm. 67. 29.

Melchiades loco supra citato, & habetur de Consec. dist. 5. cap. Spiritus, & Eusebius Emissen. in Hom. in die Pentecost.

b Lucæ 24. 46.

22. *Virtus Confirmationis ex his, quæ Apostolis evenerint, declaranda.*

Quód si Pastores voluerint divinam hujus Sacramenti efficientiam ostendere, (hoc veró ad commovendos fi-

---

(1) *Nisi impedimentum aliquod inferatur)* Edit. Lugd. Lov. & Pat. ann. 1749. *nisi impedimentum aliquod ex parte ejus, qui recipit, inferatur.*

fidelium animos maximam vim habiturum esse, dubitari non potest) satis erit, quid ipsis Apostolis evenerit, explicare. Illi enim ante passionem, vel sub ipsam passionis horam adeo infirmi, & remissi fuerunt, *a* ut, cùm Dominus comprehensus est, statim se in fugam conjecerint: Petrus veró, *b* qui Ecclesiæ petra, & fundamentum designatus erat, *c* & summam constantiam, excelsique animi magnitudinem præ se tulerat, *d* unius mulierculæ voce perterritus, se Jesu Christi discipulum esse non semel, aut iterum, sed tertió negaverit: ac post resurrectionem omnes, *e* propter metum Judæorum inclusi domi se continuerint. At veró in die Pentecostes tanta Spiritus Sancti virtute omnes repleti sunt, ut, *f* dum Evangelium, quod eis commissum erat, non solùm in Judæorum regione, sed universo orbe audacter, & liberé dispergerent, nihil sibi felicius accidere posse existimaverint, quàm *g* quód digni haberentur, qui pro Christi nomine contumeliam, vincula, tormenta, cruces perferrent.

a Matth. 26. 56.

b Matth. 16. 18.

c Matth. 26. 33. 35.

d Ibidem 69. Joann. 18. 25.

e Joann. 20. 19.

f Actor. 2. 14. 15. & 14. 19.

g Actor. 5. 41.

23. *Confirmatio Characterem imprimit, & iterari non potest.*

Habet præterea Confirmatio eam vim, *h* ut Characterem imprimat; quo fit, *i* ut nulla unquam ratione iterari possit: quod etiam in Baptismo suprà observatum est; ac de Sacramento Ordinis quoque suo loco planius exponetur. Hæc igitur si à Pastoribus sæpe, & accuraté explicata erunt, vix fieri poterit, quin fideles, cognita hujus Sacramenti dignitate, atque utilitate, illud summa cum diligentia sancté, & religiosé suscipere studeant. Restat nunc, ut aliqua etiam de ritibus, & ceremoniis, quibus in hoc Sacramento administrando Catholica Ecclesia utitur, breviter perstringantur; quæ explicatio quanto usui futura sit, Pastores intelligent, si, quæ antea dicta sunt, cúm hic locus tractaretur, repetere voluerint.

Confirmationis character.

h Ephes. 1. 13.

i Conc. Tarrac. can. 10. & habe.. de Consec. dist. 5. cap. Dictum est. Gregorius III. epist. 4. & habetur ibidem, cap. De homine. D. Thom. in 3. p. q. 72. art. 5. de Ritibus Confirmationis.

24. *Quare eorum, qui confirmantur, frons ad modum crucis inungatur.*

Qui igitur confirmantur, sacro Chrismate in fronte unguntur. Nam hoc Sacramento Spiritus Sanctus in animos fidelium sese infundit, in eisque robur, & fortitudinem auget, ut in spirituali certamine viriliter pugnare, & nequissimis hostibus resistere queant. Quocirca declaratur, eos nullo metu, aut verecundia, quarum affectionum signa maximé in fronte solent apparere, à libera Christiani nominis confessione absterrendos esse. Præterea nota illa, qua Christianus à ceteris, veluti miles insignibus quibusdam ab aliis, distinguitur, in illustriori corporis parte imprimenda erat.

Frons quare ungatur. De Cons. dist. 5. cap. Novissime. Aug. in Psalm. 141. Alex. de Ales 4. part. q. 28. memb. 6.

D. Thom. in 3. p. q. 72. art. 9.

25. *Quo potissimùm tempore hoc Sacramentum conferatur.*

Pentecostes tempore præcipuè administratur.

a Act. 2. 2. 3.

Sed illud quoque solemni religione in Ecclesia Dei servatum est, ut in Pentecoste præcipuè hoc Sacramentum administraretur; quòd hoc maximè die *a* Apostoli Spiritus Sancti virtute roborati, & confirmati sint, cujus divini facti recordatione fideles admonerentur, quæ quantaque mysteria in sacra unctione cogitanda essent.

26. *Cur Episcopus alapam infligat, & pacem confirmato imprecetur.*

Alapa quid significet. Matth. 5. 39. Si quis te percusserit, &c.

Pacis imprecatio.

b Philipp. 4. 7.

Deinde verò, (1) qui unctus, & confirmatus est, ut meminerit se tanquam fortem athletam paratum esse oportere ad omnia adversa invicto animo pro Christi nomine ferenda, manu leviter in maxilla ab Episcopo cæditur. Postremò autem pax ei datur, ut intelligat, se gratiæ cœlestis plenitudinem, *b* & pacem, quæ exuperat omnem sensum, consequutum esse. Atque hæc summa eorum sit, quæ de Chrismatis Sacramento à Pastoribus, non tam quidem nudis verbis, & oratione, quàm imflammato quodam pietatis studio explicanda sunt, ut ea in animis, intimisque fidelium cogitationibus inserere videantur.

DE EUCHARISTIÆ SACRAMENTO.

CAPUT IV.

1. *Quare mysteria Eucharistiæ summa cum reverentia tractari, & suscipi debeant.*

Sacramentum Eucharistiæ omnium est Sacramentorum maximum. Dion. in lib. de Eccles. Hier. cap. 5. Amb. lib. 4 de Sacrament. cap. 6. Alexander Papa epist. 1. & habetur de Cons. dist. 2. cap. Nihil.

QUemadmodum ex omnibus sacris mysteriis, quæ nobis tamquam divinæ gratiæ certissima instrumenta Dominus Salvator noster commendavit, nullum est, quod cum Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento comparari queat: ita etiam nulla gravior alicujus sceleris animadversio à Deo metuenda est, quàm si res omnis sanctitatis plena, vel potius quæ ipsum sanctitatis aucto-

(1) *Qui unctus)* Edit. Pat. *qui jam unctus.*

torem, & fontem continet, neque sanctè, neque religiosè à fidelibus tractetur. Id verò Apostolus & sapienter vidit, & de eo nos apertè admonuit. Nam cum declarasset, quanto illi scelere obstricti essent, qui corpus Domini non dijudicarent, statim subjecit: *a Ideo inter vos multi infirmi, & imbecilles, & dormiunt multi.* Ut igitur fidelis populus, cùm cœlesti huic Sacramento divinos honores tribuendos esse intellexerit, & gratiæ uberes fructus capiat, & justissimam Dei iram effugiat, illa omnia à Pastoribus diligentissimè exponenda erunt, quæ ejus majestatem magis illustrare posse videantur.

In Eucharistiæ irreverentia quantum sit peccatum.

a 1. Cor. 11. 30.

2. *Qua de causa, & quando Eucharistiæ Sacramentum sit institutum.*

Qua in re opus erit, ut *b* Pauli Apostoli rationem secuti, qui se, quod à Domino acceperat, Corinthiis tradidisse professus est, in primis hujus Sacramenti institutione fidelibus explicent. Ita verò gestam rem esse, ex Evangelista perspicuè colligitur. *c Cùm* enim *Dominus dilexisset suos, in finem dilexit eos*: cujus quidem amoris ut divinum aliquod, atque admirabile pignus daret, sciens horam jam advenisse, ut transiret ex hoc mundo ad Patrem, *d* ne ullo unquam tempore à suis abesset, inexplicabili consilio, quod omnem naturæ ordinem, & conditionem superat, perfecit. Etenim, *e* celebrata cum discipulis agni Paschalis cœna, ut figura veritati, umbra corpori cederet, panem accepit, Deoque gratias agens benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & dixit, *f Accipite, & manducate, Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur, Hoc facite in meam commemorationem.* Similiter & calicem accepit, postquam cœnavit, dicens: *Hic calix novum testamentum est in meo Sanguine, Hoc facite, quotiescumque bibetis, in meam commemorationem.*

b 1. Cor. 11. 23.
De institutione Sacramenti Eucharistiæ ses. 13. Conc. Trid. de Eucharistia cap. 2. 1.

c Joann. 13. 1.
Causa institutionis.
Chrys. Homil. 41. in Joann.

d Matth. 18. 20.

e Lucæ 22. 19.
Tempus institutionis.
Leo serm. 7. de Passione Domini, & habetur de Consec. dist. 4. c. Quia corpus. D. Thom. in 3. p. q. 73. art. 5.
f Lucæ 22. 19. 20.
Marci 14. 22.
1. Cor. 11. 24. 25.

3. *Cur hoc Sacramentum Eucharistia vocetur.*

Hujus ergo admirabilis Sacramenti dignitatem, atque excellentiam, cùm sacri scriptores fieri nullo modo posse intelligerent, ut uno vocabulo demonstrarent, pluribus eam nominibus exprimere conati sunt. Interdum enim Eucharistiam appellant, quod verbum vel bonam gratiam, vel gratiarum actionem latinè reddere possumus. Ac rectè quidem bona gratia dicendum est, tum quia vitam æternam, de qua scriptum est, *g Gratia Dei vita æterna*, præsignificat: tum quia Christum Dominum, *h* qui vera gratia, atque omnium charismatum fons est, in se continet. Nec verò minùs aptè gratiarum actionem interpretamur: *i* siquidem cùm hanc purissimam hostiam immolamus, immensas quotidie gratias pro universis in nos

Dignitas Sacramenti pluribus vocabulis explicatur.
Eucharistia cur dicatur. Chrys. Hom. 24. in 1. ad Corinth. sup. illud Calix benedictionis.
D. Thom. in 3. p. q. 73. art. 4.
g Rom 6. 24.
h Joann. 1. 14.
Amb. lib. 5 de Sacram. cap. 3. Magist. in 4. dist. 8. litt. A.
i Orig. lib. 8. contra Celsum.

be-

beneficiis Deo agimus, atque imprimis pro ejus gratiæ tam excellenti bono, quam nobis hoc Sacramento tribuit. Sed id ipsum etiam nomen cum iis, quæ à Christo Domino gesta esse in hoc mysterio instituendo legimus, optimé convenit. Etenim *a* panem accipiens fregit, ac gratias egit. David quoque cúm hujus mysterii magnitudinem contemplaretur, antequam carmen illud pronunciaret, *b Memoriam fecit mirabilium suorum misericors: & miserator Dominus, escam dedit timentibus se*, gratiarum actionem præponendam existimavit, cum inquit, *c Confessio, & magnificentia opus ejus.*

a Matth. 26. 27. Marc. 14. 22. Luc. 22. 19. 1. Cor. 11. 24.
b Psalm. 110. 4.
c Ibidem 3. Concil. Nic. can. 14.

4. *Quare hoc Sacramentum Communio, pacis, & charitatis Sacramentum nominetur.*

Communio cur nominetur.

Frequenter etiam nomine sacrificii declaratur, de quo mysterio paullo post latiús dicendum erit. Vocatur præterea Communio, quod verbum ex illo Apostoli loco sumptum esse liquet, ubi ait: *d Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio Sanguinis Christi est? & panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est?* Nam, *e* ut Damascenus explanavit, hoc Sacramentum Christo nos copulat, atque ejus carnis, & deitatis participes efficit, nosque inter nos in eodem Christo conciliat, ac conjungit, & veluti unum corpus coagmentat. Ex quo factum est, *f* ut Sacramentum etiam pacis, & charitatis diceretur, ut intelligeremus, quám indigni sint Christiano nomine, qui inimicitias exercent; odiaque, dissidia, & discordias, ut teterrimas fidelium pestes, omnino exterminandas esse: cúm præsertim quotidiano religionis nostræ sacrificio, nihil nos studiosius servare, quám pacem, & charitatem, profiteamur.

d 1. Cor. 10. 16.
e Dam. lib. 14. Orth. Fid. cap. 14.
f August. tract. 26. in Joann. sess. 12. Conc. Trid. de Eucharistia in præfatione. Conc. Nic. can. 11. & Carthag. 4. cap. 77. & 78.

5. *Qua ratione idem Sacramentum Viaticum, & Cœna dicatur.*

Sed Viaticum etiam frequenter à sacris scriptoribus appellatur, tum quia spiritualis cibus est, quo in hujus vitæ peregrinatione sustentamur, tum quia viam nobis ad æternam gloriam, & felicitatem munit. Quare ex veteri Ecclesiæ Catholicæ instituto servari videmus, ut nemo fidelium sine hoc Sacramento è vita excedat. Ac vetustissimi quidem Patres, *g* Apostoli auctoritatem secuti, Cœnæ etiam nomine sacram Eucharistiam interdum vocarunt, quód in illo novissimæ cœnæ salutari mysterio à Christo Domino sit instituta.

Exod. 12. 5. Reg. 19. Matth. 15. Marc. 8.
g 1. Cor. 11. Cœna à Cypr. hoc Sacramentum dicitur in lib. de Cœna Domini.

6. *Eucharistia, cibo, aut potu sumpto, confici, & sumi non potest.*

Neque veró propterea à cibo, aut potione Eucharistiam conficere, aut sumere licet; quod ab Apostolis sa-

salutariter introducta consuetudo, quemadmodum veteres scriptores memoriæ prodiderunt, perpetuó retenta, ac servata est, ut à jejunis tantum perciperetur.

7. *Eucharistia veri nominis Sacramentum est.*

Sed, explicata nominis ratione, docendum erit, hoc verum esse Sacramentum, atque unum ex septem illis, quæ Sancta Ecclesia semper religiosé coluit, ac venerata est. Nam, cúm calicis Consecratio fit, mysterium fidei appellatur. Præterea, ut infinita pene sacrorum Scriptorum testimonia omittamus, qui hoc inter vera Sacramenta numerandum esse, perpetuó (1) senserunt, ex ipsa ratione, & natura Sacramenti idem convincitur. Etenim in eo signa sunt externa, & sensibus subjecta: habet deinde gratiæ significationem, & efficientiam: prætera de Christi institutione, *a* neque Evangelistæ, neque *b* Apostolus dubitandi locum relinquunt. Quæ omnia cúm in unum conveniant ad Sacramenti veritatem confirmandam, nullis aliis argumentis opus esse perspicitur.

Sess. 13. Conc. Trid. de Euch. cap. 3. Aug. lib. 3. de Trin. cap. 4. & lib. 20. contra Faust. cap. 13. Ambr. lib. 1. Offic. c. 28. lib. 1. de Sacram. cap. 2. vide item D. Thom. in 3. p. q. 73. art. 1.

a Matth. 26. 26. Lucæ 22. 19. Marc. 14. 22.
b 1. Cor. 11. 14. 15.

8. *Multa esse in hoc Sacramento, quibus Sacramenti nomen conveniat.*

Sed illud diligenter Pastoribus observandum est, multa in hoc mysterio esse, quibus aliquando Sacramenti nomen sacri Scriptores tribuerunt. Interdum enim & Consecratio, & Perceptio, frequenter veró & ipsum Domini corpus, & Sanguis, qui in Eucharistia continetur, Sacramentum vocari consuevit. Ait enim D. Augustinus, Sacramentum hoc duobus constare, visibili scilicet elementorum specie, & invisibili carne, & Sanguine ipsius Domini nostri Jesu Christi. Atque ad eundem modum hoc Sacramentum adorandum esse, nimirum Corpus, & Sanguinem Domini intelligentes, affirmamus. Verúm hæc omnia minús proprié Sacramenta dici, perspicuum est. Ipsæ autem panis, & vini species veram, & absolutam hujus nominis rationem habent.

Aug. de Catech. rud. cap. 16.

Eucharistia adoranda Sess. 3. Concil. Trid. de Euchar. c. 5. ibid. can. 6.

9. *Quomodo differat Eucharistia à reliquis omnibus Sacramentis.*

Sed quantum hoc Sacramentum à reliquis omnibus differat, facilé colligitur. Nam cetera Sacramenta materiæ usu perficiuntur, dum scilicet alicui administrari ea contingit. Baptismus enim Sacramenti naturam tunc adipiscitur, cúm re ipsa homo aqua abluitur. At veró ad Eucharistiæ per

Euchar. species proprié dicuntur Sacramentum. Scor. in 4. dist. q. 2. ses. 13. Concil. Trid. de Euch. c. 2. & can. 4. Hæc differentia colligi potest ex Aug. in 3. lib de Trid. c. 4. & Amb. lib. 4. de Sacram. c. 4. ut habetur de Consec. dist. 4. c. Panis est. Vide item D. Thom. in 3. p. q. 73. art. 1. ad 3.

(1) *Senserunt*) Ed. Pat. *censuerunt.*

perfectionem satis est ipsius materiæ Consecratio; (1) verùm enim Sacramentum esse non desinit, quamvis in pyxide asservetur. Deinde in conficiendis aliis Sacramentis nulla fit materiæ, atque elementi in aliam naturam mutatio: etenim Baptismi aqua, aut Chrismatis oleum, cùm illa Sacramenta administrantur, priorem aquæ, & olei naturam non amittunt: in Eucharistia veró, quod panis, & vinum ante Consecrationem erat, confecta Consecratione, veré est Corporis, & Sanguinis Domini substantia.

10. *Duplex Eucharistiæ materia duo Sacramenta non constituit.*

Unum Eucharistiæ Sacrum. non duo. Vide D. Thom. 3. p. q. 73. art. 2.

a Lateranense Concilium non recenset septem Sacramenta; ex eo tamen in c. 1. & aliis colligi possunt sicut ex cap. ad Abolendum, tit. de Hæreticis Concilium autem Constant. in doctrina de Sacram. & Trid. sess. 7. c. 1. definiunt.

Licét autem duo sint elementa, panis scilicet, & vinum, ex quibus integrum Eucharistiæ Sacramentum conficitur, non tamen plura Sacramenta, sed unum tantúm esse, Ecclesiæ auctoritate docti confitemur. Aliter enim septenarius Sacramentorum numerus, quemadmodum semper traditum, atque à Conciliis *a* Lateranensi, Florentino, & Tridentino decretum est, constare non poterit. Nam, cúm hujus Sacramenti gratia unum corpus mysticum efficiatur, ut Sacramentum ipsum rei, quam efficit, conveniat, unum esse oportet, atque unum quidem, non quia individuum sit, sed quia unius rei, significationem habeat. Nam, quemadmodum cibus, & potio, quæ duæ diversæ res sunt, ad unam tantúm rem adhibentur, ut scilicet vires corporis reficiantur, ita etiam duas illis diversas Sacramenti species respondere, consentaneum fuit, quæ cibum spiritualem significarent, quo mentes sustinentur, & recreantur. Quare à Domino Salvatore dictum est: *b Caro mea veré est cibus, & Sanguis meus veré est potus.* Sed diligenter explicandum est, quid Eucharistiæ Sacramentum significet, ut fideles sacra mysteria oculis intuentes, simul etiam divinarum rerum contemplatione animum pascant.

b Joann. 6. 56.

11. *Quarum rerum significatio hoc Sacramento includatur.*

Eucharistiæ Sacramentum tria significat mysteria. D. Thom. ead. quæst. art. 4.
Primum præteritum.
c Lucæ 22. 19.
d 1. Cor. 11. 26.
Secundum præsens.
Tert. in lib. de Resurr. carn.
Conc. Flor. in doctr. de Sacram.

Tria veró sunt, quæ nobis hoc Sacramento indicantur. Primum est Christi Domini passio, quæ jam præterit: ipse enim docuit: *c Hoc facite in meam commemorationem*: & Apostolus testatus est: *d Quotiescumque manducabitis panem hunc, & Calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis, donec veniat.* Alterum est divina, & cœlestis gratia, quæ præsens ad animam alendam, & conservan-

(1) *Verum*) perperam in Edit. Rom. Lov. Lugd. & utraque Ven. antiq. *utrumque*.

vandam hoc Sacramento tribuitur. Quemadmodum enim Baptismo in novam vitam gignimur, Confirmatione roboramur, ut Satanæ repugnare, & palàm Christi nomen profiteri possimus; ita Eucharistiæ Sacramento alimur, ac sustentamur. Tertium est, quod futurum prænunciat, æternæ jucunditatis, & gloriæ fructus, (1) quem in cœlesti patria ex Dei promissione capiemus. Hæc igitur tria, quæ instantis, præteriti, & consequentis temporis varietate distingui perspicuum est, sacris mysteriis ita significantur, ut totum Sacramentum, quamvis ex diversis speciebus constet, ad singula horum declaranda, tamquam ad unius rei significationem, referatur.

Tertium futurum.

12. *Quæ sit hujus Sacramenti materia, & cujusmodi panis sit consecrandus.*

Sed in primis cognoscenda est à Pastoribus hujus Sacramenti materia, tum ut ipsi rite illud possint conficere, tum etiam ut fideles admoneantur, cujus rei symbolum sit, atque ejus rei, quam significat, studio, & desiderio exardescant. Duplex itaque est hujus Sacramenti materia: altera panis ex tritico confectus, de qua primò agetur: de altera postea dicendum erit. Nam, ut docent Evangelistæ, *a* Matthæus, *b* Marcus, & *c* Lucas, Christus Dominus panem in manus accepit, benedixit, & fregit, dicens: *Hoc est corpus meum.* Apud Joannem quoque idem Salvator noster seipsum panem appellavit, cùm inquit. *d Ego sum panis vivus, qui de Cœlo descendi.* Cùm autem varia sint panis genera, vel quia materia differunt, ut cùm alius ex tritico, alius ex hordeo, aut ex leguminibus, ceterisque terræ fructibus confectus est; vel quia diversis qualitatibus præditi sunt, (uni enim fermentum additur, alter veró fermenti omnino expers esse potest) quod ad primum attinet, Salvatoris verba ostendunt, panem ex tritico confici oportere. Communi enim loquendi consuetudine, cùm panis absoluté dicitur, panem ex tritico intelligi, satis constat. Id etiam veteris testamenti figura declaratur. *e* Præceptum enim à Domino fuerat, ut panes Propositionis, qui hoc Sacramentum significabant, ex simila conficerentur.

Materia Eucharistiæ dup. Alex. 1. in Epist. ad omnes Orth. 1. cap. 4. & habet. de Consec. dist. 2. cap 1. Dam. lib. 4. de Orthod. Fide cap. 14.

a Matth. 26. 26.
b Marc. 14. 22.
c Lucæ 22. 19.

d Joann. 6. 41.

Panis triticeus est propria hujus Sacramenti materia.
D. Thom. in 3. p. q. 74. art. 3.

Alex. de Ales 4. p. q. 32. memb. 2.

e Levit. 24. 5. 6.

13. *Panem, ex quo Eucharistia conficitur, azymum esse conveniens est.*

Sed quemadmodum nullus panis, nisi triticeus, apta ad Sacramentum materia putandus est: (hoc enim Apostolica traditio nos docuit, & Ecclesiæ Catholicæ auctoritas

Honorius 3. Brixiensi epist. ut habetur de celeb. Missar. c. fin. & D. Thom. in 3. p. q. 74. art. 4.

(1) *Quem*) Edit. Pat. *quos.*

ritas firmavit) ita etiam ex iis, quæ Christus Dominus gessit, azymum esse debere, facilè intelligitur. Ipse enim *a* primo Azymorum die, *b* quo nihil fermentati domi habere Judæis licebat, hoc Sacramentum confecit, atque instituit.

a Matth. 26. 17. Marc. 14. 12. Lucæ 22. 7. *b* Exod. 12. 19.

Quod si quis Joannis Evangelistæ auctoritatem opponat, qui hæc omnia *c* ante diem festum Paschæ acta esse commemorat, ea ratio facilé dissolvi potest. Etenim, quem primum Azymorum diem ceteri Evangelistæ appellarunt, quod feria quinta vesperi dies festi Azymorum inciperent, quo tempore Salvator noster Pascha celebravit, cúm ipsum diem Joannes pridie Paschæ fuisse describit, ut qui diei naturalis spatium, quod ab oriente Sole inchoatur, in primis notandum existimarit. Quapropter D. etiam Chrysostomus primum Azymorum diem interpretatur eum diem, quo ad vesperam Azyma comedenda essent. Sed azymi panis Consecratio, quantum conveniat integritati, & mentis munditiæ, quam fideles ad hoc Sacramentum afferre debent, ab Apostolo docemur, cúm inquit: *d Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicuti estis azymi: etenim Pascha nostrum immolatus est Christus: itaque epulemur non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ, & nequitiæ, sed in azymis sinceritatis, & veritatis.*

c Joann. 13. Scot. 4. dist. 11. q. 6. Alex. de Ale 4. p. q. 32. memb. 3. ad argum.

D. Chrys. Hom. 82. in Matth.

d 1. Cor. 5. 7. 8. Eucharistia in pane fermentato confici posset, sed non licet. Concil. Flor. sess. ultima, lib. 3. Dec. tit. de Celeb. cap. Litteras.

14. *Panis azymus ad Eucharistiam non omnino necessarius.*

Neque tamen ea qualitas adeo necessaria existimanda est, ut, si illa pani desit, Sacramentum confici non possit. Utrumque enim panis genus veram, & propriam panis rationem, & nomen habet. Quamquam nemini licet privata auctoritate, vel potius temeritate laudabilem Ecclesiæ suæ ritum immutare. Atque eo minus id facere Latinis Sacerdotibus permissum est, quibus præterea Pontifices Max. præceperunt, ut ex azymo tantum sacra mysteria conficerent. Atque hæc de altera hujus Sacramenti materia exposuisse satis sit: in quo tamen illud animadvertendum est, quám multa materia ad Sacramentum conficiendum uti oporteat, definitum non esse; cúm illorum etiam certus numerus definiri nequeat, qui aut possint, aut debeant sacra mysteria percipere.

Quám multa materia consecrari debeat, non est definitum.

15. *Quæ materia sit usurpanda ad consecrationem Sanguinis Domini.*

Superest, ut de altera hujus Sacramenti materia, & elemento dicatur. Est autem vinum ex vitis fructu expressum, cui modicum aquæ permixtum sit. Nam Dominum Salvatorem vino in hujus Sacramenti institutione usum

Vinum vitis aqua mixtum ad consecrationem Sanguinis necessarium est.

xistim esse, Catholica Ecclesia semper docuit, cúm ipse dixerit, *a Non bibam à modo de hoc genimine vitis usque in diem illum.* Quo in loco Chrysostomus, *De genimine,* inquit, *vitis, quæ certè vinum, non aquam produxit;* ut tanto ante illorum hæresim, qui aquam solam in hisce mysteriis adhibendam (1) senserunt, convellere videretur.

a Matth. 26. 29. Marc. 14. 25. S. Chrys. Hom. 83. in Matth. Conc. Florentin. Carth. III. cap. 24.

16. *Aqua in Sacramento vino est admiscenda.*

Aquam veró Dei Ecclesia vino semper admiscuit: primúm, quód id à Christo Domino factum esse Conciliorum auctoritate, & Sancti Cypriani testimonio comprobatur. Deinde, quód Sanguinis, & aquæ, *b* quæ ex ejus latere exierunt, hac permixtione memoria renovatur. Tum veró aquæ, ut in *c* Apocalypsi legimus, populum designant: quare aqua vino admixta fidelis populi cum Christo capite conjunctionem significat. Atque hoc ex Apostolica traditione perpetuó Sancta Ecclesia servavit.

Aqua sola in hoc Sacramento non est consecranda. S. Cypr. lib. 2. epist. ad Cæcilium. b Joann. 19. 34.

c Apoc. 17. 15. Amb. lib. 5. de Sacrament. c. 1. Dam. lib. 4. cap. 14.

17. *Non est necessarium absoluté aquam adhiberi; & minor aquæ, quám vini quantitas esse debet.*

Sed quamvis aquæ admiscendæ ita graves rationes sint, ut eam sine mortali peccato prætermittere non liceat, ea tamen si desit, Sacramentum constare potest. Illud autem Sacerdotibus animadvertendum est, quemadmodum in sacris mysteriis aquam vino adhibere oportet, sic etiam modicam infundendam esse. Nam Ecclesiasticorum Scriptorum sententia, & judicio aqua illa in vinum convertitur. Quare de eo Honorius Pontifex ita scribit: *Perniciosus in tuis partibus inolevit abusus, videlicet, quód mayor quantitas aquæ in sacrificio, quám vini adhibetur, cúm secundum consuetudinem rationalem Ecclesiæ generalis longé plus vini, quám aquæ adhibendum sit.* Hujus igitur Sacramenti hæc duo tantúm elementa sunt: ac meritó pluribus decretis sancitum est, ne quid aliud præter panem, & vinum, quod nonnulli facere non verebantur, offerre liceat. Sed jam videndum est, hæc duo panis, & vini symbola quám apta sint ad eas res declarandas, quarum Sacramenta esse credimus & confitemur.

Cyp. lib. 2. epist. 63. ad Cæcilium. D. Th. q. ead. art. 6.

Honor. lib. 3. Decret. tit. de Miss. celeb. c. Perniciosus.

De Consecrat. dist. 2. cap. 1. 2. & seq.

18. *Quot & quantas res panis, & vini symbola in hoc Sacramento ræpresentent.*

Primúm enim Christum nobis significant, ut vera est hominum vita. Ipse enim Dominus ait: *d Caro mea veré est cibus; & Sanguis meus veré est potus.* Cúm igitur

Panis, & vini simbola Christum in hoc Sacramento ut significent. D. Thom. in 3. p. q. 74. art. 1. d Joann. 6. 56.

(1) *Senserunt*) Ed. Pat. *Censuerunt.*

Dam. lib. 4. de Orth. Fide cap. 14.

tur Corpus Christi Domini vitæ æternæ alimentum illis præbeat, qui ejus Sacramentum puré, & Sancté suscipiunt, recté iis potissimum rebus conficitur, quibus hæc vita continetur, ut fideles facilé possint intelligere, pretiosi Corporis, & Sanguinis Christi communione mentem, animumque saturari.

Ex ipsis elementis quomodo fideles ad hujus Sacramenti veritatem dignoscendam venire possint. Dam. lib. 4. de Fidæ Ort. cap. 14.

Nonnihil etiam hæc ipsa elementa ad id valent, ut eam cognitionem accipiant homines, esse in Sacramento Corporis, & Sanguinis Domini veritatem. Nam, cúm panem, & vinum in humanam carnem, & Sanguinem vi naturæ quotidie immutari animadvertamus, faciliús adduci possumus hac similitudine, ut credamus, panis, & vini substantiam in veram Christi carnem, verumque ejus sanguinem cœlesti benedictione converti.

Quæ fiat ex sumptione hujus Sacramenti in anima mutatio. Vide cap. Cum Marthæ. De celebration. Miss. §. Quæsivisti.

Affert etiam aliquid adjumenti hæc admirabilis elementorum mutatio ad adumbrandum, quod fit in anima. Ut enim, etsi nulla extrinsecus panis, & vini mutatio apparet, tamen eorum substantia in carnem, & Sanguinem Christi veré transit; ita etiam, tametsi in nobis nihil immutatum videtur, interiús tamen ad vitam renovamur, dum veram vitam Eucharistiæ Sacramento accipimus.

Quomodo hæc Simbola Ecclesiæ unitatem designent.
a Rom. 12.4. 5.
1. Cor. 10. 17. 12 & 12.
De forma consecrationis hujus Sacramenti agunt Doctor. Schol. in 4. Sentent. dist. 8.

Accedit ad hæc, quód, cúm *a* unum Ecclesiæ corpus ex multis membris compositum sit, nulla re magis elucet ea conjunctio, quám panis, vinique elementis. Panis enim ex multis granis conficitur, & vinum ex multitudine racemorum existit, atque ita nos, cúm multi simus, hujus divini mysterii vinculo arctissimè colligari, & tanquam unum corpus effici declarant.

19. *Qua forma ad consecrandum panem uti oporteat.*

Sequitur nunc, ut de forma, qua ad consecrandum panem uti oporteat, agatur; non quidem ejus rei causa, ut hæc mysteria fideli populo, nisi necessitas cogat, tradantur; (eos enim, qui sacris initiati non sunt, de his erudiri necessarium non est) sed ne formæ ignoratione in Sacramento conficiendo á Sacerdotibus turpissimé peccetur. Itaque à Sanctis Evangelistis *b* Matthæo, & *c* Luca, idemque *d* ab Apostolo docemur, illam esse formam, HOC EST CORPUS MEUM. Scriptum est enim, *Cœnantibus illis, accepit Jesus panem, & benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & dixit: Accipite, & manducate, Hoc est corpus meum.* Quæ quidem Consecrationis forma cúm à Christo Domino servata sit, eá perpetuó Catholica Ecclesia usa est. Prætermittenda sunt hoc loco *e* Sanctorum Patrum testimonia, quæ infinitum esset enumerare, & *f* Concilii Floren-

b Matth. 26. 26.
Marc. 14. 22.
c Lucæ 22. 19.
d 1. Cor. 11.
Innoc. de celebr. Miss. p. 3. cap. 6. Benedictione Christus consecravit. De Const. dist. 2. c. 40.
e Amb. lib. de Myst. init. cap. 9. & lib. 4. de Sacram. cap. 4. & 5. Vide sect. 18. & 40. hujus Doctor. illuminatus.
Franc. de Mayr. in 4. dist. 9. q. 3. in fine.
f Conc. Flor. in Decret. de Sacrament. Trid. sess. 13. cap. 1.

rentini decretum, quod omnibus patet, atque in promptu est; cùm præsertim ex illis Salvatoris verbis, *a Hoc facite in meam commemorationem*, idem liceat cognoscere. (a Lucæ 22. 19. 1. Cor. 11. 24.) Nam quod Dominus faciendum præcepit, non solùm ad id, quod egerat, sed etiam ad ea, quæ dixerat, referri debet, atque ad verba maximé pertinere, intelligendum est, quæ non minùs efficiendi, quàm significandi causa prolata erant. Sed ratione etiam id facile persuaderi potest; nam forma ea est, qua illud significatur, quod in hoc Sacramento efficitur. Cùm autem hæc verba id, quod fit, significent, ac declarent, hoc est panis conversionem in verum Domini nostri corpus; sequitur, formam in illis ipsis verbis constituendam esse. In quam sententiam, quod ab Evangelista dictum est, *b Benedixit*, licet accipere. Perinde enim videtur intelligendum, ac si dixisset. *Accipiens panem benedixit, dicens, Hoc est Corpus meum.* (b Matt. 26. 26.)

20. *Non omnia verba, quæ ex consuetudine Ecclesiæ ad Consecrationem adhibentur, sunt necessaria.*

Quamvis enim Evangelista verba illa, *Accipite, & comedite*, præposuerit, illis tamen non materiæ Consecrationem, sed usum tantummodo significari, perspicuum est. Quare à Sacerdote quidem omnino proferri debent, sed ad Sacramentum conficiendum necessaria non sunt: quemadmodum etiam profertur conjunctio illa, *enim*, in corporis, & Sanguinis Consecratione. Aliter enim fiet, ut si hoc Sacramentum nemini administrandum sit, confici non oporteat, aut non possit quidem: cùm tamen dubitare non liceat, quin Sacerdos, prolatis ex more, atque institutio sancte Ecclesiæ verbis Domini, aptam panis materiam veré consecret, quamvis deinde contingat, ut nulli unquam sacra Eucharistia administretur,

21. *Quæ sit forma conficiendi Sanguinem.*

Jam veró quod ad vini, quæ est altera hujus Sacramenti materia, Consecrationem attinet, ob eandem causam quam supra commemoravimus, opus est, ut Sacerdos ejus formam cognitam, & perspectam habeat. (De forma Consecrationis vini: vide cap. Cùm Marth. de celeb. Missarum.) Eam igitur his verbis comprehendi, certó credendum est: HIC EST ENIM CALIX SANGUINIS MEI, NOVI, ET ÆTERNI TESTAMENTI, MYSTERIUM FIDEI, QUI PRO VOBIS, ET PRO MULTIS EFFUNDETUR, IN REMISSIONEM PECCATORUM. (Forma consecrandi vinum.) Ex quibus verbis plura quidem á Sacris scripturis colliguntur: quædam veró in Ecclesia ex Apostolica traditione conservata sunt. Nam quod dicitur, *Hic est Calix*,

a Lucæ. 22. 20. 1. Corint. 11.25.

à *a* D. Luca, & ab Apostolo scriptum est: quod veró sequitur: *Sanguinis mei, vel Sanguis meus, novi Testamenti, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum*, partim à *b* D. Luca, partim à D. Matthæo dictum est: verba autem illa, *Æterni, & Mysterium fidei*, sancta traditio Catholicæ veritatis interpres & custos nos docuit.

b Lucæ 22. 20. Ly Æterni habetur Hebr. 13. Apoc. 14.

22. *Quód hæc sit vera Consecrationis forma, ostenditur.*

D. Bonav. lib. 4. dist. 8. art. 3. q. 2. Scot. lib. 4. dist. 8. q. 2.

Verúm de hac forma nemo dubitare poterit, si quod antea dictum est de forma Consecrationis, quæ ad panis elementum adhibetur, hoc etiam loco attendatur. Constat enim, iis verbis, quæ vini substantiam in Sanguinem Domini converti significant, hujus elementi formam contineri. Quare cúm verba illa hoc aperté declarent perspicuum est aliam formam constituendam non esse. Exprimunt autem præterea quosdam effusi Sanguinis in passione Domini admirabilis fructus, qui ad hoc Sacramentum maximé pertinent. Unus est aditus *c* ad æternam hæreditatem, quæ novi, atque æterni Testamenti jure ad nos evenit. Alter est aditus ad justitiam per mysterium fidei. *d* Jesum enim per fidem in Sanguine ejus propitiatorem Deus proposuit, *e* ut ipse sit justus, & justificans eum, qui ex fide est Jesu Christi. Tertius est *f* remissio peccatorum.

Sanguinis Christi effectus triplex.

c Heb. 10. 19.

d Rom. 3. 25.

e Rom. 3. 26.

f Heb. 9. 15.

23. *Forma Consecrationis Sanguinis exponitur.*

Exposito consecrationis vini sumpta ex cap. Cum Marthæ, de celebrat. Miss.

Quoniam veró hæc ipsa Consecrationis verba plena mysteriorum sunt, aptissiméque ad rem conveniunt, diligentiús perpendere ea oportet. Quod veró dicitur, *Hic est enim Calix Sanguinis mei*, sic intelligendum est; HIC EST SANGUIS MEUS, qui hoc Calice continetur. Rectè autem, & apposité, dum Sanguis hic, ut est fidelium potus consecratur, calicis mentio facienda est. Neque enim Sanguis hujusmodi potionem satis significare videretur, nisi vase aliquo exceptus esset. Sequitur deinde, *Novi Testamenti*: quod quidem ob eam rem additum est, ut intelligeremus, Christi Domini Sanguinem non figura, quemadmodum in veteri Testamento fiebat, (de eo enim apud Apostolum ad Hebræos legimus *g* sine Sanguine Testamentum dedicatum non esse) sed veré, & re ipsa hominibus tradi, quod ad novum Testamentum pertinet. Quare Apostolus inquit: *h Ideo novi Testamenti mediator est Christus, ut morte intercedente repromissionem accipiant, qui vocati sunt, æternæ hæreditatis.* Verbum veró, *Æterni* ad heriditatem æternam, quæ Christi Domini æterni testatoris morte ad nos jure pervenit, referendum est.

g Heb. 9. 18.

h Heb. 9. 15.

Joann. 6. & 8.

Quod

Quod subjungitur, *Mysterium Fidei*, non rei veritatem excludit, sed quod occulté latet atque ab oculorum sensu remotissimum est, certa fide credendum esse significat. Diversa veró hisce verbis sententia hoc loco subjecta est ab ea, quam habent, cúm Baptismo etiam tribuuntur. Nam, quód sanguinem Christi sub vini specie latentem fide cernimus, Mysterium fidei dicitur: at Baptismus, quoniam universam Christianæ fidei professionem complectitur, à nobis fidei Sacramentum, à Græcis mysterium jure appellatur. Quamquam alia etiam ratione Sanguinem Domini fidei mysterium dicimus, quód scilicet in eo maximé plurimum difficultatis, & negotii humana ratio experiatur, cúm nobis fides credendum proponit, Christum Dominum verum Dei filium, simulque Deum, & hominem mortem pro nobis pertulisse; quæ quidem mors Sanguinis Sacramento designatur.

Quomodo vinum consecratum sit mysterium fidei.

Greg. Pap Hom. 22. de Cons. dist. 2. c. 73.

Baptismus cur fidei Sacramentum dicatur.

Aug. Ep. 23. ad Bonif. de Cons. dist. 2, cap. Hoc est.

24. *Cur maximé in Sanguinis Consecratione mortis mentio fiat.*

Quapropter hoc loco apposité potiús, quám in Consecratione corporis, passio Dominica commemoratur, his verbis: *Qui effundetur in remissionem peccatorum.* Sanguinis enim separatim consecratus ad passionem Domini, & mortem, & passionis genus ante omnium oculos ponendum, majorem vim, & momentum habet. Sed verba illa, quæ adduntur, *Pro Vobis*, & *Pro Multis*, à *a* Matthæo, & Luca singula à singulis sumpta sunt, quæ tamen Sancta Ecclessia Spiritu Dei instructa simul conjunxit. Pertinent autem ad passionis fructum, atque utilitatem declarandam. Nam, si ejus virtutem inspiciamus, pro omnium salute Sanguinem à Salvatore effusum esse, fatendum erit: si veró fructum, quem homines ex eo perceperint, cogitemus, non ad omnes, sed ad multos tantum eam utilitatem pervenire, facilé intelligemus. Cúm igitur, *Pro Vobis*, dixit, vel eos, qui aderant, vel delectos ex Judæorum populo, quales erant discipuli, excepto Juda, quibuscum loquebatur, significavit. Cúm autem addidit, *Pro Multis*, reliquos electos ex Judeis, aut Gentibus intelligi voluit. Recté ergo factum est, ut *pro universis* non diceretur, cúm hoc loco tantummodo de fructibus passionis sermo esset, quæ salutis fructum delectis solum attulit. Atque hunc spectant verba illa Apostoli *b Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata*; & quod Dominus apud Joannem inquit, *c Ego pro eis rogo, non pro mundo rogo, sed pro his, quos dedisti mihi, quia tui sunt.* Plurima alia in hujus Consecrationis verbis latent mysteria; quæ Pastores assidua re-

a Matth. 26. 28. Lucæ 22. 24.

Cur in consecratione Calicis dicatur: Pro vobis, & pro multis.

b Heb. 9. 25.
c Joann. 17. 9.

beneficiis Deo agimus, atque imprimis pro ejus gratiæ tam excellenti bono, quam nobis hoc Sacramento tribuit. Sed id ipsum etiam nomen cum iis, quæ à Christo Domino gesta esse in hoc mysterio instituendo legimus, optimé convenit. Etenim *a* panem accipiens fregit, ac gratias egit. David quoque cúm hujus mysterii magnitudinem contemplaretur, antequam carmen illud pronunciaret, *b Memoriam fecit mirabilium suorum misericors: & miserator Dominus, escam dedit timentibus se*, gratiarum actionem præponendam existimavit, cum inquit, *c Confessio, & magnificentia opus ejus.*

a Matth. 26. 27. Marc. 14. 22. Luc. 22. 19. 1. Cor. 11. 24.
b Psalm. 110. 4.
c Ibidem 3. Concil. Nic. can. 14.

4. *Quare hoc Sacramentum Communio, pacis, & charitatis Sacramentum nominetur.*

Communio cur nominetur.

Frequenter etiam nomine sacrificii declaratur, de quo mysterio paullo post latiús dicendum erit. Vocatur præterea Communio, quod verbum ex illo Apostoli loco sumptum esse liquet, ubi ait: *d Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio Sanguinis Christi est? & panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est?* Nam, *e* ut Damascenus explanavit, hoc Sacramentum Christo nos copulat, atque ejus carnis, & deitatis participes efficit, nosque inter nos in eodem Christo conciliat, ac conjungit, & veluti unum corpus coagmentat. Ex quo factum est, *f* ut Sacramentum etiam pacis, & charitatis diceretur, ut intelligeremus, quám indigni sint Christiano nomine, qui inimicitias exercent; odiaque, dissidia, & discordias, ut teterrimas fidelium pestes, omnino exterminandas esse: cúm præsertim quotidiano religionis nostræ sacrificio, nihil nos studiosius servare, quám pacem, & charitatem, profiteamur.

d 1. Cor. 10. 16.
e Dam. lib. 14. Orth. Fid. cap. 14.
f August. tract. 26. in Joann. sess. 12. Conc. Trid. de Eucharistia in præfatione. Conc. Nic. can. 11. & Carthag. 4. cap. 77. & 78.

5. *Qua ratione idem Sacramentum Viaticum, & Cœna dicatur.*

Sed Viaticum etiam frequenter à sacris scriptoribus appellatur, tum quia spiritualis cibus est, quo in hujus vitæ peregrinatione sustentamur, tum quia viam nobis ad æternam gloriam, & felicitatem munit. Quare ex veteri Ecclesiæ Catholicæ instituto servari videmus, ut nemo fidelium sine hoc Sacramento è vita excedat. Ac vetustissimi quidem Patres, *g* Apostoli auctoritatem secuti, Cœnæ etiam nomine sacram Eucharistiam interdum vocarunt, quód in illo novissimæ cœnæ salutari mysterio à Christo Domino sit instituta.

Exod. 12. 5. Reg. 19. Matth. 15. Marc. 8.

g 1. Cor. 11. Cœna à Cypr. hoc Sacramentum dicitur in lib. de Cœna Domini.

6. *Eucharistia, cibo, aut potu sumpto, confici, & sumi non potest.*

Neque veró propterea à cibo, aut potione Eucharistiam conficere, aut sumere licet; quod ab Apostolis sa-

salutariter introducta consuetudo, quemadmodum veteres scriptores memoriæ prodiderunt, perpetuó retenta, ac servata est, ut à jejunis tantum perciperetur.

7. *Eucharistia veri nominis Sacramentum est.*

Sed, explicata nominis ratione, docendum erit, hoc verum esse Sacramentum, atque unum ex septem illis, quæ Sancta Ecclesia semper religiosé coluit, ac venerata est. Nam, cúm calicis Consecratio fit, mysterium fidei appellatur. Præterea, ut infinita pene sacrorum Scriptorum testimonia omittamus, qui hoc inter vera Sacramenta numerandum esse, perpetuó (1) senserunt, ex ipsa ratione, & natura Sacramenti idem convincitur. Etenim in eo signa sunt externa, & sensibus subjecta: habet deinde gratiæ significationem, & efficientiam: prætera de Christi institutione, *a* neque Evangelistæ, neque *b* Apostolus dubitandi locum relinquunt. Quæ omnia cúm in unum conveniant ad Sacramenti veritatem confirmandam, nullis aliis argumentis opus esse perspicitur.

Sess. 13. Conc. Trid. de Euch. cap. 3. Aug. lib. 3. de Trin. cap. 4. & lib. 20. contra Faust. cap. 13. Ambr. lib. 1. Offic. c. 28. lib. 1. de Sacram. cap. 2. vide item D. Thom. in 3. p. q. 73. art. 1.

a Matth. 26. 26. Lucæ 22. 19. Marc. 14. 22.
b 1. Cor. 11. 14. 15.

8. *Multa esse in hoc Sacramento, quibus Sacramenti nomen conveniat.*

Sed illud diligenter Pastoribus observandum est, multa in hoc mysterio esse, quibus aliquando Sacramenti nomen sacri Scriptores tribuerunt. Interdum enim & Consecratio, & Perceptio, frequenter veró & ipsum Domini corpus, & Sanguis, qui in Eucharistia continetur, Sacramentum vocari consuevit. Ait enim D. Augustinus, Sacramentum hoc duobus constare, visibili scilicet elementorum specie, & invisibili carne, & Sanguine ipsius Domini nostri Jesu Christi. Atque ad eundem modum hoc Sacramentum adorandum esse, nimirum Corpus, & Sanguinem Domini intelligentes, affirmamus. Verúm hæc omnia minús proprié Sacramenta dici, perspicuum est. Ipsæ autem panis, & vini species veram, & absolutam hujus nominis rationem habent.

Aug. de Catech. rud. cap. 16.

Eucharistia adoranda Sess. 3. Concil. Trid. de Euchar. c. 5. ibid. can. 6.

9. *Quomodo differat Eucharistia à reliquis omnibus Sacramentis.*

Sed quantum hoc Sacramentum à reliquis omnibus differat, facilé colligitur. Nam cetera Sacramenta materiæ usu perficiuntur, dum scilicet alicui administrari ea contingit. Baptismus enim Sacramenti naturam tunc adipiscitur, cúm re ipsa homo aqua abluitur. At veró ad Eucharistiæ per

Euchar. species proprié dicuntur Sacramentum. Scot. in 4. dist. q. 2. ses. 13. Concil. Trid. de Euch. c. 2. & can. 4. Hæc differentia colligi potest ex Aug. in 3. lib de Trid. c. 4. & Amb. lib. 4. de Sacram. c. 4. ut habetur de Consec. dist. 4. c. Panis est. Vide item D. Thom. in 3. p. q. 73. art. 1. ad 3.

(1) *Senserunt*) Ed. Pat. *censuerunt*.

perfectionem satis est ipsius materiæ Consecratio; (1) verúm enim Sacramentum esse non desinit, quamvis in pyxide asservetur. Deinde in conficiendis aliis Sacramentis nulla fit materiæ, atque elementi in aliam naturam mutatio: etenim Baptismi aqua, aut Chrismatis oleum, cúm illa Sacramenta administrantur, priorem aquæ, & olei naturam non amittunt: in Eucharistia veró, quod panis, & vinum ante Consecrationem erat, confecta Consecratione, veré est Corporis, & Sanguinis Domini substantia.

10. *Duplex Eucharistiæ materia duo Sacramenta non constituit.*

Unum Eucharistiæ Sacram. non duo. Vide D. Thom. 3. p. q. 73. art. 2.

Licét autem duo sint elementa, panis scilicet, & vinum, ex quibus integrum Eucharistiæ Sacramentum conficitur, non tamen plura Sacramenta, sed unum tantúm esse, Ecclesiæ auctoritate docti confitemur. Aliter enim septenarius Sacramentorum numerus, quemadmodum semper traditum, atque à Conciliis *a* Lateranensi, Florentino, & Tridentino decretum est, constare non poterit. Nam, cúm hujus Sacramenti gratia unum corpus mysticum efficiatur, ut Sacramentum ipsum rei, quam efficit, conveniat, unum esse oportet, atque unum quidem, non quia individuum sit, sed quia unius rei, significationem habeat. Nam, quemadmodum cibus, & potio, quæ duæ diversæ res sunt, ad unam tantúm rem adhibentur, ut scilicet vires corporis reficiantur, ita etiam duas illis diversas Sacramenti species respondere, consentaneum fuit, quæ cibum spiritualem significarent, quo mentes sustinentur, & recreantur. Quare à Domino Salvatore dictum est: *b Caro mea veré est cibus, & Sanguis meus veré est potus.* Sed diligenter explicandum est, quid Eucharistiæ Sacramentum significet, ut fideles sacra mysteria oculis intuentes, simul etiam divinarum rerum contemplatione animum pascant.

a Lateranense Concilium non recenset septem Sacramenta: ex eo tamen in c. 1. & aliis colligi possunt sicut ex cap. ad Abolendum, tit. de Hæreticis Concilium autem Constant. in doctrina de Sacram. & Trid. sess. 7. c. 1. definiunt.

b Joann. 6. 56.

11. *Quarum rerum significatio hoc Sacramento includatur.*

Eucharistiæ Sacramentum tria significat mysteria. D. Thom. ead. quæst. art. 4.
Primum præteritum.
c Lucæ 22. 19.
d 1. Cor. 11. 26.
Secundum præsens.
Tert. in lib. de Resurr. carn.
Conc. Flor. in doctr. de Sacram.

Tria veró sunt, quæ nobis hoc Sacramento indicantur. Primum est Christi Domini passio, quæ jam præterit: ipse enim docuit: *c Hoc facite in meam commemorationem*: & Apostolus testatus est: *d Quotiescumque manducabitis panem hunc, & Calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis, donec veniat.* Alterum est divina, & cœlestis gratia, quæ præsens ad animam alendam, & conservan-

(1) *Verum*) perperam in Edit. Rom. Lov. Lugd. & utraque Ven. antiq. *utrumque*.

vandam hoc Sacramento tribuitur. Quemadmodum enim Baptismo in novam vitam gignimur, Confirmatione roboramur, ut Satanæ repugnare, & palàm Christi nomen profiteri possimus; ita Eucharistiæ Sacramento alimur, ac sustentamur. Tertium est, quod futurum prænunciat, æternæ jucunditatis, & gloriæ fructus, (1) quem in cœlesti patria ex Dei promissione capiemus. Hæc igitur tria, quæ instantis, præteriti, & consequentis temporis varietate distingui perspicuum est, sacris mysteriis ita significantur, ut totum Sacramentum, quamvis ex diversis speciebus constet, ad singula horum declaranda, tamquam ad unius rei significationem, referatur.

Tertium futurum.

12. *Quæ sit hujus Sacramenti materia, & cujusmodi panis sit consecrandus.*

Sed in primis cognoscenda est à Pastoribus hujus Sacramenti materia, tum ut ipsi rite illud possint conficere, tum etiam ut fideles admoneantur, cujus rei symbolum sit, atque ejus rei, quam significat, studio, & desiderio exardescant. Duplex itaque est hujus Sacramenti materia: altera panis ex tritico confectus, de qua primò agetur: de altera postea dicendum erit. Nam, ut docent Evangelistæ, *a* Matthæus, *b* Marcus, & *c* Lucas, Christus Dominus panem in manus accepit, benedixit, & fregit, dicens: *Hoc est corpus meum.* Apud Joannem quoque idem Salvator noster seipsum panem appellavit, cùm inquit. *d Ego sum panis vivus, qui de Cœlo descendi.* Cùm autem varia sint panis genera, vel quia materia differunt, ut cùm alius ex tritico, alius ex hordeo, aut ex leguminibus, ceterisque terræ fructibus confectus est; vel quia diversis qualitatibus prædita sunt, (uni enim fermentum additur, alter verò fermenti omnino expers esse potest) quod ad primum attinet, Salvatoris verba ostendunt, panem ex tritico confici oportere. Communi enim loquendi consuetudine, cùm panis absoluté dicitur, panem ex tritico intelligi, satis constat. Id etiam veteris testamenti figura declaratur. *e* Præceptum enim à Domino fuerat, ut panes Propositionis, qui hoc Sacramentum significabant, ex simila conficerentur.

Materia Eucharistiæ dup. Alex. 1. in Epist. ad omnes Orth. 1. cap. 4. & habet. de Consec. dist. 2. cap 1. Dam. lib. 4. de Orthod. Fide cap. 14.

a Matth. 26. 29. *b* Marc. 14. 22. *c* Lucæ 22. 19.

d Joann. 6. 41.

Panis triticeus est propria hujus Sacramenti materia. D. Thom. in 3. p. q. 74. art. 3.

Alex. de Ales 4. p. q. 32. memb. 2.

e Levit. 24. 5. 6.

13. *Panem, ex quo Eucharistia conficitur, azymum esse conveniens est.*

Sed quemadmodum nullius panis, nisi triticeus, apta ad Sacramentum materia putandus est: (hoc enim Apostolica traditio nos docuit, & Ecclesiæ Catholicæ auctoritas

Honorius 3. Brixiensi episc. ut habetur de celeb. Missar. c. fin. & D. Thom. in 3. p. q. 74. art. 4.

(1) *Quem*) Edit. Pat. *quos.*

ritas firmavit) ita etiam ex iis, quæ Christus Dominus gessit, azymum esse debere, facilè intelligitur. Ipse enim *a* primo Azymorum die, *b* quo nihil fermentati domi habere Judæis licebat, hoc Sacramentum confecit, atque instituit.

a Matth. 26. 17. Marc. 14. 12. Lucæ 22. 7.
b Exod. 12. 19.

Quod si quis Joannis Evangelistæ auctoritatem opponat, qui hæc omnia *c* ante diem festum Paschæ acta esse commemorat, ea ratio facilè dissolvi potest. Etenim, quem primum Azymorum diem ceteri Evangelistæ appellarunt, quod feria quinta vesperi dies festi Azymorum inciperent, quo tempore Salvator noster Pascha celebravit, cùm ipsum diem Joannes pridie Paschæ fuisse describit, ut qui diei naturalis spatium, quod ab oriente Sole inchoatur, in primis notandum existimarit. Quapropter D. etiam Chrysostomus primum Azymorum diem interpretatur eum diem, quo ad vesperam Azyma comedenda essent. Sed azymi panis Consecratio, quantum conveniat integritati, & mentis munditiæ, quam fideles ad hoc Sacramentum afferre debent, ab Apostolo docemur, cùm inquit: *d Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicuti estis azymi: etenim Pascha nostrum immolatus est Christus: itaque epulemur non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ, & nequitiæ, sed in azymis sinceritatis, & veritatis.*

c Joann. 13.
Scot. 4. dist. 11. q. 6. Alex. de Ale. 4. p. q. 32. memb. 3. ad argum.

D. Chrys. Hom. 82. in Matth.

d 1. Cor. 5. 7. 8.
Eucharistia in pane fermentato confici posset, sed non licet. Concil. Flor. sess. ultima, lib. 3. Dec. tit. de Celeb. cap. Litteras.

14. *Panis azymus ad Eucharistiam non omnino necessarius.*

Neque tamen ea qualitas adeo necessaria existimanda est, ut, si illa pani desit, Sacramentum confici non possit. Utrumque enim panis genus veram, & propriam panis rationem, & nomen habet. Quamquam nemini licet privata auctoritate, vel potius temeritate laudabilem Ecclesiæ suæ ritum immutare. Atque eo minus id facere Latinis Sacerdotibus permissum est, quibus præterea Pontifices Max. præceperunt, ut ex azymo tantum sacra mysteria conficerent. Atque hæc de altera hujus Sacramenti materia exposuisse satis sit: in quo tamen illud animadvertendum est, quàm multa materia ad Sacramentum conficiendum uti oporteat, definitum non esse; cùm illorum etiam certus numerus definiri nequeat, qui aut possint, aut debeant sacra mysteria percipere.

Quàm multa materia consecrari debeat, non est definitum.

15. *Quæ materia sit usurpanda ad consecrationem Sanguinis Domini.*

Superest, ut de altera hujus Sacramenti materia, & elemento dicatur. Est autem vinum ex vitis fructu expressum, cui modicum aquæ permixtum sit. Nam Dominum Salvatorem vino in hujus Sacramenti institutione usum

Vinum vitis aqua mixtum ad consecrationem Sanguinis necessarium est.

usum esse, Catholica Ecclesia semper docuit, cúm ipse dixerit, *a Non bibam à modo de hoc genimine vitis usque in diem illum.* Quo in loco Chrysostomus, *De genimine,* inquit, *vitis, quæ certè vinum, non aquam produxit;* ut tanto ante illorum hæresim, qui aquam solam in hisce mysteriis adhibendam (1) senserunt, convellere videretur.

a Matth. 26. 29. Marc. 14. 25. S. Chrys. Hom. 83. in Matth. Conc. Florentin. Carth. III. cap. 24.

16. *Aqua in Sacramento vino est admiscenda.*

Aquam veró Dei Ecclesia vino semper admiscuit: primúm, quód id à Christo Domino factum esse Conciliorum auctoritate, & Sancti Cypriani testimonio comprobatur. Deinde, quód Sanguinis, & aquæ, *b* quæ ex ejus latere exierunt, hac permixtione memoria renovatur. Tum veró aquæ, ut in *c* Apocalypsi legimus, populum designant: quare aqua vino admixta fidelis populi cum Christo capite conjunctionem significat. Atque hoc ex Apostolica traditione perpetuó Sancta Ecclesia servavit.

Aqua sola in hoc Sacramento non est consecranda. S. Cypr. lib. 2. epist. ad Cæcilium. b Joann. 19. 34.

c Apoc. 17. 15. Amb. lib. 5. de Sacrament. c. 1. Dam. lib. 4. cap. 14.

17. *Non est necessarium absoluté aquam adhiberi; & minor aquæ, quám vini quantitas esse debet.*

Sed quamvis aquæ admiscendæ ita graves rationes sint, ut eam sine mortali peccato prætermittere non liceat, ea tamen si desit, Sacramentum constare potest. Illud autem Sacerdotibus animadvertendum est, quemadmodum in sacris mysteriis aquam vino adhibere oportet, sic etiam modicam infundendam esse. Nam Ecclesiasticorum Scriptorum sententia, & judicio aqua illa in vinum convertitur. Quare de eo Honorius Pontifex ita scribit: *Perniciosus in tuis partibus inolevit abusus, videlicet, quód mayor quantitas aquæ in sacrificio, quám vini adhibetur, cúm secundum consuetudinem rationalem Ecclesiæ generalis longé plus vini, quám aquæ adhibendum sit.* Hujus igitur Sacramenti hæc duo tantúm elementa sunt: ac meritó pluribus decretis sancitum est, ne quid aliud præter panem, & vinum, quod nonnulli facere non verebantur, offerre liceat. Sed jam videndum est, hæc duo panis, & vini symbola quám apta sint ad eas res declarandas, quarum Sacramenta esse credimus & confitemur.

Cyp. lib. 2. epist. 63. ad Cæcilium. D. Th. q. ead. art. 6.

Honor. lib. 3. Decret. tit. de Miss. celeb. c. Perniciosus.

De Consecrat. dist. 2. cap. 1. 2. & seq.

18. *Quot & quantas res panis, & vini symbola in hoc Sacramento ræpresentent.*

Primúm enim Christum nobis significant, ut vera est hominum vita. Ipse enim Dominus ait: *d Caro mea veré est cibus; & Sanguis meus veré est potus.* Cúm igitur

Panis, & vini symbola Christum in hoc Sacramento ut significent. D. Thom. in 3. p. q. 74. art. 1. d Joann. 6. 56.

(1) *Senserunt*) Ed. Pat. *Censuerunt.*

Dam. lib. 4. de Orth. Fide cap. 14.

tur Corpus Christi Domini vitæ æternæ alimentum illis præbeat, qui ejus Sacramentum puré, & Sancté suscipiunt, recté iis potissimum rebus conficitur, quibus hæc vita continetur, ut fideles facilé possint intelligere, pretiosi Corporis, & Sanguinis Christi communione mentem, animumque saturari.

Ex ipsis elementis quomodo fideles ad hujus Sacramenti veritatem dignoscendam venire possint. Dam. lib. 4. de Fidæ Ort. cap. 14.

Nonnihil etiam hæc ipsa elementa ad id valent, ut eam cognitionem accipiant homines, esse in Sacramento Corporis, & Sanguinis Domini veritatem. Nam, cúm panem, & vinum in humanam carnem, & Sanguinem vi naturæ quotidie immutari animadvertamus, faciliús adduci possumus hac similitudine, ut credamus, panis, & vini substantiam in veram Christi carnem, verumque ejus sanguinem cœlesti benedictione converti.

Quæ fiat ex sumptione hujus Sacramenti in anima mutatio. Vide cap. Cum Marthæ. De celebration. Miss. §. Quæsivisti.

Affert etiam aliquid adjumenti hæc admirabilis elementorum mutatio ad adumbrandum, quod fit in anima. Ut enim, etsi nulla extrinsecus panis, & vini mutatio apparet, tamen eorum substantia in carnem, & Sanguinem Christi veré transit; ita etiam, tametsi in nobis nihil immutatum videtur, interiús tamen ad vitam renovamur, dum veram vitam Eucharistiæ Sacramento accipimus.

Quomodo hæc Simbola Ecclesiæ unitatem designent.
a Rom. 12.4. 5.
1. Cor. 10.17. 12 & 12.
De forma consecrationis hujus Sacramenti agunt Doctor. Schol. in 4. Sentent. dist. 8.

Accedit ad hæc, quód, cúm *a* unum Ecclesiæ corpus ex multis membris compositum sit, nulla re magis elucet ea conjunctio, quám panis, vinique elementis. Panis enim ex multis granis conficitur, & vinum ex multitudine racemorum existit, atque ita nos, cúm multi simus, hujus divini mysterii vinculo arctissimè colligari, & tanquam unum corpus effici declarant.

19. *Qua forma ad consecrandum panem uti oporteat.*

Sequitur nunc, ut de forma, qua ad consecrandum panem uti oporteat, agatur; non quidem ejus rei causa, ut hæc mysteria fideli populo, nisi necessitas cogat, tradantur; (eos enim, qui sacris initiati non sunt, de his erudiri necessarium non est) sed ne formæ ignoratione in Sacramento conficiendo á Sacerdotibus turpissimé peccetur. Itaque à Sanctis Evangelistis *b* Matthæo, & *c* Luca, idemque *d* ab Apostolo docemur, illam esse formam, HOC EST CORPUS MEUM Scriptum est enim, *Cœnantibus illis, accepit Jesus panem, & benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & dixit: Accipite, & manducate, Hoc est corpus meum.* Quæ quidem Consecrationis forma cúm à Christo Domino servata sit, eá perpetuó Catholica Ecclesia usa est. Prætermittenda sunt hoc loco *e* Sanctorum Patrum testimonia, quæ infinitum esset enumerare, & *f* Concilii Floren-

b Matth. 26. 26.
Marc. 14. 22.
c Lucæ 22. 19.
d 1. Cor. 11.
Innoc. de celebr. Miss. p. 3. cap. 6. Benedictione Christus consecravit. De Const. dist. 2. c. 40.
e Amb. lib. de Myst. Init. cap. 9. & lib. 4. de Sacram. cap. 4. & 5. Vide sect. 18. & 40. hujus Doctor. illuminatus.
Franc. de Mayr. in 4. dist. 9. q. 3. in fine.
f Conc. Flor. in Decret. de Sacrament. Trid. sess. 13. cap. 1.

rentini decretum, quod omnibus patet, atque in promptu est; cúm præsertim ex illis Salvatoris verbis, *a Hoc facite in meam commemorationem*, idem liceat cognoscere. Nam quod Dominus faciendum præcepit, non solúm ad id, quod egerat, sed etiam ad ea, quæ dixerat, referri debet, atque ad verba maximé pertinere, intelligendum est, quæ non minús efficiendi, quám significandi causa prolata erant. Sed ratione etiam id facilé persuaderi potest; nam forma ea est, qua illud significatur, quod in hoc Sacramento efficitur. Cúm autem hæc verba id, quod fit, significent, ac declarent, hoc est panis conversionem in verum Domini nostri corpus; sequitur, formam in illis ipsis verbis constituendam esse. In quam sententiam, quod ab Evangelista dictum est, *b Benedixit*, licet accipere. Perinde enim videtur intelligendum, ac si dixisset. *Accipiens panem benedixit, dicens, Hoc est Corpus meum.*

a Lucæ 22. 19. 1. Cor. 11. 24.

b Matt. 26. 26.

20. *Non omnia verba, quæ ex consuetudine Ecclesiæ ad Consecrationem adhibentur, sunt necessaria.*

Quamvis enim Evangelista verba illa, *Accipite, & comedite*, præposuerit, illis tamen non materiæ Consecrationem, sed usum tantummodo significari, perspicuum est. Quare á Sacerdote quidem omnino proferri debent, sed ad Sacramentum conficiendum necessaria non sunt: quemadmodum etiam profertur conjunctio illa, *enim*, in corporis, & Sanguinis Consecratione. Aliter enim fiet, ut si hoc Sacramentum nemini administrandum sit, confici non oporteat, aut non possit quidem: cúm tamen dubitare non liceat, quin Sacerdos, prolatis ex more, atque institutio sanctæ Ecclesiæ verbis Domini, aptam pánis materiam veré consecret, quamvis deinde contingat, ut nulli unquam sacra Eucharistia administretur.

21. *Quæ sit forma conficiendi Sanguinem.*

Jam veró quod ad vini, quæ est altera hujus Sacramenti materia, Consecrationem attinet, ob eandem causam quam supra commemoravimus, opus est, ut Sacerdos ejus formam cognitam, & perspectam habeat. Eam igitur his verbis comprehendi, certó credendum est: HIC EST ENIM CALIX SANGUINIS MEI, NOVI, ET ÆTERNI TESTAMENTI, MYSTERIUM FIDEI, QUI PRO VOBIS, ET PRO MULTIS EFFUNDETUR, IN REMISSIONEM PECCATORUM. Ex quibus verbis plura quidem á Sacris scripturis colliguntur: quædam veró in Ecclesia ex Apostolica traditione conservata sunt. Nam quod dicitur, *Hic est Calix*,

De forma Consecrationis vini: vide cap. Cúm Matth. de celeb. Missarum.

Forma consecrandi vinum.

a Lucæ. 22. 20. 1. Corint. 11.25.

à a D. Luca, & ab Apostolo scriptum est: quod veró sequitur: *Sanguinis mei, vel Sanguis meus, novi Testamenti, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum*, partim à b D. Luca, partim à D. Matthæo dictum est: verba autem illa, *Æterni*, & *Mysterium fidei*, sancta traditio Catholicæ veritatis interpres & custos nos docuit.

b Lucæ 22. 20. Ly Æterni habetur Hebr. 13. Apoc. 14.

22. *Quód hæc sit vera Consecrationis forma, ostenditur.*

D. Bonav. lib. 4. dist. 8. art. 3. q. 2. Scot. lib. 4. dist. 8. q. 2.

Verùm de hac forma nemo dubitare poterit, si quod antea dictum est de forma Consecrationis, quæ ad panis elementum adhibetur, hoc etiam loco attendatur. Constat enim, iis verbis, quæ vini substantiam in Sanguinem Domini converti significant, hujus elementi formam contineri. Quare cùm verba illa hoc aperté declarent, perspicuum est aliam formam constituendam non esse. Exprimunt autem præterea quosdam effusi Sanguinis in passione Domini admirabilis fructus, qui ad hoc Sacramentum maximé pertinent. Unus est aditus c ad æternam hæreditatem, quæ novi, atque æterni Testamenti jure ad nos evenit. Alter est aditus ad justitiam per mysterium fidei. d Jesum enim per fidem in Sanguine ejus propitiatorem Deus proposuit, e ut ipse sit justus, & justificans eum, qui ex fide est Jesu Christi. Tertius est f remissio peccatorum.

Sanguinis Christi effectus triplex.

c Heb. 10. 19.

d Rom. 3. 25. e Rom. 3. 26.

f Heb. 9. 15.

23. *Forma Consecrationis Sanguinis exponitur.*

Exposito consecrationis vini sumpta ex cap. Cum Marthæ, de celebrat. Miss.

Quoniam veró hæc ipsa Consecrationis verba plena mysteriorum sunt, aptissiméque ad rem conveniunt, diligentius perpendere ea oportet. Quod veró dicitur, *Hic est enim Calix Sanguinis mei*, sic intelligendum est; HIC EST SANGUIS MEUS, qui hoc Calice continetur. Rectè autem, & apposité, dum Sanguis hic, ut est fidelium potus consecratur, calicis mentio facienda est. Neque enim Sanguis hujusmodi potionem satis significare videretur, nisi vase aliquo exceptus esset. Sequitur deinde, *Novi Testamenti*: quod quidem ob eam rem additum est, ut intelligeremus, Christi Domini Sanguinem non figura, quemadmodum in veteri Testamento fiebat, (de eo enim apud Apostolum ad Hebræos legimus g sine Sanguine Testamentum dedicatum non esse) sed veré, & re ipsa hominibus tradi, quod ad novum Testamentum pertinet. Quare Apostolus inquit: *h Ideo novi Testamenti mediator est Christus, ut morte intercedente repromissionem accipiant, qui vocati sunt, æternæ hæreditatis.* Verbum veró, *Æterni* ad heriditatem æternam, quæ Christi Domini æterni testatoris morte ad nos jure pervenit, referendum est.

g Heb. 9. 18.

h Heb. 9. 15.

Joann. 6. & 8.

Quod

Quod subjungitur, *Mysterium Fidei*, non rei veritatem excludit, sed quod occulté latet atque ab oculorum sensu remotissimum est, certa fide credendum esse significat. Diversa veró hisce verbis sententia hoc loco subjecta est ab ea, quam habent, cúm Baptismo etiam tribuuntur. Nam, quód sanguinem Christi sub vini specie latentem fide cernimus, Mysterium fidei dicitur: at Baptismus, quoniam universam Christianæ fidei professionem complectitur, à nobis fidei Sacramentum, à Græcis mysterium jure appellatur. Quamquam alia etiam ratione Sanguinem Domini fidei mysterium dicimus, quód scilicet in eo maximé plurimum difficultatis, & negotii humana ratio experiatur, cúm nobis fides credendum proponit, Christum Dominum verum Dei filium, simulque Deum, & hominem mortem pro nobis pertulisse; quæ quidem mors Sanguinis Sacramento designatur.

Quomodo vinum consecratum sit mysterium fidei.

Greg. Pap Hom. 22. de Cons. dist. 2. c. 73.

Baptismus cur fidei Sacramentum dicatur.

Aug. Ep. 23. ad Bonif. de Cons. dist. 1. cap. Hoc est.

24. *Cur maximé in Sanguinis Consecratione mortis mentio fiat.*

Quapropter hoc loco apposité potiús, quám in Consecratione corporis, passio Dominica commemoratur, his verbis: *Qui effundetur in remissionem peccatorum.* Sanguinis enim separatim consecratus ad passionem Domini, & mortem, & passionis genus ante omnium oculos ponendum, majorem vim, & momentum habet. Sed verba illa, quæ adduntur, *Pro Vobis, & Pro Multis*, à *a* Matthæo, & Luca singula à singulis sumpta sunt, quæ tamen Sancta Ecclessia Spiritu Dei instructa simul conjunxit. Pertinent autem ad passionis fructum, atque utilitatem declarandam. Nam, si ejus virtutem inspiciamus, pro omnium salute Sanguinem à Salvatore effusum esse, fatendum erit: si veró fructum, quem homines ex eo perceperint, cogitemus, non ad omnes, sed ad multos tantum eam utilitatem pervenire, facilé intelligemus. Cúm igitur, *Pro Vobis*, dixit, vel eos, qui aderant, vel delectos ex Judæorum populo, quales erant discipuli, excepto Juda, quibuscum loquebatur, significavit. Cúm autem addidit, *Pro Multis*, reliquos electos ex Judeis, aut Gentibus intelligi voluit. Recté ergo factum est, ut *pro universis* non diceretur, cúm hoc loco tantummodo de fructibus passionis sermo esset, quæ salutis fructum delectis solum attulit. Atque hunc spectant verba illa Apostoli *b Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata*; & quod Dominus apud Joannem inquit, *c Ego pro eis rogo, non pro mundo rogo, sed pro his, quos dedisti mihi, quia tui sunt.* Plurima alia in hujus Consecrationis verbis latent mysteria; quæ Pastores assidua re-

a Matth. 26. 28. Lucæ 22. 24.

Cur in consecratione Calicis dicatur: Pro vobis, & pro multis.

b Heb. 9. 25.

c Joann. 17. 9.

rerum divinarum meditatione, & studio, ipsi per se, juvante Domino, facilé assequentur.

25. *Non expedit in hoc Sacramento sensuum adbibere judicium.*

Sed jam ad earum rerum explicationem oratio revertatur, quæ ut à fidelibus ignorentur, nullo modo committendum est. Ac quoniam Apostolus admonet, gravissimum scelus admitti ab iis, *a* qui non dijudicant corpus Domini, hoc in primis doceant Pastores, animum, atque rationem à sensibus omni studio avocandam esse. Si enim fideles ea tantúm in hoc Sacramento contineri sibi persuaserint, quæ sensibus percipiunt, in summam impietatem adducantur necesse est; cúm nihil aliud præter panis, & vini speciem oculis, tactu, odoratu, gustu sentientes, panem tantummodo, ac vinum in Sacramento esse, judicaverint. Curandum igitur est, ut fidelium mentes, quám maximé fieri potest, à sensuum judicio abstrahantur, atque ad immensam Dei virtutem, & potentiam contemplandam excitentur.

a 1. Cor. 11. 29.

In Hoc Sacramento sensuum judicium rejiciendum est. Vide D. Thom. in Hymn. Et si sensus deficit, &c. Et in sequentia: Quód non capis, &c.

26. *Quid mysticæ consecrationis virtute in hoc Sacramento potissimum efficiatur.*

Tria enim sunt maximé admiranda, atque suscipienda, quæ in hoc Sacramento verbis Consecrationis effici, fides Catholica sine ulla dubitatione credit, & confitetur. Primum est verum Christi Domini corpus, illud idem quod natum ex Virgine, in Cœlis sedet ad dexteram Patris, hoc Sacramento contineri. Alterum est nullam in eo elementorum substantiam remanere, quamvis nihil magis à sensibus alienum, & remotum videri possit. Tertium est, quod ex utroque facilé colligitur, etsi verba Consecrationis id maximé exprimunt, acidentia, quæ aut oculis cernuntur, aut aliis sensibus percipiuntur, sine ulla re subjecta esse, mira quadam, atque inexplicabili ratione. Ac panis quidem, & vini accidentia omnia licet videre; quæ tamen nulli substantiæ inhærent, sed per se ipsa constant; cúm panis, & vini substantia in ipsum Domini corpus, & Sanguinem ita mutetur, ut panis, & vini substantia omnino esse desinat.

Tria per consecrationem in hoc Sacramento effici.

Corpus Christi verum est in hoc Sacramento. Dion. de Eccl. Hier. c. 3. Ignat. Episc. de Smyrn. & omnes alii, quotquot unquam fuerunt, Scriptores Catholici.

Transubstantiatio est antiquissima Ecclesiæ doctrina. Amb. lib. 4. de Sacrament. c. 4.

27. *Certum est, idem Christi corpus, quod natum est de Maria Virgine, in Eucharistia contineri.*

Verúm, ut priús de primo agatur, conentur Pastores explicare, quám perspicua & clara sint Salvatoris nostri verba, quæ corporis ejus veritatem in Sacramento demonstrant. Nam, cúm inquit, *b Hoc est corpus meum Hic est Sanguinis meus*, nemo, qui modó sanæ mentis sit, ignorare potest, quid nobis intelligendum sit, præsertim cúm de humana natura sermo habeatur, quam in Christo ve-

b Marc. 14. 22. 24. Lucæ 22. 19. Matth. 26. 26.

veré fuisse, Catholica fides dubitare neminem patitur: ut vir sanctissimus, atque doctissimus Hilarius præclaré scripserit, de veritate carnis, & Sanguinis Christi, cúm ex ipsius Domini professione, & fide nostra caro ejus veré sit cibus, relictum non esse ambigendi locum.

28. *Quomodo item verum Christi corpus in Eucharistia esse convincatur.*

Veritas corporis Christi in Sacramento ex scripturis ostenditur. Sess. 13. Concil. Trid. de Eucharistia, cap. 1. & can. 1.

Verúm alter præterea locus à Pastoribus enucleandus est ex quo aperté licet cognoscere, verum Domini Corpus & Sanguinem in Eucharistia contineri. Nam Apostolus posteaquam commemoravit panem, & vinum à Domino consecratum, & sacra mysteria Apostolis suis administrata esse, subjungit: *a Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat qui enim manducat, & bibit indigne, judicium sibi manducat, & bibit, non dijudicans corpus Domini.* Quod si, ut Hæretici dictitant, nihil aliud in Sacramento venerandum esset præter memoriam, & signum passionis Christi, quid opus erat tam gravius verbis fideles hortari, ut se ipsos probarent? Gravi enim illa judicii voce declaravit Apostolus, nefarium aliquod scelus ab eo admitti, qui impuré sumens corpus Domini, quod in Eucharistia occulté latet, ab alio ciborum genere non distinguit. Quod etiam supra in eadem epistola uberiús explicavit Apostolus his verbis: *b Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio Sanguinis Christi est? & panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est?* Quæ quidem verba veram corporis, & Sanguinis Christi Domini substantiam demonstrant. Hæc igitur scripturæ loca à Pastoribus explicanda erunt; atque in primis docendum, nihil in iis dubii, aut in certi relictum esse; præsertim cúm hæc Ecclesiæ Dei sacrosancta auctoritas interpretata sit.

a 1. Cor. 11. 28. 29.

b 1. Cor. 10. 16.

29. *Ecclesiæ Christi sententia de sensu scripturarum, & veritate corporis Domini in Eucharistia, quomodo sit perquirenda.*

Primo inquirendus est Patrum, & Doctorum Ecclesiæ per omnia consensus.

Ad cujus sententiæ cognitionem duplici via, & ratione possumus pervenire. Prima est, cúm Patres, qui ab initio Ecclesiæ, atque omni deinceps ætate floruerunt, & Ecclesiasticæ doctrinæ optimi testes sunt, consulimus. Hi veró summo consensu omnes hujus dogmatis veritatem apertissimé tradiderunt: quorum singula testimonia afferre quoniam operosi laboris esset, satis erit pauca notare, vel indicare potius, ex quibus judicium de ceteris facilé fieri poterit. Primus igitur D. Ambrosius fidem suam proferat, qui in libro de Iis, qui initiantur mysteriis, testatus est, verum Christi corpus in hoc Sacramento sumi, si-

D. Ambr. de Iis, qui myst. init. cap. 9. & de Cons. dist. 2. cap. Sicut verus, & cap. In illo, &c. Revera. lib. 4. de Sacram. c. 4. & de Cons. dist. 2. cap. Panis est. Chrys. ad Populum Antiochen. Hom. 60. & 61. idem Hom. 44. & 45. in Joann.

sicut verum ex Virgine sumptum est, idque certissima fide tenendum esse; & alio loco docet ante Consecrationem panem ibi esse, post Consecrationem autem carnem Christi. Accedat alter testis D. Chrysostomus, non minoris fidei, & gravitatis, qui quidem cúm multis aliis in locis hanc ipsam veritatem profitetur, & docet, tum veró precipué hom. 60. de Iis, qui Sacra mysteria impuré sumunt, itemque hom. 44. & 45. in Sanctum Joannem: ait enim: *Pareamus Deo, neque contradicamus, licét vel cogitationibus, vel oculis nostris videatur adversari, quod dicitur; ipsius enim sermo infallibilis est sensus noster facilé seducitur.* His vero omni ex parte consentiunt, quæ Divus Augustinus acerrimus Catholicæ fidei propugnator semper docuit: atque in primis titulum Psalmi 33. exponens: scribit enim: *Portare se in manibus suis homini impossibile est, solique Christo convenire potest; ferebatur enim ille in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum ait: Hoc est Corpus meum.* Ac Cyrillus (prætereo Justinum, & Irenæum) adeo aperté lib. 4. in Joannem veram Domini carnem in hoc Sacramento esse afirmat, ut ejus verba nullis possint falacibus, & captiosis interpretationibus obscurari. Quód si Pastores alia etiam Patrum testimonia requirerent, facilè erit Sanctos *a* Dionysium, *b* Hilarium, *c* Hieronymum, *d* Damascenum addere, innumerabilesque alios, quorum de hac re gravissimas sententias doctorum, & piorum hominum industria, & labore in unum congestas passim legimus.

S. August. concione 1. versus finem.
1. Reg. 21. habetur de Cons. dist. 2. cap. 92. Secundum Septuaginta legitur: Et ferebatur in manibus suis. S. Cyril. lib. 4. in Joann. cap. 13. 14. & lib. 10. c. 13. Just. Apologetico 2. sub finem.

a Dionys. lib. de Eccles. Hierar. cap. 3.
b Ljb. 8. de Trin.
c Hier. ep. ad Damasum de Filio prodigo.
d Lib. de Orthod. Fide, cap. 14.

30. *Quoties contraria opinio in Conciliis Ecclesiæ condemnata sit.*

Secundó veritas corporis Christi in Eucharistia per contrariæ sententiæ damnationem Ecclesiasticam potuit cognosci.

Altera restat via, qua Sanctæ Ecclesiæ judicium in iis, quæ ad finem pertinent, investigare liceat, contrariæ scilicet doctrinæ, & opinionis damnatio. At veró constat, semper corporis Christi veritatem in Sancto Eucharistiæ Sacramento ita per universam Ecclesiam diffusam, & disseminatam esse, & consentienti voluntate ab omnibus fidelibus receptam, ut, cúm ante quingentos annos Berengarius id negare ausus esset, ibique signum tantummodo esse assereret, statim in Vercelensi Concilio, quod Leonis IX. auctoritate convocatum fuerat, omnium sententiis condemnatus, ipse hæresim suam anathemati addixerit: qui postea cúm ad eandem impietatis insaniam rediisset, tribus aliis Conciliis, Turonensi, & duobus Romanis, quorum alterum Nicolaus II. alterum Gregorius VII. Pontifices Maximi convocarunt, damnatus est. Eam postea sententiam Innocencius III. in Concilio Lateranensi Magno confirmavit; ac deinceps à Florentina, & Tridentini Sy-

Berengarius Sententiam suam in Vercelensi Conc. abjuravit, ut constat ex cap. Ego Berengarius. Conc. Lat. cap. 1. & habetur de Sum. Trin. & fide Cathol. cap. Firmiter. Conc. Flor. in doctrina de Sacram. cap. 4. & can. 22. Conc. Trid. sess. 13.

Synodis ejusdem veritatis fides apertiùs declarata, ac stabilita est. Hæc igitur si Pastores diligenter exposuerint (ut nihil dicamus de iis, qui erroribus obcœcati, nihil magis, quàm veritatis lucem oderunt) & infirmos confirmare, & piorum mentes summa quadam lætitia, & voluptate afficere poterunt.

31. *Quomodo in Symbolo dogma de virtute corporis Christi in hoc Sacramento includatur.*

Cùm præsertim fidelibus dubitare non liceat, quin inter ceteros fidei articulos hujus etiam dogmatis fides comprehendatur. Nam, cùm Dei summam omnium rerum potestatem credunt, & confitentur, credant etiam necesse est, potestatem ei non defuisse maximi hujus operis efficiendi, quod in Eucharistiæ Sacramento admiramur, & colimus. Deinde, cùm credunt Sanctam Ecclesiam Catholicam, necessarió sequitur, ut simul credant, eam esse, quam explicavimus, hujus Sacramenti veritatem.

32. *Quanta sit Ecclesiæ militantis dignitas, ex hujus mysterii majestate ostenditur.*

Sed nihil profectó, quod ad piorum jucunditatem, & fructum addi possit, cùm hujus altissimi Sacramenti dignitatem contemplantur. Primum enim intelligunt, quanta sit Evangelicæ legis perfectio, cui datum est, id re ipsa habere, quod signis tantúm, & figuris Mosaicæ legis tempore adumbratum fuerat. Quare divinitus dictum est à Dionysio, Ecclesiam nostram mediam esse inter Synagogam, & supremam Hierusalem, ac propterea utriusque participem. Ac profectó satis mirari fideles nunquam poterunt sanctæ Ecclesiæ perfectionem, ejusque gloriæ altitudinem, cùm inter eam, & cœlestem beatitudinem unus tantúm gradus interesse videatur. Hoc enim nobis cum cœlestibus commune est, ut utrique Christum Deum, & hominem præsentem habeamus: sed, quo uno gradu ab iis distamus, illi præsentes beata visione perfruuntur, nos præsentem, & tamen ab oculorum sensu remotum, sacrorum mysteriorum admirabili integumento se occultantem, firma, & constanti fide veneramur. Præterea fideles hoc Sacramento Christi Salvatoris nostri perfectissimam charitatem experiuntur. Ejus enim bonitatem maximé decuit, naturam, quam à nobis sumpserat, à nobis nunquam subtrahere, sed quantum fieri posset, esse, versarique nobiscum velle, ut illud omni tempore veré, & proprié dictum videretur: *a Deliciæ meæ esse cum filiis hominum.*

Dignitas Sacramenti Eucharistiæ. Hæc haber magna ex parte D. Thom. in 3. p. q. 75. art. 1.

S. Dionys. de Eccles. Hierar. cap. 7. circa medium.

a Prov. 8. 31.

33. *Ossa, nervi, & quæcunque ad hominis perfectionem pertinent, una cum divinitate hic veré adsunt.*

De Concomitantia partium corporis Christi in hoc Sacramento, de Consec. dist. 2. cap. Singuli, & cap. Ubi panis est. Amb. in lib. de Iis, qui myst. init. c. 9. D. Thom. in 3. p. q. 76. art. 1. Christus nomen Dei, & hominis est.
Dam, lib. 8. cap. 27.

Jam veró hoc loco à Pastoribus explicandum est, non solúm verum Christi corpus, & quidquid ad veram corporis rationem pertinet, veluti ossa, & nervos, sed etiam totum Christum in hoc Sacramento contineri. Docere autem oportet, Christum nomen esse Dei, & hominis, unius scilicet personæ, in qua divina, & humana natura conjuncta sit. Quare utramque substantiam, & quæ utriusque substantiæ consequentia sunt, divinitatem, & totam humanam naturam, quæ ex anima, & omnibus corporis partibus, & sanguine etiam constat, complectitur: quæ omnia in Sacramento esse, credendum est. Nam, cúm in cœlo tota humanitas divinitati in una persona & hypostasi conjuncta sit, nefas est suspicari, corpus, quod in Sacramento inest, ab eadem divinitate sejunctum esse,

34. *Sanguis, Anima, Divinitas non eodem modo in Eucharistia, quo corpus Christi, sunt.*

Ex Concilio Ephesino in Epist. ad Nestor. & refertur de Consil. dist. 2. cap. Necessario.

In quo tamen Pastores animadvertant necesse est, non omnia eadem ratione, aut virtute in hoc Sacramento, contineri. Quædam enim sunt, quæ ex vi, & efficientia Consecrationis in Sacramento esse dicimus. Nam, cúm verba illa efficiant, quidquid significant, id esse in Sacramento ex vi Sacramenti, divinarum rerum Scriptores appellarunt, quod verborum forma exprimitur. Ita si contingeret, ut aliquid ab aliis rebus omnino sejunctum esset, id solum, quod forma significaret, in Sacramento esse, cetera non item esse, docuerunt. Quædam veró in Sacramento continentur, quod illis rebus conjuncta sint, quæ forma exprimuntur. Nam, cúm forma, quæ ad panem consecrandum adhibetur, corpus Domini significet, cúm dicitur, *a Hoc est corpus meum*, ipsum Christi Domini corpus ex vi Sacramenti in Eucharistia erit; at quia corpori Sanguis, Anima, & Divinitas conjungitur, hæc quoque in Sacramento erunt omnia, non quidem ex Consecrationis virtute, sed ut ea, quæ corpori conjuncta sunt. Atque hæc ex concomitantia in Sacramento esse dicuntur: qua ratione totum Christum in Sacramento esse, perspicuum est. Si enim duo aliqua inter se re ipsa conjungantur, ubi unum sit, ibi alterum etiam esse necesse est. Sequitur itaque, totum Christum usque adeo tam in panis, quám in vini specie contineri, ut quemadmodum in panis specie non corpus modó, sed etiam Sanguis, & totus Christus veré inest, sic contra in vini specie non solúm Sanguis, sed corpus, & totus Christus veré insit.

In termino consecrationis ex vi verborum sunt duo; formale, & materiale. Scot. 4. dist. 8. q. 3. litt. KK. Quid adsit ex concomitantia. Sess. 13. Concil. Trid. de Eucharist. cap. 3.

a Matth. 26. 26.

Sub altera Eucharistiæ specie totum Christum per concomitantiam contineri.

35. *Cur in Eucharistia duplex fiat Consecratio.*

Sed quanquam hæc ita se habere omnibus fidelibus certum, & persuasissimum esse debet; optimo tamen jure institutum est, ut separatim duæ consecrationes fierent. Primo enim, ut passio Domini, in qua Sanguis à corpore divisus est, magis referatur; cujus rei causa in Consecratione Sanguinem effussum esse meminimus. Deinde maximé consentaneum fuit, ut, quoniam Sacramento ad alendum animum utendum nobis erat, tanquam cibus, & potus institueretur, ex quibus perfectum corporis alimentum constare, perspicuum est.

Alex. de Ales 4. part. Summæ Sacr. Theol. q. 31. memb 2. Amb. 1. Corinth. 11. Levit. 17.

36. *Totus Christus in quavis utriusque speciei particula præsens adest.*

Neque veró illud prætermitendum, non solúm in utraque especie, sed in quavis utriusque speciei particula totum Christum contineri. Sic enim (1) Augustinus scriptum reliquit: *Singuli accipiunt Christum Dominum, & in sigulis portionibus totus est, nec per singulos minuitur, sed integrum se præbet in singulis.* Atque id præterea ex Evangelistis facilé colligi potest. Neque enim credendum est, singula panis frustra propria verborum forma à Domino consecrata esse, sed eadem simul omnem panem, qui ad sacra mysteria conficienda, atque Apostolis distribuenda satis futurus esset. Id, quod de calice factum esse apparet, cúm ipse dixit, *a Accipite, & dividite inter vos.* Hactenus, quæ explicata sunt, eó pertinent, ut ostendant Pastores, verum Christi corpus, & Sanguinem in Eucharistiæ Sacramento contineri.

De Cons. dist. 2. c. 77. & habet. in Mis. Amb. Præf. Dom. v. post Epiph. Exod. 15. Fusiús explicatur, ses. 5. Concil. Trid. cap. 3. & can. 3. & ses. 21. de Comm. sub utraque specie cap. 1.

a Lucæ 22. 17.

37. *Post consecrationem nulla materiæ hujus Sacramenti substantia remanet.*

Nunc, quod alterum erat propositum, docebunt etiam panis, & vini substantiam in Sacramento post Consecrationem non remanere. Hoc veró quamvis maximam admirationem meritó habere possit; tamen cum eo, quod prius demonstratum est, necessario conjungitur. Etenim si est verum Christi corpus sub panis, & vini specie post

De Transubstantiatione ses. 13. Conc. Trid. de Euchar. c. 4. & c. 2. Quomodo Corpus Christi in Eucharist. esse incipiat. D. Thom. in 3. p q. 75. art. 2.

(1) *Augustinus*) vel potiús *Ambrosius*, ut in Edit. Patavina. Nam distinctione secunda *de Consecratione C. 77. Singuli*, unde sumpta sunt ea verba, *Singuli accipiunt*, &c. notant Correctores Romani, *Habetur in Missali Ambrosiano in præfatione Dominicæ V. post Epiphaniam, & in antiquis præfationibus in præfatione ejusdem Dominicæ. Ex Ambrosio citant Algerus, & Ivo, quamvis Magister ex Hieronymo.*

post Consecrationem, omnino necesse est, cúm ibi antea non esset, hoc vel loci mutatione, vel creatione, vel alterius rei in ipsum conversione factum esse. At veró fieri non posse constat, ut Corpus Christi in Sacramento sit, quod ex uno in alium locum venerit. Ita enim fieret, ut à Cœli sedibus abesset, quoniam nihil movetur, nisi locum deserat, à quo movetur. Creari autem corpus Christi minus credibile est, ac ne in cogitationem quidem cadere hoc potest, relinquitur ergo, ut in Sacramento sit corpus Domini, quod panis in ipsum convertatur. Quare nulla panis substantia remaneat necesse est.

Non per loci mutationem.

Non per creationem. Adest per conversionem. Scot. 4. Sent. dist. 11. q. 3. 4. & 5. Ex nocte fit dies, & ex mane meridies.

38. *Transubstantiatio à Conciliis approbata in Scripturis fundamentum habet.*

Hac ratione adducti Patres, & majores nostri in Conciliis, Lateranensi Magno, & Florentino, hujus articuli veritatem apertis decretis confirmarunt. A Tridentina veró Synodo explicatius ita definitum est: *Si quis dixerit, in Sacrosancto Eucharistiæ Sacramento remanere substantiam panis, & vini uná cum corpore, & Sanguine Domini nostri Jesu Christi, anathema sit.* Hæc veró ex testimoniis Scripturarum facilé fuit colligere. Primum, quod in ejus Sacramenti institutione ipse Dominus dixit: *a Hoc est Corpus meum.* Vocis enim, *Hoc*, ea vis est, ut omnem rei præsentis substantiam demonstret: quód si panis substantia remaneret, nullo modo veré dici videretur, *Hoc est Corpus meum.* Deinde Christus Dominus apud Joannem, *b Panis* inquit, *quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita*, panem videlicet carnem suam vocans. Ac paullo post subjecit: *c Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus Sanguinem, non habebitis vitam in nobis*, & rursus: *d Caro mea, veré est cibus, & Sanguis meus veré est potus.* Cúm ergo tam claris, & perspicuis verbis carnem suam panem, & cibum verum, & Sanguinem item verum potum nominaverit, satis videtur declarasse, nullam in Sacramento substantiam panis, & vini remanere.

Later. Concil. can. 1. Eugenius IV. in Epist. ad Arm. data, approbata á Conc. Florent. Trid. Synod. sess. 13. can. 2.

Transubstantiatio Scriptura statuitur.

a Matth. 26. 26. Marc. 14. 22. 1. Cor. 11. 24.

b Joann. 6. 52.

c Ibidem 54.

d Ib idem. 56

39. *Quomodo Patres in hoc Sacramento Transubstantiationem agnoverint.*

Atque hanc perpetuó Sanctorum Patrum consentientem fuisse doctrinam, qui eos evolverit, facilé intelliget. D. quidem Ambrosius ita scribit: *Tu forté dicis, Meus panis est usitatus, sed panis iste panis est ante verba Sacramentorum, ubi accesserit Consecratio, de pane fit caro Christi.* Quod quidem ut faciliús probare posset, varia deinde affert exempla, & similitudines. Alibi veró cúm verba illa interpretaretur, *e Omnia, quæcumque Dominus voluit, fecit in cœlo, & in terra*; *Licet*, inquit, *figu-*

Transubstantiatio ex consensu Patrum ostenditur. D. Amb lib. 4. & habetur de Cons. dist. 2. cap. Panis est.

e Psalm. 134. 6. Ex l. 4. de Sacram. c. 4. & 6. de Cons. dist. 2. cap. Omnia.

gura panis, & vini videatur, nihil tamen aliud, quàm caro Christi, & Sanguis post Consecrationem credendum est. Atque iisdem feré verbis eandem sententiam Sanctus Hilarius exponens docuit, quamvis extrinsecus panis, & vinum videatur, veré tamen corpus, & Sanguinem Domini esse.

40. *Qua ratione Eucharistia post Consecrationem etiam panis dicatur.*

Sed moneant Pastores hoc loco, mirandum non esse, si post Consecrationem panis etiam vocetur. Hoc enim nomine Eucharistia appellari consuevit, tum quia panis speciem habeat, tum quia naturalem alendi, & nutriendi corporis vim, quæ panis propria est, adhuc retineat. Eam autem esse Sacrarum litterarum consuetudinem, ut res ita (1) appellent, cujusmodi esse videantur, satis ostendit, quod in Genesi dictum est, *a* tres viros Abrahæ apparuisse, qui tamen tres Angeli erant. *b* Et duo illi, qui Apostolis, ascendente in cœlum Christo Domino apparuerunt, cúm essent Angeli, viri dicuntur.

a Genes. 18. 2.
b Actor. 10.
Vide D. Thom. in 3. p. q. 75. art. 3. & 4.

41. *Quomodo fiat tam admiranda substantiarum conversio.*

Quàm admirabilis sit conversio.

Difficillima est omnino hujus mysterii explicatio. Sed tamen conabuntur Pastores iis, qui magis in divinarum rerum cognitione profecerunt, (nam qui adhuc imbecilliores sunt, verendum esset, ne rei magnitudine opprimerentur) conabuntur, inquam, tradere hujus admirabilis conversionis modum, quæ ita fit, ut tota panis substantia divina virtute in totam corporis Christi substantiam, totaque vini substantia in totam Sanguinis Christi substantiam sine ulla Domini nostri mutatione convertatur. Neque enim Christus aut generatur, aut mutatur, aut augescit, sed in sua substantia totus permanet. Quod mysterium cúm *c* D. Ambrosius declaret: *Vides, inquit, quàm operatorius sit sermo Christi: si ergo tanta vis est in sermone Domini Jesu, ut inciperent esse, quæ non erant, mundus scilicet; quanto magis operatorius est, ut sint, quæ erant, & in aliud commutentur?* In quam sententiam alii etiam veteres, & gravissimi Patres scriptum reliquerunt: Divus quidem Augustinus, *d Fideliter fatemur, ante Consecrationem panem esse, & vinum, quod natura formavit; post Consecrationem veró carnem Christi, & Sanguinem, quod benedictio consecravit:* Damascenus autem: *e Corpus secundum veritatem conjunctum est divinitati, corpus* ex

c D. Amb. lib. 4. de Sacram. cap. 4. & habetur de Cons. dist. 2. cap. Panis est.

d Habetur de Cons. dist. 2. cap. Nos autem.

e Dam. lib. 14. de Orthod. Fide cap. 14.

(1) *Appellent*) Ita Edit. Patav. Perperam in Editione Rom. Venet. Lovan. & Lugd. *appellet*.

Scot. 4. Sent. dist. 11. q. 3. lit. l.

ex sancta Virgine, non quòd ipsum corpus assumptum de cælo descendat, sed quòd ipse panis, & vinum in corpus, & Sanguinem Christi transmutentur.

42. *Stupendæ huic conversioni commodé nomen impositum est Transubstantiatio.*

Trid. Synod. sess. 13. can. 4. quod nomen primo auctoritate Concil. Lat. magni receptum est, cap. 1. & habetur de Summ. Trin. & Fide Cath. cap. 1.

Hæc itaque admirabilis conversio convenienter, & proprié à Sancta Catholica Ecclesia Transubstantiatio est appellata, quemadmodum sacra Tridentina Synodus docuit. Ut enim generatio naturalis, quód forma in ea (1) mutatur recté, & proprié transformatio dici potest: ita etiam, quód in Sacramento Eucharistiæ tota unius rei substantia in totam alterius rei substantiam transeat, verbum Transubstantiationis recté, & sapienter à majoribus nostris inventum est.

43. *Modus Transubstantiationis, & loci, quo Christus est in hoc Sacramento, curiosiús non inquirendus.*

Sacrosanctum Eucharistiæ Sacramentum pié credendum, non curiosé scrutandum. Quomodo Christi corpus in minima panis particula totum contineatur. Vide Conc. Trid. sess. 13. c. 2. & de Consec. dist. 2. cap. Singuli, & Flor. Conc. in Decret. de Sacram.

Sed illud sæpissime à Sanctis Patribus repetitum, fideles admonendi sunt, ne curiosiús inquirant, quo pacto ea mutatio fieri possit. Nec enim percipi à nobis potest, nec in naturalibus mutationibus, aut in ipsa rerum creatione ejus rei exemplum aliquod habemus. Verúm, quid hoc sit, fide noscendum est: quomodo fiat, curiosiús non inquirendum. Non minorem veró cautionem Pastores adhibeant oportet, in eo etiam mysterio explicando, quomodo Christi Domini corpus vel in minima panis particula totum contineatur. Vix enim unquam hujusmodi disputationes instituendæ erunt: sed tamen, quando Christiana charitas hoc postulaverit, primum quidem meminerint fidelium animos illa voce præmunire, a *Non erit impossibile apud Deum omne verbum.*

a Lucæ 1. v. 37.

44. *Christi corpus in Eucharistia non est, ut in loco.*

Christus in Sacramento non est, ut in loco, seu, ut magnus vel parvus, sed ut substantia, quæ integra æqué in parvo, & magno spatio continetur.

Deinde veró doceant, Christum Dominum in hoc Sacramento, ut in loco, non esse. Etenim locus res ipsas consequitur, ut magnitudine aliqua præditæ sunt: Christum veró Dominum ea ratione in Sacramento esse non dicimus, ut magnus, aut parvus est, quod ad quantitatem pertinet; sed, ut substantia est. Substantia enim panis in Christi substantiam, non in magnitudinem, aut quantitatem convertitur. Nemo veró dubitat, substantiam æqué in parvo, atque in magno spatio contineri. Nam & aeris substantia, totaque ejus natura sic in parva, aut in magna aeris parte; itemque tota aquæ natura non minus in urnula, quam in flumine insit, necesse est. Cúm igitur panis

(1) *Mutatur*) Edit. Patav. *mutetur.*

nis substantiæ corpus Domini nostri succedat, fateri oportet, ad eundem plané modum in Sacramento esse, quo erat panis substantia ante Consecrationem. Ea veró utrum sub magna, an sub parva quantitate esset, nihil ad rem omnino pertinebat.

45. *In hoc Sacramento nulla est substantia, cui accidentia panis, & vini inhæreant.*

Tertium restat, quod in hoc Sacramento maximum, atque admirabile videatur; quod quidem, jam duobus aliis explicatis, faciliús à Pastoribus tractari posse existimandum est; panis videlicet, & vini species in hoc Sacramento sine aliqua re subjecta constare. Nam, cúm antea demonstratum sit, corpus Domini & Sanguinem veré in Sacramento esse, ita ut ampliús nulla subsit panis, & vini substantia; quoniam ea accidentia Christi corpori & Sanguini inhærere non possunt; relinquitur, ut supra omnem naturæ ordinem ipsa se nulla alia re nixa sustentent. Hæc perpetua, & constans fuit Catholicæ Ecclesiæ doctrina: quæ etiam facilé eorum testimoniorum auctoritate confirmari poterit, quibus antea planum factum est nullam residere in Eucharistia panis, aut vini substantiam.

De subsistentia accidentium panis, & vini sine aliqua si re subjecta.
Colligi hoc potest ex c. Hos autem de Consec. dist. 8. & c. Cum Marthæ de celebration. Missarum. §. Quæsivisti, & probat D. Thom. 3. p. q. 75. art. 2. & q. 77. art. 1. & alibi sæpe, & Concil. Constant. sess. 8.

46. *Quare Christus sub panis, & vini specie corpus, & Sanguinem suum tradere voluerit.*

Sed nihil magis fidelium pietati convenit, quám omissis subtilioribus quæstionibus, hujus admirabilis Sacramenti majestatem venerari, & colere, ac deinde in eo summam Dei providentiam suspicere, quod sacrosancta mysteria sub panis, & vini specie administranda instituerit. Nam, cúm à communi hominum natura maximé abhorreat, humanæ carnis esca, aut sanguinis potione vesci, sapientissimé fecit, ut sanctissimum corpus, & Sanguis sub earum rerum specie, panis, inquam, & vini, nobis administraretur, quorum quotidiano, & communi alimento maximé delectamur. Adjunctæ veró etiam sunt duæ illæ utilitates: quarum prima est, quod ab infidelium calumnia liberati sumus, quám facilé effugere non possumus; si Dominum sub propria specie comedere videremur. Altera est, quód, dum corpus & Sanguinem Domini ita sumimus, ut tamen, quod veré fit, sensibus percipi non possit, hoc ad fidem in animis nostris augendam plurimum valet: *quæ quidem*, ut Sancti Gregorii sententia pervulgatum est, *ibi non habet meritum, ubi humana ratio præbet experimentum.* Hæc autem, quæ hactenus exposita sunt, non nisi magna adhibita cautione, pro audientium captu, & temporum necessitate, explicanda erunt.

Vide Cyrillum lib. 4. in Joann. c. 22. Cyp. de Cœna Domini. Aug. tract. 27. in Joann. D. Thom. in 3. p. q. 74. art. 1. & 75. art. 1. Dam. lib. 4. de Fide Orthod, cap. 14.

Prima ratio.

Secunda ratio.

Greg. Papa Hom. 26. in Evangelia.

47. *Quid boni consequantur, qui corpori, & Sanguini Domini digné communicaverint.*

De multiplici, & admirabili fructu tanti Sacramenti agitur sess. 13. Conc. Trident. de Eucharist. cap. 2. & can. 2. vide Iren. l. 4. c. 34. Cyrill. lib. 4. in Joann. cap. 12. & 14. Chrys. Homil. 84. in Joann. D. Thom. in 3. p. q. 79. per totam, & alibi sæpe.

Verúm, quæ de hujus Sacramenti admirabili virtute & fructibus dici possunt, nullum esse genus fidelium existimandum est ad quos earum rerum cognitio non pertineat, quibusque maximé necessaria videri non debeat. Ut enim Eucharistiæ utilitatem fideles intelligant, ob eam potissimúm causam, quæ de hoc Sacramento tam multis verbis disseruntur, cognoscenda sunt. Sed, quoniam immensæ ejus utilitates, & fructus nulla oratione explicari possunt, unus, aut alter locus à Pastoribus tractandus erit, ut ostendant, quanta in sacrosanctis illis mysteriis bonorum omnium copia, & affluentia inclusa sit. Hoc veró aliqua ex parte ita assequentur, si, omnium Sacramentorum vi, atque natura patefacta, Eucharistiam fonti, cætera rivulis comparaverint. Veré enim, ac necessario fons omnium gratiarum dicenda est, cúm fontem ipsum cœlestium charismatum, & donorum, omniumque Sacramentorum auctorem Christum Dominum admirabili modo in se contineat, à quo, tanquam à fonte, ad alia Sacramenta, quidquid boni, & perfectionis habent, derivatur. (1) Ex hoc igitur divinæ gratiæ amplissima munera, quæ nobis hoc Sacramento impertiuntur, facilé colligi poterunt.

48. *Quæ commoda panis, & vinum corpori, ea Eucharistia animæ affert.*

Amb. lib. 5. de Sacram. c. 4. & Chrys. Hom. 45. in Joann.

Per Eucharistiam nos Deo, & Deus nobis coniungitur.

Conferatur hic locus cum sect. 6. ult. art. Symb.

Commodé etiam fieri videbitur, si panis, & vini natura, quæ hujus Sacramenti symbola sunt, perpendatur. Nam, quos usus corpori panis, & vinum affert, eos omnes animæ saluti, & jucunditati, ac meliori quidem, & perfectiori ratione, Eucharistiæ Sacramentum præbet. Neque enim hoc Sacramentum in substantiam nostram, ut panis, & vinum, mutatur; sed nos quodammodo in ejus naturam convertimur: ut recté illud D. Augustini ad hunc locum transferri possit: *Cibus sum grandius, cresce, & manducabis me; nec tu me mutabis in te, sicut cibum carnis tuæ, sed tu mutaberis in me.*

Augnst. lib. 7. Confes. cap. 10.

49. *Quomodo per hoc Sacramentum gratia conferatur.*

a Joan. 1. 17.

Quód si *a* gratia, & veritas per Jesum Christum facta est, in animam quoque influat est necesse, cúm eum puré

(1) *Ex hoc igitur divinæ gratiæ amplissima munera, quæ nobis hoc Sacramento impertiuntur, facilé colligi poterunt)* Edit. Patav. habet: *ex hoc igitur divinæ gratiæ fonte amplissima munera, quæ nobis hoc Sacramento impertiuntur, facilé colligi poterunt.*

puré, & sanctè accipit, qui de seipso dixit, *a Qui manducat meam Carnem, & vivit méum Sanguinem, in me manet, & ego in illo.* Nam qui pietatis, & religionis studio affecti hoc Sacramentum sumunt, nemini dubium esse debet, quin ita Filium Dei in se admittant, ut ejus corpori tanquam viva membra inserantur. Siquidem scriptum est, *b Qui manducat me, & ipse vivet propter me:* item, *c Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.* Quem locum Cyrillus (1) dum interpretaretur, inquit, *Dei Verbum uniens seipsum propriæ carni fecit ipsam vivificativam. Eum ergo decebat miro quodam modo uniri corporibus per sacram ejus carnem, & pretiosam Sanguinem, quæ accipimus in benedictione vivificativa in pane, & vino.*

a Joann. 6. 55.

b Ibidem 57.
c Ibidem 52.

B. Cyril. lib. 4. in Joann. cap. 12. 14. & ep. 10. ad Nest.

50. *Homo peccatis fœdatus, ac mortuus, Eucharistiæ sumptione non vivificatur, etiamsi hoc Sacramentum gratiam conferre dicatur.*

Verúm, quod dicitur, Eucharistia gratiam tribui, Pastores admoneant oportet, ita intelligendum non esse, perinde ac necesse non sit, ut, qui re ipsa hoc Sacramentum utiliter percepturus est, gratiam antea adeptus fuerit. Constant enim, quemadmodum mortuis corporibus naturale alimentum nihil prodest, ita etiam animæ, quæ spiritu non vivit, sacra mysteria non prodesse. Ac propterea panis, & vini speciem habent, ut significetur, non quidem revocandæ ad vitam animæ, sed in vita conservandæ causa, instituta esse. Verúm hoc ideo dictum est, quoniam prima etiam gratia (qua omnes prædictos esse oportet, antequam Sacram Eucharistiam ore contingere audeant; *d* ne judicium sibi manducent, & bibant) nemini tribuitur, nisi hoc ipsum Sacramentum desiderio, & voto percipiat. Est enim omnium Sacramentorum finis, & Ecclesiasticæ unitatis, ac conjunctionis symbolum; neque extra Ecclesiam consequi gratiam ullus potest.

Quomodo hoc Sacram. sit gratiæ causa D. Th. in 3. p. q. 79. art. 3. vide lib. de Eccl. Dogm. cap. 53.
Conc. Trid. sess. 13. can. 7. & can. 11. de Cons. dist. 2. cap. Qui scelerate, & c. Timorem, & c. Quid est Christum, & c. Sicut Judas.

d 1. Cor. 11.

51. *Quomodo anima hoc spirituali cibo reficiatur, & augeatur.*

Deinde, quoniam, uti corpus cibo naturali non conservatur modó, sed etiam augetur, gustusque novam quotidie ex eo volumptatem, & suavitatem percipit, ita etiam sacræ Eucharistiæ cibus non solúm animam sustentat, sed vires illi addit, efficitque, ut spiritus divinarum rerum delectatione magis, ac magis commoveatur; ob eam

Quomodo hoc Sacramentum sit de necessitate salutis saltem in voto, vide apud D. Thom. in 3. p. q. 73. art. 3. & q. 79. art. 1. ad 1.

(1) *Deum interpretaretur*) meliús Patav. Edit. *cúm interpretaretur.*

eam causam fit, ut gratiam hoc Sacramento tribui, rectè & verisimiè dicatur. Jure enim *a* mannæ comparari potest, ex quo omnis saporis suavitas percipiebatur.

a Sap. 16. 20. Joann. 6. 4 9. Innoc. III. lib. 4. de Myst. a ter. c. 44. Bernard. serm. in Cœna Domini. Cyr. lib. 4. in Joann. c. 17. & lib. 3. cap. 37. Et in collecta dicitur: Sit ablutio scelerum.

52. *Per Eucharistiam peccata leviora dimittuntur.*

Remitti veró Eucharistia, & condonari leviora peccata, quæ venialia dici solent non est, quod dubitari debeat. Quidquid enim cupiditatis ardore anima amissit, dum levi aliqua in reparum offendit, totum id Eucharistia, eas ipsas minores culpas abstergens, restituit. Quemadmodum etiam (neque enim à proposita similitudine discedendum videtur) quod innati caloris vi quotidie detrahitur, ac deperit, paulatim addi, & refici naturali alimento, sentimus. Quare meritó à D. Ambrosio de hoc cœlesti Sacramento dictum est, *Iste panis quotidianus sumitur in remedium quotidianæ infirmitatis.* Verúm hæc de iis peccatis intelligenda sunt quorum sensu, & delectatione animus non permovetur.

D. Amb. lib. 4. de Sacram. c. 6. & l. 5. c. 4.

53. *Per hoc item Sacramentum anima à futuris malis præservatur.*

Illa præterea in sacris mysteriis vis est, ut nos à criminibus puros & integros, atque à tentationum impetu incolumes (1) servent, ac tanquam cœlesti medicamento animam præparent, ne alicujus mortiferæ perturbationis veneno facilé infici, ac corrumpi queat. Atque ob eam etiam causam, ut testatur D. Cyprianus, cúm olim à Tyrannis fideles ad tormenta, & cœdem propter Christiani nominis confessionem vulgó raperentur, ne illi forté dolorum acerbitate victi in salutari certamine deficerent, vetus in Ecclesia Catholica mos fuit, ut eis ab Episcopis Dominici Corporis, & Sanguinis Sacramenta præberentur. Sed carnis etiam libidinem cohibet, ac reprimit. Dum enim charitatis igne animos magis incendit, concupiscentiæ ardorem restinguat necesse est.

D. Thom. ead. q. 79. art. 6. ex Joann. cap. 6. Aug. tract. 26. in Joann.
S. Cyp. lib. 1. Ep. 2. ad Cornelium.

54. *Quomodo per hoc Sacramentum aditus ad æternam gloriam pateat.*

Postremó, ut uno verbo omnes hujus Sacramenti utilitates, & beneficia comprehendatur, dicendum est, sacræ Eucharistiæ summam vim esse ad æternam gloriam comparandam. Scriptum est enim, *b Qui manducat meam Carnem, & bibit meum Sanguinem, habet vitam æternam, & ego resuscitabo eum in novissimo die.* Hujus videlicet Sacramenti gratia fideles, dum hanc vitam degunt, summa cons-

D. Thom. in 3. p. q. 19. art. 2. Chrysost. de Sacerdot. lib. 6.
b Joann. 6. 55.

---

(1) *Servent . . . præparent*) perperam in Edit. Rom. Ven. Lugd. Lov. Paris. *servet . . . præparet.*

conscientiæ pace, & tranquillitate persfruuntur: deinde ejus virtute recreati non secus, atque Helias, *a* qui subcinericii panis fortitudine ambulavit usque ad montem Dei Horeb, cúm ex vita emigrandi tempus (1) advenerit ad æternam gloriam, & beatitudinem (2) ascendunt. Hæc omnia à Pastoribus latissimé explicabuntur, si vel Divi Joannis caput 6. in quo multiplices hujus Sacramenti effectus aperiuntur, tractandum sumpserint; vel admiranda Christi Domini facta percurrentes, ostenderint, cúm eos jure, ac merito beatissimos fuisse (3) existimamus, *b* in quorum recta mortalis receptus est, vel qui illius *c* vestis, aut fimbriæ tactu sanitatem recuperarunt, multo nos beatiores, & feliciores esse, in quorum animam immortali gloria prædictus ingredi non gravetur, ut ejus vulnera sanet omnia, eamque amplissimis muneribus ornatam sibi conjungat.

a 3. Reg. 19. 8.

Joann. 6. fere per totum caput.

b Matth. 8. 14. & 9. 10. Lucæ 10. 38.

c Matth. 9. 11.

55. *Quot modis Corpori, & Sanguini Domini communicemus.*

Verúm docendum est, à quibus ingentes illi sacræ Eucharistiæ fructus, qui modó commemorati sunt, percipi possint; neque unam tantúm esse communicandi rationem, ut fidelis populus dicat meliora charismata æmulari. Recté igitur, & sapienter majores nostri, ut in *d* Tridentina Synodo legimus, tres hujus Sacramenti sumendi rationes distinxerunt. Alii enim Sacramentum tantum accipiunt, ut peccatores, qui sacra mysteria impuro ore, & corde accipere non verentur, quos Apostolus ait *e* indigné manducare, & bibere corpus Domini. De his Divus Augustinus ita scribit, *Qui non manet in Christo, & in quo non manet Christus, procul dubio non manducat spiritualiter ejus carnem, licet carnalitér, & visibiliter premat dentibus Sacramenta Corporis & Sanguinis.* Qui itaque hoc modo affecti sacra mysteria accipiunt, non solúm ex his nullum capiunt fructum, sed ipso *f* Apostolo teste, judicium sibi manducant, & bibunt. Alii veró spiritu tantummodo Eucharistiam sumere dicuntur: ii sunt, qui desiderio, & voto propositum cœlestem illum panem comedunt, fide vera incensi, *g* quæ per dilectionem operatur: ex quo, si non omnes, maximos certé utilitatis fructus

De modis recipiendi Eucharistiam.

d Trid. Conc. sess. 13. cap. 8.

e 1. Cor. 11. Aug. de Cons. dist. 2. cap. Quidem, & in tract. 26. in Joann. & lib. 5. de Baptism. contra Donat. c. 8. & Mag. in 4. dist. 9. litt. B. & D. Thom in 3. p. q. 80. art. 1. Triplici modo sumitur Euchar. Sacramentaliter tantúm & corporaliter.

f 1. Cor. 11. 29. Spiritualiter tantúm.

g Galat. 5. 7. Sacramentaliter & spiritualiter simul.

(1) *Advenerit*) Ita Edit. Patav. longé meliús, quám *advenit* in reliquis Editionibus.

(2) *Ascendunt*) Ut habet Edit. Patav. non *ascendant*, ut Editiones Rom. Lugdun. Lovan. & Paris.

(3) *Existimamus*) Edit. Patav. *existimemus.*

tus consequantur. Alii denique sunt, qui Sacramento, & spiritu sacram Eucharistiam percipiunt, qui, cúm ex Apostoli doctrina *a* priús se probaverint: ac *b* veste nuptiali ornati ad divinam hanc mensam accesserint, ex Eucharistia capiunt uberrimos illos, quos antea diximus, fructus. Quare perspicuum est eos se maximis, & cœlestibus bonis privare, qui, cúm ad corporis Domini Sacramentum etiam sumendum parati esse possint, satis habent spiritu tantúm sacram Communionem accipere.

a 1. Cor. 11. v. 28.
b Matth. 22. 11.

Qui communicáre Sacramentaliter negligunt quantis se privent fructibus.

56. *Antequam quis ad Eucharistiam accedat, præparandum animum esse ostenditur.*

De Præparatione ad Eucharistiam, sess. 13. Conc. Trid. de Euchar. cap. 7. & can. 11. vide Basil. q. 172. in reg. brevioribus.

Sed jam docendum est, qua ratione præparatos fidelium animos esse oporteat, antequam ad Sacramentalem Eucharistiæ perceptionem veniant. Ac primúm quidem, ut pateat eam præparationem maximé necessariam esse, Salvatoris nostri exemplum proponendum est. Nam, antequam Apostolis pretiosi Corporis, & Sanguinis sui Sacramenta daret, quamvis jam mundi essent, *c* pedes eorum lavit; ut declararet, omnem diligentiam adhibendam esse, ne quid nobis ad summam animi integritatem, & innocentiam desit, cúm sacra mysteria percepturi sumus. Deinde veró fideles intelligant, quemadmodum, si optimé affecto, & præparato animo Eucharistiam aliquis sumat, amplissimis cœlestis gratiæ muneribus ornatur; ita contra, si imparatus accipiat non solúm nihil commodi, sed maxima etiam incommoda, & detrimenta eum accipere. Optimis enim rebus, & maximé salutaribus hoc proprium est, ut, si in tempore iis utamur, vehementer prosint; sin alieno tempore adhibeantur, perniciem, & exitium afferant. Quare mirandum non est, ingentia quoque, & preclarissima Dei dona, cúm bené constituto animo accipiuntur, ad cœlestem gloriam consequendam maximo nobis adjumento esse: at veró, cúm iis nos ipsos indigos præbemus, sempiternam mortem afferre. Id veró arcæ Domini exemplo comprobatur: *d* Arca enim Fœderis, qua nihil præstantius Israeliticus populus habuit, cui etiam per illam maxima, & innumerabilia beneficia Dominus tribuerat, à *e* Philistæis ablata, summam illis pestem, & calamitatem cum æterno dedecore conjunctam importavit. Sic etiam cibi, qui ore accepti in stomachum bené affectum illabuntur, corpora alunt, & sustentant: qui vero in stomachum vitiosis humoribus plenum infundi solent, graves morbos efficiunt.

c Joann. 13. 5.

D. Thom. in 3. p. q. 80. art. 4.

d Exod. 26.

e 1. Reg. 5. per totum.

57. *Quo pacto animus ad Eucharistiam sit præparandus.*

Ad dignam Euchar. sumptionem primó discernendus est cœlestis panis á communi.

Primam itaque illam præparationem fideles adhibeant, ut discernat mensam à mensa, hanc sacram ab aliis profa-

fanis, cœlestem hunc panem à communi. Atque hoc fit cúm certó credimus, præsens esse verum Corpus, & Sanguinem Domini *a* quem in cœlo Angeli adorant, *b* ad cujus nutum columnæ cœli contremiscunt, & pavent, cujus *c* gloria plenum est cœlum, & terra. Hoc nimirum est dijudicare corpus Domini, quod *d* Apostolus admonuit: cujus tamen mysterii magnitudinem venerari potiús oportet, quàm in disputationibus ejus veritatem curiosiús perquirere.

a Psalm. 96. 8. Heb. 1. 6.
b Job. 20. 11.
c Isai 6. 3.
d 1. Cor. 11. 29.

Altera veró illa præparatio maxime necessaria est, ut unisquisque à se ipso quærat, num pacem cum aliis habeat *e* num proximos veré, atque ex animo diligat: *f* (1) *Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid adversum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade priús reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum.*

Secundó reconciliatio cum inimicis facienda est.
e 1. Joann. 3. 14.
f Matth. 5. 23. 24.

Deinde conscientiam nostram scrutari diligenter debemus, ne forté exitiali aliquo peccato contaminati simus, cujus pœnitere necesse sit, ut priús Contritionis, & Confessionis medicamento illud eluatur. Definitum est enim á Sancta Tridentina Synodo, nemini licere, quem mortalis peccati conscientia stimulet, si Sacerdotis facultas data sit, antequam se Sacramentali Confessione purgarit, quantumvis sibi contritus esse videatur, sacram Eucharistiam accipere.

Tertió conscientia per Sacramentum pœnitentiæ á capitalibus vitii eluenda est. Synod. Trident. sess. 13. can. 13.

Præterea taciti cúm animis nostris cogitemus, quàm indigni simus, quibus divinum hoc beneficium à Domino tribuatur. Quare illud Centurionis, *g* de quo idem ipse Salvator testatus est, se non invenisse tantam fidem in Israel, ex animo dicendum est, *h Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum.* Exquiramus etiam à nobis ipsis an illud Petri usurpare nobis liceat, *i Domine tu scis, quia amo te.* Meminisse enim oportet, eum, qui sine *k* veste nuptiali in convivio Domini accubuerat, in tenebrosum carcerem conjectum, sempiternis pœnis addictum fuisse.

Quartó præmittenda est humilis de se ipso existimatio.
g Matth. 8. 10.
h Ibidem 8.
Quintó est videndum, an vera charitate simus præditi.
i Joann. 21. 15.
k Matth. 22. v. 11.

58. *Etiam corporis aliqua ratio communicare volenti est suscipienda.*

Neque veró animi solúm, sed etiam corporis præparatione opus est. Nam jejuni ad sacram mensam accedere debemus, ita ut saltem à dimidia antecedentis diei nocte usque ad illud temporis punctum, quo Eucharistiam accipimus, nihil omnino comederimus, aut biberimus. Postu-

Jejunos communicantes esse necesse est, de Cons. dist. 2. cap. 54. Liquido. Item casus vide 33. q. 4. c. Sciatis, & c. 7. Vir cum propria 31. q. 4. & c. 21. Omnis homo, de Cons. dist. 2.

(1) *Si ergo offers*)) Edit. Patav. *inquit enim Matthæus, si ergo offers*: satis apposité.

tulat etiam tanti Sacramenti dignitas, ut qui matrimonio juncti sunt, aliquot dies à concubitu uxorum abstineant *a* Davidis exemplo admoniti, qui, cúm panes Propositionis á Sacerdote accepturus esset, purum se, & pueros suos ab uxorum consuetudine tres ipsos dies esse, professus est. Hæc feré sunt, quæ maximé observari à fidelibus oportet, ut se ad sacra mysteria utiliter accipienda antea parent. Reliqua enim, quæ hac in re providenda esse videantur, ad hæc ipsa capita facilé redigi poterunt.

a 1. Reg. 25. 5.

59. *Christiani omnes Eucharistiam sumere saltem semel in anno tenentur.*

Sed ne forté aliqui segniores ad hoc Sacramentum percipiendum reddantur, quód tantam præparationem adhibere grave admodum, & difficile ducant, fideles sæpe admonendi sunt, omnibus eam legem propositam esse, ut sacram Eucharistiam accipiant. Præterea constitutum est ab Ecclesia, ut, qui semel saltem singulis annis in Pascha non communicaverit, ab Ecclesia arceatur.

Conc. Later. c. 21 & habetur de Pœnitent. & remiss. cap. Omnis Sess. 13. Conc. Trid. de Euchar. can. 9.

60. *Quoties, & quibus temporibus percipienda sit Eucharistia.*

Neque tamen fideles hoc satis habeant, se, hujus decreti auctoritati obtemperantes, semel tantummodo corpus Domini quotanis accipere; verum sepius iterandam Eucharistiæ Communionem existiment. Utrum autem singulis mensibus, vel hebdomadis, vel diebus id magis expediat, certa omnibus regula præscribi non potest: veruntamen illa est S. Augustini norma certissima, *Sic vive, ut quotidie possis sumere.* Quare Parochi partes erunt, fideles crebró adhortari, ut, quemadmodum corpori in singulos dies alimentum subministrare neccesarium putant ita etiam quotidie hoc Sacramento alendæ, & nutriendæ animæ curam non abjiciant. Neque enim minús spirituali cibo animam, quám naturali corpus indigere, perspicuum est. Vehementer autem proderit hoc loco repetere maxima illa, & divina beneficia, quæ, ut antea demonstratum est, ex Eucharistiæ Sacramentali Communione consequimur. Illa etiam figura erit addenda, *b* cúm singulis diebus corporis vires Manna reficere oportebat; itemque Sanctorum Patrum auctoritates, quæ frequentem hujus Sacramenti perceptionem magnopere commendant. Neque enim unius S. Patris *c* Augustini ea fuit sententia, *Quotidie peccas, quotidie sume*: sed, si quis diligenter attenderit, eumdem omnium *d* Patrum, qui de hac re scripserunt, sensum fuisse, facilé comperiet.

Sæpius communicandum.
Amb. lib. 5. de Sacram. c. 4. vide Aug. in l. 50. Hom. 41. Hom. & de Bono persev. c. 14. & Ep. 118. ad Januar. vide item cap. Peracta, & cap. Quotidie, & c. 1. Si quotiescunque, & cap. Si non tanta sunt, de Cons. dist. 2.

b Exod. 16. 15.

c D. Aug. serm. 28. de Verb. Domini.

d Ignat. in Ep. ad Ephes. Basil. ad Cæsarium Patr.

61. *Communicandi morem in Ecclesia olim frequentem fuisse, demonstratur.*

Amb. lib. 5. de Sacrament. cap. 4.

Ac tempus quidem olim fuisse, cúm fideles quotidie Eucharistiam acciperent, ex *a* Apostolorum Actis intelligemus. Omnes enim, qui tunc Christianam fidem profitebantur, vera, & sincera cháritate ita ardebant, ut, cúm sine intermissione orationibus, & aliis pietatis officiis operam darent, quotidie ad sacra Dominici corporis mysteria sumenda parati invenirentur. Eam postea consuetudinem, quæ intermitti videbatur. Anacletus sanctissimus Martyr, & Pontifex aliqua ex parte renovavit. Præcepit enim, ut ministri, qui missæ sacrificio interessent, communicarent, quod ab Apostolis constitutum esse, affirmaret. Diu etiam in Ecclesia ille mos fuit, ut Sacerdos, peracto sacrificio, cúm Eucharistiam sumpsisset ad populum, qui aderat, conversus, his verbis ad sacram mensam fideles invitaret, *Venite fratres ad communionem*: tunc, qui parati erant, summa cum religione sacrosancta mysteria sumebant. Sed, cùm deinde charitas, pietatis studium adeo refrixisset, ut raró admodum ad Communionem fideles accederent, sancitum est à Fabiano Pontifice, ut ter quotanis, in Natali Domini, & Resurrectione, & Pentecoste omnes Eucharistiam sumerent: id, quod postea à multis Conciliis, præsertim veró ab Agathensi primo confirmatum est. Ad extremum, cúm eó res adducta esset, ut non modó sancta illa, & salutaris præceptio non servaretur, sed in plures etiam annos sacræ Eucharistiæ Communio differetur, decretum est in Lateranensi Concilio, ut semel ad minus singulis annis in Pascha fideles omnes sacrum Domini corpus acciperent; qui veró id facere neglexissent, Ecclesiæ aditu prohiberentur.

a Actor. 2. 42.

S. Anacletus Ep. 1. & citatur de Cons. dest. 1. cap. Episcopus, & dist. 3. cap. Peracta, vide Dion. Areop. de Eccl. Hier. cap. 3. & Greg. l. 2. Dialog. c. 23.

S. Fabian. ep. 3. ad Hilar. Ep. & habetur de Cons. dist. 2. c. Etsi. Præcipitur, ut fideles ter in anno communicent. Turon. Conc. III. c. 50. Conc. Agat. cap. 58. & Cabilonens. II. Conc. Later. can. 21. & citatus de Pœn. & remiss. cap. Omnis, & Trid. ses. 13. can. 9. præcipitur, ut fideles semel, ad minus communicent

62. *Pueris nondum ratione utentibus Eucharistiam administrare non convenit.*

Infantibus Euchar. non est administranda Concil. Trid. sess. 21. de Communione sub utraque specie, c. 4. & can. 4. D. Thom. in 3. p. q. 80. art. 9.

Verúm, quamvis hæc lex Dei, & Ecclesiæ auctoritate sancita ad omnes fideles pertineat, docendum est tamen, eos excipi, qui nondum rationis usum propter ætatis imbecillitatem habent. Hi enim neque sacram Eucharistiam à profano, & communi pane sciunt discernere, neque ad eam accipiendam pietatem animi, & religionem afferre possunt. Atque id etiam á Christi Domini institutione alienissimum videtur. Ait enim: *b Accipite, & comedite*: infantes autem idóneos non esse, qui accipiant, & comedant, satis constat. Vetus quidem illa fuit in quibusdam locis consuetudo, ut infantibus etiam sacram Eucharistiam præberent, sed tamen tum ob eas causas, quæ antea dictæ sunt tuum ob illas Christianæ pietati maximé consentaneas jamdiu ejusdem Ecclesiæ auctoritate id fieri desiit.

b Matth. 26. 20. Vide Cyp. serm. 5. de Lapsis, post medium.

63.

63. *Qua ætate pueris sacra mysteria danda sint.*

Qua vero ætate pueris sacra mysteria danda sint, nemo meliús constituere poterit, quám pater & Sacerdos, cui illi confitentur peccata. Ad illos enim pertinet explorare, & à Pueris percontari, an hujus admirabilis Sacramenti cognitionem aliquam acceperint, & gustum habeant.

64. *Licet in sanos aliquando ad Communionem admittere.*

Conc. Araus. can. 3. & habetur 26. q. 6. cap. Qui recedunt. D. Thom. ibid. Conc. Carthag. IV. c. 76. & habetur 26. q. 6. c. 15. Qui per Pœnitentiam,

Amentibus preterea, qui tunc à pietatis sensu alieni sunt, Sacramenta dare minimé oportet. Quamvis, si antequam in insaniam inciderent, piam & religiosam animi voluntatem (1) præ se tulerunt, licebit eis in fine vitæ, Concilii Cartaginensis decreto Eucharistiam, administrare; modó vomitionis, vel alterius indignitatis, & incommodi periculum nullum timendum sit.

65. *Laicis sub utraque specie communicandum non est.*

Laicis, nisi accedat Eccles. auctoritas, sub altera tantúm specie communicandum est. Trid. Synod. sess. 21. de Commun. sub utraque specie c. 12. 3. can. 1. 2. & 3.

Quod veró ad communicandi ritum pertinet, doceant Parochi, S. Ecclesiæ lege interdictum esse, ne quis sine ipsius Ecclesiæ auctoritate, præter Sacerdotes, corpus Domini in sacrificio conficientes, sub utraque specie sacram Eucharistiam sumat. Nam, ut à Tridentina Synodo explicatum est, quamvis Christus Dominus in ultima cœna altissimum hoc Sacramentum in panis & vini speciebus instituerit, & Apostolis tradiderit: ex eo tamen non efficitur, hanc legem à Domino Salvatore constitutam esse, omnibus fidelibus sacra mysteria sub utraque specie administranda sint. Etenim idem Dominus noster cúm de hoc Sacramento loqueretur, alterius tantúm speciei sæpius meminit: ut, cúm inquit: *a Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum:* & *Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita:* &, *Qui manducat hunc panem vivet in æternum.*

a Joann. 6. 52. 59.

66. *Rationes ob quas Ecclesia alterius tantum speciei usum laicis concesserit.*

Multis veró, & iis quidem gravissimis rationibus adductam esse Ecclesiam patet, ut hanc potissimúm sub altera specie communicandi consuetudinem non solúm approbaret, sed etiam decreti auctoritate firmaret.

Laicis una tantúm pars conceditur, ut 1. Reg. 2. 36. Dimitte me obsecro, ad unam partem Sacerdotalem. Prima ratio.

Primum enim maximé cavendum erat, ne Sanguis Domini in terram funderetur: quod quidem facilé vitari posse non videbatur, si in magna populi multitudine eum ministrare oportuisset.

Præ-

(1) *Præ se tulerunt)* Edit. Patav. Lovan. & Lugd. *præ se tulerit.*

Præterea, cúm sacra Eucharistia ægrotis præstó esse debeat, magnopere timendum erat, ne, si diutiús vini species asservaretur, coacesceret.

Secunda ratio. Concil. Nic. can. 12. Aurel. can. 24.

Permulti præterea sunt, qui vini saporem, ac ne odorem quidem perferre ullo modo possint. Quare, ne, quod spiritualis salutis causa dandum est, corporis valetudini noceret, prudentissimé sancitum est ab Ecclesia, ut panis tantummodo speciem fideles acciperent.

Tertia ratio.

Accedit ad alias rationes, quód in pluribus Provinciis summa vini penuria laboratur: neque id aliunde sine maximis impensis, ac non nisi longissimis, ac difficillimis itineribus convehi potest.

Quarta ratio.

Deindé, quod maximé omnium ad rem pertinet, convellenda erat, eorum hæresis, qui negabant, sub utraque specie totum Christum esse, sed corpus tantúm exangue sub panis, Sanguinem autem sub vini specie contineri, asserebant. Ut igitur fidei Catholicæ veritas magis ante omnium oculos poneretur, sapientissimo consilio alterius speciei, hoc est, panis Communio inducta est. Sunt & aliæ rationes ab iis collectæ, qui de hoc argumento disserunt, quæ si opus esse videbitur, à Parochis afferri poterunt. Jam de ministro, quamvis id à nemine feré ignorari possit, agendum est, ne quid prætermissum sit, quod ad hujus Sacramenti doctrinam pertinere videatur.

Quinta ratio. Totum Christum in Eucharistia contineri scribunt Basil. ad Cæsar. Patr. Cyr. ad Calofyr. & in Joan l. 4. c. 14.

67. *Proprius hujus Sacramenti minister est Sacerdos.*

Itaque tradendum est, solis Sacerdotibus potestatem datam esse, *a* ut sacram Eucharistiam conficiat, ac fidelibus distribuant. Eum autem morem in Ecclesia semper servatum esse, ut fidelis populus à Sacerdotibus Sacramenta acciperet, Sacerdotes autem sacra facientes ipsi se communicarent, Sancta Tridentina Synodus explicavit, ostenditque hanc consuetudinem tanquam ab Apostolica traditione profectam religiosé retinendam esse; cum præsertim hujus rei nobis illustre exemplum Christus Dominus reliquerit, qui & sanctissimum suum corpus consecravit, *b* & Apostolis suis manibus porrexit. Verúm, ut quacunque ratione tanti Sacramenti dignitati consuleretur, non modó ejus administrandi potestas solis Sacerdotibus data est, sed lege etiam Ecclesia vetuit, ne quis, nisi consecratus esset, sacra vasa, lintea, & alia instrumenta, quæ ad illius confectionem necessaria sunt, tractare, aut tangere auderet, modó gravis aliqua necessitas non incideret.

Minister Eucharistiæ solus Sacerdos.

a Sic Sacrificium istud instituit, cuius officium solis Sacerdotibus committi voluit, &c. D. Th. in Hymno. Trid. Synod. sess. 13. c. 10.

b Matth. 26. 26. Marc. 14. 22.

Laicis non licet res sacras ad Consecrationem Euchar. necessarias attingere, dist. 23. c. Sacratas. D. Thom. in 4. p. q. 82. art. 5. vide item Concil. Trid. sess. 14. cap. 6. & can. 10.

68. *Potest Eucharistia per improbos Sacerdotes vel consecrari, vel administrari.*

Ex quo tum Sacerdotes ipsi, tum reliqui fideles intel-

telligere possunt, quanta religione, & sanctitate præditos esse oporteat, qui ad Eucharistiam vel consecrandam, vel administrandam, vel sumendam accedunt. Quanquam quod antea de ceteris Sacramentis dictum est, ea non minús per improbos administrari, si, quæ ad illorum perfectam rationem attinent, rite serventur, idem valet in Eucharistiæ Sacramento. Neque enim hæc omnia ministrorum merito niti, sed Christi Domini virtute, & potestate geri, credendum est. Hæc sunt, quæ de Eucharistia, ut Sacramentum est, explicanda erunt. Nunc, quod restat dicendum, ut Sacrificium est, oportet explanare, ut intelligant Parochi, quæ potissimúm de hoc mysterio, quemadmodum Sancta Synodus decrevit, Dominicis, & festis diebus fideli populo tradere debeant.

De Euchar. ut est Sacrificium, sess. 22. Concil. Trid. in princ.

69. *Eucharistia peculiare novi Testamenti Sacrificium Deo est acceptissimum.*

Sacramenti, & Sacrificii discrimen inuitur.

Eucharistiæ Sacrificium quám sit Deo gratum. Vide Isai. c.56. & 61. Jerem. 33. Aug. l. 20. contra Faust. c. 21.

Etenim hoc Sacramentum non solum thesaurus est cœlestium divitiarum, quo, si bené utamur, Dei gratiam nobis conciliamus, & amorem; sed in eo quædam præcipua ratio inest, qua ei pro immensis in nos collatis beneficiis aliquam gratiam referre possimus. At veró hæc Victima, si rite, & legitimé immoletur, quám grata, & accepta Deo sit, ex hoc colligitur. Si enim veteris Legis Sacrificia, & quibus scriptum est, *a Sacrificium, & oblationem noluisti*, & iterum, *b Si voluisses Sacrificium, dedissem utique, holocaustis non delectaberis*, ita placuerunt Domino, ut *c* Scriptura, Deum odoratum esse odorem suavitatis, id est grata ei, & accepta fuisse, testetur, quid nobis sperandum de eo Sacrificio, in quo ille ipse immolatur, atque offertur, de quo cœlestis vox bis audita est, *d Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bené complacui?* Hoc igitur mysterium Parochi diligenter exponent, ut, cúm fideles ad rem divinam convenerint, attenté, & religiosé sacra illa, in quibus intersunt, meditari discant.

a Psalm. 39. 7.

b Psalm. 50. 18.

c Gnes. 8. 21.

d Matth. 3. 17. & 17. v. 5.

70. *Quæ sint causæ, ob quas Eucharistia à Christo Domino instituta est.*

In primis igitur docebunt, Eucharistiam duabus de causis à Christo Domino institutam esse: altera est, *e* ut cœleste animæ nostræ alimentum esset, quo vitam spiritualem tueri, & conservare possemus: altera, ut Ecclesia perpetuum Sacrificium haberet, quo peccata nostra expiarentur, & cœlestis Pater sceleribus nostris sæpe graviter offensus, ab ira ad misericordiam, à justæ animadversionis severitate ad clementiam traduceretur. Hujus rei figuram, & *f* similitudinem in agno Paschali licet animadvertere, qui, ut Sacrificium, & Sacramentum, à

Eucharistiam à Christo esse institutam, cúm ut sit Sacramentum, tum ut sit Sacrificium.

e Proverb. 9. 2. Joann. 6. 35. 1. Cor. 10. 11. Sess. 22. Conc. Trid. de Sacrificio Mis. c. 1. 2. Dion. l. Eccles. Hier. cap. 3. Ignat. ad Smyrn. Similitudo Agni Pasch.

f Exod. 12. 3. 4.

à filiis Israel offerri, & comedi consueverat. Nec veró, cúm Salvator noster Deo Patri, se ipsum in ara Crucis oblaturus esset, ullam suæ erga nos immensæ charitatis illustriorem significationem dare potuit, quám cum nobis visibile Sacrificium reliquit, quo cruentum illud semel in Cruce paullo post immolandum instauraretur; ejusque memoria usque in finem sæculi quotidie summa cum utilitate ab Ecclesia per universum orbem diffusa colleretur

71. *Quomodo Sacramento à Sacrificio secernatur.*

Differunt autem plurimúm inter se hæ duæ rationes. Sacramentum enim consecratione perficitur: omnis veró Sacrificii vis in eo est, ut offeratur. Quare sacra Eucharistia, dum in pyxide continetur, vel ad ægrotum defertur, Sacramenti, non Sacrificii rationem habet. Deinde etiam ut Sacramentum est, iis, qui divinam Hostiam sumunt, meriti causam affert, & omnes illas utilitates, quæ supra commemoratæ sunt: ut autem Sacrificium est, non merendi solúm, sed satisfaciendi quoque efficientiam continet. Nam ut Christus Dominus in passione sua pro nobis meruit, ac satisfecit: sic qui hoc Sacrificium offerunt, quo nobiscum communicant, Dominicæ passionis fructus merentur, ac satisfaciunt.

Sacramenti, & Sacrificii discrimen.

72. *Quo tempore istud novi Testamenti Sacrificium sit institutum.*

Jam de hujus Sacrificii institutione nullum ambigendi locum Sancta Trident. Synod. reliquit. Declaravit enim in *a* extrema Cœna à Christo Domino institutum esse; simulque anathemate eos damnavit, qui asserant, verum, & proprium Sacrificium Deo non offerri, aut offerre nihil aliud esse, quám Christum ad manducandum dari.

Sacrificium novi Testamenti quando sit institutum.
Trid. Synod. sess. 22. de Sacrificio Missæ c. 1. & can. 1. & 2.
a Lucæ 22.
1. Cor. 11. 24. 19.

73. *Non licet Sanctis, aut ulli creaturæ Sacrificium offerri.*

Nec veró illud prætermissit, quin diligenter explicaret, uni Deo Sacrificium fieri. Nam, etsi Ecclesia interdum Missas in memoriam, & honorem Sanctorum celebrare consuevit, non tamen illis Sacrificium, sed uni Deo, qui Sanctos immortali gloria coronavit, offerri docuit. Quare nec Sacerdos unquam dicere solet, *Offero tibi Sacrificium, Petre, vel Paulæ*: sed dum uni soli Deo immolat, gratias illi agit pro beatissimorum Martyrum insigni victoria, eorumque patrocinium ita implorat, ut ipsi pro nobis intercedere dignentur in cœlis, quorum memoriam agimus in terris.

Soli Deo Sacrificium in Missa offerri. Sess. 22. Concil. Trid. c. 3. & can. 3.
August. lib. 20. contra Faust. c. 21. & lib. 8. Civit. cap. 27. Verba sunt orationis, qua S. Trinitati offertur Sacrificium.

74.

(1) *Qui asserant*) Edit. Patav. Lugd. & Lovan. *qui asserunt*, quod magis arridet.

74. *Unde doctrina illa Sacrificii, & Sacerdotii novæ legis hauriatur.*

Ecclesiæ Cathol. de Sacrificio doctrina Scripturis confirmatur.

Hæc autem, quæ de hujus Sacrificii veritate à Catholica Ecclesia tradita sunt, ex Domini verbis accepit, cúm extrema illa nocte hæc ipsa sacra mysteria Apostolis commendans, *a Hoc facite*, inquit, *in meam commemorationem*. Eos enim, quemadmodum à sancta Synodo definitum est, tunc Sacerdotes instituit, præcepitque, ut ipsi, & qui eis in Sacerdotali munere successuri sssent, corpus ejus immolarent, & offerrent. Atque id etiam Apostoli verba ad Corinthios scripta satis demonstrant, cúm ait: *b Non potestis calicem Domini bibere, & calicem Dæmoniorum, non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ Dæmoniorum.* Ut enim pro Dæmoniorum mensa altare, in quo eis immolabatur, intelligendum est: ita etiam (ut quod Apostolus proponit, probabili argumentatione concludatur) mensa Domini nihil aliud, nisi altare, in quo Sacrificium Domino fiebat, significare potest.

a Lucæ 22. 19. 1. Cor. 11. 24.

Apostoli quando Sacerdotes sint instituti. Conc. Trid. sess. 22. de Sacrific. Missæ cap. & can. 2.

b 1. Cor. 10. 20. & 2.

75. *Quibus potissimúm figuris, & prophetiis istud Sacrificium olim significatum fuerit.*

Eucharist. Sacrificium figuris, & prophetis veteris Testamenti prædictum.

Quód si ex veteri Testamento hujus Sacrificii figuras, & oracula requiramus, primúm quidem de eo Malachias apertissimé vaticinatus est his verbis: *c Ab ortu Solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum.* Præterea hæc Hostia tam ante, quám post latam Legem variis Sacrificiorum generibus prænunciata est. Etenim bona omnia, quæ in iis Sacrificiis significabantur, hæc una Victima, tanquam omnium perfectio, & absolutio complexa est. Verumtamen nulla in re ejus imaginem magis expressam licet videre, quám *d* in Melchisedech Sacrificio. Ipse enim Salvator *e* Sacerdotem secundum ordinem Melchisedech se in æternum constitutum declarans, Corpus, & Sanguinem suum in extrema Cœna sub speciebus panis, & vini Deo Patri obtulit.

c Malach. 1. 10. 11.

d Genes. 14. 18. Heb. 7. 3.

e Psalm. 109. 4.

76. *Idem Sacrificium, quod in Cruce fuit oblatum, in Missa peragitur.*

Unum est Christi Sacrificium, & Ecclesiæ. Vide de Summa Trinit. cap. Firmiter, & Aug. lib. 10. de Civit. Dei c. 20. Lev. 34 16.

Unum itaque, & idem Sacrificium esse, fatemur, & haberi debet, quod in Missa peragitur, & quod in Cruce oblatum est, quemadmodum una est, & eadem Hostia, Christus videlicet Dominus noster, qui se ipsum in ara Crucis semel tantummodo cruentum immolavit. Neque enim cruenta, & incruenta Hostia, duæ sunt Hostiæ, sed una tantum, cujus Sacrificium, postquam Dominus ita

ita præcepit, *a Hoc facite in meam commemorationem*, in Eucharistia quotidie instauratur.

a Lucæ 22. 19. 1. Cor. 11. 29.

77. *Est etiam unus utrinque Sacerdos.*

Sed unus etiam, atque idem Sacerdos est Christus Dominus. Nam Ministri, qui Sacrificium faciunt, non suam, sed Christi personam suscipiunt, cúm ejus Corpus, & Sanguinem conficiunt. Id, quod & ipsius Consecrationis verbis ostenditur. Neque enim Sacerdos inquit, *Hoc est Corpus Christi*, sed *Hoc est Corpus meum*, personam videlicet Christi Domini gerens, panis, & vini substantiam in veram ejus Corporis, & Sanguinis substantiam convertit.

Christus est, qui offert & consecrat proprié Chrys. Hom. 2. in 2. Ep. ad Timoth. & in Hom. de Prodit. Juda.
Amb. lib. 3. de Sacrament. c. 4.

78. *Missa, ut laudis, ita etiam propitiationis est Sacrificium.*

Quæ cúm ita sint, sine ulla dubitatione docendum est, id quod etiam sancta Synodus explicavit, sacrosanctum Missæ Sacrificium esse non solúm laudis, & gratiarum actionis, aut nudam commemorationem Sacrificii, quod in cruce factum est: sed veré etiam propitiatorium Sacrificium, quo Deus nobis placatus, & propitius redditur. Quare, si puro corde, accensa fide, & intimo scelerum nostrorum dolore affecti hanc sanctissimam Hostiam immolemus, & offeramus, dubitandum non est, quin misericordiam à Domino consequuturi simus, & gratiam in auxilio opportuno. Hujus enim Victimæ odore ita delectatur Dominus, ut gratiæ, & pœnitentiæ donum nobis impertiens peccata condonet. Quamobrem, & solemnis est illa Ecclesiæ precatio, *Quoties hujus Hostiæ commemoratio celebratur, toties opus nostræ redemptionis exercetur*: nimirum uberrimi illi cruentæ Hostiæ fructus per hoc incruentum Sacrificium ad nos manant.

Missam esse non solum laudis, sed propitiationis Sacrificium, sess. 22. Concil. Trid. de Sacrificio Missæ c. 2. & can. 3.
Fructus Sacrificii Missæ, vide Amb. l. 1. Offic. cap. 50. Aug. c. 8. 24. Civit. lib.

Secreta Dominicæ IX. post Pentecostem Trident. Synod. sess. 22. cap. 26.

79. *Pertingit etiam Sacrificii Missæ fructus ad defunctos.*

Deinde veró hujus Sacrificii etiam vim esse Parochi docebunt, ut non solúm immolanti, & sumenti prosit, *b* sed omnibus etiam fidelibus, sive illi nobiscum in terris vivant, sive jam in Domino mortui, nondum plané expiati sint. Neque enim minús ex Apostolorum certissima traditione pro his utiliter offertur, quám pro vivorum peccatis, pœnis, satisfactionibus, ac quibusvis calamitatibus, & angustiis.

b Cypr. lib. 1. epist. 9. ad Cler. & plebem Furnis.

80. *Nulla Missa ex communi usu Ecclesiæ celebrata dicenda est privata.*

Ex quo facilé perspicitur, omnes Missas communes censendas esse, ut quæ ad communem omnium fidelium utilitatem, & salutem pertinent.

Nulla Missa privata dicenda est. Sess. 22. Conc. Trid. de Sacrific. Missæ, cap. 6. & can. 8.
Ritus Missæ, quo pertineant. Sess. 22. Concil. Trid. cap. 5. & c. 7. vide etiam Dionys. Areop. lib. de Eccles. Hier. cap. 3. vide D. Thom. in 3. p. q. 83. art. 5.

81. *Quonam hujus Sacrificii cæremoniæ pertineant.*

Habet autem hoc Sacrificium multos, eosque maximé insignes, ac solemnes ritus, quorum nullus supervacaneus,

neus, aut inanis existimandus est; verùm omnes eò spectant, ut & tanti Sacrificii majestas magis eluceat, & salutaribus mysteriis intuendis ad rerum divinarum, quæ in eo Sacrificio occultæ sunt, contemplationem fideles excitentur. Sed de his nihil est, ut plura dicamus; tum quia hoc argumentum longiorem explicationem postulare videtur, quàm propositæ institutioni conveniat; tum quia innumerabiles penè libellos, & commentarios, qui de hac re à piis, & doctissimis viris conscripti sunt, Sacerdotes in promptu habebunt. Hactenus igitur satis fuerit, earum rerum, quæ ad Eucharistiam, tum qua Sacramentum, tum qua Sacrificium sit, pertinent, potiora capita, juvante Domino, exposuisse.

DE POENITENTIÆ SACRAMENTO.

CAPUT V.

1. *Accuratè, ac frequenter doctrina Pœnitentiæ Christianis auribus est inserenda.*

De Pœnitentia ex veteribus scripserunt Ambros. lib. duos. Aug. sæpe & lib. de Pœnit. remed. & de vera, & falsa Pœnit. Consule item septem de Pœnitentia, dist. in Decreto.

Quemadmodum humanæ naturæ fragilitas, & imbecillitas omnibus nota est, eamque in se ipso quisque facilè experitur; ita, quantam habeat necessitatem Pœnitentiæ Sacramentum, ignorare nemo potest. Quòdsi diligentiam, quæ à Parochis in unoquoque argumento adhibenda est, ex rei, quam tractant, magnitudine, & pondere metiri oportet, omnino fatebimur, eos nunquam in hujus loci explicatione adeo diligentes futuros esse, ut satis videri possit. Quin etiam de hoc Sacramento, quàm de Baptismo, eo accuratiùs agendum est, quòd Baptismus semel tantùm administratur, nec iterari potest: Pœnitentiæ verò toties locus datur, ejusque repetendæ toties necessitas imposita est, quoties post Baptismum peccare contingat. Ita enim à Tridentina Synodo dictum est, Sacramentum Pœnitentiæ non secus lapsis post Baptismum, ac Baptismum nondum regeneratis, ad salutem necessarium esse: vulgataque illa S. Hieronymi sententia ab omnibus, qui deinceps res sacras tradiderunt, magnopere comproba-

Lucæ 17. 3.
Matth. 18. 22.
Trid. Synod. sess. 6. de Justific. c. 14. de Pœnit. c. 2. Tertul. in lib. de Pœnit. Hier. in 3. c. Isai. super illud, Ruit enim Hierusalem.
Ambr. ad Virginem lapsam cap. 3.

batur, Pœnitentiam esse (1) secundam tabulam. Ut enim confracta navi unum vitæ servandæ perfugium reliquum est, si forté tabulam aliquam de naufragio liceat arripere; ita post amissam Baptismi innocentiam, nisi quis ad Pœnitentiæ tabulam confugiat, sine dubio de ejus salute desperandum est. Hæc autem non ad Pastores solúm, sed ad reliquos etiam fideles excitandos dicta sint, ne forté in eis rei maximé necessariæ incuria reprehendatur. Primum enim communis fragilitatis memores omni studio optare debent, ut divina ope adjuti, sine casu, aut prolapsione aliqua in via Domini progredi possint. Quód si nonnumquam offenderint, tum veró summam Dei benignitatem intuentes, qui tanquam *a* bonus pastor ovium suarum vulnera obligare, eisque mederi solet, hoc saluberrimum Pœnitentiæ medicamentum nunquam in aliud tempus differendum esse, cogitabunt.

Magist. in 4. Sentent. dist. 14. litt. A. & de Pœnit. dist. 1. cap. secundo. Ezech. 18. 24. Lucæ 13. 3.

a Joann. 10. 11. Ezech. 34. 10.

2. *Quám varia sit verbi Pœnitentiæ significatio.*

Ut autem rem ipsam aggrediamur, priús explicanda est varia hujus nominis potestas, & notio, ne aliquis ambiguitate vocis in errorem inducatur. Nonnuli enim Pœnitentiam pro satisfactione accipiunt: alii à Catholicæ Fidei doctrina longissimé remoti, cúm arbitrentur, Pœnitentiam nullam temporis præteriti rationem habere, nihil aliud, quám novam vitam esse, definiunt. Docendum est igitur, multiplicem esse hujus nominis significationem. Primum enim Pœnitentia de iis dicitur, quibus aliquid displicet, quod ante placuerit, nulla habita ratione hujus cogitationis, bonum ne, an malum fuerit. Sic omnes pœnitet, *b* quorum tristitia secundum sæculum est, non secundum Deum; cujusmodi Pœnitentia non salutem affert, sed mortem. Altera est Pœnitentia, cúm quis ex scelere admisso, quod quidem antea placebat, dolorem non Dei, sed sui ipsius causa concipit. Tertia est, cúm non solúm admissi sceleris causa intimo animi sensu dolemus, vel ejus doloris externum etiam aliquod signum damus, verúm unius Dei causa in eo mœrore sumus. Ac singulis quidem Pœnitentiæ generibus, quæ commemorata sunt, Pœnitentiæ vox proprié convenit. Nam, cúm in *c* Sacris litteris Deum pœnitere legimus, id per translationem dici, perspicuum est. Eo enim loquendi genere, quod ad hominum mores accommodatum est, Sacræ litteræ utuntur, cúm Deum mutare aliquid constituisse, declarant:

Amb. lib. 2. de Pœnit. c. 9.

Verbi Pœnitentiæ multiplex significatio.

Prima.

b 2. Cor. 7. 10.

Secunda.

Tertia.

c Genes. 6. 6. 1. Reg. 15. 11. Psalm. 105. 45. Hier. cap. 26. v. 3. 13. 19.

Deum improprié alicujus rei pœnitet.

Bernard. serm. 4. super Cant. D. Thom. 1. p. q. 21. art. 3.

---

(1) *Secundam tabulam*) Edit. Patav. addit. *post naufragium.*

rant; quod non aliter facere videatur, quám homines quos si alicujus rei pœniteat, eam commutare omni studio laborant. Sic ergo scriptum est *a* pœnituisse eum, quód hominem fecisset: & alio loco, *b* quód Saul Regem constituisset.

a Genes. 6. 6.

b Reg. 15. 11.

3. *Quodnam sit inter Pœnitentiæ significationes discrimen.*

Actiones pœnitentis obtinent locum materiæ in hoc Sacramento. Sess. 14. Concil. Trid. de Pœnit. cap. 3. & can. 4. Alex. de Ales 4. p. q. 54. memb. 1. Arist. 3. Phys. text. 1.

Verúm inter has Pœnitentiæ significationes magnum discrimen observare oportet. Prima enim in vitio ponenda est: altera est quædam commoti, & perturbati animi affectio: tertiam tum ad virtutem pertinere, tum Sacramentum esse, dicimus; quæ significatio hujus loci propria est. Ac primum quidem de ipsa, ut virtutis parte agendum est, non solúm, quia fidelis populus ad omne virtutis genus institui à Pastoribus debet, sed etiam, quia hujus virtutis actiones tanquam materiam præbent, in qua Pœnitentiæ Sacramentum (1) versatur; ac nisi priús, quæ sit Pœnitentiæ virtus, recté (2) intelligitur, Sacramenti etiam vim ignorari necesse est.

4. *Quid sit interior Pœnitentia.*

Duplex est Pœnitentia, interior, & exterior. Ambr. serm. de Pœnit. & habetur de Pœnit. dist. 3. c. Pœnit. & Aug. lib. de Vera & falsa Pœnit. c. 8.

Quare in primis monendi, hortandique sunt fideles, ut omni contentione, & studio in intima animi Pœnitentia, quam virtutem dicimus, elaborent; sine qua ea, quæ extrinsecus adhibetur, parum admodum profutura est. Intima autem Pœnitentia est illa, cúm ad Deum nos ex animo convertimus, & commissa à nobis scelera detestamur, & odio habemus; simulque illud nobis certum, & deliberatum est malam vitæ consuetudinem, corruptosque mores emendare, non sine spe veniæ à Dei misericordia consequendæ. Hanc veró dolor, & tristitia, quæ perturbatio, & affectio est, & passio à multis vocatur, consequitur, veluti comes peccatorum detestationi adjuncta. Quamobrem apud complures ex Sanctis Patribus Pœnitentiæ definitio hujusmodi animi cruciatu declaratur.

Greg. Hom. 34. In Evan.

5. *Fides Pœnitentiæ pars non est.*

Conc. Trid. sess. 14. de Pœnit. cap. 3. & c. 4.

Verúm in eo, quem pœnitet, fides Pœnitentiam antecedat necesse est. Neque enim potest quisquam se ad Deum convertere, qui fide careat. Ex quo fit, ut nullo modo Pœnitentiæ pars recté dici possit.

6. *Intima animi Pœnitentia virtus est censenda.*

Quod autem intima hæc Pœnitentia, ut antea diximus, ad virtutem pertineat, aperté ostendunt multa, *c* quæ de

c Matth. 3. 2. & 4. 17. Marc. 1. 7. Lucæ 15. 4.

(1) *Versatur*) Edit. Patav. *versetur.*
(2) *Intelligitur*) Edit. Pat. & Lugd. *intelligatur.*

de Pœnitentia tradita sunt, præcepta. Lex enim de iis tantùm actionibus, quæ suscipiuntur cum virtute, præcipit. Negare præterea nemo potest, quin dolere, quando, quomodo, & quatenus oportet, virtutis sit. Hoc autem ut rectè fiat, Pœnitentiæ virtus præstat. Interdum enim evenit, ut ex admissis sceleribus minorem, quàm par est, dolorem homines capiant: quin etiam, ut à Salomone scriptum est, *a* nonnulli sunt, qui cùm malefecerint, lætantur. Rursus veró alii ita se mœrori animi, & ægritudini dedunt, ut de salute etiam prorsus desperent: qualis fortase Cain videri potest, qui ait, *b Major est iniquitas mea, quàm ut veniam merear*: & qualis certé Judas fuit, *c* qui Pœnitentia ductus suspendio vitam, & animam amisit. Ut igitur modum in dolore tenere possimus, Pœnitentiæ virtute adjuvamur.

Lex Dei imperat dumtaxat actiones virtuti conjunctis.
Dolor triplici ratione virtus censeri potest.
Prima ratio est, si non peccetur defectu.

a Prov. 2. 14.

Secunda, ut non peccetur excessu.

b Genes. 4. 13.

c Matth. 27. v. 5.

7. *Quomodo is, quem veré pœnitet, affectus esse debeat.*

Sed idem etiam ex iis rebus colligi potest, quas sibi tanquam finem proponit is, quem veré peccati pœnitet. Primum autem hoc ei propositum est, ut peccatum aboleat, omnemque animæ culpam, & maculam abstergat. Alterum est, ut pro sceleribus admissis Deo satisfaciat: quod quidem ad justitiam referri perspicuum est. Nam, etsi inter Deum, & homines propria justitiæ ratio intercedere non potest, cùm tam longo intervallo inter se distent; aliquam tamen esse justitiam constat, cujusmodi est inter Patrem, & filios, inter Dominum, & servos. Tertium est, ut homo in Dei gratiam redeat, in cujus offensionem, & odium propter peccati fœditatem incurrit. Hæc veró omnia satis declarant, Pœnitentiam ad virtutem spectare.

Tertia ratio, si bono fine sit susceptus, quod fit tripliciter. Chrysost. de Pœnit. & habetur de Pœnit. dist. 3. c. Perfecta. Quomodo justitia inter Deum, & homines esse possit, ex Arist. in 5. Ethicor. c. ult. docet Scot. 4. dist. 14. q. 2. litt. B.

8. *Quibus veluti gradibus ad divinam illam Pœnitentiæ virtutem ascendatur.*

Sed docendum est etiam, quibus gradibus ad hanc divinam virtutem liceat ascendere. Primùm itaque Dei misericordia nos prævenit, cordaque nostra ad se convertit. Quod cùm præcaretur Propheta, *d Converte*, inquit, *nos, Domine, ad te, & convertemur.*

Quæ de Pœnitentiæ virtute hic traduntur, habentur de justificatione in Concil. Trid. sess. 6. cap. 6.
d Thren. 15. 28.

Deinde hoc lumine illustrati, per fidem ad Deum animo tendimus. *e Credere enim oportet accedentem ad Deum*, ut Apostolus testatur, *quia est, & inquirentibus se, remunerator sit.*

Primus gradus gratia præveniens misericordiæ Dei.
Secundus gradus fides.
e Heb. 11. 6.

Præterea motus timoris consequitur, & supliciorum acerbitate proposita, animus à peccatis revocatur. Atque huc videntur spectare illa Isaiæ verba, *f Sicut, quæ concipit, cùm appropinquaverit ad partum, dolens clamat in doloribus suis, sic facti sumus.* Huc deinde accedit *g* spes im-

Tertius gradus timor.

f Isai. 26. 17.

Quartus gradus spes.

g Matth. 9.

 pe-

Quintus gradus charitas.

petrandæ à Deo misericordiæ, quæ erecti vitam, mores emendare constituimus. Postremó charitate corda nostra accenduntur, ex qua liberalis ille *a* timor probis, & ingenuis filiis dignus oritur: atque ita unum illud veriti, ne qua in re Dei majestatem lædamus, peccandi consuetudinem omnino deserimus. Hisce igitur quasi gradibus ad hanc præstantissimam Pœnitentiæ virtutem pervenitur.

a Eccl. 19. 17. Alex. de Ales 4. p. summæ, q. 56. memb. 1. & 2.

9. *Qui sit præcipuus virtutis Pœnitentiæ fructus.*

Fructus Pœnitentiæ præcipuus est vita æterna.

Quæ prorsus divina, & cœlestis virtus existimanda est, cui scilicet Regnum cœlorum sacræ Litteræ pollicentur. Nam apud Sanctum Matthæum scriptum est, *b Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regum cœlorum;* & apud Ezechielem, *c Si impius egerit Pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit judicium, & justitiam, vita vivet:* tum alio loco, *d Nolo mortem impii, sed ut convertatur impius à via sua, & vivat.* Quod quidem de æterna, & beata vita intelligendum esse, plané constat.

b Matth. 3. 2. & 4. 17.

c Ezech. 18. 21.

d Ezech. 33. 11.

10. *Quod de externa Pœnitentia sentiendum sit, quaque de causa Christus eam in numerum Sacramentorum referri voluerit.*

Quid exterior Pœnitentia.

D. Thom. in 3. p. q. 84. art. 1. v. 11.

De externa veró Pœnitentia docendum est, eam esse, in qua Sacramenti ratio consistit, habereque externas quasdam res sensibus subjectas, quibus declarantur ea, quæ interius in anima fiunt. In primis autem explanandum fidelibus videtur, quare factum sit, ut Christus Dominus Pœnitentiam in numerum Sacramentorum referri voluerit. Hujus autem rei illa omnino causa fuit, ut nobis de remissione peccatorum, quam Deus pollicitus est, cúm ait, *e Si impius egerit Pœnitentiam, &c.* minus dubitare nobis liceret. Vehementer enim pendere animo de intima Pœnitentia opus esset, cúm de suo cuique juditio in iis, quæ agit, meritó timendum sit. Ut igitur Dominus huic nostræ sollicitudini subveniret, Pœnitentiæ Sacramentum instituit, quó per Sacerdotis absolutionem peccata nobis remissa esse confideremus, conscientiæ que nostræ ob fidem, quæ Sacramentorum virtuti meritó habenda est, pecatiores redderentur. Neque enim aliter accipienda est vox Sacerdotis, peccata nobis legitimé condonantis, quám Christi Domini, qui ait Paralytico, *f Confide fili, remittuntur tibi peccata tua.*

e Ezech. 33.

Prima ratio est, ut fides nostra de remissione peccatorum, eorum judicio, quorum est discernere inter lepram, & lepram, magis confirmaretur, & conscientiæ nostræ pecatiores redderentur.

f Matth. 9. 2.

Deinde veró, cum nemo salutem, nisi per Christum ejusque passionis beneficio consequi possit, consentaneum, nobisque utilissimum fuit, ejusmodi Sacramentum institui, cujus vi, efficientia Christi Sanguis ad nos defluens peccata post Baptismum admissa elueret; atque ita

Secunda ratio est, ut hominibus in promptu esset instrumentum, quo peccata post Baptismum contracta in sanguine Christi eluerentur. Conc. Trident. sess. 14. cap. 1.

ita reconciliationis beneficium illi uni Salvatori nostro acceptum referre profitemur.

11. *Quo pacto Pœnitentia verum sit novæ Legis Sacramentum.*

Quód veró Pœnitentia Sacramentum sit, Pastores ita facilé ostendent. Ut enim Baptismus Sacramentum est, quia *a* peccata omnia, ac præsertim, quod origine contractum fuit, delet: eadem ratione Pœnitentia, *b* quæ peccata omnia post Baptismum voluntate, vel actione suscepta tollit, veré, & proprié Sacramentum dicendum est. Deinde, quod caput est, cùm illa, quæ extrinsecus tum à Pœnitente, tum à Sacerdote fiunt, declarent ea, quæ interiús efficiuntur in anima, quis neget, Pœnitentiam vera, & propria Sacramenti ratione præditam esse? Siquidem Sacramentum sacræ rei signum est; peccator autem, quem pœnitet, rerum, & verborum notis plané exprimit, se animum à peccati turpitudine abduxisse: itemque ex iis, quæ à Sacerdote geruntur, & dicuntur, misericordiam Dei peccata ipsa remitentis facilé cognoscimus. Quanquam hoc aperté indicant illa Salvatoris verba, *c Tibi dabo claves Regni cœlorum, & quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cœlis.* Absolutio enim Sacerdotis verbis enuntiata remissionem illam peccatorum signat, quam in anima efficit.

Sess. 14. Conc. Trid. de Pœnit. c. 1. & can. 1.

a Actor. 2. 38.

b Actor. 8. 22.

Dilucidé exponitur, quomodo Pœnitentia sit sacræ rei signum. Aug. lib. 8. de Civit. Dei cap. 10.

Actio Sacerdotis absolventis nititur auctoritate verbi Dei.

c Matth. 16. 19.

12. *Pœnitentiæ Sacramentum iterari potest.*

Neque veró solúm fideles docendi sunt, Pœnitentiam in numero Sacramentorum habendam esse, sed eorum etiam, quæ iterari possunt. Quærenti enim Petro, num septies venia peccati danda esset, Dominus respondit, *d Non dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies.* Quare, si cum ejusmodi hominibus agendum sit, qui summæ Dei bonitati, & clementiæ diffidere videantur, confirmandus erit illorum animus, atque ad spem divinæ gratiæ erigendus. Quod quidem facilé consequentur tum hujus loci, & aliorum tractatione, qui in sacris Litteris permulti occurrent, tum veró iis rationibus, & argumentis, quæ ex Sanctorum Chrysostomi libro de Lapsis, & Ambrosii libris de Pœnitentia petere licebit.

Sess. 14. Concil. Trid. de Pœnit. cap. 2.

d Matth. 18. 22.

Quomodo desperantes consolandi sint.

Amb. de Pœnit. lib. 1. cap. 1. & 2. Vide August. in lib. de Vera, & falsa Pœnit. cap. 5.

13. *Materia Pœnitentiæ quæ, & qualis.*

Jam quoniam nihil fideli populo notius esse debet, quàm hujus Sacramenti materia, docendum est, in eo maximé hoc Sacramentum ab aliis differre, quod aliorum Sacramentorum materia est aliqua res naturalis, vel arte effecta: Sacramenti veró Pœnitentiæ quasi materiæ sunt actus pœnitentis, nempe Contritio, Confessio, & Satisfactio, ut à Tridentina Synodo declaratum est; qui, qua-

De materia Sacrament. Pœnit. Tres actus pœnitentis qui sunt loco materiæ, quomodo ejusdem Sacramenti partes esse dicantur. Trid. Synod. sess. 14. de Pœnit. c. 3. & can. 4.

tenus in Pœnitente ad integritatem Sacramenti, & plenam, ac perfectam peccatorum remissionem ex Dei institutione requiruntur, hac ratione partes Pœnitentiæ dicuntur. Neque veró hi actus quasi materia à sancta Synodo appellantur, quia veræ materiæ rationem non habeant, sed quia ejus generis materia non sint, quæ extrinsecus adhibeatur, ut Aqua in Baptismo, & Chrisma in Confirmatione. Quod autem ab aliis dictum est, peccata ipsa hujus Sacramenti materiam esse, nihil plané diversum dici videbitur, si diligenter attendamus. Ut enim ignis materiam ligna esse dicimus, quæ vi ignis consumuntur, ita peccata, quæ Pœnitentia delentur, recté hujus Sacramenti materia vocari possunt.

Peccata ipsa quomodo Sacramenti materia dici possint.

14. *Quæ sit Sacramenti Pœnitentiæ forma.*

Sed formæ etiam explicatio Pastoribus prætermittenda non est, quód ejus rei cognitio excitet fidelium animos ad percipiendam summa cum religione hujus Sacramenti gratiam. Est autem forma, *Ego te absolvo*: quam non solùm ex illis verbis licet colligere, *a Quæcunque solveritis super terram, erunt soluta & in cœlis*; sed ex eadem Christi Domini doctrina ab Apostolis tradita accepimus. Ac quoniam Sacramenta id significant, quod efficiunt, & illa (1) verba, *Ego te absolvo*, ostendunt, peccatorum remissionem hujus Sacramenti administratione effici, planum est, hanc esse Pœnitentiæ perfectam formam. Sunt enim peccata tamquam *b* vincula, quibus constrictæ animæ tenentur, & ex quibus Pœnitentiæ Sacramento laxantur. Quod quidem non minús veré de illo etiam homine Sacerdos pronuntiat, qui priús ardentissimæ Contritionis vi, accedente tamen Confessionis voto, peccatorum veniam à Deo consequutus sit.

De forma Sacramenti Pœnitentiæ, sess. 14. Conc. Trid. de Pœnit. c. 3.

a Matth. 18. 1.

b Prov. 5. 22. Isai. 5. 18. Alex. de Ales, 4. p. q. 77. memb. 6.

15. *Quo fructu ad formam Sacramenti preces aliæ adjiciantur.*

Adduntur prætereá complures preces non quidem ad formam necessariæ, sed ut ea removeantur, quæ Sacramenti vim, & efficientiam, illius culpa, cui administratur, impedire possent.

16. *Quantum differat potestas Sacerdotum Christi in dijudicanda peccati lepra à potestate Sacerdotum veteris Legis.*

Quamobrem peccatores Deo ingentes gratias agant, qui tám ampliam potestatem in Ecclesia Sacerdotibus tri-

(1) *Verba*) deest in Edit. Rom. Ven. Lugd. Lovan. habetur in Patav.

tribuerit. Neque enim, ut olim in veteri Lege *a* Sacerdotes testimonio suo aliquem à lepra liberatum esse duntaxat renuntiabant, ita nunc in Ecclesia ea tantùm potestas Sacerdotibus facta est, ut aliquem à peccatis esse absolutum declarent, sed vere tanquam Dei ministri absolvunt, id quod Deus ipse *b* gratiæ, & *c* justitiæ auctor, ac parens efficit.

a Lev. 13. 9. 10. 11. Deus est, qui ministerio Sacerdotis absolvit. Vide Conc. Trid. sess. 14. cap. 6.

b Psalm. 83. 12.
c Rom. 3. 33.

17. *Quo habitu, quibusve ritibus suam actionem commendare pœnitentes debeant.*

Humilitas Pœnitentis coram Sacerdote declaranda.

Diligenter veró ritus etiam, qui ad hoc Sacramentum adhibentur, fideles observabunt. Ita enim fiet, ut animo magis hæreant, quæ hoc Sacramento consequuti sunt, nimirum se tanquam servos clementissimo Domino, vel filios potiús optimo parenti reconciliatos esse, & simul faciliús intelligant, quid eos facere oporteat qui velint (velle autem omnes debent) se tanti beneficii gratos, & memores probare. Nam quem peccatorum pœnitet, is se humili, ac demisso animo ad pedes Sacerdotis dejicit; ut, cúm se tam humiliter gerat, facilé possit agnoscere, superbiæ radices evellendas esse, *d* à qua omnia scelera, quæ deflet, ortum habuerint, & enata sint. (1) In Sacerdote autem, qui in eum legitimus judex sedet, Christi Domini personam, & potestatem veneratur. Sacerdos enim, quemadmodum in aliis, ita in Pœnitentiæ Sacramento administrando Christi munus exequitur. Deinde peccata sua pœnitens ita enumerat, ut se maxima, & acerbissima animadversione dignum esse fateatur, supplexque delictorum veniam petit. quæ sané omnia vetustatis suæ certissima testimonia à Sancto Dionysio habent.

d Eccl. 10. 15.

D. Dionys. Areopag. in Epist. ad Demop.

18. *Quos præcipué fructus ex Sacramento Pœnitentiæ homines capiant.*

Sed nihil profectó tam proderit fidelibus, nihilque majorem illis alacritatem Pœnitentiæ suscipiendæ afferet, quám si à Parochis sæpe explicatum fuerit, quantam ex ea utilitatem capiamus. Veré enim de Pœnitentia illud dici posse intelligent, ejus quidem radices amaras, fructus veró suavissimos esse. Pœnitentiæ itaque omnis in eo vis est, ut nos in Dei gratiam restituat, cum eoque summa

Primus fructus est benevolentiæ divinæ reconciliatio. Conc. Trid. sess. 14. cap. 3.

(1) *In Sacerdote autem &c.*) In Edit. Patav. hæc cum antecedentibus ita connectuntur, *ut cúm se tam humiliter gerat, facilé possit agnoscere.... in Sacerdote autem, qui in eum legitimus judex sedet, Christi Domini personam, & potestatem veneretur*, quæ lectio videtur præferenda.

Secundus fructus est pax, & tranquillitas animi.

ma amicitia conjungat. Hanc veró reconciliationem interdum in hominibus piis, qui hoc Sacramentum sancté, & religiosé percipiunt, maxima conscientiæ pax, & tranquillitas cum summa spiritus jucunditate consequi solet.

Tertius fructus peccati quantumvis gravis remissio.

Nullum est enim tam grave, & nefarium scelus quod Pœnitentiæ Sacramento non quidem semel, sed iterum, & sæpius non deleatur. Qua de re ita Dominus per Prophetam inquit: *a Si impius egerit Pœnitentiam de omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit præcepta mea, & fecerit judicium, & justitiam, vita vivet, & non morietur; omnium iniquitatum ejus, quas operatus est, non recordabor.* Et S. Joannes, *b Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, & justus, ut remittat nobis peccata nostra*, & paullo post, *c Si quis peccaverit*, inquit, (nullum videlicet peccati genus excipiens) *advocatum habemus apud Patrem Jesum Christum justum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem, sed tantùm etiam pro totius mundi.*

a Ezech, 18. v. 21.

b 1. Joann. 1. 19.

c 1. Joann. 2. v. 1.

19. *Qua ratione quædam peccata dicantur remitti non posse.*

Tacitæ objectionis dilutio.

Quod autem in *d* Scripturis legimus, quosdam à Domino misericordiam non esse consequutos, quamvis eam vehementer imploraverint, id veró idcirco factum esse intelligimus, quód eos veré, atque ex animo delictorum non pœnitebat. Quare cùm hujusmodi sententiæ in Sacris Litteris, vel apud SS. Patres occurrunt, quibus videntur affirmare *e* aliqua peccata remitti non posse, ita eas interpretari oportet, ut difficilem admodum esse veniæ impetrationem intelligamus. Ut enim morbus aliquis ea re insanabilis dicitur, quód ægrotus ita affectus sit, ut salutaris medicinæ vim oderit: sic quoddam est peccati genus, quod non remittitur, nec condonatur, propterea quód proprium salutis remedium Dei gratiam repellit. In hanc sententiam à D. August. dictum est: *Tanta labes est illius peccati, cúm post agnitionem Dei per gratiam Christi opugnat aliquis fraternitatem, & adversus ipsam gratiam invidiæ facibus agitatur, ut deprecandi humilitatem subire non possit; etiamsi peccatum mala conscientia agnoscere, & annuntiare cogatur.* (1)

d Ut de Antiocho, 2. Machab. 9. 13. de Esau. Heb. 12. 17. 1. Reg. 15.

Peccata quædam non remitti quomodo intelligatur.

e Matth. 18. 31. 32. De quibus dicitur Psal. 128. Fiant sicut fœnum, &c. Amb. lib. 2. de Pœnit. c. 2. & 4. & lib. 2. de Cain, & Abel, cap. 9. D. Aug. lib. 1. de Serm. Domini in monte, cap. 44.

Lib. 1. Retract. c. 19.

20.

(1) Edit. Patav. addit: *quæ quidem verba ita sané intelligenda sunt, ut alibi se declarans Augustinus, inquit, si in hac tam scelerata mentis perversitate finierit hanc vitam, quoniam de quocunque pessimo in hac vita constituto non est desperandum, nec pro illo imprudenter oratur, de quo non desperatur.*

20. *Nullus condonationem peccatorum citra Pœnitentiam obtinere potest.*

Sed ut ad Pœnitentiam revertamur, hæc adeo propria ejus vis est, ut peccata deleat, ut sine Pœnitentia remissionem peccatorum impetrare, aut ne sperare quidem ullo modo liceat. Scriptum est enim: *a Nisi Pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis*: quod quidem de gravioribus, & mortiferis peccatis dictum à Domino est: etsi aliquo etiam Pœnitentiæ genere indigent leviora peccata, quæ venialia vocantur, Sanctus enim Augustinus inquit: *Cùm quædam sit Pœnitentia, quæ quotidie in Ecclesia pro peccatis venialibus agitur, illa sanè frustra esset, si peccata venialia absque Pœnitentia dimitti possent.*

Venialia peccata non requirunt necessario Pœnitentiam Sacramentalem.

a Lucæ 13. 3. Concil. Trid. sess. 14. can. 7.

D. Aug. l. 50. Hom. 50. c. 8. Conc. Tolet. IV. c. 9. & D. Thom. in 3. p. q. 87.

21. *Quo sint partes integrales Pœnitentiæ.*

Sed quoniam de iis rebus, quæ aliquo modo in actionem cadunt, non satis est universè loqui, curabunt Pastores sigillatim ea tradere, ex quibus veræ, & salutaris Pœnitentiæ ratio à fidelibus percipi queat. Est autem hujus Sacramenti proprium, ut præter materiam, & formam, quæ omnibus Sacramentis communia sunt, partes etiam ut antea diximus, illas habeat, quæ tanquam totam, integramque Pœnitentiam constituant, Contritionem scilicet, Confessionem, & Satisfactionem. De quibus D. Chrysostomus his verbis loquitur: *Pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter sufferre, in corde ejus Contritio, in ore Confessio, in opere tota humilitas, vel fructifera Satisfactio.* Hæ autem partes ex earum partium genere esse dicuntur, quæ ad aliquod totum constituendum necessariæ sunt: quoniam, quemadmodum hominis corpus ex pluribus membris constat, manibus, pedibus, oculis, & aliis hujusmodi partibus, quarum aliqua si desit, meritò imperfectum videatur, perfectum verò, si nulla desideretur; eodem etiam modo Pœnitentia ex hisce tribus partibus ita constituitur, ut quamvis, quod ad ejus naturam attinet, Contritio, & Confessio, quibus homo justus efficitur, satis sit, tamen nisi tertia etiam pars, id est Satisfactio accedat, aliquid ei omnino ad perfectionem desit, necesse sit. Quare adeo inter se hæc partes connexæ sunt, ut Contritio confitendi, & satisfaciendi consilium, & propositum inclusum habeat, Confessionem Contritio, & satisfaciendi voluntas, Satisfactionem verò duæ reliquæ antecedant.

Tres Pœnitentiæ partes integrales, quarum aliqua desit, perfecta non est. Concil. Trid. sess. 14. de Pœnit. c. 3. & can. 4. & 1. Reg. 16, 11. item 2. Reg. 12. 24. & 3. Reg. 14. 27. Joann. 3. 5. Psalm. 50. 19. Actor. 19. 18. Jacob. 5. 16. Matth. 3. 8. D. Chrys. de Pœnit.

Partes Pœnitentiæ quomodo connexæ.

22. *Quomodo hæ tres Pœnitentiæ partes colligantur.*

Harum autem trium partium eam rationem afferre possumus, quòd animo, verbis, & re ipsa peccata in Deum committantur. Quare consentaneum fuit, ut nos ip-

Tres Pœnitentiæ partes ex tribus peccandi modis colliguntur. D. Thom. in 3. p. q. 90. art. 2.

ipsos Ecclesiæ clavibus subjicientes, quibus rebus Dei sanctissimum Numen à nobis violatum esset, iisdem etiam ejus iram placare, & peccatorum veniam ab eo impetrare conaremur.

Sed idem etiam alio argumento confirmari potest. Etenim Pœnitentia est veluti quædam dilectorum compensatio ab ejus voluntate profecta, qui deliquit, ac Dei arbitrio, in quem peccatum commissum est, constituta. Quare & voluntas compensandi requiritur, in quo maximé Contritio versatur; & pœnitens Sacerdotis judicio, qui Dei personam gerit, se subjiciat necesse est, ut pro scelerum magnitudine pœnam constituere in eum possit: ex quo tum Confessionis, tum Satisfactionis ratio, & necessitas perspicitur.

23. *Quid in hac materia proprié sit Contrito.*

De Contritione prima Pœnitentiæ parte Concil Trid sess. 14. & Pœnitentia cap. 4 & can. 5. Fulgent. de Remiss. peccat. cap. 12. Chrys. de Compunct. cordis l. 1. & 2. Conc. Trid. ibidem, & sess. 6. c. 6. & 14.

Quoniam veró harum partium vim, & naturam tradere fidelibus oportet, priús incipiendum est à Contritione, eaque diligenter explicanda. Neque enim ad ullum temporis punctum, cúm in memoriam præterita peccata redeunt, vel cúm aliquid offendimus, Contritione animus debet vacare. Hanc Patres in Concil. Trid. ita definiunt, *Contritio est animi dolor, ac detestatio de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cetero.* Et paullo post de Contritionis motu subjicitur; *Ita demum præparat ad remissionem peccatorum, si cum fiducia divinæ misericordiæ, & voto præstandi reliqua conjunctus sit, quæ ad rite suscipiendum hoc Sacramentum requiruntur.* Ex hac itaque definitione intelligent fideles, Contritionis vim in eo tantúm positam non esse, ut quis peccare desinat, aut propositum ei sit novum vitæ genus instituere, aut ipsum jam instituat; sed in primis malé actæ vitæ odium, & expiationem suscipiendam esse. Id veró maximé confirmant illi Sanctorum Patrum clamores, quos in Sacris litteris frequenter profussos esse legimus. *a Laboravi*, inquit David, *in gemitu meo, labavo per singulas noctes lectum meum*; & *b Exaudivit Dominus vocem fletus mei*: & rursus alius, *c Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.* Quas certé, & alias hujusmodi voces vehemens quoddam anteactæ vitæ odium, & peccatorum detestatio expressit.

a Psalm. 6. 7. Vide item Psalm. 50. 6. Ezech. 18. 31.
b Psalm. 6. 10.
c Isai. 38. 15.

24. *Cur Contritio dolor à Patribus Concilii nominata sit.*

Vera Contrito non corporis sensu, sed dolore animi est metienda. Aug. lib. 50. Homil. 50. c. 1.

Quód autem Contritio dolore definita est, monendi sunt fideles, ne arbitrentur, eum dolorem corporis sensu percipi. Contritio enim est voluntatis actio. Et Sanctus Augustinus testatur, dolorem Pœnitentiæ comitem esse, non Pœnitentiam. Verúm peccati detestationem, & odium do-

doloris vocabulo Patres significarunt, tum quia Sacræ litteræ ita utuntur, ait enim David, *a Quandiu ponam consilia in anima mea, dolorem in corde meo per diem?* tum quia dolor in inferiori animæ parte, quæ vim concupiscendi habet, ex ipsa Contritione oritur: ut non incommodé Contritio dolore definita fuerit, quód dolorem efficiat, ad eumque declarandum Pœnitentes vestem etiam mutare soliti sint. De quo Dominus apud Sanctum Matthæum inquit, *b Væ tibi Corozain, væ tibi Bethsaida, quia si in Tiro, & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in nobis, olim in cilicio, & in cinere Pœnitentiam egissent.*

a Psalm. 12. 2.

b Matth. 11. 21. Lucæ 10. 3. Genes. 37. 34. 3. Reg. 21. 27. 4. Reg. 6. 30. Judith. 4. 9. Joann. 3. 8.

25. *Quare peccati detestatio vulgó à Theologis Contritio appellatur.*

Recté autem Contritionis nomen peccati detestationi, de qua loquimur, ad significandam vim doloris impositum est, ducta similitudine à rebus corporeis, quæ minutatim saxo, at duriore aliqua materia confringuntur; ut eo vocabulo declaretur, corda nostra, quæ superbia obduruerunt, Pœnitentiæ vi contundi, atque conteri. Quare nullus alius dolor vel ex parentum, & filiorum obitu, vel cujusvis alterius calamitatis causa susceptus hoc nomine appellatur; sed illius tantúm doloris proprium est nomen, quo ex amissa Dei gratia, atque innocentia afficimur.

Vide Alex. de Ales. 4. p. q. 67. memb. 1. 2.

Dolor aliunde proveniens non dicitur Contritio.

26. *Quibus preterea vocabulis eadem peccati detestatio declarari soleat.*

Verum aliis quoque vocabulis eadem res declarari solet. Nam & Contritio cordis dicitur, quia cordis nomen frequenter Sacræ *c* Litteræ pro voluntate usurpant. Ut enim à corde motionum corporis principium sumitur; ita voluntas reliquas omnes animæ vires moderatur, ac regit. Vocatur etiam à Sanctis Patribus cordis compunctio qui libros de Contritione conscriptos, *De Compunctione cordis* inscribere maluerunt. Etenim quemadmodum ferro tumida ulcera secantur, ut inclusum virus possit erumpere; ita corda quasi scalpello Contritionis adhibito inciduntur, ut peccati mortiferum virus queat ejicere. Quare & scissio cordis à Joele Propheta appellata est: *d Convertimini*, inquit, *ad me in toto corde vestro, in jejunio, in fletu, & in planctu, & scindite corda vestra.*

Eadem peccati detestatio aliás cordis Contritio dicitur.

c Genes. 6. 2. Joh. 1. 5. Psalm. 3. 10. 5. Matth. 5. & 26. 6. & 15. & 18.

Cordis compunctio. Chrys. in lib. de Compunctione cordis. Isid. de Summo bono lib. 2. cap. 12. Cordis scisio.

d Joel. 2. 12. 13.

27. *Cur dolor de peccatis vocabulo Contritionis inclusus, maximus, & vehementissimus esse debeat.*

Summum veró, & maximum dolorem ex peccatis, quæ commissa sunt, suscipiendum esse, ita ut nullus major ex-

Seraph. Doctor Bonaventura, in 4. dist. 16. art. 1. q. 1. & 2.

Prima ratio.
Ex August. in lib. 14. Civit. c. 78. & 9.
Prima ratio.
a Joann. 4. 18.

excogitari possit, facile erit hisce rationibus demonstrare. Nam cúm perfecta Contritio sic charitatis actio *a* quæ ab eo timore, qui filiorum est, proficiscitur, patet eundem charitatis, & Contritionis modum statuendum esse. At quoniam charitas, qua Deum diligimus, perfectissimus est amor; hinc fit, ut Contritio vehementissimum animi dolorem conjunctum habeat. Ut enim maximé diligendus est Deus, ita quæ nos à Deo alienant, maximé detestari debemus: in quo etiam illud observandum est, eodem loquendi genere charitatis, & Contritionis magnitudinem in Sacris litteris significari. De charitate dictum est, *b Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*: rursus, quod ad Contritionem pertinet, clamat Dominus per Prophetam, *c convertimini* (1) *ad me in toto corde vestro.*

b Deut. 6. 5.
Matth. 22. 27.
Marc. 12. 29.
Lucæ 10. 27.
c Joel. 2. 12.

Secunda ratio.
Arist. lib. 2. Priorum c. 28.

Præterea, si uti Deus summum bonum est inter omnia, quæ diligenda sunt, ita etiam peccatum summum est malum inter omnia, quæ odisse homines debent; illud sequitur, ut quam ob causam Deum summé diligendum esse confitemur, ob eandem rursus peccati summum odium nos capiat necesse sit. Omnibus veró rebus Dei amorem anteponendum esse, ita ut ne vitæ quidem conservandæ causa peccare liceat, aperté nos docet illa Domini verba: *d Qui amat patrem, aut matrem plus quám me, non est me dignus*, & *e Qui voluerit animam suam salvam facere, perdet eam.*

d Matth. 10. 27.
Lucæ 14. 25.
e Matth. 16. 15.
Pondera ly *sine modo*, quoad actus elicitos, non imperatos, secundum illud Rom. 11. Obsecro, &c.

Sed illud etiam animadvertendum est, ut, quemadmodum, Sancto Bernardo teste, nullus finis, & modus charitati præscribitur (*Modus enim*, inquit ille, *diligendi Deum est ipsum diligere sine modo*) ita peccati destestationi nullus modus definiatur.

Tertia ratio.
S. Bernardus lib. de Diligendo Deo circa medium.
Dolor de peccatis non tantúm debet esse maximus, sed etiam vehementissimus.
f Deut. 4. 29.
Sapient. 1. 13.
g Hierem. 29. 13.

Sic præterea non solúm maxima, sed vehementissima, atque adeo perfecta, omnemque ignaviam, & socordiam excludat. Etenim in Deuteronomio scriptum est *f Cúm quæsieris Dominum Deum tuum, invenies eum, si tamen tota corde quæsieris, & tota tribulatione animæ tuæ*, & apud Hieremiam, *g Quæretis me, & invenietis, cúm quæsieritis me in tota corde vestro: & inveniar à vobis, ait Dominus.*

Vera, & utilis Contritio etiam esse potest, si non tantúm dolorem sentiamus de peccatis, quám de rebus externis stare scilicet naturæ imbecilitate. Concil. Trid. Sess. 14. de Pœnit. c. 4.

28. *Contritio vera esse non desinit, etiamsi sensibilis dolor de peccatis non fuerit absolutus.*

Quamquam, si id minus consequi nobis liceat, ut perfecta sit, vera tamen, & efficax Contritio esse potest.

(1) *Ad me*) deest in Edit. Rom. Venet. Lugdun. & Lovan. habetur autem in Patav. & apud Joelem.

test. Sepe enim usuvenit, ut quæ sensibus subjecta sunt, magis, quam spiritualia, nos afficiat. Quare nonnulli interdum majorem ex filiorum obitu, quàm ex peccati turpitudine doloris sensum capiunt. Idem etiam judicium faciendum est, si lacrimæ doloris acerbitatem non consequantur: quæ tamen in pœnitentia summopere optandæ, & commendandæ sunt. Præclara est enim ea de re Sancti Augustini sententia: *Non sunt*, inquit, *in te Christianæ charitatis viscera, si luges corpus, à quo recessit anima; animam verò à qua recessit Deus, non luges.* Atque huc spectant illa Salvatoris nostri verba, quæ supra allata sunt: *a Væ tibi Corozain, væ tibi Bethesaida, quia si in Tyro, & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in nobis, olim in cilicio, & cinere Pœnitentiam egissent.* Tametsi ad eam rem comprobandam satis esse debent clarissima *b* Ninivitarum, *c* Davidis, *d* Peccatis, *e* Apostolorum Principis exempla, qui omnes plurimis lacrymis Dei misericordiam implorantes, peccatorum veniam impetrarunt.

S. Aug. serm. 14. de Sanctis.

a Matt. 11. 21.

b Joann. 3. 5. 6. 7. Matt. 12. 41. Lucæ. 11. 32.
c 2. Reg. 13. Psalm. 50.
d Lucæ 7. 37. 38.
e Matth. 26. 27.

29. *Peccata capitalia singillatim in Contritione detestanda sunt.*

Maximé autem hortandi, & monendi sunt fideles, ut ad singula mortalia crimina proprium Contritionis dolorem adhibere studeant. Ita enim Ezechias Contritionem describit, cùm ait: *f Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.* Etenim recogitare omnes annos est singillatim peccata excutere, ut ea ex animo doleamus. Sed apud Ezechielem quoque scriptum legimus: *g Si impius egerit Pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, vita vivet.* Atque in hanc sententiam Sanctus Augustinus inquit, *Consideret peccator qualitatem criminis in loco, in tempore, in veritate, in persona.*

f Isai. 38. 15.

g Ezech. 18. 31.
Lib. de Vera, & falsa Pœnit. c. 14. & habetur de Pœnit. dist. 5. cap. Consideret.

30. *Sufficit universé quandoque peccata sua detestari.*

Neque tamen hac in re desperent fidelis de summa Dei bonitate, & clementia. Is enim cúm nostræ salutis cupidissimus sit, nullam moram ad tribuendam nobis veniam interponit; sed peccatorem paterna charitate complectitur, simul atque ille se colligerit, & universé peccata sua detestatus, quæ deinde alio tempore, si facultas erit, singula in memoriam reducere, ac detestari in animo habeat, ad Dominum se converterit. Ita enim nos per Prophetam jubet sperare, cúm inquit, *h Impietas impii non nocebit ei in quacunque die conversus fuerit ab impietatem sua.*

Non desperandum est de Dei bonitate, etiamsi absolutam peccatorum Contritionem non sentiamus.

h Ezech. 33. 12.

31. *Quæ ad veram Contritionem sint in primis necessaria.*

Primum ficta est Pœnitentia, in qua de quibusdam peccatis tantum dolemus.

Ex his igitur colligi poterunt, quæ ad veram Contritionem maximé sunt necessaria; de quibus fidelem populum accuraté oportebit docere, ut quisque intelligat, qua ratione comparare eam possit, regulamque habeat qua dijudicet, quantum absit ab ejus virtutis perfectione. Primum enim necesse est peccata omnia, quæ admissimus odisse, & dolore; ne, si quædam tantúm doleamus, ficta, & simulata, neque salutaris Pœnitentia à nobis suscipiatur. Nam, ut à Sancto Jacobo Apostolo dictum est, *a Quicumque totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus.*

a Jacob. 2. 10.

Secundum Conc. Trid. Sess. 14. c. 4.

Alterum est; ut ipsa Contrito confitendi, & satisfaciendi voluntatem conjunctam habeat; de quibus postea suo loco agetur. Tertium est, ut pœnitens vitæ emendandæ certam, & stabilem cogitationem suscipiat. Hoc veró Propheta his verbis aperté nos docuit: *b Si impius egerit Pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia peccata mea, & fecerit judicium, & justitiam, vita vivet, & non morietur; omnium iniquitatum ejus, quas operatus est, non recordabor*: & paullo post: *c Cum averterit se impius ab impietate sua, quam operatus est, & fecerit judicium, & justitiam, ipse animam suam vivificabit*: ac paucis interjectis, *Convertimini*, inquit, *& agite Pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruinam iniquitas: projicite à vobis omnes prævaricationes vestras, in quibus prævaricati estis, & facite vobis cor novum, & spiritum novum.* Idem etiam Christus Dominus *e* mulieri, quæ in adulterio deprehensa est præscripsit; *Vade* inquit, *& jam amplius noli peccare.* Item paralitico illi, quem ad Probaticam Piscinam curaverat, *f Ecce*, ait, *sanus factus es, jam noli peccare.*

b Ezech. 18. 21. 22.

c Ibidem 27.

d Ibidem. 30.

e Joann. 8. 11.

f Joann. 5. 14.

32. *Dolorem præteritæ culpæ, & cavendæ in posterum propositum Contritioni necessarium esse ostenditur.*

Tertium.

Sed natura quoque ipsa, & ratio (1) plané ostendunt, duo illa ad Contritionem in primis esse necessaria, dolorem scilicet peccati admissi, & propositum, cautionemque, nequid hujusmodi in posterum committatur. Nam qui amico reconciliari velit, quem injuria aliqua affecerit, & doleat oportet, quod in eum injuriosus, & contumeliosus fuerit; & diligenter reliquo tempore provideat,

(1) *Plene*] Edit. Pat. *plané*.

deat, ne qua in re amicitiam læssisæ videatur. Quæ duo obedientiam adjunctam habeant, necesse est: hominem enim legi sive naturali, & divinæ, sive humanæ quibus subjectus est, parere convenit. Quare, si quid pœnitens alteri per vim, aut per fraudem abstulit, restituat oportet: itemque alicujus aut commodi, aut officii compensatione illi satisfaciat, cujus dignitatem, aut vitam dicto, factove violavit. Tritum enim est omnium sermone, quod apud Sanctum Augustinum legimus, *Non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.*

5 Aug. Epist. 54. ad Macedon. & habetur 14. q. 6. c. 1. & in 6. de Reg. Juris, cap. Peccatorum 1. Quartum.

33. *Indulgendum est aliis, si nobis volumus indulgeri.*

Neque veró inter cetera, quæ ad Confirmationem maximé pertinent, minus diligenter, & necessarió curandum est, ut quicquid injuriarum ab altero acceperis, id totum remittatur, ac condonetur. Ita enim Dominus, & Salvator noster monet, atque denunciat *a Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater vester cælestis delicta vestra: si autem non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra.* Hæc sunt, quæ fidelibus in Contritione observanda sunt: cetera, quæ ad hanc rem à Pastoribus colligi facilé poterunt, efficient quidem, ut in suo genere Contritio sit magis perfecta, & absoluta; verúm adeo necessaria existimanda non sunt, ut sine his veræ, & salutaris Pœnitentiæ ratio constare non possit.

a Matth. 6. 15. & 18. 33. Marci 11. 25. Eccles. 23. Lucæ 11.

34. *Quæ sit propria Contritionis vis & utilitas.*

Sed quoniam non satis esse Pastoribus debet, si ea doceant, quæ ad salutem videntur pertinere, nisi etiam omni cura, & industria laborent, ut fideles ad eam ipsam rationem, quæ illis præscripta est, vitam, actionesque suas dirigant; vehementer proderit Contritionis vim, & utilitatem sæpius proponere. Nam, cúm pleraque alia pietatis studia, *b* veluti beneficentia in pauperes: jejunia, preces, & alia id genus sancta & honesta opera, hominum culpa, à quibus proficiscuntur, à Deo interdum repudientur; ipsa certé Contritio nunquam illi grata, & accepta esse non potest. Nam inquit Propheta, *c Cor contritum, & humiliatum Deus non despicies.*

Prima utilitas est, quód sit certissima peccatorum medicina.
b Prov. 15. 8. Isai. 27. 58. 61. 8.
c Psalm. 50. 19.

Quin etiam statim ut eam mentibus nostris concepimus, peccatorum remissionem nobis à Deo tribui, alio loco ejusdem Prophetæ verba illa declarant, *d Dixi confitebor adversum me injustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei.* Atque ejus rei figuram in *e* decem leprosis animadvertimus, qui à Salvatore nostro ad Sacerdotes missi, antequam ad illos pervenerint, à lepra liberati sunt. Ex quo licet cognoscere, veræ Contri-

Altera utilitas est, quód sit facilis, expedita, & mox animæ ægrotantis medicina.
d Psalm. 31. 31.
e Lucæ 17. 14.
Conc. Trid. sess. 14. c. 4.

tri-

tritionis, de qua supra dictum est, eam vim esse, ut illius beneficio omnium delictorum veniam statim à Domino impetremus.

35. *Qua ratione ad perfectionem Contritionis veniatur.*

Chrys. Homil. 1. in Psalm. 50.

Plurimum etiam valebit ad fidelium mentes excitandas, si Pastores rationem aliquam tradiderint, qua se quisque ad Contritionem exercere possit. Monere autem oportet, ut omnes conscientiam suam frequenter excutientes videant, num, quæ à Deo, sive Ecclesiasticis sanctionibus præcepta sunt, servaverit. Quód si quis alicujus sceleris rerum se esse cognoverit, statim se ipsum accuset, supplexque à Domino veniam exposcat, spatium tum confitendi, tum satisfaciendi sibi dari postulet, in primisque divinæ gratiæ præsidio se adjuvari petat, ne in posterum eadem illa peccata admittat, quæ admisisse vehementer pœnitet. Curandum erit præterea Pastoribus, ut in peccata summum fidelium odium concitetur; tum quia summa est illorum fœditas, & turpitudo; tum quia gravisima damna, & calamitates nobis afferunt. Nam *a* Dei benevolentiam, à quo maxima bona accepimus, longéque majora expectare, & consequi licebat, à nobis abalienat, & summorum dolorum cruciatibus perpetuó afficiendos sempiternæ morti nos addicit. Hactenus de Contritione: nunc ad Confessionem quæ est altera Pœnitentiæ pars, veniamus.

a Psalm. 51. 7. Eccles. 12. 7. Sapient. 14. 9. alibi sæpe.

De Confessionis Sacramentalis altera parte.

36. *Quæ sit Confessionis præstantia, quámque fuerit ad Christianam salutem necessaria ejus institutio.*

Confessionis præstantia primum colligitur ex ejus necesitate ad salutem consequendam.

Quantum vero curæ, & diligentiæ in ea explicanda ponere Pastores debeant, ex eo facilé intelligent, quod omnibus fere piis persuasum est, quicquid hoc tempore sanctitatis, pietatis, & religionis in Ecclesia summo Dei beneficio conservatum est, id magna ex parte Confessioni tribuendum esse: ut nulli mirandum sit, humani generis Hostem cúm fidem Catholicam funditus evertere (1) cogitat, per ministros impietatis suæ, & satellites hanc veluti Christianæ virtutis arcem totis viribus repugnare conatum esse. Primum itaque docendum est, Confessionis institutionem nobis summopere utilem, atque adeo necessariam fuisse. Ut enim hoc concedamus, Contritione peccata deleri, quis ignorat, illam adeo vehementem, acrem, & incensam esse oportere, ut doloris acerbitas cum scelerum magnitudine æquari, conferrique possit? At quoniam pauci admodum ad hunc gradum per-

Trid. Synod. sess. 14. de Pœnit. c. 4. Quæ Contrit. citra Confessionem peccata deleat.

Vi Confessionis salutis consequendæ ratio efficitur facilior.

(1) *Cogitat)* Edit. Pat. *cogitaret*, quod magis arridet.

pervenirent, fiebat etiam, ut à paucissimis hac via peccatorum venia speranda esset. Quare necesse fuit, ut clementissimus Dominus faciliori ratione communi hominum salutari consuleret. Quod quidem admirabili consilio effecit, *a* cúm Claves regni celestis Ecclesiæ tradidit.

a Matth. 16. 19. & 18. 18. Joann. 20. 23. & 21. 15. Amb. in serm. 1. de Quadrag. & habetur de Pœnit. dist. 1. c. Ecce nunc tempus. Aug. l. 2. de Adulter. conjung. cap. 9. Chrys. lib. de Sacerd.

37. *Confessio Contritionem perficit.*

Etenim ex fidei Catholicæ doctrina omnibus credendum, & constanter affirmandum est, si quis ita animo affectus sit, ut peccata admissa doleat, simulque in posterum non peccare constituat, etsi hujusmodi dolore non afficiatur, qui ad impetrandam veniam satis esse possit, ei tamen, cúm peccata Sacerdoti rite confessus fuerit, vi Clavium scelera omni remitti, ac condonari; ut meritó à sanctissimis viris Patribus nostris celebratum sit, Ecclesiæ Clavibus aditum in cœlum aperiri. De quo nemini dubitare fas est, cúm à Concilio Florentino decretum legamus, Pœnitentiæ effectum esse absolutionem à peccatis.

Flor. Conc. in Decr. Eugenii IV.

Verúm ex eo præterea licet cognoscere, quantam afferat Confessio utilitatem, quód iis, quorum est corrupta vitæ consuetudo, nihil tam prodesse ad mores emendandos experimum, quam si interdum occultas animi sui cogitationes, facta, itaque omnia prudenti, & fideli amico patefaciat, qui eos opera, & consilio juvare possit. Quare ad eandem rationem maximé salutare existimandum est iis, qui scelerum conscientia agitantur, ut Sacerdoti tanquam Christi Domini Vicario, cui perpetui silentii severissima lex proposita est, animæ suæ morbos, & vulnera aperiant. Statim enim parata sibi medicamenta inveniet, quæ non solúm præsentis ægritudinis sanandæ, verúm ita præparandæ animæ cœlestem quandam vim habeant, ut deinceps facile futurum non sit in ejusdem morbi, & vitii genus recidere.

Secundo Confessionis excellentia inde colligitur, quód sit certissimum ad mores emendandos instrumentum. De Pœnit. dist. 6. c. Sacerdos, & de Pœnit. & remiss. cap. Omnis utriusque sexus.

Neque veró illa Confessionis utilitas prætermitenda, quæ ad vitæ societatem, & conjunctionem magnopere pertinet. Constat enim, si Sacramentalem Confessionem è Christiana disciplina exemeris, plena omnia occultis, & nefandis sceleribus futura esse, quæ postea, & alia etiam multo graviora homines peccati consuetudine depravati palám committere non verebuntur. Etenim confitendi verecundia delinquendi cupiditati, & licentiæ tanquam frænos injicit, & impreditatem coercet. Sed jam Confessionis utilitate exposita, quæ sit ejus natura, & vis, Pastoribus tradendum erit.

Tertio hinc intelligimus Confessionis utilitatem, quod vitæ humanæ societatem, publicamque honestatem conservet.

38. *Confessionis Sacramentalis descriptio, & natura.*

Eam igitur definiunt esse peccatorum accusationem, quæ

Quid sit Confessio, vide Alex. de Ales, 4. p. q. 76. memb. 1. Scot. 4.

Sent. dist. 17. q. 1. Peccata accusatorio animo in Confessione sunt enumeranda.
a Proverb. 2. 14.
S. Chris. Hom. 20. in Genes.

quæ ad Sacramenti genus pertinet, eo susceptam, ut veniam virtute Clavium impetremus. Rectè autem accusatio dicitur, quód peccata ita commemoranda non sunt, quasi scelera nostra ostendamus, ut ii faciunt, *a* qui lætantur, cúm malé fecerint; (1) aut animo enarranda, ut si rem aliquam gestam otiosis auditoribus delectandi causa exponamus: verúm accusatorio animo ita enumeranda sunt, ut ea etiam in nobis vindicare cupiamus. Veniæ autem impetrandæ causa peccata confiteamur; quoniam hoc judicium longé dissimile est forensibus capitalium rerum quæstionibus, in quibus Confessioni pœna, & supplicium, non culpæ liberatio, & errati venia constituta est. In eadem feré sententiam, quamvis aliis verbis sanctissimi Patres videntur Confessionem definiisse, veluti, cúm Sanctus Augustinus inquit: *Confessio est, per quam morbus latens spe veniæ aperitur*; & Sanctus Gregorius, *Confessio est peccatorum detestatio*: quarum utraque, quod in susceptori definitione continetur, facilé ad eam referri poterit.

Aug. serm. 8. de Verb. Domin. in l. de Vera, & falsa Pœnit. cap. 10. Greg. Hom. 40. in Ev. & l. 10. Moral. c. 15.

39. *Qua ex causa, & quando instituta sit à Christo Confessio.*

Sed jam, quod omnium maximi faciendum est, docebunt Parochi, ac sine ulla dubitatione fidelibus tradent, hoc Sacramentum à Christo Domino, *b* qui bené omnia, & unius salutis nostræ causa fecit, ob ejus summam bonitatem, & misericordiam institutum esse. Apostolis enim post resurrectionem in unum locum congregatis insufflavit, dicens: *c Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.* (2) Cúm igitur Dominus potestatem retinendi, & remittendi peccata Sacerdotibus tribuerit, perspicuum est ipsos etiam ea de re judicés constitutos fuisse.

Conc. Trid. sess. 14. de Pœnit. cap. 5. & can. 6.
Alex. de Ales, 4. p. q. 79. memb. 3. art. 2. Match. 9.
b Matt. 18. 18.
c Joann. 20. 22.
Aug. in l. 50. Hom. hom. 49. habetur de Pœnit. dist. 1. cap. Agite.

40. *Ex quibus aliis Scripturæ locis Confessionem à Christo institutam esse colligatur.*

Atque idem significare visus est Dominus, cum Apostolis id negotii dedit, *d* ut Lazarum à mortuis excitatum à vinculis solverent; quibus constrictus erat. Nam Sanctus

d Joann. 11. 44.
S. Aug. lib. de Vera, & falsa Pœnit. c. 10. & serm. 8. de Verb. Domini vide item in Joann. tract. 29. & tract. 49. & in Psalm. 101. conc. 1.

---

(1) *Aut omnino enarranda, ut si &c.*) Edit. Patav. & Lovan. *nec omnino ita enarranda, quasi &c.*

(2) *Cúm igitur &c.*) Hæc conclusio deest in Edit. Patav. & quidem redundare videtur in Romana, Lugd. & Lovan. ut ex ipso contextu colligere licet nam paullo post, ubi locum suum veré habet, eadem iisdem omnino verbis repetitur.

tus Aug. eum locum ita explanat: (1) *Ipsi*, inquit *Sacerdotes plus jam possunt proficere, plus confitentibus parcere, quibus crimen remittunt: Dominus scilicet per ipsos Apostolos Lazarum, quem suscitaverat, obtulit Discipulis solvendum, ostendens potestatem solvendi esse concessam Sacerdotibus.* Quó etiam pertinet, quód iis, *a* qui à lepra in itinere curati sunt, præceperat, ut Sacerdotibus se ostenderent, illorumque judicium subirent

a Lucæ 17. 14. 15.

41. *Quando ex verbis Domini necessarió Confessio Sacerdoti facienda colligatur, & quód sint Judices Apostolorum successores.*

Cúm igitur Dominus potestatem remittendi, & retinendi peccata Sacerdotibus tribuerit, perspicuum est, ipsos etiam ea de re *b* Judices constitutos fuisse. At quoniam, ut Sancta *c* Tridentina Synodus sapienter admonuit, de qualibet re verum judicium fieri, atque in repetendis criminum pœnis justitiæ modus teneri non potest, nisi plané cognita, & perspecta causa fuerit, ex eo sequitur, ut pœnitentium Confessione sigillatim peccata omnia Sacerdotibus patefacienda sint. Hæc igitur Pastores docebunt, quæ à Sancta Tridentina Synodo decreta, ac perpetuó à Catholica Ecclesia tradita sunt. Si enim Sanctissimos Patres attenté legimus, nusquam non apertissima testimonia occurrent, quibus confirmetur, hoc Sacramentum à Christo Domino institutum esse, & Confessionis Sacramentalis legem, quam illi Exomologesin, & Exagoreusin Græco vocabulo appellant, tànquam Evangelicam accipiendam esse. Quód si etiam veteris Testamenti figuras exquirimus, sine dubio ad peccatorum Confessionem videntur pertinere varia illa *d* Sacrificiorum genera, quæ ad expianda diversa generis peccata à Sacerdotibus fiebant.

b August. lib. 20. de Civit. Dei, c. 9 Greg. Hom. 26. in Evang. Ambr. l. 2. de Cain. c. 4. & habetur de Pœnit. dist. 1. c. Verbum Dei.

c Conc. Trid. de Pœnit. sess. 14. cap. 5. can. 7. De exomologesi scripserunt Clem. Rom. in epist. 1. ad Jacob. Fratrem Domini. Cypr. de Lapsis, & in epist. 10. & 55. ad Cornelium Basil. q. 288. in Regul. brevioribus. Leo Pap. epist. 89. ad Theod.

d Sacrificia pro peccato figuræ fuerunt nostræ Confessionis; quæ habentur. Levit. 4. per totum. 5. 6. 7. 8. 9. 12. 15. & 16. & Num. 5. 6. 7. 8. 9. 12. 14. 15. & pluribus aliis in locis. Hieron. epist. 30. in epitaf. Fabiolæ, & alii quos supra citavimus sect. 18.

42. *Quo fructu ad Sacramentalem Confessionem Ecclesia certas quasdam cæremonias adjunxerit.*

Sed quemmadmodum Confessionem à Domino Salvatore institutam esse, fideles docendi sunt, ita etiam mone-

(1) *Ipsi Sacerdotes, &c.*) Hoc Augustini testimonium aliter legitur apud PP. Maur. quàm in Edit. Romana, Patav. & reliquis omnibus, obscuro plané sensu; scilicet, *Ipsi Sacerdotes plus jam possunt proficere, plus confitentibus parcere; quibus enim remittunt, remittit Deus: Lazarum enim de monumento jam suscitatum obtulit Dominus Discipulis solvendum; per hoc ostendens, potestatem solvendi concessam Sacerdotibus.*

nere eos oportet, quosdam ritus, & solemnes cæremonias Ecclesiæ auctoritate additas esse, quæ etsi ad Sacramenti rationem non spectant, ejus tamen dignitatem magis ante oculos ponunt, & confitentium animos pietate accensos ad Dei gratiam faciliús consequendam præparant. Cúm enim aperto capite ad pedes Sacerdotis abjecti, demisso in terram vultu, supplices manus tendentes, aliaque hujusmodi Christianæ humilitatis signa dantes, quæ ad Sacramenti rationem necessaria non sunt, peccata confitemur, ex his perspicué intelligimus, tum in Sacramento cœlestem vim agnoscendam, tum à nobis divinam misericordiam summo studio requirendam, atque efflagitandam esse.

43. *Salutem citra Confessionem recuperare non possunt, qui peccatis sunt obnoxii capitalibus.*

Hac etiam attigit, sess. 22. Trident. Synod. de Pœnit. c. 5. & can. 7.

Jam veró nemo existimet, Confessionem à Domino quidem institutam, sed ita tamen, ut ejus usum necessarium esse non edixerit. Etenim sic statuant fideles, oportere eum, qui mortali scelere premitur, Confessionis Sacramento ad spiritualem vitam (1) revocari. Quod quidem pulcherrima translatione à Domino aperté significatum videmus, cúm hujus Sacramenti administrandi potestatem a Clavem regni Cœlorum appellavit. Ut enim (2) locum aliquem ingredi nemo potest sine ejus opera, cui claves commissæ sunt; sic intelligimus, neminem in cœlum admitti, nisi fores à Sacerdotibus, quorum fidei Claves Dominus tradidit, aperiantur. Aliter enim nullus plané Clavium usus in Ecclesia esse videbitur; ac frustra is, cui Clavium potestas data est, quempiam cœli aditu prohibebit, si tamen alia via introitus patere queat. Hoc veró præclaré à Sancto Augustino cognitum est, cúm inquit: *Nemo sibi dicat, occulté ago apud Dominum Pœnitentiam, novit Deus, qui mihi ignoscat, quid in corde ago. Ergo sine causa dictum*, b *Quæcunque solveritis in terra, soluta erunt in Cœlo? ergo sine causa Claves datæ sunt Ecclesiæ Dei?* Atque in eandem sententiam Sanctus Ambrosius in libro de Pœnitentia scriptum reliquit, cúm Novatianorum hæresim convelleret, qui soli Domino po-

Potestas ad solvendum cur clavi comparetur.

a Matth. 16. 19.

D. Aug. lib. 50. Hom. 40. & habetur de Pœnit. dist. 1. cap. Agite item in 4. Sentent. dist. 17. litt. A.

b Matth. 18.

D. Amb. lib. 1. de Pœnit. c. 2. Novatianorum hæresis.

(1) *Revocari*) ita legendum esse, ut habet Edit. Pat. non *revocandum esse*, ut Rom. Venet. Lovan. & Lug. docet ipsa Latinæ linguæ syntaxis; aut delenda vox *oportere*.

(2) *Locum aliquem ingredi*) Ed. Patav. *locum aliquem munitum, & sublimem ingredi.*

potestatem peccata remittendi reservandam asserebant. *Ecquis Deum*, inquit, *magis veneratur, qui ne mandatis illius obtemperat, an qui resistit? Deus nobis jussit ejus ministris obtemperare, quibus cúm pareamus, honorem soli Deo deferimus.*

44. *Quo ætatis, & anni tempore confitendum sit.*

Sed cúm minimé dubitari possit, Confessionis legem ab ipso Domino latam, & constitutam esse; sequitur, ut videndum sit, quinam, quo ætatis, & anni tempore ei parere debeant. Primum itaque ex Lateranensis Concilii canone, cujus initium est, *Omnis utriusque sexus*, perspicitur, neminem Confessionis lege adstrictum esse ante eam ætatem, qua rationis usum habere potest. Neque tamen ea ætas certo aliquo annorum numero definita est; sed illud universé statuendum videtur, ab eo tempore Confessionem puero indictam esse, cúm inter bonum, & malum discernendi vim habet, in ejusque mentem dolus cadere potest. Nam cúm ad id vitæ tempus quisque pervenerit, in quo de salute æterna deliberandum est, tum primúm Sacerdoti peccata confiteri debet, cúm aliter salutem sperare nemini liceat, qui scelerum conscientia premitur. Quo veró potissimúm tempore confiteri oporteat, eo canone, de quo antea diximus, Sancta Ecclesia decrevit. Jubet enim semel saltem quotannis fideles omnes peccata sua confiteri.

Trid. Synod. de Pœnit. c. 58. & can. 8. Levit. 16. & 23.
Later. Conc. c. 21. & de Pœnit. & remiss. Omnis utriusque sexus. Scot. in 4. dist. 17. q. 1. litt. K.

45. *Quoties Christiani hoc beneficio uti debeant.*

Verúm si, quid salutis nostræ ratio postulet, consideremus, profectó quoties vel mortis periculum imminet, vel aliquam rem tractare aggredimur, cujus tractatio homini peccatis contaminato non conveniat (veluti cum Sacramenta administramus, aut percipimus) toties Confessio prætermittenda non est. Atque idem omnino servare oportet, cúm veremur, nec nos alicujus culpæ, quam admisserimus, oblivio capiat. Neque enim peccata confiteri possumus, quæ non meminimus; neque peccatorum veniam à Domino impetramus, nisi ea Pœnitentiæ Sacramentum per Confessionem deleat.

Morituris in primis necessaria est Confessio.

46. *Omnia peccata sigillatim in Confessione aperienda.*

Sed quoniam multa in Confessione observanda sunt, quorum alia ad Sacramenti naturam pertinent, alia non ita necessaria sunt; de his accuraté agendum erit. Neque enim desunt libelli, & commentarii; ex quibus facile est horum omnium explicationem depromere. Illud autem in primis doceant Parochi, in Confessione curandum esse, ut integra, & absoluta sit. Etenim omnia mortalia peccata Sacerdoti aperire oportet. Nam venialia, quæ nos

De Conditionibus, & circumstantiis ad Confessionem requisitis.
Primò esse debet integra.
Trid. Synod. sess. 14. Pœnit. c. 5. & cap. 7.
Peccata venialia qua ratione dimittantur, vide D. Aug. in Enchir. cap. 71. citat. de Pœnit. dist. 3. de Quotidianis, & in Concil. Tolet. IV. c. 9.

à Dei gratia non divellunt, & in quæ frequentiús labimur, tametsi recté, atque utiliter, quod piorum usus demonstrat, confitemur, tamen sine culpa prætermitti, multisque aliis rationibus expiari possunt: at mortifera peccata, ut jam diximus, singula enumeranda sunt, quamvis etiam occultissimé lateant, & ejus generis sint, quæ duobus tantúm extremis Decalogi capitibus interdicuntur. Sæpe enim evenit, ut ea (1) graviús animam vulnerent, quám illa, quæ aperté, ac palám peccare homines solent. Ita veró à Sancta Tridentina Synodo definitum, atque à Catholica Ecclesia semper traditum est, quemadmodum Sanctorum Patrum testimonia declarant. Est enim apud Sanctum Ambrosium in hunc modum: *Non potest quis justificari à peccato, nisi confessus fuerit peccatum.* Sanctus etiam Hieronymus (2) in Ecclesiaste idem plané confirmat: ait enim, *Si quem serpens Diabolus occulté momorderit, & nullo conscio eum peccati veneno infecerit, si tacuerit, & Pœnitentiam non egerit, nec vulnus suum fratri, aut magistro voluerit confiteri, Magister, qui linguam habet ad curandum, ei prodesse non poterit.* Præterea Sanctus Cyprianus in sermone de lapsis apertissimé hoc docet his verbis: *Quamvis nullo sacrificii, aut libelli facinore constricti sint, quoniam tamen de eo cogitaverunt, id ipsum apud Sacerdotes Dei (3) dolenter confiteantur.* Denique hæc omnium Ecclesiæ Doctorum communis vox est, atque sententia.

Omnia, & singula peccata necessarió confitenda docet.

S. Amb. lib. de Parad. c. 14. & l. 2. de Pœnit. c. 7. Hier. super illud cap. 10. Eccles. Si mordeat serpens, &c.

Lib. 11. de Lapsis circa finem Greg. hom. 20. super Ezech.

47. *Peccatorum circunstantiæ, dum quis confitetur, sunt patefaciendæ.*

Sed in Confessione summa illa cura, & diligentia adhibenda est, quam in rebus gravissimis ponere solemus; omneque studium ita eo conferendum, ut sanemus animæ vulnera, & peccati radices evellamus. Neque veró, solúm peccata gravia narrando explicare oportet, verúm etiam illa, quæ unumquodque peccatum circunstant, & pravitatem valde augent, vel minunt. Quæ-

Synod. Trid. de Pœnit. sess. 14. c. 5. & can. 7. Aug. de Vera, & falsa Pœnit. cap. 14. & de Pœnit. dist. 5. c. Consideret.

(1) *Graviús animam vulnerent, quám illa*) Ed. Pat. *graviús animam vulnerent, quæ occulté admittuntur, quám illa, &c.*

(2) *In Ecclesiaste*) vel potiús *in Ecclesiastem*, ut habet Ed. Patav. & Lovan.

(3) *Dolenter confiteantur*) Ed Patav. *Dolenter, & simpliciter confitentes exomologesin conscientiæ faciunt, animi sui pondus exponunt, salutarem medelam parvis licet, & modicis vulneribus exquirunt*, ut est apud ipsum S. Cypr.

Quædam enim circunstantiæ adeo graves sunt, ut peccati mortiferi ratio ex illis tantùm constet; quare hæc omnia semper confiteri oportet. Si quis enim hominum (1) interemerit, explicandum est, utrum illis sacris initiatus, an profanus fuerit: itemque si cum muliere concubuit, Matrimonii ne lege libera, aut alterius uxore, aut propinqua, aut alicujus voti sponsione Deo consecrata, apeperiat necesse est. Hæc enim diversa peccatorum genera constituunt; ita ut primum quidem simplex fornicatio, alterum adulterium, tertium incestus, quartum sacrilegium à divinarum rerum Doctoribus apelletur. Furtum etiam in peccatis numerandum est. Verùm si quis aureum nummum furetur, leviùs omnino peccat, quàm qui centum, vel ducentos, vel ingentem aliquam auri vim, præsertim veró, qui sacram pecuniam abstulit. Quæ etiam ratio ad locum, & ad tempus pertinet: quorum exempla notiora sunt ex multorum libris, quàm ut à nobis commemorentur. Hæc igitur, ut diximus, enumeranda sunt: quæ veró pravitatem rei magnopere non augent, sine crimine omitti possunt.

Alex. de Ales, 4. part. q. 77. memb. 8.

Vide D. Thom. in 2. 2. q. 154. art. 1.

De Circunstantia temporis, vide sect. 29. in fine. Scot. 4. dist. 17. q. 1. litt. N.

Circunstantiæ non gravantes possunt reticeri.

48. *Confessio, in qua sponte aliquid gravius reticetur, iteranda est.*

Sed ad confessionem adeo necessarium est, ut, quod antea diximus, integra, & absoluta sit, ut si quis dedita opera, alia quidem ex iis, quæ explicari debent, prætermittat, alia veró tantummodo confiteatur, non solùm ex ea Confessione is commodum nullum consequatur, sed etiam novo scelere se obstringat. Neque ejusmodi peccatorum enumeratio Confessionis nomine, in qua Sacramenti ratio insit, appellanda est: quin potiùs Pœnitenti Confessionem repetere est necesse, seque ipsum illius peccati rerum facere, quod Sacramenti Sanctitatem simulatione Confessionis violaverit.

Confessio in qua aliquid sponte reticetur, quàm sit noxia.

Trid. Synod. sess. 14. de Pœnit. cap. 5.

49. *Confessio, in qua per oblivionem, vel incuriam leve aliquid omissum est, non iteranda.*

At veró, si alia de causa Confessioni aliquid defuisse videatur, vel quia pœnitens nonnulla crimina oblitus fuerit, vel quia conscientiæ suæ latebras non ita accuraté perquisierit; cùm tamen illud in animo haberet, ut integré peccata omnia confiteretur, nihil ei opus erit Confessionem iterare: satis autem habebit, si quando peccata, quæ oblitus erat, in memoriam reduxerit, ea Sacerdoti alio tempore confiteri. In quo tamen animadver-

(1) *Interemerit*) Edit. Patav. *interemit.*

Negligentia magna, & voluntaria iterationem Confessionis postulat.

vertendum est, ne forté nimis dissoluté, & remissé conscientiam nostram scrutati simus, adeoque negligenter peccata admissa memoria repetere studuerimus, ut ea ne recordari quidem voluisse meritó videri possimus. Id enim si factum fuerit, Confessionem iterare omnino oportebit.

50. *Nuda, simplex, & aperta debet esse Confessio.*

Nudé, & remotis ambagibus aperienda sunt peccata.

Præterea curandum est, ut Confessio nuda, simplex, & aperta sit, non artificiosé composita; quod à nonnullis fit, qui potiús vitæ suæ rationem exponere, quám peccata confiteri videntur. Ea enim Confessio esse debet, quæ nos tales Sacerdoti aperiat, quales nos ipsos novimus, certaque pro certis, ac dubia pro dubiis, demonstret. Quód si vel peccata non recensentur, vel alieni à re, quam tractamus, sermones (1) inferuntur, perspicuum est, Confessionem hac virtute carere.

51. *Prudens, & verecunda debet esse Confessio.*

Prudens sit, & verecunda Confessio.

Vehementer etiam commendandi sunt, qui prudentiam, & verecundiam in explicandis rebus adhibent. Neque enim nimis multis verbis agendum est, sed, quæ ad cujusque peccati naturam, & rationem pertinent, brevi oratione, quæ modestiam conjunctam habeat, aperienda sunt.

52. *Confessio per internuncium, aut per litteras fieri non potest.*

Secreta sit Confessio & extra periculum revelandi. Matth. 8. 4.

Illud veró tum confitenti, tum Sacerdoti maximé laborandum est, ut eorum sermo in Confessione secretó habeatur. Quare, fit, ut nemini omnino neque per nuncium, neque per litteras, quoniam ea ratione nihil jam occulté agi potest, peccata confiteri liceat.

53. *Expedit homini Christiano sæpius confiteri.*

Utilitas frequentatæ Confessionis.

Sed nulla res fidelibus adeo curæ esse debet, quam ut frequenti peccatorum Confessione animam studeant expiare. Etenim cúm aliquis mortifero scelere urgetur, nihil ei magis salutare esse potest ob multa, quæ impendent, vitæ pericula, quám statim peccata sua confiteri. Nam, ut sibi quisque diuturnum vitæ spatium polliceri queat, turpé profectó est, cúm in eludiendis corporis, aut vestium sordibus tam diligentissimus, non ea dem saltem diligentia curare, ne animæ splendor turpissimis peccati maculis obsolescat.

54. *Quotuplici potestate hujus Sacramenti minister præditus esse debeat.*

De legitimo, & idoneo Confessionis Sacramenti ministro.

Sed jam de ministro hujus Sacramenti dicendum est. Eum

(1) *Inferuntur*) Ed. Pat. & Lugd. *inseruntur*.

Eum autem Sacerdotem esse, qui ordinariam, aut delegatam absolvendi potestatem habeat, ex Ecclesiasticis sanctionibus satis apparet. Habeat enim oportet non solúm Ordinis, verúm etiam Jurisdictionis potestatem, qui hoc munere fungi debet. Illustre veró hujus ministerii testimonium præbent illa Domini verba apud S. Joannem: *a Quorum remisseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.* Neque enim omnibus, sed Apostolis tantúm hæc dicta fuisse constat, quibus in hac functione Sacerdotes succedunt: idque etiam maximé consentaneum est. Nam, cúm omne gratiæ genus, quæ hoc Sacramento tribuitur, á Christo capite ad membra derivetur, meritó debent corpori Christi mystico, id est fidelibus, illud administrare, qui soli verúm ejusdem corpus conficiendi potestatem habent; cúm præsertim fideles hoc ipso Pœnitentiæ Sacramento ad sacram Eucharistiam sumendam apti, idoneique reddantur. Verúm quanta olim religione in antiquissima Ecclesia jus ordinarii Sacerdotis conservatum fuerit, ex Veteribus Patrum decretis facilé intelligitur, quibus cautum est, ne quis Episcopus, aut Sacerdos in alterius Parochia aliquid gerere auderet sine ejus auctoritate, qui illi præesset, aut nisi magna necessitas cogere videretur. Ita veró ab Apostolo sancitum est, cúm Tito præcepit, *b* ut in singulis civitatibus Sacerdotes constitueret, qui scilicet doctrinæ, & Sacramentorum cœlesti pabulo fideles alerent, & educarent.

Trid. Synod. sess. 14. cap. 5. & 6. de Pœnit. can. 10

a Joann. 20.

Omnis potestas unde probetur.

Trid. Synod. cap. 7. sess. ead.

Jurisdictionis potestas unde probetur.

Conc. Antioch. Calced. & alia.

b Tit. 1. 5.

55. *Potest quivis Sacerdos quemcunque peccatorem in necessitate absolvere.*

Quanquam, si mortis periculum imminet, & proprii Sacerdotis facultas non datur, ne hac occasione aliquis pereat, in Ecclesia Dei custoditum fuisse, Concilium Tridentinum docet, ut unicuique Sacerdoti liceret (1) non solúm omni peccatorum genere, cujuscunque potestatis sit, illa condonare, sed etiam ab excommunicationis vinculo solvere.

Quanta cujusque Sacerdotis in periculo mortis circa absolutionem potestas.

Trid. Synod. de Pœnit. sess. 14. c. 7.

56. *Qualis cuique de sua salute sollicito diligendus sit Confessionis minister.*

Jam præter Ordinis, & Jurisdictionis *potestatem*, quæ prorsus necessaria sunt, in primis opus est, ut hujus Sacra-

Eruditio, & prudentia in Confessario necessaria.

(1) *Non solúm omni peccatorum genere, cujuscunque potestatis sit, illa condonare)* Ed. Patav. *non solúm omni peccatorum generi, cujuscunque potestatis sit, peccata condonare*; quod magis consentaneum menti ipsius Concilii, tuum etiam syntaxi linguæ Latinæ.

Aug. lib. de Vera, & falsa Pœnit. cap. 10. & habetur de Pœnit. dist. 1. cap. Quem pœnitet. Confessarius judicis, & medici personam sustinet. Trid. Synod. sess. 14. de Pœnit. cap. 6. can. 9. S. Basil. in Reg. brev. q. 229. & Conc. Later. cap. 21. & de Pœnit. & remiss. cap. Omnis utriusque. Qualis Confessarius diligendus.

cramenti minister tum scientia, & eruditione, tum prudentia præditus sit; judicis enim, & medici simul personam gerit. Ac, quod ad primum attinet satis constat, non vulgarem scientiam necessariam esse, qua & peccata investigare, & ex variis peccatorum generibus; quæ gravia, quæ levia sint, pro cujusque hominis ordine, & genere judicare possit. Ut autem medicus est, summa quoque prudentia indiget. Etenim diligenter providendum est, ut ea remedia ægroto adhibeantur, quæ ad illius animam sanandam, & in posterum contra morbi vim muniendam aptiora esse videantur. Ex quo poterunt fideles intelligere, cuivis maximo studio curandum esse, ut eum sibi Sacerdotem deligat, quem vitæ integritas, doctrina, prudens judicium commendet; qui & quantum in eo officio, cui præest, ponderis, & momenti sit, & quæ cuique sceleri pœna conveniat, & qui vel solvendi, vel ligandi sint, optimé noverit.

57. *Nunquam quæ inter confitendum sunt audita, verbo, aut signo patefacere licet.*

Confessarii quanti debeat esse taciturnitas. Scot. in 4. dist. 21. q. 2. de Pœnit. dist. 6. cap. Sacerdos, & de Pœnit. & remiss. cap. Omnis, ex Conc. Later. c. 21.

Sed quoniam nemo est, qui non vehementer cupiat scelera, & turpitudinem suam occultari, monendi sunt fideles nihil esse, quod timeant, ne ea, quæ ipsi Confessione patefecerint, à Sacerdote ulli unquam indicentur, neve aliquod ex ea periculi genus sibi ullo tempore creari possit. Sacræ enim sanctiones gravissimé in eos Sacerdotes animadverti voluerunt, qui peccata omnia, quæ aliquis eis confessus fuerit, perpetuo, & religioso silentio compressa non tenuerint. Quare in Concilio Lateranensi Magno ita legimus: *Caveat omnino Sacerdos, ne verbo, vel signo, vel alio quovis modo prodat aliquatenus peccatorem.*

58. *Quæ sint præcipué observanda Sacerdoti aliorum Confessiones excipienti.*

De his, quæ ad Confessionis usum per Sacerdotum circa pœnitentem sunt observanda.

Sed jam ordo rerum postulat, cúm de ministro dictum sit, ut quædam præcipua capita explicentur, quæ ad Confessionis usum, & tractationem non parum sunt accomodata. (1) Magna enim fidelium pars, quibus vulgo nihil longius videri solet, quám ut dies illi, qui Ecclesiastica lege Confessioni præfiniti sunt, effluant, tantum

(1) *Magna enim fidelium pars, quibus vulgo nihil longius videri solet, quám ut dies illi effluant, tantúm absunt à Christiana perfectione &c.*) Edit. Patav. *Magna enim fidelium pars est, quibus vulgo nihil longius videri solet, quám ut dies illi .... effluant: tantúm absunt &c.*

tùm absunt à Christiana perfectione, ut vix peccatorum suorum meminerint, quæ Sacerdoti patefacienda essent; nedum cetera diligenter curent, quæ ad divinam gratiam conciliandam vim habere maximam perspicuum est. Quare cùm illorum saluti omni studio succurrendum sit, hoc primum Sacerdotes in pœnitente diligenter observabunt, si veram peccatorum suorum Contritionem habeat, certumque illi sit, ac deliberatum in posterum à peccatis abstinere. Quòd si ita animo affectum esse animadverterint; moneant, & vehementer hortentur ut pro tanto, & tam singulari beneficio maximas gratias Deo agat, ab eoque cœlestis gratiæ præsidium petere nunquam desinat, quo munitus ac tectus facilè poterit pravis cupiditatibus resistere, ac repugnare.

Docendus est etiam, ut nullum patiatur esse diem, quin aliquid de passionis Domini nostri mysteriis meditetur, ad eumque imitandum & summa charitate amandum ipse se excitet, atque inflammet. Hac enim meditatione assequetur, ut ab omnibus Dæmonis tentationibus in dies se tutiorem esse sentiat. Neque enim ulla alia est causa, cur tam citò, vel leviter ab hoste impugnati, animo, & viribus succumbamus, quàm quòd ex cœlestium rerum meditatione divini amoris ignem concipere non studemus, quo mens recreari, atque erigi possit. Sin autem Sacerdos intellexerit, eum, qui velit confiteri, adeo peccata sua non dolere, ut verè contritus dicendus sit, conetur magno Contritionis desiderio eum afficere, ut deinde hujus præclari doni cupiditate incensus illud à Dei misericordia petere, & efflagitare in animum inducat.

Psalm.

59. *Quomodo se gerere debeat Confessarius erga eos, qui sua peccata excusant.*

Monendus est confitens, peccata sua ut non excuset. Psalm. 140.

In primis autem reprimenda est quorundam superbia, qui scelera sua excusatione aliqua vel defendere, vel minora facere nituntur. Nam exempli causa, cùm aliquis fateatur, se ira vehementiùs commotum fuisse, statim hujus perturbationis causam in alium confert, à quo priùs sibi injuriam factam esse queritur. Monendus itaque est, hoc elati animi, & hominis peccati sui magnitudinem vel despicientis, vel planè ignorantis signum esse, tum verò ejusmodi excusationis genus ad augendum potiùs, quàm minuendum peccatum pertinere. Nam qui ita factum suum probare contendit, hoc videtur profiteri, se tunc patientia usurum esse, cùm à nemine injuria lædetur: quo quidem nihil homine Christiano indignius esse potest. Etenim cùm illius vicem dolore ma-

ximé debuerit, qui injuriam fecit, tamen non peccati pravitate commovetur, sed fratri irascitur, ac, cúm ei præclara occasio oblata fuerit, ut Deum patientia colere, & fratrem mansuetudine sua corrigere possit, salutis materiam ad perniciem suam convertit.

60. *Quomodo his consulet Confessarius, qui peccata sua confiteri erubescunt, vel imparati eum adeunt.*

Perniciosior autem est illorum culpa existimanda, qui stulta quadam verecundia impediti (1) peccata confiteri non audent. Iis igitur hortando animos addere oportet, monendique sunt, nihil esse, quód vitia sua aperire vereantur, nullique mirum videri debere, si intelligat homines peccare; qui quidem communis est omnium morbus, & in humanam imbecillitatem proprié cadit.

Alii sunt, qui vel quód raró (2) peccata confiteri solent, vel quód nullam curam, & cogitationem in pervestigandis suis sceleribus posuerunt, nec commissa Confessione expedire, nec unde ejus officii initium ducendum sit, satis sciunt. Quos certé acriús objurgare opus est, atqué in primis docere, priusquam ad Sacerdotem aliquis adeat, omni studio curandum esse, ut peccatorum suorum Contritione commoveatur; id veró præstari nullo modo posse, nisi ea reminiscendo sigillatim recognoscere studeat. Quare, si Sacerdos hujusmodi homines prorsus imparatos esse cognoverit, humanissimis verbis à se dimittet, hortabiturque, ut ad cogitanda peccata aliquod spatium sumant ác deinde revertantur. Quód si forté affirmaverint, se in eam rem omne studium, & diligentiam suam contulisse, quoniam Sacerdoti maximé verendum est, ne semel dimissi ampliús non redeant, audiendi erunt; præsertim veró si emendandæ vitæ studium aliquod præ se ferant, adducique possint, ut negligentiam suam accusent, quam se alio tempore diligenti, & accurata meditatione compensaturos promittant. In quo tamen magna cautio adhibenda est: si enim, audita Confessione, judicaverit, neque in enumerandis peccatis diligentiam, nec in detestandis dolorem pœnitenti omnino defuisse, absolvi poterit; sin autem utrumque in eo desiderari animadverterit, auctor illi, & suasor erit, ut majorem curam, quod antea dictum est, in excutienda conscientia adhibeat; hominemque, ut blandissimé poterit, tractatum dimittet.

61.

---

(1) *Peccata confiteri*) Edit. Pat. *peccata sua confiteri.*
(2) *Peccata confiteri*) Ed. Pat. *peccata sua confiteri.*

61. *Pudori quorundam quomodo consulendum.*

Sed quoniam interdum contingit, ut mulieres alicujus sceleris in priori Confessione oblitæ iterum ad Sacerdotem non audeant redire, quód vereantur, ne vel in suspicionem magnæ improbitatis populo veniant, vel singularis religionis laudem quærere existimentur, sæpe tum publicé, tum privatim docendum est, neminem tanta memoria esse, qui omnia sua facta, dicta, & cogitata meminisse queat: quapropter fideles nulla re deterrendos esse, quominus ad Sacerdotem revertantur, si in memoriam alicujus criminis redierint, quod antea fuerit prætermissum. Hæc igitur, atque alia hujus generis multa in Confessione à Sacerdotibus observanda erunt. Nunc ad tertiam Pœnitentiæ partem, quæ satisfactio appellatur, veniendum est.

62. *Quid in genere, quidque in materia Confessionis significet Satisfactio.*

Primúm itaque Satisfactionis nomen, & vis exponenda est. Hinc enim Catholicæ Ecclesiæ hostes amplam occasionem dissidii, & discordiæ cum maxima Christiani populi pernicie arripuerunt. Est autem Satisfactio rei debitæ integra solutio. Nam quod satis est, ei nihil videtur deesse. Quare, cúm de gratiæ reconciliatione loquimur, idem satisfacere significat, quod alteri tantum præstare, quantum irato animo ad ulciscendam injuriam satis esse possit: atque ita Satisfactio nihil aliud est, quám injuriæ alteri illatæ compensatio. Quod autem ad hunc locum pertinet, Satisfactionis nomen divinarum rerum Doctores ad declarandam eam compensationem usurparunt, cúm homo pro peccatis commissis Deo aliquid persolvit.

Quid Satisfactio, ut ad Pœnitentiam pertinet. Vide caput Satisfactio de Pœnit. dist. 3. & Doct. in illud, & D. Thom. in 4. dist. 15. q. 2. art. 1. q. 1.

63. *Quot sint gradus ejus Satisfactionis, quæ compensationem aliquam peccati includit.*

Quo in genere quoniam multi gradus esse possunt, hinc fit, ut Satisfactio varié accipiatur. Ac prima quidem, & præstantissima illa est, qua, pro scelerum nostrorum ratione, etiamsi Deus summo jure nobiscum velit agere, quidquid à nobis debeatur, cumulaté persolutum est: hæc veró ejusmodi esse dicitur, quæ nobis Deum propitium, & placatum reddidit: eamque uni Christo Domino acceptam ferimus, qui in Cruce, pretio pro peccatis nostris soluto, plenissimé Deo satisfecit. Neque enim ulla res creata tanti esse potuit, quæ nos tam gravi debito liberaret: atque, ut Sanctus Joannes testatur, a *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantúm, sed etiam pro totius mundi.* Hæc igitur plena, & cu-

Satisfactionis spiritualis varii gradus, & multiplex acceptio Vide D. Thom. in 3. p. q. 33. art. 2.

a 1. Joann. 2. 2. vide item Joann. 1. 29. Ephes 1. & 5. Heb. 11. 12. 13.

cumulata est Satisfactio, scelerum omnium rationi, quæ in hoc sæculo commissa sunt, pariter, æqualiterque respondens: cujus pondere hominum actiones apud Deum plurimum valent, ac sine eo nulla prorsus æstimatione dignæ haberentur. Atque hunc Davidis verba videntur expectare, qui postquam secum ipse reputans illud protulisset, *a Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi?* nihil præter hanc Satisfactionem, quam Calicis nomine expressit, dignum tot, tantisque beneficiis invenire potuit: quare subjecit, *b Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini invocabo.*

a Psalm. 115. 12.

b Ibidem 13.

(1) Alterum Satisfactionis genus, quæ & Canonica appellatur, & certo temporis spatio definita perficitur. Quare antiquissimæ Ecclesiæ usu receptum est, ut, cum pœnitentes à peccatis solvuntur, pœna aliqua eis irrogetur, cujus pœnæ solutio Satisfactio vocari consuevit.

Eodem vero nomine quodlibet etiam pœnæ genus significatur, quam pro peccatis, non quidem à Sacerdote constitutam, sed sponte nostra susceptam, atque à nobis ipsis repetitam sustinemus.

64. *Quid sit hæc satisfactio, quæ ad Sacramentum Pœnitentiæ pertinet.*

Verùm hæc ad Pœnitentiam, ut Sacramentum est, minimé pertinet, sed illa tantùm Sacramenti pars censenda est, quam diximus ex præcepto Sacerdotis Deo pro peccatis dependi, hoc adjuncto, ut statutum cum animo, & deliberatum habeamus peccata in posterum omni studio vitare. Ita enim *c* nonnulli defiinierunt, *Satisfacere est Deo debitum honorem impendere.* Quod autem nemo debitum honorem Deo possit tribuere, nisi qui peccata omnino vitare constituat, satis apparet: *d Et Satisfacere est causas peccatorum excidere, & eorum suggestioni aditum non indulgere.* In quam sententiam alii senserunt, Satisfactionem esse purgationem, qua eluitur, quicquid sordium propter peccati maculam in anima resedit, atque à pœnis tempore definitis, quibus tenebamur, absolvimur. Quæ cùm ita sint, facile erit fidelibus persuadere, quàm necessarium sit, ut Pœnitentes in hoc Satisfactionis studio se exerceant.

Trid. Synod. ses. 14. de Pœnit. c. 8. & 9. & can. 13.

c Anselm. lib. 1. Cur Deus homo, c. 11.

d D. Aug. de Eccles. Dogm. c. 54. & habetur de Pœnit. dist. 3. c. Sequuntur.

65. *Non semper cum remissione pœnæ æternæ, quæ consequitur condonationem culpæ pœna temporalis remittitur.*

Docendi enim sunt, duo esse, quæ peccatum consequ-

Pœna æterna cum remissione culpæ sem-

(1) *Alterum satisfactionis genus, quæ &c.*) Edit. Patav. multo rectus, *Alterum satisfactionis genus est ea, quæ &c.*

sequuntur, maculam, & pœnam. Ac quamvis semper culpa dimissa, simul etiam mortis æternæ supplicium apud Inferos constitutum condonetur; tamen non semper contingit, quemadmodum à Tridentina Synodo declaratum est, ut Dominus peccatorum reliquias, & pœnam certo tempore definitam, quæ peccatis debetur, remittat. Cujus rei perspicua sunt exempla in Sacris litteris, *a* Genesis tertio capite, *b* Num. xij. & xx. & *c* aliis permultis locis. Sed illud Davidis clarissimum, & maximé illustre intuemur, cui etsi Nathan dixerat, *d Dominus quoque transtulit peccatum tuum, non morieris*, is tamen gravissimas pœnas ultro subiit, Dei misericordiam his verbis dies, noctesque implorans: *e Ampliùs lava me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me, quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper.* Quibus verbis illud petitum est à Domino, ut non solum crimen, sed pœnam etiam crimini debitam condonaret, atque à peccati reliquiis purgatum in pristinum decoris, & integritatis statum restitueret. Atque hæc cùm summis precibus peteret, eum tamen Dominus *f* tum filii ex adulterio suscepti, *g* tum Absalonis, quem unicé diligebat, defectione, & *h* morte mulctavit, aliisque pœnis, & calamitatibus affecit, quas illi antea intentarat. In Exodo etiam, *i* etsi Dominus Moysis precibus exoratus populo Idolatræ pepercerat, tamen minatus est, se tanti flagitii graves pœnas repetiturum esse: ipseque Moyses testatus est, fore, ut illud Dominus severissimé in tertiam, & quartam usque generationem ulcisceretur. Hæc veró à Sanctis Patribus in Ecclesia Catholica semper tradita esse, ipsorum auctoritate apertissimé comprobatur.

per remittitur, temporalis non item. Trid. Synod. ses. 14. de Pœnit. c. 8. can. 12. & 15.

a Genes. 3. 17.
b Num. 12. 20.
c Exod. 32. 32. Psalm. 98. 8.
d 2. Reg. 12. 13.
D. Thom. 3. p. q. 86. art. 4. & 5.

e Psalm. 50. 4. 5.

f 2. Reg. 12. 15. 18.
g 2. Reg. 18. 15.
h 2. Reg. 18. 14.

i Exod. 39. 31. & 32.
Amb. lib. 1. de Pœnit. c. 16. & 2. c. 5.

66. *Quare non tantum indulgeat Deus homini per Sacramentum Pœnitentiæ, quantum per Baptismum.*

Verùm qua de causa factum sit, ut pœna omnis Pœnitentiæ Sacramento æqué, ac Baptismo non condonetur, præclaré à Sancta Tridentina Synodo explicatum est his verbis: *Divinæ justitiæ ratio exigere videtur, ut aliter à Deo in gratiam recipiantur, qui ante Baptismum per ignorantiam deliquerint, aliter veró, qui semel à peccati, & Dæmonis servitute liberati, & accepto Spiritus Sancti dono,* k *scientes templum Dei violare,* l *& Spiritum Sanctum contristare non formidaverint.*

Pluribus de causis omnis pœna Sacramento Pœnitentiæ, ut in Baptismo, non remittitur.
Trid. Synod. eadem sess. 14. c. 8.
prima ratio.

k 1. Cor. 3. 17.
l Ephes. 4. 30.

Et divinam clementiam decet, ne ita nobis absque ulla Satisfactione peccata dimittantur, ut occasione accepta peccata leviora putantes, *m* veluti injurii, & contumeliosi Spiritui Santo in graviora labamur, *n* thesaurizantes nobis iram

Secunda ratio.

m Heb. 10. 29.
n Rom. 2. 5.

iram in die iræ. Proculdubio enim magnopere à peccato revocant, & quasi fræno quodam coercent hæ satisfactoriæ pœnæ, cautioresque, & vigilantiores in posterum pœnitentes efficiunt.

Tertia ratio.

Accedit, ut tanquam testificationes quædam sint doloris, quem ex commissis peccatis capimus: qua ratione Ecclesiæ fit satis, quæ nostris sceleribus graviter offensa est. Nam, ut Sanctus Augustinus ait, *a Cor contritum, & humiliatum Deus non spernit. Verùm, quia plerumque dolor alterius cordis occultus est alteri, neque in aliorum notitiam per verba, vel alia quæcumque signa procedit, rectè ab iis, qui Ecclesiæ præsunt, tempora Pœnitentiæ constituuntur, ut Ecclesiæ, in qua peccata ipsa remittuntur, satisfiat.*

Psalm. 50. 19. S. Aug. Enchir. c. 65. & habetur de Pœnit. dist. 1. cap. In actione, & Magist. in 4. Sent. dist. 20.

67. *Quomodo ex pœnis nobis inflictis alii juventur.*

Quarta ratio.

Præterea Pœnitentiæ nostræ exempla alios docent, quomodo ipsi vitam instituere, & pietatem sequi debeant. Cùm enim pœnas nobis pro peccatis irrogatas ceteri homines intuentur, & summam cautionem sibi in omni vita adhibendam, & mores pristinos corrigendos esse intelligunt. Quare sapientissimè illud ab Ecclesia observatum est, ut cùm ab aliquo publicè flagitium commissum esset, publica etiam Pœnitentia ei indiceretur, ut ceteri timore perterriti deinceps peccata diligentiùs vitarent: quod etiam in occultis criminibus, quæ graviora essent, interdum fieri solitum erat. Sed ut diximus, in publicis hoc perpetuum fuit, ut qui ea commisserant, antequam publicam Pœnitentiam suscepissent, non absolverentur. Interim verò Pastores pro illorum salute Deum rogabant, atque, ut ipsi etiam Pœnitentes idem facerent, eos hortari non desinebant. Quo in genere summa fuit Sancti Ambrosii cura, & sollicitudo, cujus lacrymis fertur, quamplurimos, qui duro animo ad Pœnitentiæ Sacramentum accesserant, ita emollitos esse, ut veræ contritionis dolorem conceperint. Verùm postea tantum de veteris disciplinæ severitate remissum est, atque ita charitas refrixit, ut jam plerique ex fidelibus ad peccatorum veniam impetrandam nullum intimum animi dolorem, atque gemitum cordis necessarium putent, sed illud satis esse arbitrentur, si speciem tantum dolentis habeant.

Publica crimina publice expiari olim mos fuit. Vide Aug. lib. 5. de Civ. cap. 26. & de Vera, & falsa Pœnit. cap. 11.

D. Amb. lib. 1. de Unica Pœnit. c. 10. quod habetur de Pœnit. dist. 3. cap. Reperiuntur.

68. *Per Pœnitentiam Christo assimilamur.*

Quinta ratio.
a Heb. 2. 18.

Deinde verò hujusmodi pœnarum perpessione consequimur, ut capitis nostri Jesu Christi, *a* in quo passus est ipse, & tentatus, similitudinem, & imaginem geramus. *Nihil enim tam deforme videri potest*, ut à Sancto Ber-

Bernardo dictum est, *quám sub spinoso capite delicatum esse membrum.* Nam teste Apostolo, *a cohæredes autem Christi sumus, si tamen compatimur*; &, quod alio loco scripsit, *b si commortui, & convivemus; si sustinebimus, & conregnabimus.*

D. Bernard. serm. 5 de omnibus Sanctis. a Rom. 8. 17.

b 2. Tim. 2. 11. 12.

69. *Quomodo post Dei misericordiam in peccato justitiæ etiam locus sit.*

Divus etiam Bernardus duo affirmat in peccato reperiri, maculam animæ, & plagam: ac turpitudinem quidem ipsam Dei misericordia tolli; verúm sanandis peccatorum plagis valde necessariam esse eam curam, quæ in remedio Pœnitentiæ adhibetur. Quemadmodum enim, sanato vulnere, cicatrices quædam remanent, quæ & ipse curandæ sunt: ita in anima, culpa condonata supersunt reliquiæ peccatorum purgandæ. Idem plané D. Chrysostomi sententia confirmat, cúm ait, *Non satis est sagittam è corpore extrahi, sèd plaga quoque à sagitta inflicta sananda est: sic etiam in anima post acceptam peccati veniam Pœnitentia curanda est plaga relicta.* Frequentissimé enim à Sancto Augustino docemur, duo hæc in Pœnitentia animadvertenda esse, Dei misericordiam, & justitiam; misericordiam, qua peccata, & pœnas æternas (1) illis debitas condonat; justitiam, quæ pœnis tempore definitis hominem punit.

D. Bernard. in serm. de Cœna Domini. Vide item D. Thom. in 3. p. q. 86. art. 4. & 5.

D. Chrysost. Hom. 80. ad Pop. Antioc.

S. August. in Psalm. 50. super illud, Ecce enim veritatem. Scot. 4. dist. 14. q. 4. litt. I.

70. *Per Pœnitentiam pœnas à Deo nobis præparatas effugimus.*

Postremó Pœnitentiæ pœna à nobis suscepta Dei animadversionem, suppliciaque in nos constituta antevertit. Ita enim docet Apostolus, cúm ait, *c Si nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur: dum judicamur autem, à Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur.* Quæ cúm fidelibus explicata fuerint, vix fieri poterit, quominus ad Pœnitentiæ opera maximé excitentur.

Duo in Pœnit. animadvertenda.

c 1. Cor. 11. 31. 32.

71. *Unde nostra opera sint tum meritoria, tum etiam satisfactoria.*

Ejus autem quanta vis sit, ex eo colligitur, quód tota à Christi Domini passionis merito pendet. A quo etiam honestis actionibus duo illa maxima bona consequimur: alterum est, ut immortalis gloriæ præmia mereamur: ita ut *d* calix etiam aquæ frigidæ, quam in ejus nomine dederimus, mercede non careat: alterum, ut pro peccatis nostris satisfatiamus.

Passionis Christi merito opera nostra sunt meritoria, & satisfactoria.
Trid. Synod. sess. 14. de Pœnit. c. 8. can. 13. 14. & sess. 6. de Justific. c. 16.
d Matth. 10. 42. Marc. 19. 41.
Merita Sanctorum quomodo etiam aliis prosint. Conc. Trid. sess. 14. c. 8. Greg. in c. 9. lib. 1. Reg. brev. q. 12.

72.

(1) *Illis dubitas*) sic Ed. Pat. non *illi debitas*, ut perperam in Rom. & Ven. antiq.

72. *Christi satisfactionem, & meritum nostra Satisfactio non obscurat.*

Neque veró id perfectissimam, & cummulatissimam Christi Domini Satisfactionem obscurat, sed illud potiús contra evenit, út multo clariorem, & illustriorem reddat. Eo enim copiosior Christi gratia videtur esse, quód non solúm ea nobiscum communicantur, quæ ipse solus, sed illa etiam, quæ, tanquam caput in membra, suis sanctis & justis hominibus promeruit, ac persolvit. Qua ratione fieri perspicuum est, ut justæ, & honestæ piorum actiones tantum ponderis, & dignitatis habeant: Christus enim Dominus, tanquam *a* caput in membra, & *b* vitis in palmites, gratiam suam in eos, qui sibi per charitatem conjuncti sunt, continenter (1) diffundit. Quæ quidem *c* gratia bona opera nostra semper antecedit, comitatur, & consequitur, & sine qua mereri, (2) satisfacere Deo nullo modo possumus. Atque ita fit, ut justis nihil deesse videantur, cum operibus, quæ Dei virtute efficiunt, & divinæ legi pro humana, mortalique conditione satisfacere, & vitam æternam, quam scilicet, si Dei gratia ornati è *d* vita decesserint, consequentur, mereri possint. Nota est enim illa Salvatoris vox: *e Qui autem biberit ex hac aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum; sed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salutis in vitam æternam.*

73. *Ad hoc, ut opus aliquod veram vim satisfaciendi habeat, quæ sint potissimum necessaria.*

Sed duo præcipué in Satisfactione requiruntur: primum est, ut is, qui satisfacit, justus sit, ac Dei amicus: opera enim, *f* quæ sine fide, & *g* charitate fiunt, nullo modo Deo grata esse possunt: alterum, ut ejusmodi opera suscipiantur, quæ natura sua molestiam, & dolorem afferant. Cúm enim præteritorum scelerum compensationes sint, atque, ut S. *h* Martyr Cyprian. ait, redemptrices peccatorum, omnino necesse est, ut aliquid acerbitatis habeant. Quamquam non semper illud consequitur, ut qui se in illis molestis actionibus exercent, doloris sensum habeant. Sæpe enim vel patiendi consuetudo, vel accensa in Deum charitas efficit, ut quæ perpessu gravissima sunt, ne sentiantur quidem. Nec tamen idcirco fit, quominus ea ipsa opera satisfaciendi vim habeant: siquidem hoc proprium est filiorum Dei, ita ejus amore, & pietate inflamma-

a Ephes. 4. 15.
b Joann. 15. 4. 5. 6. 7.
Hæc ad verbum transumpta sunt ex sess. 6. c. 16. Trid. Synod.
c Gratia Dei bona opera prævenit, consequitur, & comitatur.
Conc. Aurel. can. 18. Fulg. lib. 1. de Mor. c. 11. & 12.
Vitam æternam cum Dei gratia mereri possunt. Psalm. 33. & 36.
d 1. Cor. 15. 22. & 2. Cor. 3. 18. & 2. Tim. 4. 8. & Heb. 6. 10. Justi quomodo divinæ legi satisfaciant.
e Joann. 4. 13. 14.
Opera impiorum licet non sint Deo grata, sunt tamen satisfactoria.
Hierom. 6.
Scot. 4. dist. 15. q. 1. litt. O. & 17. q. 1. litt. P. Alex. de Ales, 4. p. q. 75. memb. 1. in fine.
f Rom. 14. 13.
Heb. 11. 6.
g 1. Cor. 13. 3.
Hoc Parochi docere debent, ne peccatores desperent.
h Cyp. lib. 1. Epist. 3. post medium, quæ est 55. in Ordine.
Trid. Synod. sess. 4. de Pœnit. can. 12. Leo serm. 1. de Jejun. 10. Mens Bernard. in Sent. sect. 11.

(1) *Diffundit*) Edit. Patav. *infundit.*
(2) *Et satisfacere*) Edit. Patav. *aut satisfacere.*

mari, ut acerbissimis laboribus cruciati, aut nihil feré incommodi sentiant, aut omnia lætissimo animo perferant.

74. *Quot sint opera Satisfactionis.*

Verum omne Satisfactionis genus Pastores docebunt ad hæc tria præcipué conferendum esse, orationem, jejunium, eleemosynam: quæ quidem tribus bonis, animæ corporis, & iis, quæ externa commoda dicuntur, quæ omnia à Deo accepimus, respondent. Nihil veró aptius, & convenientius ad extirpandas omnium peccatorum radices esse potest. Nam, cúm *a omne, quod est in mundo, concupiscentia carnis sit, aut concupiscentia oculorum, aut supervia vitæ*; nemo non videt, hisce tribus morbi causis totidem medicinas, priori scilicet jejunium, alteri eleemosynam, tertiæ orationem rectissimé opponi. Præterea, si eos etiam, qui peccatis nostris offenduntur, spectemus, facile erit intelligere, cur ad hæc tria potissimúm omnis Satisfactio referatur. Hi veró sunt Deus; proximus, & nos ipsi. Quare Deum oratione placamus, proximo eleemosyna satisfacimus, nos ipsos veró jejunio castigamus.

a 1. Joann. 2. 16.

75. *Afflictiones, quæ extrinsecus hominibus immittuntur, sunt etiam satisfactoriæ.*

Sed quoniam multæ, variæque ærumnæ, & calamitates, dum in hac vita sumus, nos premunt; illud maximé fideles docendi sunt, eos, qui patienti animo, quicquid laboriosi, & incommodi Deus immiserit, ferant, amplam satisfaciendi, & merendi materiam nactos esse: qui autem inviti, & repugnantes pœnam hujusmodi sustineant, omni Satisfactionis fructu privari, sed Dei tantúm peccata justo judicio ulciscentis animadversionem, & supplicium perferre.

Concil. Trid. sess. 14. c. 9. & can. 13.

76. *Unus pro alio satisfacere, non autem confiteri, aut conteri potest.*

In eo veró summa Dei bonitas, & clementia maximis laudibus, & gratiarum actionibus prædicanda est, qui humanæ imbecillitati hoc condonavit, ut unus posset pro altero satisfacere; quod quidem hujus patris Pœnitentiæ maximé proprium est. Ut enim, quod ad Contritionem, & Confessionem attinet, nemo pro altero dolere, aut confiteri potest; ita qui divina gratia præditi sunt, alterius nomine possunt, quod Deo debetur, persolvere. Quare fit, ut quodam pacto *b* alter alterius onera portare videatur. Nec veró de hoc cuiquam fidelium dubitandi locus relictus est, qui in Apostolorum Symbolo Sanctorum communionem confitemur. Nam, cúm omnes eodem Baptismo abluti Christo renascamur, eorumdem Sacra-

Alex. de Ales, 4. p. q. 84. memb. 1. art. 2. D. Thom. in 4. dist. 20. q. 1. art. 2. q. 3. De Pœnit. dist. 1. c. Quem pœnitet.

b Galat. 6. 2.

cramentorum participes simus, in primis veró ejusdem corporis, & Sanguinis Christi Domini cibo, & potu recreemur; hoc apertissimé demonstrat, *a* nos omnes esse ejusdem corporis membra. Quemadmodum igitur neque per suæ tantùm, sed etiam oculorum utilitatis causa munere suo fungitur; neque rursus, quod oculi videant, ad illorum propriam, sed ad communem omnium membrorum utilitatem referendum est: ita communia inter nos Satisfactionis officia existimari debent.

a Rom. 12. 4. 5. 1. Corinth. 12. Ephes. 16. 4. 47.

77. *Non omnis Satisfactionis virtus aliis communicari potest.*

Neque tamen id sine ulla exceptione verum est, si commoda omnia, quæ ex ea capiuntur, spectemus. Nam Satisfactionis opera medicinæ etiam, & curationes quædam sunt, quæ pœnitenti ad sanandos pravos animi affectus præscribuntur: quo quidem utilitatis fructu eos, qui per se non satisfaciunt, prorsus carere, perspicuum est. Hæc igitur de tribus Pœnitentiæ partibus, Contritione, Confessione, & Satisfactione copiosé, & dilucidé explicanda erunt.

Arist. in 2. Ethic. c. 3. Alex. de Ales, 4. p. q. 84. memb. 2. art. 2.

78. *Illi impendenda non est absolutio, qui rem ablatam restituere non promittit.*

Sed illud in primis à Sacerdotibus observari oportet, ut audita peccatorum Confessione, ante quam pœnitentem à peccatis absolvant, diligenter curent, ut si quid ille forté de re, aut de existimatione proximi detraxerit, cujus peccati damnandus esse meritó videatur, cumulata Satisfactione compenset. Nemo enim absolvendus est, nisi priús, quæ cujusque fuerint, restituere polliceatur. At quoniam multi sunt, quibus, etsi prolixé pollicentur, se officio satis esse facturos, tamen certum est, ac deliberatum nunquam promissa exolvere, omnino ii cogendi sunt, ut restituant; sæpeque illud Apostoli eis inculcandum est, ut *b Qui furabatur, jam non furetur; magis autem laboret, operando manibus suis quod bonum est, ut habeat unde tribuat necessitatem patienti.*

Alex. de Ales, 4. p. Summa Theologiæ q. 86. & alii Theologi.

b Ephes. 4. 28.

79. *Cujusmodi Satisfactio Pœnitenti sit imponenda.*

In irroganda autem Satisfactionis pœna Sacerdotes nihil sibi suo arbitratu statuendum esse, sed omnia justitia, prudentia, & pietate dirigenda existimabunt. Atque ut hac regula peccata metiri videantur, & pœnitentes scelerum suorum gravitatem magis agnoscant, operæ pretium erit interdum eis significare, quæ pœnæ quibusdam delictis, ex veterum Canonum præscripto, qui Pœnitentiales vocantur, constituæ sint. Igitur universæ Satisfactionis modum culpæ ratio temperabit. Sed ex omni Satisfactionum genere maximé convenit pœnitentibus præcipere, ut certis aliquot, & definitis diebus orationi va-

Juxta peccatorum qualitatem imponenda Satisfactio.

Trid. Synod. sess. 14. de Pœnit. c. 8. & can. 15. & de Pœnit. dist. 3. cap. Mensuram, & alia. Veterum canonum rigor subinde inculcandus. Vide, quæ eod. cap. sect. 60. notavimus.

Quæ satisfactio præcipué sit imponenda.

vacent, ac pro omnibus, & præsertim pro iis, qui ex hac vita in Domino decesserunt, preces Deo faciant. Hortari veró etiam eos oportet, ut sæpe eadem Satisfactionis opera à Sacerdote indicta ultro suscipiant, ac repetant; atque ita mores suos componant, ut iis omnibus, quæ ad Pœnitentiæ Sacramentum pertinent, diligenter absolutis, tamen virtutis Pœnitentiæ studia nunquam intermittant. Quód si interdum etiam ob publicam offensionem publica Pœnitentia præscribenda fuerit, quamvis eam pœnitens refugiat, ac deprecetur, non erit facilé audiendus: verúm persuadere ei oportebit, ut quæ tum sibi, tum aliis salutaria futura sunt, libenti, atque alacri animo (1) excipiat. Hæc de Pœnitentiæ Sacramento singulisque ejus partibus ita docenda erunt, ut non solúm ea fideles perfecté intelligant, sed etiam, juvante Domino, reipsa pié, & religiosé præstare animum inducant.

Publicam Pœnitentiam deprecanti non mox acquiescendum est. Vide sect. 67.

DE EXTREMÆ UNCTIONIS SACRAMENTO.

CAPUT VI.

1. *Quare Pastores animarum sæpius apud populum de Extremæ Unctionis Sacramento agere debeant.*

CUM sancta Scripturarum oracula ita doceant, *a In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, & in æternum non peccavis*, tacité Parochi admonentur, nullum tempus prætermittendum esse fidelium populum cohortandi, ut in assidua mortis meditatione versetur. Quoniam, autem Extremæ Unctionis Sacramentum non potest supremi illius diei memoriam conjunctam non habere, facilé intelligitur, de eo sæpius agendum esse, non solúm ob eam causam, quód illarum rerum mysteria, quæ ad sa-

Novissima sæpe meditanda, Consulatur sectio postrema, 7. art. Symb. Apost.
a Eccl. 7 40.
Deut. 32. 7.

(1) *Excipiat*) Ed. Pat. *suscipiat.*

salutem pertinent, aperire, & explicare maximé convenit: sed etiam quia fideles, *a* moriendi necessitatem omnibus propositam esse, animo repetentes, pravas cupiditates coercebunt. Quare fiet, ut in ipsa mortis expectatione minùs se perturbari sentiant; sed immortales Deo gratias agant, qui, ut Baptismi Sacramentum aditum nobis ad veram vitam patefecit, ita etiam, ut ex hac mortali vita docentes expeditiorem ad Cœlum viam haberemus, Extremæ Unctionis Sacramentum instituit.

a Rom. 5. 12. Heb. 9. 27.

2. *Quam ob rem istud Sacramentum Extrema Unctio appelletur.*

Ut igitur quæ ad eam explicationem magis necessaria sunt, eodem feré ordine, qui in aliis Sacramentis servatus est, exponantur; primum illud tradendum erit, hoc Sacramentum idcirco Extremam Unctionem appellatum esse, quód hæc omnium sacrarum Unctionum, quas Dominus Salvator noster Ecclesiæ suæ commendavit, (1) ultima administranda sit. Quare hæc ipsa Unctio à moribus nostris Sacramentum etiam Unctionis infirmorum, & Sacramentorum exeuntium dicta est: quibus vocabulis fideles in memoriam novissimi illius temporis facilé redire possunt.

Vide tit. de Sacra Unction. in Decretalibus.

3. *Quomodo Extremæ Unctioni propria Sacramenti ratio conveniat.*

Quód autem Extremæ Unctioni propria Sacramenti ratio conveniat, in primis explanandum est. Id veró perspicuum fiet, si verba, quibus Sanctus Jacobus Apostolus hujus Sacramenti legem promulgavit, attendamus. *Infirmatur quis in vobis*, *b* inquit, *inducat Presbyteros Ecclesiæ*, *& orent super eum*, *ungentes eum oleo in nomine Domini*, *& oratio fidei salvabit infirmum*, *& alleviabit eum Dominus*, *& si in peccatis sit*, *remittentur ei.* Nam, quód peccata condonari Apostolus affirmat, in eo declarat Sacramenti vim, & naturam. Hanc veró Catholicæ Ecclesiæ de Extrema Unctione perpetuam doctrinam fuisse, cúm alia plura Concilia testantur, tum à Tridentina Synodo hoc ita declaratum est, ut in eos omnes anathematis pœnam constituerit, qui aliter docere, aut sentire audeant. Ac Innocentius quoque primus hoc Sacramentum fidelibus maximé commendat.

Trid. Synod. sess. 14. de Extrem. Unct.

b Jacob. 5. 14. Marc. 6. 13. Conc. Const. Florent. Cabilonense cap. 48. Wormaciense cap. 72.

Eug. cap. 8.

4. *Cúm hic plures fiant Unctiones*, *an plura etiam ibidem dici Sacramenta debeant.*

Constanter itaque docendum est à Pastoribus, verum Sacramentum esse, ne plura, sed unum, quamvis per plu-

(1) *Ultima*) Edit. Pat. *ultimo.*

plures Unctiones administretur, quarum singulis propriæ preces, ac peculiaris forma adhibenda est. Unum veró est non partium continuatione, quæ dividi non possint, sed perfectione: cujusmodi sunt cetera omnia, quæ ex pluribus rebus constant. Nam quemadmodum domus quæ ex multis, & (1) diversis rebus composita est, una tantum forma perficitur; ita hoc Sacramentum, etsi ex pluribus rebus, & verbis constituitur, unum tamen signum est & unius rei, quam significat, efficientiam habet. Docebunt præterea Parochi, quæ sint hujus Sacramenti partes, elementum, inquam, & verbum. Hæc enim à Sancto *a* Jacobo prætermissa non sunt, in quibus singulis sua mysteria licet animadvertere.

Vide Scot. 4. dist. 23. ad 1. arg.

a Jacob. 5. 14.

5. *Quæ sit Extremæ Unctionis materia.*

Ejus igitur elementum, sive materia, quemadmodum Concilia, ac præcipué Tridentinum (2) decrevit, est oleum ab Episcopo consecratum, liquor scilicet, non ex quavis pingui, (3) & crasa natura, sed ex olearum baccis tantummodo expressus. Aptissimé autem hæc materia illud significat, quod vi Sacramenti interiús in anima efficitur. Nam ut oleum ad mitigandos corporis dolores magnopere proficit; ita Sacramenti virtus animæ tristitiam, ac dolorem minuit. Oleum præterea sanitatem restituit, hilaritatem affert, & lumine tanquam pabulum præbet; tum veró ad recreandas defatigati corporis vires maximé accomodatum est. Quæ omnia, quid in ægroto divina virtute per hujus Sacramenti administrationem efficiatur, declarant. Hæc de materia satis sint.

Conc. Trid. sess. 14. de Sacram. Extremæ Unctionis c. 1. Amb. super Beati Immaculati serm. 14. Theophylactus. Marc. 6.

6. *Qua forma perficiatur hoc Sacramentum.*

Forma veró Sacramenti est verbum, & solemnis illa precatio, quam Sacerdos ad singulas Unctiones adhibet, cúm inquit: *Per istam sanctam Unctionem indulgeat tibi Deus, quidquid oculorum, sive narium, sive tactus vitio deliquisti.* Quód autem hæc vera sit, & propria hujus Sacramenti forma, Sanctus Jacobus Apostolus significat, cúm ait: *b* *Et orent super eum : : : Et oratio fidei salvabit infirmum.* Ex quo licet cognoscere, formam precationis modo proferendam esse, tametsi, quibus potisimúm verbis concipienda sit, Apostolus non expresserit. Verum hoc ad nos fideli Patrum traditione permanavit, ita ut omnes Ecclesiæ eam formæ rationem retineant, qua om-

Conc. Trid. ut sup.

b Jacob. c. p. 5. 15.

---

(1) *Diversis rebus*) Edit. Pat. *diversis partibus.*

(2) *Decrevit*) Edit. Pat. *decrevere.*

(3) *Natura*) multo rectius Edit. Pat. *materia.*

Ecclesia Romana omnium Ecclesiarum mater, & magistra. dist. 12. cap. Non decet, & de Summa Trinit. cap. Damnamus.

omnium mater, & magistra Sancta Ecclesia Romana utitur. Nam etsi aliqui nonnulla verba immutant, cúm pro *Indulgeat tibi Deus*, ponunt, *Remittat*, vel *Parcat*, interdum etiam *Sanet*, *quidquid commisisti*: tamen, quoniam nulla fit sententiæ immutatio, constat, eandem ab omnibus formam religiosé servari.

7. *Cur bujus Sacramenti forma precationis modo contineatur.*

Bonav. in 4. dist. 25. art. 1. q. 4.

Nec veró quisquam miretur, cur factum sit, ut aliorum Sacramentorum forma vel absoluté significet, quod efficit, ut cúm dicimus, *Ego te baptizo*, ut *Signo te signo Crucis*, vel tanquam ab imperantibus pronuncietur, ut cúm in Sacramento Ordinis administrando dicitur, *Accipite potestatem*; hæc una veró Extremæ Unctionis forma precatione quadam absolvatur. Id enim optimo jure constitutum est: nam cúm hoc Sacramentum propterea adhibeatur, ut præter spiritualem gratiam, quam tribuit, sanitatem etiam restituat ægrotis; tamen, quia nos semper sequitur, ut ægri à morbis convalescant, ob eam causam precatione forma conficitur, ut à Dei benignitate id impetremus, quod Sacramenti vis constanti, & perpetuo ordine efficere non solet. Adhibentur autem ritus proprii in hujus quoque Sacramenti administratione: sed eorum maxima pars precationes continet, quibus Sacerdos ad ægroti salutem impetrandam utitur. Nullum enim est aliud Sacramentum, quod pluribus precibus conficiatur: ac recté quidem, quoniam eo potissimúm tempore fideles piis obsecrationibus adjuvandi sunt. Quare & alii omnes, quos tum adesse contigerit, & præcipué Porochi debent orare Deum ex animo, & ejus misericordiæ laborantis vitam, & salutem omni studio commendare.

Extrema Unctione non tantúm animus, sed etiam corpus interdum curatur.
Synod. Trid. sess. 15. de Extrema Unctione c. & can. 2.

Cur in hoc Sacramento tot preces adhibeantur.

8. *Quinam bujus Sacramenti sit auctor.*

Verúm, cúm demonstratum sit, Extremam Unctionem veré, & proprié in Sacramentorum numero habendam esse, illud etiam sequitur, ejus institutionem à Christo Domino profectam esse: quæ postea à Sancto *a* Jacobo Apostolo fidelibus proposita, & promulgata est. Quamquam idem Salvator hujus Unctionis specimem quoddam dedisse visus est, cúm Discipulos suos binos, & binos ante faciem suam misit. De illis enim apud Evangelistam ita scriptum est. *b Exeuntes prædicabant, ut Pœnitentiam agerent, & Dæmonia multa ejiciebant, & ungebant oleo multos ægros, & sanabant*; quam quidem Unctionem non ab Apostolis inventam, sed à Domino præceptam, non naturali aliqua virtute præditam, sed mysticam, potiús, ad sanandos animos, quám ad corpora cu-

Trid. Synod. sess. ead. in Doctrin. de Sacram. Extrem. Unctio, cap. 1. & probat. D. Thom. in 4. dist. 23. art. 1. q. 3.
a Jacob. 5. 24.

b Marc. 6. 12.
Extremæ Unctionis usus Apostolis à Domino est imperatus.
D. Bernard. in vita Malach. Conc. Meld. c. 1.

curanda institutam fuisse, credendum est. Quam rem Sancti Dionysius, Ambrosius, Chrysostomus, & Gregorius Magnus asserunt; ut nullo modo dubitandum sit, quin hoc unum ex septem Ecclesiæ Catholicæ Sacramentis summa cum religione accipere oporteat.

Dionys. lib. de Eccles. Hierar. cap. 6. Amb. de his, qui mysteriis initiantur. Chrys. lib. 3. de Sacerdotio.

9. *Extrema Unctio quibus administranda sit.*

Sed docendi sunt fideles, quamvis hoc Sacramentum ad omnes pertineat, quædam tamen hominum genera excipi, quibus administrandum non sit. Ac primum excipiuntur, qui sano, & firmo corpore sunt. Iis enim Extremam Unctionem tribuendam non esse, & Apostolus docet, cùm inquit, *a Infirmatur quis in vobis*, & ratio ostendit: siquidem ob eam rem instituta est, non modó ut animæ, sed etiam ut corpori medicinam afferat. Cùm igitur illi tantúm, qui morbo laborant, curatione indigeant, idcirco iis etiam, qui adeo periculosé ægrotare videntur, ut ne supremus illis vité dies instet, metuendum sit, hoc Sacramentum præberi debet. In quo tamen gravissimé peccant, qui illud tempus ægroti ungendi observare solent, cúm jam omni salutis spe amissa, vita, & sensibus carere incipiat. Constat enim, ad uberiorem Sacramenti gratiam percipiendam plurimum valere, si ægrotus, cúm in eo adhuc integra mens, & ratio viget, fidemque, & religiosam animi voluntatem afferre potest, sacro oleo liniatur. Quare Parochis animadvertendum est, ut eo potissimúm tempore cœlestem medicinam adhibeant, illam quidem semper vi sua admodum salutarem, cúm eorum etiam pietate, & religione, qui curandi sunt, magis profuturam intellexerit.

Primo firmi, & sani excluduntur. D. Thom. in 4. dist. 23. q. 2. art. 2. q. 1.

a Jacob. 5.

Nemini igitur, qui gravi morbo affectus non sit, Sacramentum Unctionis dare licet, tametsi vitæ periculum adeat, vel quia periculosam navigationem paret, vel quia periculum initurus sit, à quo certa mors illi impendat, vel etiam si capitis damnatus ad supplicium raperetur. Omnes præterea, qui rationis usu caret, ad hoc Sacramentum suscipiendum apti non sunt: & pueri, qui nulla peccata admittunt, quorum reliquias sanare hujus Sacramenti remedio opus sit: amentes item, & furiosi, nisi interdum rationis usum haberent, & eo potissimúm tempore pii animi significationem darent, peterentque, ut sacro oleo ungerentur. Nam qui ab ipso ortu nunquam mentis, & orationis compos fuit, ungendus non est, secus veró, si ægrotus, cúm mente adhuc integra hujus Sacramenti particeps fieri voluisset, postea in insaniam, & furorem incidit.

Sano periculum mortis adeunti non detur Extrema Unctio.

Secundo pueri, & insani non sunt inungendi. Bon. Card. in 4. dist. 22. art. 2. q. 2.

10.

10. *Quæ corporis partes hic debeant inungi.*

Trid. Synod. de Extrema Unctione sess. 14. c. 3. & can. 3.

Non sunt autem omnes corporis partes ungendæ, sed eæ tantùm, quas veluti sensuum instrumenta natura homini attribuit; oculi propter visionem, aures propter auditum, nares propter odoratum, os propter gustum, vel sermonem, manus propter tactum, qui tametsi toto corpore æquabiliter fusus est, in ea tamen parte maximé viget. Hunc autem ungendi ritum universalis Ecclesia retinet, atque etiam hujus Sacramenti naturæ optimé convenit, medicamenti enim est instar. Ac quoniam in corporis morbis, quamvis universum corpus malé affectum sit, tamen illi tantùm parti curatio adhibetur, à qua tanquam à fonte, & origine, morbus manat; idcirco non totum corpus, sed ea membra, in quibus potissimùm sentiendi vis eminet, renes etiam, veluti voluptatis, & libidinis sedes, unguntur, tum pedes, qui nobis ingressus, & ad locum movendi principium sunt.

Scot. 4. Sent. dist. 23. q. unica.

11. *Extrema Unctio iterari potest.*

In una eademque ægrotatione non est iteranda Unctio D. Thom. in 4. dist. 23. q. 1. art. 4.

In quibus illud observare oportet, in una, eademque ægrotatione, cùm æger in eodem vitæ periculo positus est, semel tantùm ungendum esse. Quód si post susceptam hanc Unctionem æger convaluerit, quoties postea in id vitæ discrimen inciderit, toties ejusdem Sacramenti subsidium ei poterit adhiberi. Ex quo patet, in eorum Sacramentorum numero, quæ iterari solent, reponendum esse.

12. *Qua religione, & præparatione debeat istud Sacramentum suscipi.*

Primò. Unctione præeat Eucharistiæ, & Pœnitentiæ Sacramentum.

Quoniam veró omni studio curare oportet, ne quid Sacramenti gratiam impediat, ei veró nihil magis adversatur, quàm alicujus peccati mortiferi conscientia; servanda est Catholicæ Ecclesiæ perpetua consuetudo, ut ante Extremam Unctionem Pœnitentiæ, & Eucharistiæ Sacramentum administretur.

Secundò est firma fide suscipienda.

Ac deinde ægroto persuadere Parochi studeant ut ea fide se ungendum Sacerdoti præbeat, qua olim, qui ab Apostolis sanandi erant, se ipsos offerre consueverant. In primis autem animæ salus, deinde corporis valetudo, cum illa adjunctione, si ea ad æternam gloriam profutura sit, expetenda est. Nec veró dubitare fideles debent, quin sanctæ illæ, & solemnes preces à Deo audiantur, quibus Sacerdos non suam, sed Ecclesiæ, & Domini nostri Jesu Christi personam gerens utitur. Qua una maximé re cohortandi sunt, ut hujus saluberrimi olei Sacramentum sancté, & religiosé sibi administrandum curent, cúm & acrior pugna instare, & vires tum animi, tum corporis deficere videantur.

Tertiò tempestivé est adhibenda.

13.

13. *Quo ministrante hoc Sacramentum percipiendum sit.*

Jam veró quis Extremæ Unctionis minister sit, ab eodem Apostolo, qui Domini Legem promulgavit, didicimus. Ait enim, *a Inducat Presbyteros*, quo nomine non eos significat, qui ætate provectiores sunt, quemadmodum sapienter Trid. Synodus (1) exposuit, aut qui in populo principem locum obtinent, sed Sacerdotes, qui ab ipsis Episcopis per manuum inpositionem rité ordinati sunt. Sacerdoti igitur hujus Sacramenti administratio commissa est. Neque tamen ex sanctæ Ecclesiæ decreto cuivis Sacerdoti, sed proprio Pastori, qui jurisdictionem habeat, sive alteri, cui ille ejus muneris fungendi potestatem fecerit, hoc Sacramentum administrare licet. Illud veré maximé animadvertendum est, Sacerdotem in ea administratione, quemadmodum etiam in aliis Sacramentis fit, Christi Domini nostri, & sanctæ Ecclesiæ ejus sponsæ personam sustinere.

a Jacob. 5. 14. Trid. Synod. sess. 14. de Extrema Unction. c. 3. & can. 4. vide item D. Thom. in 4. dist. 23. q. 1. art. 2. Bonav. in 4. dist. 23. art. 2. q. 1.

14. *Qui fructus hujus Sacramenti usu ad homines redeant.*

Explicandæ etiam sunt accuratiús utilitates, quas ex hoc Sacramento capimus, ut si nihil aliud fideles ad ejus usum possit allicere, ipsa saltem utilitate ducantur: cúm ita comparatum sit, ut omnia feré nostris commodis metiamur. Docebunt igitur Pastores, hoc Sacramento gratiam tribui, quæ peccata, & in primis quidem leviora, & ut communi nomine appellantur, venialia remittit. Exitiales enim culpæ Pœnitentiæ Sacramento tolluntur. Neque enim hoc Sacramentum primario loco ad graviorum criminum remissionem institutum est, sed Baptismus tantúm, & Pœnitentia vi sua hoc efficiunt.

Trid. Synod. ibid. cap. 2. Prima utilitas est, quod peccata venialia delet. Vide Conc Trid. c. 2. de Extrem. Unct. & can. 2. sess. 14.

Altera est sacræ Unctionis utilitas, quód animam à languore, & infirmitate, quam ex peccatis contraxit, & à cæteris omnibus peccati reliquiis liberat. Tempus autem huic curationi opportunissimum existimandum est, cúm gravi morbo afflictamur, ac vitæ periculum impendet. Etenim homini natura insitum est, ut nihil in rebus humanis æqué, ac mortem pertimescat. Auget autem magnopere hunc timorem præteritorum scelerum memoria, cum præsertim gravissima conscientiæ nostræ accusatio nos urgeat. Ut enim scriptum est, *b venient in cogitationem peccatorum suorum timidi, & traducent illos ex adverso iniquitates ipsorum.*

Secundo animum confirmat.

Quo tempore hoc Sacramentum sit suscipiendum Trid. Syn. ibid. cap. 3.

b Sapient. 4. 26.

Deinde illa cura, & cogitatio vehementer angit, quod paulo post *c* stare oporteat ante Tribunal Dei, à quo de

c Rom. 14. 10. 2. Cor. 5. 10.

(1) *Exposuit*) Edit. Patav. *exponit.*

de nobis justissima pro eo, ac meriti fuerimus, sententia ferenda sit. Sæpe autem evenit, ut fideles hoc terrore perculsi se miris modis exagitari sentiant. Nihil autem (1) ad mortis tranquillitatem magis conducit, quàm si tristitiam abjiciamus, & læto animo *a* Domini adventum expectemus, paratique simus, *b* depositum nostrum, quandocunque illud à nobis repetere voluerit, libenter reddere. Ut igitur hac sollicitudine fidelium mentes liberentur, animusque pio, & sancto gaudio repleatur, Extremæ Unctionis Sacramentum efficit.

a Tit. 2. 13.
b 2. Timot. 1. 12.

15. *Quomodo in animæ exitu Dæmones nobis insidientur.*

Præterea aliud etiam, quod meritó omnium maximum videri potest, ex eo consequimur. Nam, etsi humani generis Hostis, *c* quoad vivimus, nunquam desinit de interitu, & eximio nostro cogitare; nullo tamen tempore, ut nos omnino perdat, ac, si fieri possit, spem nobis divinæ misericordiæ eripiat, vehementiùs omnes nervos contendit, quám cum supremum vitæ diem appropinquare animadverterit. Quamobrem fidelibus arma, & vires hoc Sacramento subministrantur, quibus Adversarii vim, & impetum frangere, & illi fortiter repugnare possint. Allevatur enim, & erigitur ægri animus divinæ bonitatis spe; eaque confirmatus morbi incommoda omnia fert leviús, ac ipsius Dæmonis *d* calcaneo insidiantis artificium, & calliditatem faciliús eludit.

c 1. Pet. 5. 8. Tertio adversus Diaboli insultus nos munit, vide Cyr. Alex. in lib. de Exitu animæ. Greg. lib. 24. Moral. c. 17. & 18. Joann. Clim. in lib. de 30. gradib. gratiæ.

d Genes. 3. 15. Psalm. 48. & 55.

16. *Quomodo ex hoc Sacramento possit corporis sanitas accedere.*

Accedit postremó, si quidem profutura sit, etiam corporis sanitas. Quód si ægroti eo tempore etiam minús consequuntur, id quidem non Sacramenti vitio, sed ob eam potiús causam evenire, credendum est, quod eorum magna pars, vel qui sacro oleo perunguntur, vel à quibus administratur, fides infirmior est. Testatur enim *e* Evangelista, Dominum apud suos multas virtutes non fecisse propter incredulitatem illorum. Quanquam etiam rectè dici potest, Christianam Religionem, ex quo altiús tanquam radices egit in animis hominum, minus jam hujusmodi miraculorum adminiculis indigere, quam olim nascentis Ecclesiæ initio necessaria esse viderentur. Sed tamen hoc loco fides magnopere excitanda erit. Utcunque enim, quod ad corporis valetudinem attinet, Dei con-

Quarto sanitas corporis, si ita expediat, redditur.

e Matth. 13. 58. Marc. 6. 7. Greg. Hom. 29. in Evangelia.

Fides, & spes ægrotantium hoc Sacramento suscepto est erigenda.

---

(1) *Ad mortis tranquillitatem*) Ed. Patav. ann. 1714. *ad mentis tranquillitatem*, quod cum proximé antecedentibus magis concordare videtur.

consilio, & voluntate ceciderit, certa spe niti fideles debent, se hujus sacri olei virtute spiritualem sanitatem consequuturos esse, futurumque, ut, si eos vita decedere contingat, præclaræ illius vocis fructum percipiant, qua scriptum est, *a Beati mortui, qui in Domino moriuntur.* Hæc de Extremæ Unctionis Sacramento breviter quidem dicta sunt; verùm, si hæc ipsa rerum capita à Pastoribus latiùs, & ea, qua decet, diligentia explanata erunt, dubitandum non est, quin fideles ex hac doctrina maximum pietatis fructum percipiant.

a Apoc. 14. 11.

DE ORDINIS
SACRAMENTO.

CAPUT VII.

1. Cur Parochi magna diligentia Sacramenti Ordinis doctrinam populo exponere debeant

Omnia alia Sacramenta ab Ordinis Sacramento pendent.

SI quis aliorum Sacramentorum naturam, & rationem diligenter considerarit, facilè perspiciet, ea omnia ab Ordinis Sacramento ita pendere, ut sine illo partim confici, & administrari nullo modo queant, partim solemni cæremonia, & religioso quodam ritu, ac cultu carere videantur. Quare necesse est, ut Pastores institutam Sacramentorum doctrinam persequentes, eo diligentiùs de Ordinis etiam Sacramento sibi agendum arbitrentur.

Utilitas doctrin. de Ordinis Sacramento.

Proderit autem maximè hæc explicatio, primum quidem illis ipsis, deinde aliis, qui Ecclesiasticæ vitæ rationem ingressi sunt, postremò etiam fideli populo: ipsis, quòd, dum in hujus argumenti tractatione versantur, *b* ad eam gratiam excitandam, quam hoc Sacramento adepti sunt, magis commoventur; aliis, qui in sortem Domini vocati sunt, partim ut eodem pietatis studio afficiantur, partim verò, ut earum rerum cognitionem percipiant, quibus instructi viam sibi ad ulteriores gradus faciliùs munire possint: reliquis autem fidelibus, primum quidem ut intelligant, quo honore digni

b 2. Timoth. 1. 4.

sint Ecclesiæ ministri: deinde, quoniam sæpe contingit, ut multi adsint, vel qui spe liberos suos adhuc infantes Ecclesiæ ministerio destinarint, vel qui sua sponte, & voluntate illud vitæ genus sequi velint, quos certé ignorare minimé æquum est, quæ præcipué ad hanc rationem pertinent.

2. *Nulla dignitas Sacerdotii Ordine in terris excellentior.*

Vide Ignatium in ep. ad Smyr. Amb. lib. 5. ep. 32. Chrys. Hom. 60. ad Pop. Antioch. & in Matth. Homil. 83. Greg. Naz. orat. 17. ad suos Cives. Naz. Exod. c. 22. 28.

Primum itaque fidelibus tradendum est, quanta sit hujus instituti, si summum ejus gradum, hoc est Sacerdotium spectemus, nobilitas, & excellentia. Nam, cúm Episcopi, & Sacerdotes tanquam Dei interpretes, & internuncii quidam sint, qui ejus nomine divinam Legem, & vitæ præcepta homines edocent, & ipsius Dei personam in terris gerunt, perspicuum est, eam esse illorum functionem, qua nulla major excogitari possit. Quare meritó non solúm *a* Angeli, sed *b* Dii etiam, quód Dei immortalis vim, & Numen apud nos teneant, appellantur. Quamvis autem omni tempore summam dignitatem obtinuerint, tamen Novi Testamenti Sacerdotes cæteris omnibus honore longé antecellunt. Potestas enim tum Corpus, & Sanguinem Domini nostri conficiendi, & offerendi, tum peccata remitendi, quæ illis collata est, humanam quoque rationem, atque intelligentiam superat, nedum ei aliquid par, & simile in terris inveniri queat,

a Malach. 7.
b Exod. 22. 28.

3. *Qui divinitus ad Sacerdotium, ministeriaque Ecclesiastica vocati censeantur.*

Deinde veró, quemadmodum *c* Salvator noster à Patre, *d* Apostoli autem, ac Discipuli in universum mundum à Christo Domino missi sunt, ita quotidie Sacerdotes eadem, qua illi potestate præditi, *e* ad consummationem Sanctorum in opus ministerii, in ædificationem Corporis Christi mittuntur. Hujus igitur tanti officii onus nemini temeré imponendum est, sed iis tantúm, qui illud vitæ sanctitate, doctrina, fide, prudentia sustinere possint. *f* Nec veró *quisquam sibi sumat honorem, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron.* Vocati autem à Deo dicuntur, qui à legitimis Ecclesiæ ministris vocantur. Nam qui in hoc ministerium se ipsos arroganter inferunt, atque intrudunt, de his Dominum intellexisse, docendum est, cúm inquit, *g Non mittebam Prophetas, & ipsi currebant*: quo quidem hominum genere nihil infelicius, ac miserius, nihil Ecclesiæ Dei calamitosius esse potest.

c Joann. 3. 17. & 4. 23. 24.
d Joann. 20. 21. Matth. 28. 19.
e Ephes. 4. 12.
Quales diligendi ad Sacerdotium, latiús tractatur sect. 26. istius capitis. Trid. Synod. sess. 23. de Ordine c. 3. & can. 7.
f Heb. 5. 4. vide 2. Paralip. 26. 16.
Vocati à Deo qui dicantur.

g Hierem. 23. 21. Vide ejusdem c. 14. v. 14. & 27. v. 15. & cap. 29. v. 9.

4. *Quinam judicandi sint perperam ad Ordines sacros accedere, & aliunde in Ecclesiam ingredi.*

Quanta circunspectione ad Sacros Ordines accedendum.

Sed quoniam in omni actione suscipienda magnopere re-

refert, quem sibi quisque finem constituat (optimo enim fine posito, rectè omnia consequuntur) de hoc in primis, qui sacris initiari volunt, admonendi sunt, ut nihil sibi tanto munere indignum proponant: qui quidem locus eo diligentiùs tractandus erit, quo graviùs hoc tempore ea in re peccare fideles solent. Alii enim eo consilio ad hanc vivendi rationem se convertunt, ut quæ ad victum, vestitumque necessaria sunt, parent; ita ut præter quæstum nihil aliud in Sacerdotio, quemadmodum vulgo cæteri homines in quovis sordidi artificii genere, spectare videantur. Quamvis enim ex Apostoli sententia *a* natura, & divina Lex jubeat, ut qui alteri servit, ex altari vivat, tamen *b* quæstus, & lucri causa ad altare accedere maximum sacrilegium est. Alios honorum cupiditas, & ambitio ad Sacerdotalem ordinem ducit. Alii veró, ut divitiis affluant, initiari volunt: cujus quidem rei illud argumento est, quód, nisi opulentum aliquod Ecclesiasticum Beneficium iis deferatur, nullam Sacri Ordinis cogitationem habent. Hi veró sunt, quos Salvator noster *c* Mercenarios appellat, & quos *d* Ezechiel dicebat, semet ipsos, & non oves pascere, quorum turpitudo, & improbitas non solúm Sacerdotali Ordini magnas tenebras (1) offundit, ita ut jam nihil feré à fideli populo haberi possit contemptius, & abjectius; verúm etiam efficit, ut ipsi nihil amplius ex Sacerdotio consequantur, quàm Judas ex Apostolatus munere, quod illi sempiternum exitium attulit. Illi autem *e* ostio in Ecclesiam introire meritó dicuntur, qui à Deo legitimé vocati, Ecclesiastica munera ejus unius rei causa suscipiunt, ut Dei honori inserviant.

Quæstus causa ad Sacerdotium aspirare sacrilegium est.

a 1. Cor. 9. 8. 10. 11. Deut. 18. v. 1. 2. 25. v. 4.
b Tim. 3. 8.

Honorum aut divitiarum spe ad Sacerdotium procedere perniciosissimum est.

c Joann. 10. 12. 5.
d Ezech. 34. 8.

Ambitione, & avaritia eorum, qui veré sunt mercenarii, quantum viluerit Sacerdotium.

e Joann. 10. 12.

Qui ad Ecclesiasticas functiones per ostium adeant.

5. *Qui per Ordines sacros se Ecclesiæ dedicarunt, qua parte cæteros è populo superare, & excellere debeant.*

Neque tamen hoc ita accipiendum est, quasi eadem Lex æqué omnibus non sit imposita. Homines enim ob eam rem conditi sunt, ut Deum colant: quod præcipué fideles, qui Baptismi gratiam consequuti sunt, *f* ex toto corde, ex tota anima, & ex totis viribus præstare debent. Verúm qui Ordinis Sacramento initiari volunt, hoc sibi proponant opus est, ut non solúm Dei gloriam in omnibus rebus quærant (quod quidem cúm omnibus, tum maximé fidelibus commune esse constat) sed etiam, ut alicui certo Ecclesiæ ministerio addicti, in

Grandis infelicitas, si talis fuerit Sacerdos, qualis populus. Oseæ. 4.

f Deut. 7. 5. Matth. 22. 37. Lucæ 10. 26.

(1) *Offundit*) ita Edit. Patav. multó rectiús, quàm *offudit* in Edit. Rom. Ven. Lovan. Lugd.

a Lucæ 1. 74. 72.

in *a* sanctitate, & justitia illi serviant. Nam ut in exercitu omnes quidem milites Imperatoris legibus parent, sed inter eos tamen alius Centurio, alius Præfectus est, alii alia munera obeunt, ita quamvis omnes fideles pietatem, & innocentiam omni studio sectari debeant (quibus rebus maximé Deus colitur) eos tamen, qui Ordinis Sacramento sunt initiati, præcipua quædam munera, & functiones in Ecclesia exequi oportet. Nam *b* & sacra pro se ipsis, & pro omni populo faciunt, & *c* divinæ Legis vim tradunt, ad eamque prompto, & alacri animo servandam fideles hortantur, & instituunt, *d* & Christi Domini Sacramenta, quibus omnis gratia impertitur, & augetur, administrant, &, ut uno verbo complectamur, à reliquo populo segregati, in omnium longé maximo, & præstantissimo ministerio se exercent. His igitur explicatis, accedent Parochi ad ea tradenda, quæ propria hujus Sacramenti sunt; ut intelligant fideles, *qui* in Ecclesiasticum Ordinem cooptari volunt, ad quodnam officii genus vocentur, quantaque ipsi Ecclesiæ, ejusque ministris potestas divinitus tributa sit.

b Heb. 5. 3.
c Lev. 10. 11. Deut. 17. 8. 9. & 21 6. Vide Conc. Tolet. 11. c. 2. & Carthag. 4. c. 20. & Conc. Trid. sess. 5. c. 2. de Reform. & sess. 24. c. 4.
d 1. Cor. 4. v. 1.

6. *Quotuplex sit potestas Ecclesiastica.*

Ea autem duplex est, Ordinis, & Jurisdictionis. Ordinis potestas ad verum Christi Domini Corpus in sacrosancta Eucharistia refertur: Jurisdictionis veró potestas tota in Christi corpore mystico versatur. Ad eam enim spectat Christianum populum gubernare, & moderari, & ad æternam, cœlestemque beatitudinem dirigere.

Conc. Trid. sess. 24. cap. 6. & 7.

7. *Ordinis potestas ad quæ se extendat.*

Verúm Ordinis potestas non solúm consecrandæ Eucharistiæ vim, & potestatem continet, sed ad eam accipiendam hominum animos præparat, & idoneos reddit, ceteraque omnia complectitur, quæ ad Eucharistiam quovis modo referri possunt. Ejus veró plura ex Sacris Litteris testimonia afferri possunt: sed illa præclara, & gravissima sunt, quæ apud Sanctos Joannem, & Matthæum leguntur. Inquit enim Dominus, *e Sicut misit me Pater, & ego mitto vos; accipite Spiritum Sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt*; & *f Amen dico vobis, quæcunque alligaveritis super terram, erunt ligata & in cœlo, & quæcunque solveritis super terram, erunt soluta & in cœlo.* Quæ quidem loca à Pastoribus ex Sanctorum Patrum doctrina, & auctoritate explanata, maximum veritati lumen afferre poterunt.

D. Thom. in 4. dist. 24. q. 1. art. 1.

e Joann. 20. 21. 23. Act. 13. 3. & 14. 21. Tim. 12. 2. Tim. 1. 7. Heb. 13. 7. 1.
f Matth. 18. 18.

8.

8. *Christi Sacerdotium Legis naturæ, vel etiam Moysis Sacerdotio sublimius est.*

Hæc autem potestas plurimum illi præstat, quæ in naturæ Lege certis hominibus, qui res sacras curarent, tributa est. Nam & illa ætas, quæ scriptam Legem antecessit, suum Sacerdotium, suamque potestatem spiritualem habuerit necesse est, cùm Legem habuisse satis constet. Hæc duo enim ita conjuncta esse testatur Apostolus, *a* ut eorum altero translato, simul etiam alterum transferri necesse sit. Cùm igitur naturali instinctu homines agnoscerent, Deum colendum esse, consequens erat, ut in quavis Republica aliqui sacrorum, & divini cultus procurationi præficerentur, quorum potestas aliquo modo spiritualis diceretur.

Conc. Trid. sess. 22. cap. 1. Ubi est lex, ibi & Sacerdotium. Sess. 23. Trid. Syn. de Ordin. cap. 1.

a Heb. 7. 12. Abel fuit Sacerdos, omnesque primogenitos fuisse Sacerdotes, scribit Hieron. in Tradit. Heb.

Eadem etiam potestate populus Israeliticus non caruit, quæ tametsi dignitate superior fuit, quàm illa, qua in Lege naturæ Sacerdotes præditi erant, *b* longè tamen inferior; quàm Legis Evangelicæ spiritualis potestas, existimanda est. Hæc enim cœlestis est, omnemque Angelorum etiam virtutem superat: neque à Sacerdotio Mosaico, sed à Christo Domino, *c* qui non secundum Aaron Sacerdos fuit, sed secundum ordinem Melchisedech, ortum habet. Is enim, qui summa potestate gratiam tribuendi, & peccata remittendi præditus fuit, hanc potestatem (1) quamvis virtute definitam, & Sacramentis adstrictam, Ecclesiæ suæ reliquit. Quare ad eam exercendam certi ministri instituti sunt, & solemni religione consecrati: quæ quidem Consecratio Ordinis Sacramentum, vel sacra Ordinatio vocatur.

b Heb. 8. 11.

c Psalm. 109. 4. Heb. 5. & 7. 17.

9. *Quid sit Ordo, & cur functio Ecclesiastica Ordo vocetur.*

Placuit autem Sanctis Patribus hoc vocabulo uti, quod latissimam significationem habet, ut dignitatem, & excellentiam ministrorum Dei indicarent. Est enim Ordo, si propriam ejus vim, & notionem accipiamus, dispositio superiorum, & inferiorum rerum, quæ inter se ita aptæ sunt, ut una ad alteram referatur. Cùm itaque in hoc ministerio multi sint gradus, & variæ functiones, omnia verò certa ratione distributa sint, & collocata, rectè, & commodè Ordinis nomen ei impositum videtur.

Similem definitionem Ordinis habet Aug. in lib. 19. de Civit. Dei c. 13.

10.

(1) *Quamvis*) ita legendum est, ut habet Ed. Patav. non *quavis*, quemadmodum præ se ferunt Editiones Rom. & Ven. ann. 1586.

10. *Ordo veri nominis est Sacramentum.*

Conc. Trid. sess. 23. de Ordin. c. 1. 3. & c. 3. 4. & 5.

Quód autem inter cætera Ecclesiæ Sacramenta sacra Ordinatio numeranda sit, Sancta Tridentina Synodus ratione illa, quæ sæpius repetita est, comprobavit. Nam, cúm Sacramentum sit rei sacræ signum, id veró, quod hac Consecratione extrinsecus sit, gratiam, & potestatem significet, quæ illi tribuitur, qui consecratur, omnino sequi perspicuum est, Ordinem veré, ac proprié Sacramentum dicendum esse. Quare Episcopus ei calicem cum vino, & aqua & patenam cum pane porrigens, qui Sacerdos ordinatur, inquit, *Accipe potestatem offerendi Sacrificium*, &c. quibus verbis semper docuit Ecclesia, dum materia exhibetur, potestatem consecrandæ Eucharistiæ charactere animo impresso tradi, cui gratia adjuncta sit, ad illud munus rite, & legitimé obeundum. Quod Apostolus his verbis declarat: a *Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum; non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis, & dilectionis, & sobrietatis.*

a 2. Tim. 1. 7. Vide Theoph. in eundem locum

11. *Quare in Ecclesia plures sint instituti ministrorum Ordines.*

Trid. Syn. de Ord. can. 2. 6.

Jam veró, ut sacræ Synodi verbis utamur, cúm divina res sit tanti Sacerdotii administratio, consentaneum fuit, quó digniús, & majori cum veneratione exerceri posset, ut in Ecclesiæ ordinatissima dispositione plures essent, & diversi ministrorum Ordines, qui Sacerdotio ex officio deservirent, atque hi quidem ita distributi, ut qui jam clericali Tonsura insigniti essent, per minores ad majores ascenderent.

12. *Quot sint Ordines ministrorum Ecclesiæ, quaque ratione communiter distribuantur.*

Functio omnis Ecclesiastica, quæ sacra Ordinatione instituitur, septenario numero concluditur. Horum Ordinum meminerunt Dion. lib. Hier. Eccl. c. 3. Conc. Carthag. IV. cap. 6. Ignat. in Epist. ad Antioch. Cajus P. in sua Ep. Conc. Rom. sub Sylvestro, & al. Quomodo hæc Ordinum sufficientia colligatur, vide Div. Bonav. 4. dist. 22. art. 2. q. 4.

Docendum igitur erit, hosce omnes Ordines septenario numero contineri, semperque ita à Catholica Ecclesia traditum esse: quorum nomina hæc sunt, Ostiarius, Lector, Exorcista, Acolytus, Subdiaconus, Diaconus, Sacerdos. Hunc autem ministrorum numerum recté ita definitum esse, probari potest propter ea ministeria, quæ ad sacrosanctum Missæ Sacrificium, & Eucharistiam vel conficiendam, vel administrandam, cujus causa præcipué sunt instituta, necessaria videntur. Ex his alii majores, qui etiam sacri dicuntur, alii minores sunt. Majores, vel sacri sunt Ordo Sacerdotalis, Diaconatus, & Subdiaconatus: ad minores referuntur Acolyti, Exorcistæ, Lectores, Ostiarii: de quorum singulis pauca dicenda sunt, ut habeant Parochi, unde eos potissimum instituant, quos noverint aliquo Ordine initiandos esse.

13.

13. *Quid clericalis Tonsura Clericique nomen sibi velint.*

Incipiendum autem est à prima Tonsura, quam quidem docere oportet, quandam præparationem esse ad Ordines accipiendos. Ut enim homines ad Baptismum Exorcismis, ad Matrimonium sponsalibus præparari solent, ita cùm tonso capillo Deo dedicantur, tamquam aditus ad Ordinis Sacramentum illis aperitur. Declaratur enim qualis esse debeat, qui sacris imbui cupit. Nam Clerici nomen, quod ei tunc primùm imponitur, ab eo deductum est, quod Dominum sortem, & hæreditatem suam habere incipiat, velut qui in Hebræorum populo divino cultui mancipati erant, quibus vetuit Dominus aliquam agrorum partem (1) in terra Promissionis distribui, cùm inquit, *a Ego pars, & hæreditas tua.* Ac quamvis id omnibus fidelibus commune sit, præcipua tamen ratione iis conveniat necesse est, qui se Dei ministerio consecrarunt.

Hier. Ep. 2. ad Nep. & habetur 12. q. 1. c. Clericus.

Quam integra debeat esse Clericorum vita, diserte ostenditur sess. 14. Conc. Trid. Decr. de Reform. in Proœmio, & sess. 22. de Reform. c. 1.

a Num. 18. 20. Deut. 10. 9. & 18. 2.

14. *Quare Clerici rotunda corona in capite insigniantur.*

Tondentur verò capilli ad coronæ speciem, & similitudinem, quam perpetuo conservare oportet, & ut quisque in altiori deinceps Ordinis gradu collocatur, sic ejus orbis forma latior circumscribi debet. Quod quidem ex Apostolorum traditione acceptum esse docet Ecclesia, cum de hujusmodi tondendi more Sancti Dionysius Areopagita, Augustinus, Hieronymus, vetustissimi, & gravissimi Patres, meminerit.

Quod Clericorum capita tondeantur, ex Apostolica traditione manavit.

Dionys. de Eccl. Hier. c. 10.

Primùm autem omnium ferunt Apostolorum Principem eam consuetudinem induxisse ad memoriam coronæ, quæ ex spinis contexta Salvatoris nostri capiti fuit imposita, ut quod impii ad Christi ignominiam, & cruciatum excogitarunt, eo Apostoli ad decus, & gloriam uterentur, simulque significarent, curandum esse à ministris Ecclesiæ, ut omnibus in rebus Christi Domini nostri speciem, & figuram gerant.

Quanquam nonnulli (2) asserant, hac nota regiam dignitatem declarari, quæ iis maximè, qui in sortem Domini vocati sunt videtur convenire. Quod enim Petrus Apostolus fideli populo tribuit, *b Vos genus electum, regale Sacerdotium, gens sancta*, peculari quadam, & magis propria ratione ad Ecclesiasticos ministros pertinere, facilè intelligimus.

b 1. Pet. 2. 2.

Et-

---

(1) *In terra Promissionis*) juxta Ed. Pat. non *in terram*, ut habet Edit. Rom.

(2) *Asserant*) Ed. Pat. *asserunt*.

Arist. 3. Physic. text. 75.

Etsi non desunt, qui vel perfectioris vitæ professionem à Clericis susceptam circuli figura, quæ omnium perfectissima est significari existiment, vel externarum rerum conceptionem, animique ab omnibus humanis curis vacuitatem declarari putent, quód capilli, supervacaneum quiddam in corpore, tondeantur.

15. *Quæ sit Ostiariorum functio.*

De hoc munere agit Conc. Tol. c. 9. & habetur dist. 23. c. Ostiarius.

Post primam Tonsuram ad Ostiarii Ordinem primus gradus fieri consuevit. Ejus munus est, Templi claves, & januam custodire, & aditu Templi arcere eos, quibus ingredi interdictum erat. Ad sanctum etiam Missæ Sacrificium assistebat, curaturus, ne quis propriùs, quám par esset, ad sacram aram accederet, & Sacerdotem rem divinam facientem interpellarent. Alia etiam ministeria illi commissa erant, ut ex tribus, qui (1) ad ejus Consecrationem adhibentur, perspici potest. Nam Episcopus claves ex altari acceptas ei tradens, quem Ostiarium vult (2) instituere, *Sic age*, inquit *quasi redditurus Deo rationem pro his rebus, quæ his clavibus recluduntur.* Magnam autem in antiqua Ecclesia hujus Ordinis dignitatem fuisse, ex eo intelligitur, quod his temporibus in Ecclesia servari animadvertimus. Nam Thesaurarii officium, qui erat idem Sacrarii custos, quod ad Ostiarios pertinebat, inter honestiores Ecclesiæ functiones etiam nunc habetur.

Quanta dignitas Ostiariorum.
Thesaurarii, & custodes Sacrarii inter Ostiarios sunt enumerandi.

16. *Quodnam sit in Ecclesia Lectoris officium.*

De hoc munere vide locis supra citatos.
Quomodo autem fuerit Ordo Lectorum, vel unus Arsenius Divus Athanasii Lector, de quo tam multa Ecclesiastici historiographi scribunt, docere potest. Sed iis etiam antiquiores Cyp. Ep. 33. & Tert. de Præscipt. c. 41. Lectorum meminerunt.

Secundus Ordinis gradus est Lectoris munus. Ad eum pertinet in Ecclesia veteris, & novi Testamenti libros clara voce, & distincta recitare, præsertim vero eos, qui inter nocturnam Psalmodiam legi solent. Ejus quoque partes erant, prima religionis Christianæ rudimenta fidelibus tradere. Episcopus itaque præsente populo in ejus Ordinatione librum, quo descripta sunt, quæ ad hanc functionem attinet, illi tradens, inquit, *Accipe, & esto verbi Dei relator, habiturus; si fideliter, & utiliter impleveris officium tuum, partem cum iis, qui verbum Dei bené ministrarunt ab initio.*

17. *Exorcistis quid ex officio incumbat.*

De iisdem agunt auctores supra memorati. Petrus item, qui cum Marcelino sub Diocletiano passus est, ab hoc munere Exorcista dictus est.

Tertius Ordo est Exorcistarum, quibus potestas data est nomen Domini invocandi in eos, qui ab immundis Spiritibus obsidentur. Quare Episcopus, cúm eos instituit, librum in quo Exorcismi continentur, eis porrigit usus ea for-

(1) *Ad ejus Consecrationem*) vel potiús *in ejus Consecratione* ut habet Ed. Pat.

(2) *Instituere*) Ed. Pat. *constituere.*

formula verborum, *Accipe, & commenda memoriæ & habe potestatem manus imponendi super Energumenos, sive Baptizatos, sive Catechumenos.*

18. *Quæ sint Acolyti partes.*

Acolytorum quartus est gradus, & ultimus eorum omnium qui minores, & non sacri appellantur. Eorum munus est ministros majores Subdiaconos, & Diaconos in altaris ministerio assectari, eisque operam dare. Præterea lumina deferunt, & asservant, cum Missæ Sacrificium celebratur, præcipué veró cúm Evangelium legitur: ex quo Ceroferarii alio nomine vocati sunt. Cum itaque ordinantur, his ritus ab Episcopo servari consuevit. Primúm quidem, postquam eos officii sui diligenter admonuit, lumina eorum singulis tradit in hunc modum: *Accipe ceroferarium cum cereo, & scias, te ad accendenda Ecclesiæ luminaria mancipari in nomine Domini*: deinde (1) item urceolos vacuos, quibus aqua, & vinum in Sacrificio ministratur: *Accipe urceolos ad suggerendum vinum, & aquam in Eucharistiam Sanguinis Christi, in nomine Domini.*

Idem, qui sup. & Cyp. Epist. 55. ejus gradus meminerunt. Quidam autem ex veteribus vocant eos Acolytos, quasi Latiné dicas non prohibitos: alii vocant Acoluthos, quasi pedissequos aliorum majorum ministrorum.

19. *Quodnam sit Subdiaconi ministerium, ac cujusmodi ritus in ejus Consecratiòne adhibeatur.*

A minoribus Ordinibus, iisdemque non sacris, de quibus hactenus dictum est, ad majores, & sacros legitimus aditus, & ascensus patet. In eorum primo gradu Subdiaconus collocatur, cujus munus est, ut nomen ipsum declarat, Diacono ad altare inservire. Sacra enim lintea, vasa panem, & vinum, ad Sacrificii usum necessaria, parare debet. Nunc Episcopo, & Sacerdoti aquam præbet, cúm manus in Missæ Sacrificio abluunt. Epistolam etiam, quæ olim à Diacono in Missa recitabatur, Subdiaconus legit, ac tanquam testis ad sacrum assistit, prohibetque, ne Sacerdos sacra faciens, à quopiam perturbari possit. Hæc autem, quæ ad Subdiaconi ministerium spectant, ex solemnibus cæremoniis, quæ in illius Consecratione adhibentur, licet cognoscere. Primúm enim Episcopus legem perpetuæ continentiæ huic Ordini impositam esse, admonet, edicitque, neminem in Subdiaconorum Ordinem cooptandum esse, cui ultro hanc legem accipere non sit propositum; deinde post solemnem Littaniarum præcationem, quæ Subdiaconi munera, & functiones sint, enumerant, atque exponit. His peractis, eorum singuli, qui ordinantur, ab Episcopo quidem cali-

De Subdiaconis præter auctores supra citatos scribit Cypr. ep. 24. & ep. 42.
Subdiacono lex perpetuæ continentiæ imponitur. dist. 27. c. Presbyteris, item can. Apost. 25. Conc. Carthag. II. can. 2. & V. & can. 3. & Rom. sub Sylvestro I. can. 2. Aurelat. II. can. 2. Aurelat. III. can. 2. & Liber. Canon. 33. & multa alia. Leo in ep. 82. ad Anastasium.

(1) *Item)* Ed. Pat. *etiam*, quam quidem lectionem Romanæ longé antepono.

licem, & sacram patenam accipiunt, ab Archidiacono veró (ut intelligatur, Subdiaconum Diaconi officio subservire) urceolos vino, & aqua plenos, una cum lebete & linteolo, quo manus absterguntur, dicente Episcopo: *Videte, cujusmodi ministerium vobis traditur: ideo vos admoneo, ut ita vos exhibeatis, ut Deo placere possitis.* Adduntur præterea aliæ preces. Ad extremum, cúm Episcopus sacris vestibus Subdiaconum ornavit, ad quarum singulas propria verba, & cæremoniæ adhibentur, tradit ei Epistolarum librum, ac dicit: *Accipe librum Epistolarum, & habe potestatem legendi eas in Ecclesia sancta Dei tam pro vivis, quám pro defunctis.*

20. *Quod sit Diaconi munus.*

De Diaconis scribunt, Lucas in Actis c. 6. Paul. Philipp. 1. 1. 1. Tim. 3. 8. 12. Amb. lib. 1. Offic. c. 41.

Secundum autem Sacrorum Ordinum gradu Diaconus obtinet: cujus ministerium latiús patet, sanctiúsque semper habitum est. Ad eum enim pertinet Episcopum perpetuo sequi, concionantem custodire, eique, Sacerdoti sacra faciente, vel alia Sacramenta administranti præstó esse, & in Missæ Sacrificio Evangelium legere.

Diaconi dispensabant pecunias Ecclesiæ. Actor. 6. Leo in serm. de S. Laurent.

Olim veró fidelium animos sæpius excitabat, ut sacra attenderent, Sanguinem etiam Domini ministrabat, in quibus Ecclesiis ea consuetudo erat, ut fideles Eucharistiam sub utraque specie sumerent. Diacono præterea Ecclesiasticorum bonorum dispensatio commissa erat, ut unicuique necessaria ad victum subministraret.

Diaconi sunt oculi Episc. Clem. Epist. 1. ad Jacob. frat. Dom. habetur, dist. 93. cap. Diaconi Conc. Trid. sess. 24. in Decret. de Reform. c. 14.

Ad Diaconum etiam attinet, tanquam Episcopi oculum, pervestigare, quinam in urbe pié, & religiosé quive secus vitam traducant; qui ad Sacrificium, & Concionem statis temporibus conveniat, qui rursus non conveniant: ut, cúm de omnibus Episcopum certiorem fecerit, ille vel privatim unumquemque hortari, & admonere, vel palam corrigere, & objurgare possit, uti se magis profecturum intellexerit. Catechumenorum etiam nomina recitare debet, & eos, qui Ordinis Sacramento initiandi sunt, ante Episcopum statuere.

* Diaconos concionari potuisse, docet in primis exemplum Stephani. Actor. 6. & Philipp. Actor. 8. & S. Vincentii, teste D. Aug. serm. 2. de S. Vincentio prædicante.

a 1. Tim. 3. 7. 8.

Licet ei præterea, si absit Episcopus, & Sacerdos, * Evangelium explanare, non tamen è superiori loco, ut intelligatur, hoc ejus proprium munus non esse.

21. *Quales Diaconi eligendi sint.*

Quanta veró diligentia adhibenda sit, ne quis eo munere indignus ad hunc Ordinis gradum ascendat, Apostolus ostendit, *a* cúm Timotheum Diaconi mores, virtutem, & integritatem exposuit. Hoc idem satis etiam declarant ritus, & solemnes cæremoniæ, quibus ab Episcopo consecratur. Pluribus enim, & sanctioribus precibus ad Diaconi, quam ad Subdiaconi Ordinationem utitur

tur Episcopus, & alia addit sacrarum vestium ornamenta. Præterea manus ei imponit; quod quidem ab *a* Apostolis factitatum esse, legimus, cùm primos Diaconos instituerunt. Denique Evangeliorum librum ei tradit, his verbis: *Accipe potestatem legendi Evangelium in Ecclesia Dei tam pro vivis, quàm pro defunctis in nomine Domini.*

a Actor. 6. 6. Diaconos etiam olim legere consuevisse Ev. testatur Hier. ep. 48. ad Sabin.

22. *Quæ sit dignitas, & amplitudo Sacerdotii.*

Sess. 23. Conc. Trid. per totam, & c. Sit rector, dist. 43. & c. Pastoralis, 7. q. 1.

Cur Sacerdotes olim Presbyteri sint dicti. Prima ratio.

Tertius, omniumque Sacrorum Ordinum summus gradus est Sacerdotium. Qui verò illo præditi sunt, eos veteres Patres duobus nominibus vocare solent. Interdum enim Presbyteros appellant, quod Græcè seniores significat, non solum propter ætatis maturitatem, quæ huic Ordini maximè necessaria est, sed multò magis propter morum gravitatem, doctrinam, & prudentiam. Ut enim scriptum est, *b Senectus venerabilis est, non diuturna, neque annorum numero computata: cani autem sunt sensus hominis, & ætas senectutis vita immaculata.* Interdum verò Sacerdotes vocant, tum quia Deo consecrati sunt, tum quia ad eos pertinet Sacramenta administrare, sacrasque res, & divinas tractare.

b Sap. 4. 8.

Altera ratio.

23. *Quotuplex sit cùm novæ, tum veteris Legis Sacerdotium.*

Omnes fideles quomodo sint Sacerdotes, & quas hostias offerant.

Amb. lib. 4. de Sacrament. c. 1. Basil. serm. 2. de Bapt. 68.

Sed quoniam duplex Sacerdotium in Sacris Litteris describitur, alterum interius, alterum externum, utrumque distinguendum est, ut, de quo hoc loco intelligatur, à Pastoribus explicari possit. Quòd igitur ad interius Sacerdotium attinet, omnes fideles, postquam salutari aqua abluti sunt, Sacerdotes dicuntur, præcipuè verò justi, qui spiritum Dei habent, & divinæ gratiæ beneficio Jesu Christi summi Sacerdotis viva membra effecti sunt. Hi enim *c* fide, quæ charitate inflammatur, in altari mentis suæ *d* spirituales Deo hostias immolant: *e* quo in genere bonæ omnes, & honestæ actiones, quas ad Dei gloriam referunt, numerandæ sunt. Quare in Apocalypsi ita legimus: *f Christus lavit nos à peccatis nostris in Sanguine suo, & fecit nos regnum, & Sacerdotes Deo, & Patri suo.* In quam sententiam ab Apostolorum Principe dictum est: *g Ipsi tanquam lapides vivi superædificamini, domus spiritualis, Sacerdotium sanctum, offerentes spirituales hostias acceptabiles Deo per Jesum Christum.* Et Apostolus nos hortatur, ut, *h exhibeamus corpora nostra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem,* * *rationabile obsequium nostrum.* David item multò ante dixerat: *i Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum, & humiliatum Deus non despicies.* Quæ omnia ad interius Sacerdotium spectare, facilè intelligitur.

c D. Aug. lib. 10. de Civit. Dei c. 6. Leo serm. 2. de Aniversar. Pontificatus.
d Galat. 5. 6.
e 1. Petr. 2. 5.
f Apoc. 1. 5. & 6.
g 1. Pet. 2. 5.
h Rom. 12. 1.
* Alii legunt rationale.
i Psalm. 50. 19.

24.

24. *Præter interius Sacerdotium aliud esse externum, demonstratur.*

Externum Sacerdotium non cadit in omnes Christianos.
Trid. Synod. de Ordine sess. 23. c. 1. & can. 1.
Duplex Sacerdotium in veteri Lege etiam invenitur.

Externum veró Sacerdotium non omnium fidelium multitudini, sed certis hominibus convenit, qui legitima manuum impositione, solemnibusque sanctæ Ecclesiæ cæremoniis institui, & Deo consecrari, ad aliquod proprium, sacrumque ministerium adscribuntur. Hoc Sacerdotii discrimen in veteri etiam Lege observari potest. Nam de interiori Davidem locutum esse paulo anté demonstratum est. Externi veró, nemo ignorare potest, *a* quám multa Dominus Moysi, & Aaroni præcepta dederit. Præterea universam Leviticam Tribum ministerio Templi adscripsit; ac lege cavit, *b* ne quis ex alia Tribu in eam functionem se inferre auderet. Quare *c* Ozias Rex lepra à Domino percussus, quód Sacerdotale munus usurpasset, arrogantiæ & sacrilegii sui gravissimas pœnas dedit. Quia igitur eandem Sacerdotii distinctionem in Lege Evangelica licet animadvertere, docendi erunt fideles, nunc de externo Sacerdotio agi, quod certis hominibus attributum est. Hoc enim tantummodo ad Ordinis Sacramentum pertinet.

a Exod. 28. & 29. & 40. & Levit. & alibi sæpe.
b Num. 3. 10.
c 2. Paralip. 22.

Sacramentum Ordinis respectu externi Sacrificii institutum.

25. *Quæ sint Sacerdotum propriæ functiones.*

Cæremoniæ, quæ in consecratione Sacerdotum adhibentur, explicantur.

Sacerdotis igitur munus est Deo sacrificium facere, & Ecclesiastica Sacramenta administrare, quemadmodum ex Consecrationis ritibus perspicitur. Nam Episcopus, cúm aliquem Sacerdotem instituit, primúm quidem manus ei uná cum omnibus Sacerdotibus, qui adsunt, imponit deinde stolam humeris aptans, eam ante pectus in crucis formam componit, quo quidem declaratur, Sacerdotem *d* virtute indui ex alto, qua possit crucem Christi Domini, *e* & jugum suave divinæ Legis perferre, eamque non verbis solúm, sed vitæ (1) sanctissimé actæ exemplo tradere. Postea manus sacro oleo inungit: tum veró calicem cum vino, & patenam cum hostia tradit, dicens: *Accipe potestatem offerendi Sacrificium Deo, Missasque celebrandi tam pro vivis, quám pro defunctis*: quibus cæremoniis, & verbis interpres, ac mediator Dei, & hominum constituitur; quæ præcipua Sacerdotis functio existimanda est. Ad extremum veró manibus iterum ejus capiti impositis, *Accipe*, inquit, *Spiritum Sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt*: eique cœlestem illam, quam

d Lucæ 24. 49.
e Matth. 11. 30.

(1) *Sanctissimé actæ.*) reliquæ omnes Edit. *Sanctissimé, & honestissimé actæ.*

quam Dominus discipulis suis dedit, *a* peccata retinendi, ac remittendi potestatem tribuit. Hæc veró sunt Sacerdotalis Ordinis propria, & precipua munera.

a Joann. 20. 23.

26. *Quamvis unus sit Sacerdotii Ordo, non tamen unus est Sacerdotum gradus.*

Primus gradus Sacerdotum inferiorum.

Qui tametsi unus est, varios tamen dignitatis, & potestatis gradus habet. Primus est eorum, qui Sacerdotes simpliciter vocantur, quorum functiones hactenus declaratæ sunt.

Secundus gradus est Episcoporum, seu Pontificum.

Secundus est Episcoporum, qui singulis Episcopatibus præpositi sunt, ut non solúm ceteros Ecclesiæ ministros, sed fidelem populum regant, & eorum saluti summa cum vigilantia, & cura prospiciant. Quare in Sacris Litteris Pastores ovium sæpe appellantur: quorum munus, & officium Paulus descripsit, *b* ut in Apostolorum actis legimus, in ea concione, quam ad Ephesios habuit. Itemque à Petro Apostolorum Principe *c* divina quædam Episcopalis ministerii regula tradita est; ad quam, si Episcopi actiones suas dirigere studeant, dubitandum non erit, quin Pastores boni & sint, & habeantur. Sed iidem Episcopi, & Pontifices dicuntur, accepto ab Ethnicis nomine, qui Principes Sacerdotum Pontifices appellare consueverunt.

b Actor. 20. 28. 29. 30.

c 1. Pet. 5. 2. 3.

Tertius est Archiepiscoporum, seu Metropolitanorum, qui licet Jurisdictione, Ordinatione tamen ab Episcopis non differunt.

Tertius gradus est Archiepiscoporum, qui pluribus Episcopis presunt; qui Metropolitani etiam vocantur, quod illarum urbium antistites sit, quæ tanquam matres habeantur illius provinciæ. Quare superiorem, quam Episcopi, locum, & ampliorem potestatem habent, tametsi ab Episcopis Ordinatione nil differunt.

Quartus gradus est Patriarcharum, qui quatuor olim in tota Ecclesia numerabantur, iique dignitate impares.

In quarto gradu Patriarchæ collocantur, idest primi supremique Patres.

27. *De sedibus antiquis Patriarcharum.*

Olim in universa Ecclesia præter summum Romanum Pontificem, quatuor tantum Patriarchæ munerabantur, neque omnes tamen dignitate pares. Nam Constantinopolitanus, etsi ad eum post omnes alios hic honos delatus est tamen ob Imperii majestatem altiorem locum obtinuit. Proximus est Alexandrinus, cujus Ecclesiam Marcus Evangelista jussu Principis Apostolorum fundavit. Tertius Antiochenus, ubi Petrus sedem primó locavit. Extremum gradum habet Hierosolymitanus, quam Ecclesiam Jacobus frater Domini rexit.

Constantinopolitanus Patriarcha post Rom. dist. 22. cap. Constantinopolitanæ & c. Renovantes. De reliquis sedibus Patriarchalibus vide Conc. Nicen. c. 6.

28. *Romanus Pontifex omnium est Episcoporum maximus, idque jure divino.*

Præter hos omnes Catholica Ecclesia Romanum Pontificem Maximum, quem in Ephesina Synodo Cyrillus Ale-

Primatus Roman. Pontificis non humani, sed divini est juris. Vide

Anacl. ep. 3. c. 4. & habetur, dist. 22. c. Sacrosancta, & Greg. lib. 7. ep. 63. & 64.

Alexandrinus Archiepiscopum, totius orbis terrarum Patrem, & Patriarcham appellat, semper venerata est. Cúm enim in Petri Apostolorum Principis Chatedra sedeat, in qua usque ad vitæ finem sedisse constat, summum in eo dignitatis gradum, & Jurisdictionis amplitudinem, non quidem ullis Synodicis, aut aliis humanis constitutionibus, sed divinitús datam agnoscit. Quamobrem, omnium fidelium, & Episcoporum, ceterorumque Antistitum, quocumque illi munere, & potestate præditi sint, pater, ac moderator, universali Ecclesiæ, ut Petri successor, Christique Domini verus, & legitimus (1) Vicarius præsidet. Ex his itaque Pastores docebunt, & quæ sint Ecclesiasticorum Ordinum, ac gradum præcipua munera, & functiones, & quis hujus Sacramenti minister sit.

29. *Quis sit legitimus Sacramenti Ordinis minister.*

Trid. Syn. de Ordine, sess. 23. c. 3. Decret. de Reformat. cap. 10. idque docent Concil. Antioc. cap. 10. Ancyra 12. Epiph. hær. 75. Hier. Ep. 85. Damasc. & Leo Epist. 88.

Constat enim, ab Episcopum eam administrationem pertinere: quod etiam sanctorum Litterarum auctoritate, certissima traditione, omnium Patrum testimonio, Conciliorum decretis, sanctæ Ecclesiæ usu, & consuetudine facile erit comprobare. Quamvis autem nonnullis Abbatibus permissum sit, ut minores, & non sacros Ordines interdum administrent; tamen hoc proprium Episcopi munus esse, nemo dubitat, cui uni ex omnibus, præterea nemini, licet reliquis Ordinibus, qui majores, & sacri dicuntur, initiare. Nam Subdiaconos, Diaconos, & Sacerdotes unus tantum Episcopus ordinat. Episcopi ex Apostolorum traditione, quæ perpetuó in Ecclesia custodita est, à tribus Episcopis consecratur.

30. *Cur in promovendis ad Ordines singularis probitas requiratur.*

Sequitur nunc, ut explicetur, quinam ad hoc Sacramentum, in primisque ad Sacerdotalem Ordinem (2) apti sunt, & quæ in eis potissimum requirantur. Ex hoc enim difficile non erit statuere, quid in aliis Ordinibus dandis pro cujusque officio, & dignitate observare oporteat. Maximam autem in hoc Sacramento cautionem adhibendam esse, ita colligitur, quód cetera gratiam ad illorum sanctificationem, & usum tribuunt, à quibus percipiuntur: at veró qui sacris initiantur, ob eam rem cœlestis gratiæ participes fiunt, ut eorum ministeria Ecclesiæ, atque adeo omnium hominum saluti consulatur. Ex

---

(1) *Vicarius præsidet*) Ed. Pat. *Vicarius in terris præsidet.*

(2) *Apti sunt*) melius in Ed. Patav. *apti sint.*

Ex quo factum esse, intelligimus, ut satis tantummodo diebus, quibus etiam solemnia jejunia ex vetustissimo Catholicæ Ecclesiæ more indicuntur, Ordinationes fiant; ut scilicet fidelis populus ejusmodi sacrarum rerum ministros piis, & sanctis precationibus à Deo impetret, qui ad tanti ministerii potestatem rectè, & cum Ecclesiæ utilitate gerendam aptiores esse videantur.

Dionys. lib. de Eccles. Hierarch. cap. 3. Ordines cur statis diebus jejuniorum præcipuè instituantur. Quæ sint tempora à jure statuta, habetur, dist. 15 cap. In fine, ex Gelas. ad Episc. per Lucaniam, ep. 1. cap. 13. & Greg. lib. 2. ep. 3. & de Temporibus Ordinationum.

31. *Quanta vitæ, & morum integritas in ordinando requiratur.*

Primùm itaque in eo qui Sacerdos creandus est, vitæ, & morum integritas commendetur magnopere oportet, non solùm quia, si alicujus mortiferi peccati conscius se initiari curet, vel etiam patiatur, novo se, & maximo scelere obstringit, sed etiam quia virtutis, & innocentiæ lumen aliis præferre debet. Ea de re quid Apostolus *a* Tito, & *b* Timothæo præcipiat, Pastoribus declarandum erit, & simul illud docendum, ea corporis vitia, *c* quæ in veteri Lege ex Domini præscriptione aliquem ab altaris ministerio excludebant, in Evangelica Lege ad animæ vitia præcipuè transferenda esse. Quare sanctam illam consuetudinem in Ecclesia servari animadvertimus, ut, qui sacris initiandi sunt, priùs Pœnitentiæ Sacramento conscientiam purgare diligenter studeant.

a Tit. 1. 7.
b 1. Tim. 3. 8. 9. per totum.
c Levit. 21. 17. 18. 19. 20.

Greg. part. 1. Pastor. Cart. cap. 11.

32. *In Sacerdote quæ, & quanta doctrina requiratur.*

Præterea in Sacerdote non solùm ea cognitio requirenda est, quæ ad Sacramentorum usum, & tractationem pertinet, sed etiam sacrarum Litterarum scientia ita instructum esse oportet, ut populo Christianæ fidei mysteria, & divinæ Legis præcepta tradere, ad virtutem, & pietatem incitare, à vitiis revocare fideles possit. Sacerdotis enim duo sunt munera: quorum alterum est, ut Sacramenta rite conficiat, & administret, alterum, ut populum fidei suæ commissum iis rebus, & institutis, quæ ad salutem necessaria sunt, erudiat. Malachias enim ita testatur: *d Labia Sacerdotis custodient scientiam, & Legem requirent ex ore ejus, quia Angelus Domini exercituum est.* Ut igitur in horum altero, si mediocri cognitione sit ornatus, præstare, quod debet, possit, alterum certè non vulgarem, sed exquisitam potiùs doctrinam desiderat: quamvis æquè ab omnibus Sacerdotibus summa reconditarum rerum scientia non exigatur, sed quæ ad suscepti officii, & ministerii functionem unicuique satis esse possit.

Duo Sacerdotis munera.

d Malach. 2. 7.

33. *Quinam ad Sacerdotii dignitatem non sint admittendi.*

Pueris autem, & furiosis, vel amentibus, quód usu rationis carent, hoc Sacramentum dandum non est, quamvis, si iis quoque administraretur, Sacramenti characterem in eorum animam imprimi, certó credendum sit. Qui veró ætatis annus in singulis Ordinibus sit expectandus, ex sacri Tridentini Concilii Decretis facile erit cognoscere.

Trid. Syn. sess. 23. cap. 12. de Reform.

Excipiuntur etiam servi. Neque enim divino cultui dedicari debet, qui non sui juris, sed in alterius potestate est.

Viri præterea sanguinum, & homicidæ, quia Ecclesiastica lege repelluntur, atque irregulares sunt.

Spurii quoque, & ii omnes, qui ex legitimis nuptiis non sunt procreati. Decet enim, ut, qui sacris addicuntur, nihil in se habeant, quo ab aliis meritó contemni, ac despici posse videantur.

Ad extremum etiam admitti non debent, *qui aliquo insigni corporis vitio deformes, aut manci sunt.* Ea enim fœditas, & debilitatio tum offensionem habet, tum veró Sacramentorum administrationem impediat necesse est.

34. *Qui sint præcipui hujus Sacramenti effectus.*

Primus effectus est santificatio illius, qui ordinatur. Vide Conc. Flor.

Sed jam his rebus expositis, superest, ut Pastores doceant, qui sint hujus Sacramenti effectus. Constat veró, quamvis Ordinis Sacramentum, ut antea dictum est, maximé ad Ecclesiæ utilitatem, & pulchritudinem spectet, tamen in ejus quoque anima, qui sacris initiatur, sanctificationis gratiam efficere, qua idoneus, habilisque ad recté (1) munus suum fungendum, Sacramentaque administranda reddatur: quemadmodum etiam Baptismi gratia quilibet ad alia Sacramenta percipienda aptus efficitur.

Secundus, gradibus quibusdam homines provehi ad offerendum Domino novi Testamenti Sacrificium.

Aliam quoque gratiam hoc Sacramento tribui perspicuum est, præcipuam videlicet potestatem, quæ ad sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum refertur: in Sacerdote quidem plenam, & perfectam, ut qui Domini nostri corpus, & Sanguinem unus potest conficere: in aliis veró inferiorum Ordinum ministris majorem minoremve, quo quisque ministerio suo magis, minúsve ad Altaris Sacramenta accedit. Atque (2) hæc etiam Character spiritualis dicitur, quód qui sacris imbuti sunt, interiori quadam nota animæ impressa, ab aliis fidelibus distinguantur, ac divino cultui mancipentur. Ad quam Apos-

Qnomodo Ordinis Sacramentum characterem imprimat. Trid. Synod. sess. 23. de Ordine, cap. 3. can. 4.

(1) *Munus suum*) Edit. Pat. & Lovan. *munere suo.*
(2) *Hæc etiam*) Ed. Pat. & Lovan. *hæc potestas etiam.*

Apostolus videtur spectasse, cùm ad Timothæum ait: *a Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterii*; & alibi: *b Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum.* Hæc de Ordinis Sacramento satis dicta sint. Potiora enim tantùm rerum capita Pastoribus tradere professi sumus, ut illis fidelis populi docendi, & in Christiana pietate erudiendi argumenta suppeditarent.

a 1. Tim. 4. 14.

b 2. Tim. 1. 6.

DE MATRIMONII SACRAMENTO.

CAPUT VIII.

1. *Cur Parochi sedulò debeant invigilare, ut populus Christianus Matrimonii naturam, & sanctitatem cognitam habeat.*

QUoniam Pastoribus beata, & perfecta Christiani populi vita proposita esse debet, iis quidem maximè optandum esset, quod Apostolus se cupere ad Corinthios scribebat his verbis: *c Volo enim omnes vos esse sicut me ipsum*, nimirum ut omnes continentiæ virtutem sectarentur, nihil enim beatius in hac vita fidelibus potest contingere, quàm ut animus nulla mundi cura distractus, sedataque, & restincta omni carnis libidine, in uno pietatis studio, & rerum cœlestium cogitatione conquiescat. Sed quoniam, ut idem Apostolus testatur: *d Unusquisque proprium donum habet ex Deo: alius quidem sic, alius verò sic*; & Matrimonium magnis, & divinis bonis ornatum est, ita ut inter alia Catholicæ Ecclesiæ Sacramenta verè, & propriè numeretur, ac *e* Dominus nuptiarum celebritatem præsentia sua honestarit; satis apparet, ejus doctrinam tradendam esse: cùm præsertim liceat animadvertere, tum Sanctum *f* Paulum, tum Apostolorum *g* Principem, quæ non solùm ad dignitatem, sed etiam ad officia Matrimonii pertinebant, pluribus locis accuratè scripta reliquisse. Divino enim spiritu afflati optimè intelligebant, quanta, & quàm multa

Doctrina de Sacram. Matrimonii, & Canones, subjectis decem capitibus de ejusdem reformatione, explicantur initio sess. 24. Trident. Synod.

c 1. Cor. 7. 7.

Castitatis excellentia non in omnes cadit.

d 1. Cor. 7. 7. Fulg. Epist. 3. ad Probam cap. 9.

e Joann. 2. 2. 3.

Utilitas doctrinæ de Matrimonio.

f 1. Cor. 7. per tot. Eph. 5. 22. Coloss. 3. 15.

g 1. Pet. 2. 2. Dam. lib. 3.

ta commoda ad Christianam societatem pervenire possent, si fideles Matrimonii sanctitatem cognitam haberent, & inviolatam servarent: contra veró ea ignorata, vel neglecta, plurimas, maximasque calamitates, & detrimenta in Ecclesiam importari. Primúm itaque Matrimonii natura, & vis explicanda est. Nam cúm vitia sæpe honesti similitudinem gerant, cavere oportet, ne fideles falsa Matrimonii specie decepti, turpitudine, & nefariis libidinibus animam commaculent. Cujus rei declarandæ causa à nominis significatione ordiendum est.

2. *Qua propter sancta illa copula Matrimonii, Conjugii, aut Nuptiarum nominibus exprimatur.*

Matrimonium unde dicatur.
Aug. 19. cont. Faust. c. 26.

Matrimonium ab eo dicitur, quód fœmina idcirco maximé nubere debet, ut mater fiat, vel quia prolem concipere, parere, educare matris munus est. *Conjugium* quoque à conjungendo appellatur, quód *legitima mulier* cum viro quasi uno jugo adstringatur. Præterea Nuptiæ, quia, ut inquit S. Ambros. pudoris gratia puellæ se obnuberent: quo etiam declarari videbatur, viris obedientes, subjectasque esse oportere.

S. Amb. lib. 1. de Abraham, cap. 9. in fine.

3. *Quid sit Matrimonium.*

Mag. in 4. dist. 7. & Grat. 27. q. 2. in princ. quæst.

Ita veró ex communi Theologorum sententia definitur: *Matrimonium est viri, & mulieris maritalis conjunctio inter legitimas personas, individuam vitæ consuetudinem retinens.* Cujus definitionis partes ut planiús intelligantur, docendum est, quamvis hæc omnia in perfecto Matrimonio insint, consensus videlicet interior, pactio externa verbis expresa, obligatio, & vinculum, quod ex ea pactione efficitur, & conjugum copulatio, qua Matrimonium consummatur, nihil horum tamen Matrimonii vim, & rationem proprié, habere, nisi obligationem illam, & nexum, qui *conjunctionis* vocabulo significatus est. Additur veró, *maritalis*, quoniam aliam pactionum genera, quibus viri, & mulieres obligantur, ut sibi mutuam operam præstent, vel pretii, vel alterius rei causa, prorsus aliena sunt à Matrimonii ratione. Sequitur deinde, *inter legitimas personas*, quoniam, qui à nuptiarum conjunctione legibus omnino exclusi sunt, ii Matrimonium inire non possunt, neque, si ineant, ratum est. Exempli enim gratia, qui intra quartum gradum propinquitate conjuncti sunt, puerque ante decimum quartum annum, aut puella ante duodecimum, quæ ætas legibus constituta est, ad Matrimonii justa fœdera ineunda apti esse non possunt. Quód veró extremo loco positum est, *individuam vitæ consuetudinem retinens*, indissolubi-

Conc. Flor. in Epist. Eugen. IV. ad Armenos.

lis

lis vinculi naturam declarat, quo vir, & uxor colligantur.

4. *Ubi præcipua vis Matrimonii consistat.*

Ex his igitur patet, Matrimonii naturam, & rationem in vinculo illo consistere. Nam quod aliæ clarissimorum virorum definitiones hoc videntur consensui tribuere, ut cúm dicunt, conjugium esse consensum maris, & fœminæ, hoc ita accipiendum est, consensum ipsum Matrimonii causam effectricem esse: quod Patres in Conc. Florentino docuerunt. Etenim obligatio, & nexus oriri non potest, nisi ex consensu, & pactione.

Consensus verbis temporis præsentis exprimendus est, isque mutuus esse debet. De Sponsalibus, & Matrim. cap. Tuæ fraternitati, & con entit. Mag. loc. cit. lit. C. Interior consensus non sufficit ad Matrim.

5. *Qualis in Matrimonio requiratur consensus, quaque ratione sit declarandus.*

Sed illud maximé necessarium est, ut consensus verbis, quæ præsens tempus significant, exprimatur. Neque enim Matrimonium est simplex donatio, sed mutua pactio. Atque ita fit, ut consensus alterius tantúm ad Matrimonium conjungendum satis esse non posit, sed duorum inter se mutuum esse oporteat. Atqui ad declarandum mutuum animi consensum, verbis opus esse, perspicuum est. Si enim ex interiori tantúm consensu sine externa aliqua significatione Matrimonium constare posset, illud etiam sequi videretur, ut, cúm duo, qui disjunctissimis, & maximé diversis in locis essent, ad nuptias consentirent, antequam alter alteri voluntatem suam vel litteris, vel nunciiis declarasset, veri, & stabilis matrimonii lege conjungerentur: quod tamen à ratione, & sanctæ Ecclesiæ consuetudine, & decretis alienum est.

6. *Mutuus consensus verbis futuri temporis expressus Matrimonium non efficit.*

Habetur de Sponsal. & Matrim. cap. Si inter virum.

Qui, quod se facturum promisit, postea non præstat, tametsi fidem violet, Matrimonium tamen non dissolvit.

Recté autem dicitur oportere, ut consensus verbi exprimatur, quæ præsentis temporis significationem habeant. Nam, quæ futurum tempus indicant, Matrimonium non conjungunt, sed spondent. Deinde quæ futura sunt, nondum esse perspicuum est: quæ veró non sunt, parum vel nihil firmi, aut stabilis habere, existimandum est. Quare nondum connubii jus in eam mulierem quisquam habet, quam se in Matrimonium ducturum esse pollicetur; neque statim ab eo impletum est, quod se facturum promisit: tametsi fidem præstare debet; quód si non faciat, violatæ fidei reus esse convincitur. At veró qui matrimonii fœdere alteri jungitur, quamvis postea pœniteat; tamen, quod factum est mutare, irritumve, & infectum reddere non potest. Cúm itaque conjugii obligatio nuda promissio non sit, sed ejusmodi abalienatio, qua re ipsa vir mulieri, & vicissim mulier viro corporis sui potestatem tradit; idcirco necesse est verbis, quæ

Qualis promissio requiratur ad perfectionem Matrimonii.

quæ præsens tempus designant, Matrimonium contrahi: quorum verborum vis, postquam etiam enunciata sunt, permanet; virumque, & uxorem indissolubili vinculo constrictos tenet.

7. *Si pudore, aut alio impedimento consensus verbis non exprimatur, nutus, & signa verborum locum habent.*

Sed verborum loco tum nutus, & signa, quæ intimum consensum aperté indicent, satis ad Matrimonium esse possunt, tum ipsa etiam taciturnitas, cúm puella propter verecundiam non respondet, sed pro ea parentes loquuntur.

8. *Ad verum Matrimonium concubitus non requiritur.*

Ex iis igitur Parochi fidelibus tradent, Matrimonii naturam, & vim in vinculo, & obligatione sitam esse, ac præter consensum eo, quo dictum est, modo expressum, ut verum Matrimonium existat, concubitum necessarió non requiri. Nam & primos parentes ante peccatum, quo tempore nulla inter eos carnis copula intercesserat, ut Patres testantur, vero Matrimonio junctos fuisse plané constat. Quare à Sanctis Patribus dictum est, Matrimonium non concubitu, sed consensu existere; quod etiam à Sancto Ambrosio in libro de Virginibus repetitum legimus.

Adam, & Eva in statu innocentiæ non concubuerunt. Genes. 4.

S. Ambr. de Instit. Vig. cap. 6.

9. *Quotuplex sit Matrimonii consideratio.*

Jam veró hisce explicatis, illud docendum erit, Matrimonium duplicem rationem habere. Nam, vel ut naturalis conjunctio, (conjugium enim non ab hominibus inventum, sed à natura) vel ut Sacramentum, cujus vis naturalium rerum conditionem superat, considerandum est. Ac quoniam gratiam naturam perficit, (*neque priús*, a *quod spirituale est, sed quod animale; deinde quod spirituale*) rei ordo postulat, ut de Matrimonio, ut natura constat, & ad naturæ officium pertinet, priús agendum sit: tum veró quæ illi, ut Sacramentum est, conveniunt, explananda erunt.

Duplex Matrimonii ratio, ut est officium naturæ, & ut Sacramentum.

Matrimonium est à natura ff. de Justit. & Jure lib. 1.

a 1. Cor. 15. 46.

10. *Quis matrimonii, ut officium naturæ significat, sit auctor.*

In primis itaque docendi sunt fideles, Matrimonium à Deo institutum esse. Scriptum est enim in Genesi, *b Masculum, & fæminam creavit eos, benedixitque illis Deus & ait Crescite, & multiplicamini.* Et, *c Non est bonum esse hominem solum, faciamus ei adjutorium simile sibi*; ac paulo post: *d Adæ veró non inveniebatur adjutor similis ejus; immisit ergo Dominus Deus soporem in Adam, cúmque obdormisset, tulit unam de costis ejus, & replevit carnem pro ea, & ædificavit Dominus Deus costam, quam tulerat*

b Gen. 1. 27. 28.

c Gen. 2. 18.

d Ibid. 20. 21. 22. 23. 24.

rat de Adam in mulierem, & adduxit eam ad Adam, dixitque Adam: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea, hæc vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est: quamobrem relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Quæ, ipso Domino auctore *a* apud Sanctum Matthæum, ostendunt Matrimonium divinitus institutum esse. *a* Matth. 19. 6.

11. *Matrimonium, ut naturæ officium consideratur, dissolvi non potest.*

Neque verò Deus Matrimonium tantummodo instituit; verùm, ut Sancta Tridentina Synodus declarat, perpetuum etiam, & indissolubilem nodum ei addidit. Siquidem Salvator ait, *b Quod Deus conjunxit, homo non separet.* Quamvis enim Matrimonio, quatenus naturæ est officium, conveniat, ut dissolvi non possit; tamen id maximè fit, quatenus est Sacramentum. Qua ex re etiam in omnibus, quæ naturæ Lege ejus propria sunt, summam perfectionem consequitur: tamen & prolis educandæ studio, & aliis Matrimonii bonis repugnat, ut ejus vinculum dissolubile sit.

Trid. Synod. in princ. sess. 24. & can. 5. 6. & c. Fraternitatis 35. q. 10. & cap. Debitum de Bigamis, & de Conjug. lepros. in prin. *b* Matth. 19. 6.

12. *Omnibus hominibus Lex contrahendi non est imposita.*

Quod verò à Domino dictum est, *c Crescite, & multiplicamini*, id eò spectat, ut cujus rei causa Matrimonium institutum erat, declaret, non ut singulis hominibus necessitatem imponat. Nunc enim aucto jam humano genere, non solùm ulla Lex uxorem ducere aliquem non cogit, sed potiùs virginitas summopere commendatur, & unicuique in sacris litteris suadetur, ut quæ Matrimonii statu præstantior sit, majoremque in se perfectionem, & sanctitatem contineat. Dominus enim Salvator noster ita docuit, *d Qui potest capere, capiat*, & Apostolus ait: *e De Virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do, tanquam misericordiam consequutus à Domino, ut sim fidelis.*

c Gen. 1. 27.
Matrimonium causa multiplicandi genus humanum divinitus est institutum.
Virginitas Matrimonio est præstantior.
Trid. Syn. sess. 24. de Matrim. c. 9. 10.
d Matth. 19. 1?
e 1. Cor. 7. 25.

13. *Vir, & mulier conjungi cur debeant.*

Sed quibus de causis vir, & mulier conjungi debeant, explicandum est. (1) Prima igitur est, hæc ipsa diversi sexus naturæ instinctu expetita societas, mutui auxilii spe conciliata, ut alter alterius ope adjutus vitæ incommoda faciliùs ferre, & senectutis imbecillitatem sustentare queat. Prima

Altera est procreationis appetitus, non tam quidem ob eam rem, ut honorem, & divitiarum hæredes relinquantur, quàm ut veræ fidei, & religionis cultores educen- Secunda.

---

(1) *Prima igitur est*) Edit. Patav. *prima igitur ratio est.*

centur. Quod quidem maximè Sanctis illis Patriarchis, cùm uxores ducerent, propositum fuisse, ex Sacris litteris satis apparet. Quare Angelus, cùm Tobiam admoneret, quo pacto mali Dæmonis vim posset repellere, *a Ostendam* inquit: *tibi, qui sunt, quibus prævalere potest Dæmonium: hi namque, qui conjugium ita suscipiunt, ut Deum à se, & à sua mente excludant, & suæ libidini ita vacent,* b *sicut equus, & mulus, quibus non est intellectus, habet potestatem Dæmonium super eos.* Deinde subjecit: c *Accipies virginem cum timore Domini, amore filiorum magis, quàm libidine ductus, ut in semine Abrahæ benedictionem in filiis consequaris.* Atque una etiam hæc causa fuit, cur *d* Deus ab initio Matrimonium instituerit. Quare fit, ut illorum sit scelus gravissimum, qui Matrimonio juncti, medicamentis vel conceptum impediunt, vel partum abigunt. Hæc enim homicidarum impia conspiratio existimanda est.

a Tob. 6. 16. 17.

b Psalm. 31. 8.
c Tob. 6. v. 22.

d Gen. 2. 24.
Jus naturæ violant, qui partum impediunt.

14. *Post peccatum cur Matrimonium institutum fuerit.*

Tertia est, quæ post primi Parentis lapsum ad alias causas accessit, cùm propter justitiæ, in qua homo conditus erat, amissionem appetitus rectæ rationi repugnare cœpit; ut scilicet, qui sibi imbecillitatis suæ conscius est, nec carnis pugnam vult ferre, Matrimonii remedio ad vitanda libidinis peccata utatur. De quo ita Apostolus scribit: *e Propter fornicationem unusquisque suam uxorem habeat, & unaquæque suum virum habeat:* ac paulo post, cùm docuisset, interdum orationis causa à Matrimonii debito abstinendum esse, subjecit: *f Et iterum revertimini in id ipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram.* Hæ igitur sunt causæ, quarum aliquam sibi proponere quisque debet, qui piè, & religiosè, ut sanctorum filios decet, nuptias velit contrahere. Quòd si ad eas causas aliæ etiam accedant, quibus homines inducti Matrimonium ineant, atque in habendo uxoris delectu hanc illi preponant, ut hæredis relinquendi desiderium, divitiæ, forma, generis splendor, morum similitudo; hujusmodi sanè rationes damnandæ non sunt, cùm Matrimonii sanctitati non repugnent. Neque enim in sacris Litteris *g* Jacob Patriarcha reprehenditur, quòd Rachelem ejus pulchritudine illectus, Liæ prætulerit. Hæc de Matrimonio, ut naturalis conjunctio est, docenda erunt.

Tertia causa. Vide Aug. 14. Civit. cap. 15. 16 & 17. Dam. lib. 4. de Orth. Fide cap. 25.

e 1. Cor. 7. 2.

f Ibidem 5.

Causæ secundariæ Matrimonii, si ejus sanctitatem non impediant, minimè damnandæ sunt.

g Gen. 29. 17.

15. *Cur Matrimonium Sacramenti dignitate per Christum sit auctum.*

Ut autem Sacramentum est, explicare oportebit, ejus naturam multò præstantiorem esse, & omnino ad altiorem finem referri. Quemadmodum enim Matrimonium, ut na-

De Matrimonio, ut Sacramentum est.
Finis instituti Matrimonii cùm in Lege na-

naturalis conjunctio, ad propagandum humanum genus ab initio institutum est; ita deinde ut populus ad veri Dei & Salvatoris nostri Christi cultum, & religionem procrearetur, atque educaretur, Sacramenti dignitas illi tributa est. Cúm enim Christus Dominus vellet arctissimæ illius necessitudinis, quæ ei cum Ecclesia intercedit, suæque erga nos immensæ charitatis certum aliquod signum dare, tanti mysterii dignitatem hac potissimum maris, & fœminæ Sancta conjunctione declaravit. Quod quidem aptissimé factum esse, intelligi ex eo potest, quód ex omnibus humanis (1) necessitatibus nulla inter se homines magis, quám Matrimonii vinculum constringit; maximaque inter se vir, & uxor charitate, & benevolentia devincti sunt. Atque idcirco fit, ut frequenter sacræ Litteræ nuptiarum similitudine *a* divinam hanc Christi, & Ecclesiæ copulationem nobis ante oculos proponant.

turæ, tum in Lege gratiæ pulchré explicatur á D. Thom. in sup. q. 43. art. 3.

Immensa Christi, & Ecclesiæ per charitatem conjunctio Matrimonii Sacramento aptissimé significatur.

a Matth. 22. 2. & 25. 10. Apoc. 19. 7.

16. *Quomodo Matrimonium sit verum Evangelicæ Legis Sacramentum.*

Jam veró Matrimonium Sacramentum esse, Ecclesia Apostoli auctoritate confirmata certum, & exploratum semper habuit. Ita enim ad Ephesios scribit: *b Viri debent diligere uxores suas, ut corpora sua. Qui suam uxorem diligit, se ipsum diligit. Nemo enim unquam carnem suam odio habuit, sed nutrit, & fovet eam, sicut & Christus Ecclesiam: quia membra sumus corporis ejus, de carne ejus, & de ossibus ejus. Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem suam, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo, & in Ecclesia.* Nam, quód inquit, *Sacramentum hoc magnum est*, nemini dubium esse debet, ad Matrimonium referendum esse, quod scilicet viri, & mulieris conjunctio, cujus Deus auctor est, sanctissimi illius vinculi, quo Christus Dominus cum Ecclesia conjungitur, Sacramentum, id est sacrum signum sit.

b Eph. 5. 28. 29. 30. 31. 32. Pet. Dam. serm. 1. de Dedic. Eccl. D. Aug. de Fide & Oper. c. 7. l. 1. de Nupt. & Concup. c. 10. & 21. Amb. in cap. 5. Ep. ad Eph. Tertul. in lib. de Monog.

17. *Quomodo Matrimonium Sacramentum esse, ex Pauli verbis convincatur.*

Atque hanc esse eorum verborum propriam, & veram sententiam, veteres Sancti Patres, qui eum locum interpretati sunt, ostendunt: idemque Sancta Tridentina Synodus explicavit. Constat ergo, virum Christo, uxorem Ecclesiæ ab Apostolo comparari; virum esse caput mulieris, ut est Christus Ecclesiæ; eaque ratione fieri, ut vir uxorem diligere, & vicissim uxor virum amare, & co-

Trid. Synod. in princ. sess. 24. de Matrim.

(1) *Necessitatibus*) Edit. Pat. *necessitudinibus*.

a Eph. 5. 25.

b Ibid. 24.

Quomodo Matrimonium grati m significatam tribuat.

Trid. Synod. ibid. Fulg. Ep. 2. ad Gallam. cap. 5.

c Heb. 13. 4.

colere debeat. *a* Christus enim dilexit Ecclesiam, & pro ea semetipsum tradidit: rursus veró, ut idem Apostolus docet, *b* Ecclesia subjecta est Christo. Sed gratiam quoque hoc Sacramento significari, & tribui, in quo maximé ratio Sacramenti inest, ea Synodi verba declarant: *Gratiam veró, quæ naturalem illum amorem perficeret, & indissolubilem unitatem confirmaret, conjugesque sanctificaret, ipse Christus venerabilium Sacramentorum institutor, atque perfector sua nobis passione promeruit.* Quare docendum est, hujus Sacramenti gratia effici, ut vir, & uxor mutuæ charitatis vinculo conjuncti, alter in alterius benevolentia conquiescat; alienosque, & illicitos amores, & concubitus non quærat; sed in omnibus sit *c* honorabile connubium, & torus immaculatus.

18. *Quantum Matrimonium Evangelii à Legis naturæ, vel Moysis Matrimonio differat.*

Gentes Matrimonium, ut rem sanctam venerati sunt, & concubitus vagos, & incestas nuptias damnarunt.

Sed quantum Matrimonii Sacramentum iis Matrimoniis præstet, quæ ante, vel post Legem iniri solebant, ex eo licet cognoscere, quód etsi gentes Matrimonio divini aliquid inesse arbitrabantur, atque ob eam rem vagos concubitus à naturæ Lege alienos esse, itemque stupra, adulteria, & alia libidinis genera vindicanda esse, judicabant; tamen eorum connubia nullam prorsus Sacramenti vim habuerunt.

Inter infideles Matrimonium non est Sacramentum.
Cap. Quarto tit. de Divort.
d Genes. 12. 3. 18.

Apud Judæos religiosiús omnino nuptiarum leges servari consueverant: neque dubitandum, quin eorum Matrimonia majori sanctitate prædita essent. Cúm enim promissionem accepissent, fore aliquando, ut *d* omnes gentes in semine Abrahæ benedicerentur, magnæ apud eos pietatis officium meritó esse videbatur filios procreare, & electi populi sobolem, ex qua Christus Dominus Salvator noster, quod ad humanam naturam attinet, ortum habiturus esset, propagare. Sed illæ quoque conjunctiones vera Sacramenti ratione caruerunt.

19. *Matrimonium in Lege naturæ post peccatum, aut in Lege Moysis, originis suæ, quam ex Deo habuit, decorem non retinuit.*

e Genes. 4. 19. & 22. 19.
f Deut. 24. 1.
Matth. 19. 7.
Uxorum pluralitas à Matrimonii natura est aliena, ac Christianis prohibita cap. Gaudemus, de Divort.

Huc accedit, quód, sive naturæ post peccatum, sive Moysis Legem spectemus, facilé animadvertimus, Matrimonium à primi ortus sui decore, & honestate decidisse. Dum enim naturæ Lex vigebat, *e* multos ex antiquis Patribus fuisse comperimus, qui plures simul uxores ducerent. Deinde vero in Lege *f* Moysis permissum erat, dato repudii libello, si causa fuisset, divortium cum uxore facere. Quorum utrumque ab Evangelica Lege sublatum, Matrimoniumque in pristinum statum restitu-

tutum est. Nam quod polygamia à Matrimonii natura aliena esset, (etsi aliqui ex priscis Patribus accusandi non sunt, quód non sine Dei indulgentia plures uxores ducerent) Christus Dominus ostendit illis verbis: *a Propter hoc dimittet homo patrem, & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una*, ac deinde subjungit: *Itaque jam non sunt duo, sed una caro.*

Trid. Synod. sess. 24. de Matrim. can. 2

a Matth. 19. 7. 8.

Quibus verbis planum fecit, Matrimonium ita à Deo institutum esse, ut duorum tantúm, non plurium conjunctione definiretur. Quod etiam alibi apertissimé docuit: ait enim: *b Quicunque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam; & si uxor dimiserit virum suum, & alii nupserit, mœchatur.* Nam si viro liceret plures uxores ducere, nulla omnino causa esse videretur, cur magis adulterii reus dicendus esset, quód præter eam uxorem, quam domi haberet, aliam duceret, quám quód priore dimissa, cum alia conjungeretur. Atque ob eam rem fieri intelligimus, ut, si infidelis quispiam gentis suæ more, & consuetudine plures uxores duxisset, cúm ad veram religionem conversus fuerit, jubeat eum Ecclesia ceteras omnes relinquere, ac priorem tantúm justæ, & legitimæ uxoris loco habere.

Matrimonium duorum dumtaxat conjunctione definitur.

b Matth. 19. 9. Marc. 10. 11. Lucæ 16. 18.

Quid faciendum sic cum infideli ad fidem converso, qui priús plures uxores duxerit. Vide cap. Gaudemus, de Divortiis.

20. *Vinculum Matrimonii divortio disrumpi non potest.*

Verúm eodem Christi Domini testimonio facilé comprobatur, nullo divortio vinculum Matrimonii dissolvi posse. Si enim post libellum repudii mulier à viri lege soluta esset, liceret ei sine ullo adulterii crimine alteri viro nubere. Atqui Dominus aperté denunciat: *c Omnis, qui dimittit uxorem suam, & alteram ducit, mœchatur.* Quare conjugii vinculum nulla re, nisi morte, disrumpi perspicuum est. Quod quidem Apostolus etiam confirmat, cúm inquit: *d Mulier alligata est Legi, quanto tempore vir ejus vivit; quód si dormierit vir ejus, liberata est à Lege: cui vult, nubat, tantum in Domino*, & rursus: *e Iis, qui Matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere; quód si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari.* Eam veró optionem Apostolus mulieri, quæ justa de causa virum reliquisset, detulit, ut aut innupta maneat, aut viro suo reconcilietur. Neque enim Sancta Ecclesia viro, & uxori permittit, ut sine gravioribus causis alter ab altero discedat.

c Matth. 19. Marc. 10. 12. Lucæ 16. 18.

d 1. Cor. 7. 9. Rom. 7. 2.

e 1. Cor. 7. v. 10. Conc. Trid. sess. 24. can. 5. & 7. Conc. item Milev. cap. 17. citatum 32. q. 7. c. Placuit.

21. *Cur nulla ratione dissolvi Matrimonium expediat.*

Ac, ne forté alicui videatur durior Matrimonii lex, quod nulla unquam ratione dissolvi possit, docendum est, quæ sint cum ea utilitates conjunctæ. Primúm enim ho-

Vide D. Thom. in 4. dist. 33. q. 2. art. 1. & seq. & Bonav. in 4. dist. 33. art. 4. q. 1. & 2.

homines in conjungendis matrimoniis virtutem potiús, & morum similitudinem, quám divitias, & pulchritudinem spectandam esse (1) intelligant: qua quidem re communi societati maximé consuli, nemo dubitare potest. Præterea, si divortio Matrimonium dissolveretur, vix unquam dissidendi causæ hominibus, quæ eis ab antiquo pacis, & pudicitiæ hoste quotidie objicerentur, deessent. Nunc veró, cúm fideles secum cogitant, quamvis etiam Conjugii convictu, & consuetudine careant, se tamen Matrimonii vinculo constrictos teneri, omnemque alterius uxoris ducendæ spem sibi præcisam esse; ea re fit, ut ad iracundiam, & dissidia tardiores esse consueverint. Quód si interdum etiam divortium faciant, & diutiús conjungis desiderium ferre non possint, facilé per amicos reconciliati ad ejus convictum redeunt.

22. *Per libellum repudii separati possunt rursum conjungi.*

Ob adulterium dimissi, si pœniteant, in gratiam possunt recipi ab altero conjuge.
S. August. lib. 2. de Adulterinis conjugiis, c. 6. & 9.

Sed hoc loco prætermittenda non erit Pastoribus Sancti Augustini salutaris admonitio. Is enim, ut ostenderet fidelibus, haud gravate faciendum esse, ut cum uxoribus, quas adulterii causa dimisissent, si eas delicti pœniteret, in gratiam reducerentur, *Cur*, inquit, *vir fidelis non recipiet uxorem, quam recipit Ecclesiam? aut cur uxor viro adulterio, sed pœnitenti, non ignoscat, cui etiam ignovit Christus?* Nam quod *a* Scriptura stultum vocat, qui tenet adulteram, de ea sentit, quæ cúm delinquerit, pœnitere, & à cœpta turpitudine desistere recusat. Ex iis itaque perspicuum est, fidelium Conjugia perfectione, & nobilitate tum Gentilium, tum Judæorum Matrimoniis longé præstare.

a Prov. 18. 22.

23. *Quæ sint bona, quæ ex hoc Sacramento ad conjugatos redeunt.*

Matrimonii triplicia sunt bona. D. Aug. lib. 5. contra Jul. c. 5. & de Gen. ad litt. lib. 9. cap. 7. Mag. in 4. dist. 31. Scot. 4. dist. 31. q. 1.

Docendi præterea sunt fideles, tria esse Matrimonii bona, prolem, fidem, & Sacramentum: quorum compensatione illa incommoda leniuntur, quæ Apostolus indicat his verbis: *b Tribulationem carnis habebunt hujusmodi*; efficiturque, ut conjunctiones corporum, quæ extra Matrimonium meritó damnandæ essent, cum honestate conjunctæ sint.

b 1. Cor. 7. 28.
Primum Matrimonii bonum est proles.

Primum igitur bonum est proles, hoc est liberi, qui ex justa, & legitima suscipiuntur uxore. Id enim tanti fecit Apostolus, ut diceret; *c Salvabitur mulier per filiorum generationem.* Nec veró hoc de procreatione solúm

c 1. Tim. 2. 15.

(1) *Intelligant*) Edit. Patav. *hinc intelligent*, multó meliús.

lúm, sed de educatione etiam, & disciplina, qua filii ad pietatem erudiuntur, intelligendum est. Sic statim subdit Apostolus, *Si in fide permanserint.* Monet enim Scriptura: *a Filii tibi sunt? erudi illos, & curva illos à pueritia illorum.* Idem etiam *b* Apostolus docet: ejusque institutionis pulcherrima exempla *c* Tobias, *d* Job, & alii sanctissimi Patres in Sacris Litteris præbent. Quæ veró sint parentum, & filiorum officia, in quarto Præcepto latiús explicabitur.

a Eccles. 7. 25. Prov. 13. 24. Deut. 6. 7.
b Ephes. 4. 6. Coloss. 3. 20.
c Tob. 4.
d Job. 1. 5.

24. *Fides in Matrimonio quid sit, & quomodo servanda.*

Secundum bonum est fidelitas mutua.

Sequitur fides, quod est alterum Matrimonii bonum, non ille virtutis habitus, quo imbuimur, cúm Baptismum percipimus, sed fidelitas quædam, qua mutuó vir uxori, & uxor viro se ita obstringit, ut alteri alteri sui corporis potestatem tradat; sanctumque illud Conjugii fœdus nunquam se violaturum, (1) pollicetur. Id facilé colligitur ex illis verbis, quæ à primo Parente enunciata sunt, cúm Evam uxorem suam accepit, quæ deinde Christus Dominus in Evangelio comprobavit: *e Quamobrem relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit uxori suæ; & erunt duo in carne una*: item ex eo Apostoli loco: *f Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.* Quare optimo jure gravissimæ animadversiones à *g* Domino in adulteros, quód hanc maritalem fidem frangant, in veteri Lege constitutæ erant.

e Genes. 2. 24. Matth. 19. 5. Ephes. 5. 31.
f 1. Cor. 4. 6.
g Levit. 10. 10. Deut. 22. 22.

Vir qualiter uxorem diligere debeat. Vide Hier. l. 1. cont. Jovin. & cap. Origo 32. q. 4.

Postulat præterea Matrimonii fides, ut vir, & uxor singulari quodam, sanctoque, & puro amore conjuncti sint: neque ut adulteri inter se ament, sed ut Christus dilexit Ecclesiam. Hanc enim Apostolus regulam præscripsit, cúm ait: *h Viri diligite uxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam*: quam certé immensa illa charitate, non sui commodi gratia, sed sponsæ tantúm utilitatem sibi proponens, complexus est.

h Ephes. 5. 15. Coloss. 3. 19.

25. *Quid sit Sacramentum, dum inter Matrimonii bona numeratur.*

Tertium Matrimonii bonum est Sacramentum.

Tertium bonum Sacramentum appellatur, vinculum scilicet Matrimonii, quod nunquam dissolvi potest. Nam, ut est apud Apostolum, *i* Dominus præcipit, *uxorem à viro non discedere; quód si discesserit, manere innuptam,* aut

i 1. Cor. 7. 10. 11. vide, quod supra notavimus, sect. 10.

(1) *Pollicetur.*) Ed. Patav. *polliceatur*: conjungit enim cum antecedentibus, *se ita obstringit, ut alteri alteri sui corporis potestatem tradat, sanctumque illud conjugii fœdus numquam se violaturum, polliceatur.*

aut viro suo reconciliari: & vir uxorem non dimittat. Si enim Matrimonium, ut Sacramentum est, Christi conjunctionem cum Ecclesia signat, necesse est, ut Christus se ab Ecclesia nunquam disjungit, ita uxorem à viro, quód ad Matrimonii vinculum attinet, separari non posse. Verúm, ut hæc sancta societas sine querela faciliús conservetur, viri, & uxoris officia, quæ à *a* S. Paulo, & à *b* Principe Apostolorum Petro descripta sunt, tradenda erunt.

a Ephes. 5. 22. 25. Col. 3. 18. 1. Tim. 5. 14.
b 1. Pet. 3. 1. 2.

26. *Quæ sint præcipua mariti officia.*

Primum mariti officium.

c Genes. 3. 12.

Cur mulier ex viri pedibus, vel capite non sit condita.

Aug. lib. 12. de Civit. Dei, c. 20. Hugo de Sanct. Victor. in ann. sup. Gen.

Secundum officium, vide c. Si quis dereliquerit, dist. 30.

Ergo vir munus est, uxorem liberaliter, & honorificé tractare. Qua in re meminisse oportet, Evam ab Adamo sociam appellatam esse, cúm inquit, *c Mulier, quam dedisti mihi sociam.* Cujus rei causa aliqui Patres factum esse docuerunt, ut ea non ex pedibus, sed ex latere viri formaretur: quemadmodum etiam ex capite condita non est, ut se viri dominam non esse, intelligeret, sed viro potiús subjectam. Decet præterea virum in alicujus honestæ rei studio semper occupatum esse, tum ut ea suppeditet, quæ ad familiam sustentandam necessaria sunt; tum ne inerti otio languescat, à quo vitia feré omnia fluxerunt; deinde veró familiam recté constituere, omnium mores corrigere, singulos in officio continere.

27. *Uxoris officium quid requirat.*

Uxoris quæ sunt præcipua officia 1. Pet. 3. 1. 2. Fulg. Epit. 2. ad Gallam, c. 11. 12. & 3. ad probam, c. 14. Psalm. 44. 14. Omnis gloria ejus, &c.

Rursus autem uxoris partes sunt, quas Apostolorum Princeps enumerat, cúm inquit: *Mulieres subditæ sint viris suis, ut & si qui non credunt verbo, per mulierum conversationem sine verbo lucrifiant, considerantes in timore castam conversationem vestram: quorum non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus; sed qui absconditus est cordis homo, in corruptibilitate quieti, & modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples. Sic enim aliquando & sanctæ mulieres sperantes in Deo ornabant se, subjectæ propriis viris,* d *sicut Sara obediebat Abrahæ, Dominum eum vocans.* Earum quoque præcipuum studium sit, filios in religionis cultu educare, & domesticas res diligenter curare. Domi veró libenter se contineant, nisi necessitas exire cogat, idque sine viri permissu facere nunquam audeant. Deinde, in quo maximé maritalis conjunctio sita est, meminerint semper, secundum Deum magis, quam virum, neminem diligendum, eove pluris faciendum esse neminem; cui etiam omnibus in rebus, quæ Christianæ pietati non adversantur, morem gerere, & obtemperare summa cum alacritate animi oporteat.

d Genes 18. 12.

Adversus mulieres ambitiosiús sese ornantes, & excolentes scribit eleganter Greg. Naz.

28.

28. *Quid de Matrimonii ritibus sentiendum sit.*

Harum rerum explicationi consequens erit, ut Pastores ritus etiam doceant, qui in matrimonio contrahendo servari (1) debent: de quibus non est expectandum, ut hoc loco præcepta tradantur, cùm à Sancta Tridentina Synodo, quæ in hac re maximé observanda sint, copiosé, & accuraté constituta fuerint; neque illud decretum à Pastoribus ignorari possit. Satis igitur est eos admonere ut, quæ ad hanc partem attinent, è sacri Concilii doctrina cognoscere studeant, eaque fidelibus diligenter exponant.

Trid. Synod. ses. 24. Decret. de Reform. Matrimonii, c. 1.

29. *Clandestina Matrimonia rata non sunt.*

In primis autem, ne adolescentes, & puellæ, cui ætati inest maxima imbecillitas consilii, falso nuptiarum nomine decepti, turpium amorum fœdera incauté ineant, sæpissime docebunt, ea neque vera, neque rata Matrimonia habenda esse, quæ præsente Parocho, vel alio Sacerdote de ipsius Parochi, vel Ordinarii licentia, certoque testium numero non (2) contrahantur.

Trid. Synod. ibidem cap. 1.

30. *Tradere etiam Matrimonii impedimenta decet.*

Sed quæ Matrimonium etiam impediunt, explicanda erunt: in quo argumento plerique graves, & doctissimi viri, qui de vitiis, & virtutibus conscripserunt, adeo diligenter versati sunt, ut facilé omnibus futurum sit, quæ illi scriptis suis tradiderunt, in hunc locum transferre; cùm præsertim necesse habeant Pastores eos ipsos libros nunquam feré è manibus deponere. Itaque cùm illas præceptiones, tum quæ à Sancta Synodo sancita sunt de impedimento, quod vel à cognatione spirituali, vel à justitia publicæ honestatis, vel à fornicatione oritur, attenté legent, & tradenda fidelibus curabunt.

Magister Sentent. 4. dist. 34. & omnes Scholastici ibidem, & Canonistæ.

Conc. Trid. ibidem cap. 2. 3. 4.

31. *Quo animo affecti esse debeant, qui ad Matrimonium accedunt.*

Ex quibus perspici potest, quo animo affectos esse oporteat fideles, cùm Matrimonium contrahunt. Neque enim se humanam aliquam rem aggredi, sed divinam putare debent, in qua singularem mentis integritatem, & pietatem adhibendam esse Patrum veteris Legis exempla satis ostendunt; quorum Matrimonia tametsi Sacramenti dignitate prædita non erant, ea tamen maxima semper cum religione, & sanctimonia colenda esse, existimarunt.

32.

(1) *Debent*) Edit. Pat. *debeant*.
(2) *Contrahantur*) Edit. Pat. *contrahuntur*.

32. *Parentum consensus ad Matrimonii soliditatem requirendus.*

Trid. Synod. ses. 24. Decret. de Reform. Matrimonii, c. 1.

Inter cetera autem maximé hortandi sunt filii familias, ut parentibus, & iis, in quorum fide & potestate sunt, eum honorem tribuant, ut ipsis inscientibus, nedum invitis, & repugnantibus, Matrimonia non ineant. Nam in veteri Testamento licet animadvertere, *a* filios à patribus semper in Matrimonium collocatos esse. Qua in re plurimum illorum voluntati deferendum esse, Apostolus etiam videtur iis verbis indicare: *b Qui Matrimonio jungit virginem suam, bené facit, & qui non jungit, meliús facit.*

a Genes. 24. per totum, & 23. & 29. & 21. 11.

b 1. Cor. 7. 38.

33. *Quidnam de actu conjugali sit præcipiendum.*

Extrema illa restat pars (1) de iis, quæ ad Matrimonii usum pertinent; de quibus ita agendum est à Pastoribus, ut nullum ex eorum ore verbum excidat, quod fidelium auribus indignum esse videatur, aut pias mentes lædere aut risum movere queat. Ut enim *c eloquia Domini eloquia casta sunt*, ita etiam maximé decet Christiani populi doctorem ejusmodi orationis genere uti, quod singularem quandam gravitatem, & mentis integritatem, præ se ferat. Quare duo illa maximé docendi sunt fideles: primum quidem, non voluptatis, aut libidinis causa Matrimonio operam dandam esse, sed eo utendum intra illos fines, qui, ut supra demonstravimus, à Domino præscripti sunt. Meminisse enim convenit, quod Apostolus hortatur: *d Qui habent uxores, tanquam non habentes sint*; tum veró à Sancto Hieronymo dictum esse: *Sapiens vir judicio debet amare conjugem, non affectu: reget impetus voluptatis, nec præceps feretur ad coitum. Nihil est fœdiús, quám uxorem amare, quasi adulteram.*

c Psalm. 11. 7.

Duo in matrimonii usu sunt præcipué observanda.

d 1. Cor. 7. v. 39. S. Hieron. lib. 1. cont. Jovin. in fin. & habetur in cap. Origo 32. q. 4.

34. *Conjugibus aliquando ab officio Matrimonii abstinendum.*

Sed quoniam bona omnia sanctis precationibus à Deo impetranda sunt, alterum est, quod fideles docere oportet, ut Deum orandi, & obsecrandi causa à Matrimonii officio interdum abstineant: in primisque id sibi observandum sciant tribus saltem diebus, antequam Sacram Eucharistiam percipiant, sæpius veró, cúm solemnia Quadragesi-

Quibus temporibus à Conjugii actu abstinendum sit, vide 33. q. 4. per totam, & cap. Omnis homo de Consec. dist. 2. Hier. in Apol. prol. cont. Jov. post medium, & in cap. 12. Zachar. sup. illud. In die illa magnus erit planctus.

(1) *De iis, quæ ad Matrimonii usum pertinent)* ita legendum esse, ut præsefert Edit. Pat. non autem, ut Edit. Rom. Lugd. Lovan. & Venet. *Extrema illa restat pars, quæ ad Matrimonii usum pertinet*, demonstrant verba, quæ proximé sequuntur, *de quibus ita agendum est.*

simæ jejunia celebrantur, quemadmodum Patres nostri recté, & sancté præceperunt. Ita enim fiet, ut ipsa Matrimonii bona majori in dies divinæ gratiæ cumulo augeri, sentiant; & pietatis studia sectantes non modó hanc vitam tranquillé, & placidé traducant, sed æternæ etiam Dei benignitate consequendæ vera, & stabilli spe, *a* quæ non confundit, nitantur.

a Rom. 5. 3.

CATECHISMI AD PAROCHOS.

PARS TERTIA.

DE DEI PRÆCEPTIS IN DECALOGO contentis.

CAPUT I.

1. *Decalogum omnium Præceptorum summam esse. demonstratur.*

DECALOGUM Legum omnium summam, & epitomen esse, S. Augustinus litteris commendavit. Nam cúm multa locutus sit Dominus, duæ tamen *b* tantúm Tabulæ dantur Moysi lapideæ, quæ dicuntur Tabulæ Testimonii (1) futuri in Arca. Nimirum cetera omnia, quæ præcepit Deus, ex illis decem Præceptis, quæ duabus Tabulis conscripta sunt, pendere intel-

S. Aug. lib. 2. super Exod. q. 130. Vide D. Greg. Naz. orat. 40. in Sanctum Baptisma. *b* Exod. 31. 18. & 33. 15.

Decem Præcepta ex duobus charitatis præceptis pendent.

(1) *Futuri*) Sic omnes Editiones præter Patav. anni 1714. quæ habet *futuræ* idest *tabulæ testimonii*, *quæ esse debebant in Arca.*

telliguntur, (1) si diligenter quæratur, ut rectè intelligantur: quomodo hæc ipsa rursus decem Præcepta duobus illis nituntur, dilectionis scilicet Dei, & proximi, *a* in quibus tota Lex pendet, & Prophetæ.

a Matth. 22. 40.

2. *Cur Pastores maximé Decalogum disertè tenere, & explicare conveniat.*

Itaque cùm sit totius Legis summa, Pastores oportet in ejus contemplatione *b* die, noctuque versari, non ut vitam suam modó ad hanc normam componant, sed etiam ut populum sibi creditum in Lege Domini erudiant. *c* Nam *labia Sacerdotis* (2) *custodient scientiam, & legem requirent ex ore ejus, quia Angelus Domini exercituum est*: quod ad Pastores novæ Legis maximé pertinet, qui Deo propiores *d* à claritate in claritatem transformari debent, tanquam à Domini spiritu. Et cùm eos *e* Lucis nomine nuncuparit Christus Dominus, propriæ sunt illorum partes, *f* ut sint lumen eorum, qui in tenebris sunt, eruditores insipientium, magistri infantium: *g* & si quis præoccupatus fuerit in aliquo delicto, ipsi, qui spirituales sunt, hujusmodi instruant.

b Psalm. 1. 2.
c Malach. 2. 7.
d 1 Cor. 3. 12.
e Matth. 5. 15.
f Rom. 2. 20.
g Galat. 6. 1.

In Confessionibus etiam judicis personam sustinent, ac pro genere, & módo peccatorum sententiam ferunt. Quare nisi suam sibi inscitiam, nisi aliis etiam esse fraudi velint, in eo sint necesse est quám vigilantissimi, & in divinorum Præceptorum interpretatione exercitatissimi ut ad hanc divinam regulam de quacunque & actione, & officii prætermissione judicium facere possint; &, ut est apud Apostolum, *h* sanam doctrinam tradant, id est, quæ nullum contineat errorem, & animorum morbis, quæ sunt peccata, medeatur; *i* sit populus Deo acceptus, sectator bonorum operum. Jam veró in hujuscemodi tractationibus ea Pastor sibi, & aliis proponat, quibus Legi parendum esse persuadeat.

h 2. Tim. 4. 3.
i Tit. 2. 12.
Exhortandus populus ad Legis observatione.

3. *Quis Decalogi, & Legi naturæ auctor sit.*

Inter cetera autem, quæ animos hominum ad hujus Legis jussa servanda possunt impellere, illud maximam vim habet, Deum esse hujus Legis auctorem. Quamvis enim *k* per Angelos data esse dicatur, nemo tamen dubi-

D. Thom. in 2. q. 98. art. 2.
k Galat. 3. 19. Actor. 7. 28.

(1) *Si diligenter quæratur, ut rectè intelligantur*) Ed. Pat. Lovan. & Lugd. multó meliús, *si diligenter quærantur, & rectè intelligantur.*

(2 *Custodient*) sic se habet textus Malachiæ, etiam in Edit. Patav. Perperam itaque *custodiunt* in Edit. Rom. Lugd. Lovan. & Venet. ant.

bitare potest, ipsum Deum esse Legis auctorem. Cujus rei satis amplum testimonium præbent non solúm ipsius Legislatoris verba, quæ paulo post explicabuntur; *a* sed infinita pené Scripturarum loca, quæ Pastoribus facilé occurrent. Nemo enim est, quin sibi à Deo Legem in animo insitam esse sentiat, qua bonum à malo, honestum à turpi, justum ab injusto possit secernere: cujus vis, & ratio Legis cúm ab ea, quæ scripta est, diversa non sit, quis est, qui ut intimæ, sic scriptæ Legis auctorem Deum negare audeat?

a Exod. 24. 28. Levit. 4. 22 27. Isai. 33 22.

Deus Legis naturalis conditor.

Rom. 2. 14. vide D. Thom. 1. 2. q. 11. art. 2.

Lex naturæ diuturna perversitate obscurata, per Legem Scriptam renovatur ac illustratur D. Thom. 1. 2. q. 98. art. 6.

Hanc igitur divinam lucem, pené jam pravis moribus, & diuturna perversitate obscuratam, cúm Deus Moysi Legem dedit, eam potiús illustriorem reddidisse, quám novam tulisse, docendum est; ne forté cum populus audit, legi Moysis derogatum esse, putet, his Legibus se non teneri. Certissimum enim est, non propterea his Præceptis parendum esse, quód per Moysen data sunt: sed quód omnium animis ingenita, & per Christum Dominum explicata sunt, & confirmata.

4. *Quomodo ad legem servandam ab ipso Legis Auctore populus excitari posit.*

Juvabit tamen plurimum, & ad persuadendum magnum habebit momentum illa cogitatio, Deum esse, qui Legem tulit: de cujus sapientia, & æquitate dubitare non posumus, neque ejus infinitam vim, atque potentiam effugere. Quare cúm per Prophetas Deus juberet servari Legem, *b* dicebat, se Dominum Deum esse, & in ipso Decalogi exordio, *c Ego sum Dominus Deus tuus*: & alibi, *d Dominus ego sum, ubi est timor meus?*

b Lev. 18. 5. 6. 19. & 20. v. 8.
c Exod. 20. v. 2.
d Malac. 1. v. 6.

5. *Quantum sit beneficium Legem à Deo accepisse.*

Non solúm autem excitabit fidelium animos ad servanda Dei præcepta, sed ad gratiarum etiam actionem, quód suam Deus, quæ salutem nostram contineret, voluntatem explicarit. Quare non uno loco Scriptura maximum hoc beneficium declarans, populum commonefacit ut suam dignitatem, ac Domini beneficentiam cognoscat; veluti in Deuteronomio, *e Hæc est*, inquit *vestra sapientia, & intellectus coram populis, ut audientes universa Præcepta hæc, dicant, En populus sapiens, intelligens, gens magna*; Et rursus (1) in Psalmo, *f non fecit taliter omni nationi, & judicia sua non manifestavit eis.*

e Deut. 4. 6.

f Psalm. 147. 20.

6. *Quare tanta majestate Legem suam Israelitas olim Deus tradere voluerit.*

Verúm si Parochus rationem præterea latæ Legis ex Scrip-

(1) *In Psalmo)* vel potiús *in Psalmis*, ut habet Ed. Pat.

Scripturæ auctoritate demonstrarit, facilé intelligent fideles, quám pié, ac suppliciter acceptam Dei Legem colere oporteat. Triduo enim, antequam ferretur Lex, Dei jussu dictum est omnibus, *a* ut vestimenta lavarent, uxores non attingerent, quó sanctiores, ac paratiores essent ad accipiendam Legem, ut ad diem tertium adessent. Deinde, cúm ad montem essent adducti, unde Dominus illis per Moysen (1) leges erat laturus, uni Moysi dictum est, ut in montem ascenderet, quód Deus maxima cum majestate venit, & locum tonitruis, fulgoribus, igne, densisque nebulis circumfudit, ac loqui cum Moyse cœpit, eique Leges dedit. Quód divina Sapientia nullam aliam ob causam factum voluit, nisi nos ut moneret, casto, humilique animo Legem Domini accipiendam esse; quód si Præcepta negligeremus, paratas nobis à divina justitia pœnas imminere.

a Exod. 19. 10. 11. Hæc paulo post sect. 7. diffusiùs explicantur.

7. *Quomodo Lex, tanto terrore promulgata, ab hominibus impleri possit: & quód nihil amore facilius sit.*

Lex observanda non modò possibilis, sed etiam facilis est.

Quin etiam Legis jussa difficultatem non habere, ostendat Parochus; quod vel una hac ratione ex Sancto Augustino docere poterit, cúm dicit: *b Qui, quæso, dicitur impossibile esse homini amare, amare inquam, Creatorem beneficium, patrem amantissimum, deinde etiam & carnem suam in fratribus suis? at veró c qui diligit, Legem implevit.* Quare Joannes Apostolus *d* Præcepta Dei gravia non esse, aperté testatur. Nihil enim justius, nihil cum majori dignitate, nihil majori cum fructu ab homine, teste Beato Bernardo, exigi potuisset. Quamobrem summam Dei dignitatem admiratus est Augustinus, sic ipsum Deum affatus: (2) *Quid est homo, quód amari te ab eo vis? Si non faciat, ingentes minaris pœnas? An non satis magna hæc est, si non diligam te?*

Trid. Synod. sess. 2. de Justificatione, c. 11. & can. 18. 19. 20.
b Serm. 61. de Tempore, & serm. 47. de Sanctis.
c Rom. 13. 8.
d Joann. 5. 3. Matth. 11. 30. Bernad. lib. de Dilig. Deo. Aug. lib. 1. Conf. cap. 5.

Virtus perficiendæ Legis per Spiritum Sanctum homini etiam inbecilli præstatur.

Quód si quis eam afferat excusationem, impediri, se, quominus Deum amet infirmitate naturæ docendum est, Deum, qui amorem requisivit, *e* amoris vim inserere cordibus per Spiritum Sanctum suum. Hic autem *f* Spiritus bonus petentibus à Patre cœlesti datur, ut meritó Sanctus Augustinus precatus sit, *Da, quod jubes & jube, quod*

e Rom. 5. 5.
f Lucæ 11. 13.
S. Aug. lib. 10. Conf. c. 29. 36. 37.

---

(1) *Leges*) Edit. Patav. *Legem.*

(2) *Quid est homo &c.*) Hoc est testimonium S. Augustini in Editione Patavina est plané conforme Editioni P. P. Maurin. *Quid tibi sum ipse, ut amari te à me jubeas? & nisi faciam, irascaris mihi, & ingentes mineris miserias? parva ne ipsa est miseria, si non amem te?*

quod vis. Quia igitur Dei auxilium præsto nobis est, maximé post Christi Domini mortem, *a* per quam Princeps hujus mundi ejectus est foras, non est, quód quisquam rei difficultate deterreatur *b* Nihil enim est amanti difficile.

a Joann, 12. 31.

b D. Aug. in Psalm. 121. Bern. in serm. de Domin. in Ram. Palmar. in Fer. de Magd.

8. *Teneantur ne omnes homines necessarió ad Legis observationem.*

Præterea ad eandem rem persuadendam plurimum valebit si explicabitur, necessarió Legi obtemperandum esse: præsertim cúm nostris temporibus non defuerint, qui, sive facilis, sive difficilis sit Lex, ad salutem tamen nequaquam necessariam esse impié, & magno ipsorum malo dicere non veriti sunt. Quorum nefariam, impiamque sententiam *c* Sacræ Scripturæ testimoniis Parochus confutabit, ejusdem maximé Apostoli, cujus illi auctoritatem impietatem suam tueri conantur. Quid igitur ait Apostolus? *d Non præputium, non circuncisionem quidquam esse, sed observationem mandatorum Dei*. Quod veró eandem sententiam alibi repetit, & novam creaturam in Christo tantum dicit valere, intelligimus plané, (1) eum novam creaturam in Christo dicere, qui Mandata Dei observat. Is enim *e* qui habet Mandata Dei, ac servat, diligit Deum, Domino ipso teste apud Joannem: *f Si quis diligit me, sermonem meum servabit*. Nam etsi justificari potest homo, & ex impio fieri pius, antequam singula Legis Præcepta externis actionibus impleat; tamen fieri non potest, ut, qui per ætatem ratione uti queat, ex impio fiat justus, nisi animum habeat paratum ad omnia Præcepta Dei servanda.

Sess. 6. Conc. Trid. c. 10. & 11. & c. 18. & 19.

c Rom. 2. 3. 6. 7. 9.

d 1. Cor. 7. 19.

e Galat. 5 6.
f Joann. 14. 21.
Quæ sit nova in Christo creatura.
Quomodo potest justificari homo etiam sine operibus Legis.
Ibidem 22.
Ad Galat. 5. 6.

9. *Quos fructus consequantur, qui Legem divinam observant.*

Ad extremum veró, ne quid prætermittat Parochus, quo fidelis populus adducatur, ut legem servet, quám sint ejus uberes, suavesque fructus, demonstrabit. Quod facilé poterit ex iis, quæ Psalmo decimo octavo scripta sunt, probare. In eo enim Legis Dei laudes celebrantur: quarum hæc est vel maxima, quæ Dei gloriam, & majestatem multó ampliús explicat, quam decore suo, atque ordine faciant ipsa cœlestia corpora; quæ ut omnes quamvis barbaras nationes in sui admirationem rapiunt, ita efficiunt, *g* ut rerum omnium Opificis, & Conditoris gloriam, sapientiam, ac potentiam agnoscant. Ac *h* Lex quidem Domini convertit animas ad Deum. Agnoscan-

g Rom. 1. 20.
h Psalm. 18. 8.

(1) *Eum*) sic Ed. Pat. perperam *eam* in Rom. & Ven. antiq.

centes enim vias ejus, & Dei sanctissimam voluntatem per legem, convertimus pedes nostros in vias Domini. At quia soli *a* timentes Deum veré sapientes sunt, hoc illi deinceps tribuit, ut sapientiam præstet parvulis. Hinc veris gaudiis, & mysteriorum divinorum cognitione, ingentibus præterea voluptatibus, & præmiis, & in hac vita, & in futuro sæculo illi cumulantur, qui Dei Legem observant.

a Job. 18. 28.

10. *Cúm omnia voluntatem Dei faciant, hominem eandem voluntatem sequi æquissimum ostenditur.*

Nec veró tam nostræ utilitatis gratia, quám Dei causa, nobis est servanda Lex, qui suam hominum generi in Lege voluntatem aperuit: quam cúm *b* ceteræ creaturæ sequantur, hominem ipsum eandem sequi, multó est æquius.

b Psalm. 102. 21. & 148.

Ne id quidem silentio prætereundum est, vel in hoc maximé suam Deum in nos clementiam, & summæ bonitatis divitias ostendisse, quod cúm sine ullo præmio nos potuisse, ut suæ gloriæ serviremus, cogere, voluit tamen suam gloriam cum utilitate nostra conjungere, ut quod homini utile, idem Deo esset gloriosum. Quoniam igitur id maximum, & præclarissimum est, docebit Parochus, ut à Propheta ultimo loco dictum est, *c* in custodiendis illis retributionem multam esse. Non enim tantúm illæ nobis benedictiones promissæ sunt, quæ ad terrenam magis felicitatem spectare videbantur, *d* ut benedicti simus in civitate, & benedicti in agro, sed *e* copiosa merces in cœlis, & *f* mensura bona, conferta, cogitata, & superfluens proposita est, quam piis, & justis actionibus meremur, divinæ misericordiæ adjumento.

c Psalm. 18. 12. Benedictiones & temporales, & æternas, qui observant Mandata, merentur.
d Deut. 18. per totum. Isai 1. 19.
e Matth. 5. 12.
f Lucæ 6. 38.

DE

DE PRIMO PRÆCEPTO.

CAPUT II.

Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Egypti, de domo servitutis.

1. *Quo pacto Lex Moysis omnium ætatum homines obliget, quave occasione Israelitis promulgata fuerit.*

QUamvis hæc Lex Judæis in *a* Monte à Domino data fuerit, tamen, quoniam *b* natura omnium mentibus multo ante impressa, & consignata erat, atque ob eam rem Deus universos homines illi perpetuó parare voluit, plurimum proderit verba illa, *c* quibus, Moyse ministro, atque interprete, Hebræis promulgata est, populi Israelitici historiam, quæ mysteriorum est plena, diligenter explicare.

Principio narrabit, ex omnibus nationibus, quæ sub cœlo erant, *d* unam Deum delegisse, quæ ortum habuit ab Abraham, *e* quem peregrinum esse voluit in terra Chanaam; *f* cujus possessionem, cúm ei pollicitus esset, tamen & ille, *g* & posteri ejus amplius quadragintos annos vagi fuerunt, antequam promissam terram incolerent: in qua quidem peregrinatione nunquam eorum curam dimisit. *h* Transibant quidem illi de gente in gentem, & de regno ad populum alterum; sed nullam unquam illis injuriam fieri passus est, imo veró in Reges animadvertit. Priusquam autem in Ægyptum descenderent, *i* Virum præmisit, cujus prudentia & illi, & Ægyptii fame liberarentur. In Ægypto veró ea illos benignitate complexus est, ut repugnante, & incumbente ad illorum perniciem Pharaone, *k* mirum in modum augerentur: & cum valde affligerentur, ac tanquam servi durissimé tractarentur, *l* Ducem Moysen excitavit, qui eos in manu potenti educeret. Hujus præcipué liberationis initio Legis meminit Dominus his verbis: *Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, & de domo servitutis.*

a Exod. 19. 20. Deut. 5. v.
b Rom. 2. 14.
c Deut. 5. 5. Galat. 3. 19.
d Deut. 4. 37. & 26. 18.
e Genes. 12. per totum.
f Genes. 13. 15.
g Genes. 15. 13. Exod. 12. 36.
h Psalm. 104. 13.
i Genes. 41. 41.
k Exod. 1. 12. 13.
l Exod. 3. & 9.

2.

2. Cur Judæi in populum à Deo delecti fuerint.

Ex his veró illud maximé Parocho animadvertendum est, unam ex universis nationibus à Deo delectam esse, quam populum vocaret suum, cui se cognoscendum, & colendum præberet; *a* non quód ceteras justitia, aut numero vinceret, quemadmodum Hæbreos monet Deus; sed quód ipsi Deo sic placuit, potiús ut gentem exiguam, & inopem augeret, & locupletaret, quo ejus potentia, & bonitas notior apud omnes esset, & illustrior. Cúm *b* igitur ea esset illorum hominum conditio, iis conglutinatus est, & eos amavit, ita ut, cúm esset Dominus cœli, & terræ, non confunderetur vocari Deus eorum, *c* quo ceteras gentes ad æmulationem provocaret, ut perspecta Israelitarum felicitate omnes homines ad veri Dei cultum se (1) conferrent, quemadmodum etiam Paulus testatur, se *d* Gentium felicitate proposita, & vera Dei cognitione, qua eas instruxerat, ad æmulationem carnem suam provocare.

a Deut. 7. & 9. Vide D. Thom. in 1. 2. q. 98. art. 4.

b Deut. 10. 15.

c Deut. 4. 7.

d Rom. c. 11. 14.

3. Cur Hebræi diu, multumque vexati sint, antequam Legem acciperent.

Deinde fideles docebit, Deum Hebræos patres diu peregrinari passum esse, posteros etiam durissima servitute premi, divexarique permississe ob eam rem, uti doceremur, *e* amicos Dei fieri, non nisi mundi inimicos, ac peregrinos in terris, itaque in Dei familiaritatem faciliús recipi, si nihil omnino nobis sit commune cum mundo: tum veró, ut ad Dei cultum translati intelligeremus, quanto feliciores demum sint ii, qui Deo, quám qui mundo serviunt. Cujus rei nos Scriptura commonet: inquit enim: *f Veruntamen servient ei, ut sciant distantiam servitutis meæ, & servitutis regni terrarum.*

e Jacob. 4. 4.

f 2. Paralip. 12. 8.

Cur Deus promissa post tam longa tempora Israelitis persolverit.

Præterea explicabit post ampliús quadringentis annis Deum promissa præstitisse, ut ille populus fide, ac spe aleretur. Alumnos enim suos Deus à se perpetuó pendere vult, atque in ejus bonitate omnem spem suam collocare, ut in primi Præcepti explicatione dicetur.

4. Cur tali loco, & tempore Lex data fuerit.

Cur in Deserto post Ægyptiacam liberationem potiús, quam alias Lex sit tradita.

Postremó locum, ac tempus notabit, quibus hanc Legem populus Israel à Deo accepit; nempe postquam eductus ex Ægypto in desertum venit, ut beneficii recentis memoria allectus, & loci asperitate, in quo versabatur, deterritus ad accipiendam Legem aptior redderetur.

Quando sit oportunissimum præcepta vivendi populo inculcare.

Homines enim iis maximé devinciuntur, quorum benefi-

cen-

(1) *Conferrent*) Ed. Pat. *converterent.*

centiam experti sunt, atque ad Dei præsidium confugiunt, cúm se omni spe humana destitutos esse (1) vident. Ex quo licet intelligere, fideles ad complectendam cœlestem doctrinam eó propensiores esse, quó se magis à mundi illecebris, & carnis voluptatibus abstraxerint: sicut per Prophetam scriptum est: *a Quem docebit scientiam, & quem intelligere faciet auditum? Ablactatos à lacte, avulsos ab uberibus.*

a Isai. 28. 9.

5. *Quid sibi istud exordium velit, & quænam in eo contineantur mysteria.*

Enitatur itaque Parochus, & quantum potest, efficiat, ut fidelis populus hæc verba semper in animo (2) habeat, *Ego sum Dominus Deus tuus*, ex quibus intelligent, Legislatorem se Creatorem habere, à quo & conditi sunt, & conservantur, jureque illud usurpent, *b Ipse est Dominus Deus noster, & nos populus pascuæ ejus, & oves manus ejus.* Quorum verborum vehemens, & frequens admonitio eam vim habebit, ut ad legem colendam fideles promptiores reddantur, & à peccatis abstineant. Quod autem sequitur, *Qui eduxi te de terra Ægypti, de domo servitutis*, etsi Judæis tantúm videtur convenire, Ægyptiorum dominatu liberatis, tamen, si interiorem salutis universæ rationem spectemus, multó magis ad Christianos homines pertinent, qui non ex Ægyptiaca servitute, sed è peccati regione, & *c* potestate tenebrarum à Deo erepti, atque in regnum filii dilectionis suæ translati sunt. Cujus beneficii magnitudinem intuens Jeremias prædixit illud: *d Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & non dicetur ultra, vivit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra Ægypti, sed, vivit Dominus qui eduxit filios Israel de terra Aquilonis, & de universis terris, ad quas ejeci eos & reducam eos in terram suam, quam dedi Patribus eorum. Ecce ego mittam piscatores multos, dicit Dominus, & piscabuntur eos*; & quæ sequuntur. Pater enim indulgentissimus per Filium suum, *e* filios, qui erant dispersi, congregavit in unum, ut jam, *f* non ut servi peccato, sed justitiæ, *g* serviamus illi in sanctitate, & justitia, coram ipso omnibus diebus nostris.

b Psalm. 94. 7.
c Coloss. 1. 13.
d Jerem. 16. 14. 15. 16. & 23. 7. 8.
Matth. 4. 19.
e Joann. 11.
f Rom. 6. 16.
g Lucæ. 1. 74. 75.

6. *Quomodo ex principio hujus Decalogi fideles affici debeant.*

Quare fideles omnibus tentationibus, tamquam clipeum,

---

(1) *Vident*) Ed. Pat. Lugd Lovan. *agnoscunt.*

(2) *Habeat*) Ed. Pat. *habeant*, quod concordat cum sequentibus, *intelligent, conditi sunt, conservantur.*

a Rom. 6. 2.
b 2. Cor. 5. 15.
c Actor. 20. 2. 8.
d Genes. 39. 9.
e Heb. 6. 6.
f Galat. 4. 31.
g Rom. 6. 19.

peum, opponent illud Apostoli, a *Qui mortui sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in illo? Jam non sumus nostri*, b *sed ejus, qui pro nobis mortuus est, & resurrexit. Ipse est Dominus Deus noster, qui nos* c *suo Sanguine sibi acquisivit: quomodo* d *peccare poterimus in Dominum Deum nostrum?* e *ipsumque iterum cruci affigere?* Ut igitur veré liberi, & *f* ea quidem libertate, qua nos Christus liberavit, *g* sicut exhibuerimus membra nostra servire injustitiæ, ita exhibeamus servire justitiæ in sanctificationem.

Non habebis Deos alienos coram me.

7. *Quid hoc primum Præceptum observandum, fugiendumve complectatur.*

Priorem in Decalogo locum obtinere, quæ ad Deum pertinent, posteriorem veró, quæ ad proximum, docebit Parochus, quia eorum, quæ proximo præstamus, causa Deus est. Tum enim ex Dei Præcepto proximum diligimus, cúm propter Deum diligimus: ea veró sunt in priori Tabula descripta. Secundo loco in verbis iis, quæ proposita sunt, duplex contineri Præceptum, ostendet: quorum alterum jubendi, alterum prohibendi vim habet. Nam quod dicitur, *Non habebis Deos alienos coram me*, eam habet sententiam conjunctam, *Me verum Deum coles, alienis Diis cultum non adhibebis.*

8. *Quomodo hoc Præcepto fides, spes, & charitas contineantur.*

h Malach. 3. 6.
i Jacob. 1. 17.
k Psalm. 101. 28.
l Deut. 32. 5.

In priori autem continetur Præceptum fidei, spei, & charitatis. Nam cúm Deum dicimus, *h* immobilem, *i* incommutabilem, *k* perpetuó eundem manentem, *l* fidelem, rectum sine ulla iniquitate confitemur; ex quo ejus oraculis assentientes, omnem ipsi fidem, & auctoritatem tribuamus, neccesse est. Qui veró omnipotentiam, clementiam, & ad benefaciendum facilitatem, ac propensionem illius considerat, poterit ne spes omnes suas non in illo collocare? *m* At si bonitatis, *n* & dilectionis ipsius effusas in nos divitias contempletur, illum ne poterit non amare? Hic est illud procemium, hinc illa conclusio, qua in præcipiendo, mandandoque in Spiritura utitur Deus, *o Ego Dominus.*

m Rom. 2. 4.
n Rom. 2. 9.

o Lev. 4. 5. 6. 28. & alibi frequenter.

Negativa Præcepti parte multitudo Deorum prohibetur: & cur eam loquendi formulam Legislator usurparit. Vide D. Thom. 2. 2. q. 122. art. 2.

9. *Præceptum hoc ut negativum est, exponitur.*

Altera autem Præcepti pars illa est, *Non habebis Deos alienos coram me*; quam loquendi formula Legislator usus est, non quód satis explicata non esset hæc sententiam affirmatione Præcepti in hunc modum, *Me unum Deum*

Deum coles: si enim Deus est, unus est, sed propter cæcitatem plurimorum, qui olim Deum verum se colere profitebantur, multitudinem tamen Deorum venerabantur. Cujusmodi inter Hæbreos ipsos per multi fuerunt, qui, *a* ut Helias eis objiciebat, in duas partes claudicabant: quod & *b* Samaritæ fecerunt, qui Deum Israelis, & Deos Gentium colebant.

a 3. Reg. 18. 21.
b 4. Reg. 17. 33. 41.

10. *Quomodo hoc Præceptum omnium maximum censendum sit.*

His explicatis addendum erit, hoc esse Præceptum omnium primum, & maximum, non ordine tantùm ipso sed ratione, dignitate, & prestantia. Debet enim obtinere Deus apud nos infinitis partibus mayorem, quám Domini, quám Regis charitatem, & auctoritatem. Ipse nos creavit, idem gubernat; ab eo in utero matris nutriti, atque inde hanc in lucem educti sumus; ipse nobis ad vitam, victumque res suppeditat necessarias.

Quanto amore Deum colere debeamus.

11. *Qui precipuè sint rei violati hujus Præcepti.*

Peccant autem in hoc Præceptum, qui fidem, spem, & charitatem non habent, quorum peccatum latissimè patet. Sunt enim in hoc numero, qui in hæresim labuntur, qui non credunt ea, quæ sancta mater Ecclesia credenda proponit, qui somniis, *c* auguriis, *d* ceterisque vanissimis rebus fidem habent, qui de sua salute spem abjiciunt, nec divinæ bonitati confidunt, qui divitiis tantum, qui corporis valetudine, ac viribus nituntur: quæ fusiús ab iis explicata sunt, qui de vitiis, & peccatis conscripserunt.

Levit. c. 19. 26.
c Deut. 18. 10. Isai. 2. 6. Jerem. 27. 9.
d De his agitur 26. q. 2. c. Illud, quod est.

12. *Non adversatur huic Præcepto cultus, qui ex recepto Ecclesiæ usu Sanctis tribuitur.*

Verúm illud etiam in hujus præcepti explicatione accuratè docendum est, venerationem, & invocationem Sanctorum Angelorum, ac beatarum animarum, quæ cœlesti gloria perfruuntur, aut etiam corporum ipsorum, sanctorumque cinerum cultum, quem semper Chatholica Ecclesia adhibuit, huic Legi non repugnare. Quis enim adeo demens est, qui, edicente Rege, ne se pro Rege quisquam gerat, aut regio cultu, atque honore affici patiatur, continuò putet nolle Regem, suis ut Magistratibus honos deferatur? Etsi enim *e* Angelos Christiani adorare dicuntur exemplo Sanctorum veteris Testamenti, non eam tamen illis venerationem adhibent, quam Deo tribuunt. Quód si legimus interdum Angelos recusasse, *f* ne se homines venerarentur, eo fecisse intelligendum est, quód sibi eum honorem haberi nolebant, qui soli Deo deberetur.

Vide Synod. 7. Act 6. in fin. Aug. lib. 8. de Civit. Dei, cop. 27. & 10. cap. 1. & lib. 21. contra Faust. cap. 21. Basil. Hom. 20. In 40. Mart. & 26. de Mart. Maman. Greg. Naz. in Orat. in Laud. S. Ciprian. & alios

e Genes. 18. 12. & 19. 1. Num. 22. Josu 5. 15.
f Apocal. 19. 10. & 21. 9.

13. *Quomodo Sanctos Angelos colere liceat, ex Scripturis ostenditur.*

a 1. Tim. 1. 17. b Exod. 20. 12. c Levit. 19. 32. Deut. 5. 16. d Genes. 23. 12. & 45. 6. 2. Reg. 9. 6. 8. Quando Angeli Reges dignitate antecellant. Just. in 2. Apologet. pro annis Christi meminit honoris, quem Christiani Angelis tribuebant & Basil. Orat. in 40. Mart.

Spiritus enim Sanctus, qui ait, *a Soli Deo honor, & gloria*, idem præcepit, ut *b* honore parentes, & *c* seniores afficeremus. Sancti præterea viri, qui Deum unum colebant, *d* Reges tamen, ut est in divinis Litteris, adorabant, id est supplices venerabantur. Quód si Reges, per quos Deus mundum gubernat, tanto honore afficiuntur, Angelicis Spiritibus, quos Deus ministros suos esse voluit, & quorum opera non modó ad Ecclesiæ suæ, sed etiam ad reliquarum rerum gubernationem utitur, quorumque ope maximis tum animæ, tum corporis periculis quotidie liberamur, etiamsi se nobis in conspectum non dent, tantó majorem honorem non habebimus, quanto beatæ illæ Mentes dignitate Regibus ipsis (1) antecellunt? Adde charictatem, qua nos diligunt, qua ducti pro iis provinciis, quibus præsunt, ut ex *e* Scriptura facilé intelligitur, preces fundunt: quod etiam præstare iis, quorum sunt ipsi custodes, ne dubitandum quidem est; nostras enim *f* preces Deo offerunt, & lacrymas. Quamobrem in Evangelio docuit Dominus, pusillos scandalizandos non esse, *g* quód Angeli eorum in cœlis semper vident faciem Patris, qui in cœlis est.

e Dan. 10. 13.

f Tob. 1.

g Matth. 18. 10.

14. *Invocandos esse Santos Angelos, ex Scripturis probatur.*

Nota, quód hic Angelus erat Filius Dei usque tunc in forma humana visus. Basili Mag. Greg. Ambros. Leo Papa Epist. 13. Conc. Sirmiense can. 14.

Invocandi itaque sunt, quód & perpetuó Deum intuentur, & patrocinium salutis nostræ sibi delatum libentisimé suscipiunt. Extant divinæ Scripturæ testimonia hujus invocationis. Jacob enim ab Angelo, qui cum luctatus fuerat, petit, ut sibi benedicant, imo etiam cogit; se enim non dimissurunt illum profitetur, nisi benedictione accepta. Neque eam solúm sibi ab eo tribui voluit, quem intuebatur, sed ab eo etiam, quem minimé videbat, tum, cúm dixit: *h Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis.*

h Genes. 48. 16. Gloss. Interlin.

15. *Sanctorum invocatione, & reliquiarum veneratione nihil honori Diei detrahitur.*

Ex quibus etiam colligi poterit tantum abesse, ut Sanctis, qui in Domino dormierunt, honore afficiendis, atque invocandis, & sacris eorum reliquiis, cineribusque venerandis Dei Gloria minuatur; ut eo maximé augeatur, quó magis hominum spem excitat, confirmat, & ac Sancto-

k Reg. 24. 9. & 25. 23.

(1) *Antecellunt*) sic omnes Editiones; unde perperam in Rom. & antiquis Venetis. *antecellant.*

torum imitationem cohortatur. Quod officium *a* Nicæno altero, & Grangrensi, ac Tridentino Conciliis, & Sanctorum Patrum auctoritate comprobatur.

a Conc. Nicæn. II. Actor. 6. Gangren. can. 20.

16. *Quibus potissimùm argumentis Sanctorum invocatio stabilienda sit.*

Quo autem sit ad refutandos eos instructior Parochus, qui huic veritati adversantur, Sanctos Hieronymum contra Vigilantium, & Damascenum potissimum legat. Ad quorum rationem, quod caput est, accedit consuetudo ab Apostolis acepta, & in Ecclesia Dei perpetuó retenta, & conservata. Cujus rei quis firmius, aut clarius requirat argumentum divinæ Scripturæ testimonio, quæ Sanctorum laudes celebrat admirabiliter? Extant enim quorumdam Sanctorum divina præconia, *b* quorum laudes cum sacris Litteris celebrentur, quid est, quód illis singularem honorem non habeant homines? Etsi ob eam causam magis etiam colendi, & invocandi sunt, quód pro salute hominum preces assidué faciunt, multaque eorum merito, & gratia in nos Deus confert beneficia. *c* Si enim gaudium est in cœlo super uno peccatore pœnitentiam agente, nonne etiam cœlestes Cives pœnitentes adjuvabunt? nonne rogati, & peccatorum veniam impetrabunt, & conciliabunt nobis Dei gratiam?

Conc. Trid. sess. Item Conc. Chalcedon. sub fin. Dam. lib. 4. de Orthod. fide cap. 16.
Sanctorum invococatio ex Apostolica traditione manavit.
Dionys. lib. de Eccles. Hier. c. 7. Iren. lib. 5. contra Hær. c. 19. Euseb. lib. 13. Præparat. Evang. c. 7.
Sanctorum laudes esse celebrandas, Scriptura docet.
b Eccles. 44. & sequentibus usque ad finem libri
c Lucæ 15. 7.

17. *Illam Sanctorum invocationem ex quadam auxilii divini diffidentia, fideique imbecillitate non proficisci, demonstratur.*

Quód si dicatur, ut à nonnullis dicitur, supervacaneum esse Sanctorum patrocinium, quód Deus sine interprete precibus nostris occurrat; has impiorum voces illud Sancti Augustini facilé convincit, multa Deum non concedere, nisi mediatoris, ac deprecatoris opera, & officium accesserit. Quod illustribus *d* Abimelech, & *e* Job amicorum exemplis confirmatur, quorum peccata non nisi Abraham, & Job precibus condonavit. Si veró etiam (1) afferatur, fieri, inopia, & imbecilitate fidei, ut Sanctos internuncios, & patronos adhibeamus, quid ad illud respondebunt Centurionis exemplum, qui vel in singulari illo fidei præconio, *f* quod ei Dominus Deus impertivit, *g* seniores tamen Judæorum ad salvatorem misit, ut laboranti puero salutem impetrarent?

S. Aug. lib. 2. q. 149. super Exod. & serm. 1. & 4. de S. Steph. Amb. lib. de Voc. Gentium cap. 10. Greg. lib. 1. Dialog. c. 8. & habetur 23. q. 4. cap. 21. Hier. super Dan. c. 9. 16. 17.
d Genes. 20. 17.
e Job. 42. 8. 10.
f Matth. 8. 8. 10.
g Lucæ 7. 3.

18. *Doctrina de uno mediatore Christo non tollit Sanctorum invocationem.*

Quare etsi fatendum est, *h* unum nobis mediatorem pro-

h 1. Tim. 2. 5.

---

(1) *Afferatur*) Edit. Patav. *asseratur*.

propositum Christum Dominum, *a* qui escilicet unus nos per sanguinem Patri cœlesti reconciliavit, & *b* qui æterna redemptione inventa, semel in Sancta ingressus, *c* pro nobis interpellare non cessat; ex eo tamen nullo modo sequi potest quominus ad Sanctorum gratiam confugere liceat. Nam, si propterea subsidiis Sanctorum uti non liceat, quód unum patronum (1) habemus Jesum Christum, numquam id commississet Apostolus, ut se Deo, *d* tanto studio, fratrum viventium precibus (2) adjuvari vellet. Neque enim minús vivorum preces, quám eorum, qui in cœlis sunt, Sanctorum deprecatio, Christi mediatoris gloriam, & dignitatem imminuerent.

a Rom. 5. 10. & 2. Cor. 5. 18.
b Heb. 9. 12.
c Heb. 7. 25.
d Rom. 10. 30.
Ephes. 6. 18. 19. 1. Thess. 4. 3. & 5. 25. 2. Thess. 1. 2.

19. *Unde Reliquiarum virtus confirmetur, & quanta sit earum vis, & efficacia, demonstratur.*

Sed cui fidem non faciant & honoris, qui Sanctis debetur, & patrocinii, quod (3) nostri suscipiunt, mirabiles effectæ res ad eorum sepulcra, & oculis, & manibus, membrisque omnibus captis in pristinum statum restitutis, mortuis ad vitam revocatis, ex corporibus hominum ejectis Dæmoniis? Quæ non audisse, ut multi, non legisse, ut plurimi gravissimi viri, sed vidisse, testes locupletissimi Sancti Ambrosius, & Augustinus Litteris prodiderunt. Quid (4) multa? si *e* vestes, *f* sudaria, si *g* umbra Sanctorum, priusquam vita migrarent, depulit morvos, virisque restituit, quis tandem negare audeat, Deum per sacros cineres, ossa, ceterasque Sanctorum reliquias eadem mirabiliter efficere? Declaravit id cadaver illud, quod forté illatum in sepulcrum *h* Elisæi, ejus tacto corpore, subitó revixit.

Amb. lib. 7. Ep. 59. & 60. & serm. 91. de Sanctæ Agnete, & 92. & 93. de Sanctis Gervasio, & Protasio.
Aug. lib. 22. Civit. Dei, c. 8.
e 4. Reg. 2. 14.
f Actor. 19. 12.
g Actor. 5. 15.
h 4. Reg. 13. 21.

20. *Verba sequentia non alterum, sed unum cum præcedentibus Præceptum constituunt.*

Quod veró sequitur, *Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quæ est in Cœlo & quæ in terra deorsum, neque eorum, quæ sunt in aquis, sub terra, non adorabis ea, neque coles*, quidam hoc alterum Præceptum existimantes, duo postrema ipsa unius Præcepti vi contineri voluerunt. At Sanctus Augustinus illa extrema dividens, hæc ipsa verba ad primum Præceptum pertinere vo-

Sculptilia non sunt absolute prohibita, sed tantum sculptilia Deorum alienorum.
Dam. lib. 4. cap. 17. Imagines fuerunt in Lege naturæ Genes. 28. 31. & 35. fuerunt in lege Scripta. Ex 25. Num. 21. in Lege Evangelica ab Apostolorum temporibus, ut imago Christi futilis.

---

(1) *Habemus*) seu potiús *habeamus*, Edit. Patav.

(2) *Adjubari*) Edit. Patav. & Ven. *commendari*: Lugd. *commendari*, *& adjuvari*.

(3) *Nostri suscipiunt*) Edit. Patav. & Lov. *nostri causa suscipiunt*.

(4) *Quid multa?*) seu potiús *quid plura*? ut in Ed. Pat.

voluit: quam sententiam, quia in Ecclesia celebris est, libenter sequimur; etsi in promptu ratio est illa verissima, consentaneum fuisse, præmium, & pœnam cujusque cum primo Præcepto conjungi.

21. *Adversus hoc Præceptum non pugnat receptus in Ecclesia Imaginum usus.*

Nec verò quis existimet, omnino pingendi, fingendi, aut sculpendi artem hoc Præcepto prohiberi. Nam in Scripturis jussu Dei Simulacra, & Imagines effectas legimus, *a* Cherubin, *b* ac serpientis ænei. Superest igitur, ut Imagines ob eam rem vetitas interpretetur, nequid, Simulacris quasi Diis colendis, de vero Dei cultu detraheretur.

a Exod. 25. 18. 3. Reg. 6. 23. 24. 2. Paralip. 3. 7. *b* Num. 21. 8. 9.

22. *Quibus præsertim modis per Imagines divinum Numen violari possit.*

Duplici ratione Imaginibus violari potest divina Majestas.

Duplici autem potissimum ratione, quod ad hoc Præceptum attinet, Dei majestatem vehementer lædi, perspicuum est altera, si Idola, & Imagines, tanquam Deus, colantur, aut credatur inesse aliqua in his divinitas, vel virtus, porpter quam sint colendæ, vel quod ab eis sit aliquid petendum, vel quód fiducia in *c* Imaginibus sit figenda; veluti olim fiebat à Gentibus, quæ in Idolis spem suam colocabant, quod passim sacræ Lietteræ reprehendunt.

c Isai. 10. 10. 11. & 40. 19. Sap. 13. 16. 17. 18. Psalm. 113. 4. Deu. 4. 16. 17. Isai 40. 18. Actor. 17. 24. Dam. lib. 4. de Orthod. fide, c. 17.

Altera, si quis conetur divinitatis formam aliquo artificio effingere, quasi corporeis oculis conspici, vel coloribus, aut figuris exprimi possit. *Quis enim Deum*, ut inquit Damascenus, *qui sub aspectum non cadit, qui corporis expers est, qui nullis terminis circumscribi nec ulla figura describi queat, possit exprimere?* quæ res in altera Nicœna Synodo uberiús explicatur. Præclaré igitur Apostolus, *d* eos mutasse Dei incorruptibilis gloriam in similitudinem corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, ac serpentum, dixit. Hæc enim omnia tanquam Deum venerabantur, cúm illi harum rerum Imagines ponerent. Quo circo Israelitæ, qui ante vituli Simulacrum clamavant, *e Hi sunt Dii tui Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti*, Idolatræ sunt appellati, quia *f mutaverunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fœnum.*

d Rom. 1. 23.

e Exod. 32. 4.

f Psalm. 105. 20.

23. *Quis sit posterioris istius partis Præcepti sensus.*

Cúm igitur Dominus Deos alienos coli prohibuisset, ut penitus Idolatriam tolleret, imaginem Divinitatis ex ære duci, aut quamvis alia materia fieri prohibuit. Quod Isaias declarans inquit: *g Cui ergo similem fecistis Deum,* aut

g Isai. 40. 18. Actor. 17. 20.

Actor. 2. & 3. vide item Conc. Trident. sess. 25. non procul à principio.

aut quam Imaginem ponetis ei? Atque in hoc Præcepto hanc sententiam contineri, præter Sanctorum Patrum scripta, qui eam, quemadmodum in septima Synodo expositum est, sic interpretantur, illa etiam Deuteronomii verba satis declarant, ubi Moyses populum avertere ab Idolatria cúm vellet, ajebat: *a Non vidistis aliquam similitudinem in die, qua locutus est nobis Dominus in Horeb de medio ignis.* Quod sapientissimus Legislator ideo dixit, ne quo errore ducti divinitatis imaginem fingerent, Deoque debitum honorem rei creatæ tribuerent.

a Deut. 4. 19.

24. *Hoc præceptum, qui Trinitatis personas effingunt, non violant.*

Nemo tamen (1) propterea contra religionem, Deique Legem quicquam committi putet, cúm Sanctissimæ Trinitatis aliqua persona quibusdam signis exprimitur, *b* quæ tam in veteri, quàm *c* novo Testamento apparuerunt. Nemo enim tam rudis est ut illa Imagine Divinitatem credat exprimi: sed illis declarari doceat Pastor proprietates aliquas, aut actiones, quæ Deo tribuuntur; veluti, cúm ex *d* Daniele pingitur antiquus dierum in throno sedere, ante quem libri aperti sunt, Dei æternitas, & infinita sapientia significatur, qua omnes hominum & cogitationes, & actiones, ut de iis judicium ferat, intuetur.

b Genes 18. 2. Exod. 33. 23.
c Matth. 3. 16. & 17. 5.
d Dan. 7. 5.

25. *Angeli qua ratione pingantur.*

Angelis etiam tum humana species, tum alæ affinguntur, ut intelligant fideles, quám propensi sit in humanum genus, & tamquam parati ad ministeria Domini exequenda. *e Omnes* enim *admistratorii spiritus sunt propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis.*

e Heb. 1. 14. Dion. lib. de Cœlest. Hierar. c. ultim. Conc. Nicæn. II.

26. *De columba, in qua Spiritus Sanctus depingitur.*

Columbæ veró species, & *f* linguæ tanquam ignis in Evangelio, & actis Apostolorum, quas Spiritus Sancti proprietates significet, multó notius est, quám ut oporteat pluribus verbis explicari.

f Actor. 5. Matth. 3. 16. Marci 1. 10. Lucæ 3. 21. Joann. 1. 32. Actor. 2. 2.

27. *Christi, & Sanctorum imagines pingi, & honorari debent,*

Imaginum usus est Apostolicæ traditionis.

At veró cúm Christus Dominus, ejusque sanctissima, & purissima Mater, ceterique omnes Sancti humana præditi natura humanam speciem gesserint, eorum Imagines pingi, atque honorari, non modó hoc Præ-

(1) *Nemo tamen propterea contra Religionem*) Edit. Patav. *Nemo tamen propter ea, quæ nunt sun dicta, contra, &c.*

Præcepto interdictum non fuit, sed etiam sanctum, & grati animi certissimum argumentum semper habitum est. Quod & Apostolicorum temporum monumenta, & Œcumenicæ Synodi, & tot sanctissimorum, doctissimorumque Patrum inter se consentientium scripta confirmat.

Conc. Nicæn. [illegible]dum.
Actor. 7.

28. *Quis sit legitimus in Ecclesia Imaginum usus.*

Non solùm autem licere in Ecclesia Imagines habere, & illis honorem, & cultum adhibere, ostendet Parochus, cùm honos, qui illis exhibetur, referatur ad prototypa; verùm etiam maximo fidelium bono ad hanc usque diem factum declarabit, ut ex Damasceni libro, quem de imaginibus edidit, & septima Synodo, quæ est secunda Nicœna, intelligitur. Verùm, quia sanctissimum quodque institutum Hostis humani generis suis fraudibus, & fallaciis depravare contendit, si quid fortè populo hac in re peccatum fuerit, Parochus Tridentini Concilii decretum secutus, quoad ejus fieri poterit, studebit corrigere, ac decretum quidem ipsum, cùm res tulerit, populo interpretabitur: tum rudes, & qui Imaginum ipsarum institutum ignorant, docebit, Imagines factas ad utriusque Testamenti cognoscendam historiam, atque ejus memoriam identidem renovandam, qua rerum divinarum memoria excitati, ad colendum, atque amandum ipsum Deum vehementiùs inflammemur. Sanctorum quoque Imagines in Templis positas demonstrabit, ut & colantur, & exemplo moniti ad eorum vitam, ac mores nos ipsos conformemus,

Basil. lib. de Spiritu Sancto, c. 18. Dam. lib. 4 de Orthod. Fide, cap. 17. Concil. Nicæn. II. passim.

Trid. Synod. sess. 25. sub principium cap. de Invocatione Sanctorum.
Quis sit legitimus imaginum usus.

Ego sum Dominus Deus tuus fortis, zelotes, visitans iniquitatem Patrum in filios, in tertiam, & quartam generationem eorum, qui oderunt me, & faciens misericordiam in millia iis, qui diligunt me, & custodiunt Præcepta mea.

Exod. 20. 5. 6.

29. *Non pertinet hæc appendix duntaxat ad primum Præceptum.*

Duo sunt in extrema parte hujus Præcepti diligenter explicanda: primum est, quòd, etsi ob summum scelus prævaricationis primi Præcepti, atque hominum ad id commitendum propensionem, aptè hoc loco pœna proponitur; communis tamen est omnium appendix

Lex omnis aut pœna aut præmio res humanas moderatur, dist. 3. cap. Omnis autem.

Præceptorum. Omnis enim Lex ad præcepta servanda homines pœna, & præmio inducit. Hinc illæ tam fræquentes in Sacris litteris, & crebræ Dei promissiones. Ut enim innumerabilia pené Testamenti veteris testimonia prætermittamus, in Evangelio scriptum est: *a Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*: & alibi, *b Qui facit voluntatem Patris mei; qui in cœlis est, ipse intrabit in regnum cœlorum*: tum illud, *c Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur*; & *d Omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit judicio*: atque alibi: *e Si non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra.*

a Matth. 19. 17.
b Matth. 7. 21.
c Matth. 3. 10.
d Matth. 5. 22.
e Matth. 6. 15.

30. *An eodem modo pœna, prævaricatoribus hic intenta, carnalibus, & perfectis inculcanda sit.*

Alterum est, quod longé alia ratione perfecti, alia carnales homines hanc appendicem edocendi sunt. Perfectis enim, *f* qui Spiritu Dei aguntur, eique prompto, & alacri animo parent, instar est cujusdam lætissimi nuncii, & magnum argumentum propensæ in eos divinæ voluntatis. Agnoscunt enim sui amantissimi Dei curam, qui nunc præmiis, nunc pœnis ad sui cultum, & venerationem homines prope compellat, agnoscunt ejus immensam in se benevolentiam, qui sibi impetrare, suaque opera ad divini nominis gloriam uti velit: neque solúm agnoscunt, sed (1) magna spe sunt, illum, cúm, quod vult, jubeat, etiam daturum vires, quibus Legi ipsius parere possint. Ac carnalibus, qui nondum *g* spiritu servitutis liberati sunt, magisque metu pœnarum, quám amore virtutis abstinent à peccatis, ejus appendicis sensus gravis, & acerbus est. Quamobrem sunt piis exhortationibus sublevandi, & quo Lex spectat, quasi manu deducendi. Parochus autem, quoties alicujus explicandi Præcepti ocassio inciderit, eadem hæc sibi habeat proposita.

f Rom. 8. 14.
Perfecti quid in pœna hic proposita contemplentur. S. Aug. lib. 10. Confess. cap. 29.

g Rom. 8. 14.
Pœna primo Præcepto subiecta post singula Præcepta est refricanda.

31. *Quid verba illa*, Egó sum Deus fortis, *meditandum proponant.*

Duobus aculeis excitat Deus homines ad Legis observationem. Primò, cum auditur, quód Legislator sit Deus fortis, carnalis præsumptio frangitur.

Carnalibus perinde tamen, ac spiritualibus, duo in primis quasi aculei sunt admovendi, qui ad Legem observandam hac ipsa in appendice positi, homines maximé incitent. Nam, quód Deus fortis dicitur, ideo diligentiús est explicandum, quod caro sæpe, quæ terroribus divinæ comminationis minimús commovetur, varias sibi

(1) *Magna spe sunt*) vel potiús *in magna spe sunt*, ut Ed. Pat. Lov. Lugd. Paris.

sibi ipsa rationes fingit, quibus iram Dei effugere, ac propositam pœnam vitari possit; cui autem certó persuasum est, Deum fortem esse, illud magni Davidis usurpat, *a Quo ibo à espiritu tuo, & quo à facie tua fugiam?* Eadem quoque divinis interdum diffisa promissis, tantas hostium vires esse credit, ut ad sustinendum minimé parem se esse existimet, ac firma, & stabilis fides, *b* nihil titubans, cúm divina vi, ac virtute nitatur, homines contrá recreat, ac confirmat. Ait enim: *c Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo?*

a Psalm. 138. 7.
Carnalis timor retunditur.

b Jacob. 1. 6.

c Psalm. 26. 1.

32. *Quid sibi velit, quód Deus se etiam dicat Zelotem.*

Secundum ad Legis observationem incitamentum est zelus divinus.

Alter veró aculeus, zelus ipse divinus est. Nonnunquam enim homines putant, *d* Deum humana non curare, ne illud quidem, Legem ipsius servemus, an negligamus; ex quo sequitur magna vitæ confusio: cúm autem Deum zelotem credimus, ejus rei meditatio facilé nos in officio continet.

d Job 22. 13. 14. Psalm. 71. 11.

33. *Cujusmodi zelus Deo sit attribuendus.*

Zelus quid sit, vide D. Thom. in 1.2.q.28.art.4

Zelus veró, qui Deo tribuitur, nullam animi significat perturbationem, sed divinum illum amorem, & charitatem, qua Deus nullam à se animam patitur impuné fornicari; *e* quotquot autem ab eo fornicantur, perdit. Est itaque zelus Dei tranquilissima ejus sincerissimaque justitia, qua anima falsis opinionibus, pravisque cupiditatibus corrupta repudiatur, & à Dei conjugio tanquam adultera removetur. At veró zelum hunc Dei suavissimum ac dulcissimum experimur, cúm summa ejus, atque incredibilis in nos voluntas zelo ipso demonstratur. Nec enim aut amor ardentior inter homines, aut major, arctiorque conjunctio, quám eorum, qui conjugio copulati sunt, reperitur. Igitur, quám nos valdé diligat, ostendit Deus, cúm crebro se vel sponso, vel marito comparans, Zelotem vocat. Quamobrem doceat Parochus hoc loco, sic divini cultus, atque honoris cupidos homines esse debere, ut zelantes potiús, quám amantes, jure dici possint, illius exemplo, qui de se ipse *f Zelo* inquit, *zelatus sum pro Domino Deo exercituum*; imo veró Christum ipsum imitentur, cujus illud est, *g Zelus domus tuæ comedit me.*

e Psalm. 72. 26. Dion. in lib. de Divin. nomin. cap. 3. Amb. in Psalm. 118.

Quanto zelo divini honoris studiosi homines esse debeant.

f 3. Reg. 19. 10.

g Psalm. 68. 10. Joann. 2. 17.

34. *Quæ sit comminationis hic intentata sententia.*

Est autem comminationis explicanda sententia, non inultos peccatores passurum Deum, sed eos vel tanquam parentem castigaturum, vel tanquam judicem acriter, ac severé in eos animadversurum. Quod alio in loco significans Moyses, *h Et scies*, inquit *quia Dominus Deus tuus ipse est Deus fortis, & fidelis, custodiens pactum,*

h Deut. 7. 9.

& misericordiam diligentibus se, & iis, qui custodiunt Præcepta ejus, in mille generationes, & reddens odientibus se statim. Et Josue, *a Non poteritis*, inquit, *servire Domino; Deus enim sanctus, & fortis æmulator est, nec ignoscet sceleribus vestris, atque peccatis. Si dimiseritis Dominum, & servieritis Diis alienis, convertet se, & affliget vos, atque subvertet.*

a Josue 24. 19. 20.

35. *Quomodo Deus visitet peccata patrum in filios in tertiam, & quartam generationem.*

Docendus autem populus est, comminationis pœnam ad tertiam, quartamque impiorum, & facinorosorum generationem pertinere; non quód posteriores majorum scelerum pœnas semper luant, sed licét illi, liberique eorum impuné tulerint, non omnis tamen eorum posteritas iram Dei, pœnamque evitavit. *b* Quod Josiæ regi accidit; huic enim propter singularem pietatem cum pepercisset Deus, dedissetque, ut in pace in sepulcrum majorum suorum inferretur, *c* ne videret consequentium temporum mala, quæ *d* propter Manassis avi impietatem, Judæ, & Jerusalem erant eventura, eo mortuo, posteros ejus est ultio Dei consecuta sic, *e* ut ne filiis quidem Josiæ pepercerit.

b 4. Reg. 21. 2. Paralip. 34. 35.

c 4. Reg. 23. 30. 2. Paralip. 34. 35.

d 4. Reg. 21. Jerem. 15. 4.

e 4. Reg. 24. 3.

36. *Quomodo hæc verba cum verbis Ezechielis conveniant.*

Objectionis solutio.

Qua autem ratione hæc Legis verba sententiæ illi, quæ est apud Prophetam, non adversentur, *f Anima quæ peccaverit, ipsa morietur*, Sancti Gregorii auctoritas, cum reliquis omnibus antiquis Patribus consentiens, aperté ostendit. Ait enim: *Quisquis pravi parentis iniquitatem imitatur, etiam ex ejus delicto constringitur: quisquis autem parentis iniquitatem non imitatur, nequaquam illius delicto gravatur.* Unde fit, ut iniquus filius iniqui patris non solúm sua, quæ addidit, sed etiam patris peccata persolvat, cum vitiis patris, quibus iratum Dominum non ignorat, (1) etiam suam adhuc malitiam adjungere non formidat, & justum est, ut qui sub districto judice vias parentis iniqui non timet imitari, cogatur in vita præsenti etiam culpas parentis iniqui persolvere. Commemorabit deinde Parochus, quantum *g* Dei justitiam superet ejusdem bonitas, ac misericordia: irascitur tertiæ, quartæque generationi Deus, misericordiam veró in millia imperit.

f Ezech. 18. 20. Greg. lib. 25. Moral cap. 31. vide item D. Thom. in 2. 2. q. 87. art. 8. & 2. 2. q. 108. art. 4.

Dei misericordia longé ejusdem justitiam superat.

g Jacob. 2. 13.

37.

(1) *Etiam suam adhuc malitiam adjungere non formidat)* Edit. Pat. omittit *adbuc*, & quidem redundare videtur in Rom. Ven. Lovan. & Lugd.

37. *Quomodo divinarum Legum prævaricatores Deum odisse censeantur.*

In eo autem, quod dictum est *eorum, qui oderunt me*, peccati magnitudo ostenditur. Quid enim flagitiosius, ac detestabilius, quám summam ipsam bonitatem, summam veritatem odisse? Hoc veró ad omnes peccatores idcirco pertinet, quód, quemadmodum *a* qui habet Mandata Dei, & servat ea, Deum diligit; ita qui Legem Domini contemnit, & Mandata ejus non servat, Deum odisse meritó dicendus est.

Odium Dei omnium est peccatorum maximum. D. Thom. in 1. 2. q. 73. art. 4. & in 2. 2. q. 34. art. 1.

a Joann. 14. 21.

38. *Quid sit illud*, Faciens misericordiam iis: qui diligunt me.

Quod veró extremum est, *Et iis, qui diligunt me*, servandæ Legis modum, ac rationem docet. Necesse est enim, eos, qui Legem Dei servant, eadem charitate, atque amore, quo in Deum sunt, ad ejus obedientiam adduci: quæ deinceps in singulis Præceptis commemorabuntur.

Amore, & charitate Lex perficienda. Videatur Synodus Trid. de Justificat. ses. 6. c. 18.

DE SECUNDO PRÆCEPTO.

CAPUT III.

Non assumes Nomen Domini Dei tui in vanum.

1. *Cur Deus hanc Legem de suo ipsius Nomine honorando ferre voluerit.*

Quanquam primo divinæ Legis Præcepto, quo Deum pié, sanctéque colere jubemur, hoc, quod secundo loco sequitur, necessarié continetur, (nam qui sibi honorem tribui vult, idem postulat, se ut summo verborum honore prosequamur, prohibetque contraria; quod & illa Domini verba apud Malachiam aperté indicant: *b Filius honorat patrem, & servus dominum suum: si ergo Pater ego sum, ubi est honor meus?*) Deus tamen pro rei magnitudine hanc de suo ipsius divino, & sanctitatis plenissimo Nomine honorando Legem separatim ferre, idque nobis disertis, & perspicuis verbis præscribere voluit.

De hoc Præcepto, vide D. Thom. in 2. 2. q. 100. art. 5. & 2. 2. q. 122. art. 3. vide item Magist. in 3. dist. 39.

b Malach. 1. 6.

2. *Quantum niti Parochi debeant in hujus præcepti explicatione.*

Quod sané Parocho ipsi argumento in primis esse debet, nequaquam satis fore, si hac de re generatim loquatur, sed ejusmodi locum hunc esse, in quo diutiús ipsum commorari, & quæcunque ad hanc tractationem pertinent, distinctè, dilucidé, accuratéque apud fideles explicare, necesse sit. Neque veró nimia hæc diligentia censenda est, cúm non desint, qui adeo errorum tenebris obcæcati sint, ut quem *a* Angeli glorificant, ei maledicere non vereantur. Neque enim Lege semel lata deterrentur, quo minús Dei majestatem quotidie imminuere, imó singulis pené horis, ac momentis impudentissimé audeant. Quis enim non videat, omnia jurejurando affirmari, omnia imprecationibus, & execrationibus referta esse? usque adeo ut nemo feré vel vendat aliquid, vel emat, vel negotium aliquod gerat, qui non jurisjurandi religionem interponat, Deique sanctissimum Nomen millies vel in re levissima, & inani temere non usurpet. Quo major Parocho cura, & diligentia adhibenda est, ut sæpe fideles admoneat, quàm grave hoc scelus sit, & detestabile.

a Psalm. 93. 8. Isai. 6.

3. *Quid secundum istud Præceptum imperet, vel prohibeat.*

Sub Præcepto negativo opposita affirmatio includitur, quia negatio præsupponit affirmationem. Arist. lib. 2. de Cœlo, text. 18.

Jam veró in hujus Præcepti explicatione id primum constet, cum eo, quod Lex fieri prohibet, earum etiam rerum præceptionem conjunctam esse, quas præstare homines debent. Utrumque autem separatim docendum est; primum quidem, ut ea, quæ tradenda sunt, faciliús exponantur, quid jubeat Lex; mox etiam, quid vetet. Nam, quæ imperat, illa sunt, Nomen Dei esse honorandum, ac per illud sanctè jurandum; hæc rursus, quæ prohibet: nemo divinum Nomen contemnat, nemo illud in vanum assumat, neve per ipsum aut falsó, aut frustra, aut temeré juret.

4. *Quid Dei Nomine hic intelligatur.*

Nomen tetragrammaton. ἀνεκφώνητον vocari, scribit Hieron. epist. 136. Judæosque in hac parte multi Christiani sequuntur. Vide Geneb. lib. 1. Chronol.

In ea itaque parte, qua jubemur divino Nomini honorem tribuere, Parochus fidelibus præcipiat, Dei Nomen, ipsius inquam litteras, & syllabas, aut omnino per se nudum verbum tantummodo attendendum non esse, sed in eam cogitationem veniendum, quid valeat illa vox, quæ omnipotentem, ac sempiternam majestatem unius, & trini Numinis significat. Ex his autem facilé colligitur, inanem esse nonnullorum Judæorum superstitionem, qui, quod scriberent Dei Nomen, pronunciare non auderent, quasi in quatuor illis litteris, non

non in re divina vis esse. Sed quamvis singulari numero prolatum sit, *Non assumes nomen Dei*, id non de uno aliquo Nomine, sed de omnibus, quæ Deo tribui solent, intelligendum est. Multa enim Deo imposita sunt nomina, ut *Domini*, a *Omnipotentis*, b *Domini exercituum*, c *Regis regum*, *Fortis*, alia id genus, quæ in Scripturis leguntur, quæ parem eandemque venerationem habent omnia. Deinde docendum est, quomodo divino Nomini debitus honor adhibeatur. Neque enim Christiano populo cujus ore Dei laudes asidué celebrandæ sunt, rem utilissimam, & pernecessariam ad salutem ignorare fas est.

a Exod. 15. 3.
b Isai. 6. 3.
c Apoc. 19. 16.
De his Dei nominibus vide Hieron. epist. 136. de Nomine vero Dei proprio. D. Thom. in 1. p. q. 13. art. 11.

5. *Qua ratione divinum Nomen venerari, aut honorare censeamur.*

Divinum nomen laudatur per ipsius confessionem. Matth. 10.

Quamvis autem multiplex sit ratio laudandi divini Nominis, tamen in iis, de quibus deinceps hic dicetur, vis, & pondus omnium videtur esse.

Primúm igitur laudatur Deus, cúm in omnium conspectu Deum, ac Dominum nostrum fidenter confitemur, Christumque salutis nostræ auctorem, quemadmodum agnoscimus, ita etiam prædicamus.

Et cum ejus sermones reverenter tractamus. 2. Cor. 2. 17.

Itemque cúm verbo Dei, quo ejus voluntas enunciatur, sancté, & diligenter operam damus, in ejus meditatione asidué versamur, studiosé illud addiscimus, aut legendo, aut audiendo, perinde ut cujusque personæ muneri aptum, & consentaneum est.

Et cum ei de omnibus gratias agimus.

Deinde divinum Nomen veneramur, & colimus, cúm officii, & religionis causa divinas laudes celebramus ac de omnibus rebus tum prosperis, tum adversis illi singulares gratias agimus. Ait enim Propheta: *d Benedic anima mea Domino, & noli oblivisci omnes retributiones ejus*: extantque plurimi *e* David Psalmi, quibus egregia quadam erga Deum pietate illius divinas laudes suavissimé decantat. Extat admirabile illud patientiæ exemplum *f* Job, qui cúm in maximas illas, horribilesque calamitates incidisset, Deum tamen excelso, & invicto animo laudare nunquam intermisit. Nos itaque, cúm animi, corporisque doloribus cruciamur, cúm miseriis, & ærumnis torquemur, statim ad Deum laudandum omne studium, & animi nostri vires convertamus, illud Job dicentes, *g Sit Nomen Domini benedictum.*

d Psalm. 102. 2.
e Psalm. 9. 30. 34. 65. & plurimi alii.
f Job 1. 21. cap. 2. 10
g Job. 1. 21.

6. *Quomodo huic item Præcepto aliás pareamus.*

Item dum fideliter invocatur.

Neque veró minús Dei Nomen honoratur; si fidenter opem ejus imploramus, quo scilicet aut nos ab illis liberet, aut ad eadem fortiter perferenda constantiam, & robur largiatur. Hoc enim fieri vult Dominus, *h Invoca*, inquit, *me in die tribulationis, eruam te: & bo-*

h Psalm. 49.

honorificabis me; cujus implorationis cúm multis aliis in locis, tum præcipué in Psalmis 16. 43. 118. illustria reperiuntur exempla.

Per jusjurandum Dei Nomen laudatur.

Præterea Dei Nomen honore prosequimur, cúm fidei faciendæ causa testamur Deum: qui modus à superioribus valde differt. Nam quæ supra memoravimus, ita suapte natura bona sunt, atque expetenda, ut nihil homini beatius, nihil optabilius possit esse, quám si in illis seduló exequendis se ipsum dies, noctesque exerceat: *a Benedicam*, inquit David, *Dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore meo*: at jusjurandum licét bonum sit, ejus tamen frequens usus minimé est laudabilis.

a Psalm. 33. 25.

7. *Quare jurisjurandi frequentior usus non sit probandus.*

Cui fini jusjurandum serviat, quisve ejus sit legitimus usus.

b Aug. in serm. Domin. in monte, lib 1. cap. 3. & habetur 22. q. 1. cap. Ita ergo.

Chrys. Hom. 26. ad Popul. Antioch.

Hujus autem discriminis ratio in eo posita est, quod jusjurandum ea tantum de causa institutum est, ut esset tanquam remedium quoddam humanæ imbecillitatis, & ad probandum, quod dicimus, necessarium instrumentum. *b* Ut enim corpori medicamenta adhibere non expedit, nisi necesse sit, eorundem veró frequentatio perniciosa omnino est; ita etiam, nisi cúm gravis, & justa causa subest, (1) jurejurando uti non est salutare: quod si sæpius adhibeatur, tantúm abest, ut prosit, ut magnum detrimentum afferat. Quamobrem præclaré docet Sanctus Chrysostomus, non nascente, sed jam adulto mundo, cúm mala longé, latéque propagata universum terrarum orbem occupassent, nihilque suo loco, & ordine consisteret, sed perturbata, & permista omnia sursum deorsum magna rerum confusione ferrentur, &, quod malorum omnium gravissimum est, mortales feré omnes in fœdam Idolorum servitutem se ipsos abjecissent, tum denique longo sané intervallo jusjurandum in hominum consuetudinem irrepsisse. Nam cúm in tanta hominum perfidia, & iniquitate nemo facilé ad credendum adduceretur, Deum testem invocabant.

Jurare quid valeat apud Scripturas S. Aug. serm. 28. de Verb. Apost. D. Thom. 2. 2. q. 89. art. 1.

8. *In quo consistit juramenti ratio, quidque proprié sit jurare.*

Verúm cúm in hac Præcepti parte præcipua sit illa ratio docendi fideles, quomodo jusjurandum pié, sanctéque adhibere debeant, primum dicendum est, *jurare* nihil aliud esse, nisi Deum testari, quacunque id verborum for-

(1) *Jurejurando uti non est salutare*) Edit. Ven. ann. 1574. & 1586. habet; *jurisjurandi consuetudo salutaris non est.*

forma, & conceptione fiat. Nam & *testis est mihi Deus*, & *per Deum* idem sunt. Est etiam illud jusjurandum, cúm ad faciendam fidem per res creatas juramus, ut per sacra Dei Evangelia, per Crucem, per Sanctorum reliquias, & nomen, & cetera id genus. Neque enim hæc ipsa per se jurejurando auctoritatem, aut robur aliquod afferunt: sed Deus ipse hoc præstat, cujus divinæ majestatis splendor illis in rebus elucescit. Ex quo sequitur, ut per Evangelium jurantes, per Deum ipsum jurent, cujus veritas Evangelio continetur, & declaratur: similiter & per Sanctos *a* qui templa Dei sunt, quique Evangelicæ veritati crediderunt, eamque omni observantia coluerunt, & per gentes, & nationes latissimé disseminarunt.

Pondera illud Cant. 2. & 3. Adjuro vos filiæ Hierusalem per capreas &c.

Cúm per rem creatam juratur, Deus, qui vim rebus addidit, non excluditur. A ex. de A'es, 3. p. q. 63. men b. 2.

a 1. Cor. 3. 16.
D. Thom. 2. 2. q. 89. art. 1. ad 3. argum.

9. *De ea jurisjurandi forma, quæ per execrationem fit.*

Eadem ratio est illius jurisjurandi, quod per execrationem profertur: quale est illud S. Pauli, *b Ego testem Deum invoco in animam meam.* Etenim hoc pacto aliquis Dei judicio tanquam mendacii ultori subjicitur. Neque propterea negamus, nonnullas ex hisce formulis ita accipi posse, quasi jurisjurandi vim non habeant: sed tamen utile est, quæ de jurejurando dicta sunt, in his etiam servare, atque ad eandem prorsus normam, & regulam dirigere.

b 2. Cor. 1. 23.

10. *Quotuplex sit juramentum.*

Duo autem sunt jurandi genera: Primum quidem quod assertorium appellatur, nimirum cúm aliquid de re præsenti, aut præterita religiosé affirmamus, ut Apostolus in Epistola ad Galatas, *c Ecce coram Deo, quia non mentior.*

c Galat. 1. 20.

Alterum veró promissorium dicitur, ad quod etiam comminationes referuntur, futurum tempus spectans, cúm aliquid ita fore pro certo pollicemur, & confirmamus: cujusmodi est illud Davidis, *d* qui Bersabeæ conjugi jurans per Dominum Deum suum, promisit, Salomonem ejus filium regni hæredem fore, atque in ipsius locum successurum.

Duo sunt juramentorum genera.
D. Thom. ibid. & Doct. in tit. de Jurejurando.
d 3. Reg. 1, 14.
Jerem. 4. 2.
D. Hieron. in eundem locum, ut habetur 22. q. 2. cap. Animadvertendum, & in 3. Isai. 30. vide item cap. Etsi Christus, de Jurejurando, & D. Thom in 2. 2. q. 85. art. 3. Aug. serm. 20. de Verb. Apost.

11. *Quot sint ad legitimum juramentum requisita.*

Verumenimveró licét ad jusjurandum satis sit, Deum testem adhibere, tamen, ut rectum, sanctumque sit, multo plura requiruntur, quæ sunt diligenter explicanda. Ea veró breviter, teste Divo Hieronymo, Jeremias enumerat, cúm inquit: *Jurabis, vivit Dominus, in veritate, in judicio, & in justitia*: quibus sané verbis illa breviter, summatimque complexus est, quibus omnis jurisjurandi perfectio continetur, veritatem, inquam, judicium, & justitiam.

12. *Quomodo juramentum præstetur in veritate.*

Primum itaque in jurejurando locum veritas habet, nimirum ut quod asseritur & ipsum verum sit, & qui jurat, id ita esse arbitretur, non quidem temere, aut levi conjectura adductus, sed certissimis argumentis. Alterum verò jurisjurandi genus, quo aliquid promittimus, eodem planè modo veritatem requirit. Nam qui aliquid pollicetur, ita animatus esse debet, ut, cùm tempus advenerit, id re ipsa præstet, & promissum exsolvat. Neque enim vir probus id unquam se facturum recipiet, quod sanctissimis Dei Præceptis, & voluntati adversari putet; sed quicquid promittere, & jurare licuerit, id semel promissum nunquam mutabit, nisi fortasse, commutata rerum conditione, tale esse inceperit, ut jam si fidem servare, & promissis stare (1) velit, Dei odium, & offensionem subiret. Veritatem autem jurejurando necessariam esse, David quoque indicat illis verbis: *a Qui jurat proximo suo, & non decipit.*

Vide 22. q. 5. ubi multa habes Sanctorum dicta de Jurejurando non iterando male præstito.

a Psalm. 14. 5.

13. *Quis dicatur jurare in judicio, quamque ob causam pueris juramentum non sit deferendum.*

Sequitur secundo loco *judicium*. Neque enim jusjurandum temere, & inconsideratè, sed consulto, & cogitato adhiberi debet. Itaque juraturus, primum quidem consideret, utrum necessitate cogatur, nec ne; remque totam accuratè expendat, an ejusmodi sit, ut jurejurando indigere videatur. Tempus præterea spectet, locum attendat, aliaque permulta, quæ rebus adjuncta sunt, circumspiciat; non odio, non amore, aut animi perturbatione aliqua impellatur, sed ipsius rei vi, & necessitate. Etenim, nisi hæc consideratio, & diligens animadversio antecesserit, sanè jusjurandum præceps, & temerarium erit: cujusmodi est illorum irreligiosa affirmatio, qui in re levissima, & inani, nulla ratione, aut consilio, sed prava quadam consuetudine jurant. Id verò passim quotidiè à venditoribus, & emptoribus fieri videmus. Nam illi, ut quàm plurimo vendant, rursus, ut quàm minimo emant, res venales vel laudare, vel vituperare jurejurando non dubitant. Cùm itaque judicio, & prudentia opus sit, pueri verò ita acutè perspicere, ac distinguere nondum per ætatem possint, idcirco constitutum est * à Sancto Cornelio Pontifice, ne à pueris ante pubertatem, hoc est ante decimum quartum annum, jusjurandum exigatur.

Adversus hanc conditionem peccavit Jephte

* Can. 22. q. 5. Honestum.

14.

(1) *Velit*) Edit. Pat. *vellet*.

14. *Quo pacto injustitia juretur.*

Reliqua est *justitia*, quæ maximé in promissis requiritur. Quare si quis injustum aliquid, (1) & inhonestum promittit, & jurando peccat, & promissis faciendis scelus scelere cumulat. Extat hujus rei in Evangelio exemplum Herodis regis, *a* qui temerario jurejurando obstrictus puellæ saltatrici caput Joannis Baptistæ, tanquam saltationis præmium, dedit. Tale etiam fuit Judæorum jusjurandum, qui se ipsos, ut est in Actis Apostolorum, ea conditione devoverunt, nihil gustaturos, donec Paulum occidissent.

a Marc. 6. 23. Actor. 23. 12. Jurare licitum esse, tradunt Patres in Concil. Tolet. VIII. c. 2. ut habetur 23 q. 1. cap. 1. Aug. sup. epist. ad Galat. c. 1. & in epist. 154. & multis aliis quæ habentur ead. q. Item ex c. Etsi Christus, de Juréjurando.

15. *Quibus præcipué rationibus intelligitur, jusjurandum esse aliquando licitum.*

His ita explicatis, nulla plané dubitatio relinquitur, quin, illi tutó jurare liceat, qui hæc omnia servaverit, quique hisce conditionibus, tanquam præsidiis quibusdam, jusjurandum munierit. Sed & multis argumentis id probare facile est. Nam Lex Domini, *b* quæ immaculata est, & *c* sancta, hoc præcepit: *Dominum, inquit, Deum tuum timebis, & illi soli servies, ac per nomen illius jurabis*: & à Davide scriptum est: *d Laudabuntur omnes, qui jurant in eo.*

b Psalm. 18. 8.
c Rom. 7. 12. 23. Deut. 6. 13.
d Psalm. 62. 12.

Præterea *e* Sacræ Litteræ indicant, ipsa Ecclesiæ lumina, Sanctissimos Apostolos, jurejurando nonnumquam usos esse: idque ex Apostoli epistolis apparet.

e Apostoli jurant. Rom 1. 9. & 1. Corinth. 15. 31. 2. Corinth. Angeli jurant.

Adde, quod & Angeli ipsi interdum jurant. Nam à Sancto Joanne Evangelista in Apocalypsi scriptum est *f* Angelum jurasse per Viventem in sæcula.

f Apoc. 10. 36. Dan. 12. 7. Deus ipse jurat.

Quin etiam, & *g* Deus ipse jurat, Angelorum Dominus: & in veteri Testamento multis in locis Deus promissiones suas jurejurando confirmat; ut *h* Abrahæ, & *i* Davidi, qui illud de Dei jurejurando prodidit, *Juravit, inquit, Dominus, & non pœnitebit eum, tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.*

g Ad Heb. 6. 17.
h Genes. 22. 16. & Psalm. 140. 9. Exod. 33.
i Psalm. 109. 4.

16. *Jusjurandum rité præstitum, esse in laude reponendum, probatur.*

Neque veró obscura est ratio ad explicandum, cur jusjurandum laudabile sit, si quis attentiùs totam rem consideret, & ipsius ortum, finemque intueatur. Etenim jusjurandum à fide originem ducit, qua homines credunt, Deum totius veritatis esse auctorem, qui nec decipi unquam possit, nec alios decipere, cujus *k* oculis nuda sunt omnia, & aperta, qui *l* denique universis rebus huma-

D. Thom. in 2. 2. q. 89. art. 1. & 4. Jurisjurandi usurpandi origo.

k Heb. 4. 13.
l Sapient. 8. 1. Matth. 10. 29.

(1) *Et inhonestum)* Ed. Pat. & Lovan. *vel inhonestum.*

manis admirabili providentia consulit, mundumque administrat. Hac igitur fide homines imbuti, Deum veritatis testem adhibent, cui fidem non habere, impium, & nefarium erit.

17. *Jurisjurandi finis est controversiarum, & litium finis.*

D. Thom. in 2. 2. q. 63. art. 1.

Quod vero ad fidem attinet, eo tendit jusjurandum, atque id omnino spectat, ut homines justitiam, & innocentiam probet, finemque litibus, & controversiis imponat; quod etiam *a* Apostolus in Epistola ad Hebræos docet.

a Heb. 6. 16.

Objectionis tacitæ solutio.

18. *Quomodo Christus juramentum prohibuerit.*

b Matth. 5. 33. usq. ad 37.

Neque huic sententiæ verba illa Salvatoris nostri apud Sanctum Matthæum repugnat: *b Auditis, quia dictum est antiquis, non perjurabis, reddes autem Domino juramenta tua. Ego autem dico vobis, non jurare omnino, neque per cœlum, quia thronus Dei est, neque per terram, quia c scabellum est pedum ejus, neque per Hierosolymam, quia civitas est Regis magni, neque per caput tuum juraveris, quia non potest unum capillum album facere, aut nigrum. Sic autem sermo vester, est, est, non, non; quod autem his abundantius est, à malo est.* His enim verbis jusjurandum generatim, universéque damnari, non est dicendum; cúm jam supra viderimus, Dominum ipsum, Apostolosque frequenter jurasse: sed perversum Judæorum judicium redarguere Dominus voluit, quo sibi in animum induxerant, nihil in jurejurando cavendum esse præter mendacium: itaque de rebus levissimis, & nullius momenti, & ipsi jurabant sæpissime, & ab aliis jusjurandum exigebant. Hunc morem Salvator reprehendit, atque improbat, docetque, omnino à jurejurando abstinendum esse, nisi flagitet necessitas.

c Isai. 66. 1. Jacob. 5. 12.

Falsa Judæorum de Jurejurando opinio.

19. *Quomodo Christus dixerit, illud, quod ad simplicem veritatis asertionem accedit, esse à malo.*

Nam propter humanam inbecillitatem jusjurandum institutum est, & revera à malo provenit; quandoquidem aut jurantis inconstantiam indicat aut illius, cujus causa juramus, contumaciam, qui, ut credat, aliter adduci non potest. Sed tamen jurandi necessitas excusationem habet. Et quidem, dum inquit Salvator; *d Sit sermo vester, est, est, non, non*, hac loquendi formula satis declarat, se jurandi consuetudinem in colloquiis familiarium, & levium rerum prohibere. Quamobrem illud præcipué à Domino admonemur, ne faciles nimiúm, & propensi ad jurandum simus; idque sedulò docendum erit, & fidelium auribus inculcandum. Infinita enim feré mala ex nimia jurandi consuetudine emanare, & sacrarum Litterarum auctoritate, & sanctissimorum Patrum testimoniis comprobatur. In Ecclesiastico scriptum est: *e Jura-*

Quomodo juramentum permittat Christus. Quomodo juramentum sit à malo Aug. ita interpretatur l. 1. serm. Dom. cap. 30. & habetur 22. q. 1. cap. Ita ergo.

d Matth. 5. 37.

Quanta mala jurandi consuetudo secum trahat.

e Eccl. 23. 9. & 27. 15.

rationi non assuescat os tuum, multi enim casus in illa; item, *a Vir multum jurans implebitur iniquitate, & non discedet à domo illius plaga*. Plura hac de re legi possunt apud Sanctos Basilium, & Augustinum in libris contra mendacium. Et hactenus de jussis, nunc de vetitis dicatur.

a Eccl. 23. 3. 12. S. Basil. in illud Psal. 54. Qui jurat proximo suo Vide cap. Primum est 22. q. 2. ex lib. de Mendicit. cap. 14.

20. *Cur juramentum falsum, & temerarium sit tam grande peccatum.*

Vetamur divinum Nomen in vanum assumere. Apparet enim, eum gravi peccato se obstringere, qui non consilio, sed temeritate ad jurandum fertur. Gravissimum autem delictum hoc esse, illa etiam verba declarant: *Non assumes Nomen Domini Dei tui in vanum*, quasi rationem (1) afferrent, cur hoc facinus scelestum adeo, ac nefarium sit: nimirùm propterea quód ejus majestas minuitur, quem nos Deum, & Dominum nostrum esse profitemur. Hoc igitur Præcepto prohibetur ne homines falsum jurent: nam qui à tanto scelere non refugit, ut Deum falsó testetur, hic insignem Deo injuriam facit, quippe qui aut illi inscitiæ notam inurit, dum ipsum alicujus rei veritatem latere arbitratur, aut certé improbitatis, & pravi affectus, qui mendacium testimonio velit confirmare.

Peccant graviter adversus hoc Præceptum illi qui falso jurant, Vide D. Th. in 2. 2. q. 98. art. 2.

21. *Quomodo pejerent illi, qui jurant esse verum, quod verum est.*

Jurat autem falsó, non is solúm, qui, quod falsum scit, verum esse jurando affirmat, sed ille etiam, qui jurejurando id asserit, quod, cúm verum sit, tamen ipse falsum putat. Nam cum mendacium ea re mendacium sit, quod contra mentem, & animi sententiam profertur, perspicuum est, hunc plané mentiri, & perjurum esse.

Aug. de Verb. Apost. serm. 28. & habet. 22. q. 2. cap. Homines. Quid sit mendacium. Aug. in l. cont. mend. cap. 4. & D. Thom. in 2. 2. q. 110. art. 1.

22. *Jurans falsum, quod verum esse putat, quomodo peccet.*

Simili quoquè ratione pejerat, qui id jurat, quod verum existimat, & tamen revera falsum est, nisi, quantum potuit, curam, & diligentiam adhibuerit, ut totam rem compertam, atque exploratam haberet. Quamvis enim ipsius oratio menti consentiat, tamen hujus Præcepti reus est.

23. *Qui non servat, quod juravit, aut vovit se facturum, qualiter peccet.*

Ejusdem veró peccati reus censendus est, qui se aliquid

D. Thom. in 2. 2. q. 89. art. 7.

(1) *Afferrent*) perperam in Rom. Edit. *afferret*, ut demonstrat antecedentia.

quid jurejurando facturum promittit, cúm tamen aut promissum implere in animo non fuerit, aut, si fuit, quod promisit, re ipsa non præstat. Quod etiam ad eos pertinet, * qui cúm se voti sponsione Deo obligarunt, non præstant.

* Vota sanctè servanda, traditur. Lev. 27. per tot. & num. 6. per tot & Deut. 23. 21. 22. & seq. Jud. 11. 3. Psalm. 75. 12. Eccl. 5. 3. & multis in aliis Scripturæ locis.

24. *Peccatum mortiferum jurans, vel contra consilium Evangelicum, ut peccet.*

Jusjurandum de re mala prohibitum 22. q. 4. cap. In malis, & cap. Qui Sacramento, & cap. Non semper, & cap. Necesse est.

Peccat, qui jurat se non obtemperaturum consiliis Evangelicis. D. Thom. in 2. 2. q. 89. art. 7. ad 2.

Præterea in hoc Præceptum peccatur, si desit justitia, quæ ex tribus jurisjurandi comitibus una est. Itaque si quis juret se peccatum aliquod mortiferum commissurum exempli causa, cædem hominis, hujus præcepti reus est, licét ille serió, & ex animo dicat, atque jusjurandum veritatem habeat, quam primo loco requiri declaravimus. His adjungi debent illa jurandi genera, quæ à contemptu quodam proficiscuntur, cúm quis jurat, se non obtemperaturum Evangelicis consiliis: cujusmodi sunt, quæ ad cœlibatum, & paupertatem hortantur. Qamvis enim nemo ea necessarió sequi debeat; si quis tamen juret nolle se illis parere consiliis, is eo jurejurando divina consilia contemnit, & violat.

25. *Levibus conjecturis adductus jurans peccat.*

Quarto peccant leviter verum jurantes.

Præterea hanc Legem is violat, & judicio peccat, qui quod verum est, jurat, idque ita se habere existimat, levibus quibusdam conjecturis adductus, & longè petitis. Nam etsi ejusmodi jusjurandum veritas comitatur, subest tamen aliquo modo falsum. Nam qui sic negligenter jurat, in magno pejerandi periculo versatur.

26. *Qui per falsos Deos jurat, graviter peccat.*

a Exod. 23. 13. Div. Aug. epist. 154. & innuit D. Thom. in 2. 2. q. 13. art. 1.

Falsó præterea jurat, qui *a* per falsos Deos jurat. Quid enim est à veritate alienius, quám mendaces, & fictitios Deos, tanquam verum Deum testari?

27. *Dei verbum inhonorans vel malé interpretando, vel ad vana convertendo, peccat.*

b Levit. 19. 12.

Verúm, quoniam Scriptura, cúm perjurium interdixit, inquit, *b Nec pollues nomen Dei tui*, neglectio prohibetur, quæ fugienda est in reliquis, quibus ex hujus Præcepti auctoritate honor debetur; quale est verbum Dei, cujus majestatem non solúm pii, sed interdum etiam impii reverentur, *c* ut in Judicum historia de Eglon Moabitarum rege memoriæ traditum est. Dei autem verbum summa injuria afficit, quicumque Sacram Scripturam à recta, & germana ejus sententia ad impiorum dogmata, & hæreses flectit: cujus sceleris admonet nos Princeps Apostolorum verbis illis: *d Sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti, & instabiles depravant, sicut & ceteras Scripturas ad suam ipsorum perditionem.* Præterea fœdis, & inhonestis maculis Sacra Scriptura contaminatur, cúm

c Judit. 3. 20.

Sacras Scripturas ad hæresim inflectentes, & quomodocumque deviantés peccant.

d 2. Pet. 3. 16. & 2. Cor. 2. 17. & 4. c. 2. Vide item c. Hæresis, 24. q. 3. & Can. Syn. Trul. c. 19. & c. Exiit de Verbor. signific. in 6.

cùm ejus verba, & sententias, quæ omni veneratione colenda sunt, ad profana quæque nefarii homines torquent, ad scurrilia scilicet, fabulosa, vana, assentationes, detractiones, sortes, libellos famosos, & si qua sunt alia id genus: in quod peccatum sacra Tridentina Synodus animadverti jubet. Trid. Synod. sess. 7. in fine.

28. *Qui Deum in suis calamitatibus non invocant, ut peccent.*

Deinde, ut ii Deum honorant, qui ejus opem, atque auxilium in suis calamitatibus implorant; ita debitum Deo honorem (1) ii negant, qui illius subsidium non invocant: quos redarguit David, cúm inquit: *a Deum non invocaverunt, illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.* *a* Psalm. 13. 5. & 52. 6.

29. *Gravissima omnium horum peccatorum est in Deum, ejusque Sanctos blasphemia.*

At verò longè magis detestabili scelere se ipsos adstringunt, qui sacrosanctum Dei Nomen, ab omnibus creaturis benedicendum, & summis laudibus extollendum, aut etiam Sanctorum nomen cum Deo regnantium, impuro, & contaminato ore blasphemare, atque execrari audent. Quod quidem peccatum usque adeo atrox, atque immane est, ut interdum Sacræ *b* litteræ, si de blasphemia sermo incidat, benedictionis nomine utantur. Levit. 24. 25. 16. Num. 16. 30. Isai. 1. 4. & 37. 4. *b* 3. Reg. 21. 13. Job. 1. 11. 1. 9.

30. *Cur hic Præcepto suæ quædam minæ sint subjectæ.*

Quoniam verò pœnæ, & supplicii terror peccandi licentiam vehementer coercere solet, idcirco Parochus, ut hominum animos magis permoveat, atque ad hoc Præceptum servandum faciliùs impellat, alteram illius partem, & quasi appendicem diligenter explicabit *c*: *Neque enim habebit insontem Dominus eum, qui assumpserit Nomen Domini Dei sui frustra.* Ac primùm quidem doceat, summa ratione factum esse, ut huic Præcepto minæ adjungerentur: quo quidem & peccati gravitas, & in nos Dei benignitas agnoscitur, *d* qui cúm hominum perditione non delectetur, ne ipsius iram, & offensionem subeamus, hisce salutaribus minis nos deterret, nimirùm ut illum benevolum potiùs, quàm iratum experiamur. Urgeat hunc locum Pastor, instetque summo studio, ut populus sceleris gravitatem agnoscat, & illud detestetur ve- D. Thom. in 1. 2. q. 100. art. 2. ad 4. *c* Exod. 20. 7. *d* Tob. 3. 22. Sapient. 1. 13.

(1) *Ii negant, qui... non invocant*) Ita legendum esse, ut in Edit. Pat. non *is negat, qui... non invocat*, ut in Rom. Lov. Lugd. Paris. Ven. demonstrant verba subsequentia, *quos redarguit David.*

vehementiús, & in eo evitando majorem diligentiam, & cautionem adhibeat.

Hominum proclivitas ad hoc peccatum.

Ostendat præterea, quanta sit hominum proclivitas ad hoc peccatum committendum, ut non satis fuerit Legem ferre, nisi etiam minæ adderentur. Incredibile enim est, quantum (1) hæc cogitatio utilitatis habeat. Nam ut nihil æqué nocet, atque incauta quædam animi securitas, ita propriæ imbecillitatis cognitio plurimúm prodest. Tum illud etiam declaret, nullum à Deo certum supplicium constitutum fuisse, sed tantûm universé minari, quicumque se hoc scelere adstrinxerit, non impuné laturum. Quapropter diversa supplicia, quibus quotidie affligimur, hujus peccati admonere nos debent. Hinc enim facilé licet conjicere, homines ea re in maximas calamitatis incidere, quód huic Præcepto non obtemperent: quibus sibi propositis, cautiores eos in posterum fore, verisimile est. Fideles itaque sancto timore perterriti omni studio peccatum hoc fugiant. Nam si *a* omnis verbi ociosi in extremo Judicio reddenda ratio est, quid de gravissimis sceleribus dicendum, quæ magnam divini Nominis despicientiam præseferunt?

a Matth. 12. 36.

(1) *Hæc cogitatio*) Edit. Patav. *ejus cognitio.*

DE

DE TERTIO PRÆCEPTO.

CAPUT IV.

Memento, ut diem Sabbati sanctifices.

Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimo autem die Sabbatum Domini Dei tui est. Non facies omne opus in eo, tu, & filius tuus, & filia tua, & servus tuus, & ancilla tua, jumentum tuum, & advena, qui est intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus cœlum, & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt, & requievit in die septimo, idcirco benedixit Dominus diei Sabbati, & sanctificavit eum.

Genes. 2. 1. Deut. 5. 14.

1. *Quid tertio hoc Præcepto fidelibus imperetur.*

HOC Legis Præcepto externus ille cultus, qui Deo à nobis debetur, recté, atque ordine præscribitur. Est enim hic veluti quidam prioris præcepti fructus, quoniam, quem intimis sensibus pié colimus, fide, & spe adducti, quam in eo positam habemus, non possumus eum non externo cultu venerari, eidemque gratias agere. Et quoniam hæc ab iis, qui humanarum rerum occupationibus detinentur, non facilé præstari possunt, certum tempus statutum est, quo ea commodé effici queant.

Trid. Synod. sub fin. ult. sessionis decr. de Ciborum delectu, & festis diebus. Vide item D. Thom. in 1. 2. q. 122. art. 4 de Cons. dist. 3. c. Pronunciandum, & cap. Irreligiosa, & cap. Permovit, & de Feriis, c. 1. & 2. & 3. Festis diebus conciones sacræ sunt audiendæ.

2. *Cur præcipué danda opera sit Parocho, ut, quod hic præscribitur, perpetua fidelium memoria retineatur.*

Itaque cúm hoc præceptum hujusmodi sit, ut fructum, utilitatemque admirabilem afferat; maximi interest Parochi, summam in eo explicando diligentiam adhibere. Ad ejus autem inflamandum studium magnam vim habet primum illud Præcepti verbum, *Memento.* Nam quemadmodum fideles tale Præceptum meminisse debent, sic Pastoris est, in eorum memoriam illud & monendo,

Conc. Carth. 4. c. 2. & Trid. sess. 24. c. 4. de Reform. & potest colligi ex Actor. 13. 27. 42. 44 & 15. 21. & 18. 4.

& docendo sæpe redigere. Quantum veró fidelium referat, hoc Præceptum colere, ex eo (1) percipitur, quód eo diligenter colendo, ad reliqua Legis jussa servanda faciliús adducentur. Cúm enim inter cetera, quæ diebus festis præstare debent, necesse habeant, verbi Dei audiendi causa, ad Ecclesiam convenire; cúm edocti fuerint *a* divinas justificationes, illud etiam consequentur, ut ex toto corde custodiant Legem Domini. Quamobrem sæpissime Sabbati celebritas, cultusque præcipitur in Sacris litteris, ut in *b* Exodo, *c* Levitico, *d* Deuteronomio, apud *e* Isaiam, *f* Jeremiam item, & *g* Ezechielem Prophetas videre licet: quibus omnibus in locis hoc de Sabbati cultu traditum est Præceptum.

a Psalm. 118. 33. 34.

b Exod. 20. 10. 23. 12. & 31. 13. 14. 15. & 35. 2.
c Levit. 16. 31. & 10. 3. 30.
d Deut 5. 12. 13. 14.
e Isai. 56. 24. 6. & 58. 13.
f Jerem. 17. 21. 22. 24. 37.
g Ezech. 20. 13. 16. 20. & 22. 8. 26. & 23. 38. & 44. 24.

3. *Quomodo Principes ad Ecclesiæ Præsidibus opitulandum hortandi sint.*

Monendi veró, & hortandi sunt Principes, & Magistratus, ut in iis maximé, quæ ad hunc cultum Dei retinendum, atque augendum pertinent, Ecclesiæ Præsides auctoritate sua juvent; jubeantque populum Sacerdotum Præceptis obtemperare. Quod autem ad hujus Præcepti explanationem attinet, danda opera est, ut fideles doceantur, quibus rebus hoc Præceptum cum ceteris conveniat, quibusve diferat ab eis. Hoc enim pacto causam (2) illi, rationemque cognoscent, quare non Sabbatum, sed diem Dominicum colamus, sanctumque habeamus.

Trid. Synod. sess. ultim. decr. de Ref. cap. 4. Vide item 20. nos ad fidem, & c. Cum ad verum, & c. fin. & multa alia dist. 96. Inde etiam factum est, ut pii Principes legibus fidem tutari sint, ut patet cod. de Summ. Trinit. & fide Cathol. & cod. de Hæret.

4. *Qua ratione hoc Præceptum à ceteris Decalogi Legibus discrepet.*

Certa igitur illa differentia videtur, quód reliqua Decalogi Præcepta naturalia sunt, & perpetua, neque mutari ulla ratione possunt. Quo factum est, ut, quamvis Lex Moysis abrogata sit, omnia tamen Præcepta, quæ duabus Tabulis continentur, populus Christianus servet. Quod ideo fit, non quia Moyses ita jusserit, sed quód naturæ conveniunt, cujus vi homines ad illa servanda impelluntur. Hoc autem de Sabbati cultu Prœceptum, si statutum tempus spectatur, non fixum, & constans est, sed mutabile, neque ad mores, sed ad cæremonias pertinet, neque naturale, quoniam non à natura ad id docti, aut instituti sumus, ut illo die potiús, quám alio externum cultum Deo tribuamus; sed ex eo tempore, quo po-

Decalogi omnia Præcepta sunt naturalia, excepto Præcepto de Sabbati observatione. D. Aug. ep. 119. ad Januar. c. 12. D. Thom. in 2. 2. q. 122. art. 4.

Etiam ante Legem Moysi datam, Præceptum colendis Sabbatum fuit.

(1) *Percipitur*) Ed. Pat. *perspicitur*.

(2) *Illi*) Ita legendum esse, ut habet Ed. Pat. non *ille*, ut in Ed. Rom. Ven. Lugd. patet clarissimé ex ipso contextu, ac propterea *cognoscent*, non *cognoscet*.

populus Israeliticus à Pharaonis est servitute liberatus, diem Sabbati coluit.

5. *Tempore mortis Christi Legis cæremoniis sublatis, etiam Sabbatum, qua parte fuit cæremoniale, sublatum est.*

Tempus autem, quo Sabbati cultus tollendus erat, illud idem est, quo ceteri Hebraici cultus, cæremoniæque antiquandæ erant, morte scilicet Christi. Nam, cúm illæ cæremoniæ sint quasi adumbratæ imagines lucis, & veritatis, illud utique necesse erat, ut *a* lucis, ac *b* veritatis, quæ Jesus Christus est, adventu removerentur. Qua de re S. Paulus ad Galatas ita scripsit, cúm Mosaici ritus cultores reprehenderet: *c Dies observatis, & menses, & tempora, & annos; timeo vos, ne forté sine causa laboraverim in vobis*: in quam etiam sententiam scripsit ad *d* Colossenses. Et hæc de differentia.

Rom. 3. 20. 21. 27. 28. & 4. 5. 6. 7. 8. ad Galat. & Heb fere per totum. Actor. 15. 28. 29. D. Thom. 1. 2. q. 103. art. 3. & 4.

a Joann. 1. 5. & 3. 12.
b Job. 17. & 14. 6.
c Galat. 4. 10. 15.
d Col. 2. 16. 17.

6. *Quo pacto tertium hoc Præceptum cum reliquis novem consentiat.*

Convenit autem hoc Præceptum cum reliquis, non ritu, & cæremoniis, sed quia aliquid habet, quod ad mores, naturæque jus attineat. Nam Dei cultus, ac religio, quæ hoc Præcepto exprimitur, à naturæ jure existit, cúm illud natura comparatum sit, ut aliquot horas in iis, quæ ad Dei cultum pertinent, versemur, cujus rei argumento est, quód apud omnes nationes statas quasdam ferias, easque publicas fuisse cernimus, quæ sacris rebus, ac divinis obeundis erant consecratæ. Est enim naturale homini, ut is certum quoddam tempus necessariis rerum functionibus det, veluti corporis quieti, somno, & aliis hujusmodi rebus, & quemadmodum corpori, ita eadem naturæ ratione factum est, ut menti aliquid etiam temporis concederet, quo in Dei contemplatione sese reficeret. Atque ita, cúm aliqua temporis pars esse debeat, quo res divinæ (1) coluntur, cultusque Deo debitus tribuatur, hoc sané ad morum Præcepta pertinet.

D. Thom. in 1. 2. q. 122. Art. 4.

7. *Diem Dominicum pro die Sabbati Apostoli colendum ordinaverunt.*

Quam ob causam Apostoli ex illis septem diebus, eum qui primus est, ad divinum cultum consecrare statuerunt, quem Dominicum diem dixere. Nam & S. Joannes in *e* Apocalypsi Dominici diei meminit; & *f* Apostolus per unam Sabbati, quæ est dies Dominicus, ut S. Chrysostomus interpretatur, collectas fieri jubet: ut intelligamus, jam

e Apoc. 1. 10.
f 1. Corinth. 26. 2. Actor. 20. 7. Chrysost. hom. 13. in 1. Corinth. cap. Apost. can. 67.

(1) *Coluntur*) seu potiús *colantur*, ut in Edit. Pat. Lugd. Paris. & Lovan.

Ignat. epist. ad Magnes. Just. Apol. 2. Tert. in Apol. c. 16. & de Cor. mil. c. 3. & de Idol. cap. 14 Cyp. ep. 33. & 59. Clem. Alex. lib. 2. Strab. Orig. hom. 7. in Exod. & alii. D. Thom. in 1. 2. q. 100. art. 7. ad 5.

jam tum in Ecclesia diem Dominicum sanctum habitum esse. Jam veró, ut sciant Fideles, quid eo die agere, à quibusve actionibus abstinere debeant, non alienum est, ut Parochus totum Præceptum, quod in quatuor partes recté distribui potest, ad verbum diligenter interpretetur.

8. *Quid hoc verbo*, Memento, *hic generatim præscribatur.*

Itaque primum generatim proponat, quid iis verbis præscribatur, *Memento, ut diem Sabbati sanctifices.* Ob eam veró causam initio Præcepti verbum illud, *Memento* apposité additum est, quód hujus diei cultus ad cæremonias pertineat. Qua de re populus admonendus esse videbatur, cúm naturæ Lex, etsi aliquo tempore Deum religionis ritu colendum esse doceat, hoc tamen, quo potissimum die fieri deberet, non præscripsit.

Omnes dies piis operibus sunt transigendi.

Præterea fideles docendi sunt, ex iis verbis modum, & rationem colligi posse, qua in tota hebdomada opus facere conveniat, ita scilicet, ut diem festum semper spectemus; quo die cúm actionum, & operum nostrorum Deo quasi reddenda ratio sit, ejusmodi opera efficiamus necesse est, quæ neque Dei judicio repudientur, neque nobis, ut scriptum est, *a* in singultum sint, & in scrupulum cordis.

a 1. Reg. 25. 31.

Nulli occasione á sabbati sanctificatione abstinendum est.

Postremó id docemur, quod certé animadvertere debemus, non defuturas scilicet occasiones, quamobrem nos hujus Præcepti capiat oblivio, vel aliorum, qui illud negligunt, exemplo adductos, vel spectaculorum, ludorumque studio, quibus plerumque ab hujus diei sancto, religiosoque cultu abducimur. Sed jam ad id veniamus, quod Sabbati significatione demonstratur.

9. *Quid Sabbatum, & Sabbatizare in sacris Litteris denotet.*

Hier. in Interp. nom. Heb. á verbo, Scab. bath, idem quievit, vel cessavit.

Sabbatum Hebraicum nomen, si latiné interpretaris, cessatio dicitur; Sabbatizare propterea cessare, & requiescere latino vocabulo appellatur. Qua significatione factum est, ut Sabbati nomine dies septimus diceretur; *b* quoniam, absoluta, perfectaque mundi universitate, Deus ab omni opere, quod fecerat, requievit: ita hunc diem *c* in Exodo Dominus vocat. Postea veró non solúm septimus hic dies, sed ob ejus dignitatem ipsa etiam hebdomada eo nomine appellata est; in quem sensum Pharisæus apud S. Lucam dixit, *d jejuno bis in Sabbato.* Atque hoc quidem de Sabbati significatione.

b Genes. 2. 3.

c Exod. 20. 11. & 31. 13. Deut. 5. 14.

d Lucæ 18. 12. Deut. 5. 12.

10. *Quomodo fideles Sabbatum sanctificare dicantur.*

Sanctificatio autem Sabbati sacris in Litteris cessatio est, quæ fit à corporis laboribus, & à negotiis, ut aperté ostendunt hæc, quæ sequuntur, Præcepti verba: *Non operaberis.* Neque veró id solúm significat, (aliter enim satis fuisset dicere in Deuteronomio, *Observa diem Sabbati*) sed

sed cúm eodem in loco addatur, *Ut sanctifices eum*; hoc verbo ostenditur, Sabbati diem religiosum esse, divinisque actionibus, & sanctis rerum officiis consecratum. Itaque diem Sabbati tum plené, & perfecté celebramus, cúm pietatis, & religionis officia Deo præstamus, hocque plané Sabbatum est, quod *a* Isaias delicatum appellat, quoniam dies festi sunt veluti deliciæ Domini, & piorum hominum. Quare, si religioso huic, sanctoque Sabbati cultui misericordiæ (1) adjunguntur opera, certé maxima sunt, *b* & multa præmia, quæ eodem capite nobis proponuntur.

a Isai. 58. 13.

b Isai. 58. 8.

11. *Quæ sit germana superiorum verborum sententia.*

D. Thom. in 2. 2. q. 122. art. 4. ad 3.

Itaque verus, ac proprius hujus præcepti sensus eó spectat, ut homo & animo, & corpore in eam curam incumbat, ut statuto aliquo tempore à negotiis, corporisque laboribus feriatus, Deum pié colat, ac veneretur.

12. *Quid altera Præcepti parte demonstretur.*

Altera veró Præcepti parte demonstratur, diem septimum Dei cultui divinitus dicatum esse. Nam ita scriptum est: *Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua; septimo autem die Sabbatum Domini Dei tui est.* Quæ verba ad eam sententiam referuntur, ut Sabbatum Domino consecratum interpretemur, eique eo die religionis officia tribuamus septimumque diem intelligamus, signum esse quietis Domini.

13. *Cur Judæis expedierit certum diem, eumque septimum ad religionis officia præscribere.*

Hic veró dies divino cultui dicatus est, quia rudi Populo minús expediebat habere eam facultatem temporis arbitratu suo deligendi, ne forté Ægyptiorum sacra imitaretur. Itaque ex septem diebus, ultimus ad Deum colendum delectus est: quæ quidem res plena mysterii est. Quare Dominus *c* in Exodo, & apud *d* Ezechielem signum vocat; *Videte*, ille inquit, *ut Sabbatum meum custodiatis, quia signum est inter me, & vos in generationibus vestris, ut sciatis, quia ego Dominus, qui sanctifico vos.*

c Exod. 31. 13.
d Ezech. 20. 12.

Vide Aug. Ep. 119. c. 12. Hier in. l. 15. in Isai. c. 56. & l. 16. in c. 58. & in Ezech. 13. c. 44. D. Thom. in 1. 2. q. 110. art. 4. & in 2. 2. q. 122. art. 4. Damasc. l. 4. de Orth. fid. c. 24.

14. *Quarum rerum signum fuerit Sabbati celebritas.*

Itaque signum fuit, quod indicabat, homines Deo se dedicare oportere, sanctosque eidem præbere, cúm diem etiam videamus ei dicatum esse: siquidem ille dies sanctus est, quód tum præcipué sanctitatem, & religionem homines colere debeant.

Dein-

(1) *Adjunguntur*) vel potiús *adjungantur*, ut in Edit. Pat.

Deinde signum est, & quasi monumentum conditæ hujus admirandæ universitatis. Signum præterea fuit Israelitarum memoriæ traditum, quo admoniti, se Dei auxilio à durissimo Ægyptiacæ servitutis jugo solutos, ac liberatos esse meminissent. Id quod Dominus ostendit illis verbis: *a Memento, quòd & ipse servieris in Ægypto, & eduxerit te inde Dominus Deus tuus in manu forti, & brachio extento: idcirco præcepit tibi, ut observares diem Sabbati.* Est signum item tum spiritualis, tum cœlestis Sabbati.

a Deut. 5. 15.

15. *Quid sit spirituale Populi Christiani Sabbatum.*

Spirituale autem Sabbatum in sancta quadam, & mystica quiete consistit, nimirum cùm *b* vetus homo *c* Christo consepultus ad vitam renovatur, atque in iis actionibus, quæ Christianæ pietati conveniunt, studiosé se exercet. Debent enim, qui *d* aliquando erant tenebræ, nunc autem lux in Domino sunt, ut filii lucis, ambulare in omni bonitate, justitia, & veritate, *e* neque communicare operibus infructuosis tenebrarum.

Aug. sup. Genes. ad lit. lib. 4. c. 12. & Ep. 119. c. 11.
b Rom. 6. 6. Ephes. 4. 22.
c Rom. 6. 4.
d Ephes. 5. 8.
e Ibidem 11.
Cyril. lib. 4. in Joannem, c. 51.

16. *Quod sit Beatis etiam suum Sabbatum.*

Cœleste veró Sabbatum est, ut ait D. Cyrillus eum locum Apostoli tractans, *f Relinquitur ergo Sabbatismus Populo Dei*, illa vita, in qua omnibus bonis cum Christo viventes fruemur, peccato radicitùs extirpato, secundum illud, *g Non erit ibi leo, & mala bestia non ascendet per eam, sed* (1) *erit ibi semita, & via, & via sancta vocabitur: h* omnia enim bona in visione Dei mens Sanctorum adipiscitur. Quare fideles hortandi erunt his verbis & à Pastore incitandi: *i Festinemus ergo ingredi in illam requiem.*

f He. 4. 9.
g Isai. 35. 8. 9.
h Sapient. 7. 23.
i Heb. 4. 11.

17. *Judæis alii dies, quam septimus, fuere festivi.*

Præter diem septimum habebat Populus Judæus alios etiam festos, & sacros dies *k* Divina Lege constitutos, quibus maximorum beneficiorum memoria renovaretur.

k Exod. 12. 23. & 34. Vide, Cyril. lib. 17. de Ador. in spir. & verit.

18. *Quare Apostoli non septimum hebdomadæ diem, sed primum divino cultui consecrarint.*

Placuit autem Ecclesiæ Dei, ut die Sabbati cultus, & celebritas in Dominicum transferretur diem. Nam ut eo die primum lux orbi terrarum illuxit; sic Redemptoris nostri, qui ad vitam æternam nobis aditum patefecit, Resur-

Greg. Naz. orat. 43. Dam. lib. 4. cap. 24. Leo Ep. 81. ad Diosc.

(1) *Erit ibi semita, & via &c.*) sic legitur apud ipsum Isaiam, & in Ed. Pat. In Rom. veró, Lov. Lug. & Ven. *Erit ibi via pura, & via sancta vocabitur.*

surrectione, quæ eo die fuit, è tenebris ad lucem vita nostra revocata est; unde & Dominicum diem Apostoli dici voluerunt. Sollemnem præterea hunc diem esse in sacris Litteris animadvertimus, quód eo die mundi creatio initium habuit, quódque *a* Spiritus Sanctus Apostolis datus sit.

Genes. 1. 3. Marci 16. 2. Apoc. 1. 10. Genes. 2. 3.

a Actor. 2. 2.

19. *Quamobrem ad diem Dominicum alia festa Christianis accesserint.*

Alios autem dies festos ab Ecclesiæ initio, & consequentibus deinde temporibus, Apostoli, & Sancti Patres nostri instituerunt, ut pié, & sancté Dei beneficiorum memoriam coleremus. Inter eos autem celeberrimi habentur illi dies, qui ob Redemptionis nostræ mysteria religioni consecrati sunt: deinde, qui Sanctissimæ Virgini Matri, tum veró Apostolis, ac Martyribus, ceterisque Sanctis cum Christo regnantibus dicantur; in quorum victoria Dei bonitas, & potentia laudatur, ipsis debiti honores tribuuntur, atque ad eorum imitationem Fidelis Populus incitatur.

Vide cap. Pronunciandum, de Cons. dist. 3. & cap. Conquestus, de Feriis. Quomodo autem hæc festa á traditione Apostolica emanarint, colligí potest ex Actor. 20. 16. & 2. Corinth. 10. Canon. Apost. can. 7.

20. *Quomodo ex hoc Præcepto ad otium fugiendum Fideles incitentur.*

Et quoniam ad hoc præceptum servandum magnam vim ea ipsius pars habet, quæ illis verbis expressa est, *Sex diebus operaberis, septimus autem dies Sabbatum Domini Dei tui est*; Parochus debet illam partem deligenter explicare. Etenim ex his verbis colligi potest, fideles hortandos esse, ne ociosi, & desides vitam traducant, sed potiús Apostolicæ vocis memores, *b* negocium suum quisque agat, *c* & operetur manibus suis, sicut ab eo præceptum fuerat. Præterea hoc præcepto illud Dominus jubet, ut sex ipsis diebus opera nostra efficiamus, ne aliquid eorum, quæ aliis hebdomadæ diebus fieri, agive oporteat, in diem festum rejiciatur, atque ita animus à rerum divinarum cura, studioque avocetur.

b 1. Thess. 4. 11. *c* Ephes. 4. 28. 2. Thess. 3. 10.

21. *Quid maximé diebus festis agere sit probibitum.*

Tertia deinde Præcepti pars explicanda est, quæ quodammodo describit, qua ratione Sabbati diem colere debeamus; præcipué autem explicat, quid illo die facere (1) prohibemur. Quare inquit Dominus: *Non facies omne opus in eo tu, & filius tuus, & filia tua, servus tuus, & ancilla tua, jumentum tuum, & advena, qui est intra portas tuas.* Quibus verbis ad id primum instituimur, ut, quæcumque divinum cultum impedire possunt, omni-

Augus. tract. 3. in Joann. & in Psalm. 32. D. Thom. 2. 2. q. 122. art. 4. Vide supra section. 11.

(1) *Prohibemur)* seu potiús *probibeamur*, ut in Ed. Pat.

nino vitemus. Facilé enim perspici potest, omne servilis operis genus prohiberi, non quidem ea re, quod sua natura aut turpe, aut malum sit, sed, quoniam mentem nostram à divino cultu, qui finis Præcepti est, abstrahit. Quo magis peccata fidelibus vitanda sunt, quæ non solúm animum à divinarum rerum studio avocant, sed nos à Dei amore prorsus sejungunt.

22. *Externæ actiones, quæ ad Dei cultum referuntur, Sabbato non interdicuntur.*

D. Thom. loco supra citato.

Non tamen eæ actiones, nec ea opera vetantur, quæ ad divinum cultum attinent, etiamsi servilia sint; ut altare instruere, templa alicujus festi diei causa ornare, & reliqua hujus generis. Ideoque à Domino dictum est, *a* Sacerdotes in templo Sabbatum violare, & sine crimine esse.

a Matth. 12. 5. Levit. 21. 8. Numer. 18. 9. Joann. 7. 22. 23.

23. *Quædam etiam servilia opera ob necessitatem diebus festis conceduntur.*

Multa licent in diebus festis. Vide cap. Licet de Feriis, & cap. Conquestus eodem n ti ne.

Sed neque earum rerum opera hac lege prohiberi existimandum est, (1) quarum jactura facienda sit, si die festo permittantur, quemadmodum sacris etiam Canonibus permissum est. Multa alia Dominus in Evangelio festis diebus fieri posse declaravit, quæ facilé Parochus apud Sanctos *b* Matthæum, & *c* Joannem observabit.

b Matth. 12. 3. 4. 5. Marci 3. 4.
c Joann. 5. 8.

24. *Cur jumenta quiescere Dominus voluerit.*

Sed ut nulla res prætermitteretur, cujus actione hic Sabbati cultus impediretur, facta est jumenti mentio; quo animalium genere impediuntur homines, quominus Sabbati (2) alicujus operis actioni jumenti usus destinatur, necessaria est etiam ad id hominis opera, qui jumentum agat; itaque solúm per se opus facere non potest, sed hominem, qui illud molitur, adjuvat. Eo autem die nemini opus facere licet: ergo neque jumentis, quorum opera ad id homines utuntur. Itaque hujus Præcepti Lex eó etiam spectat, ut, si jumentorum laboribus homines parcere Deus vult, eo certé magis ipsi cavere debeant, ne inhumani sint in eos, quorum opera, atque industria utuntur.

Servi, & ancillæ die festo non sunt á cultu Dei avocandi.

25.

(1) *Quarum jactura*) juxta Ed. Pat. atque ita legendum esse docet Latina constructio non *quorum jactura*, ut in reliquis Edition.

(2) *Alicujus operis actioni*) Sic Ed. Pat. & Lovan, perperam reliquæ Editiones, *aliqui operis actioni*.

25. *Quibus præcipuè in operibus Christiani diebus festis se exercere debeant.*

Neque veró Parochus illud prætermittere debet ut diligenter doceat, quibus in operibus, atque actionibus Christiani homines diebus festis exercere se debeant. Illæ vero ejusmodi sunt, ut ad Dei templum accedamus, eoque loco sincera, piaque animi attentione sacrosanctæ Missæ sacrificio intersimus; divina Ecclesiæ Sacramenta, quæ ad salutem nostram instituta sunt, ad animæ vulnerum curationem crebró adhibeamus.

> Missa die festo integer audienda. Conc. Agathens. c. 47. & de Cons. dist. 1. cap. Missas. Item Conc. Aurel. can. 28. ibid. c. Cum ad celebrandas.
>
> Pœnitentiæ, & Eucharistiæ Sacramentum dieb. festis frequentandum.
>
> Aug. de Eccl. dogm. cap. 55. & habetur de Cons. dist. 2. c. Quotidie.

Nihil veró est, quod oportunius, aut melius Christianis hominibus fieri possit, quám si peccata sua Sacerdotibus sæpe confiteantur. Ad quam rem perficiendam poterit Parochus Populum adhortari, sumpta hujus probandæ rei ratione, & copia ex iis, quæ de Pœnitentiæ Sacramento suo loco tradita, & præcepta sunt. Neque solúm ad hoc Sacramentum Populum excitabit, sed seduló etiam atque etiam ad illud adhortabitur, ut sacrosanctum Eucharistiæ Sacramentum crebró percipiant.

Attenté præterea, diligenterque sacra Concio Fidelibus audienda est. Nihil enim minus ferendum est, neque tam profectó indignum, quám Christi verba contemnere, aut negligenter audire. Exercitatio item, atque studium Fidelium in precibus, divinisque laudibus frequens esse debet, precipuaque (1) eorumdem cura, ut, quæ ad Christianæ vitæ institutionem pertinet, ea diligenter addiscant, sedulóque se exerceant in his officiis, quæ pietatem continent, pauperibus, & egenis eleemosynam tribuendo, ægros homines visitando, mœrentes, quique dolore afflicti jacent, pié consolando. Nam, ut est apud Sanctum Jacobum, *a religio munda, & immaculata apud Deum, & patrem hæc est, visitare pupillos, & viduas in tribulatione eorum.* Ex his, quæ dicta sunt, facilé erit colligere, quæ contra hujus Præcepti regulam committuntur.

> Concio frequentanda. Just. Apol. 2. ex Act. 20. Indignum est Christi verba contemnere. Aug. l. 50. Hom. 26. & habetur in q. 2. cap. Interroga, Pietatis opera diebus potissimum festis exercenda.
>
> a Jacob. 1. 27.

26. *Cur necesse fuerit certos quosdam dies divino cultui deputare.*

> Legant ad hoc argumentum de Const. dist. 2. & titulum de Feriis in Decreto.

Parochi veró officium in eo item esse debet, ut certos

---

(1) *Eorundem cura*) Sic legendum esse, quemadmodum habet Edit. Patav., non *ejusdem cura*, ut Ed. Rom. Ven. Lovan. & Lugdun. docet vox *Fidelium*, quæ proximé præcedit; hac propterea legendum est in sequentibus *addiscant*, *exerceant*, non *addiscat*, *exerceat*, ut in præfatis edictionibus.

Ignat. in epist. ad Philippens. Leo serm. 3. de Quadrag. Aug. sermon. 25. de Tempore.

tos quosdam locos in promptu habeat, undé rationes, atque argumenta sumat, quibus Populo illud maximé persuadeatur, ut hujus Præcepti legem summo studio, accurataque diligentia servet. Ad hoc plurimum valet, ut populus scilicet intelligat, ac plené perspiciat, quám justum, ac rationi consentaneum sit, nos certos quosdam dies habere, quos totos divino cultui tribuamus, Dominumque nostrum, à quo summa, & innumerabilia beneficia accepimus, agnoscamus, colamus, & veneremur. Si enim jussisset, nos quotidie sibi religionis cultum tribuere, nonne pro suis erga nos beneficiis, quæ maxima, & infinita sunt, omnis opera danda esset, ut prompto, alacrique animo ejus dicto audientes essemus? Nunc veró, paucis ad ejus cultum institutis diebus, non est, cur nos negligentes, atque difficilesin ejus officii functione simus, quod sine gravisima culpa prætermittere non possumus.

27. *Quæ utilitas ad eos redeat, qui seduló huic Præcepto obtemperaverit.*

Exod. 23. 27. & Deut. 16. 16.

Demonstret deinde Parochus, quanta hujus Præcepti virtus sit, (1) cum ii, qui illud recté servaverit, in conspectu Dei esse, eoque colloqui videantur. Nam & precibus faciendis Dei majestatem contemplamur, & cum eo colloquimur, & concionatoribus audiendis Dei vocem accipimus, quæ ad aures nostras eorum opera pervenit, qui de rebus divinis pié, sanctéque concionantur: tum in altaris Sacrificio præsentem Christum Dominum adoramus. Et his quidem bonis illi maximé fruuntur, qui hoc preceptum servant diligenter.

28. *Quid contra de illis sentiendum sit, qui hanc Legem omnino neglexerint.*

a Matth. 18. 17. Luc. 10. 16. Joann. 20 21. Hebr. 13. 17. Num. 15. 35. 36.

Qui vero hanc Legem omnino negligunt, ii, cúm Deo, *a* & Ecclesiæ non obediant, neque ejus Præceptum audiant, & Dei, & sanctarum Legum hostes sunt. Quod animadverti potest ex eo, quód Præceptum hoc ejusmodi est, ut nullo labore servari queat. Cúm enim Deus non labores nobis imponant, quos vel difficillimos ejus causa suscipere deberemus, sed quietos illis diebus festis à terrenis curis liberos esse jubeat, magnæ temeritatis indicium est, hujus Præcepti Legem recusare. Exemplo nobis esse debent supplicia, quæ de illis Deus sumpsit, qui illud violarunt, ut ex libro Numerorum licet intelligere. Ne igitur in hanc Dei offensionem incidamus, operæ pre-

(1) *Cum ii*) Edit. Pat. *ut ii.*

pretium erit, sæpe illud verbum *Memento*, cogitatione repetere, magnasque illas utilitates, & commoda sibi ante oculos proponere, quæ ex festorum dierum cultu percipi, supra declaratum est, & multa alia ad id genus pertinentia, quæ bonus, & diligens Pastor, ut occasionis ratio postulabit, copiosé, latéque persequi poterit.

DE QUARTO PRÆCEPTO.

CAPUT V.

Honora Patrem tuum, & Matrem tuam, ut sis longævus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.

1. *Quæ sit hujus Præcepti dignitas, & quomodo cum superioribus conveniat.*

In Præceptis primæ Tabulæ magna dignitas, sed in secundæ Tabulæ præceptis est magna necessitas. Vide D. Aug. in Psalm. 52. Conc. 1.

CUM in superioribus Præceptis summa sit vis, & dignitas, meritó, quæ nunc persequimur, quia maximé necessaria sunt proximum locum obtinent. Nam illa *a* finem, qui Deus est, continuó spectant: hæc nos ad proximi charitatem erudiunt: etsi longiús progressa, ad Deum id est illud extremum, *b* cujus gratia proximum ipsum diligimus, perducunt. Quamobrem *c* Christus Dominus Præcepta illa duo de Diligendo Deo, & proximo similia inter se esse dixit. Hic autem locus, dici vix potest, quantas habeat utilitates, cúm & suos fructus ferat uberes illos quidem, & præstantes, & sit tamquam signum, ex quo primi Præcepti obedientia & cultus elucet. *d* *Qui enim non diligit*, inquit Divus Joannes, *fratrem suum quem videt, Deum, quem non videt, quomodo potest diligere*? ad eundem modum, si parentes, quos secundum Deum diligere debemus, non veneramur, & colimus, cúm in conspectu nobis feré semper sint, Deo, *e* summo parenti, & optimo, qui nullum sub aspectum cadit, quem honorem, quem cultum tribuemus? Ex quó perspicuum est, utraque Præcepta inter se congruere.

a 1. Timot. 1. 5.

b D. August. l. 3. de Doctrina Chr. c. 10. & l. 50. Hom. Hom. 58. 39.

c Matth. 22. 39. Mac. 12. 13.

d 1. Joann. 4. 20. Signum dilectionis Dei ex dilectione parentum elucet.

e Malac. 1. 6.

Parentis nomen cúm laté pateat, fit, ut istud Præceptum ad plures extendatur.

2. *Quam late pateat hujus Præcepti vis, & quantum parentes ex hoc Precæpto adjuventur.*

Hujus autem Præcepti usus latissimé patet: nam præter eos, qui nos genuerunt, multi præterea sunt, quos in parentum loco collere debemus, *a* vel potestatis, vel *b* dignitatis, vel *c* utilitatis, vel præstantis alicujus muneris, & officii nomine. Parentum præterea, majorumque omnium laborem levat: cúm enim id in primis curent, ut, quos habent in sua potestate, ii recté, & divinæ legi convenienter vivant, erit hæc cura perfacilis si omnes intelligant, Deo auctore, & monitore, summum honorem parentibus tribui oportere. Quod ut præstare possimus, necesse est nosse quandam diferentiam, quæ est inter Præcepta primæ, & secundæ tabulæ.

a 4. Reg. 5. 13.
b 1 Cor. 4. 15.
c Eccles. 4. 10.

3. *Præceptorum Legis in duas Tabulas quorsum facta sit distinctio.*

Primæ, & secundæ Tabulæ differentia latius exponitur.

Ergo hæc primúm à Parocho sunt explicanda, idque in primis moneat, *d* Divina Decalogi Præcepta fuisse in duabus Tabulis incisa; in quarum altera, quemadmodum à Sanctis *e* Patribus accepimus, tria illa continebantur, quæ jam sunt exposita; reliqua veró in alteram Tabulam erant inclusa. Atque hæc nobis per apposita fuit descriptio; ut Præceptorum rationem ordo ipse distingueret. Nam quidquid in sacris Litteris Divina Lege jubetur, aut vetatur id duorum generum oritur ex altero, aut enim erga Deum, aut erga homines charitas in omni officio spectatur. Et quidem charitatem in Deum superiora tria Præcepta docent: quod veró ad hominum conjunctionem, & societatem pertinet, id reliquis septem Præceptis continetur. Quocirca non sine causa ejus modi es facta distinctio, ut alia priorem, alia ad alteram Tabulam Præcepta referantur.

d Exod. 24. 12. & 13. 18. Deut. 4. 13. & 5. 22. & 9. 9. 10.
e Clem. Alex. lib. 6. Stromatum. Mag. in 3. dist. 37. Alex. de Ales 3. p. q. 29. memb. 2. art. 3.

4. *Quomodo charitas erga Dominus tribus primis Præceptis, & charitas erga proximum ceteris contineatur; & quæ sit inter utraque differentia.*

Vide Aug. in Psalm. 34. conc. 1. Divi Thom. in 2. 2. q. 122. art. 1. & 2.

Nam superioribus tribus Præceptis de quibus dictum est, quasi subjecta materia, quam tractent, est Deus id est summum bonum; ceteris veró proximi bonum: illis summus, his proximus ámor est propositus: illa finem, hæc autem ea, quæ ad finem, referuntur, spectant.

Deus per se amandus. Bernard. in l. de Diligendo Deo.
Quomodo omnes homines propter Deum diligendi Aug. lib. 3. de Doctrina. Christ. c. 129. & lib. 4. Conf. c. 9. 10. 11. 12.

Præterea charitas Dei ex ipso pendet; Deus enim per se, non alterius rei causa, summé diligendus est. Charitas autem proximi à charitate Dei ortum habet, atque ad eam, tanquam ad certam regulam dirigenda est. Nam si parentes caros habemus, si Dominis paremus, si dignitate antecedentes reveremur, id ea re maximé faciendum

dum est, quód eorum procreator est Deus, eosque aliis præesse voluit, quorum opera ceteros homines regit, ac tuetur: qui cúm nobis auctor sit ut ejusmodi personas vereamur: idcirco id præstare debemus, quia à Deo hoc ipso honore dignantur. Ex quo fit, ut honor, quem parentibus habemus, Deo potiùs, quàm hominibus haberi videatur. Sic enim apud Sanctum Matthæum est, cúm de observantia in superiores agitur, *a Qui recipit vos, me recipit*; & Apostolus in Epistola ad Ephesios, servos instituens, *b Servi*, inquit *obedite dominis carnalibus cum timore, & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo, non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed ut servi Christi facientes voluntatem Dei ex animo.*

a Matth. 10. 40.

b Eph. 6. 5. idem habetur 1. Pet. 2. 18.

5. *Quomodo charitas Dei nullo fine, charitas veró proximi suis finibus circumscribatur.*

Accedit, quód Deo nullus honor, nulla pietas, nullus cultus satis digné tribuitur, in quem amor augeri infinitè potest: propterea que nostra erga illud charitas in dies fiat ardentior, necesse est, quem ejus jussu *c* ex toto corde, ex tota anima, ex totis viribus amare debemus. At charitas qua proximum complectimur, suis finibus circumscribitur. *d* Jubet enim Dominus proximos diligere, sicut nos ipsos: quod si quis eos fines egresus fuerit, ita ut parem Deo, & proximis amorem tribuat, is maximum scelus admittit. *e Si quis venit ad me*, inquit Dominus, *& non odit patrem suum, & matrem, & uxorem, & filios, & fratres, & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus*: in quam sententiam item dictum est, *f Sine, ut mortui sepeliant mortuos suos*, cúm quidam primum humare patrem vellet, postea Christum sequi. Cujus rei dilucidior illa apud Sanctum Matthæum explicatio est: *g Qui amat patrem, aut matrem plus, quam me, non est me dignus.*

Augeri charitas infinitum potest D. Aug. super Psalm. 62. & D. Thom in 2. 2. q. 24. art. 7. & 8. & confirmatur ex Apost. Phil. 3.

c Deut. 6. 5. Matth. 22. 37. Marc. 22. 30. Lucæ 10. 27.

d Lev. 19. 13. Matth. 22. 30. Deus, & proximus nequaquam pari amore diligendi. Vide D. Thom. in 2. 2. q. 26. art. 2.

e Lucæ 14. 26.

f Lucæ 9. 60. Matt. 8. 22.

g Matth. 10. 37. Secundum Deum parentes diligendi, & colendi sunt. Vide D. Thom. in 2. 2. q. 101. art. 4.

6. *Quomodo parentes sint amandi, quaque ex causa illis subinde non obtemperandum sit.*

Nec tamen ulla dubitatio, est quin parentes vehementer amandi, observandique sint; sed ad pietatem in primis necessarium est, Deo, *h* qui parens, & effector est omnium, præcipuum honorem, & cultum tribui, ideoque mortales parentes amari, ut ad cœlestem, sempiternumque Patrem tota amoris vis referatur. Quód si interdum parentum jussa Dei præceptis repugnet, non dubium est, quin liberi parentum cupiditati Dei voluntatem anteferre debeant, divinæ illius sententiæ memores: *i Obedire oportet Deo magis, quám hominibus.*

h Deut. 32. 6. Isai. 63. 16. & 64. 8. Hier. 31. 9. Machab. 2. 10. Parentibus filii quando teneantur non obedire.

i Actor. 5. 29.

7.

7. *Quid in hujus Præcepti sequentia propriè Honorandi vox denotet.*

Honorare quid sit. Vide D. Thom. in 1. 2. q. 122. art. 5. & q. 63. art. 3. Arist. in 1. Eth. c. 6. Cur hic honrandi verbum positum sit D. Thom. in 1. 2. q. 122. art. 5. ad 3.

Quibus rebus expositis, Parochus verba Præcepti interpretabitur, atque illud primum, *Honorare* quid sit. Est enim de aliquo honorificé sentire, & quæ illius sunt, maximi putare omnia. Huic autem honori hæc omnia conjuncta sunt, amor observantia, obedientia, & cultus. Scité autem in Lege posita est *Honoris* vox, non amoris, aut metus, etiamsi valdé amandi, ac metuendi parentes sint. Etenim qui amat, non semper observat, & veneratur; qui metuit, non semper diligit: quem veró aliquis ex animo honorat, item amat, & veretur. Hæc cúm Parochus explicaverit, tum aget de patribus, quique sint ii, qui vocentur hoc nomine.

8. *Quinam patris nomine hic intelligantur.*

Primo dicuntur patres secundum carnem.

Nam, etsi de iis præcipué patribus Lex loquitur, ex quibus generati sumus, tamen ad alios quoque pertinet hoc nomen, quos etiam complecti Lex videtur, quemadmodum ex pluribus divinæ Scripturæ locis facilé colligimus. Præter illos igitur, qui nos procrearunt, patrum genera item alia sunt in sacris Litteris, (quod antea attigimus) quibus singulis suus honor debetur. Ac primum Ecclesiæ Præsides, & Pastores, & Sacerdotes patres dicuntur, quemadmodum ex Apostolo constat, qui ad Corinthios scribens, *a Non* inquit, *ut confundam vos, hæc scribo, sed ut filios meos charissimos moneo; nam si decem millia pædagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres; nam in Christo Jesu per Evangelium ego vos genui* & in Ecclesiastico scriptum est: *b Laudemus viros gloriosos, & parentes nostros in generatione sua.*

Secundo Ecclesiæ Præsides & Sacerdotes.

a 1. Cor. 4. 14. Jud. 17. 10. & 18. 19. 4. Reg. 2. 12. 13. & 6. 21. 13. 14. Isai. 22. 21. Psalm. 44. 17.
b Eccl. 44. 1.

Tertio Magistratus.

Deinde ii, quibus aut Imperium, aut Magistratus, aut potestas commissa est, qui Rempublicam gubernant, Patres appellantur. *c* Sic Naaman à famulis pater vocabatur.

c 4. Regum 5. 15. 1. Regum 24. 12.

Quarto tutores, pedagogi, & magistri.

Præterea patres eos dicimus, quorum procurationi, fidei, probitati, sapientiæque alii commendantur: cujusmodi sunt tutores, & curatores pedagogi, & magistri. Quare Eliam, & Elisæum filii Prophetarum patrem vocabant.

1. Mach. 2. 65.

Quinto grandevi. Levit. 19. 32. Sap. 2. 10. & 4. 6.

Postremó patres dicimus senes, & ætate confectos, quos etiam veteri debemus. Atque hoc in Parochi Præceptis maximum sit, ut doceat, patres cujuscumque sit generis, præsertim veró eos, ex quibus nati sumus, à nobis honorandos, de quibus divina Lex præcipué loquitur.

9.

9. *Cur parentibus secundum carnem Christianorum fili præcipuum bonorem impendere debeant.*

Sunt enim immortalis Dei quasi quædam simulacra, in iisque ortus nostri imaginem intuemur, ab iis vita nobis data est, iis Deus usus est, uti nobis animum, mentemque impertiret, ab iis ad Sacramenta deducti, ad religionem, ad humanum cultum, civilemque instituti, ad morum integritatem, & sanctitatem eruditi sumus. Doceat veró Parochus, meritó nomen matris in hoc Præcepto expresum, ut ejus beneficia, & merita erga nos consideremus, quanta cura & solicitudine nos in utero gesserit, quanto cum labore, ac dolore peperit, ac educarit.

Patres secundum carnem sunt Dei simulacra, quod nostri sint alterum principium. D. Thom. in. 2. 2. q. 101. art. 2. Matribus quanta filii debeant. Vide Tob. 3. 4. & Eccl. 7. 29. & 2. 30. Malach. 7. 27. Primus modus quo parentes debent honorari.

10. *Quibus rationibus bonore afficiantur carnales parentes.*

Porro ita observandi parentes sunt, ut, (1) quem eis tribuimus, honor ex amore, atque intimo animi sensu depromptus videatur, quibus hoc officium debetur maximé, cúm erga nos sint ita affecti, nullum ut laborem, nullam conditionem, núlla pericula (2) nostra causa refugiant, nihilque illis accidere possit jucundius, quám ut filiis caros se esse sentiant, quos maximé diligunt. Joseph, *a* cúm in Ægypto honore, & amplitudine Regi esset proximus, *b* patrem, qui in Ægyptum venerat, honorificé excepit: & *c* Salomon matri advenienti assurrexit, eamque veneratus, regio in solio ad dexteram collocavit.

a Gen. 40. 37.
b Gen. 46. 29. & 47. 7.
c 2. Reg. 2. 19.

Alia præterea sunt honoris officia quæ in parentes conferri debent. Nam eos etiam tum honoramus, cúm à Deo suppliciter petimus, ut eisdem bené, & feliciter omnia eveniant, ut in maxima gratia, & honore sint apud homines, ut ipsi Deo, ac Sanctis, qui in cœlis sunt, commendatissimi sint.

Pro eis Deus orandus.

Item parentes honoramus, cum nostras rationes ad eorum arbitrium, voluntatemque conferimus. Cujus rei suasor Salomon, *d Audi* inquit, *fili mi disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ, aut addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo:* cujusmodi sunt etiam Divi Pauli cohortationes, *e Filii, obedite parentibus vestris in Domino, hoc enim justum est:* item, *f Filii, obedite parentibus per omnia, hoc enim placitum est in Domino;* & sanctissimorum hominum exemplis confirmatur. Etenim *g* Isaac, cúm à patre ad sacrifi-

Eorum voluntati standum est.

d Prov. 1. 8. Vide item Eccles. 3. fere per totum.

e Ephes. 6. 1.

f Col. 3. 20.

g Gen. 22. 8.

---

(1) *Quem*) sic omnes Editiones habent unde perperam in Romana legitur, quæ.

(2) *Nostra*) meliús Ed. Pat. nostri.

[a] Jerem 35. 6. 7. 8.

ficium vinceretur, modesté sine recusatione paruit, & [a] Rechabitæ ne à patris consilio unquam discreparent, vino se in perpetuum abstinuerunt.

Parentes studiose imitandi.

Item parentes honoramus, cúm eorum recté facta, moresque imitamur: iis enim plurimum tribuere videmur, quorum esse volumus quám simillimi. Item parentes honoramus, quorum consilia non modó exquirimus, verúm etiam sequimur.

11. *Quomodo parentibus in necessitate constitutis sit subveniendum, & maximé in mortis periculo.*

Quomodo subveniendum parentibus, vide apud Basil. in Hom. de Honore parentum & in Hexam. Hom. 9. Item Ambros. lib. 5. Hexam. c. 16. Conc. Gang. can. 16. & cap. Est probanda, & cap. Ceterum, c. Pasce, dist. 80. Vide item D. Th. in 2. 2. q. 101. art. 2. & 4.

[b] Matth. 15. 3. 4. 5. 6. Hier. in lib. 2. Comment. in Matth.

D. August. lib. 1. q. Evang. c. 14.

Item, quibus subvenimus, ea impertientes, quæ victus, cultusque desiderat. Quod Christi Testimonio comprobatur, qui [b] Pharisæorum impietatem redarguens, *Quare & vos*, ait, *transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Nam Deus dixit, bonora patrem, & matrem: & qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur: Vos autem dicitis, Quicumque dixerit patri vel matri, munus, quodcumque est ex me, tibi proderit, & non bonorificabit patrem suum, aut matrem suam & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram.*

Et honoris quidem officia parentibus tribuere semper debemus, sed tum maximé, cúm periculosé ægrotant. Danda enim opera est, ne quid prætermittant, quod vel ad peccatorum Confessionem attinet, vel ad reliqua Sacramenta, quæ à Christianis hominibus percipi debent, cúm mors appropinquat, idque nobis curæ sit ut pii, religiosique homines eos crebró intervisant qui vel imbecillos confirment, & consilio juvet, vel optimé animatos ad spem erigant immortalitatis, ut cúm mentem à rebus humanis excitarint, totam conjiciant in Deum. Sic flet, ut fidei spei, & charitatis beatissimo comitatu, ac religionis præsidio muniti, mortem non modó non pertimescendam, cúm necessaria sit sed cúm aditum ad æternitatem expediat, etiam appetendam censeat.

12. *Quomodo mortuis parentibus bonorem exhibeamus.*

Vide Gen. c. 25. & 35. & 50. per totum.

Postremó vel mortuis parentibus honor tribuitur, si iis funus facimus, si exequias cohonestamus, si honorem sepulturæ impertimus, si justa, & sacrificia anniversaria curamus, si quæ ab iis legata sunt diligenter persolvimus.

23 *Quo pacto Episcopi, & Sacerdotes sit bonorandi.*

Patres honore, & officio sunt Episcopi, Pastores, & Sacerdotes.

Honorandi autem sunt non modó ii, ex quibus nati sumus verúm etiam alii, qui Patres appellantur, ut Episcopi, & Sacerdotes ut Reges, ut Principes, ut Magistratus ut tutores, ut curatores, ut magistri, ut pedagogi, ut senes, & ceteri hujusmodi. Digni enim sunt, qui ex charitate, ex obedientia, ex ope nostra fructus per-

percipiant, sed alius alio magis. De Episcopis, & aliis Pastoribus ita scriptum est; *a Qui bené præsunt Presbyteri, duplici bonore digni babeantur, maximé qui laborant in verbo & doctrina.* Jam veró, quanti erga Apostolum amoris documenta Galatæ dederunt? quibus is præclarum illud benevolentiæ testimonium tribuit: *b Testimonium enim perbibeo vobis, quia, si fieri posset, oculos vestros eruissetis, & dedissetis mibi.*

a 1. Tim. 5. 17. Vide Ambr. in Comment. in eum locum.

b Galat. 4. 15. Sacerdotibus suppeditanda sunt ad victum necessaria.

14. *Quomodo Sacerdotibus necessaria ad victum suppeditari debeant.*

Quin etiam Sacerdotibus ea suppeditanda sunt, quæ ad vitæ usus necessarios requiruntur. Quare Apostolus, *c Quis*, inquit, *militat suis stipendiis unquam?* & in Ecclesiastico scriptum est: *d Honorifica Sacerdotes, & propurga te cum brachiis, da illis partem, sicut mandatum est tibi, primitiarum, & purgationis.* Illis etiam obtemperandum esse, docet Apostolus; *e Obedite*, inquit *Præpositis vestris, & subjacete eis: ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri.* Quin potiús à Christo Domino præceptum est, ut vel improbis Pastoribus obtemperemus, cúm dicat: *f Super cathedram Moysi sederunt Scribæ, & Pharisæi: omnia ergo, quæcumque dixerint vobis, servate, facite; secundum opera veró eorum nolite facere; dicunt enim, & non faciunt.*

c 1. Cor. 9. 7.

d Eccl. 7. 33. 34. Matth. 10. 10. & 12. 13. Luc. 10. 1. 1. Tim. 5. 18. Levit. 27. 3. 32. Num. 18. 21. Deut. 12. 6. & 14. 23. Concil. Aurel. 1. c. 17. Later. Mag. c. 53. Trid. Syn. sess. 25. c. 13.

e Heb. 13. 17.

f Matth. 23. 2. 3.

15. *Magistratibus Politicis bonorem deferendum, ostenditur.*

Idem de Regibus, de Principibus, de Magistratibus, & reliquis, quorum potestati subjicimur, dicendum est. Iis veró quod honoris, cultus, observantiæ genus tribuendum sit, Apostolus ad *g* Romanos laté explicat, *b* pro quibus etiam orandum esse monet: & divus Petrus, *i Subjecti*, inquit, *estote omni humanæ creaturæ propter Deum, sive Regi, quasi præcellenti, sive Ducibus, tanquam ab eo missis.* Nam si quidem eis cultum tribuimus, is ad Deum refertur; habet enim venerationem hominum excellens dignitatis gradus, quia divinæ potestatis est instar: in quo etiam Dei Providentiam veneramur, qui publici muneris procurationem iis attribuit, *k* (1) eisque utitur tanquam potestatis suæ ministris.

Magistratus Politici.

g Rom. 1. 2. 13. Sap. 6. 2. 3. 4. Tit. 3. 1.

h 1. Pet. 2. 13. 14.

i 1. Pet. 2. 13.

k Vide Isai. 10. 5. 6. & 45. 1. 2. Jer. 27. 6. 7. Ezech. 29. 18. 19.

16. *Cur Magistratibus Politicis etiam improbis sit obtemperandum, & quando non sit.*

Nec enim hominum improbitatem, aut nequitiam, si tales sunt Magistratus, sed divinam auctoritatem, quæ in

(1) *Eisque utitur*) Sic Edit. Patav. multó meliús quàm Rom. Lovan. Lug. Paris. Ven. *quibusque utitur.*

in illis est, reveremur: ut, quod permirum fortasse videatur, quamvis in nos sint inimico, infensoque animo, quamvis implacabiles, tamen non satis digna causa sit, cur eos non perofficiosé observemus. Nam & *a* Davidis magna in Saulem officia extiterunt, cúm ei tamen esset offensior: quod innuit illis verbis: *b Cum iis, qui oderunt pacem, eram pacificus.*

a 1. Reg. 17. 18. 19.

b Psalm. 119. 6.

At veró, si quid improbé, si quid iniqué imperent, cúm id non ex potestate, sed ex injustitia, atque animi perversitate agant, omnino non sunt audiendi. Ubi hæc Parochus singillatim exposuerit, deinceps consideret, quodnam præmium, quamque consentaneum iis propositum sit, qui divino huic Præcepto obediunt.

17. *Quod præmium obedientiæ in parentes divinitus sit propositum.*

Cur filii parentibus morigeri diu vivant. D. Thom. in 2. 2. q. 122. art. 5. ad 4.

Nam in eo fructus est maximus, ut diu vivant, propterea quód digni sunt, qui beneficio quám diutissimé perfruantur, cujus memoriam perpetuó conservant. Cúm igitur, qui parentes colunt, iis gratiam referant, à quibus lucis, & vitæ usuram habent, jure, & merito vitam ad summam senectutem perducunt. Tum adjungenda est divinæ promissionis illustris explanatio: neque enim solúm sempiternæ, ac beatæ, sed hujus etiam, quam in terris agimus, vitæ usus promittitur. Cujus sententiæ interpres est D. Paulus, cúm inquit: *c Pietas ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ.*

Utriusque vitæ felix usus promittitur.

c 1. Tim. 3. 11.

18. *Diuturnæ vitæ promissio quanti hic facienda sit.*

Nec veró hæc merces aut exigua est, aut contemnenda, etiam si sanctissimis viris, ut *d* Job, ut *e* Davidi, ut *f* Paulo, mors fuerit optabilis; & ærumnosis, ac miseris hominibus vitæ propagatio sit injucunda. Nam illorum verborum adjunctio, *Quam Dominus Deus tuus dabit tibi*, non modó temporis diuturnitatem ad vivendum, sed ocium, quietem, incolumitatem ad bené vivendum pollicetur. Nam in Deuteronomio non solúm inquit, *g ut longo vivas tempore*, sed illud etiam addit, *ut bené sit tibi*: quod deinde ad *h* Apostolo repetitum est.

d Job. 3. 3. & 10. 1.
e Psalm. 119. 5.
f Philipp. 1. 23.

g Deut. 5. 15.
h Ephes. 6. 3.

19. *Quomodo, qui parentes bonorant, etiamsi citó moriuntur, hujus Præcepti præmium capiant.*

Præmium hic promissum non tam in diuturnitate, quám in incolumitate vitæ est repositum.

Hæc autem bona eis suppetere dicimus, quorum pietati Deus gratiam referat. Aliter enim divini promissi fides, & constantia non erit, cúm interdum, qui majorem pietatem parentibus præstiterunt, iis vita brevior sit. Quibus sic quidem contingit, vel quód iis optimé consulitur, qui priús è vita excedunt, quám à virtutis & officii religione discedant; *i* rapiuntur enim, ne ma-

i Sap. 4. 11.

litia mutet intellectum eorum, aut ne fictio decipiat animam illorum: vel quia dum pernicies, & rerum omnium perturbatio impendet, è corporibus evocantur, ut communium temporum acerbitatem evadant: *a A facie enim malitiæ*, inquit Propheta, *collectus est justus.* Quod fit, ne eorum aut virtus, aut salus periclitetur, cum à mortalibus flagitiorum pœnas repetit Deus: vel ne tristissimis temporibus ex propinquorum, amicorumque calamitatibus acerbissimos luctus sentiant. Quare metuendum est majorem in modum, cúm bonis viris immatura mors accidit.

a Isai. 57. 1.
Cum boni viri immatura morte tolluntur, superstitibus supervenire solent plagæ.

20. *Quibus pœnis iis afficiantur, qui hujus Præcepti prævaricatores existunt.*

Ingrati filii graviter puniendi.

Ac quemadmodum iis, qui grati in parentes sunt officii merces, & fructus est à Deo propositus; sic ingrati, & impii filii gravissimis pœnis reservantur. Scriptum est enim: *b Qui maledixerit patri suo, vel matri, morte moriatur*; &, *c Qui affligit patrem, & (1) fugit matrem, ignominiosus erit, & infelix*: & *d Qui maledicit patri suo, vel matri, extinguetur lucerna ejus in mediis tenebris*: &, *e Oculum, qui subsannat patrem, & qui despicit partum matris suæ, effodiant eum corvi de torrentibus, & comedant eum filii aquilæ.* Qui parentibus injuriam intulerunt, *f* multos fuisse legimus, in quibus ulciscendis Dei iracundia exarsit. Non enim Davidem inultum reliquit, sed sceleri debitas pænas dedit *g* Absalon, quem ob ejus scelus tribus hastis transfixum punivit.

b Exod. 21. 17.
Levit. 15. 4.
Matth. 15. 9.
c Prov. 19. 26.
d Prov. 20. 30.
e Prov. 30. 17.
Quali pœna protervi filii digni sint, vide in Deut. 21. 18. 19.
f Gen. 9. 22. & 26. 34. & 25. 22. & 49. 4.
g 2. Reg. 13. 14. 15. 16.

De iis veró, qui Sacerdotibus non obtemperant, scriptum est: *h Qui superbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto judicis morietur homo ille.*

h Deut. 17. 12.

21. *Quibus potissimúm rationibus parentes se dignos honore illo divinitus præscripto reddere possint.*

Quod sit parentum in filios officium, colligi potest ex Gen. 20. 17. Exod. 12. 26. & 13. 18. Job 1. 5. Prov. 19. 17. Eccl. 7. 26. Prov. 3. 24. Eccl. 30. fere per totum.

Et quemadmodum divina Lege sancitum est, ut parentibus filii honorem habeant, ut pareant, ut obsequantur, sic parentum propria officia sunt, atque munera, ut sanctissimis disciplinis, ac moribus filios imbuant, iisque optima dent vivendi præcepta; ut ad religionem instructi, & parati, Deum sancté, inviolatéque venerentur: *i* quod à parentibus Susannæ factum esse legimus.

i Dan. 13. 3.

Ita-

(1) *Fugit matrem*) Sic legitur in Vulgata Sixti V. & Complut. Patavina autem, & Lovaniensis Editio habet *fugat mortem*, quemadmodum est in hodierna Vulgata.

Tria parentibus in educatione liberorum vitanda.
Primum.

Itaque Sacerdos parentes commoneat, ut se liberis magistros præbeant virtutis, æquitatis, continentiæ, modestiæ, & sanctitatis; triaque præsertim declinent, in quibus sæpe offendere consueverunt: primum, ne quid acerbiús in liberos aut loquantur, aut statuant, quod Apostolus in Epistola ad Colossenses ita præcipit: *a Patres, nolite ad indignationem provocare filios vestros, ut non pusillo animo fiant.* Nam periculum est ne fracto, abjectoque animo sint, dum omnia timent. Quare illud præcipiat, ut nimiam severitatem effugiant, malintque liberos corrigere, quám ulcisci.

a Col. 3. 21. Ephes. 6. 4.

22. *Quomodo parentes erga liberos remissi esse non debeant, nec eis ut nimis amplum patrimonium relinquant nimis laborare.*

Secundum.

Deinde, si qua culpa commissa est, cúm necessaria sit castigatio, & objurgatio, nequid liberis per indulgentiam dissoluté remittant: sæpe enim filii parentum nimia lenitate, & facilitate depravantur. Quamobrem à dissoluta indulgentia deterreat exemplo Heli summi Sacerdotis, qui, quód in liberos indulgentior fuerat, *b* maximo supplicio est affectus.

Heli exemplum nimiæ parentum indulgentiæ. *b* 1. Reg. 4. 18. sic & David. 2. Reg. 13. 20. 3. Reg. 1. 6. Item mater filiorum Zebedæi. Matth. 20. Vide Ambr. l. 5. de Fide ad Gratianum c. 3.

Postremo, ne, quod fœdissimum est, in filiorum educatione, ac doctrina, præpostera consilia ineant. Etenim permulti in hac una cogitatione, curaque versantur, ut opes, ut pecunias, ut lautum, & amplum patrimonium liberis relinquant, quos non ad religionem, non ad pietatem, non ad bonarum artium disciplinam, sed ad avaritiam, & ad rem familiarem augendam cohortantur; nec de filiorum existimatione, & salute sunt solliciti, dummodo pecuniosi sint, & prædivites; quo quid dici, aut cogitari turpius potest? Ita fit, ut ad illos non tam rerum copias, quám sua scelera, & flagitia transferant, quibus tandem non ad Cœlum se duces præbent, sed ad Inferorum supplicia sempiterna. Sacerdos igitur optimis præceptis parentes instituat, eosque ad *c* Tobiæ exemplum, ac similem virtutem excitet; ut, cúm filios ad Dei cultum, & sanctimoniam probé erudierint, ab iis etiam amoris, & observantiæ, & obsequii uberrimos fructus capiant.

Tertium. Huc referri possunt quæ habentur. Eccl. 2. 18. 19. & 5. 12 14. & 6. 2. 3.

c Tob. 4. per totum.

DE

DE QUINTO PRÆCEPTO.

CAPUT VI.

Non occides.

1. *Quis sit ejus doctrinæ, quæ hoc Præcepto includitur, fructus, & utilitas.*

MAgna illa, quæ pacificis hominibus proposita est, felicitas, *a Quoniam filii Dei vocabuntur*, Pastores maximé commovere debet, ut Præcepti hujus disciplinam fidelibus diligenter, accuratéque tradant. Nam ad conciliandas hominum voluntates nulla melior ratio iniri potest, quám si ejusmodi Præcepti Lex recté explicata, ab omnibus ita, ut oportet, sancté servetur; quoniam tum sperare licet, ut summa animi consensione conjuncti homines concordiam, & pacem maximé colant.

a Matth. 5. 9.

Homines quantum ex hoc Præcepto commodi capiant.

Sed quám necesse sit Præceptum hoc explicari, ex eo perspicitur, quód, *b* unum in primis est, quód Deus hominibus interdixit; *c Sanguinem*, inquit, *requiram animarum vestrarum de manu cunctarum bestiarum, & de manu hominis.* In Evangelio etiam, (1) quo primum veteres Leges à Domino explicatæ sunt, in iis hæc prima est, de qua apud Sanctum Matthæum ita scriptum est, *d Dictum est enim, Non occides*: & reliqua, quæ hac de re eo ipso loco deinceps commemorantur.

Deus etiam ante legem homicidium interdixit.
b De quo Genes. 6. & 7. per totum.
c Genes. 9. 5.

d Matth. 5. 21.

Fideles præterea attenté, libenterque præceptum hoc audire debent. Si enim ejus vis spectatur, ad vitam cujusque tuendam valet; quoniam his verbis, *Non occides*, homicidium omnino interdictum est. Itaque singuli homines tanta cum voluptate animi illud accipere debent, perinde ac si, ira Dei proposita, gravissimisque aliis pœnis, nominatim prohibitum sit, ne quis eorum lædatur. Er-

Deus vitæ nostræ hoc Præcepto consuluit.

(1) *Quo*) Ita legendum, ut est in Edit. Pat. & Lov. non *quæ*, ut in Rom. Lugd. & Ven. antiquis, non est, cur Lector dubitet.

Ergo ut Præceptum hoc auditu jucundum est, ita ejus peccati cautio, quod Præcepto prohibetur, jucunditatem habere debet.

2. *Quid hoc Præcepto cúm vetetur, tum jubeatur.*

a Matth. 5. 22. 23. Exod. 21. 12. 13. 14. Levit. 24. 17. *b* Colos. 3. 8. 18. Ephes. 4. 26.

Cúm autem hujus Legis vim *a* Dominus explicaret, in eo duo contineri ostendit: alterum, ne occidamus, quod à nobis fieri vetitum est: alterum, *b* quod facere jubemur, ut concordi amicitia, charitateque inimicos complectamur, pacem habeamus cum omnibus, cuncta denique incommoda patienter feramus.

3. *Licet bestiis vesci, & animalia occidere.*

Bestiarum cædes non est prohibita. D. Th. in 2. 2. q. 64 art. 1. *c* Genes. 9. 2. Exod. 12. per tot. & passim. Aug. l. 1. de Civ. Dei c. 20. Vide eundem de moribus Manich. lib. 2. c. 13. 14. 15.

In eo autem, quod cædes prohibetur, illud primum docendum est, quæ cædes sint ejusmodi, quæ hæc Præcepti Lege non vetentur. Nam *c* bestias occidi prohibitum non est; quoniam si illis vesci à Domino hominibus est consensum, fas item est, illas occidi. Qua de re ita Sanctus Augustinus, *Cúm audimus*, inquit, *Non occides, non accipimus, hoc dictum esse de fructetis, quia nullus est iis sensus, nec de irrationalibus animalibus, quia nulla nobis ratione sociantur.*

4. *Licet homines in judicio vel morti adjudicare, vel interimere.*

Aug. epist. 154. ad Publicol. & habetur 23. q. 5. cap. de Occidend. & in ep. 54. ad Maced. & habetur eadem q. c. Non est iniquitatis, & multa alia ib. Vide item D. Th. in 2. 2. q. 64. art. 2.

Alterum permissum cædis genus est, quod ad eos Magistratus pertinet, quibus data est necis potestas, qua ex Legum præscripto, judicioque in facinorosos homines animadvertunt, & innocentes defendunt. Quo in munere cúm justé versantur, non modo ii cædis non sunt rei, sed huic divinæ Legi, (1) qua cœdes vetatur, maximé obediunt. Cúm enim Legi huic finis is propositus sit, ut hominum vitæ, salutique consulatur; Magistratuum item, qui legitimi sunt scelerum vindices, animadversiones eodem spectant, ut audacia, & injuria suppliciis repressa, tuta sit hominum vita. Quare David, *d In matutino*, inquit, *interficiebam omnes peccatores terræ, ut disperderem de civitate Domini omnes operantes iniquitatem.*

d Psalm. 100. 22.

5. *Quomodo etiam, qui in bello justo occidunt, rei cædis non sint.*

Bello justo licere homines occidere, colligitur ex Gen. 14. 15. Exod. 17. 9. 10. 1. Reg. 14. 15. & 17. 51. Luc. 3. 14. *e* Exod. 32. 26.

Qua ratione ne illi quidem peccant, qui justo bello, non cupiditate, aut crudelitate impulsi, sed solo publicæ utilitatis studio, vitam hostibus adimunt. Sunt præterea ejusmodi cædes, quæ nominatim jussu Dei fiunt. *e* Levi fi-

---

(1) *Quæ cædes vetatur*) Ed. Pat. *quæ cædes vetantur.* Lugd. autem, *quæ cædes vetat.*

filii non peccaverunt, qui uno die tot millia hominum occiderunt: qua cæde facta, sic ad eos locutus est Moyses: *a Consecratis manus vestras hodie Domino.*

a Ibid. 26.

6. *Hujus præcepti reus non est, qui hominem fortuito casu interimit.*

Nec veró hujus Præcepti reus est, qui non sponte, nec mediató, sed fortuitó hominem occidit. Qua de re in Deuteronomii libro ita est: *b Qui percuserit proximum suum nesciens, & qui heri, & nudius tertius nullum contra eum odium habuisse comprobatur, sed abiisse cum eo simpliciter in sylvam ad ligna cædenda, & in succisione lignorum securis fugerit manum, ferrumque lapsum de manubrio amicum ejus percusserit, & occiderit, &c.* Hæ cædes ejusmodi sunt, quæ, quia non voluntate, neque de industria inferuntur, propterea non omnino in peccatis numerantur. Quod Sancti Augustini sententia comprobatur. (1) *Absit enim*, inquit, *ut ea, quæ aut propter bonum aut licitum facimus, si quidem præter nostram voluntatem quidquam mali acciderit, nobis imputetur.*

b Deut. 19. 4. 5. Fortuita cædes culpam non habet, si in rei honestæ, & licitæ occupatione ea contingat. Vide dist. 5. c. Siquid.

Aug. ep. 154. ad Publicol.

7. *Quomodo homicidii reus sit, qui casu cædem fecit.*

In quo tamen duabus de causis peccari potest: altera, si quis in re injusta occupatus hominem occiderit, (exempli causa si quis gravidam mulierem pugno, vel calce percuteret, ex quo abortus sequeretur, fuisset quidem illud præter percussoris voluntatem, non tamen præter culpam, cúm illi non liceret ullo modo gravidam mulierem percutere) *c* altera, si non omnibus circunspectis negligenter, & inaté aliquem occiderit.

Videatur Trid. Syn. sess. 14. Decr. de Reform. c. 7. Exod. c. 21. 22.

c Sicut fuit peccatum Lamech.

8. *Licet etiam salutis suæ tuendæ causa alterum occidere.*

Qua etiam ratione, si quis salutis suæ defendendæ causa, omni adhibita cautione, alterum interemerit, hac Lege non teneri satis apparet. Atque hæ quidem, quas modó commemoravimus, cædes sunt, quæ hoc legis Præcepto non continentur: quibus exceptis, reliquæ omnes prohibentur, sive homicidam quis spectet, sive qui occiditur, sive modos, quibus cædes fit.

9. *Nemini licet privata auctoritate cædem facere.*

Nam, quod ad eos pertinet, qui cædem faciúnt, nemo plané excipitur, non divites, non potentes homines

(1) Hoc Augustini testimonium aliter se habet apud Maur. & in Patav. Edit. *Absit enim, ut quæ propter bonum, ac licitum facimus, ut habemus, si quid per hæc præter nostram voluntatem cuiquam mali acciderit, nobis imputetur.*

nes, non domini, non parentes; sed delectu omni, & discrimine remoto, occidere vetitum est omnibus.

10. *Nemo prorsus est, qui hac lege tutus esse non potest.*

Si vero ii spectantur, qui interficiuntur, ad omnes hæc Lex pertinet: nec quisquam est tam humilis, & abjectæ conditionis homo, quin Legis hujus vi defendatur. Neque veró se ipsum interficere cupiam fas est; cum vitæ suæ nemo ita potestatem habeat, ut suo arbitratu mortem sibi consciscere liceat; ideoque hujus Legis verbis non ita præscriptum est, *Ne alium occidas*; sed simpliciter, *Ne occidas*.

11. *Quot modis hoc Præceptum violari contingat.*

Sin autem multiplicem cædis faciendæ modum attendimus, nemo est, qui excipiatur. Non solúm enim suis cuiquam manibus, aut ferro, aut lapide, aut baculo, aut laqueo, aut veneno, vitam homini eripere non licet; sed consilio, ope, auxilio, aut alia quacunque ratione id fieri, prorsus vetitum est. In quo summa tarditas, stuporque Judæorum fuit, qui crederent, se hoc præceptum servare, si manus tantum à cæde abstinerent. Sed homini Christiano, qui, interprete Christo, didicit, hanc Legem spiritualem esse, nempe quæ non manus solúm puras, sed animum etiam castum, sincerumque nos habere jubet, illud non satis omnino est, quod illi satis comulaté se præstare arbitrabantur. Nam ne irasci quidem cuiquam licere, in Evangelio traditum est, cúm dicat Dominus: *Ego autem dico vobis, Omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit judicio: qui autem dixerit fratri suo, racha, reus erit concilio: qui autem dixerit, fatué, reus erit gehennæ ignis.*

(Judæorum quam stupidum fuerit de homicidio judicium.)

(Matth. 5. 22.)

12. *Quomodo quis irascendo peccare, vel non peccare possit.*

Ex quibus verbis pespicuum est eum culpa non carere, qui fratri succenseat, quamvis iram animo inclusam contineat; qui veró ejus iræ significationem aliquam dederit, graviter peccare; ac multo gravius, qui non vereatur duré fratrem accipere, & ei convitium facere. Et quidem hoc verum est, si nulla subsit irascendi causa; nam iræ causa, quæ à *a* Deo, *b* Legibusque conceditur, ea est, cúm in eos animadvertimus, qui nostro imperio, potestatique parent; si in eis sit culpa. Christiani enim hominis ira non à carnis sensibus, sed à Spiritu Sancto proficisci debet; *c* cúm templa Sancti Spiritus, *d* in quibus Jesus Christus habitet, nos esse conveniat.

(Interpretatio verborum Christi ex D. Aug. lib. 1. de Serm. Domini in monte.)

(Justa ira.)

a Psalm. 45. Ephes. 4. 26.

b Videtur alludere ad id quod ait lex. ff. ad Leg. Juliam de Advocat.

c 1. Cor. 6. 19.

d Ephes. 3. 17.

13.

13. *Quomodo homines perfectè hanc Legem observent, & quàm multi in eam peccent.*

Multa præterea sunt à Domino tradita, quæ ad perfectam hujus Legis rationem pertinent, qualia illa sunt, *a Non resistere malo, sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram; & ei qui vult tecum* (1) *judicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium: & quicumque te angariaverit mille passus, vade cum illo & alia duo.* Ex his, quæ jam commemorata sunt, (2) animadvertere licet, quàm proclives sint homines ad ea peccata, quæ hoc Præcepto vetita sunt; quàmque multi reperiantur, qui si minùs manu, animo saltem cædis scelus committunt.

a Matth. 5. 39. Lucæ ubi non habet. in dexteram, sed in maxillam. D. Aug. epist. 5. ad Marcell.

14. *Quantum in sacris Litteris homicidium Deus detestetur.*

Quam grave peccatum sit homicidium.

Et quoniam huic tam periculoso morbo remedia in sacris Litteris adhibita sunt, Parochi est officium ea diligenter fidelibus tradere. Præcipuum autem illud est, ut intelligant, quàm nefarium sit peccatum hominis cædes, idque vel *b* plurimis, maximisque Sanctarum Litterarum testimoniis perspici potest: usque enim adeo homicidium detestatur Deus in Sanctis Litteris, *c* ut à bestiis hominum cœdis pœnam se repetiturum dicat, *d* ac belluam, quæ hominem læserit, occidi jubeat. Neque aliam ob causam à sanguine hominem abhorrere voluit, nisi ut omni ratione à nefaria hominis cæde & animum, & manus abstineret.

b Genes. 4. 10. Exod. 21. 12. Levit. 24. 12. *c* Gen. 9. *d* Exod. 21. 28.

15. *Quantum sit scelus hominis cædes, ratione demonstratur.*

Sunt enim homicidæ humani generis, atque adeo naturæ hostes acerbissimi, qui, quantum in eis est, universum Dei opus evertunt, cùm hominem tollant, cujus causa is omnia, *e* quæcunque procreata sunt, se fecisse testatur. Imò verò in Genesi *f* cùm prohibitum sit hominem occidi, quia illum Deus ad imaginem suam, & similitudinem creavit, insignem Deo injuriam is facit, quasique violentas illi manus inferre videtur, qui ejus imaginem è medio tollit. Hoc divina animi cogitatione meditatus David, gravissimè de sanguinariis hominibus conquestus est illis verbis: *g Veloces pedes eorum ad effun-*

D. Thom. in 2. 2. q. 64. art. 5.

e Gen. 1. 26. vide D. Thom. in 1. p. q. 96. art. 1. & 2. *f* Gen. 9. 6.

g Psalm. 13. 3. Prov. 1. 16. Isai. 59. 7. Rom. 3. 15.

---

(1) *Judicio contendere*) Ita Vulgata, & etiam Patav. Edit. quare redundat in Rom. Venet. & Lugdun. præposito *in*, *in judicio contendere*.

(2) *Animadvertere*) Ita Edition. omnes præter Rom. & Venet. antiq. quæ perperam habent *animadvertit*.

fundendum sanguinem; neque simpliciter dixit, *Occidunt*, sed, *Effundunt sanguinem*: quæ verba ad detestabilis illius sceleris amplificationem: immanemque illorum crudelitatem ostendendam protulit: utque declaret in primis, quám præcipites illi Diabolico quodam impulsu ad id facinus ferantur, dixit: *Veloces pedes eorum.*

Psalm. 13. 3.

16. *Quid in hoc Præcepto Deus faciendum imperet.*

Pax, & dilectio mutua servanda.
a Rom. 12. 18.
Hebr. 12. 14.
b Matth. 5. 23. 24.
Ambr. l. 1. Offic. c. 48.

Jam veró, quæ in hoc Præcepto servanda esse Christus Dominus jubet, eó spectant, ut *a* pacem cum omnibus habeamus. Ait enim, cúm hunc locum interpretaretur.: *b Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid adversum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade priús reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum*; & quæ sequuntur. Quæ ita à Parocho explicabuntur, ut doceat, sine ulla exceptione omnes charitate complectendos esse: ad quam in hujus Præcepti explicatione fideles, quám maximé poterit, incitabit, quod in eo proximi diligendi virtus maximé elucet. Cúm enim odium hoc Præcepto aperté vetetur, quoniam *c qui fratrem suum odit, homicida est*; certé illud consequitur, ut amoris, & charitatis Præceptum detur.

c Joann. 3. 15.

17. *Quæ officia sint charitatis, quæ hoc Præcepto continentur.*

d 1. Cor. 13. 5.
Quomodo charitas hæc omnia sit, vide D. Th. in 2. 2. q. 23. art. 4. ad 2.
e Lucæ 21. 19.
Beneficentia, & ejus officium.
Vide D. Thom. in 2. 2. q. 3. art. 1.
f 1. Cor. 12. 6.
D. Thom. in 2. 2. q. 25. art. 8. & 9.

Cúmque hac Lege de charitate, & amore præceptum sit, tum omnium etiam illorum officiorum, atque actionum, quæ charitatem ipsam consequi solent, Præcepta traduntur. *d Charitas patiens est*, inquit Divus Paulus; patientia igitur nobis præcipitur, *e* in qua nos animas nostras possessuros esse Salvator docet. Beneficentia deinde charitatis comes est, & socia; quoniam *f charitas benigna est*. Benignitatis autem, atque beneficentiæ virtus laté patet, ejusque officium in iis rebus maximé versatur, ut pauperibus suppedittemus res necessarias, cibum esurientibus, sitientibus potum demus, nudos vestiamus, & quo quisque opis nostræ magis indiget, eo in illum plus liberalitatis conferamus.

18. *Quomodo omnium charitatis officiorum perfectissimum sit inimicorum dilectio.*

g Matth. 5. 44.

Hæc beneficentiæ, & bonitatis officia, quæ per se sunt illustria, eo (1) fiunt illustriora, si inimicis præstentur. Ait enim Salvator: *g Diligite inimicos vestros, benefacite iis qui oderunt vos*: quod etiam Apostolus monet

---

(1) *Fiunt*) Ed. Pat. *fient.*

net illis verbis: *a Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi; hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput ejus: noli vinci à malo, sed vince in bono malum.* Denique, si charitatis Legem spectemus, quæ benigna est, omnia, quæcunque ad mansuetudinem, lenitatem, aliasque id generis virtutes pertinent, officia colere, ea Lege præscribi intelligemus.

a Rom. 12. 20. 21. Prov. 25. 21. 1. Cor. 13. 4.

19. *Qua precipué re charitas proximi, quæ hic imperatur, elucescat.*

At veró longe omnium præstantissimum officium, quod charitatis plenissimum est, in quo maximé nos exercere convenit, illud est, ut injurias, quas accepimus, æquo animo remittamus, atque condonemus. Quod ut plané efficiamus, sæpe nos divinæ Litteræ, ut antea dictum est, monent, atque hortantur; cúm non beatos solúm eos dicant, qui ita prorsus faciunt, sed erratorum etiam veniam iisdem à Deo datam affirment: qui veró hoc ipsum facere negligunt, aut omnino recusant, illam non consequuntur. Sed quoniam ulciscendi libido hominum mentibus feré insita est, Parochus maximam in eo diligentiam ponat necesse est, ut injuriarum oblivisci, easque remittere Christianum hominem oportere, non doceat solúm, sed penitus etiam fidelibus persuadeat. Cúmque hac ipsa de re apud sacros Scriptores multa fiat mentio eos consulat ad refellendam eorum pertinatiam, qui in ulciscendi cupiditate animo obstinato sunt, atque obfirmato: argumenta in promptu habeat, quæ illi Patres gravissima, & ad eam rem maximé accomodata pié adhibuerunt.

Condonandas esse injurias, hæc loca Scripturæ demonstrat. Deut. 32. 35. 1. Reg. 25. 32. 33. 26. & 24. 5. 7. 8. 2. Reg. 19. 20. Psalm. 7. 5. Eccl. 28. ac per tot. Isai. 58. 6. Matth. 6. 14. 15. Marc. 11. 21. 26. Lucæ 6. 38. Act. 7. 60.

Vide Tert. in Apolog. c. 31. & 37. D. Aug. tract. 81. in Joann. & lib. 5. Hom. 6. & serm. 61. de Temp.

20. *Quibus præsertim rationibus odium reprimendum sit, inducendique sint fideles ad injuriarum oblivionem.*

Verúm hæc potissimum tria explicanda sunt. Primum est, ut, qui se injuriam accepisse putat, ei maximé persuadeatur, illum detrimenti, aut injuriæ præcipuam causam non fuisse, quem ipse ulcisci cupit. Sic admirabilis ille Job fecit, qui à Sabæis hominibus, à Chaldæis, & à Dæmone graviter læsus, nulla tamen eorum habita ratione, ut vir rectus, & homo admodum pius, recté, piéque iis verbis usus est: *b Dominus dedit, Dominus abstulit.* Itaque patientissimi illius viri oratione, & exemplo Christiani homines sibi persuadeant, quod verissimum est, omnia, quæcunque in hac vita patimur, à Domino, qui justitiæ omnis, misericordiæque parens est, & auctor proficisci.

Prima ratio reprimendi odii. Non potest habere concordiam cum Christo, qui discors voluerit esse cum Christiano.

b Job 1. 21. & 2. 10.

21. *Homines, nos persequentes, Dei ministri, ac satellites sunt, quamvis id ex mala voluntate faciant.*

Neque veró ille nos, quæ ejus est immensa benignitas, ut inimicos punit, sed *a* uti filios corrigit, & castigat. Nec profectó, si recté animadvertimus, in hisce rebus homines aliud omnino sunt, nisi ministri, & quasi satellites Dei: & quanquam homo potest malé aliquem odisse, pessiméque illi cupere; tamen ei, nisi permissu Dei, nocere nullo modo potest. Hac ratione *b* adductus Joseph, fratrum impia consilia; sic David injurias sibi à Semei illatas, æquo animo tulit. Ad hanc item rem illud argumenti genus valde pertinet, quod Sanctus Chrysostomus graviter, atque erudité pertractavit, neminem scilicet, nisi à se ipso lædi. Nam qui se injuriosé tractatos esse opinantur, si rem recta secum via reputent, comperient profectó, nullam se ab aliis injuriam, aut damnum accepisse. Etsi enim, quibus ipsi læduntur, ea extrinsecus eveniunt; tamen se maximé ipsi offendunt, cúm animum odio, cupiditate, invidia nefarié contaminant.

Pœnas omnes, & afflictiones divinitus hominibus immitti ad certam aliquam utilitatem, omnibus debet esse persuasissimum.
Amos. 3. 6.
a Prov. 3. 11.
Hebr. 12. 6.
Apoc. 3. 19.
b Gen. 45. 5. 6. 7.
2. Reg. 16. 10. 11. 12.
Chrysost. tom. 5. in Hom. quod nemo læditur, nisi á seipso.

22. *Quæ ad eos commoda proveniant, qui injurias libenter condonant.*

Alterum est, quod duo præcipua commoda complectitur, quæ ad illos pertinent, qui pio erga Deum studio adducti, injurias libenter remittunt. Quorum primum illud est, *c* quod aliena debita remittentibus promissit Deus fore, ut ipsi etiam peccatorum veniam impetrent: ex quo promisso quám gratum illi sit hoc pietatis officium, facilé apparet. Alterum commodum est quod nobilitatem quandam, & perfectionem assequimur; quoniam condonandis injuriis quodammodo Dei similes efficimur, *d* qui *solem suum oriri facit super bonos, & malos, & pluit super justos, & injustos.*

Secunda ratio inducens ad injuriarum oblivionem.
c Matth. 6. 14. & 18. 33.
d Matth. 5. 45.
Lucæ 6. 27.

23. *Quæ, & quot incommoda ex odio inimicorum proveniant.*

Postremó explicanda sunt incommoda illa, in quæ nos tunc incidimus, cúm injurias, quæ nobis illatæ sunt, condonare nolumus. Itaque Parochus illis, qui sibi in animum inducere non possunt, ut inimicis ignoscant, ob oculos ponat, odium non solúm peccatum grave esse, sed etiam diuturnitate peccandi graviús inhærere. Cúm enim is, in cujus animo hic affectus insederit, inimici sui sanguinem sitiat, illius ulciscendi spe plenus, dies noctesque in perenni quadam mala mentis agitatione ita versatur, ut nunquam à cædis, aut nefariæ alicujus rei cogitatione cessare videatur. Quo fit, ut is vel nunquam vel

Tertia ratio.
Odii perversitas. Vide D. Thom. in 2. 2. q. 34. art. 3. & 4.

mar

maximo negotio ad id impellantur, ut aut prorsus ignoscat, aut aliqua saltem ex parte injurias remittat. Quare meritó vulneri comparatur, cui telum infixum hæret.

24. *Multa peccata ex odio nasci, demonstratur.*

Multa præterea incommoda, & peccata sunt, quæ hoc uno odii peccato, quasi vinculo quodam, juncta tenentur. Ideoque Divus Joannes in hanc sententiam ita dixit: *a Qui fratrem suum odit, in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit, quó eat: quia tenebræ obcæcaverunt oculos ejus*: itaque sepius labatur necesse est. Etenim quo pacto fieri potest, ut dicta aliquis, aut facta illius probet, quem oderit? Hinc temeraria, & iniqua judicia existunt, iræ, invidiæ obtrectationes, & alia ejusmodi, quibus illi quoque implicari solent, qui aut cognatione, aut amicitia juncti sunt. Itaque sæpe fit, ut ex uno peccato multa existant. Neque injuria dicitur *b* hoc peccatum esse Diaboli; quandoquidem *c* ipse ab initio homicida fuit. Quamobrem Dei Filius Dominus noster Jesus Christus, cúm sibi mortem Pharisæi afferre cuperent, *d* illos à patre Diabolo genitos esse dixit.

a 1. Joann. 2. 11.

b 1. Joann. 3. 10. 11.
c Joan. 8. 44.
Diabolus homicidi, & odii verus parens.

d Joann. 8. 44.

25. *Remedia adversus peccatum odii.*

Sed præter hæc, quæ dicta sunt, unde sceleris hujus detestandi rationes peti possunt, alia quoque remedia, & ea profectó maximé opportuna, sanctarum Litterarum monumentis tradita sunt. Ac primum omnium remedium, & maximum est Salvatoris nostri exemplum, quod ad imitandum nobis proponere debemus. Is enim, cúm *e* ne minima quidem peccati suspicio in eum cadere posset, virgis cæsus, spinis coronatus, & cruci denique affixus, eam habuit orationem plenissimam pietatis: *f Pater, dimitte illis, non enim sciunt, quid faciunt*: cujus *sanguinis* aspersionem testatur *g* Apostolus meliús loquentem, quám Abel.

Christi exemplum valet ad reprimendum odium.

e Isai. 53. 9.
Joann. 8. 46.
1. Pet. c. 2. 2.
1. Joann. 3. 5.
f Luc. 23. 34.

g Hebr. 12. 24.

Alterum autem remedium ab Ecclesiastico propositum est, ut mortem, atque illum Judicii diem recordemur: *h Memorare*, inquit ille, *novissima tua, & in æternum non peccabis*. Quæ sententia eodem spectat, ac si dicat: Illud sæpe etiam atque etiam cogita, brevi fore, ut mortem obeas: proinde, quia tali tempore tibi optatissimum erit, & maximé necessarium summam Dei misericordiam impetrare, eam tibi ob oculos jam nunc perpetuóque proponas necesse est; ita enim fiet, ut (1) immanis illa ulcis-

Novissimorum memoria valet ad odium reprimendum.
h Eccl. 7. 40.

(1) *Immanis*) Ita profectó legendum, non ut est in Ed. Rom. & utraque Ven. antiquiore, *immunis*.

ciscendi cupiditas tibi exhauriatur, cúm ad misericordiam Dei implorandam nullum aptius, majusque remedium invenias, quam oblivionem injuriarum, & amorem in eos, qui te, aut tuos re, aut oratione violarint.

DE SEXTO PRÆCEPTO.

CAPUT VII.

Non mœchaberis.

1. *Quo pertineat istud Præceptum, quaque ratione à Parochis tractandum sit.*

Quare post Præceptum de homicidio illud ponatur, quod ad adulterium spectat.

QUoniam viri, & uxoris vinculum arctissimum est, & nihil utrique jucundius accidere potest, quám intelligere, se mutuo quodam, & singulari amore diligi, contra nihil molestius, quám sentire, à se debitum & legitimum amorem alio transferri, recté quidem atque ordine illam, quæ hominis vitam à cæde tuetur Legem, hæc, quæ de mœchia, sive adulterio est, consequitur; ut sanctam illam, & honorabilem Matrimonii conjunctionem, unde magna charitatis vis existere solet, nemo ullo adulterii scelere violare, aut dirimere audeat. Sed tamen in hac ipsa se explicanda cautus admodum sit Parochus, & prudens, & tectis verbis rem commemoret, quæ moderationem potiús desiderat, quám orationis copiam. Verendum est enim, ne, dum is laté, atque copiosé nimis explicare studet, quibus modis homines ab hujus Legis præscripto discedant, in illarum rerum sermonem forté incidat, unde excitandæ libidinis potiús materia, quám restinguendæ illius ratio emanare solet.

De adulterio recte, & moderate est loquendum.

2. *Quæ in hoc Præcepto jussa comprehendantur.*

Sed quoniam hoc Præcepto multa continentur, quæ prætermittenda non sunt, ea suo loco explicabuntur à Parochis. Ejus igitur duplex vis est: altera, qua disertis verbis adulterium vetatur: altera, quæ eam sententiam inclusam habet, ut animi, corporisque castitatem colamus.

3. *Quid sub nomine Mœchiæ, seu adulterii hic probibeatur.*

Quid sit adulterium. Grat. 36. q. 1. c. 2. Cum vero.

Ut autem ab eo, quod prohibitum est, docendi initium sumatur, Adulterium est legitimi thori injuria sive alienus, sive proprius ille sit. Etenim si maritus cum

cum muliere soluta rem habet, suum ipse thorum violat: si veró solutus vir alienam cognoscat uxorem, adulterii labe thorus alienus inquinatur. Hoc veró adulterii interdicto omnia prohiberi, Divus Ambrosius, & Augustinus auctores sunt, quæcunque inhonesta sunt, & impudica. In hanc sententiam hæc verba accipienda esse, ex Sacris litteris tum veteris, tum novi Testamenti licet colligere. Nam præter adulterium alia libidinis genera apud Moysen puniuntur.

Hoc Præcepto omnem impuram libidinem prohiberi.
D. Ambr. lib. 1. Offic. cap. 50. in fine D. Aug. q. 71. super Exod.

4. *Variæ libidinum species, quæ in Scripturis numerantur.*

Est Judæ in *a* Genesi judicium in nurum suam: est præclara illa in *b* Deuteronomio Moysis Lex, ne de filiabus Israel ulla esset meretrix: extat præterea Tobiæ ad filium ejusmodi adhortatio: *c Attende tibi fili mi ab omni fornicatione.* Ecclesiasticus item, *d Erubescite*, inquit, *à respectu mulieris fornicariæ*: in Evangelio etiam Christus Dominus inquit, *e* de corde exire adulteria, & fornicationes, quæ coinquinant hominem. Apostolus veró Paulus hoc vitium sæpe multis, gravissimisque verbis detestatur: *f Hæc est*, ait, *voluntas Dei sanctificatio vestra, ut abstineatis vos à fornicatione*: &, *g Fugite fornicationem*, &, *h Ne commisceamini fornicariis*: & *i Fornicatio autem, & omnis immunditia, aut avaritia nec nominetur in vobis*: &, k *Neque fornicarii, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores Regnum Dei possidebunt.*

D. Thom. in 2. 2. q. 152. art. 1.
a Gen. 38. 24.
b Deut. 23. 16.
c Tob. 4. 13.
d Eccl. 41. 25.
e Matth. 15. 19.
f 1. Thes. 4. 3.
g 1. Cor. 6. 18.
h 1. Cor. 5. 9.
i Ephes. 5. 3.
k 1. Cor. 6. 9.

5. *Cur præcipué in hoc Præcepto adulterii sit facta mentio.*

Præcipué veró ob eam rem adulterium diserté vetitum est, quia præter turpitudinem, quæ illi cum aliis intemperantiæ generibus communis est, injustitiæ quoque peccatum non solúm in proximum, sed etiam in civilem societatem adjunctum habet. Est illud item certum, qui se à ceterarum libidinum intemperantia non abstinet, eum ad hanc, quæ adulterii est, incontinentiam facilé labi. Quare hoc adulterii interdictó facilé intelligimus, omne impuritatis, & impudicitiæ genus, quo polluitur corpus, prohiberi. Imó veró omnem intimam animi libidinem hoc Præcepto vetitam esse, tum ipsius Legis vis significat, quam spiritualem esse constat, tum Christus Dominus docuit illis verbis: *l Audistis, quia dictum est antiquis, Non mœchaberis: ego autem dico vobis, quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo.* Hæc sunt, quæ Fidelibus publicé tradenda duximus; si tamen ea addantur, quæ à Sancta Tridentina Synodo in adulteros, & eos, qui scorta, & pellices alunt, decreta sunt

Cúr Legislator omnem impuram libidinem prohibiturus peculiariter adulterii meminerit.
Voluntas pro facto hic habetur.

l Matth. 5. 28. 29.
Trid. Syn. sess. 24. c. 8. de Refor.

sunt, prætermissis multis aliis, ac variis impudicitiæ, & libidinis generibus, de quibus privatim unusquisque à Parocho admonendus erit, ut temporis, & personarum ratio postulabit. Sequitur nunc, ut ea explicentur quæ jubendi vim habent.

6. *Quid præter ea, quæ probibentur, hic necessarió observandum præscribatur.*

Castitas unicuique pro diversitate status necessario servanda.

Docendi igitur sunt Fideles, ac vehementer hortandi, ut pudicitiam, & continentiam omni studio colant, *a* mundentque se ab omni inquinamento carnis, & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei. In primis autem admonendi sunt, quamvis castitatis virtus in eorum hominum genere magis eluceat, qui pulcherrimum illud, ac plené divinum virginitatis propositum sancté, & religiosé colunt, tamen iis etiam convenire, qui vel cælibem vitam agunt, vel Matrimonio juncti, à vetita libidine puros, se & integros servant.

a 1. Cor. 7. 1.

Castitas in triplici hominum genere invenitur: Vide Trid. Syn. sess. 24. de Matrim. can. 9. & sess. 25. de Regularibus c. 1.

7. *Quæ sint potissimúm cogitanda volenti libidines suas edomare.*

Castitatis ratio in eo consistit, ut quis á vetita libidine se purum, & integrum servet.

Quoniam veró multa à sanctis Patribus tradita sunt, quibus docemur domitas habere libidines, & coercere voluptates, ea Parochus studeat populo accuraté exponere, atque in hac tractatione diligentissimé versetur. Hæc autem ejusmodi sunt, partim quæ in cogitatione consistunt, partim quæ in actione. Quod in cogitatione remedium positum est, id in eo maximé versatur, ut intelligamus, quanta sit hujus peccati turpitudo, & pernicies, qua cognita facilior fiet ejus detestandi ratio. Perniciosum veró scelus esse, intelligi ex eo potest, quoniam propter hoc *b* peccatum à Dei Regno pelluntur, atque exterminantur homines, quod malorum omnium ultimum est.

Quibus cogitationibus remedium adversus libidines sit quærendum quamque perniciosa sit libido.
Prima ratio.

b 1. Cor. 6. 9.
Apoc. 22. 14.
Galat. 5. 19. 20.
Secunda.

Et hæc quidem calamitas omnium scelerum communis est. Illud autem hujus peccati proprium, quod qui fornicantur, in sua ipsi corpora peccare dicuntur, ex sententia Apostoli scribentis: *c Fugite fornicationem: omne enim peccatum, quodcumque fecerit homo, extra corpus est; qui autem fornicatur, in corpus suum peccat.* Quod ob eam causam dictum est, quoniam illud injuriosé tractat, cúm ejus violat sanctitatem. Qua de re ad Thessalonicenses ita Divus Paulus: *d Hæc est enim,* inquit, *voluntas Dei sanctificatio vestra, ut abstineatis vos á fornicatione, ut sciant unusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificatione, & honore, non in passione desiderii, sicut & gentes, quæ ignorant Deum.*

c 1. Cor. 6. 18.

d 1. Thes. 4. 3. 4. 5.
Tertia ratio.

Deinde, id quod scelestius est, si homo Christianus meretrici turpiter se dedat, membra, quæ Christi sunt, ea

ea meretricis facit. Ita enim Divus Paulus ait: *a Nescitis, quoniam corpora vestra membra sunt Christi? tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? absit. An nescitis, quoniam qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur?*

a 1. Cor. 6. 15.

Quarta ratio.

b 1. Cor. 6. 17.

Est præterea homo Christianus, ut idem testatur, *b* Templum Spiritus Sancti: quod violare nihil aliud est, nisi ab eo Spiritum Sanctum ejicere.

8. *Quibus rationibus adulterii enormitatem intelligere liceat.*

In adulterii autem scelere magna inest iniquitas. Si enim, ut vult Apostolus, *c* qui Matrimonio juncti sunt, ita eorum alter alterius potestati mancipatus est, ut neuter sui corporis potestatem, jusque habeat, sed mutuò quodam sint inter se quasi servitutis vinculo ita devincti, ut vir ad uxoris voluntatem, contraque uxor ad viri nutum, voluntatemque se accomodare debeat: certé si alteruter corpus suum, quod est alieni juris, ab eo, cui illud adstrictum est disjungit, is admodum iniquus est, & nefarius. Et quoniam infamiæ metus & ad ea, quæ jussa sunt, vehementer incitat homines, & à vetitis magnopere deterret, docebit Parochus, adulterium hominibus insignem turpitudinis notam inuere. Nam Sacris Litteris ita proditum est: *d Qui adulter est propter cordis inopiam perdet animam suam: turpitudinem & ignominiam congregat sibi, & opprobrium illius non delebitur.* Verùm hujus sceleris magnitudo ex suplicii severitate facilé perspici potest. Adulteri enim *e* Lege à Domino in veteri Testamento præscripta, obruebantur lapidibus.

c 1. Cor. 7. 4.

Quod sui jus non est, alteri tradit adulter.

Turpitudinis notam inuerit adulterium.

d Prov. 6. 32. 33.
Joann. 3. 5.

Adulteri lapidibus obruendi.

Trid. Syn. sess. 24. Decret. de Reformat. matr. cap. 8.

e Lev. 20. 10.

9. *Cujusmodi pœnæ impuras libidines feré consequi soleant.*

Quin etiam ob unius libidinem non solùm, qui scelus admisit, sed universa interdum civitas *f* ut, de Sichimitis legimus, deleta est. Multa divinæ animadversionis exempla in Sacris Litteris prodita sunt, quæ ad deterrendos à nefaria libidine homines Parochus colligere poterit; *g* ut & Sodomæ, reliquarum finitimarum urbium interitus; *h* Israelitarum, qui fornicati sunt cum filiabus Moab in deserto, suplicium, *i* Beniamitarum deletio. Qui veró mortem effugiunt, intolerabiles tamen dolores, ac pœnarum cruciatus, quibus sæpe plectuntur, non effugiunt. Nam mente cæci, quæ pœna gravissima est ita fiunt, ut neque Dei, neque famæ, neque dignitatis, neque filiorum denique, vitæque suæ rationem habeant: hocque pacto adeo nequam, & inutiles fiunt, ut nihil grave committi eis debeat, & ad nullum feré officii munus idonei sint. Hujus rei exempla à Davide, & Salomone petere nobis licet: *k* quorum alter postquam adulteratus est repenté sui dissimillimus ex mitissimo crudelis ex-

Ob libidinem integra civitas deletur.

f Gen. 34. 25. 26. 27.

Pentapoleos regia, absorbetur.

g Gen. 19. 24.

h Num. 25. 4.

i Judic. 20. per tot.

Israelitæ in deserto trucidantur.

Beniamitæ propé delentur. Homines mente obcæcantur, & ad omnia inepti efficiuntur.

k 2. Reg. 11. & 12. per tot.

 ti-

titit, ut Uriam optimé de se meritum morti obtulerit; *a* alter cúm se totum in mulierum libidinem profudisset, ita à vera Dei religione sese avertit, ut alienos Deos sequeretur. *b Aufert igitur*, ut Oseas dixit, *hoc peccatum cor hominis*, *sæpeque excæcat*. Nunc ad ea remedia veniamus, quæ in actione consistunt.

a 3. Reg. 11. per totum.
b Oseæ 4. 11.

10. *Quibus modis homines ad libidinem incitentur, quos illi evitare præcipué debent.*

De remediis libidinum in actione consistentibus.
Ocia fugienda.

Quorum primum illud est, ut ocium maximé fugiamus, in quo Sodomitæ homines, *c* ut est, apud Ezechielem, cúm hebescerent, in spurcissimum illud nefariæ libidinis scelus præcipites lapsi sunt.

Crapula vitanda.
c Ezech. 16.
d Hier. 5. 7.
Vide Hier. de Custodia virg. ep. 22. 34.
e Luc. 21. 34.
Rom. 13. 13.
f Eph. 5. 18.

Deinde crapula magnopere est vitanda, *d Saturavi eos*, inquit Propheta, *& mœchati sunt*; quoniam venter expletus, & saturatus libidinem parit. Hoc ipsum illis verbis Dominus significavit: *e Attendite vobis, ne forté graventur corda vestra in crapula, & ebrietate*: hoc item Apostolus, *f Nolite inebriari vino, in quo est luxuria.*

Obtutus.
g Matth. 5. 29. & 18. 9.
Marc. 9. 47.
h Job. 31. 1.
Thren. 3. 5.
Eccles. 9. 5.
i 2. Reg. 11.
k Genes. 32. 2.
l Dan. 13. 8.

Sed maximé animus ad libidinem oculis inflamari solet: quó pertinet illa Christi Domini sententia: *g Si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & projice abs te.* Multæ præterea sunt Prophetarum de eadem re voces; ut est apud Job: *h Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine.* Sunt multa denique, ac pené innumerabilia exempla malorum, quæ ex oculorum aspectu ortum habuerunt. Sic *i* David, *k* sic Rex Sichem peccavit, *l* hocque item pacto senes illi Susanæ calumniatores deliquerunt.

11. *Mulierum exquisitus ornatus, sermonesque obscæni, & alia luxuriæ incitamenta fugienda.*

Ornatus elegans, & exquisitus.
Isai. 3.
m Eccl. 9. 8.

Elegantior item ornatus, quo oculorum sensus valdé excitatur, occasionem libidini non parvam sæpe præbet: ideoque Ecclesiasticus monet: *m Averte faciem tuam à muliere compta.* Cúm igitur mulieres in nimio ornatus studio versentur, non alienum erit, si Parochus aliquam in eo diligentiam adhibeat, ut eas interdum moneat, objurgetque verbis, quæ hoc de genere gravissima Apostolus Petrus ita protulit: *n Mulierum non sit extrinsecùs capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus.* Divus Paulus item, *o non intortis*, inquit *crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa.* Multæ enim auro, & margaritis adornatæ, ornamenta mentis & corporis perdiderunt.

n 1. Pet. 3. 1.
o 1. Tim. 2. 9.

Obscænus sermo.

Hoc autem libidinis incitamentum, quod è vestium exquisito ornatu existere solet, alterum sequitur, quod est

est turpis, obscœnique sermonis. Nam verborum obscœnitate, quasi face quadam subjecta, adolescentum animi incenduntur: *a Corrumpunt enim mores bonos colloquia mala*, inquit Apostolus. a 1. Cor. 15. 33

Hocque ipsum cúm maximé efficiant delicatiores, & molliores cantus, ac saltationes, ab iis quoque diligenter cabendum est. Saltationes, & cantus molles.

Quo in genere numerantur item libri obscœné, & amatorié scripti, qui ita vitandi sunt, ut imagines, quæ aliquam turpitudinis speciem præseferunt, cúm ad turpes rerum illecebras, inflamandosque adolescentum animos vis in illis sit maxima. Sed Parochus in primis curet, ut quæ de iis à sacrosancto Tridentino Concilio pié, religioséque constituta sunt, ea sanctisstimé serventur. Hæc veró omnia, quæ commemorata jam sunt, si magno adhibito studio, curaque vitentur, omnis feré libidinis materia tollitur. Libri obscœni. Imagines fœdæ. Trid. Syn. sess. 25. in Decr. de Sanct. imaginibus.

12. *Confessionis, & Eucharistiæ & piarum rerum usus ad castitatem consequendam est necessarius.*

Sed ad illius vim opprimendam maximé valet frequens Confessionis, & Eucharistiæ usus, tum assiduæ ac piæ quædam ad Deum preces, cum eleemosynis, atque jejunio conjunctæ. Est enim castitas donum Dei, quod recté petentibus non denegat, nec patitur, nos tentari supra id, quod possumus. Castitas recte petentibus non negatur. Matth. 19. 12. Greg. Naz. orat. 31. c. 8. in fine. 1. Cor. 10. 13.

13. *Corpus castitatem sectanti domandum.*

Corpus autem non jejuniis modó, & iis præsertim, quæ Sancta Ecclesia instituit, sed vigiliis etiam, piis peregrinationibus, atque aliis afflictationum generibus exercendum est sensuumque appetitiones reprimendæ. In his enim, atque aliis hujusmodi rebus maximé cernitur temperantiæ virtus. In quam sententiam ad Corinthios ita Divus Paulus scribit: *b Omnis, qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet: & illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam:* & paulo post, *Castigo*, inquit, *corpus meum, & in servitutem redigo, ne forté cúm aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar*, & alio loco: *c Carnis curam ne feceritis in desideriis.* b 1. Cor. 9. 24. Ibid. 27. Rom. 13. 14.

DE SEPTIMO PRÆCEPTO.

CAPUT VIII.

Non furtum facies.

1. *Quanta sit hujus Præcepti commendatio, & cum duobus præcedentibus conexio.*

VEterem hunc Ecclesiæ morem fuisse ut hujus Præcepti vis, & ratio inculcaretur auditoribus, indicat illa apud Apostolum objurgatio eorum, qui ceteros ab iis vitiis maximé deterrerent, quibus ipsi cumulati reperiebantur. *a Qui ergo*, inquit, *alium doces, te ipsum non doces? qui prædicas non furandum, furaris?* Quo doctrinæ bono non solúm frequens illorum temporum peccatum (1) corrigebant, sed etiam turbas, ac lites sedabant, aliasque malorum causas, quæ furto commoveri solent. In iis & delictis, & delictorum incommodis, atque calamitatibus cúm nostra etiam hæc ætas miseré versetur, ad exemplum sanctorum Patrum, & Christianæ disciplinæ Magistrorum, Parochi hunc urgebunt locum, & assidué, ac diligenter hujus Præcepti vim, ac sententiam explicabunt. Ac primum officium, & diligentiam suam conferent ad declarandum Dei infinitum amorem erga genus humanum, qui non modó illis duobus interdictis, *Non occides*, *Non mæchaberis*, quasi præsidiis & vitam, corpusque nostrum, & famam, existimationemque (2) tueatur, sed etiam hoc Præcepto, *Non furtum facies*, tamquam (3) custodia quadam externas res, ac facultates muniat, atque defendat.

a Rom. 2. 21.

Utilitas hujus doctrinæ.

D. Thom. in 1. 2. q. 100. art. 6. & in 2. 2. q. 122. art. 6.

2. *Quæ sit huic Præcepto sententia.*

Quam enim hæc verba subjectam habent notionem, ni-

---

(1) *Corrigebant.... sedabant*) vel potiús *corrigebat ... sedabat*, scil. Apostolus, ut habet Patavina Edit.

(2) *Existimationemque tueatur*) Ed. Pat. *existimationemque nostram tueatur.*

(3) *Custodia quadam externas res*) Ed. Pat. *custodia quadam externa res & facultates muniat, &c.*

nisi eam quam supra diximus, cúm de aliis Præceptis loqueremur? vetare videlicet Deum, bona hæc nostra, quæ in ejus tutela sint, à quoquam auferri, aut violari. Quod divinæ Legis beneficium, quo majus est, eo nos in ipsius beneficii auctorem Deum gratiores esse oportet. Et quoniam & habendæ, & referendæ gratiæ nobis optima ratio proposita est ut non tantúm Præcepta libenter auribus accipiamus, sed etiam re ipsa probemus; ad hoc colendum Præcepti officium Fideles excitandi, & inflammandi sunt. Est autem hoc præceptum, quemadmodum superiora, divisum in duas partes: quarum altera, quæ Furtum vetat, aperté est (1) enunciata alterius sententia, & vis, qua jubemur benigni, & liberales esse in proximos, in priore occulta est, & involuta. De priore igitur priús dicetur, *Non furtum facies.*

Hoc præceptum, ut alia, in duas partes dividitur.

3. *Quid Furti vocabulo hic Legislator significatum velit.*

In quo illud animadvertendum est, Furti nomine non id modó intelligi, cúm oculté ab invito domino aliquid aufertur, sed etiam, cúm aliquid alienum contra voluntatem scientis domini possidetur. Nisi forté existimandum est, eum, qui Furtum prohibeat, Rapinas factas per vim, & injuriam non improbare; cúm extet illud Apostoli, *a Rapaces Regnum Dei non possidebunt*: quorum omnem rationem, & consuetudinem fugiendam esse, idem scribit *b* Apostolus.

D. Aug. q. 71. in Exod. & 32. q. 4. c. Meretrices.

a 1. Cor. 6. 10. 1. Cor. 5. 10.

b Rapina Furto est deterior.

4. *Cum omnem injustam rei alienæ usurpationem Deus hic prohibere velit, cur potiús Furti, quám Rapinæ meminerit.*

Quamquam veró majus peccatum Rapinæ sint, quám Furtum, quæ præter rem, quam alicui adimunt, præterea vim afferunt, & majorem imponunt ignominiam; mirandum tamen non est, quód leviori hoc Furti nomine notatum sit divinæ Legis Præceptum, non Rapinæ. Id enim summa ratione factum est, quia Furtum latiús patet, & ad plura pertinet, quám Rapinæ, quas tantummodo illi facere possunt, qui potentia, & viribus præstat. Quamquam nemo non videt, exclusis ejusdem generis levioribus peccatis, graviora etiam facinora prohiberi.

Vide D. Thom. in 2. 2. q. 66. art. 4. & 9.

Furtum latius patet, quam Rapina. Vide ff. 1. & instit. de Furtis lit. de Obligationibus, quæ ex delict. nasc.

Qui leviora prohibet procul dubio graviora non admittit.

5. *Enumerantur Furti latius sumpti species.*

Variis autem nominibus notatur injusta possessio, & usus rerum alienarum ex varietate eorum, quæ & invitis & insciis dominis auferuntur. Nam si privatum quid priva-

---

(1) *Enunciata*) Ita omnes Edit. præter Rom. quæ perperam habet *annunciata*.

vato adimitur, Furtum dicitur: si surripitur, publico, Peculatus apellatur: (1) Plagium vocant, si homo liber, vel servus alienus in servitutem abducitur; si veró sacra res eripitur, nominatur Sacrilegium, quod facinus maximé nefarium, ac scelestum adeo in mores inductum est, ut bona quæ necessarió & sacrorum cultui, & Ecclesiæ ministris, & pauperum usui pié, ac sapienter ferant attributa, in privatas cupiditates, perniciosasque libidines convertantur.

6. *Non illi duntaxat hoc Præceptum trasgrediuntur, qui re ipsa aliena possident, sed etiam animo.*

Furandi voluntas etiam prohibetur. Lex, quæ Christianis est proposita, etiam cogitationum rationem habet.

a Matth. 15. 19.

Sed præter ipsum Furtum, id est, externam actionem furandi etiam animus, & voluntas Dei lege prohibetur. Est enim spiritualis Lex, quæ animum, fontem cogitationum, & consiliorum, inspicit. *a De corde enim*, inquit Dominus apud Sanctum Matthæum, *exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia.*

7. *Unde potissimum Furti gravitatem metiri possimus.*

Bonorum distributio jure gentium introducta est, dist. 1. c. Jus Gentium.

b 1. Cor. 6. 10.

Mala, quæ Furtum consequuntur.

Sed quam grave scelus Furtum sit, ipsa naturæ vis, & ratio satis ostendit. Est enim justitiæ contrarium, quæ suum cuique tribuit. Nam bonorum distributiones, & assignationes jam inde ab initio jure gentium constitutas, divinis etiam, & humanis legibus confirmatas, ratas esse oportet, ut unusquisque, nisi humanam societatem tollere vellimus, ea teneat, quæ ei jure obtigerunt. Nam, ut Apostolus ait, *b Neque Fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque Rapaces Regnum Dei possidebunt.* Etsi hujus sceleris importunitatem, & immanitatem per multa declarant, quæ furtum consequuntur. Fiunt enim judicia temeré, & inconsultó multa de multis; erumpunt odia; (2) suscipiuntur inimicitiæ; existunt interdum acerbissimæ innocentium hominum damnationes.

8. *Quomodo sint ablata necessarió restituenda.*

Aug. ep. 54. ad Maced. & habetur 14. q. 6. c. 1. & in 6. de Usurp. cap. Cum. & eo & de Reg. Jur. cap. Peccatum.

Quid dicemus de ea necessitate, quæ divinitus imposita est omnibus satisfaciendi ei, cui aliquid ademptum sit? *Non enim* inquit Augustinus, *remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.* Quæ restitutio, cum quis assueverit ex alienis locupletari, quantam habeat difficultatem præter, id quod unusquisque & ex aliorum consuetu-

---

(1) *Plagium*) non *plagiatum*, ut in Ed. Rom. Ven. antiq. Lugd. & Lovan.

(2) *Suscipiuntur* Ed. Pat. *suscitantur.*

tudine, & de suo sensu judicare potest, ex testimonio Abacuch Prophetæ licet intelligere. Ait enim: *a Væ ei, qui multiplicat non sua! usquequo & agravat contra se densum lutum?* Lutum appellat densum rerum alienarum possessionem, unde emergere, & expedire se homines difficilé possint. Furtorum autem tam multa sunt genera, ut ea dinumerare sit difficillimum. Quare de his duobus, Furto, & Rapinis dixisse satis erit: ad quæ, tanquam ad caput, reliqua, quæ dicemus, referuntur. Ad ea igitur detestanda, & ad fidelem Populum à scelesto facinore deterrendum, conferent omnem curam, ac diligentiam Parochi. Verúm hujus generis partes persequamur.

a Abac. 2. 6.

9. *Quæ sint præcipua Furtorum genera, quique Furibus sint annumerandi.*

Res furto sublatas emere non licet.
Nec inventas retinere.
D. Aug. lib. 50. Hom. 9. & de Verbis Apost. serm. 19. Inventa merito pauperibus danda cap. Cum tu, de Usuris.

Sunt igitur Fures etiam, qui Furto sublatas res emunt, vel aliquo modo inventas, occupatas, aut ademptas retinent. Ait enim Sanctus Augustinus: *Si invenisti, & non reddidisti, rapuisti.* Quód si rerum dominus nulla ratione inveniri potest, illa sunt bona in usus pauperum conferenda: quæ ut restituat, qui adduci non potest, ea re facilé probat, se undique ablaturum omnia, si possit.

Mercatores qui fraude, & dolo utuntur sunt Fures.

Eodem se alligant scelere, qui in emendis, vendendisque rebus fraudes adhibent & vanitatem orationis: horum fraudes vindicavit Dominus. Graviores & iniquiores in hoc Furtorum genere sunt ii, qui falaces, & corruptas merces vendunt, pro veris, & integris; quive pondere, mensura, numero, ac regula decipiunt emptores. Est enim in Deuteronomio: *b Non habebis in saculo diversa pondera:* & in Levitico, *c Nolite facere iniquum aliquid in judicio, in regula in pondere, in mensura; statera justa, & æqua sint pondera, justus modius, æquusque sextarius:* est & alio loco: *d Abominatio est apud Dominum pondus, & pondus, statera dolosa non est bona.*

b Deut. 25. 13.
c Levit. 19. 35.
d Prov. 20. 13.
Prov. 11. 21. & 20. 10.

Operarii, qui non operantur quántum debent, sunt Fures, & servi infidi.

Furtum etiam apertum est operationum, & artificum, qui totam, & integram mercedem exigunt ab iis, quibus ipsi justam, ac debitam operam non dederunt. Nec veró distinguuntur à Furibus servi dominorum, rerumque custodes infidi: quin etiam eo sunt detestabiliores, quám reliqui Fures, qui clavibus excluduntur, quód furaci servo nihil domi obsignatum, aut occlusum esse potest.

Furtum præterea facere videntur, qui fictis, simulatisque verbis quive fallaci mendicitate pecuniam extorquent: quorum eo gravius est peccatum, quód Furtum mendacio cumulant. Illi quoque in Furum numero reponendi sunt, qui cúm ad privatum aliquod, vel publicum

Fures etiam sunt ficti mendici.
Et qui muneri suo non satisfaciunt.

cùm officium conducti sunt, nullam, vel parvam operam navantes, munus negligunt, mercede tantúm, ac pretio fruuntur. Reliquam Furtorum multitudinem à solerti avaritia, quæ omnes pecuniæ vias novit, excogitatam, persequi longum est, &, ut diximus, dificillimum.

10. *Quæ sint rapinarum genera, quique Raptores dicendi.*

a 1. Tim. 6. 9.
Matth. 7. 12.
c Tob. 4. 16.
Luc. 6. 31.

Itaque de Rapinis, quod est alterum horum scelerum caput, dicendum videtur; si priús monuerit Parochus Christianum Populum, ut meminerit illius Apostoli sententiæ *a Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & laqueum Diaboli*: nec ullo loco sibi patiatur excidere Præceptum hoc *b Quecumque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis*: & illud cogitet perpetuo, *c Quod ab alio oderis fieri tibi vide, ne tu aliquando alteri facias.*

De Rapinarum & raptorum generibus.
Primum genus.
d Jacob 5. 1.
e Ibid. 4.
f Levit. 19. 13.
g Deut. 24. 14.
h Malach. 3. 5.
i Thob. 4. 15.

Rapinæ igitur patent latiús: nam, qui debitam operariis mercedem non persolvum, sunt Rapaces. Quos Sanctus Jacobus ad pœnitentiam invitat his verbis: *d Agite nunc divites, plorate ululantes in miseriis vestris, quæ advenient vobis*: cujus pœnitentiæ causam subjungit: *e Ecce* enim *merces operariorum, qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est à vobis, clamat, & clamor eorum in aures Domini Sabaoth introivit.* Quod genus Rapinarum in *f* Levitico, in *g* Deuteronomio, apud *h* Malachiam, & apud *i* Tobiam vehementer improbatur. In hoc crimine Rapacitatis includuntur, qui, quæ Ecclesiæ Præsidibus, & Magistratibus debentur, vectigalia, tributa, decimas, & reliqua hujus generis non dissolvunt, vel intervertunt, & ad se transferunt.

11. *Fœnerari est Rapinam committere, & quám grave scelus illud sit.*

Quid usura.
Vide c. Plerique, & c. Usura 14. q. 3. & tot. q. & sequent.
k Ezech. 18. 17.
Exod. 32. 25.
Levit. 25.
Deut. 23. 19.
Psalm. 14. 15.
Prov. 22. 16.
Jerem. 15. 10.
l Lucæ 6. 35.
Catonis Censoris sententia, quam refert M. T. in 2. Offic. extremo. Vide item D. Amb. lib. de Tob. c. 14.

Huc etiam referuntur Fœneratores, in Rapinis acerrimi, & acerbissimi, qui miseram plebem compilant, ac trucidant usuris. Est autem usura, quidquid præter sortem, & caput illud, quod datum est, accipitur, sive pecunia sit, sive quidvis aliud, quod emi, aut æstimeri possit pecunia. Sic enim apud Ezechielem scriptum est: *k usuram, & superabundantiam non acceperit*: & Dominus apud Lucam, *l Mutuum date nihil inde sperantes.* Gravissimum semper fuit hoc facinus, etiam apud gentes, & maximé odiosum. Hinc illud, *Quid fœnerari? quid hominem* inquit *occidere?* Nam qui fœnerantur, bis id vendunt, aut id vendunt, quod non est.

12. *Judices venales, & creditorum fraudatores Rapinas committunt.*

Item Rapinas faciunt nummarii Judices, qui venalia habent Judicia, & pretio, muneribusque deliniti, optimas tenujorum, & gentium causas evertunt. Fraudatores creditorum, & inficiatores, quique sumpto temporis spatio ad solvendum, sua, vel aliena fide merces emunt, neque fidem liberant, damnabuntur eodem crimine Rapinarum. Quorum etiam delictum gravius est, quod mercatores, illorum destitutionis, ac fraudationis occasione magno detrimento civitatis cariús vendunt omnia; in quos illa *a* Davidis sententia videtur convenire: *Mutuabitur peccator. & non solvet.*

a Psalm. 36. 21.

13. *Locupletes, qui ablatis pignoribus pauperes comprimunt, inter Raptores numerantur.*

Quid de locupletibus dicemus iis, qui ab illis, qui solvendo non sunt, quod commodarunt, exigunt acerbiús, & pignora etiam ea auferunt contra Dei interdictum, quæ ad eorum corpus tuendam sunt necessaria? Deus enim inquit, *b Si pignus à proximo tuo acceperis vestimentum, ante solis occasum reddes ei; ipsum enim est solum, quo operitur indumentum carnis ejus, nec habet aliud, in quo dormiat: si clamaverit ad me, exaudiam eum, quia misericors sum.* Horum exactionis acerbitatem jure rapacitatem, atque adeo Rapinas appellabimus.

b Exod. 22. 26. Deut. 24. 13.
De Pignoribus multa habes in Decret. tit. de Pignoribus, & aliis Canonibus.
Ambr. lib. de Offic. cap. 6.

14. *Frumenta necessitatis tempore comprimentes sunt Raptores.*

Ex numero eorum, qui Raptores dicuntur à Sanctis Patribus, sunt, qui in frugum inopia comprimunt frumentum, faciuntque, ut sua culpa carior, ac durior sit annona: quod etiam valet in rebus omnibus ad victum, & ad vitam necessariis. Ad quos illa Salomonis pertinet execratio: *c Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis.* Quos suorum scelerum admonitos Parochi liberius accusabunt, ac propositas illis peccatis pœnas explicabunt uberiús. Hæc de vetitis, nunc ad jussa veniamus, in quibus satisfactio, vel restitutio primum locum habet. Peccatum enim non remittitur, nisi restituatur malé ablatum.

c Prov. 11. 26.

15. *Quosnam ad restitutionem obligari, judicandum sit.*

Sed quoniam non is solúm, qui furtum fecit, ei, cui furatus est, id debet restituere, sed omnes præterea, qui Furti participes fuerunt, hac Lege restitutionis tenentur, aperiendum est, qui sint illi, qui hanc satisfaciendi vel restituendi necessitatem effugere non possint.

Quæ jubeat hoc Præceptum de Restitutione, & qui ad illam teneantur.
Aug. ep. 54. ad Maced.
De Restitutione vide D. Thom. in 2. 2. q. 62. per tot.

Sunt autem plura hominum genera, ac primum est eorum, qui furari imperant: qui non modó sunt ipsi Fur-

Imperantes.

torum socii, & auctores, sed etiam in illo Furum genere deterrimi.

Suadentes.

Alterum genus par voluntate primis, potestate dispar in eodem tamen Furum gradu ponendum, eorum est, qui cúm jubere non possint suasores sunt, atque impulsores Furtorum.

Consentientes.

Tertium genus est eorum, qui cum Furibus consentiunt.

Participantes.

Quartum genus est eorum; qui participes Furtorum, inde lucrum ipsi etiam faciunt; si lucrum dicendum est, quod, nisi respuerint, eos addicit æternis cruciatibus, de quibus sic loquitur David: *Si videbas Furem, currebas cum eo.*

Non obstantes.

Quintum genus est Furum, qui cúm Furta possint prohibere, tantum abest, ut illis occurrant, & obsistant, ut eorum licentiam permittant, atque concedant.

Non manifestantes.

Sextum genus est eorum, qui cúm & furtum factum, & ubi factum sit, certó sciant, non indicant rem, sed eam se scire dissimulant.

Recitantes, & alii.

Postremum genus est, quod omnes complectitur Furtorum adjutores, custodes, patronos, quique illis receptaculum præbent, ac domicilium: qui omnes & satisfacere debent iis, quibus aliquid detractum est, & ad illud necessarium officium vehementer cohortandi sunt.

Laudantes, & probantes.

Ne hujus quidem sceleris omnino sunt expertes approbatores Furtorum, & laudatores. Nec vero etiam ab eadem culpa sunt alieni filiifamilias, & uxores, qui pecunias à patribus, & viris surripiunt.

16. *Quid de eleemosynis, quæ involuté hic etiam præscribuntur, sentiendum.*

De Operibus Misericordiæ per eleemosynas in pauperes.

Jam veró huic Præcepto illa subjecta sententia est, ut pauperum, & inopum misereamur, eorumque difficultates, & angustias nostris facultatibus, & officiis sublevemus. Quod argumentum, quia sæpissime, & copiosissimé tractandum est, petent ea Parochi ex virorum sanctissimorum *a* Cypriani, *b* Joannis Chrysostomi, *c* Gregorii Nazianzeni, & aliorum libris, qui de eleemosyna præclaré scripserunt, quibus huic muneri satisfaciant. Sunt enim inflamandi fideles ad studium, & alacritatem opitulandi iis, quibus aliena misericordia vivendum est. Sunt veró etiam docendi, quantam habeat necessitatem eleemosyna, ut videlicet re, & opera nostra in egentes simus liberales; verissimo illo argumento, *d* quod summo Judicii die detestaturus sit eos Deus, & sempiternis ignibus addicturus, qui eleemosynæ officia prætermiserint, ac neglexerint: illos autem collaudatos in patriam cælestem

a Cypr. in lib. de Opere, & eleem.
b Chrys. hom. 32 ad Pop. Antiochen.
c Greg. Naz. in orat. 16. de Pauperum amore.
d Matth. 55. 43. 45. 46.

tem introducturus, qui benigné fecerint indigentibus. Est utraque Christi Domini ore pronunciata sententia: *a Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis Regnum, & discedite à me maledicti in ignem æternum.*

a Ibid. 34.

17. *Quibus modis Populi ad eleemosynam excitandi.*

Utentur præterea Sacerdotes accomodatis illis ad persuadendum locis, *b Date, & dabitur vobis*: proferet Dei promissum, quo nihil uberius, nihil magnificentius ne cogitari quidem potest: *c Nemo est, qui reliquerit domum* &c. *qui non accipiat centies tantùm nunc in tempore, hoc, & in futuro seculo vitam æternam*: adjicient illud, quod à Christo Domino dictum est: *d Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* Hujus veró necessarii muneris partes exponent, ut qui largiri non possunt egentibus, quo vitam sustentent, saltem commodent pauperi juxta Christi Domini præscriptum *e Mutuum date, nihil inde sperantes.* Atque hujus rei felicitatem beatus David expressit: *f Jucundus homo, qui miseretur, & commodat.*

b Luc. 6. 38.

c Marc. 10. 29.

d Luc. 16. 9.

Variæ sunt rationes eleemosynæ exercendæ

e Luc. 6. 55.

f Psalm. 111. 5.

18. *Ad largiendas eleemosynas, ociique vitandi causa, laborandum est.*

Est autem Christianæ pietatis, nisi sit aliunde facultas bené merendi de iis, quibus ad victum aliena misericordia opus est, vitandi etiam ocii causa, labore, opera, ac manibus eà quærere, quibus inopum indigentiam levare possint. Ad id omnes suo exemplo hortatur in Epistola ad Thesalonicenses Apostolus illis verbis: *g Ipsi enim scitis, quemadmodum oporteat imitari nos.* Item ad eosdem: *Operam detis: ut quieti sitis, & ut vestrum negotium agatis, operimini manibus vestris, sicut præcepimus vobis.* Et ad Ephesios: *h Qui furabatur, jam non furetur: magis autem laboret; operando manibus suis, quod bonum est, ut habeat, unde tribuat necessitatem patienti.*

Pium est laborare, ut habeas, unde tribuas necessitatem patienti.

g 2. Thes. 3. 7. & 1. Thes. 4. 11.

Ephes. 4. 28.

19. *Parcé vivendum est ad aliorum sublevandam inopiam.*

Est etiam fragilitati consulendum, parcendumque bonis alienis, ne ceteris graves, aut molesti simus. Quæ temperantia sané quàm elucet in omnibus Apostolis, sed maximé eminet in Divo Paulo, cujus illud est ad Thessalonicenses, *i Memores enim estis, fratres, laboris nostri, & defatigationis; nocte, ac die operantes, ne quem vestrum gravaremus, prædicavimus in vobis Evangelium Dei*: atque idem alio in loco Apostolus, *k In labore, & in fatigatione nocte, & die operantes, ne quem vestrum gravaremus.*

Nimio sumptu aliis non oportet esse graves.

i Th s. 2. 9. Act. 21. 34. 1. Cor. 4. 13.

k 2. Thes. 3. 8.

20. *Quibus rationibus Populus Christianus in detestationem Furtorum, & studium benignitatis adducendus sit.*

Sed ut ab universo hoc genere nefariorum facinorum abhorreat Fidelis populus, Parochis à Prophetis petere, & à reliquis divinis libris sumere par erit detestationem Furtorum, & Rapinarum, & horribiles minas à Deo propositas eis, qui illa scelera committuntur. Clamat Amos Propheta: *a Audite hoc, qui conteritis pauperem, & deficere facitis egenos terræ, dicentes, quando transibit mensis, & venundabimus merces, & Sabbatum, & aperiemus frumentum, ut imminuamus mensuram, & augeamus siclum, & supponamus stateras dolosas?* Sunt in eadem sententia multa apud *b* Jeremiam, in *c* Proverbiis, & apud *d* Ecclesiasticum.

Amos 8. 4. 5.

b Hier. 5. 21. & 22. Isai. 3. 12.
c Prov. 21. 6. & 22. 16.
d Eccl. 10. 9. 10. 31. & 35. 17. 18.

Nec vero dubitandum est, quin hæc malorum semina quibus malis opprimitur hæc ætas, magna ex parte in his inclusa sint causis. Verum, ut assuescant Christiani homines prosequi omni liberalitatis, ac benignitatis officio egentes, & mendicos, quod ad alteram hujus Præcepti partem pertinet, proferent Parochi maxima præmia, quæ beneficis, & largis & in hac, & in altera vita daturum se Deus pollicetur.

21. *Quid de illis sentiendum sit, qui vano prætextu sua Furta, & Sacrilegia excusant.*

Sed quia non desunt, qui etiam se in Furtis excusent, admonendi sunt, fore, ut nullam eorum peccati excusationem accipiat Deus; imó veró futurum, ut illa purgatione non modó non levetur peccatum, sed mirum in modum augeatur. Ecce Nobilium hominum non ferendæ deliciæ, qui culpam extenuare sibi videntur, si se affirmarint, non cupiditate, aut avaritia ad detrahendum alteri sua descendere, sed tuendæ causa amplitudinis familiæ, & majorum suorum, quorum existimatio, ac dignitas ruet, nisi rerum alienarum accessione fulciretur. Quibus perniciosus error eripiendus est, simulque demonstrandum, unam esse rationem conservandi, & amplificandi copias, & opes, majorumque gloriam, si Dei voluntati paruerint, si ejus Præcepta servarint: quibus contemptis, fundatæ, & optimé constitutæ opes evertuntur; Reges ex Regio solio, & summo gradu honoris præcipites exturbantur, in quorum locum infimi interdum homines, & qui summo in odio illis fuerunt, divinitus vocantur. Incredibile est, quantopere his succenseat Deus, cujus rei testis est Isaias, apud quem sunt illa Dei verba: *e Principes tui infideles, socii Furum, omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. Propter hoc ait*

Primum genus est Nobilium quorundam sua furta inani excusatione sui splendoris tegentium.
Trid. Syn. sess. 22. Decret. de Refor. c. 11. Mandatorum divinorum observatione opes conservantur, & augentur, neglectu habitæ etiam evertuntur.

e Isai. 1. 23. 24. 25.

ait Dominus Deus exercituum, fortis Israel, Heu consolabor super hostibus meis, & vindicabor de inimicis meis, & convertam manum meam ad te; & excoquam ad purum scoriam tuam.

22. *Quomodo iis respondendum, qui commoditate se ad aliena rapienda adigi, affirmant.*

Non desunt, qui non jam illam afferant causam splendoris, & gloriæ, sed victus, & vitæ commodiorem facultatem, & elegantiam. Qui refellendi sunt, docendique, quam impia sit eorum & actio, & oratio, qui ullam commoditatem anteferant Deï voluntati, & gloriæ, quam negligendo ejus Præcepta offendimus mirandum in modum. Etsi quæ potest esse in Furto commoditas, quod summa incommoda consequantur? *a Super Furem enim*, inquit Ecclesiasticus, *est confusio*, & *pœnitentia*. Sed fac esse, ut cúm illis non agatur incommodé: dedecorat Fur Divinum Nomen, repugnat ejus sanctissimæ voluntati; salutaria ipsius Præcepta contemnit: quo ex fonte omnis error, omnis improbitas, omnis fluit impietas.

a Eccl. 5. 17.

23. *Quid dicendum sit eis, qui locupletibus spoliandis, vel consuetudine sua Furta obtegunt.*

Quid quod audire licet interdum Fures, qui nihil se eo peccare contendant, quód detrahant aliquid locupletibus, & copiosis hominibus, qui ea detractione nihil damni faciant, ne sentiant quidem? Misera sané, & pestifera defensio. Putat alius satisfactionem suam accipi debere, quód eam furandi consuetudinem cepit, ut non facilé possit ab illa mente, & actione desistere. Qui nisi audierit Apostolum dicentem, *b Qui furabatur, jam non furetur*, velit, nolit, etiam consuetudinem capiet æternorum suppliciorum.

b Ephes. 4. 24.

24. *Quid rursus illis dicendum sit, qui vel occasione, vel ulciscendi libidine ad furandum indui causantur.*

Nonnulli sunt, qui excusant se, occasione data, alteri aliquid ademisse. Est enim illud tritum sermone proverbium, Fures, qui non sint, fieri occasione. Qui hac ratione sunt de nefaria sententia deducendi, resistendum esse pravis cupiditatibus. Nam si continuó est re perficiendum id, quod libido persuaserit, quis modus, quis finis erit scelerum, ac flagitiorum? Turpissima igitur est illa confessio, vel summæ potiús intemperantiæ, & injustitiæ defensio. Nam qui dicit, se non ideo peccare, quia nullam habet peccandi occasionem, idem propemodum fatetur, se semper oblata occasione peccaturum. Sunt, qui furari se dicant ulciscendi causa, quód ab aliis eadem injuria sint affecti. Quibus ita respondendum est: primum

mum nemini licere injurias persequi; deinde non posse quemquam rei suæ judicem esse, tum multó minus concedi, ut pœnas ab illis (1) repetat eorum, quæ alii in eum peccaverunt.

25. *Quid illis dicendum, qui, ut ære alieno liberentur, furantur.*

Postremó quidam satis Furtum illa ratione defensum, tectumque arbitrantur, quód cúm sint ære alieno oppressi, aliter eo liberari non possint, nisi illud Furto dissolvant. Quibuscum ita agendum est? nullum esse gravius æs alienum, & quo magis prematur humanum genus, quám debitum illud, cujus in divina precatione quotidie meminimus, *a Dimitte nobis debita nostra.* Quare illud insanissimi hominis esse, plus velle Deo debere, id est, plus peccare, ut, quod debet hominibus, dissolvat; multóque præstare conjici in carcerem, quám mandari suppliciis Inferorum sempiternis: longé etiam esse gravius Dei, quám hominum judicio condemnari: porró autem supplices ipsos ad Dei opem, ac pietatem confugere debere, à quo, quid opus sit, possint impetrare. Sunt alia excusationum genera, quibus Parochi prudentes, ac sui officii diligentissimi facilé poterunt occurrere, ut aliquando habeant *b* Populum *sectatorem bonorum operum.*

a Matth. 6. 12.

b Tit. 2. 14.

(1) *Repetat*) Sic legendum esse, ut habeat Edit. Patavina, & Venetæ antiquiores, non *repetant*, ut Rom. Lugd. & Lovan. demonstrat ipse contextus.

DE

DE OCTAVO PRÆCEPTO.

CAPUT IX.

Non loqueris contra Proximum tuum falsum testimonium.

1. *Quam utilitatem hoc Præceptum comprehendat.*

QUantam non modò utilitatem, sed etiam necessitatem habeat assidua hujus & Præcepti explicatio, & officii admonitio, nos Divi Jacobi movet auctoritas illis verbis: *a Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir.* Et idem: *b Lingua modicum quidem membrum est, & magna exaltat: Ecce quantus ignis quàm magnam sylvam incendit!* & quæ sequuntur in eandem sententiam. Quibus duo monemur: primum latissimé patere hoc linguæ vitium; quod etiam illa Prophetæ sententia confirmatur, *c Omnis homo mendax*, ut propemodum sit unum hoc peccatum, quod ad omnes homines pertinere videatur. Alterum, inde proficisci mala innumerabilia, cùm sæpe maledici hominis culpa facultates, fama, vita, animæ salus amittatur, vel ejus, qui læditur, quód contumelias patienter ferre non possit, sed eas impotenti animo persequatur; vel ejus, qui ledit, quod pravo pudore, & falsa cujusdam existimationis opinione deterritus adduci non possit, ut illi, qui offensus sit, satisfaciat. Quare hoc loco monendi Fideles erunt, ut quantas possunt, maximas Deo gratias agant de hoc salutari Præcepto non dicendi falsi Testimonii, quo non solùm ipsi aliis injuriam facere vetamur, sed etiam hac obedientia ab aliorum injuria prohibemur.

a Jacob. 3. 2.
b Ibid. 5.

Linguæ vitiùm quàm laté pateat, & perniciosum sit.

c Psalm. 115. 11. Rom. 3. 4. Vide item. Prov 18. 21. Eccl. 19. 16. & 20. 8. 41. 22. & 28. 27.

2. *Quæ sit huic Præcepto subjecta sententia.*

Duæ leges uno hoc Præcepto, ut in aliis, comprehenduntur.

Verùm (1) hoc Præcepto eadem ratione, & via progrediendum est, qua in ceteris progressi sumus, ut videlicet animadvertantur in eo duæ leges: altera prohibens, ne falsum dicatur Testimonium, jubens altera, ut simula-

(1) *Hoc Præcepto)* vel potiùs *in hoc Præcepto*, ut Ed. Pat.

lațione, fallaciisque sublatis, dicta, & facta nostra simplici veritate metiamur. Cujus officii Apostolus Ephesios illis verbis admonuit: *a Veritatem facientes in charitate, crescamus in illo per omnia.*

a Ephes. 4. 15. Zach. 8. 16.

3. *Quid maximé hoc Præcepto caveatur.*

Sed prior hujus Præcepti pars habet hanc rationem, ut, quamvis nomine falsi testimonii significetur quidquid in bonam, vel in malam partem de altero constanter (1) dicatur, sive in Judicio, sive extra Judicium, tamen præcipué prohibetur illud Testimonium, quod in Judicio falso dicitur à jurato. Jurat enim per Deum Testis; quod ita testificantis, Divinum Nomen interponentis oratio plurimum fidei habet, & ponderis. Itaque quia periculosùm est hoc Testimonium, idcirco præcipué prohibetur. Juratos enim testes, nisi exceptionibus legitimis excludantur, aut eorum sit aperta improbitas, & perversitas, ne Judex quidem ipse potest rejicere; præsertim cúm extet jussum divinæ Legis *b* ut in ore duorum, vel trium stet omne verbum. Sed, ut Præceptum Fideles plané intelligant, docendi erunt, quid significet hoc *Proximi* vocabulum, in quem falsum Testimonium dicere minimé licet.

Vide D. Thom. in 1. 2. q. 100. art. 5. & 2. 2. q. 1. 2. art. 6.

Testis jurisjurandi religione interposita testatur, c. de Testib. leg. Jurisjurandi & c. Quoties de Testibus, & attestation. jurati testes non possunt in judicio reprobari.

b Deut. 19. 15. Matth. 18. 16. Joann. 8. 17. 2. Cor. 13. 2. Hebr. 10. 28.

4. *Quis Proximi nomine hic designetur.*

Est autem Proximus, ut ex Christi Domini doctrina colligitur, *c* quicumque eget opera nostra, sive ille propinquus sit, sive alienus, sive civis, sive advena, sive amicus, sive inimicus. Nefas enim est existimare, contra hostes licere falsum aliquid dicere pro Testimonio *d* quos jussu Dei, ac Domini nostri diligere oporteat. Quin etiam quia sibi quisque quadam ratione Proximus est, nemini fas est in se falsum Testimonium dicere, quod qui committunt, sibi ipsi notam inurentes ignominiæ, ac turpitudinis, & se ipsos, & Ecclesiam lædunt, cujus sunt membra: quo modo etiam, qui sibi mortem consciscunt, nocent civitati. Ita enim est apud Sanctum Augustinum: *Nec recté intelligentibus poterat videri, non esse probibitum ut adversus se ipsum quisquam falsus testis assisteret, eo quód in Præcepto additum fuit, contra Proximum tuum. Sed non ideo, si adversus se ipsum quisque falsum Testimonium dixerit, ab hoc crimine se putet alienum; quando regulam diligendi Proximi à semetipso dilector accepit.*

c Lucæ 10. 36. 37. Vide D. Aug. ep. 52. ad Maced. & lib. 1. de Doct. Chr. cap. 30. *d* Matth. 5. 44.

S. Aug. lib. de Civit. Dei c. 20. & habetur 22. q. 5. cap. Si non licet.

5.

(1) *Dicatur*) Ed. Pat. *dicitur.*

5. *In utilitatem Proximi falsum testari, aut mentiri non licet.*

Verúm, quia prohibemur Proximum lædere falso Testimonio, nemo propterea contrarium permitti nobis arbitretur, ut pejerando liceat conciliare ei, qui nobiscum natura, ac religione conjunctus sit, aliquid utilitatis, aut commodi. Nemini enim mendacio, & vanitate, multó minus perjurio studendum est. Quare Sanctus Augustinus de Mendacio ad Crescentium docet, ex Apostoli sententia Mendacium in falsis Testimoniis numerandum esse, etiam si in cujusdam falsa laude dicatur. Nam locum illud tractans, a *Invenimur autem & falsi testes Dei quoniam testimonium diximus adversus Deum, quod suscitaverit Christum, quem non suscitavit, si mortui non resurgunt. Falsum*, inquit, *Testimonium vocat Apostolus, si quis de Christo, & quod ad ejus laudem videtur pertinere, mentiatur.*

Vide D. Thom. in 2. 2. q. 7. art. 1. & 110. art. 2. & 3.

S. Aug. lib. de Mendacio c. 12. & 13.

a 1. Cor. 15. 1.

6. *Quot mala falsum Testimonium in gratiam alterius prolatum consequantur.*

Sæpissimé veró etiam contingit, ut, qui alteri favet, obsit alteri. Certé errandi causa affertur Judici, qui interdum falsis testibus adductus, contra jus secundum injuriam statuit, & judicare cogitur. Nonnunquam etiam fit, ut, qui ob falsum alicujus Testimonium causam Judicio vicerit, idque impuné tulerit, exultans iniqua victoria assuescat corrumpere, & adhibere falsos testes, quorum opera sperat, se posse ad id, quodcumque concupierit pervenire. Est veró id & ipsi testi gravissimum, qui (1) & ab eo quem jurejurando sublevarit, & adjuverit, falsus, & perjurus agnoscitur; & ipse, quod ei è sententia succedit scelus, quotidie majorem exercitationem, & consuetudinem capit impietatis, & audaciæ.

Judex falsis testibus adductis contra jus judicare compellitur c. Pastoralis de Offic. & Potest. Jud. deleg. D. Thom. 2. 2. q. 67. art. 12.
Exod. 23.
Matth. 27.
Marc. 15.
Pilatus sciebat, quod per invidiam &c.
Vide Nicolaum de Lira cum omnibus Scotis.

Advocatorum, & Procuratorum iniquia actio prohibetur.

7. *Peccata eorum omnium, qui judicia tractant, & in universum omne Mendacium hoc Præcepto prohibetur.*

Ut igitur testium vanitas, mendacia, & perjuria prohibentur, sic & accusatorum, & reorum, & patronorum, & cognitorum, & procuratorum, & advocatorum, & omnium denique, qui Judicia constituunt. Postremó vetat Deus omne Testimonium non modó in Judicio sed etiam extra Judicium, quód alteri incommodum, aut detrimentum possit afferre. Est enim in Levitico, quo loco hæc Præcepta iterantur, his verbis: *Non facietis Furtum, non mentiemini, nec decipiet unusquisque Proximum*

b Levit. 19. 11.

(1) *Qui*) Ed. Pat. & Lovan. *quod.*

Omne Mendacium hoc Præcepto vetatur.

a Psalm. 5. 7.

mum suum, ut nemini dubium esse possit, quin à Deo omne medacium hoc Præcepto ejectum condemnetur: quod apertissimé testatur David in hunc modum: *a Perdes omnes qui loquuntur Mendacium.*

8. *Hoc Præceptum ad detractionis vitium etiam extenditur.*

Detractionis vitium quam detestabile, vide D. Thom. in 2. 2. q. 37. art. 1. & 2.

b Psalm. 100. 5.
c Jacob. 4. 11.
item Exod. 22.
Prov. 4. 24.
Sap. 1. 11.
d Esther 13. per tot.

Prohibetur autem hoc Præcepto non modó falsum Testimonium, sed detestabilis etiam libido, & consuetudo detrahendi alteri: qua ex peste incredibile est, quám multa, & quam gravia & incommoda, & mala nascantur. Hoc vitium maledicé, & contumeliosé dicendi occulte in alterum passim improbant divinæ Litteræ. *b Cum hoc*, inquit David, *non edebam*, & Sanctus Jacobus: *c Nolite detrahere alterutrum, fratres mei.* Nec veró Præcepta solúm sacræ Litteræ, sed etiam exempla suppeditant, quibus sceleris magnitudo declaratur. Nam & *d* Aman, confictis criminibus, adeo incendit in Judæos Assuerum, ut is omnes ejus gentis homines imperarit occidi. Referta est hujusmodi exemplis sacra Historia: quorum commemoratione Sacerdotes operam dabunt, ut fideles à rei improbitate deterreant.

9. *Quinam in obtrectatorum numerum sint referendi.*

Detractores sunt, qui peccata aliorum vel augent, vel publicant.

Ut autem peccati hujus vis, quo de altero detrahitur, omnino perspiciatur, sciendum est, non tantúm adhibenda calumnia offendi hominum existimationem, sed & augendis, amplificandisque criminibus. Et si quid occultiús ab aliquo commissum sit, quod ubi rescitum fuerit, grave, aut turpe sit ad famam, eam rem qui ubi, quando, quibus non necesse sit promulgarit, is obtrectator, & maledicus jure dicitur.

Heretici obtrectatorum genus pessimum.

Verúm totius Obtrectationis nulla capitalior est quam eorum, qui Catholicæ Doctrinæ, ejusque Prædicatoribus obtrectant. In simili culpa sunt, qui malarum Doctrinarum, & errorum Magistros extollunt laudibus.

10. *Qui audiunt detrahentes, vel inter amicos dissidia serunt, sunt Detractores.*

S. Hier. in Ep. ad Nep. circa finem, S. Bern. lib. 2. de Consider. ad Eug. in fin. Hac parte nostri temporis Hæretici excellunt.

Nec veró ab horum hominum numero, & culpa sejunguntur, qui detrahentibus, & maledicentibus hominibus patefacientes aures, non reprehendunt obtrectatores, sed illis libenter assentiuntur. Detrahere enim, vel trahentem audire, (scribunt Sancti Hieronymus, & Bernardus) utrum damnabilius sit non facilé constat; non enim essent, qui detraherent, si non adessent, qui detrahentes audirent.

In eodem genere sunt, qui suis artificiis detrahunt homines, & inter se committunt, magnopereque serendis discordiis delectantur, ut summas conjunctiones, ac so-

societates fictis sermonibus dirimentes, amicissimos viros ad immortales inimicitias, & ad arma compellant. Hanc pestem sic detestatur Dominus: *a Non eris criminator, neque susurro in populo.* Tales erant multi ex consiliariis Saulis, *b* qui hujus voluntatem à Davide alienare, in illum Regem incitare conabantur.

a Levit. 19. 16.

b 1. Reg. 12. 6. 7. 4. & c. 24. 10.

11. *Assentatio hæc lege etiam interdicta est.*

Assentatores quàm sint reprehendi, ac fugiendi.

Peccant denique in hanc partem blandi homines, & assentatores, qui blanditiis, simulatis laudibus influunt in aures, & in amicos eorum, quorum gratiam, pecuniam, & honores aucupantur, dicentes, ut est apud Prophetam, *c Malum bonum, & bonum malum.* Quos ut arceamus, & pellamus à consuetudine nostra, monuit nos David illa oratione: *d Corripiet me justus in misericordia, & increpabit me; oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.* Quamquam enim isti proximo minimé maledicunt, tamen ei maximé nocent, qui vel laudandis ejus peccatis afferunt ipsi causam perseverandi in vitiis, quamdiu vixerit. Et quidem in hoc genere illa est assentatio deterior, quæ ad Proximi calamitatem, & perniciem adhibetur. Sic Saul, cúm Davidem furori, & ferro Philistæorum objicere cuperet, ut occideretur, ei blandiebatur illis verbis; *e Ecce filia mea major Merob: ipsam dabo tibi uxorem, tantummodo esto vir fortis, & præliare bella Domini:* sic Judæi insidiosa oratione Christum Dominum sunt affati: *f Magister scimus, quia verax es, & viam Dei in veritate doces.*

c Isai. 5. 20.

d Psalm. 140. 5.

Genus Assentationis perniciosissimum.

e 1. Reg. 18. 17.

f Matth. 22. 16. Marc. 22. 14. Luc. 20. 21.

12. *Amici quomodo amico periculosé ægrotanti perniciosé assententur.*

Longé autem perniciosior oratio est amicorum, affinium, & cognatorum, qua ad eos interdum utuntur assentatorié, qui mortifero morbo affecti jam sint extremo spiritu; dum affirmant, nullum esse tum ei à morte periculum; dum lætum, & hilarem esse jubent, eumque à peccatorum confessione, tamquam à tristissima cogitatione deterrent; dum denique ejus animum avertunt ab omni cura, & mendatione extremorum periculorum, in quibus maximé versatur. Quare fugiendum est omne Mendaciorum genus, sed illud in primis, quo gravi damno quisquam affici possit. Plenissimum veró impietatis est Mendacium, cúm, quis in Religionem, vel de Religione mentitur.

Mentiri de Religionis rebus perniciosissimum.

13. *Impingunt etiam in hoc Præceptum libellorum famosorum auctores, joco, vel officii causa mentientes, & hypocritæ.*

D. Thom. in 2. 2. q. 100. art. 4.

Libeli famosi prohibiti vide Bullam Pii

Sed illis etiam maledictis, & probris graviter offen-

 di-

V. quæ incipit Romani, & Greg. XIII. quæ incipit, Et est rerum Mendacium jocosum & officiosum prohibetur. Vide D. Thom. in 2. 2. q. 100. art. 3. & 4.

a Ephes. 4. 25.

ditur Deus, quæ committuntur libellis, quos *Famosos* vocant, & aliis hujus generis contumeliis.

Præterea joco, vel officii causa fallere Mendacio, etsi nemo in illo vel damnum, vel lucrum fecerit, tamen omnino indignum est. Ita enim nos Apostolus admonet: *a Deponentes Mendacium, loquimini veritatem.* Nam in eo est ad frequens, graviusque Mendacium magna proclivitas, & ex jocosis Mendaciis capiunt homines mentiendi consuetudinem, unde veniunt in opinionem, non esse veraces: quamobrem, ut fidem faciat eorum oratio, necesse habet jurare perpetuó.

De Simulatione, seu hypocrisi, vide D. Thom. in 2. 2. q. 122. pertotam.

Arist. l. 1. Perib. c. 1.

b Matt. 15. 7. & 23. & alibi sæpe.

Postremó priori parte hujus Præcepti simulatió repudiatur: nec modó, quæ simulate dicuntur, sed quæ ita fiunt, cum scelere conjuncta sunt. Tam enim verba, quám facta, notæ, ac signa quædam sunt eorum, quæ sunt in animo cujusque: ob eamque causam Dominus sæpe Pharisæos arguens, *b* Hypocritas appellat. Et hæc de priori Præcepti Lege, quæ ad vetandum spectat. Nunc explicemus, quid in altera jubeat Dominus.

14. *Quidnam in altera Legis hujus parte verbis involuta & Judiciis Forensibus præscribatur.*

Pertinet autem hæc Præcepti vis, & ratio ad id, ut justé, & ex Legibus Forensia Judicia exerceantur: neve occupent homines, & usurpent Judicia. *c* (1) Non enim fas esse alienum servum judicare, scribit Apostolus: nere, & causa incognita, sententiam ferant. Quo in vitio fuit Sacerdotum, & Scribarum consilium, *d* qui de S. Stephano judicarunt: quod item peccatum fuit Magistratus Philippensium, de quibus inquit Apostolus *e Cæsus nos publicé, indamnatos homines Romanos, miserunt in carcerem, & nunc occulté nos ejiciunt.* Ne *f* condemnent innocentes, aut nocentes absolvant; ne pretio, aut gratia, ne odio, aut amore moveantur. Sic enim Moyses seniores admonet, quos populi Judices constituerat: *g Quod justum est, judicate, sive civis sit ille, sive peregrinus: nulla erit distantia personarum: ita parvum audietis, ut magnum: nec accipietis cujusquam personam, quia Dei judicium est.*

c Rom. 14. 4.
Forensia Judicia juste, & secundum præscriptas Leges exercenda.

d Actor. 7.

e Actor. 16. 37.

f Exod. 23. 4.
Dan. 13. 35.
Judices non debent moveri pravis ad judicandum affectibus.

g Deut. 1. 16. 17.
Joann. 7. 24.

15.

---

(1) *Non enim fas esse alienum servum judicare, scribit Apostolus*) Ed. Pat. & Ven. meliús, quám Lovan. & Lugd. *non enim fas esset . . . . . ut scribit Apostolus*, & longé meliús, quám Rom. *non enim fas esse . . . . . ut scribit Apostolus.*

15. *Rei per legitimum Magistratum interrogati non possunt mentiri.*

De reis autem, & sontibus vult eos Deus verum confiteri, cùm ex judicii formula interrogatur. Est enim testimonium, ac prædicatio quædam, illa confessio, laudis, & gloriæ Dei, ex ipsius Josue sententia, Achan ad veri confessionem adhortatus, inquit: *a Fili mi, da gloriam Domino Deo Israel* (1).

D. Thom. in 2. 2. q. 601. art. 2.

a Jos. 7. 19.

16. *Quodnam sit Testium officium.*

Sed quoniam hoc Præceptum Testes potissimùm attingit, de his etiam Parocho diligenter agendum erit. Nam Præcepti vis ea est, non solùm prohibeat falsum Testimonium, sed verum etiam dici imperet. Est enim in humanis rebus maximus usus veri Testimonii, quód sunt innumerabiles res, quas à nobis ignorari necesse sit, nisi eas ex Testium fide cognoscamus. Quare nihil tam necessarium est, quàm Testimoniorum veritas in iis rebus, quas nec ipsi scimus, neque tamen licet ignorare. De quo extat illa Sancti Augustini sententia (2) *Qui veritatem occultat, & qui dicit Mendacium, uterque reus est; ille, qua prodesse non vult; hic quia nocere desiderat.* Licet veró interdum verum tacere, sed extra Judicium. Nam Judicio, ubi testis legitimé interrogantur à Judice, vera omnino patefacienda sunt. Quo loco cabendum tamen est Testibus, ne suæ memoriæ nimiùm confissi, quod exploratum non habent, id pro certo affirment. Reliqui sunt Patroni causarum & Advocati, Actores deinceps, & Petitores.

Testimonia falsa prohibenda.

Testimonii veri maximus usus.

S. Aug. in Ep. ad Casulan. & habet. 11. q. 3. c. Quisquis.
Vide D. Thom. in 2. 2. q. 70. art. 1.
Extra judicium licet interdum tacere verum

17. *Qua ratione Advocati, & causarum Procuratores suum officium explere poterunt.*

Illi igitur opera, ac patrocinio suo non deerunt necessariis hominum temporibus, & egentibus benigné subvenient: tum injustas causas defendendas non suscipient, neque calumnia lites protrahent, nec alent avaritia.

Advocatus tempore necessitatis [illegible] debet patrocinari. 86. d. c. Pasce.
D. Thom. in 2. 2. q. 71. art. 1.

Quod ad mercedem attinet laboris, & operæ suæ, (3) illa jure, & æquo metiantur.

18.

(1) Edit. Pat. addit, quæ sequuntur apud Josuam, *Et confitere, atque indica mihi, quid feceris, ne abscondas.*

(2) *Qui veritatem occultat*) Notant Editores Lovanienses, & Lugdunenses: *hæc sententia citabatur olim à Gratiano ex Augustino sed apud Augustinum non est inventa. Similiter legitur apud Isidorum* lib. 3. cap. 59.

(3) *Illa*) Ita Editiones omnes præter Patav. an. 1714. quæ habet *illam*, scil. mercedem.

18. *Petitores, & Accusatores quo pacto suo officio non rectè fungentur.*

Petitores non debent malo animo reum in jus vocare. c. Cum minister. 23. q. 5.

Petitores veró, & Accusatores monendi sunt ne cuiquam amore ut odio, aut cupiditate aliqua adducti, periculum iniquis criminationibus creent. Jussum hoc denique divinitus præscriptum est piis omnibus, ut in congressibus, & colloquiis veré semper & ex animo loquantur; nihil dicant, quod alterius existimationi possit officere, ne de illis quidem à quibus lædi se, & exagitari intelligunt, cúm illud propositum habere debeant, sibi cum illis eam necessitudinem, & societatem intercedere, ut membra sint ejusdem corporis.

19. *Quibus ornatibus Christiani ad generationem fœditatis, quæ Mendatio inest, perduci poterünt.*

Ut autem libentiús hoc Mendacii vitium caveant Fideles, proponet eis Parochus summam hujus sceleris miseriam, ac turpitudinem. Nam in Sacris Litteris Mendacii pater Dæmon dicitur: *a* quod enim Dæmon in veritate non stetit, Mendax est, & Mendacii parens.

a Joann. 8. 44.

Vide Aug. tract. 42. in Joan.

Adjunget ad ejiciendum tantum flagitium ea mala, quæ Mendacium consequuntur: & quoniam sunt innumerabilia, fontes, & capita incommodorum, & calamitatum commonstrabit. Ac primum, in quantam cadat Dei offensionem, quantumve ejus odium incurrat homo vanus, & Mendax, Salomonis auctoritate declaravit eo loco, *b Sex sunt quæ odit Dominus, & septimum detestatur anima ejus, oculos sublimes, linguam Mendacem, manus effundentes innoxium sanguinem, cor machinans cogitationes pessimas, pedes veloces ad currendum in malum, proferentem Mendacia Testem fallacem,* & quæ sequuntur. Quis igitur ei præstet incolumitatem, qui in insigni odio sit apud Deum, quominus gravissimis afficiatur suppliciis?

Deus odit Mendacium.

b Prov. 6. 16. 17. 18. 19.

20. *Quæ incommoda Mendacia humanæ societati inferant.*

Deinde, quid impurius, aut fædius, ut Sanctus inquit Jacobus, *c* quám in eadem lingua, qua benedicimus Deum & Patrem, maledicere homines, qui ad imaginem, & similitudinem Dei facti sunt, ita ut fons de eodem foramine emanet dulcem, & amaram aquam? Quæ enim lingua priús laudem, & gloriam Deo tribuat, postea, quantum in ea est, eum ignominia afficit, ac dedecore, mentiendo.

c Jacob. 3. 9.

Chrys. Hom. 1. 14. Epist. ad Ephes.

Quare fit, ut à cœlestis beatitudinis possessione Mendaces excludantur. Cúm enim in hunc modum quæreret à Deo David, *d Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo?* respondit Spiritus Sanctus: *Qui loquitur veritatem in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua.*

Mendaces cœlesti beatitudine excluduntur.

d Psalm. 14. 1. 2. 3.

Ma-

Mendacium morbus insanabilis.

Restituenda est fama, quæ per detractionem diminuta est. Greg. l. 5. Ep. 30.

Maximum vero etiam illud in Mendacio incommodum est, quod feré est insanabilis is animi morbus. Cúm enim peccatum, quod inferendo falso crimine, aut Proximi famæ, & existimationi obtrectando, commissum sit non remittatur, nisi calumniatur ei, quem criminatus fuerit, satisfaciat injuriarum, id autem difficile fiat ab hominibus, primo, ut antea monuimus, pudore, & inanii, quadam dignitatis opinione deterritis, qui in eo peccato sit, hunc addictum esse æternis Inferorum pœnis, dubitare non possumus. Neque enim quisquam speret, se calumniarum, vel obtrectationis veniam consequi posse, nisi priús ei satisfaciat de cujus dignitate, & fama, aut publice in Judicio, aut etiam in privatis, & familiaribus congressibus, aliquid detraxerit.

Mendacia rebus humanis magnum detrimentum afferunt.

Præterea latissimé patet hoc detrimentum, & in ceteros diffunditur; (1) quia vanitate, ac Mendacio fides, ac veritas tolluntur, arctissima vincula societatis humanæ, quibus sublatis, sequitur summa vitæ confusio, ut homines nihil à Dæmonibus differre videantur.

Loquacitas fugienda. Ob nullam mentiendum est commoditatem.

Docebit porró, vitandam esse loquacitatem Parochus: cujus vitatione & reliqua peccata fugiuntur, & est magna cautio Mendacii: à quo vitio loquaces sibi haud facilé temperare possunt.

21. *Vanæ Mendaciorum excusationes diluuntur.*

Postremó iis illum errorem eripiet Parochus, qui se in vanitate orationis excusant, & Mendacium prudentium exemplo defendunt, quorum esse, ajunt, mentiri in tempore. Dicet id, quod verissimum est, *a* prudentiam carnis mortem esse: hortabitur auditores, ut in difficultatibus, & angustiis Deo confidant, neque ad artificium mentiendi confugiant. Nam illo qui utuntur perfugio, facilé declarant, se sua magis niti prudentia, quám in Dei providentia spem ponere.

a Rom. 8. 6.

Qui causam sui Mendacii conferunt in eos, à quibus sunt Mendacio decepti, hi docendi sunt, non licere hominibus se ipsos ulcisci, *b* neque malum malo compensandum esse, *c* sed potiús vincendum in bono malum; quód si etiam fas esset hanc referre gratiam, nemini tamen utile, se suo ulcisci detrimento; (2) esse autem id gravissimum detrimentum, quód Mendacio dicendo facimus. His,

b Rom. 12. 17. & 1. Pet. 3. 9.
c Rom. 12. 2.

(1) *Quia*) Ita profectó legendum, ut habet Edit. Lovan. Pat. & Ven. 1574. Perperam Edit. Ven. 1586. Lugd. & Rom. *qua*.

(2) *Esse*) Ed. Pat. *est*. Lovan. & Lugd. *esset*.

Contra eos qui humanam fragilitatem opponunt, vel consuetudinem.

Qui consuetudine peccant, gravius delinquunt, quam ceteri.

Vide Aug. l. 1. de Serm. Domin. in monte. cap. 23.

His, qui afferunt humanæ naturæ imbecilitatem, & fragilitatem, tradendum erit hoc officii præceptum, ut divinum auxilium implorent, nec infirmati humanitatis obtemperent. Qui consuetudinem opponunt, admonendi sunt, si mentiri assueverunt, ut dent operam, ut contrariam consuetudinem capiant veré loquendi: præsertim cúm, qui usu, & consuetudine peccant, graviús delinquant, quàm ceteri.

22. *Propter aliorum Mendacium non est mentiendum.*

Et quoniam non desunt, qui se tegant excusatione ceterorum hominum, quos passim mentiri, & pejerare contendunt, ac ratione illi ab ea opinione deducendi sunt, non esse imitandos malos, sed reprehendendos, & corrigendos: cúm autem ipsi mentimur, minus auctoritatis in reprehensione, & correctione alterius nostram habere orationem. Alios se ita defendentes, quód vera dicendo, sæpe incommodo sint affecti, sic refellent Sacerdotes, esse illam acusationem, non defensionem; cúm sit officium Christiani hominis, quamvis potiús facere jacturam, quám mentiri.

23. *Mendacium neque jocosum, neque utile admittendum.*

Vide D. Thom. in 2. 2. q. 100. art. 2. & 3.

Restant duo genera eorum, qui se in Mendacio excusent: alteri, qui dicant, se joci causa mentiri; alteri, se idem facere utilitatis gratia quippe qui bené nec emerent, nec venderent, nisi Mendacium adhiberent. Utrosque à suo errore Parochi avertere debebunt: ac superiores quidem illos à vitio abducent & docendo, quantum eo in genere peccandi consuetudinem augeat usus mentiendi, & illud inculcando, *a* omnis ociosi verbi reddendam esse rationem; proximos autem hos acerbiús etiam objurgabunt, quorum in excusatione gravior insit illorum ipsorum accusatio, qui præ se ferant, se minimé illis Dei verbis fidem, & auctoritatem tribuere: *b Quærite primúm Regnum Dei, & justitiam ejus, & hæc omnia adjicientur vobis.*

a Matth. 12. 36.

b Matt. 6. 33.

DE

DE IX. ET X.

PRÆCEPTO.

CAPUT X.

Non concupisces domum proximi tui, nec desiderabis uxorem ejus, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, nec omnia, quæ illius sunt.

1. *Quo pacto nonum hoc, & decimum Præceptum octo reliqua comprehendere videantur.*

IN his duobus Præceptis, quæ postremo loco tradita sunt, illud in primis sciendum est, rationem feré constitui, qua cetera Præcepta serventur. Nam, quod his verbis præscriptum est, eó spectat, ut, si quis studet superiora Legis Jussa servare, hoc maximé faciat, *Ne concupiscat*: quoniam qui non concupiscet, suis contentus, alienam non appetet, aliorum commodis gaudebit, Deo immortali gloriam tribuet, gratias eidem maximas aget, Sabbatum colet, id est, quiete perpetua fruetur, majoresque venerabitur, neminem denique neque re, neque verbis, neque ullo alio modo lædet. Nam *a* stirps, ac semen malorum omnium est prava concupiscentia, qua qui incensi sunt, præcipites feruntur in omne flagitiorum & scelerum genus. His animadversis, & Parochus in iis, quæ sequuntur, tradendis diligentior, & fideles ad audiendum erunt attentiores.

Quomodo ex concupiscentia oritur transgressio omnium Mandatorum, indicat Paulus. Rom. 7. 7. 8. 9.

Non licet videre, quod non licet concupiscere, nec concupiscere, quod non licet habere. Greg. lib. 21. Mor. c. 4.

a 1. Tim. 6. 10. Jacob. 4. 1. 7.

Semen omnium scelerum est prava concupiscentia.

2. *Quo pacto duo illa Præcepta inter se differant.*

Sed quamquam hæc duo Præcepta conjunxerimus, propterea quód, cúm non dissimile sit eorum argumentum, eandem docendi viam habent; Parochus tamen & cohortando, & monendo poterit communiter, vel separatim, ut commodius ei videbitur, ea tractare. Sin autem Decalogi interpretandi munus susceperit, demonstrabit, quæ sit horum duorum Præceptorum dissimilitudo quidve una concupiscentia ab altera differat: quam dif-

Nono Præcepto cupiditas inordinata lucri prohibetur.

Decimo autem cupiditas impuræ voluptatis vetatur.

 fe-

Aug. q. 77. in Exod. Vide item D. Thom. in 2. 2. q. 122. art. 6. ad 3. & 4.

ferentiam libro quæstionum in Exodum Divus Augustinus declarat. Nam ex iis altera solúm spectat, quid utile sit, quid fructuosum: alteri propositæ sunt libidines, & voluptates. Si quis igitur fundum, aut domum concupiscit, is lucrum potiús, & quod utile est, consectatur, quám voluptatem: si veró alienam uxorem appetit, non utilitatis, sed voluptatis cupiditate ardet.

3. *Num sexto, & septimo Præcepto satis fuerit explicatum, quod his duobus postremis comprehenditur.*

Nonum, & decimum Præceptum illustrant sextum, & septimum.

Verúm horum Præceptorum duplex fuit necessitas: Altera, ut sexti, septimique Præcepti sententia explicaretur. Nam etsi quodam naturæ lumine intellectum est, alienæ uxoris potiundæ cupiditatem prohiberi, vetito adulterio (nam si concupiscere licet, fas item esset potiri); tamen plerique ex Judæis peccato obcæcati in eam opinionem adduci non poterant, ut crederent, id à Deo prohibitum esse; imó veró lata, & cognita hac Dei lege, multi, qui se Legis esse interpretes profitebantur, in eo errore versati sunt: id, quod animadvertere licet ex illo Domini sermone apud Sanctum Matthæum: *Audistis, quia dictum est antiquis, Non mæchaberis, ego autem dico vobis*, & quæ sequuntur. Altera est horum Præceptorum necessitas, quód aliqua distincté explicatéque vetantur, quæ sexto, & septimo explicaté non prohibebantur. Nam, exempli causa, septimum Præceptum prohibuit, ne quis injusté concupiscat aliena, aut eripere conetur: hoc autem vetat, ne ullo modo quis concupiscat, etsi jure, Legeque assequi id possit, ex cujus adeptione Proximo damnum importari videat.

Legis Moysis quidam interpretes sexti Præcepti sententiam perverterunt.
Matth. 5. 27.
Nono, & decimo Præcepto quædam explicaté vetantur, quæ sexto & septimo aperté non vetabantur.
Vide aliam rationem apud D. Thom. in 1. 2. q. 100. art. 5. ad 5. & 6.

4. *Quale, quantumque sit Dei beneficium, quod nobis Legis hujus mandato est collatum.*

Quomodo concupiscentia sit infinita, declarat D. Thom. in 1. 2. q. 30. art. 4.

Sed illud in primis, antequam ad Præcepti explicationem veniamus, fideles docendi erunt, nos hac lege non solúm ad id institui, ut cupiditates nostras cohibeamus, sed etiam Dei erga nos pietatem, quæ immensa est, cognoscamus. Nam cúm superioribus Legis Præceptis non quibusdam quasi præsidiis munivisset, ne quis non ipsos, aut nostra violaret; hoc adjuncto Præcepto, illud maximé providere voluit, ne appetitionibus nostris nos ipsi læderemus: quod facilé futurum fuit, si omnia cupere, atque optare, liberum nobis, atque integrum esset. Hac igitur non concupiscendi Lege præscripta, illud à Deo provissum est, ut cupiditatum aculei, quibus ad perniciosa quæque incitari solemus, hujus Legis vi quoadmodo excussi, nos minús urgeant; majusque propterea temporis spatium nos, molesta illa cupiditatum so-

solicitudine liberati, ad ea præstanda pietatis, & religionis officia habeamus, quæ ipsi Deo multa, maximaque debemus.

5. *Quod discrimen hæc duo Præcepta inter Leges divinas, & humanas esse insinuent.*

Lex Dei est spiritualis. Leges humanæ internos animi motus non reprimunt.

Neque id solúm hæc Lex nos docet, verúm etiam illud ostendit, Legem Dei ejusmodi esse, quæ non externis solúm munerum functionibus, sed etiam intimo animi sensu servanda sit. Hocque inter divinas, & humanas Leges interest, quód hæ rebus tantúm externis contentæ sunt; illæ veró, *a* quoniam animum Deus intuetur, ipsius animi puram, sinceramque castitatem atque integritatem requirunt. Est igitur divina Lex, quasi speculum quoddam, in quo naturæ vitia intuemur. Quamobrem dicit Apostolus: *b Concupiscentiam nesciebam, nisi Lex diceret, Non concupisces.* Cúm enim concupiscentia, id est peccati fomes, qui ex peccato originem habuit, perpetuó nobis infixus inhæreat, ex hoc agnoscimus in peccato nos nasci: quapropter supplices ad eum confugimus, qui solus potest peccati sordes eluere.

a 1. Reg. 16. 17. Psalm. 7. 10. Jerem. 11. & 17. 10. 12.

Lex divina speculum est tum honestarum, tum vitiosarum actionum.

b Rom. 7. 7.

6. *Quæ Concupiscentia hic non probibeatur, quidve sit Concupiscentia.*

Habent autem hæc singula Præcepta illud cum ceteris commune, ut partim aliquid vetent, partim jubeant. Quod ad prohibendi vim attinet, ne quis forté arbitretur, Concupiscentiam illam, quæ vitio caret, aliquo modo vitium esse, *c* ut concupiscere spiritum adversus carnem, vel *d* expetere justificationes Dei in omni tempore, id quod David summopere cupiebat, Parochus doceat, quæ Concupiscentia illa sit, quam hujus Legis præscripto fugere oporteat. Quare sciendum est, Concupiscentiam esse commotionem quandam, ac vim animi, qua impulsi homines, quas non habent, res jucundas appetunt. Et quemadmodum reliqui animi nostri motus non perpetuó mali sunt, ita hæc concupiscendi vis non semper in vitio est ponenda. Neque enim propterea malum est, si cibum, aut si potum appetimus, aut, cúm frigemus, si calescere, aut contrá, cúm calemus, si frigescere cupimus. Et quidem recta hæc concupiscendi vis, Deo auctore, nobis à natura insita est: sed primorum Parentum nostrorum peccato factum est, ut illa naturæ fines transiliens usque adeo depravata sit, ut ad ea concupiscenda sæpe incitetur, quæ spiritui, ac rationi repugnant.

c Gal. 5. 17.
d Psalm. 108. 20.

Quid sit concupiscentia, ex Aris. l. 1. Rhet. c. 21. & D. Th. in 1. 2. q. 30. art. 1.

7. *Quis præcipuè utilitates concupiscentia rectæ rationi conformis homini præstet.*

Quin etiam hæc vis, si moderata est, suisque finibus continetur, sæpe etiam non mediocres utilitates præbet. Nam illud primum efficit, ut assiduis precibus Deum oremus, supplicesque ab eo petamus, quæ maximè cupimus. Oratio enim cupiditatis nostræ interpres est. Quòd si recta hæc concupiscendi vis abesset, non tam multæ preces essent in Ecclesia Dei.

Prima utilitas.

Efficit præterea, ut cariora sint nobis Dei munera. Quò enim vehementiori alicujus rei cupiditate flagramus, eò carior illa nobis res est, atque jucundior, cum eam adepti sumus.

Secunda.

Tum verò delectatio ipsa, quam ex re concupita sentimus, facit, ut majori pietate gratias Deo agamus. Itaque, si concupiscere aliquando licet, fateamur necesse est, non omnem concupiscendi vim prohibitam esse.

Tertia.

8. *Quomodo Apostolus Concupiscentiam peccatum vocet.*

Et quamdam Divus Paulus *a* Concupiscentiam peccatum esse dixit, id in eam tamen sententiam accipiendum est, in quam *b* Moyses locutus est, cujus ille testimonium affert, id quod ipsius Apostoli oratio declarat. Nam illam carnis Concupiscentiam vocat in Epistola ad Galatas: *c Spiritu*, inquit, *ambulate*, *& desideria carnis non perficietis.*

a Rom. 7. 17.
b Exod. 20. 16. Trid. Syn. sess. 5. sub finem Decret. de Peccato originali.
c Galat. 5. 16.

9. *Quæ Concupiscentia hic omnino non prohibeatur, nec peccati rationem habeat.*

Naturalis igitur illa Cupiditatis vis, & moderata, quæ fines suos non egreditur, non vetatur, multòque minùs spiritualis illa rectæ mentis Cupiditas, qua ad eorum appetitionem incitamur, quæ carni repugnant. Ad hanc ipsam enim Sacræ Litteræ nos adhortantur: *d Concupiscite sermones meos*, & *e Transite ad me omnes*, *qui concupiscitis me.*

d Sap. 6. 12.
e Eccl. 24. 26.

10. *Quæ sit Concupiscentia hic interdicta.*

Itaque hoc interdicto non ipsa concupiscendi vis, qua tum ad bonum, tum ad malum uti licet, sed usus prævæ cupiditatis, quæ carnis Concupiscentia, & peccati fomes vocatur, ac, si animi assensionem adjunctam habeat, semper in vitiis numeranda est, omnino prohibetur. Ergo ea tantùm concupiscendi libido vetita est, quam carnis Concupiscentiam vocat *f* Apostolus; illi scilicet concupiscendi motus, qui nullum rationis modum habent, neque finibus à Deo constitutis continentur.

f Gal. 5. 16. 19. 1. Pet. 2. 11. 1. Joann. 2. 16.

11. *Quibus ex causis agnoscatur, Concupiscentiam esse peccatum.*

Hæc Cupiditas damnata est, vel quia malum appetit, veluti adulteria, ebrietates, homicidia, & alia ejusmodi nefaria scelera: de quibus ita Apostolus, *a Non simus*, inquit, *concupiscentes malorum, quemadmodum & illi concupierunt.*

Concupiscentia est mala, primò ob ea, quæ appetuntur.
a 1. Cor. 10. 6.

Vel quia, etsi res naturæ suæ malæ non sunt, causa tamen aliunde extat, quare illas concupiscere nefas sit. Quo in genere sunt ea, quæ ne possideamus, Deus, aut Ecclesia prohibet. Non enim ea nobis appetere licet, quæ possidere omnino nefas sit; qualia olim in veteri Lege fuerunt aurum, & argentum, ex quibus Idola conflata erant, quæ *b* Dominus in Deuteronomio vetuit, ne quis concupisceret. Ob eam præterea causam hæc Cupiditas vitiosa prohibetur, quoniam quæ appetuntur, aliena sunt, ut domus, servus, ancilla, ager, uxor, bos, asinus, & alia multa, quæ cum aliena sint, ea concupiscere vetat divina Lex; rerumque ejusmodi Cupiditas nefaria est, & in peccatis gravissimis numeratur, cúm illis concupiscendis animi præbetur assensus.

Secundo quia est: rerum prohibitarum.
b Deut. 7. 27.
2. Mach. 12. 41.
Tertio quia est rerum alienarum.

12. *Concupiscentiæ peccatum ubi maximè consistat.*

Nam tum peccatum natura existit, cúm post malarum Cupiditatum impulsum animus rebus pravis delectatur, atque his vel assentitur, vel non repugnat. Id quod D. Jacobus, cúm peccati originem, & progressionem ostendit, illis verbis docet: *c Unusquisque tentatur à Concupiscentia sua abstractus, & illectus: deinde Concupiscentia, cúm conceperit, parit peccatum, peccatum veró, cúm consumatum fuerit, generat mortem.*

Quomodo consensus in peccatum sit peccatum mortale, vide D. Thom. in 1. 2. q. 74. art. 7. 8. & D. Aug. lib. 12. de Trin. c. 12.
c Jacob. 1. 14. 15.

13. *Quæ sit duorum extremorum Præceptorum sententia.*

Cúm igitur Lege ita caveatur, *non concupisces*, hæc verba ad eum sensum referuntur, ut nostras Cupiditates à rebus alienis cohibeamus. Alienarum enim rerum Cupiditatis sitis immensa est, atque infinita, neque unquam satiatur, ut scriptum est, *d Avarus non implebitur peccunia:* de quo ita est apud Isaiam: *e Væ, qui conjungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis.* Sed ex singularum vocum explicatione faciliús intelligetur hujus peccati fœditas, & magnitudo.

Greg. Hom. 16. in Ev. & lib. 4. Moral. c. 27.
d Eccl. 5. 9.
e Isai. 5. 8.

14. *Quid domus vocabulo in hujus Præcepti formula intelligendum sit.*

Quare Parochus docebit, *Domus* vocabulo non locum modó, quem incolimus, sed universam hereditatem significari, ut ex divinorum Scriptorum usu, consuetudineque cognoscitur. In Exodo scriptum est, *f* Obstetricibus à Domi-

Noni, & decimi Præcepti singula verba declarantur.
f Exod. 1. 21.

Quod uni Danieli præcipitur, hoc idem unicuique nostrum dicitur: Sta in gradu tuo.
Dan 10.

mino domus esse ædificatas; sententia eó spectat, ut illarum facultates ab eo auctas esse, atque amplificatas interpretemur. Ex hac igitur interpretatione animadvertimus hæc Præcepti Lege vetitum nobis esse, ne divitias avidé expetamus, neque alienis opibus, potentiæ, nobilitati invideamus, sed statu nostro, qualis qualis ille sit, sive humilis, sive excelsus, contenti simus. Alienæ deinde gloriæ appetitionem vetitam esse, intelligere debemus; nam hoc item ad Domum pertinet.

15. *Quid Bovis, & Asini vocibus contineatur.*

Quod veró sequitur, *Non Bovem*, *non Asinum*, id ostendit, non solúm quæ magna sunt, ut Domus, nobilitas, & gloria, ea, cúm aliena sint, concupiscere nobis non licere, sed etiam parva, qualiacumque illa sint, sive animata, sive inanimata.

16. *De quibus Servis in hoc Præcepto sit sermo.*

Servi aliorum per Cupiditatem non sollicitandi.

Sequitur deinceps, (1) *Neque Servum*, quod intelligendum es tam de captivis, quám de reliquo genere Servorum: quos, ut cetera alterius bona, concupiscere non debemus. Liberos veró homines, qui voluntate serviunt, vel mercede conducti, vel amore, observantiaque impulsi, nullo modo, neque verbis, neque spe, neque pollicitationibus, neque præmiis quis corrumpere, aut sollicitare debet, ut eos deserant, quibus se ipsi sponte addixerunt: imó veró, si ante id tempus, quo se in illorum famulatu fore promiserant, ab illis recesserint hujus Præcepti auctoritate admonendi sunt, ut ad eos ipsos omnino revertantur.

17. *Cur etiam in hoc Præcepto mentio proximi fiat.*

Quod autem in Præcepto mentio fit Proximi, id eó pertinet, ut hominum vitium demonstretur, qui vicinos agros, aut proximas domos, aut aliam rem ejusmodi, quæ secum continens sit, appetere solent. Vicinitas enim, quæ in parte amicitiæ ponitur, ab amore ad odium, cupiditatis vitio, traducitur.

18. *Non prævaricantur istam Legem, qui res venales Proximi justo pretio emere cupiunt.*

Hoc veró Præceptum ii minimé violant, qui res, quas Proximi venales habent, emere de illis cupiunt, aut justo pretio emunt. Ii enim non modó Proximum non lædunt, sed valde adjuvant; cúm ei pecunia majori commodo, usuique futura sit, quám res illæ, quas ipse venditat.

19.

---

(1) *Neque servum*) Edit. Patav. *Non servum*, *non Ancillam*.

19. *Quomodo decimum Præceptum de non concupiscenda uxore Proximi intelligendum sit.*

Explicatur decimum Præceptum de non concupiscenda uxore proximi.

Libellus repud. tempore Moysis permissus

Hanc de re aliena non concupiscenda Legem altera sequitur, quæ prohibet, ne alienam concupiscamus uxorem. Qua Lege concupiscendi libido non ea quidem tantúm prohibita censetur, qua adulter alterius uxorem appetit, sed etiam, qua affectus aliquis alterius uxorem in Matrimonium ducere concupiscit. Eo enim tempore *a* cúm repudii permittebatur libellus, illud facilé evenire poterat, ut quæ ab uno repudiata esset, eam alter uxorem acciperet. At hoc Dominus vetuit, ne aut mariti ad uxores relinquendas sollicitarentur, aut uxores maritis difficiles se, ac morosas ita præberent, ut eam ob causam quædam quasi necessitas viris imponeretur illas repudiandi. Nunc veró gravius est peccatum, cúm mulierem, etiam si à viro repudiata sit, alteri in Matrimonium ducere non liceat, nisi marito mortuo. Itaque qui alterius uxorem concupiscet, facilé ex una in aliam incidet cupiditatem: aut enim illius virum mori, aut adulterium admittere cupiet.

a Deut. 24. 1. 2.

Uxorem etiam repudiatam ab alio ducere non licet.

Matth. 5. & 19. 7. Marc. 10. 17. Luc. 16. 18. Rom. 7. 3. 1. Cor. 7. 10. 11. Conc. Milev. c. 17. Conc. Trid. sess. 24. can. 7. de Doctrina Matrim.

Atque hoc idem de iis mulieribus dicitur, quæ alteri desponsatæ sunt. Neque enim has item concupiscere licet; cúm ii, qui hæc pacta rescindere student, violent sanctissimum fidei fœdus.

Fœminam alteri desponsatam concupiscere non licet.

Et quemadmodum, quæ alteri nupta est, eam concupiscere omnino nefas est: sic quæ ad Dei cultum, religionemque est consecrata, nullo pacto licet illam uxorem appetere.

20. *In hanc Legem non peccat, qui mulierem, quam putat maritum amisisse, sollicitat ad Matrimonium.*

Si veró quis mulierem, quæ nupta est, cúm eam innuptam esse opinetur, uxorem sibi dari concupiscit, neque, si in Matrimonium alii collocatam intelligeret, eam nuptam sibi dari cuperet, (id quod *b* Pharaoni, & *c* Abimelech contigisse legimus, qui Saram in Matrimonium habere concupierunt, cúm eam minimé nuptam, Abrahæque sororem, non uxorem arbitrarentur) ille certé, qui eo animo est, ejusmodi Præcepti Legem violare non videtur.

b Gen. 12. 15.
c Gen. 20. 2. 3.

21. *Quæ præter ea, quæ probibentur hoc Præcepto, facienda imperentur.*

Remedia adversu noxias Concupiscentias.

Sed, ut Parochus remedia patefaciat, quæ ad tollendum hoc Cupiditatis vitium accommodata sunt, explicare alteram Præcepti rationem debet, quæ in eo consistit, ut, *d* si divitiæ affluant, cor non apponamus, *e* easque pietatis, & divinarum rerum studio abjicere para-

d Psalm. 61. 11.
e Matth. 19. 21.

rati simus, & in sublevandas pauperum miserias libenter pecuniam erogemus; si desint facultates, egestatem æquo, & hilari animo feramus. Et quidem si rebus nostris dandis liberalitate utemur, rerum alienarum cupiditates restinguemus. De Paupertatis autem laudibus, divitiarumque despicientia *a* in Sacris Litteris, & apud Sanctos Patres facilé erit Parocho multa colligere, & fideli populo tradere. Hac item Lege præcipitur, ut ardenti studio, summaque cupiditate optemus, id potissimúm effici, non quod nos concupiscimus, sed quod Deus vult, quemadmodum Dominici oratione exponitur. Voluntas autem Dei in eo maximé est, ut nos singulari quodam modo sancti efficiamur, animumque nostrum sincerum, atque ab omni labe purum, integrumque conservemus, & exerceamus nos in iis mentis, ac spiritus officiis, quæ corporis repugnant sensibus; horumque edomitis appetitionibus, ratione, ac spiritu duce, rectum vitæ cursum teneamus; quive præterea sensus materiam cupiditatibus nostris, libidinique præbent, eorum vim maxime reprimamus.

a Matth. c. 5. Marc. 4. 18. Luc. 6. 16. 19. 20. 21. 22. & 18. 22. 23. 24. Actor. 4. 34. 35. & 5. 1. 2. 3. Vide de laudibus Paupertatis voluntariæ. Hieron. ep. 1. ad Heliod. Greg. Hom. 18. in Ezech. Ambr. lib. 5. Com. in Luc. c. 6. Et lib. 3. epist. 10. Greg. Naz. or. 16. de Pauperum amore. Leo Mag. in serm. omnium Sanctorum.

22. *Quæ sint potissimúm Christianis meditanda, ut vim concupiscentiæ refrænent.*

Math. 6. 10. Rom. 12. 2. 1 Thes. 4. 3.

Sed ad hunc cupiditatum ardorem restinguendum plurimum etiam hoc potest, si, quæ incommoda ex illis accidunt, ea nobis ob oculos proponamus. Primum veró illud incommodum est, quod, quoniam ejusmodi cupiditatibus paremus, in anima nostra regnat summa peccati vis ac potestas. Quamobrem monuit Apostolus *b Non regnet peccatum in vestro mortali corpore ut obediatis concupiscentiis ejus.* Nam quemadmodum, si cupiditatibus resistimus, peccati vires concident; ita, si iisdem succumbimus, *c* Dominum à regno suo expellimus, & in ejus locum peccatum introducimus.

Primum est peccati in anima nostra regnum.

b Rom. 6. 12.

c 1. Cor. 5. 15. 16.

Alterum præterea incommodum est, quód ab hac concupiscendi vi, veluti fonte quodam, omnia peccata manant; ut *d* Divus Jacobus docet. Divus item Joannes, *e Omne*, inquit, *quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ.*

Secundum est, quód omnia mala á cupiditate manant.

d Jac. 1. 14. 15.

e 1. Joann. 2. 16.

Tertium incommodum in eo est, quoniam rectum animi judicium his cupiditatibus obscuratur. Homines enim iis cupiditatum tenebris obcæcati, honesta, & præclara putant omnia, quæcumque ipsi concupiscunt.

Tertium est quód per eam judicium obscuratur.

Opprimitur præterea concupiscendi vi verbum Dei, quod in animis nostris à magno illo Agricola Deo insitum est. Sic enim apud Divum Marcum scriptum est: *f Alii sunt, qui in spinis seminantur: hi sunt, qui verbum audiunt, & ærumnæ sæculi, & deceptio divitiarum, & cir-*

Quartum est, quód verbum Dei per eam opprimitur.

f Marc. 4. 18.

ea reliqua concupiscentiæ introeuntes suffocant verbum, & sine fructu efficitur.

23. *Qui cupiditatum laqueis maximè implicentur.*

Lusibus dediti, & mercatores alienis rebus inhiant.

Jam veró, qui præ ceteris hoc cupiditatis vitio laborant, quosque propterea Parochus ad colendum hoc Præceptum diligentius cohortari debet, illi sunt, qui lusionibus non honestis delectantur, aut qui ludis immoderaté abutuntur: mercatoresque item, qui rerum penuriam annonæque charitatem expetunt, atque id ægré ferunt, ut alii præter ipsos sint, qui vendant, aut emant, quo cariús vendere, aut viliús emere ipsi possint, qua in re item peccant, qui alios egere cupiunt, ut aut vendendo, aut emendo ipsi lucrentur.

Milites, Medici, & Causidici in hoc peccant.

Peccant etiam Milites, qui bellum expetunt, ut furari ipsis liceat: Medici item, qui morbos desiderant; Jurisconsulti, qui causarum, litiumque vim, ac copiam concupiscunt: tum Artifices, qui quæstus avidi, omnium, quæ ad victum, cultumque pertinent, penuriam exoptant, ut inde plurimum lucri faciant. In hoc præterea genere graviter ii peccant, qui alienæ laudis gloriæque avidi, atque appetentes sunt, non sine aliqua famæ alterius obtrectatione, idque præsertim, si, qui illam appetunt, ignavi, nulliusque pretii homines sunt. Fama enim, & gloria virtutis, atque industriæ, non ignaviæ, aut inertiæ præmium est.

CATECHISMI AD PAROCHOS

PARS QUARTA

DE ORATIONE, EJUSQUE in primis necessitate.

CAPUT I.

1. [illegible]

[illegible] Praecepta [illegible] Parochi [illegible] [illegible] [illegible] Christus Do- [illegible] Pastorum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Pastores [illegible] sit Oratio neces- saria, cujus Praeceptum non solum consilii causa traditum

2. [illegible]

[illegible] quam sit Oratio neces- saria, cujus Praeceptum non solum consilii causa traditum

est,

sed, sed etiam necessarii jussi vim habet: quod à Christo Domino declaratum est illis verbis: *a Oportet semper orare.* Hanc orandi necessitatem ipsa etiam illo Dominicæ Precationis quasi proœmio ostendit Ecclesia: *Præceptis salutaribus moniti, & divina institutione formati audemus dicere.* Itaque, cúm esset necessaria Præcatio Christianis hominibus, & illud à Discipulis ipse rogatus esset, *b Domine doce nos orare*, præscripsit eis orandi formam Dei Filius, & spem attulit impetrationis eorum, quæ postularent: & ipse documentum fuit Precationis, qua non solúm utebatur assidué, sed *c* etiam in ea pernoctabat; cujus deinde officiis, qui se ad Jesu Christi fidem contulissent, Apostoli Præcepta tradere non destiterunt. Nam *d* Sancti & Petrus, & Joannes de ea re diligentissimé pios admonent: & ejus rationis memor *e* Apostolus pluribus locis Christianos hortatur ad salutarem orandi necessitatem.

a Lucæ 18. 1.
Orare ex Præcepto Domini tenemur.
Ecc. 18. 22.
1. Thess. 5. 17.
Ephes. 6. 18.
Coloss. 4. 2.
Præfatio Orationis Dominicæ in Missa.
b Lucæ 11. 1.
Christi exemplo orandum, & Apostolorum præscripto.
c Lucæ 6. 12.
d 1. Pet. 3. 4. 7.
1. Mach. 3. & 5.
e Rom. 12. 13.
Philipp. 4. 6.
1. Tim. 2. 5. & 5. 5.
Heb. 4. 16.

3. *Qua potissimum ratione homines adduci possint in cognitionem necessarii hujus officii.*

Præterea tam multis indigemus bonis, & commodis, ad animum, corpusque tuendum necessariis, ut ad Precationem confugere oporteat, tamquam ad unam omnium optimam & indigentiæ nostræ interpretem, & conciliatricem eorum, quibus egemus. Nam, *f* cúm nihil cuiquam debeat Deus, reliquum profectó est, ut, quæ nobis opus sunt, ab eo Precibus expetamus; quas Preces, tanquam instrumentum necessarium nobis dedit ad id, quod optaremus, consequendum.

f Rom. 11. 35.
Oratione necessaria consequimur.

4. *Non alia via omni indigentiæ nostræ satisfacere licet, quàm per Orationem.*

Præsertim cúm quædam esse constet, quæ nisi ejus adjumento non licet impetrare. Habent enim sacræ Preces præstantem illam virtutem, qua maximé Dæmones ejiciuntur. *g* Est enim quoddam Dæmoniorum genus, quod non ejicitur, nisi jejunio, & oratione. Quare magnam sibi adimunt facultatem singularium donorum, qui hanc consuetudinem, exercitationemque non adhibent pié, ac diligenter orandi. Petitione enim non solúm honesta, sed etiam *h* assidua opus est ad impetrandum, quod concupiscas. Nam, ut inquit Sanctus Hieronymus, scriptum est: *Omni petenti datur. Ergo si tibi non datur, ob id non datur, quia non petis. i Petite ergo, & accipietis.*

Oratione Dæmones fugamus.
g Matth. 17. 20.
Donorum singularium facultatem sibi adimunt, qui Orationi non vacant.
h Jacob. 5. 16
i Matth. 7. 7. & 21. 22.
Marc. 11. 24.
Lucæ 11. 9.
Joann. 14. 13. & 16. 23. 24.

De Utilitate Orationis.

CAPUT II.

1. *Quis sit primus fructus, quem parit illa orandi necessitas.*

Has Orationis utilitates persequitur Isidor. lib. de Summo bono c. 7.
Primus fructus.
Per Orationem Deum primo honoramus.

HABET autem hæc necessitas jucundissimam utilitatem, quæ fructus ex se edit uberrimos: quorum copiam sument Pastores à Sacris Scriptoribus, cúm opus erit illos impertiri fideli populo. Nos ex ea copia aliquot elegimus, quos huic tempori accommodatos duximus. Primus autem fructus, quem inde capimus, est is, quód orantes Deo honorem habemus: siquidem est quoddam Religionis argumentum Oratio, quæ in divinis litteris thymiamati comparatur. *a Dirigatur* enim, inquit Propheta, *Oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo.* Quare nos hac ratione Deo subjectos esse profitemur, quem bonorum omnium auctorem agnoscimus, & prædicamus, in quem solúm spectamus, quod unum incolumitatis, salutisque præsidium, atque perfugium habemus. Hujus fructus illis etiam verbis admonemur: *b Invoca me in die tribulationis, eruam te & honorificabis me.*

a Psalm. 140. 2.
b Psalm. 49. 15.

2. *Quæ sit altera utilitas, quam orando consequimur.*

Secunda utilitas.
Aug. serm. 226. de Temp.
Oratione amplissima dona consequimur.

Sequitur fructus amplissimus, & jucundissimus Orationis, cum à Deo preces audiuntur. Est enim, ex Sancti Augustini sententia, Cœli clavis oratio: nam *ascendit,* inquit, *Precatio, & descendit Dei miseratio. Licet alta sit terra, altum cœlum, audit tamen Deus hominis linguam.* Cujus orandi muneris tanta vis est, tanta utilitas, ut ea re cœlestium donorum amplitudinem consequamur. Nam & impetramus nobis, ut ducem, & adjutorem adhibeat Spiritum Sanctum, & Fidei assequimur conservationem, & incolumitatem, & vitationem pœnarum, & divinum patrocinium in tentationibus, & ex Diabolo victoriam. Omnino inest in Precatione singularis gaudii cumulus, quamobrem sic loquebatur Dominus: *c Petite, & accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum.*

Pacem secundum Deum parit Oratio.
c Joann. 16. 24.

3. *Semper pias preces exaudit Divina Majestas.*

Nec veró, quin huic Petitioni præsto sit, & occurrat Dei benignitas, ullus relictus est dubitandi locus. Quod multa comprobant Divinæ Scripturæ testimonia, quæ quia sunt in promptu, illa solúm modó apud Isaiam exempli

pli causa attingemus. *a Tunc*, inquit, *invocabis*, *& Dominus exaudiet, clamabis, & dicet, Ecce adsum*: & rursus, *b Eritque, antequam clament, ego exaudiam: adbuc illis loquentibus, ego audiam.* Exempla autem eorum, qui Deum exoraverunt, quia propemodum sunt, & infinita, & posita ante oculos, omittimus.

a Isai. 58. 9.

b Isai. 65. 24. Item Psalm. 90. 144. & 13. Prov. 15. 29. Eccl. 3. & 28.

4. *Qui fiat, ut quæ petimus, interdum non impetremus.*

At interdum fit, ut, quæ petimus à Deo, non impetremus. Ita est; sed tum maximé prospicit utilitati nostræ Deus, vel quód alia nobis majora, & ampliora bona impertitur, vel quód nec necessarium nobis est, nec utile, quod petimus; imó veró fortasse supervacaneum id futurum sit, si dederit, atque pestiferum. *Quædam enim*, inquit Sanctus Augustinus, *negat propitius Deus, quæ concedit iratus.* Nonnumquam etiam fit, ut adeo remissé, ac negligenter oremus, ut ne ipsi quidem, quod dicimus, attendamus. Cúm autem sit Oratio mentis ascensus ad Deum, si in orando animus, qui ad Deum referri debet, peregrinatur, nulloque studio, nulla adhibita pietate, temeré Precationis verba funduntur; quomodo inanem hujus Orationis sonitum Christianam Precationem esse, dicemus? Quare minimé mirum est, si Deus nostræ non obsequitur voluntati; cúm vel ipsi nolle id nos, quod petimus, pené probemus nostra negligentia, & ignoratione Precationis, vel postulemus ea, quæ nobis sunt obfutura.

S. Aug. serm. 33. de Verbis Domini, & tract. 73. in Joann.

Quid sit Oratio. Dam. lib. 3. de Fide Orthod. c. 24. Aug. lib. 2. de Serm. Domini in monte, c. 7. Et serm. 230. de Temp.

5. *Digné postulantes plus impetrant, quám postulent.*

Contra veró scienter, ac diligenter petentibus multó plus tribuitur, quám à Deo postulaverint. Quod & *c* Apostolus testatur in epistola ad Ephesios, & *d* illa Prodigi filii similitudine declaratur, qui præclaré secum actum esse existimaturus fuit, si in loco mercenarii famuli habuisset eum pater. Etsi recté cogitantibus, non solum postulantibus nobis, cumulat gratiam suam Deus, non modo munerum copia, sed etiam celeritate tribuendi. Quod ostendunt Divinæ Litteræ, cúm illa utuntur loquendi formula: *e Desiderium pauperum exaudivit Dominus.* Intimis enim, & tacitis egentium studiis, ne expectata quidem eorum voce, Deus occurrit.

Seduló orantibus Deus feré majora præstat, quám petant.

c Ephes. 13.

d Lucæ 15.

Deus cogitationes non expectata voce sæpe exaudit

e Psalm. 17. idem fere habes. Psalm. 70. Prov. 10.

6. *Quis sit tertius Orationis fructus.*

Accedit eó etiam ille fructus, quód orando animi virtutes, & exercemus, & augemus, maximé veró Fidem. Ut enim rite illi non orant, qui Fidem Deo non habent: *f Quomodo ergo*, inquit, *invocabunt, in quem non crediderunt?* sic Fideles, quó studiosiús orant, eo majorem, ac certiorem Fidem habent Divinæ curæ, & providentiæ, quæ potissimum id requirit à nobis, ut ad se de iis, quæ nobis opus

Tertius Orationis fructus. Ex Fide debet procedere Oratio.

f Rom. 10. 14. vide item Matth. 4. 21. Marc. 11. 22. Jacob. 5. 14.

opus sunt, referentes, omnia postulemus.

7. *Cur Deus, cùm sciat, quibus indigeamus, Oratione nostra velit sollicitari.*

Posset verò Deus non petentibus, ne cogitantibus quidem, abunde nobis omnia dilargiri; quomodo & animantibus rationis expertibus cuncta suppeditat ad usus vitæ necessarios. Sed beneficentissimus Parens vult à filiis invocari: vult nos, quotidie ritè petendo, petere fidentius: vult impetratis iis, quæ postulamus, in dies magis testificari, ac predicare suam in nos ipsos benignitatem.

8. *Quomodo nostra in Deum charitas per Orationem exerceatur.*

Amplificatur etiam charitas. Nam illum auctorem agnoscentes omnium bonorum, utilitatumque nostrarum, quanta eum possumus maxima charitate amplectimur: & ut amantes colloquio, & congressu magis ad amorem incenduntur; sic pii homines, quò sæpius Deo facientes Preces, & ejus implorantes benignitatem, quasi cum ipso colloquuntur, eo majori in singulas Precationes affecti lætitia ad eum amandum, & colendum incitantur ardentiùs.

9. *Precationis assiduitate tum digni Divina Gratia evadimus, tum humilitatem, & arma contra Diabolum comparamus.*

Aug. ep. 128. c. 8.

Præterea nos hac uti vult exercitatione Precationis, ut flagrantes petendi studio, quod optamus, tantum ea assiduitate, & cupiditate proficiamus, ut digni simus, in quos illa conferantur beneficia, quæ antea jejunus, & angustus animus noster capere non poterat. Vult præterea nos id, quod est, intelligere, ac præ nobis ferre, si gratiæ cælestis auxilio deseramur, nostra opera nihil consequi posse, proptereaque toto animo ad orandum incumbere. Valent autem maximè hæc tanquam Orationis arma contra naturæ nostræ hostes acerrimos. Ait enim Sanctus Hilarius: *Adversus Diabolum, armaque ejus Orationum nostrarum sonitu certandum est.*

Hilar. in Psalm. 63.

10. *Quæ sit quarta utilitas ex Oratïone in homines profluens.*

Quartus Orationis fructus.

Præclarum præterea illum Orationis fructum assequimur, quòd, cùm proclives simus ad malum, & ad libidinis varios appetitus vitio infirmitatis ingentiæ, (1) patitur se nostris cogitationibus concipi, ut, dum illum oramus, & mereri ejus contendimus munera, accipiamus innocentiæ voluntatem, & ab omni labe, delictorum omnium amputatione, purgemur.

11.

(1) *Partitur se nostris, &c.*) Edit. Pat. & Lovan. *patitur Deus se nostris, &c.* quod multò clariùs.

11. *Quis sit postremus Orationis fructus.*

Postremò, ex Sancti Hieronymi sententia, iræ Divinæ resistit Oratio. Itaque sic ad Moysen loquutus est Deus, *a Dimitte me*: cùm quidem pœnas eum ab illo populo petere volentem Precibus impediret. Nihil enim est, quod æque Deum leniat iratum, aut etiam paratum ad plagas sceleratis inferendas æquè retardet, & revocet à furore, ac Preces piorum hominum.

Quintus Orationis fructus. Hier. in c. 7. Jerem. super illud, Non obsistas mihi
a Exod. 34.

De Partibus, & Gradibus Orationis.

CAPUT III.

1. *Quibus partibus constet Christiana Oratio.*

EXposita necessitate, & utilitate Christianæ Precationis, scire præterea oportet fidelem populum, quot & quibus partibus ea constet Oratio. Id enim ad hujus officii perfectionem pertinere, testatur Apostolus, qui in Epistola ad Timotheum cohortans ad piè, sanctèque orandum, Orationis partes diligenter enumerat: *b Obsecro*, inquit, *primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus.* Quod verò subtilis quædam est harum differentia partium, si ejus explicationem auditoribus Parochi conducere existimabunt, consulent Sanctos Scriptores, præcipuè Sanctum Hilarium, & Augustinum.

Quid sit Obsecratio, &c. Amb. lib. 6. de Sacram. c. 5.
b 1. Tim. 2. 1. 2.
Hilar. in Psalm. 140. super illud, Dirigatur Oratio mea.

2. *De postulatione, & gratiarum actione.*

Sed, quoniam duæ sunt præcipuè partes Orationis, postulatio, & gratiarum actio, à quibus, tanquam à capite, manant reliquæ, minimè eas prætermittendas duximus. Nam ad Deum accedimus, ut cultum ei, ac venerationem adhibentes, vel ab eo aliquid impetremus, vel ipsi de beneficiis, quibus assiduè ab ejus benignitate ornamur, & augemur, gratias agamus. Utramque hanc maximè necessariam partem Orationis Deus ipse pronunciavit ore Davidis, illis verbis: *Invoca me in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me.* Quantum autem egeamus Divinæ liberalitatis, & bonitatis quis ignorat? modò summam hominum egestatem, & miseriam intueatur.

De duabus his præcipuis Orationis formis vide Basil. lib. Const. Monast. c. 2.
c Psalm. 42. 15.

3. *Dei in omnes homines Benignitas, & Liberalitas prædicatur.*

Quàm liberalis sit in genus humanum Deus.

Quám veró sit propensa Dei voluntas in genus humanum, quám effusa in nos Benignitas, omnes intelligunt, qui sensu oculorum, & mente præditi sint. Nam quocunque oculos conjicimus, quocunqué nos cogitatione convertimus, nobis admirabilis lux Divinæ Beneficentiæ, ac Benignitatis oboritur. Quid enim *a* habent homines, quod à Dei largitate perfectum non sit? & si omnia sunt ejus dona, ac munera Bonitatis, quid est, quód non omnes pro viribus beneficentissimum Deum laudibus celebrent, & gratiarum actione prosequantur? Sed utriusque officii, & petendi aliquid à Deo, & ei gratias agendi, multi sunt gradus; quorum alius alio est altior, atque perfectior. Ut igitur Fidelis populus non solúm oret, sed etiam optimé (1) fungatur illo munere Orationis, proponent ei Pastores summam, perfectamque orandi rationem, & ad eam, quám diligentissimé poterunt, hortabuntur.

a 1. Cor. 4. 7.

Alius orandi modus alio est perfectior.

4. *Quinam sit optimus orandi modus; summusque Precationis gradus.*

Quidnam orantes ad præcipuam contemplationis arcem evehat. Vide Bern. serm. 4. de Quadrag. & in serm. de quatuor modis orandi, & Basil. ubi supra.

Sed quinam est optimus orandi modus, & summus Precationis gradus? nemper is, quo pii, & justi homines utuntur, qui freti veræ Fidei stabili fundamento; quibusdam optimæ mentis, Orationisque gradibus in illum locum perveniunt, ex quo infinitam Dei potentiam, immensam Benignitatem, ac Sapientiam contemplari possunt: ubi etiam in spem certissimam veniunt, se & quicquid petierint in præsentia, & illam inexplicabilium bonorum vim consecuturos esse, quæ pollicitus est Deus largiturum se is, qui divinum auxilium pié, & ex animo implorarint. His, quasi duabus aliis, elata in cœlum anima, ardenti studio pervenit ad Deum, quem omni gratiarum, & laudum honore prosequitur, quód summis ab eo beneficiis affecta sit: tum veró singulari adhibita pietate, ac veneratione, quasi filius unicus carissimo Parenti, quid sibi sit opus, non dubitanter exponit. Quem precandi modum *Effundendi* voce exprimunt Divinæ Litteræ; inquit enim Propheta: *b Effundo in conspectu ejus Orationem meam, & tribulationem meam ante ipsum pronuncio.* Quæ vox eam vim habet, ut nihil reticeat, nihil occultet, sed effundat omnia is, qui ad orandum venit, fidenter confugiens in sinum amantissimi Parentis Dei. Ad id

b Psalm. 141. 4. 1. Reg. 1. 15. Psalm. 100. 1.

(1) *Fungatur*) non *fungantur*, ut in Ed. Manut. quemadmodum postulat præcedens verbum *oret*.

id enim nos Doctrina cœlestis hortatur illis verbis : *a Effundite coram illo corda vestra* : & *b Jacta super Dominum curam tuam.* Hanc autem Precationis gradum significat Sanctus Augustinus, cúm inquit in eo libro, qui inscriptus est Enchiridion : *Quod fides credit, spes, & charitas orat.*

a Psalm. 61. 9.
b Psalm. 54. 23.
S. Aug. Enchir. c. 7.

5. Quæ sit altera orandi ratio.

Alius est eorum gradus, qui mortiferis peccatis oppressi, fide tamen ea *c* quæ mortua dicitur, nituntur sese erigere, & ad Deum ascendere, sed propter intermortuas vires, summamque fidei imbecillitatem, se altius a terra tollere non possunt : veruntamen sua peccata recognoscentes, & eorum conscientia, ac dolore cruciati, humiliter, ac demissé, ex illo maximé longinquo loco pœnitentes, scelerum à Deo veniam, & pacem implorant. Horum Oratio suum obtinet locum apud Deum; nam eorum Preces audiuntur; imó veró hujusmodi homines liberalissimé misericors Deus invitat : *d Venite*, inquit, *ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis; & ego reficiam vos.* Ex horum hominum numero fuit ille *e* Publicanus, qui cúm oculos ad cœlum tollere non auderet, exiit tamen, inquit, de Templo magis justificatus, quám Pharisæus.

Secundus Orationis gradus.
c Jacob. 2.
Peccatores quomodo exaudiantur, vide D. Aug. tract. 44. in Joan. & D. Thom. in 2. 2. q. 83. art. 16.

d Matth. 11. 28.
e Luc. 18. 9. 10.

6. Quo in gradu tertium genus deprecatorum consistat.

Est præterea eorum gradus, qui nondum Fidei lucem acceperunt, veruntamen divina benignitate exiguum illorum naturæ lumen accedente, vehementer excitantur ad studium, cupiditatemque veritatis, quam ut doceantur, summis Precibus petunt; qui si manent in voluntate, à Dei clementia eorum studium non repudiatur: quod exemplo *f* Cornelii Centurionis comprobatum videmus, Nemini enim id ex animo petenti clausæ sunt fores Divinæ Benignitatis.

Tertius gradus.

f Act. 10. 2. 3.
Quomodo Deus petenti ex animo gratiam conferat. Vide D. Th. in 2. 2. q. 112. art. 3.

7. Quinam inter Deprecatores extremo in gradu hærent.

Postremus est gradus eorum, quos non modo facinorum, & flagitiorum non pœnitentes, sed etiam sceleribus scelera cumulantes, tamen non pudet sæpe à Deo petere peccatorum veniam, in quibus volunt perseverare : qui tali statu ne ab hominibus quidem audere deberent, ut sibi ignoscerent, postulare. Horum Oratio à Deo non auditur : sic enim de Antiocho scriptum est : *Orabat autem hic scelestus Dominum, à quo non esset misericordiam consecuturus.* Quare vehementer hortandi sunt, qui in gravi illa miseria versantur, ut abjecta peccandi voluntate, veré, & ex animo se convertant ad Deum.

Quartus gradus.
2. Mach. 9. 13.

rati simus, & in sublevandas pauperum miserias libenter pecuniam erogemus; si desint facultates, egestatem æquo, & hilari animo feramus. Et quidem si rebus nostris dandis liberalitate utemur, rerum alienarum cupiditates restinguemus. De Paupertatis autem laudibus, divitiarumque despicientia *a* in Sacris Litteris, & apud Sanctos Patres facilé erit Parocho multa colligere, & fideli populo tradere. Hac item Lege præcipitur, ut ardenti studio, summaque cupiditate optemus, id potissimúm effici, non quod nos concupiscimus, sed quod Deus vult, quemadmodum Domini oratione exponitur. Voluntas autem Dei in eo maximé est, ut nos singulari quodam modo sancti efficiamur, animumque nostrum sincerum, atque ab omni labe purum, integrumque conservemus, & exerceamus nos in iis mentis, ac spiritus officiis, quæ corporis repugnant sensibus; horumque edomitis appetitionibus, ratione, ac spiritu duce, rectum vitæ cursum teneamus; quive præterea sensus materiam cupiditatibus nostris, libidinique præbent, eorum vim maxime reprimamus.

a Math. 5. 3. Marc. 4. 18. Luc. 6. 16. 19. 20. 21. 24. & 18. 22. 23. 24. Actor. 4. 34. 35. & 5. 1. 2. 3. Vide de laudibus Paupertatis voluntariæ. Hieron. ep. 1. ad Heliod. Greg. Hom. 18. in Ezech. Ambr. lib. 5. Com. in Luc. c. 6. Et lib. 3. epist. 10. Greg. Naz. or. 16. de Pauperum amore. Leo Mag. in serm. omnium Sanctorum.

22. *Quæ sint potissimúm Christianis meditanda, ut vim concupiscentiæ refrænent.*

Math. 6. 10. Rom. 12. 2. 1 Thes. 4. 3.

Sed ad hunc cupiditatum ardorem restinguendum plurimum etiam hoc potest, si, quæ incommoda ex illis accidunt, ea nobis ob oculos proponamus. Primum veró illud incommodum est, quod, quoniam ejusmodi cupiditatibus paremus, in anima nostra regnat summa peccati vis ac potestas. Quamobrem monuit Apostolus *b Non regnet peccatum in vestro mortali corpore ut obediatis concupiscentiis ejus.* Nam quemadmodum, si cupiditatibus resistimus, peccati vires concident; ita, si iisdem succumbimus, *c* Dominum à regno suo expellimus, & in ejus locum peccatum introducimus.

Primum est peccati in anima nostra regnum.

b Rom. 6. 12.

c 1. Cor. 5. 15. 16.

Alterum præterea incommodum est, quód ab hac concupiscendi vi, veluti fonte quodam, omnia peccata manant; ut *d* Divus Jacobus docet. Divus item Joannes, *e Omne*, inquit, *quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ.*

Secundum est, quód omnia mala á cupiditate manant.

d Jac. 1. 14. 15.

e 1. Joann. 2. 16.

Tertium incommodum in eo est, quoniam rectum animi judicium his cupiditatibus obscuratur. Homines enim iis cupiditatum tenebris obcæcati, honesta, & præclara putant omnia, quæcumque ipsi concupiscunt.

Tertium est quód per eam judicium obscuratur.

Opprimitur præterea concupiscendi vi verbum Dei, quod in animis nostris à magno illo Agricola Deo insitum est. Sic enim apud Divum Marcum scriptum est: *f Alii sunt, qui in spinis seminantur: hi sunt, qui verbum audiunt, & ærumnæ sæculi, & deceptio divitiarum, & cir-*

Quartum est, quód verbum Dei per eam opprimitur.

f Marc. 4. 18.

ca reliqua concupiscentiæ introeuntes suffocant verbum, & sine fructu efficitur.

23. *Qui cupiditatum laqueis maximè implicentur.*

Lusibus dediti, & mercatores alienis rebus inhiant.

Jam veró, qui præ ceteris hoc cupiditatis vitio laborant, quosque propterea Parochus ad colendum hoc Præceptum diligentius cohortari debet, illi sunt, qui lusionibus non honestis delectantur, aut qui ludis immoderaté abutuntur: mercatoresque item, qui rerum penuriam annonæque charitatem expetunt, atque id ægré ferunt, ut alii præter ipsos sint, qui vendant, aut emant, quo cariús vendere, aut viliús emere ipsi possint, qua in re item peccant, qui alios egere cupiunt, ut aut vendendo, aut emendo ipsi lucrentur.

Milites, Medici, & Causidici in hoc peccant.

Peccant etiam Milites, qui bellum expetunt, ut furari ipsis liceat: Medici item, qui morbos desiderant; Jurisconsulti, qui causarum, litiumque vim, ac copiam concupiscunt: tum Artifices, qui quæstus avidi, omnium, quæ ad victum, cultumque pertinent, penuriam exoptant, ut inde plurimum lucri faciant. In hoc præterea genere graviter ii peccant, qui alienæ laudis gloriæque avidi, atque appetentes sunt, non sine aliqua famæ alterius obtrectatione, idque præsertim, si, qui illam appetunt, ignavi, nulliusque pretii homines sunt. Fama enim, & gloria virtutis, atque industriæ, non ignaviæ, aut inertiæ præmium est.

CATECHISMI AD PAROCHOS.

PARS QUARTA.

DE ORATIONE, EJUSQUE in primis necessitate.

CAUT I.

1. *Quomodo Deus sit orandus.*

Dominica oratio inter omnes precandi formulas est perfectissima.

De Oratione scripserunt Amb. l. 5. & 6. de Sacrament.

Cyprianus in hanc luculenter.

Dam. lib. 2. Paral. c. 15. Et de Orth. fide lib. 3. c. 24.

Petrus Chrys. serm. 67. & consequenter. Alex. de Ales, 4. p. 8. 8.

IN officio, & munere Pastorali cum primis necessaria est ad salutem fidelis populi præceptio Christianæ Precationis, cujus vim, ac rationem multos necesse est ignorare, nisi pia, & fideli Pastoris diligentia tradita sit. Quamobrem præcipua Parochi cura versari debet in eo, ut pii auditores intelligant, quid à Deo, & quomodo orandum sit. Omnes autem necessariæ Precationis numeros continet divina illa formula, quam Christus Dominus Apostolis, & per illos, eorumque successores omnibus deinceps, qui Christianam Religionem susciperent, notam esse voluit; cujus verba, atque sententias sic animo, ac memoria comprehendere oportet, ut in promptu habeamus. Ut autem in hac orandi ratione suppeditet Parochis facultas instituendi fideles auditores; quæ magis opportuna visa sunt, hic proposuimus, sumpta ab iis Scriptoribus, quorum eo in genere doctrina, & copia maxime laudatur. Nam reliqua, si opus fuerit, Pastores ex iisdem fontibus haurire poterunt.

2. *Usus orandi ad salutem necessarius est.*

Primum igitur docendum est, quàm sit Oratio necessaria, cujus Præceptum non solum consilii causa traditum est,

sed, sed etiam necessarii jussi vim habet: quod à Christo Domino declaratum est illis verbis: *a Oportet semper orare.* Hanc orandi necessitatem ipsa etiam illo Dominicæ Precationis quasi proœmio ostendit Ecclesia: *Præceptis salutaribus moniti, & divina institutione formati audemus dicere.* Itaque, cùm esset necessaria Præcatio Christianis hominibus, & illud à Discipulis ipse rogatus esset, *b Domine doce nos orare*, præscripsit eis orandi formam Dei Filius, & spem attulit impetrationis eorum, quæ postularent: & ipse documentum fuit Precationis, qua non solùm utebatur assiduè, sed *c* etiam in ea pernoctabat; cujus deinde officiis, qui se ad Jesu Christi fidem contulissent, Apostoli Præcepta tradere non destiterunt. Nam *d* Sancti & Petrus, & Joannes de ea re diligentissimè pios admonent: & ejus rationis memor *e* Apostolus pluribus locis Christianos hortatur ad salutarem orandi necessitatem.

a Lucæ 18. 1.
Orare ex Præcepto Domini tenemur.
Ecc. 18. 22.
1. Thess. 5. 17.
Ephes. 6. 18.
Coloss. 4. 2.
Præfatio Orationis Dominicæ in Missa.
b Lucæ 11. 1.
Christi exemplo orandum, & Apostolorum præscripto.
c Lucæ 6. 12.
d 1. Pet. 3. 4. 7.
1. Mach. 3 & 5.
e Rom. 12. 13.
Philipp. 4. 6.
1. Tim. 2. 5. & 5. 5.
Heb. 4. 16.

3. *Qua potissimum ratione homines adduci possint in cognitionem necessarii hujus officii.*

Præterea tam multis indigemus bonis, & commodis, ad animum, corpusque tuendum necessariis, ut ad Precationem confugere oporteat, tamquam ad unam omnium optimam & indigentiæ nostræ interpretem, & conciliatricem eorum, quibus egemus. Nam, *f* cùm nihil cuiquam debeat Deus, reliquum profectò est, ut, quæ nobis opus sunt, ab eo Precibus expetamus; quas Preces, tanquam instrumentum necessarium nobis dedit ad id, quod optaremus, consequendum.

f Rom. 11. 35.
Oratione necessaria consequimur.

4. *Non alia via omni indigentiæ nostræ satisfacere licet, quam per Orationem.*

Præsertim cùm quædam esse constet, quæ nisi ejus adjumento non licet impetrare. Habent enim sacræ Preces præstantem illam virtutem, qua maximè Dæmones ejiciuntur. *g* Est enim quoddam Dæmoniorum genus, quod non ejicitur, nisi jejunio, & oratione. Quare magnam sibi adimunt facultatem singularium donorum, qui hanc consuetudinem, exercitationemque non adhibent piè, ac diligenter orandi. Petitione enim non solùm honesta, sed etiam *h* assidua opus est ad impetrandum, quod concupiscas. Nam, ut inquit Sanctus Hieronymus, scriptum est: *Omni petenti datur. Ergo si tibi non datur, ob id non datur, quia non petis. i Petite ergo, & accipietis.*

Oratione Dæmones fugamus.
g Matth. 17. 20.
Donorum singularium facultatem sibi adimunt, qui Orationi non vacant.
h Jacob. 5. 16
i Matth. 7. 7. & 21. 22.
Marc. 11. 24.
Lucæ 11. 9.
Joann. 14. 13. & 16. 23. 24.

De Utilitate Orationis.

CAPUT II.

1. *Quis sit primus fructus, quem parit illa orandi necessitas.*

Has Orationis utilitates persequitur Isidor. lib. de Summo bono c. 7.

Primus fructus.

Per Orationem Deum primo honoramus.

HABET autem hæc necessitas jucundissimam utilitatem, quæ fructus ex se edit uberrimos: quorum copiam sument Pastores à Sacris Scriptoribus, cúm opus erit illos impertiri fideli populo. Nos ex ea copia aliquot elegimus, quos huic tempori accommodatos duximus. Primus autem fructus, quem inde capimus, est is, quód orantes Deo honorem habemus: siquidem est quoddam Religionis argumentum Oratio, quæ in divinis litteris thymiamati comparatur. *a Dirigatur* enim, inquit Propheta, *Oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo.* Quare nos hac ratione Deo subjectos esse profitemur, quem bonorum omnium auctorem agnoscimus, & prædicamus, in quem solúm spectamus, quod unum incolumitatis, salutisque præsidium, atque perfugium habemus. Hujus fructus illis etiam verbis admonemur: *b Invoca me in die tribulationis, eruam te & honorificabis me.*

a Psalm. 140. 2.

b Psalm. 49. 15.

2. *Quæ sit altera utilitas, quam orando consequimur.*

Secunda utilitas.

Aug. serm. 226. de Temp.

Oratione amplissima dona consequimur.

Sequitur fructus amplissimus, & jucundissimus Orationis, cum à Deo preces audiantur. Est enim, ex Sancti Augustini sententia, Cœli clavis oratio: nam *ascendit*, inquit, *Precatio, & descendit Dei miseratio. Licet alta sit terra, altum cœlum, audit tamen Deus hominis linguam.* Cujus orandi muneris tanta vis est, tanta utilitas, ut ea re cœlestium donorum amplitudinem consequamur. Nam & impetramus nobis, ut ducem, & adjutorem adhibeat Spiritum Sanctum, & Fidei assequimur conservationem, & incolumitatem, & vitationem pœnarum, & divinum patrocinium in tentationibus, & ex Diabolo victoriam. Omnino inest in Precatione singularis gaudii cumulus, quamobrem sic loquebatur Dominus: *c Petite, & accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum.*

Pacem secundum Deum parit Oratio.

c Joann. 16. 24.

3. *Semper pias preces exaudit Divina Majestas.*

Nec veró, quin huic Petitioni præsto sit, & occurrat Dei benignitas, ullus relictus est dubitandi locus. Quod multa comprobant Divinæ Scripturæ testimonia, quæ quia sunt in promptu, illa solúm modó apud Isaiam exempli

pli causa attingemus. *a Tunc*, inquit, *invocabis*, *& Dominus exaudiet*, *clamabis*, *& dicet*, *Ecce adsum*: & rursus, *b Eritque*, *antequam clament*, *ego exaudiam: adhuc illis loquentibus*, *ego audiam*. Exempla autem eorum, qui Deum exoraverunt, quia propemodum sunt, & infinita, & posita ante oculos, omittimus.

a Isai. 58. 9.

b Isai. 65. 24. Item Psalm. 90. 144. & 18. Prov. 15. 29. Eccl. 3. & 28.

4. *Qui fiat*, *ut quæ petimus*, *interdum non impetremus*.

Et interdum fit, ut, quæ petimus à Deo, non impetremus. Ita est; sed tum maximé prospicit utilitati nostræ Deus, vel quód alia nobis majora, & ampliora bona impertitur, vel quód nec necessarium nobis est, nec utile, quod petimus; imó veró fortasse supervacaneum id futurum sit, si dederit, atque pestiferum. *Quædam enim*, inquit Sanctus Augustinus, *negat propitius Deus*, *quæ concedit iratus*. Nonnumquam etiam fit, ut adeo remissé, ac negligenter oremus, ut ne ipsi quidem, quod dicimus, attendamus. Cúm autem sit Oratio mentis ascensus ad Deum, si in orando animus, qui ad Deum referri debet, peregrinatur, nulloque studio, nulla adhibita pietate, temeré Precationis verba funduntur; quomodo inanem hujus Orationis sonitum Christianam Precationem esse, dicemus? Quare minimé mirum est, si Deus nostræ non obsequitur voluntati; cúm vel ipsi nolle id nos, quod petimus, pené probemus nostra negligentia, & ignoratione Precationis, vel postulemus ea, quæ nobis sunt obfutura.

S. Aug. serm. 33. de Verbis Domini, & tract. 73. in Joann.

Quid sit Oratio.

Dam. lib. 3. de Fide Orthod. c. 24.

Aug. lib. 2. de Serm. Domini in monte, c. 7. Et serm. 230. de Temp.

5. *Digné postulantes plus impetrant*, *quám postulent*.

Contra veró scienter, ac diligenter petentibus multó plus tribuitur, quám à Deo postulaverint. Quod & *c* Apostolus testatur in epistola ad Ephesios, & *d* illa Prodigi filii similitudine declaratur, qui præclaré secum actum esse existimaturus fuit, si in loco mercenarii famuli habuisset eum pater. Etsi recté cogitantibus, non solum postulantibus nobis, cumulat gratiam suam Deus, non modó munerum copia, sed etiam celeritate tribuendi. Quod ostendunt Divinæ Litteræ, cúm illa utuntur loquendi formula: *e Desiderium pauperum exaudivit Dominus*. Intimis enim, & tacitis egentium studiis, ne expectata quidem eorum voce, Deus occurrit.

Seduló orantibus Deus feré majora præstat, quam petant.

c Ephes. 13.

d Lucæ 15.

Deus cogitationes non expectata voce sæpe exaudit.

e Psalm. 17. idem fere habes. Psalm. 70. Prov. 10.

6. *Quis sit tertius Orationis fructus*.

Accedit eó etiam ille fructus, quód orando animi virtutes, & exercemus, & augemus, maximé veró Fidem. Ut enim rite illi non orant, qui Fidem Deo non habent: *f Quomodo ergo*, inquit, *invocabunt*, *in quem non crediderunt*? sic Fideles, quó studiosiús orant, eo majorem, ac certiorem Fidem habent Divinæ curæ, & providentiæ, quæ potissimum id requirit à nobis, ut ad se de iis, quæ nobis opus

Tertius Orationis fructus.

Ex Fide debet procedere Oratio.

f Rom. 10. 14. vide item Matth. 4. 21. Marc. 11. 22. Jacob. 5. 14.

opus sunt, referentes, omnia postulemus.

7. *Cur Deus, cúm sciat, quibus indigeamus, Oratione nostra velit sollicitari.*

Posset veró Deus non petentibus, ne cogitantibus quidem, abunde nobis omnia dilargiri; quomodo & animantibus rationis expertibus cuncta suppeditat ad usus vitæ necessarios. Sed beneficentissimus Parens vult à filiis invocari: vult nos, quotidie rité petendo, petere fidentiùs: vult impetratis iis, quæ postulamus, in dies magis testificari, ac predicare suam in nos ipsos benignitatem.

8. *Quomodo nostra in Deum charitas per Orationem exerceatur.*

Amplificatur etiam charitas. Nam illum auctorem agnoscentes omnium bonorum, utilitatumque nostrarum, quanta eum possumus maxima charitate amplectimur: & ut amantes colloquio, & congressu magis ad amorem incenduntur; sic pii homines, quó sæpius Deo facientes Preces, & ejus implorantes benignitatem, quasi cum ipso colloquuntur, eo majori in singulas Precationes affecti lætitia ad eum amandum, & colendum incitantur ardentiùs.

9. *Precationis assiduitate tum digni Divina Gratia evadimus, tum humilitatem, & arma contra Diabolum comparamus.*

Aug. ep. 128. c. 8.

Præterea nos hac uti vult exercitatione Precationis, ut flagrantes petendi studio, quod optamus, tantum ea assiduitate, & cupiditate proficiamus, ut digni simus, in quos illa conferantur beneficia, quæ antea jejunus, & angustus animus noster capere non poterat. Vult præterea nos id, quod est, intelligere, ac præ nobis ferre, si gratiæ cœlestis auxilio deseramur, nostra opera nihil consequi posse, propterea que toto animo ad orandum incumbere. Valent autem maximé hæc tanquam Orationis arma contra naturæ nostræ hostes acerrimos. Ait enim Sanctus Hilarius: *Adversus Diabolum, armaque ejus Orationum nostrarum sonitu certandum est.*

Hilar. in Psalm. 63.

10. *Quæ sit quarta utilitas ex Oratïone in homines profluens.*

Quartus Orationis fructus.

Præclarum præterea illum Orationis fructum assequimur, quód, cum proclives simus ad malum, & ad libidinis varios appetitus vitio infirmitatis ingentiæ, (1) patitur se nostris cogitationibus concipi, ut, dum illum oramus, & mereri ejus contendimus munera, accipiamus innocentiæ voluntatem, & ab omni labe, delictorum omnium amputatione, purgemur.

11.

(1) *Partitur se nostris, &c.)* Edit. Pat. & Lovan. *patitur Deus se nostris, &c.* quod multó clariús.

11. *Quis sit postremus Orationis fructus.*

Postremò, ex Sancti Hieronymi sententia, iræ Divinæ resistit Oratio. Itaque sic ad Moysen loquutus est Deus, *a Dimitte me*: cùm quidem pœnas eum ab illo populo petere volentem Precibus impediret. Nihil enim est, quod æque Deum leniat iratum, aut etiam paratum ad plagas sceleratis inferendas æqué retardet, & revocet à furore, ac Preces piorum hominum.

Quintus Orationis fructus Hier. in c. 7. Jerem. super illud, Non obsistas mihi

a Exod. 34.

De Partibus, & Gradibus Orationis.

CAPUT III.

1. *Quibus partibus constet Christiana Oratio.*

EXposita necessitate, & utilitate Christianæ Precationis, scire præterea oportet fidelem populum, quot & quibus partibus ea constet Oratio. Id enim ad hujus officii perfectionem pertinere, testatur Apostolus, qui in Epistola ad Timotheum cohortans ad pié, sanctéque orandum, Orationis partes diligenter enumerat: *b Obsecro*, inquit, *primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus*. Quod veró subtilis quædam est harum differentia partium, si ejus explicationem auditoribus Parochi conducere existimabunt, consulent Sanctos Scriptores, præcipué Sanctum Hilarium, & Augustinum.

Quid sit Obsecratio, &c. Amb. lib. 6. de Sacram. c. 5.

b 1. Tim. 2. 1. 2.

Hilar. in Psalm. 140. super illud, Dirigatur Oratio mea.

2. *De postulatione, & gratiarum actione.*

Sed, quoniam duæ sunt præcipué partes Orationis, postulatio, & gratiarum actio, à quibus, tanquam à capite, manant reliquæ, minimé eas prætermittendas duximus. Nam ad Deum accedimus, ut cultum ei, ac venerationem adhibentes, vel ab eo aliquid impetremus, vel ipsi de beneficiis, quibus assidué ab ejus benignitate ornamur, & augemur, gratias agamus. Utramque hanc maximé necessariam partem Orationis Deus ipse pronunciavit ore Davidis, illis verbis: *Invoca me in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me.* Quantum autem egeamus Divinæ liberalitatis, & bonitatis quis ignorat? modó summam hominum egestatem, & miseriam intueatur.

De duabus his præcipuis Orationis formis vide Basil. lib. Const. Monast. c. 2.

c Psalm. 42. 15.

3. *Dei in omnes homines Benignitas, & Liberalitas prædicatur.*

Quàm liberalis sit in genus humanum Deus.

Quám veró sit propensa Dei voluntas in genus humanum, quám effusa in nos Benignitas, omnes intelligunt, qui sensu oculorum, & mente præditi sint. Nam quocunque oculos conjicimus, quocunqué nos cogitatione convertimus, nobis admirabilis lux Divinæ Beneficentiæ, ac Benignitatis oboritur. Quid enim *a* habent homines, quod à Dei largitate perfectum non sit? & si omnia sunt ejus dona, ac munera Bonitatis, quid est, quód non omnes pro viribus beneficentissimum Deum laudibus celebrent, & gratiarum actione prosequantur? Sed utriusque officii, & petendi aliquid à Deo, & ei gratias agendi, multi sunt gradus; quorum alius alio est altior, atque perfectior. Ut igitur Fidelis populus non solúm oret, sed etiam optimé (1) fungatur illo munere Orationis, proponent ei Pastores summam, perfectamque orandi rationem, & ad eam, quám diligentissimé poterunt, hortabuntur.

a 1. Cor. 4. 7.

Alius orandi modus alio est perfectior.

4. *Quinam sit optimus orandi modus; summusque Precationis gradus.*

Quidnam orantes ad præcipuam contemplationis arcem evehat. Vide Bern. serm. 4. de Quadrag. & in serm. de quatuor modis orandi, & Basil. ubi supra.

Sed quinam est optimus orandi modus, & summus Precationis gradus? nemper is, quo pii, & justi homines utuntur, qui freti veræ Fidei stabili fundamento; quibusdam optimæ mentis, Orationisque gradibus in illum locum perveniunt, ex quo infinitam Dei potentiam, immensam Benignitatem, ac Sapientiam contemplari possunt: ubi etiam in spem certissimam veniunt, se & quicquid petierint in præsentia, & illam inexplicabilium bonorum vim consecuturos esse, quæ pollicitus est Deus largiturum se is, qui divinum auxilium pié, & ex animo implorarint. His, quasi duabus aliis, elata in cœlum anima, ardenti studio pervenit ad Deum, quem omni gratiarum, & laudum honore prosequitur, quód summis ab eo beneficiis affecta sit: tum veró singulari adhibita pietate, ac veneratione, quasi filius unicus carissimo Parenti, quid sibi sit opus, non dubitanter exponit. Quem precandi modum *Effundendi* voce exprimunt Divinæ Litteræ; inquit enim Propheta: *b Effundo in conspectu ejus Orationem meam, & tribulationem meam ante ipsum pronuncio.* Quæ vox eam vim habet, ut nihil reticeat, nihil occultet, sed effundat omnia is, qui ad orandum venit, fidenter confugiens in sinum amantissimi Parentis Dei. Ad id

b Psalm. 141. 4. 1. Reg. 1. 15. Psalm. 100. 1.

(1) *Fungatur*) non *fungantur*, ut in Ed. Manut. quemadmodum postulat præcedens verbum *oret*.

id enim nos Doctrina cœlestis hortatur illis verbis: *a Effundite coram illo corda vestra*: & *b Jacta super Dominum curam tuam.* Hanc autem Precationis gradum significat Sanctus Augustinus, cúm inquit in eo libro, qui inscriptus est Enchiridion: *Quod fides credit, spes, & charitas orat.*

a Psalm. 61. 9.

b Psalm. 54. 23.

S. Aug. Enchir. c. 7.

5. *Quæ sit altera orandi ratio.*

Alius est eorum gradus, qui mortiferis peccatis oppressi, fide tamen ea *c* quæ mortua dicitur, nituntur sese erigere, & ad Deum ascendere, sed propter intermortuas vires, summamque fidei imbecillitatem, se altius à terra tollere non possunt: veruntamen sua peccata recognoscentes, & eorum conscientia, ac dolore cruciati, humiliter, ac demissé, ex illo maximé longinquo loco pœnitentes, scelerum à Deo veniam, & pacem implorant. Horum Oratio suum obtinet locum apud Deum; nam eorum Preces audiuntur; imó veró hujusmodi homines liberalissimé misericors Deus invitat: *d Venite*, inquit, *ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis; & ego reficiam vos.* Ex horum hominum numero fuit ille *e* Publicanus, qui cúm oculos ad cœlum tollere non auderet, exiit tamen, inquit, de Templo magis justificatus, quám Pharisæus.

Secundus Orationis gradus.

c Jacob. 2.

Peccatores quomodo exaudiantur, vide D. Aug. tract. 44. in Joan. & D. Thom. in 2. 2. q. 83. art 16.

d Matth. 11. 28.

e Luc. 18. 9. 10.

6. *Quo in gradu tertium genus deprecatorum consistat.*

Est præterea eorum gradus, qui nondum Fidei lucem acceperunt, veruntamen divina benignitate exiguum illorum naturæ lumen accedente, vehementer excitantur ad studium, cupiditatemque veritatis, quam ut doceantur, summis Precibus petunt; qui si manent in voluntate, à Dei clementia eorum studium non repudiatur: quod exemplo *f* Cornelii Centurionis comprobatum videmus, Nemini enim id ex animo petenti clausæ sunt fores Divinæ Benignitatis.

Tertius gradus.

f Act. 10. 2. 3.

Quomodo Deus petenti ex animo gratiam conferat. Vide D. Th. in 2. 2. q. 112. art. 3.

7. *Quinam inter Deprecatores extremo in gradu hærent.*

Postremus est gradus eorum, quos non modo facinorum, & flagitiorum non pœnitentes, sed etiam sceleribus scelera cumulantes, tamen non pudet sæpe à Deo petere peccatorum veniam, in quibus volunt perseverare: qui tali statu ne ab hominibus quidem audere deberent, ut sibi ignoscerent, postulare. Horum Oratio à Deo non auditur: sic enim de Antiocho scriptum est: *Orabat autem hic scelestus Dominum, à quo non esset misericordiam consecuturus.* Quare vehementer hortandi sunt, qui in gravi illa miseria versantur, ut abjecta peccandi voluntate, veré, & ex animo se convertant ad Deum.

Quartus gradus.

2. Mach. 9. 13.

De iis, quæ petenda sunt.

CAPUT IV.

1. *Quænam à Deo petere liceat.*

Quod justum, & honestum est, peti debet. Vide inter alios D. Th. 2. 2. q. 83. art. 5.

SED quoniam in singulis Petitionibus quid postulandum, quid non, suo loco dicetur, satis hic erit Fideles universé illud admonere, ut quæ justa, quæque honesta sint, à Deo petant homines; ne, si contra, quám deceat, aliquid postularint, illo responso repellantur: *a Nescitis quid petatis.* Quidquid autem recté optari potest, petere licet: quod illa Domini uberrima Promissa testantur: *b Quodcumque volueritis, petetis, & fiet vobis*; omnia enim se concessurum pollicetur.

a Matth. 20. 22. Marc. 10. 38.

b Joann. 15. 7. & 16. 23.

2. *Quæ res primó, & per se à Deo petendæ sint.*

Summa, & præcipua Oratio nostra pro summi boni consecutione esse debet.

Deinde pro iis, quæ nos eo deducunt.

Quare primum optatum, ac desiderium nostrum ad eam regulam dirigemus, ut ad Deum, qui summum est bonum, summum studium, desideriumque referatur. Deinde cupiemus ea, quæ cum Deo nos maximé conjungant; quæ veró nos inde sejungant, aut causam aliquam afferant disjunctionis, ab omni studio, & cupiditate nostra removenda sunt. Hinc licet colligere, secundúm illud summum, & perfectum bonum, quomodo reliqua, quæ dicuntur bona, & optanda sint, & à Parente Deo postulanda.

3. *Corporis, & externa bona quatenus à Deo petenda sint.*

Nam hæc corporis, quæ vocant, & externa bona, ut sanitas, robur, pulcritudo, divitiæ, honores, & gloria, quia facultatem, ac materiam sæpe dant peccato, (quare fit, ut non omnino pié, aut salutariter petantur) erit (1) illa petitio his præscribenda finibus, ut hæc vitæ commoda postulentur necessitatis causa; quæ precandi ratio refertur ad Deum. Licet enim nobis ea Precibus petere, quæ & Jacob, & Salomon postularunt. Ille enim in hunc modum: *c Si dederit mihi panem ad vescendum, & vestimentum ad induendum, erit mihi Dominus in Deum:* Salomon his verbis: *d Tribue tantúm victui meo necessaria.*

c Gen. 28. 20.

d Prov. 30. 8.

4.

(1) *Illa*) Ed. Pat. *illorum*, idest *bonorum.*

4. *Divitiis, & aliis bonis corporis quomodo utendum sit, quando ea Dei Benignitate possidemus.*

Cúm veró nobis Dei Benignitate suppeditetur ad victum, & ad cultum, par est, nos illius Apostoli cohortationis recordari: *a Qui emunt, tanquam non possidentes, & qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur: præterit enim figura hujus mundi*: item, *b Divitiæ si affluant, nolite cor apponere*: quarum fructum, & usum tantummodó nostrum esse, sed ita, ut cum ceteris communicemus, *c* ab ipso doctore Deo didicimus. Si valemus, si reliquis externis, & corporis bonis abundamus, eo illa nobis tributa esse meminerimus, ut & faciliús Deo inservire possimus, & Proximo omnia ejus generis commodare.

Ad divitias cor non apponendum.

a 1. Cor. 7. 30. 31.

b Psalm. 61. 11.

c Levit. 25. 35. 36. Deut. 15. 7. 8. Prov. 19. 17. & 21. & 28. 27. Matth. 1. 18. 19. Luc. 14. & 16. 2. 34.

5. *Ingenii, & doctrinæ bona quomodo petenda sint.*

Ingenii autem bona, & ornamenta, cujus generis, sunt artes, atque doctrinæ, petere etiam licet, sed ea tantúm conditione, si nobis ad Dei gloriam, & ad salutem profutura sunt. Quod autem omnino, & sine adjunctione, aut conditione optandum, quærendum, postulandum est, quemadmodum antea diximus, id Dei gloria est, & deinceps omnia, quæ summo illi bono conjungere nos queant, ut fides, timor Dei, amor, de quibus pleniús dicemus in explicatione Petitionum.

Pro quibus orandum sit.

CAPUT V.

1. *Nullum genus hominum in hoc mundo est, pro quibus non liceat Deum precari.*

HIS autem cognitis, quæ petenda sint, docendus est Fidelis Populus, pro quibus orare debeat. Continet autem Oratio Petitionem, & Gratiarum actionem: quare priús de Petitione dicamus. Orandum igitur est pro omnibus sine ulla exceptione vel inimicitiarum, vel gentis, vel religionis. Nam sive hostis sit, sive alienus, sive infidelis, Proximus est: quem quia Dei jussu amare debemus, sequitur, ut Preces quoque, quod amoris officium est, pro eo facere oporteat. Nam eó pertinet illa Apostoli cohortatio: *d Obsecro fieri Orationes pro omnibus hominibus*. Qua in Oratione primúm petenda sunt, quæ sa-

Jacob. 5. 16. 1. Timoth. 2. 1. Vide D. Thom. in 2. 2 q. 83. ar. 7.

d 1. Tim. 2. 2.

salutem animæ complectuntur, deinde quæ corporis.

2. *Pro quibus præcipuè orandum sit.*

Primò pro Pastoribus animarum orandum est.

a Colos. 4. 3.
b 2. Thes. 4.
c Act. 12. 5.
Bas. lib. Mor. Reg. 56. c. 5.

Debemus autem hoc Precationis officium Primum Pastoribus animarum tribuere: quod ab Apostolo ejus exemplo monemur. Scribit enim is ad *a* Colossenses, ut orent pro se, ut sibi Deus aperiat ostium sermonis: quod item facit ad *b* Thessalonicenses. Est præterea in Actis Apostolorum: *c Oratio fiebat sine intermissione ab Ecclesia pro Petro.* Cujus etiam officii à Divo Basilio in lib. de Moribus admonemur; pro iis enim orandum esse, inquit, qui præsunt verbo veritatis.

Secundò pro Principibus.

d 1. Tim. 2.

Secundo loco Principibus nos precari oportet, ex ejusdem *d* Apostoli sententia. Quanto enim publico bono Principibus piis, & justis utamur, nemo ignorat. Itaque rogandus est Deus, ut tales sint, quales esse oportet, qui reliquis hominibus præsit.

Tertiò pro bonis, & piis viris orandum.

e 4. Reg. 19. & 22. 13. 14.

Extant *e* exempla sanctorum hominum, quibus monemur, ut pro bonis etiam, piisque deprecemur. Egent enim & illi Precibus aliorum: quod divinitus factum est, ne superbia efferantur, dum intelligunt, se inferiorum suffragiis indigere.

3. *Pro inimicis nostris, & hostibus Ecclesiæ idem præstandum esse, monstratur.*

f Matth. 5. 44.
Luc. 23. 24.
Actor. 7. 6.
1. Cor. 4. 12.
Quartò pro hostibus nostris.
Quintò pro Ecclesiæ hostibus.
D. Aug. epist. 107. ad Vitalem.

Jussit præterea Dominus *f* precari pro persequentibus, & calumniantibus nos.

Illud etiam S. Augustini testimonio celebratum est, hanc esse acceptam consuetudinem ab Apostolis, pro iis, qui ab Ecclesia sunt alieni, Preces, & vota faciendi, ut infidelibus donetur Fides, ut Idolorum cultores ab impietatis errore liberentur, ut Judæi, discussa animorum caligine, lucem veritatis accipiant, ut Hæretici redeuntes ad sanitatem Catholicæ doctrinæ præceptis erudiantur, ut Schismatici, à qua desciverunt sanctissimæ parentis Ecclesiæ communione, cùm ea iterum veræ charitatis nodo juncti copulentur. Quantam autem vim habeant Preces pro hujusmodi hominibus factæ ex animo, constat (1) tam multis exemplis omnis hominum generis, quos quotidie *g* ereptos à potestate tenebrarum transfert Deus in Regnum filii (2) charitatis suæ, & *h* ex vasis iræ facit vasa misericordiæ: in quo plurimum valere piorum Obsecrationem nemo, qui rectè sentiat, dubitare potest.

Vide interim Precum antiquitatem, quæ in die Parasceves fieri in Ecclesia soleat.

g Col. 1. 13.

h Rom. 9. 23. 25.

4.

(1) *Tam*) Sic omnes Editiones, præter Bassanensem, quæ longè melius habet *jam.*

(2) *Charitatis*) textus Apostoli habet *dilectionis*, ut Ed. Pat.

4. *Quomodo etiam ad mortuos extendi possit hoc beneficium.*

Preces autem, quæ pro mortuis fiunt, ut ab igne Purgatorii liberentur, ex Apostolorum doctrina fluxerunt: qua de re satis dictum est, cúm de Sacrificio Missæ loqueremur.

Sextó pro mortuis. S. Dion. Areop. l. de Eccl. Hier. c. 7.

5. *Non prodest illis aliena Oratio, qui peccant ad mortem.*

In iis autem, qui *a* peccare dicuntur ad mortem, vix quidquam precibus, votisque proficitur. Veruntamen est Christianæ charitatis & precari pro illis, & lacrymis contendere, an iis possint reddere placatum Deum.

a 1. Joann. 5. 16.

6. *Quomodo execrationes, quæ in Scripturis leguntur, sint accipiendæ.*

Execrationes veró sanctorum hominum, quibus in impios utuntur, ex Patrum sententia constat, esse vel prædictiones eorum, quæ illis eventura sunt, vel adhibitas contra peccatum, ut, salvis hominibus, peccati vís intereat.

Psalm. 6. 78. & 108. per totum. Isai. 2. & alibi sæpe. Jerem. 10.

7. *Quis sit usus Gratiarum actionis.*

In altera parte Orationis maximas Deo gratias agimus pro divinis ejus, immortalibusque beneficiis, quibus & semper affecit, & quotidie afficit humanum genus. Maxime autem fungimur hoc munere Gratiarum actionis Sanctorum omnium causa, quo in officios singulares Deo laudes tribuimus, & eorum victoriæ, & triumphi, quem de omnibus, & intimis, & externis hostibus ejus benignitate (1) deportarunt.

D. Aug. de Serm. Dom. in mont. lib. 1. sub finem. Gratiarum actionis maximé locus in honoribus Sanctorum; unde D. Aug., Sacrificia pro defunctis valde bonis Gratiarum actiones vocat in Enchir. ad Laurent. c. 110.

8. *Inter eas gratulationes, quæ Sanctorum causa Deo exhibentur, quænam in Ecclesia primas partes obtineat.*

Huc pertinet prima illa pars Angelicæ Salutationis, cúm ea ad precandum utimur: *Ave Maria, gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus.* Nam Deum summis & habendis laudibus, & gratiis agendis celebramus, quód Sanctissimam Virginem omni cœlestium donorum munere cumulavit; ipsique Virgini singularem illam gratulamur felicitatem. Jure autem Sancta Dei Ecclesia huic gratiarum actioni Preces etiam, & implorationem Sanctissimæ Dei Matris adjunxit; qua pié, atque suppliciter ad eam confugeremus, ut nobis peccatoribus sua intercessione conciliaret Deum; bonaque tum ad hanc, tum ad æternam vitam necessaria impetraret. Ergo nos exules filii Evæ, qui hanc lacrymarum vallem incolimus, assidué misericordiæ Matrem, ac Fidelis Populi Advocatam

D. Aug. serm. 18. de Sanctis Ambr. lib. 2. Com. in Luc. Bern. Hom. 2. super Missus est, & serm. 4. de Assumpt. Mariæ, & alibi frequenter. Cur Eccles. salutationi Angelic. preces adjungat, quam ab omni antiquitate invocatam esse, constat ex Irenæo lib. 5. Adver. hæreses. c. 19. Adhuc in Bv. de S. Deipara, Greg. Naz. orat. 18. in laudem S. Cypriani.

(1) *Deportarunt*) Edit. Pat. & Lov. *reportarunt*.

Joann. Dam. Orat. 1. de Nativ. Virg. & Orat. 2. de Assumpt. ejusdem.

tam invocare debemus, ut oret pro nobis peccatoribus; ab eaque hac Prece opem, & auxilium implorare, cujus & præstantissima merita apud Deum esse, & summam voluntatem juvandi humanum genus, nemo nisi impié, & nefarié dubitare potest.

Quis orandus sit.

CAPUT VI.

1. *Ad quem dirigenda sit præcipué Oratio.*

DEUM autem orandum esse, & ejus Nomen invocandum, ipsa loquitur naturæ vis, insita in hominum mentibus, non solùm tradunt Divinæ Litteræ, in quibus licet audire imperantem Deum: *a Invoca me in die tribulationis.* Sed Dei nomine tres Personas intelligi oportet.

a Psalm. 49. 15.
Tres Personæ invocari debent.

2. *Sint ne etiam Sancti cum Christo regnantes invocandi.*

Secundo loco confugimus ad auxilia Sanctorum, qui in cœlo sunt, quibus etiam Preces esse faciendas, ita certum est in Ecclesia Dei, ut piis nulla de eo dubitatio possit accidere. Quæ res quia separatim suo loco est explicata, eó & Parochos, & ceteros transmittimus. Sed ut tollatur omnis error imperitorum, operæ pretium erit docere Fidelem Populum, quid intersit inter hanc invocandi rationem.

3. *Aliter Deum, & aliter Sanctos imploramus.*

Non enim eodem modo Deum, & Sanctos imploramus. Nam precamur Deum, ut ipse vel bona det, vel liberet à malis: à Sanctis autem, quia gratiosi sunt apud Deum, petimus, ut nostri patrocinium suscipiant, ut nobis à Deo impetrent ea, quorum indigemus. Hinc duas adhibemus precandi formulas, modo differentes: ad Deum enim proprié dicimus: *Miserere nobis*, *Audi nos*: (1) ad Sanctum, *Ora pro nobis.*

4. *Quomodo à Sanctis petere possimus, ut nostri misereantur.*

Quanquam licet etiam alia quadam ratione petere à Sanctis ipsis, ut nostri misereantur: sunt enim maximé mise-

Sic Job. 19. 21. & 33. teste ipso Aug. Angeli, ut misereantur hominum, rogantur.

(1) *Ad Sanctum, &c.*) Ed. Pat. *ad Sanctos, orate pro nobis.*

misericordes. Itaque precari possumus eos, ut conditionis nostræ miseria permoti, sua nos apud Deum gratia, ac deprecatione juvent. Quo loco illud maximé cavendum est omnibus, ne, quod Dei proprium est, cuiquam præterea tribuant: imo veró cùm ad imaginem Sancti alicujus quis Dominicam Orationem pronunciat: ita tum sentiat, se ab illo petere, ut secum oret, sibique postulet ea, quæ Dominicæ Orationis formula continentur, & sui denique sit interpres, & deprecator ad Deum. Nam eos hoc fungi officio, *a* docuit Sanctus Joannes Apostolus in Apocalypsi.

Quo affectu Oratio Dominica ad imaginem Sancti alicujus sit recitanda.

a Apoc. 8. 34.

De Præparatione adhibenda.

CAPUT VII.

1. *Quibus maximé virtutibus animus ad Orationem sit præparandus.*

EST in Divinis Litteris: *b Ante Orationem præpara animum tuum, & noli esse quasi homo, qui tentat Deum.* Tentat enim Deum is, qui cùm bene orat, malé agit; & cùm loquatur cum Deo, à Precibus animus ejus aberrat. Quare cùm tanti intersit, quo quisque animo Deo Preces faciat, tradent Parochi vias Precationum piis auditoribus. Primus igitur gradus ad Orationem erit, veré humilis, ac demissus animus, scelerum quoque recognitio: quibus sceleribus intelligat, qui ad Deum accedit, se non modó dignum non esse, qui quicquam impetret à Deo, sed qui ne in ejus quidem conspectum veniat oraturus. Hujus præparationis sæpissimé mentionem faciunt Divinæ Litteræ, quæ & illud loquuntur: *c Respexit in Orationem humilium, & non sprevit Preces eorum:* item, *d Oratio humiliantis se nubes penetravit.* Sed occurrent Pastoribus eruditis *e* loci innumerabiles, qui in eam sententiam conveniant. Quamobrem plurimum non necessaria commemoratione supersedemus, tantùm veró, quæ alias attingimus, ne in hac quidem parte, quia sunt apposita ad hanc rationem, duo illa exempla prætermittemus. *f* Publicanus est ille notissimus, qui longé consistens, oculos humo tollere non audeat: *g* est etiam mulier illa Peccatrix, quæ dolore commota, lacrymis pedes Chris-

b Eccl. 18. 23

Tentare Deum quid sit, vide D. Thom. in 2. 2. q. 97. art. 7.

Primum requiritur, ut sit humilis Oratio.

c Psalm. 101. 18.

d Eccl. 35. 21.

e Jud. 9. 16. Psalm. 17. & 33. Isai. 57. & 66. 2.

f Luc. 18. 13.
g Luc. 7. vide aliud de Achab. 1. Reg. 21. 27. 28.

Christi Domini perfudit: uterque, quantum afferat Orationi pondus humilitas Christiana, declaravit.

Secundo Orationem præeat dolor commissorum peccatorum.

Sequitur angor quidam in recordatione delictorum, vel saltem aliquis doloris sensus ob eam causam, quod dolere non possimus; quorum utrumque, vel certé alterum nisi à pœnitente adhibeatur, venia impetrari non potest.

2. *Quæ potissimùm scelera volenti cum fructu orare sint cavenda.*

Tertio abstinendum cædibus, & violentia.

Sed quia sunt quædam scelera, quæ maximé obstant quominus in Precatione Deus postulationi nostræ concedat, ut cædes, & illata vis; manus abstinendæ sunt ab hac crudelitate, & violentia. De quo facinore sic Isaiæ ore loquitur Deus: *a Cum extenderitis manus vestras, avertam oculos meos à vobis: & cùm multiplicaveritis Orationem non exaudiam: manus enim vestræ sanguine plenæ sunt.*

a Isai. 1. 15. vide plura apud eundem Proph. c. 59. v. 2.

Quarto ira fugienda.

Fugienda est ira, ac dessidium, quæ magnopere etiam impediunt, ne Preces audiantur. De quibus illud Apostoli: *b Volo viros orare in omni loco, levantes puras manus sine ira, & disceptatione.*

b 1. Tim. 2. 8.

Quinto injuriam adsit oblivio.

Videndum est præterea, ne nos implacabiles cuiquam præbeamus in injuria: nam sic affecti Deum Precibus adducere non poterimus, ut nobis ignoscat. *c Cùm stabitis*, inquit ipse, *ad orandum, dimittite, si quid habetis*: & *d si non dimisseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra.*

Marc. 11. 25.

d Matth. 6. 11. Eccl. 28. 7.

Sexto misericordiæ affectus inducendus.

Cavendum quoque est, ne duri simus, & inhumani egentibus. Nam in ejusmodi homines illud dictum est: *e Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur.*

e Prov. 21. 13.

Septimo superbia evellenda.

Quid dicemus de superbia? quæ quantopere Deum offendat, testis ex illa vox: *f Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.*

f Jacob. 4. 6. 1. Petr. 5. Prov. 3. 34.

Octavo contemptus verbi divini corrigendus.

Quid de contemptione Divinorum Oraculorum? in quam extat illud Salomonis: *g Qui declinat aures suas, ne audiat Legem, Oratio ejus erit execrabilis.* Quo tamen loco non excluditur Deprecatio factæ injuriæ, non cædis, non iracundiæ, non illiberalitatis in pauperes, non superbiæ, non despicientiæ Divinæ Orationis, non denique reliquorum scelerum, si ignoscendi venia petatur.

g Prov. 28. 9.

3. *De Fide in Deum, quæ ad Orationem necessaria censetur.*

Fiducia adhibenda.

Est veró ad hanc quoque præparationem animi Fides necessaria, quæ si desit, neque de summi Patris omnipotentia, neque de illius misericordia, unde tamen orantis fiducia oritur, habetur cognitio; quemadmodum docuit

cuit ipse Christus Dominus: *a Omnia*, inquit, *quæcumque petieritis in Oratione credentes, accipietis.* De hujusmodi Fide scribit Sanctus Augustinus de verbis Domini: *Si Fides deficit, Oratio periit.* Caput igitur est ad rité orandum, quód jam dictum est, ut Fide firmi, ac fixi simus: quód Apostolus ex contrario ostendit: *b Quomodo ergo invocabunt, in quem non crediderunt?* Itaque credamus oportet, ut & orare possimus, & ne nos Fides ipsa deficiat, qua salutariter oramus. Fides enim est, quæ Preces fundit: Preces faciunt, ut omni dubitatione sublata, stabilis, ac firma sit Fides. In hanc sententiam Sanctus Ignatius hortabatur eos, qui ad Deum adirent oraturi: *Noli dubio esse animo in Oratione: beatus est, qui non dubitaverint.* Quare ad impetrandum, quod velimus à Deo, maximum pondus affert Fides, & certa spes impetrandi: quod monet Sanctus Jacobus: *c Postulet autem in Fide nihil hæsitans.*

a Matth. 21. 22.

S. Aug. serm. 36. de Verb. Domini.

b Rom. 10. 14.

S. Ignatius ep. 10. ad Heronem.

c Jacob. 1. 6.

4. *Quæ nos ad Fidem impetrandi ea, quæ in Oratione petimus, inducere possint.*

Multa sunt, quibus nos confidere oportet in hoc officio Precationis. Est ipsa Dei in nos perspecta Voluntas, ac Benignitas, cúm jubet nos se *d* Patrem appellare, ut ejus nos esse filios intelligamus: est propé infinitus numerus eorum, qui Deum exoraverunt: est summus ille Deprecator, qui nobis semper præstó est, Christus Dominus. De quo sic est apud Sanctum Joannem: *e Si quis peccaverit, Advocatum habemus apud Patrem, Jesum Christum justum; & ipse est propitiatio pro peccatis nostris*: item Paulus Apostolus: *f Christus Jesus, qui mortuus est, imó qui & resurrexit, qui est ad dexteram Dei; qui etiam interpellat pro nobis.* Item ad Timotheum: *g Unus enim Deus, unus & Mediator Dei, & hominum homo Christus Jesus*: tum ad Hebræos: *h Unde debuit per omnia fratribus similari, ut misericors fieret, & fidelis Pontifex ad Deum, ut repropitiaret delicta populi.* Quare etsi nos indigni sumus, qui impetremus, tamen optimi dignitate Interpretis: & Deprecatoris Jesu Christi sperare, & magnopere confidere debemus, nobis omnia, quæ per illum rité petierimus, concessurum Deum.

d Matth. 23. 9.
Christus pro nobis orat.

e 1. Joann. 2. 1.

f Rom. 8. 34.
Christus noster mediator.

g 1. Tim. 2. 5.

h Heb. 2. 17.

5. *Spiritus Sanctus nostrarum Orationum auctor est.*

Denique nostræ auctor est Præcationis Spiritus Sanctus, quo duce Preces nostras audiri necesse est. *i* Accepimus enim Spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus, Abba, Pater: *k* qui quidem Spiritus infirmitatem, & inscitiam nostram adjuvat in hoc orandi munere:

i Rom. 8. 15.
Galat. 4. 5.

k Rom. 8. 26.

(1) imó veró *a* inquit, *ipse postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.*

6. *Quomodo in Fide juvari ad impetranda Dei beneficia debeamus.*

b Luc. 17. 5.
c Marc. 9. 23.

Quod siqui titubant interdum, nec se satis esse firmos in Fide sentiunt, utantur illa voce Apostolorum, *b Domine adauge nobis fidem*: & (2) Patris illius, *c Adjuva incredulitatem meam.* Sed tum maximé & fide, & spe vigentes, omnia à Deo optata consequemur, cúm ad ipsius Dei Legem, ac voluntatem omnem mentem, actionem, & Orationem nostram conformabimus. *d Si manseritis*, inquit, *in me, & verba mea in vobis manserint, quodcumque volueritis, petetis, & fiet vobis.*

d Joann. 15. 7.
Bona intentio est necessaria & conformitas voluntatis nostræ cum divina.

Quanquam ad hanc impetrandi a Deo omnia facultatem in primis necessaria est, ut antea diximus, oblivio injuriarum, & benevolentia, ac benefica voluntas in proximos.

Quæ ratio in orando requiratur.

CAPUT VIII.

1. *De optima orandi ratione docendum esse Populum, & quid sit orare in spiritu, & veritate.*

e Jacob. 4. 3.

MAximé autem refert, quomodo sacris Precibus utamur. Nam etsi Precatio bonum est salutare, tamen nisi recté adhibeatur, minimé prodest. Quod *e* enim petimus, sæpe non assequimur, ut Sanctus inquit Jacobus, ob eam causam, quia malé petimus. Ergo docebunt Parochi fidelem Populum, quæ sit optima ratio bené petendi, & privatim, ac publicé orandi: quæ Præcepta Christianæ Orationis tradita sunt ex Christi Domini disciplina. Est

(1) *Imó veró inquit*) Ed. Pat. rectissimé addit, *imó veró inquit Apostolus.*

(2) *Patris illius*) Perperám Edit. Patav. Lovan. Lugd. & Veneta *Cæci illius*: Non enim Cæcus protulit illa verba, sed Pater Cæci; *& continuó exclamans Pater pueri cum lacrymis ajebat: Credo, Domine: adjuva incredulitatem meam.* Fortasse legendum, *& Patris illius Cæci.*

Est igitur orandum in spiritu, & veritate. *a* Nam cœlestis Pater tales quærit, qui adorent eum in spiritu, & veritate. Orat autem eo modo, qui intimum, ac flagrans animi studium adhibet. A qua spirituali precandi ratione vocalem non excludimus: verumtamen principatum jure tribuendum ducimus illi, quæ à vehementi animo proficiscitur, Obsecrationi; quam Deus, cui *b* patent occultæ hominum cogitationes, audit, etiamsi non ore proferatur. Audivit Annæ ejus, quæ fuit mater Samuelis, intimas Preces; de qua illud legimus, flentem orasse, & tantùm labia moventem. Oravit hoc modo David: ait enim, *Tibi dixit cor meum, exquisivit te facies mea.* Hujusmodi exempla in divinis Libris passim legentibus (1) occurrunt.

a Joann. 4. 23.
De Adoratione in spiritu, & veritate decem, & septem libros scripsit D. Cyril. Alexandrinus, qui nuper latinitate donati in lucem prodierunt.
Duplex orandi ratio mentalis, & vocalis, quarum mentalis est potior.
b Deut. 31. 21.
1. Reg. 2. 16. 7.
Job. 27. 12. 13.
Psalm. 26. 8.

2. *Quis sit usus vocalis Orationis præcipuus.*

Habet autem vocalis Oratio propriam utilitatem, & necessitatem: nam incendit animi studium, & religionem orantis inflammat. Quod ad Probam scripsit Sanctus Augustinus hoc modo: *Nonnumquam verbis, & aliis signis ad augendum desiderium sanctum nos ipsos acriùs excitamus.* Cogimur interdum vehementi animi cupiditate, & pietate, verbis efferre sententiam. Nam exultante animo lætitia, par etiam est linguam exultare: & veré decet nos cumulatum illud Sacrificium facere, & animæ & corporis: quem Apostolorum orandi morem fuisse, ex *c* eorum Actis, & ex *d* Apostolo multis locis cognoscimus.

S. Aug. ep. 121. cap. 9. 4.
Quomodo ex redundantia cordis os loquatur, vide Psalm. 15. 9.

3. *Vocis officium perinde in privata Oratione, ac in publica, necessariùm non est.*

Sed quoniam duplex precandi ratio est, privata, & publica, privatæ Orationis pronuntiatione utimur, ut intimum studium, ac pietatem adjuvet; in publica, quæ ad incitandam fidelis populi religionem instituta est, certis, statisque temporibus, linguæ officio supersederi nullo modo potest.

c Act. 4. 10. 11. 12. & 16
d 1 Cor. 14.
Ephes. 5 15.
Colos. 3. 10.

4. *Soli Christiani in spiritu orant, & longas Orationes non debent refugere.*

Hanc veró spiritu orandi consuetudinem, propriam Christianorum hominum, Infideles minimé colunt: de quibus ita licet Christum Dominum loquentem audire: *e Orantes nolite multum loqui, sicut Ethnici faciunt; putant enim, quód in multiloquio suo exaudiantur. Nolite ergo assimilari eis; scit enim Pater vester, quid opus sit vobis, antequam petatis eum.*

e Matth. 6. 7. 8.

(1) *Occurrunt*) Ed. Pat. *occurrent.*

Cúm autem prohibeat loquacitatem, longas tamen Preces, quæ à vehementi, ac diuturno animi studio proficiscantur, tantúm abest, ut rejiciat, ut etiam suo exemplo nos ad eam rationem cohortetur: qui *a* non modó noctes in Precatione consumpsit, sed *b* ter eundem sermonem repetit. Tantúm igitur statuendum est, inani verborum sono minimé exorari Deum.

a Luc. 6. 12.
b Matth. 26. 41. 42.

5. Orationes hypocritarum rejicit Dominus.

Nec veró ex animo orant hypocritæ, à quorum nos consuetudine deterret Christus Dominus in hanc sententiam: *c Cúm oratis, non eritis, sicut hypocritæ, qui amant in Synagogis, & in angulis platearum stantes orare, ut videantur ab hominibus: amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Tu autem, cúm oraveris, intra in cubiculum tuum; & d clauso ostio, ora Patrem tuum in abscondito: & Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.* Cubiculum, quod hoc loco dicitur, ad cor hominis referri potest; quód non satis est ingredi, sed præterea occludi oportet, ne quid (1) irrumpat, vel influat in animas extrinsecus, quo Precationis integritas violari possit. Tum enim cœlestis Pater, *e* qui omnium mentes, & occultas cogitationes maximé perspicit, orantis postulationi concedit.

c Matth. 6. 5. 6.
d Sicut Elisæus fecit. 4. Reg. 4. 33.
Quid sit intra cubiculum orare.
e Isai. 19.

6. *Si diutiús, quod postulamus, differtur, non tamen ab hoc pietatis exercitio cessandum est.*

Requirit præterea Oratio assiduitatem, quæ quantam vim habeat, *f* judicis illius exemplo Dei Filius ostendit, qui cúm nec timeret Deum, nec hominem revereretur, victus assiduitate, ac diligentia viduæ, ejus postulationi concessit. Itaque assiduæ Deo Preces faciendæ sunt, nec imitandi illi, qui semel, aut iterum orantes, nisi quód petunt, impetrarint, in Oratione defatigantur. Nulla enim hujus officii lassitudo esse debet: *g* quód nos Christi Domini, & *h* Apostoli docet auctoritas. Quod si interdum voluntas in eo defecerit, Precibus à Deo petamus perseverandi vim.

f Luc. 18. 2. 3.
Eccl. 18. 1.
g Luc. 18. 1.
h 1. Thes. 5. 7. 17.

7. *Christus, si quid à cœlesti Patre postulare velimus, illud in suo nomine postulandum jussit.*

Vult etiam Dei Filius Orationem nostram ad Patrem suo Nomine pervenire, quæ ejus merito, & gratia Deprecatoris id pondus assequitur, ut à cœlesti Patre audiatur. Est enim ejus illa vox apud Sanctum Joannem: *i Amen, amen dico vobis, si quid petieritis Patrem in Nomi-*

i Joann. 16. 23. 24.

(1) *Irrumpat*) Ed. Pat. *erumpat*; ita ut nihil egrediatur, vel ingrediatur, quo precationis integritas violari possit.

mine meo, dabit vobis. Usque modò non petistis quidquam in nomine meo. Petite, & accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum: & iterum a *Quodcumque petieritis Patrem in Nomine meo, hoc faciam.*

a Joann. 14. 13.

8. *Fervor Sanctorum in Oratione imitandus, & petitioni gratiarum actio adjungenda.*

Imitemur ardens Sanctorum hominum studium, quod in orando adhibebant. Gratiarum autem actionem cum Precatione jungamus, Apostolorum exemplo, qui hanc consuetudinem perpetuó servaverunt, quemadmodum apud b Apostolum licet videre.

b 1. Cor. 14. 17. Ephes. 8. 19. 20. Colossens. 3. 17. 1. Tim. 2. 1.

9. *Ut fervens, & efficax sit Oratio, jejunium est adhibendum, & eleemosyna.*

(1) Jejunium veró, & eleemosynam ad Orationem adhibeamus. (2) Jejunium quidem c certé maximé est cum Oratione sociatum. Nam qui cibo, & potu sunt onusti, horum mens oppressa est sic, ut neque Deum intueri, neque quid sibi velit Oratio, cogitare possint. Sequitur eleemosyna, quæ magnam & ipsa cum Oratione societatem habet. Quis enim, cui facultas sit benigné faciendi ei, qui aliena misericordia vivat, nec opituletur proximo, & fratri suo, se charitate præditum dicere audeat? aut quo ore is, qui expers sit charitatis, Dei auxilium implorabit, nisi (3) tum peccati veniam precatur, simul & à Deo suppliciter postulat charitatem? Quare divinitus factum, est ut saluti hominum triplici hoc remedio subveniretur: cúm enim peccando vel offendamus Deum, vel proximos violemus, vel nos ipsos lædamus, sacris Precibus placatum reddimus Deum, eleemosyna redimimus hominum offensiones, jejunio proprias vitæ sordes eluimus. Et quamquam singula prosint ad omnium scelerum genera; tamen proprié singulis iis peccatis, quæ diximus, apposita, & accomodata sunt.

c Tob. 12. 8. D. Aug. in Psalm. 42b Leo serm. 1. de Jejun. sept. Mens. Petr. Chrysol. in serm. 43. Bern. in sent. sen. 11.

Oratione, jejunio, & eleemosyna placanda est ira divina. Vide D. Thom. in 1. 2. q. 108. art. 3. ad 4, & 4.

---

(1) *Jejunium veró, & eleemosynam ad orationem adhibeamus*) Hæc perperám desiderantur in Ed. Pat. an. 1714.

(2) *Jejunium quidem certé maximé*) Redundare videtur vocula *quidem*: abest ab Edit. Pat.

(3) *Tum*) Sic Manut. & Venetæ Editiones antiquiores, Patavina autem, Lugdun. & Lovan. *cum*, quód magis arridet.

DE

DE ORATIONIS DOMINICAE

PROOEMIO.

CAPUT IX.

Pater noster, qui es in Cœlis.

1. *Cur in hujus Precationis initio Christus Patris nomen potiùs, quàm Domini, aut Judicis, nos usurpare voluerit.*

Orationem Dominicam explicarunt Cypr. serm. 6. de Orat. Domin. Ambr. lib. 4. de Sacram. c. 4. D. Aug. Epist. 121.

CUM hæc formula Christianæ Precationis, à Jesu Christo tradita, eam habeat vim, ut, antequam ad preces, postulationesque veniamus, certis verbis loco procemii nobis utendum sit, quibus piè ad Deum accedentes, fidentius etiam id facere possimus; Parochi officium est, illa distinctè, dilucidéque declarare, ut alacrior pius Populus ad Preces adeat, seque cum Patre Deo acturum intelligat. Procemium autem, si spectes verba, brevissimum est; si res æstimes, gravissimum, mysteriorumque plenissimum. Ac prima quidem vox, qua Dei jussu, & institutione utimur, in hac Precatione est *Pater*. Nam etsi Salvator noster divinam hanc Orationem prætexere potuit aliquo verbo, quod plus majestatis haberet, exempli causa, Creatoris, aut Domini; tamen hæc omisit, quæ timorem simul nobis afferre possent; illud autem adhibuit, quod orantibus, & aliquid à Deo petentibus amorem, fiduciamque conciliat. Quid enim jucundiùs est Patris nomine, quod indulgentiam sonat, & charitatem?

Procemium orat. Dominicæ quam sit fœcundum. Cur in Dominica Oratione primum verbum sit Pater, vide Leo serm. 6. de Nativ. Domini post supra citat.

2. *Quæ sit prima ratio, ob quam homines Deum meritò Patrem hic appellant.*

Quibus autem rationibus Patris nomen Deo conveniat, suppeditabit facultas docendi fidelem Populum ex locis creationis, gubernationis, ac redemptionis. Nam

Per creationem Deus omnium est Pater.

cùm

cùm Deus hominem creaverit ad imaginem suam, nec illam ceteris animantibus impertiverit, ex hoc singulari munere, quo hominem ornavit, jure omnium hominum, nec Fidelium modò, sed etiam Infidelium Pater *a* in Divinis Scripturis appellatur.

a Deut. 32. 6. Isai. 63. 16. Malach. 1. & in novo Testamento passim.

3. *Quæ sit altera ratio, ob quam Deus Pater hominum dicatur.*

A gubernatione verò sumere poterit argumentum, quód prospiciendo, & consulendo, utilitati hominum, præcipuo quodam curæ, & providentiæ modo nobis præstat patriam charitatem. Sed, ut in hujus explicatione argumenti paternam Dei de hominibus curam meliùs agnoscat, de custodia Angelorum, in quorum tutela sunt homines, aliquid dicendum videtur.

Per gubernationem Patrem etiam agit Deus. Matth. 6. 7. 23.

4. *Dei providentia illud negotium Angelis datum est, ut custodiant humanum genus.*

Est enim Dei providentia datum hoc negotium Angelis, ut custodiant humanum genus, singulisque hominibus præstò sint, ne gravius aliquod detrimentum accipiant. Nam ut parentes, si infesta, & periculosa via filiis iter faciendum sit, custodes adhibent, & periculorum adjutores; sic cœlestis Parens in hoc itinere quo ad cœlestem Patriam contendimus, singulis nobis præposuit Angelos, quorum ope, ac diligentia tecti, furtim paratos ab hostibus laqueos vitaremus, & facto in nos horribiles impetus repelleremus; iisque ducibus rectum iter teneremus, ne objectus aliquis error à fallaci Adversario nos de via posset deducere, quæ ducit in Cœlum.

Singulis hominibus datum esse Angelum custodem Scriptura apertè demonstrat. Gen. 48. 16. Tob. 5. 21. Psalm. 90. 11. Matth. 18. 10. Act. 12. 15. Hebr. 1. 14.

5. *Quibus argumentis claré intelligamus magnitudinem utilitatis, quæ ad homines ex custodia Angelorum redeat.*

Quam veró habeat utilitatem hæc de hominibus Dei cura, ac providentia singularis, cujus munus, & administratio mandata est Angelis, quorum inter Deum, & homines media est, & interjecta natura, patet exemplis, quorum copiam suppeditant Divinæ Litteræ, quæ testantur sæpe Dei benignitate factum esse, *b* ut, inspectantibus hominibus, Angeli mirabiles res efficerent, quibus moneremur, innumerabilia ejus generis, quæ sub oculos non caderent, à custodibus nostræ salutis Angelis effici utiliter, ac salutariter. *c* Raphael Angelus Tobiæ comes, & dux itineris divinitus adjunctus illum duxit, & reduxit incolumen, *d* cui & adjumento fuit, ne ab immani pisce devoraretur, & quanta esset in ejus piscis *e* jecore, felle, & corde vis, demonstravit: ille *f* dæmonium expulit, ejusque impedita, & colligata potestate, ne Tobiæ noceret, effecit: ille *g* verum, & legi-

b Gen. 18. 19. & sic sæpissime.

c Tob. 5. & per totum librum.

d Tob. 6. 2. 3.

e Ibid. 8.

f Tob. 8. 3.

g Tob. 6. 3.

gitimum matrimonii jus, & usum adolescentem edocuit: ille *a* Tobiæ patri oculis capto lumina restituit.

a Job 6. 17. 18. Tob. 11. 7. 8. 15.

6. *De Angelo, per quem divus Petrus è carcere liberatus est.*

Act. 12. 7. 8. 9.

Angelus item ille Principis *b* Apostolorum liberator uberem præbebit materiam ad erudiendum pium gregem: de admirabili fructu curæ, custodiæque Angelorum, cum demonstrabunt Parochi Angelum carceris tenebras illustrantem, & Petrum tacto ejus latere ex somno excitantem, solventem catenas, disrumpentem vincula, monentem, ut surgeret, seque sumptis caligis, & reliquo vestitu sequeretur: cúm docebunt, ab eodem Angelo Petrum per custodias liberé eductum è carcere, & aperta denique janua, in tuto collocatum.

Actor. 5. 17. 23. & 24.

Deus quantum vis offensus nunquam hominum obliviscitur; quantaque sit illius in nos misericordia, ac providentia, vide Genes. 6.7. 8. 12. 28. 31. 32. 39. & 45. 5. 6. 7.

Hujus generis exemplorum, quemadmodum diximus, referta est Sanctarum Litterarum historia, quibus intelligimus, quanta sit vis beneficiorum, quæ confert in homines Deus, Angelis interpretibus, & internunciis, nec solúm certa aliqua, & privata de re missis, sed à primo ortu nostræ curæ præpositis, & in singulorum hominum salutis præsidio collocatis. Hanc doctrinæ diligentiam illa utillitas consequetur, ut audientium mentes erigantur, & ad agnoscendam, ac venerandam Dei paternam de se curam, ac providentiam excitentur,

7. *Qua præterea ratione agnoscant homines Fideles paternam Dei de hominibus curam.*

Exod. 6. & 9. Num. 20. 8. 9. 10. Deut. 4. 5. & sic sæpe. *c* Gen. 3. 6. Conferantur hæc cum 19. sect. art. 1. Symboli, & cum sect. 7. cap. 1. Decal.

Commendabit autem hoc loco Parochus, in primisque prædicabit divitias Benignitatis Dei erga genus humanum: quem cúm à primo *c* Parente nostri generis, & peccati usque ad hanc diem offenderimus flagitiis, ac sceleribus innumerabilibus, retinet tamen in nos charitatem, neque præcipuam illam de nobis curam deponit. Quem si quis existimat hominum oblivisci, amens est, & in Deum jacit indignissimam contumeliam. Irascitur Israeli Deus propter ejus gentis blasphemiam, quæ se arbitrabatur cœlesti ope desertam esse. Est enim in Exodo: *d Tentaverunt Dominum dicentes, Est ne Dominus in nobis, an non?* & apud Ezechielem succenset eidem Populo Deus, quód dixerat: *e Non videt Dominus nos, dereliquit Dominus terram.* Ergo Fideles his auctoritatibus à nefaria illa opinione deterrendi sunt, fieri posse, ut Deum capiat hominum oblivio. In quum sententiam audire licet conquerentem de Deo apud Isaiam Israeliticum Populum, contraque Deum stultam ejus querimoniam benigna similitudine refellentem. Et enim ibi: *f Dixit Sion De-*

d Exod. 17. 7.

e Ezech. 8. 12. Vide item Psalm. 93. & Psalm. 13. & 52. integros. Job 22. Eccl. 5. 5.

f Isai. 49. 14. 15. 16.

Derelinquit me Dominus, & Dominus oblitus est mei. Cui Deus Nunquid oblivisci potest mulier infantem suum, ut non misereatur filio uteri sui? & si illa oblita fuerit, ego tamen non obliviscar tui. Ecce in manibus meis descripsi te.

8. *Exemplo primi Parentis Dei in nos benignitas demonstratur.*

Quibus locis quanquam id liquidò confirmatur, tamen ut penitus Fideli Populo persuadeatur, nullum posse tempus accidere, quo deponat Deus hominum memoriam, quo eis non tribuat patriæ charitatis officia, Parochi (1) rem clarissimo primorum hominum exemplo comprobabunt. Quos post neglectum, violatumque Dei jussum cùm acerbiùs accusatos, & horribili illa sententia condemnatos audis, *a Maledicta terra in opere tuo; in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ spinas, & tribulos germinabit tibi, & comedes herbam terræ: b* cùm vides è Paradiso expulsos, & ut omnis reditus spes adimeretur, cùm in aditu Paradisi collocatum legis Cherubim, flammeum tenentem, & versatilem gladium: cùm ad ulciscente suam injuriam Deo illos intimis, & externis molestiis conflictatos intelligis: an non actum de homine putes? an non credas non modò Divino illum auxilio nudatum, sed etiam cuivis injuriæ propositum? Veruntamen in tantis divinæ iræ, & ultionis indiciis oborta est lux quædam Dei in eos charitatis. *c Fecit enim*, inquit, *Dominus Deus Adæ, & uxori ejus tunicas pelliceas, & induit eos*: quod maximum fuit argumentum; hominibus nullo unquam tempore defuturum Deum.

Primorum parentum luculento exemplo declaratur, Deum nullo unquam tempore hominibus deesse Exemplum justæ in peccatores indignationis.

a Gen. 3. 17. 18.

b Ibid. 23.

Exemplum divinæ in homines etiam peccantes Benignitatis.

c Gen. 3. 21.

9. *Nullis, quantumvis magnis, hominum sceleribus Dei benignitatem exhauriri posse, probatur.*

Hujus etiam sententiæ vim, non exhauriri Dei amorem ulla hominum injuria, David expressit illis verbis: *d Nunquid continebit Deus in ira sua misericordias suas?* hanc Abacuch, Deum affectus, exposuit, dum inquit: *e Cùm iratus fueris, misericordiæ recordaberis*: hanc sic Michæas aperuit: *f Quis Deus similis tui? Qui aufers iniquitatem, & (2) transfers peccatum reliquiarum hæreditatis tuæ: non immittet ultra furorem suum, quoniam volens misericordiam est.* Omnino res ita se habet; cùm maximè perditos nos, & Dei præsidio spoliatos arbitramur,

d Psalm. 76. 10. Vide item versus præcedentes, & Tob. 3. 22.

e Habac. 3. 2.

f Mich. 7. 18.

---

(1) *Rem*) Deest in Edit. Pat.

(2) *Transfers*) Ita Editiones omnes præter Lovaniensem, quæ habet *transis*, quemadmodum legitur etiam in hodierna Vulgata.

mur, tum maximè pro immensa sua bonitate nos quærit, & curat Deus. Sustinet enim in ira gladium justitiæ, nec cessat effundere inexhaustos misericordiæ thesauros.

10. *Quæ sit tertia ratio, qua patriæ charitatis beneficium in genus humanum Deus cumulatè ostendit.*

Tertiò per redemptionem. Deus est hominum Parens.

a Vide Joann. 3. 10. & 15. Rom. 5. 7. 8. Gal. 4. & 1. Joann. 4. 9. 10.

b Joann. 1. 12. Baptismus redemptionis nostræ ex pignus.

c Tit. 3. 5.

d Joann. 3. 6. 7.

e 1. Pet. 1. 23.

Magnam igitur vim habent ad declarandam præcipuam Dei rationem in amando, tuendoque hominum genere creatio, & gubernatio. Sed tamen illud opus redimendi hominem sic eminet inter duo superiora, ut beneficentissimus Deus, Parensque noster summam in nos benignitatem *a* tertio hoc beneficio cumulatam illustrarit. Quare tradet spiritualibus filiis Parochus, & assiduè eorum auribus inculcabit hanc præstantissimam Dei erga nos charitatem, ut intelligant, se, quia (1) redempti sint, mirabilem in modum Dei filios evasisse. *b Dedit enim*, inquit Joannes, *eis potestatem filios Dei fieri: & ex Deo nati sunt.* Quam ob causam Baptismus, quod primum redemptionis pignus, & monumentum habemus, *c* Sacramentum regenerationis dicitur: inde enim nascimur Dei filii: nam inquit ipse dominus: *d Quod natum est ex spiritu, spiritus est. Et oportet vos nasci denuò.* Item Petrus Apostolus: *e Renati non ex semine corruptibili, sed incorruptibili per verbum Dei vivi.*

11. *Singulari Dei beneficio per redemptionem filii Dei effecti sumus.*

f Rom. 8. 15. Galat. 4. 5. 2. Tim. 1. 15.

g 1. Joann. 3.

Hujus pondere redemptionis & Spiritum Sanctum accepimus, & Dei gratia dignati sumus. Quo munere filii Dei adoptamur, quemadmodum ad Romanos scripsit Apostolus Paulus: *f Non accepistis Spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba, Pater.* Cujus vim, & efficaciam adoptionis explanat Sanctus Joannes ad hunc modum: *g Videte, qualem charitatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur, & simus.*

12. *Quid Christiani, filii Dei jam effecti, post tot accepta paternæ charitatis officia, vicissim Patri præstare debeant.*

Non tantùm ex secundis rebus, verùm etiam ex calamitatibus immissis metiendam esse Patris cœlestis benignitatem.

His expositis, admonendus est fidelis Populus quid ipse vicissim debeat amantissimo Patri Deo; ut intelligat, quem amorem, ac pietatem, quam obedientiam, ac venerationem Creatori, Gubernatori, ac Redemptori præs-

---

(1) *Redempti sint)* Ed. Pat. *redempti sunt.*

præstare, qua spe, ac fiducia illum invocare oporteat. Sed ad erudiendam inscitiam, dirigendamque sententiæ perversitatem eorum, si quis tantummodo secundas res, & prosperum vitæ cursum argumento esse existimant, Deum conservare nobis amorem suum; rebus autem adversis, & calamitatibus cùm à Deo exercemur, id esse signum hostilis in nos animi, & prorsus abalienatæ à nobis Divinæ voluntatis; demonstrandum erit, cùm *a* tangit nos manus Domini, minimé id hostiliter facere Dominum, *b* verùm percutiendo sanare, & plagam à Deo venientem esse medicinam. Castigat enim peccantes, ut ea disciplina meliores faciat, & præsenti animadversione redimat ab exitio sempiterno. Nam *c* visitat quidem in virga iniquitates nostras & in verberibus peccata nostra; misericordiam autem suam non aufert à nobis. Quare monendi sunt Fideles, ut in ejusmodi castigatione patriam Dei charitatem agnoscant, illud apud patientissimum Job in memoria, & in ore habeant: *d ipse vulnerat, & medetur, percutit, & manus ejus sanabunt*: ut illud usurpent, quod sub persona populi Israelitici scripsit Jeremias: *e castigati me, & eruditus sum, quasi juvenculus indomitus: converte me, & convertar, quia tu Dominus Deus meus*: ut Tobiæ exemplum sibi proponant, qui cùm in illa plaga cæcitatis paternam Dei manum cædentem sensisset, exclamavit: *f Benedico te Domine Deus Israel, quia tu castigasti me, & tu salvasti me.*

a Job 19. 21.
b Deut. 32. 39.
Quo fine adhibeatur castigatio.
c Psalm. 88. 34. 35.
d Job 5.
e Jerem. 31. 18.
f Tob. 11. 13. 5. 6. 7. 8. 11. 12. Reg. 2. 6. Job. 13. 15.

13. *Deum numquam nostri oblitum esse, Fidelibus inculcandum.*

In quo maximé cavendum est Fidelibus, ne, etiamsi quovis incommodo affecti, quavis calamitate afflicti sint, Deum id ignorare, existiment: ait enim ipse: *g Capillus de capite vestro non peribit.* Imo verò se ipsi illo Divini Oraculi solatio consolentur, (1) quod in Apocalypsi dictum est: *h Ego, quos amo, arguo, & castigo.* Conquiescant in Apostoli cohortatione ad Hebræos: *i Fili mi, noli negligere disciplinam Domini, neque fatigeris, dum ab eo argueris. Quem enim diligit Dominus, castigat: flagellat autem omnem filium, quem recipit. Quòd si extra disciplinam estis, adulteri estis, & non filii. Patres quidem carnis nostræ eruditores habuimus, & reverebamur eos: num multó magis obtemperabimus Patri spirituum, & vivemus?* Nos-

Deus clare omnium afflictiones intuetur.
g Luc. 21. 18.
h Apoc. 3. 10. Prov. 1. 11. 12.
i Heb. 12. 5. 6. 7. 8.

(1) *Quod in Apocalypsi dictum est*) Edit. Pat. *quo in Apocalypsi dictum est*, quod longé meliùs.

Noster.

14. *Cur Deum pluralitatis vocabulo nostrum Patrem hic appellare jubeamur.*

Christiani proprié Deum suum Patrem appellant nostrum, ut omnium, ut donum adoptionis, quæ beneficio Christi Fidelibus contigit, ab omnibus agnoscatur.

a Matth. 23. 8.
b Rom. 1. 17. 10. & 12. 1.

Cúm Patrem invocamus singuli, & Nostrum appellamus docemur, ex dono, ac jure divinæ adoptionis consequi necessarió, ut fratres sint Fideles omnes, & inter se fraterné amare debeant. *a Omnes enim*, inquit, *vos fratres estis; unus est enim Pater vester, qui in cœlis est.* Quare etiam in epistolis Fideles omnes *b* Apostoli fratres appellant. Ex quo item conficitur illa consecutio necessaria, ut eadem adoptione Dei non solúm inter se Fideles universi fraterna necessitudine conjungantur, sed quia homo est unigenitus Dei Filius, fratres etiam ejus & nominentur, & sint. Nam in Epistola ad Hebræos, cúm de Filio Dei loqueretur, scripsit Apostolus: *c Non confunditur, fratres eos vocare, dicens*, d *Nunciabo nomen tuum fratribus meis*; quod tantó ante David de Christo Domino predixerat. Ipse veró etiam Christus sic apud Evangelistam loquitur ad mulieres; *e Ite, nunciate fratribus meis, ut eant in Galileum, ubi me videbunt.* Quod tum ab eo dictum esse constat, cúm jam excitatus à mortuis immortalitatem esset consecutus; nequis existimet, fraternam hanc cognationem ejus resurrectione, & in cœlum ascensu dissolutam esse. Tantum enim abest ut hanc conjunctionem, & charitatem Christi resurrectio diremerit, *f* ut ex illa majestatis, & gloriæ sede, tum, cúm de omnibus omnis memoriæ hominibus judicabit, *g* Fidelium minimos ab eo fratrum nomine appellandos acceperimus.

Christum Christiani propter humanitatem fratrem habent.

c Heb. 2. 11.
d Psalm. 21. 23.

e Matth. 28. 10. Sic Joann. 20.
Fraterna cum Christo cognitio ejus resurrectione non est dissoluta.

f Matth. 25. 31.

g Ibid. 42.

15. *Qua ratione inter Christi fratres Fideles censeantur.*

Qui autem fieri potest, ut Christi fratres non simus, cujus *h* cohæredes dicimur? Est enim *i* primogenitus ipse, *k* constitutus hæres universorum; nos vero secundo loco geniti, cohæredes ejus pro modo cœlestium donorum pro ratione charitatis, quæ præbuerimus nos ministros, & *l* coadjutores Spiritus Sancti, quo auctore ad virtutem, salutaresque actiones impellimur, & incendimur, ut ejus freti gratia in certamen salutis fortiter descendamus, quo sapienter, constanterque confecto, *m* decursoque hujus vitæ spatio, justum coronæ præmium capimus à cœlesti Parente, omnibus, qui eundem cursum tenuerint, constitum. *n Non enim*, ut ait Apostolus, *injustus est Deus, ut obliviscatur operis nostri, & dilectionis.*

Quomodo Christiani sint Christi cohæredes.
h Rom. 8. 17.
i Col. 1. 18.
k Hebr. 1. 2.

l 1. Cor. 3. 9. Græc. habent. συνεργοί, id est cooperatores.
m 1. Cor. 9. 26.

n Hebr. 6. 10.

16.

16. *Quomodo alii pro aliis orare, & omnes invicem fratres æxistimare debeamus.*

Quam verò hanc ex animo vocem *Noster* proferre debeamus, S. Chrysostomi sententia declaratur, qui Deum inquit libenter Christianum audire, non solùm pro se, sed pro altero deprecantem ; pro se orare naturæ est; pro altero gratiæ; pro se necessitas cogit ; pro altero fraterna charitas hortatur. Quibus illa subjunxit (1) *Jucundior est Deo, quàm charitas fraterna commendat, quàm ea, quæ necessitate pronunciat.* In hac tanta materia salutaris Orationis monere, & hortari debet Parochus (2) omnes omnis ætatis, generis, ordinis ut communis hujus fraternæ necessitudinis memores comiter, & fraterné se gerant, neque (3) se aliis alii præferant insolentiùs. Nam etsi in Ecclesia Dei diversi sunt officiorum gradus; tamen illa varietas graduum, & munerum fraternæ necessitudinis conjunctionem minimé tollit : *a* quemadmodum in hominis corpore varius usus, & diversa functio membrorum nihil agit quamobrem hæc, vel illa coporis pars membri munus, & nomen amittat.

Chrys. hom. 1. l. 4. op. imp. in Matth.

a Rom. 12. 4. 1. Cor. 12. 12. Ephes. 4. 7.

17. *Quibus de causis Christiani sint tanta necessitudinis conjunctione copulati.*

Propone tibi eum, qui regia sit potestate : an is igitur, si Fidelis est frater non est omnium, qui Christianæ Fidei, communione continentur? Maximé : quid ita? quia non esset Deus alius is, ex quo divites, & reges nati sunt, ab eo, à quo pauperes, & (4) qui in regum

Deus unus, & idem est divitum, & inopum conditor. Sap. 6. & 7. 8.

(1) *Jucundior est Deo, quam charitas fraterna commendat, quam ea, quæ necessitate pronunciat*) Editio Lovan., & Lugdun. : *Jucundior est Deo, quam charitas fraterna commendat, quàm ea, quæ necessitate pronunciatur* Editio Patavina : *Jucundior est Deo illa oratio, quam fraterna charitas commendat, quàm ea, quam necessitas rei pronuntiat.* Apud Maur. autem *dulcior est autem ante Deum oratio, non quam necessitas rei transmittit, sed quam charitas fraternitatis commendat.*

(2) *Omnes omnis ætatis*) Edit. Patav. *omnes cujuscunque ætatis.*

(3) *Neque se aliis alii præferant insolentiùs*) Typographi indiligentia omissa est vox *aliis* in Edit. Manutiana.

(4) *Et qui*) Edit. Patav. omittit conjunctionem *Et*; *à quo pauperes, qui in regnum potestate sunt extiterunt*; quasi comparatio sit inter divites, regesque, & pauperes, regum subditos.

Malach. 2. 10.
Nobilitas spiritualis omnium Christianorum una est.
a Joan. 3. 5.
Rom. 6. 3.
Colos. 2. 38.

gum potestate sunt, extiterunt; sed unus Deus, & parens, & Dominus omnium. Itaque (1) una spiritualis ortus omnium nobilitas, una dignitas, unus splendor generis; cúm omnes *a* ex eodem Spiritu, & eodem Fidei Sacramento nati simus filii Dei, & ejusdem hæreditatis cohæredes. Nec veró alium Christum Deum habent copiosi, & potentes homines alium tenuiores, & infimi: non aliis Sacramentis sunt initiati, nec aliam hæreditatem Regni cœlestis expectant. Fratres sumus omnes, & ut inquit Apostolus ad Ephesios, membra sumus corporis Christi de carne ejus, & de ossibus ejus. Quod idem in Epistola ad Galatas significat Apostolus: *b Omnes filii Dei estis per fidem in Christo Jesu: quicumque enim in Christo baptizati estis: Christum induistis: non est Judæus neque Græcus, non est servus, neque liber, non est masculus, neque fœmina. Omnes enim vos unum estis in Christo Jesu.* Hæc autem accuraté versanda res est Pastoribus animarum, & scienter illis in hac sententia commorandum. Est enim accomodatus locus non minus ad confirmandos, & excitandos inopes, & abjectos homines, quám coercendam, deprimendamque arrogantiam locupletum, atque potentium. Cui hominum incommodo uti mederetur, urgebat Apostolus fraternam hanc charitatem, & inculcabat fidelium auribus.

b Ephes. 5. 30.
Galat. 3. 26.
Vide item Joann. 17. 2.
Actor. 4. 22.
1. Cor. 10. 17.
Col. 3. 11.

Locis supra citatis, & alibi passim.

18. *Quid Christianus, ubi exordium Precationis illud,* Pater noster, *pronunciabit, meditari debeat.*

Cúm igitur has Deo Preces facturus es Christiane, memineris, te tanquam filium ad Patrem Deum accedere. Itaque cúm Precationem ordiris, & illud, *Pater noster* pronuncias, cogita, quem in locum te summa Dei benignitas extulerit, qui non ut servum ad dominum adire, invitum, ac timidum, sed ut ad patrem filium, voluntarium, securumque confugere, jusserit. Qua in memoria, & cogitatione, quo vicissim studio, & pietate tibi orandum sit considera. Danda enim est tibi opera, te ut talem præbeas, qualem esse decet Dei filium; id est, ut oratio, & actiones tuæ non indignæ sint *c* Divino genere, quo te dignari voluit beneficentissimus Deus. Ad hanc officii rationem nos Apostolus cohortatur, cúm ait: *d Estote ergo imitatores Dei, sicut filii charissimi*: ut veré de nobis dici possit, quod ipse

c Actor. 17. 28. 29.
d Ephes. 5. 1.

(1) *Itaque una spiritualis ortus omnium nobilitas*) sive potiús, ut in Edit. Patav. *Itaque una est spiritualis ortus omnium nobilitas.*

ipse Apostolus scripsit ad Thessalonicenses: *a Omnes vos filii lucis estis, & filii Dei.*

a 1. Thes. 5. 5.

Qui es in cœlis.

19. *Cum Deus sit ubique præsens, quomodo domicilium suum peculiariter in Cœlo habere dicatur.*

Constat inter omnes, qui rectè de Deo sentiunt, ubique locorum, & gentium esse Deum. Quod non ita intelligendum est, quasi ipse distributus in partes una parte locum unum, alia alium occupet, ac tueatur; nam Deus spiritus est, omnis expers divisionis. Quis enim audeat Deum, tanquam in vestigio positum, loci alicujus finibus circumscribere, cùm ipse de se dicat: *b Nunquid non Cœlum, & terram ego impleo?* Quod rursum sic accipiendum est, Deum Cœlum, ac terram, quæque Cœlo, ac terra comprehensa sunt, vi sua, ac virtute complecti, non autem ipsum ullo loco contineri. Adest enim rebus omnibus Deus, vel creans ipsas, vel conservans creatas, nulla regione, nullis finibus vel circumscriptus, vel ita definitus, quominus, & naturam, & potestatem suam præsens ubique constituat. Quod beatus David expressit illis verbis: *c Si ascendero in Cœlum, tu illic es.* Verum etsi præsens adsit Deus in locis, & rebus, omnibus nullis, ut diximus terminis definitus, tamen in Divinis Scripturis sæpe dicitur habere domicilium suum in Cœlo. Quod ideo factum videmus, quod Cœli, quod suspicimus, sunt nobilissima mundi pars, iidemque manet incorrupti, præstantes vi magnitudine, ac pulchritudine ceteris corporibus, ceterisque, ac stabilibus motibus prædìti. Ergo, ut excitaret hominum animos Deos ad contemplandam infinitam suam potestatem, ac Majestatem, quæ maximé elucet in opere Cœlorum, se in Divinis Scripturis habitare testatur in Cœlis: sæpe etiam, quod res est, declarat, nullam esse mundi partem, quæ non præsenti Dei natura, & potestate comprehensa sit.

Deus est totus ubique, & totus in singulis mundi partib.
Amb. lib 1. de Spiritu Sanct. c. 7.
Dam. l. 1. c. 16.
Scot. 2. dist. 2. q. 5. & 4. dis. 10. q. 2.
b Jerem. 23. 24.
Deus est in rebus omnibus.
Actor. 17. 28.
Greg. in Ezech. Hom. 8.
D. Thom. 1. p. q. 8. art. 1.

c Psalm. 138. 8.
Amos 9. 2.
Deus in divinis Scripturis in Cœlo sæpe esse dicitur, ut Psalm 2. 10. 113. & alibi frequenter.

Deus in Cœlo esse dicitur, quia illud uberioris ipsius operationis, & gratiæ est particeps.
Dam. lib. 1. de Fide O h. c. 16.
Greg. Naz. Orat. 34. quæ est 2. de Theol.

20. *Quid Fidelibus meditandum exhibeat illa particula,* Qui es in Cœlis.

Quanquam (1) in hac cogitatione Fideles non solúm communis omnium parentis imaginem sibi proponent, sed etiam

(1) *In hac cogitatione fideles*) Edit. Pat. *in hac cogitatione cœlestis domicilii Divinæ Majestatis fideles.*

etiam in Cœlo regnantis Dei; ut oraturi meminerint mentem, animumque esse referendum ad Cœlum: quantumque spei, ac fiduciæ affert eis Patris nomen, tantum Christianæ humilitatis, ac pietatis adjungat præstans illa natura, ac Divina Majestas Patris nostri, *qui es in Cœlis.* Quæ verba præfiniunt etiam orantibus, quid petendum sit: omnis enim postulatio nostra, quæ ad hujus vitæ usum, ac necessitatem pertineat, nisi cum Cœlestibus sit conjuncta bonis, & ad illum finem dirigatur, inanis est, & indigna Christiano. Quare monebunt pios auditores Parochi de hac ratione Precationis, & (1) admonitionem illa Apostoli auctoritate comprobabunt: *a Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt, quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens; quæ sursum sunt, sapite, non quæ super terram.*

A Patre Cœlesti cœlestia dumtaxat bona aut quæ his conjuncta sunt expetenda.

Coloss. 3. 1. 2.

DE PRIMA PETITIONE.

CAPUT X.

Sanctificetur Nomen tuum.

1. *Cur à Nominis Divini sanctificatione nostra desideria exordiamur.*

Petitionum ordo sequi debet ordinem rerum expetendarum.
D. Thom. 2. 2. q. 82. art. 9.

QUid à Deo petendum, quove ordine id agendum sit, Magister ipse, ac Dominus omnium docuit, & imperavit. Nam cùm studii, & desiderii nostri nuncia sit, & interpres Oratio, tum rectè, & ratione petimus, cùm postulationum ordo sequitur ordinem rerum expetendarum. Monet nos vera charitas, totum ut animum, ac studium conferamus in Deum, qui, quoniam solus est in se ipso summum bonum, jure est præcipuo quodam, ac singulari amore diligendus. Nec vero ex animo, & unicé potest amari Deus, nisi rebus, ac naturis omnibus ejus honor, & gloria præponatur. Bona enim & nostra, & alie-

(1) *Admonitionem illa Apostoli auctoritate comprobabunt*) Ed. Pat. & Lovan. *admonitionem illam Apostoli auctoritate comprobabunt.*

aliena & omnino omnia, quæcumque boni vocabulo nominantur, ab illo profecta, summo ipsi bono cedunt. Quare, ut ordine procederet Oratio, Salvator Petitionem hanc de summo bono principem, & caput constituit Petitionum reliquarum, docens nos, priús quám ea, quæ nobis, aut proximo cuique opus sint, postulemus, quæ propria sunt Dei gloriæ, petere debere, ipsique Deo studium, & desiderium ejus rei nostrum exponere. Quo facto manebimus in officio charitatis, qua docemur & plus Deum, quám nos ipsos diligere, & primúm petere, quæ Deo cupiamus, deinde, quæ nobis optemus.

2. *Cum divina natura nulla re augeri, aut carere possit, cur necesse fuerit sanctificationem Nominis Dei hic postulare.*

Nihil petimus Deo intrinsecús accedere, quod antea non habuerit; sed exteriús aliquid fieri, quo ejus gloria innotescat ad hominum utilitatem, optamus.

Et quoniam desiderium, & petitio sunt earum rerum, quibus caremus, (nec veró Deo, id est ejus naturæ, fieri accessio potest, aut augeri ulla re divina substantia, quæ inexplicabilem in modum est omni perfectione cumulata) intelligendum est, extra hæc esse, quæ à Deo ipsi Deo petimus, & ad externam ejus gloriam pertinere. Cupimus enim, & petimus ut Dei nomen notius sit gentibus, ut ejus regnum amplificetur, ut plures quotidie obediant Divino Numini; quæ tria, Nomen, Regnum, Obedientiam, non in illo ipso sunt intimo Dei bono, sed assumuntur extrinsecús.

3. *Verba illa,* Sicut in Cœlo, & in Terra, *ad tres primas Petitiones referri posse, & quomodo hic intelligantur.*

Quid sibi velit prima Petitio.

Verúm, ut hæ Petitiones quam vim habeant, & quid valeant, planiús intelligatur, Pastoris erunt partes, monere Fidelem Populum, verba illa, *Sicut in Cœlo, & in Terra*, ad singulas referri posse primarum trium Postulationum: ut, *Sanctificetur nomen tuum, sicut in Cœlo, & in Terra*: item, *Adveniat Regnum tuum, sicut in Cœlo, & in Terra*; similiter, *Fiat voluntas tua, sicut in Cœlo, & in Terra.* Cúm autem petimus, ut sanctificetur Nomen Dei, id sentimus, ut augeatur sanctitas, & gloria Divini Nominis. Quo loco Parochus animadvertet, ac docebit pios auditores, non id dicere Salvatorem, ut eodem modo sanctificetur in Terra, quo in Cœlo, id est, ut amplitudine Terrestris sanctificatio Cœlestem exæquet (hoc enim fieri nullo pacto potest) sed ut ex charitate, & intimo animi studio id agatur.

4. *Quomodo Dei Nomen per se Sanctum sanctificari à nobis possit.*

Etsi verissimum illud est, sicuti est, Divinum Nomen per se sanctificatione non egere; cúm a Sanctum, &

a Psalm. 110. 10. 137. 2.

& terribile sit, quemadmodum ipse Deus suapte natura *a* Sanctus est; neque ei ulla, sanctitas, qua ab omni æternitate prædictus non fuerit possit accedere: tamen, quod in Terris longé minori honore afficitur, quám par est, nonnumquam etiam maledictis, & nefariis vocibus violatur; propterea cupimus, ac petimus, ut laudibus, honore, gloria celebretur, ad exemplum laudum, honoris, & gloriæ, quæ illi in Cœlo tribuuntur: id est, ut sic honor, & cultus in mente, in animo, in ore versetur, ut omni veneratione & intima, & externa prosequamur, omnique celebritate excelsum, purum, & gloriosum Deum ad imitationem supernorum, ac Cœlestium Civium complectamur. Ut enim Cœlites summa consensione, gloria, & prædicatione efferunt Deum; sic precamur, ut idem contingat orbi terrarum, (1) & omnes gentes Deum cognoscant, colant, & venerentur, ut nulli plané mortales reperiantur, qui non & suscipiant Christianam Religionem, & se totos Deo dicantes credant, ex eo omnem sanctitatis fontem existere, neque quidquam esse purum, aut sanctum, quod non à sanctitate Divini Nominis oriatur.

a Lev. 11. 44. & 19. & 20. 7. 1. Petr. 1. 16. Josue 24. 19. 1. Reg. 2. 2.

Beati omnes Deum perpetuo laudant. Psalm. 83. 5. Apoc. 4. 8.

5. *Quomodo fieri possit, ut Dei Nomen in Infidelibus Sanctum esse possit.*

Testatur enim Apostolus *b* mundatam esse Ecclesiam in lavacro aquæ, in verbo vitæ: significat autem *Verbum vitæ c* Nomen Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, in quo baptizamur, & sanctificamur. Itaque, quoniam nulla cujusquam expiatio, nulla munditia & integritas esse potest, super quo non sit invocatum Divinum Nomen, cupimus, & petimus à Deo, ut omne hominum genus, relictis impuræ Infidelitatis tenebris, ac radiis Divini Luminis illustratum, hujus vim Nominis agnoscat sic, ut in eo veram quærat sanctitatem; & in nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis Baptismi Sacramentum suscipiens, ipsius Dei dextera, perfectam vim sanctitatis consequatur.

b Eph. 5. 26.

c Matth. 28. 19. Secundo speciatim petitur, ut infideles per fidem, & fidei Sacramenta Deo se adjungant.

6. *Qua ratione Dei Nomen in peccatoribus sanctificari possit.*

Pertinet veró optatum, & Postulatio nostra non minús etiam ad eos, qui flagitiis & sceleribus contaminati, puram Baptismi integritatem, & *d* Innocentiæ stolam amisserunt; qua re factum est, ut in illis miserrimis suam iterum sedem impurissimus Spiritus collocarit. Optamus igitur, & precamur à Deo, ut in ipsis etiam sancti-

Tertio petitur, ut Christiani in vitia relapsi resipiscant.

d Matth. 22. 12.

(1) *Et omnes gentes*) Edit. Patav. *ut omnes gentes.*

tificetur Nomen ejus; *a* ut ad cor, & sanitatem redeuntes, Sacramento Pœnitentiæ redimant pristinam Sanctitatem, seque ipsos purum, ac sanctum Deo Templum, ac domicilium præbeant.

a Isai. 46. 8.

7. *Quomodo omnes homines in se sanctificare Dei Nomen poterunt.*

Oramus denique, lumen ut suum Deus præferat omnium mentibus, quo videre possint, *b Omne datum optimum, & omne donum perfectum, descendens à Patre luminum*, ad nos divinitus esse delatum: quo temperantiam, justitiam, vitam, salutem, omnia denique animi, corporis, externa, vitalia, ac salutaria bona illi accepta referant, à quo, quemadmodum prædicat Ecclesia, bona cuncta procedunt; (1) si quid luce sua sol, si quid reliqua sydera motu, & cursu prosunt hominum generi, si circumfuso hoc alimur spiritu, si terra frugum, & fructum ubertate vitam sustinet omnium; si opera magistratuum quiete, ac tranquillitate fruimur; & hæc, & hujus generis bona innumerabilia nobis suppeditat immensa Dei benignitas. Quin etiam, quas Philosophi secundas Causas appellant, interpretari debemus mirabiliter (2) effectas quasdam, & ad usum nostrum accommodatas Dei manus, quibus nobis sua bona distribuit, ac longé, latéque diffundit.

Quarto petitur, ut gratiæ suæ lumine corda tenebricosa perfundat.

b Jacob. 1. 17.

Omnia bona tum animi, tum externa Deo referri debent accepta.

In Oratione Dominicæ V. post Pascha.

8. *Quomodo maximé per agnitionem, & venerationem Ecclesiæ Catholicæ Dei Nomen sanctificetur.*

Quod autem maximé rem continet in hac Petitione, illud est, ut omnes agnoscant, & venerentur sanctissimam Jesu Christi Sponsam, & Parentem nostram Ecclesiam, in qua una est *c* fons ille amplissimus, atque perpetuus ad eluendas & expiandas omnes peccatorum sordes, unde hauriuntur universa salutis, & sanctificationis Sacramenta, quibus quasi cœlestibus quibusdam fistulis in nos à Deo ille sanctitatis ros, & liquor effunditur: ad quam solam, & ad eos, quos suo sinu, & gremio complexa est, pertinet Divini illius imploratio Nominis, *d* quod unum sub Cœlo datum est hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri.

Quinto optatur, ut Catholica Ecclesia ab omnibus agnoscatur.

c Zach. 13. 1. Ezech. 36. 25.

Ecclesiæ prerogativæ.

Ad solam Ecclesiam pertinet Divini Nominis imploratio.

d Actor. 4. 12.

9.

(1) *Bona cuncta procedunt; si quid luce sua sol, &c.*) Edit. Patav. *bona cuncta procedunt; nam, si quid luce sua sol, &c.*

(2) *Effectas*) Ed. Patav. & Lov. *affectas* quod magis arridet.

9. *Qua ratione Nomen Dei à Christianis hodie polluatur.*

Verùm Parochi maximè hunc locum urgere debebunt boni esse filii non solùm Patrem Deum orare verbis, sed re etiam, & actione conari, ut eluceat in ipso sanctificatio Divini Nominis. Utinam non essent, qui cùm oratione hanc Dei Nominis sanctificationem assiduè postulent, factis, quantum in ipsis est, illud violant, atque contaminant, quorum culpa interdum ipsi etiam Deo maledicitur. In quos dictum est ab Apostolo: *a Nomen Dei per vos blasphematur inter gentes*; & apud Ezechielem legimus: *b Ingressi sunt ad gentes, ad quas introierunt, & polluerunt nomen sanctum meum, cum diceretur de eis: populus Domini iste est, & de terra ejus egressi sunt.* Qualis enim est vita, & ut sunt eorum mores, qui religionem profitentur, sic de Religione ipsa, deque ejus auctore Religionis multitudo imperita judicare solet. Quare qui vivunt ex Christiana Religione, quam susceperunt, & ad ejus regulam orationem, & actiones dirigunt suas, magnam facultatem præbent aliis laudandi Nomen Cœlestis Parentis, & omni honore, & gloria celebrandi. Nobis enim ipse has partes imposuit Dominus, ut illustribus virtutis actionibus excitemus homines ad laudem, & prædicationem Divini Nominis. Ad quos loquitur in hunc modum apud Evangelistam: *c Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in Cœlis est*; & Princeps Apostolorum: *d Conversationem vestram inter gentes habentes bonam, ut ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum.*

a Rom. 2. 24.

b Ezech. 36. 20. Isai. 52. 5. Tit. 1. 10.

Quando ex Fidelium sanctitate populi ad laudandum Deum excitentur, Vide Deut. 4. 5. 6. 7.

Virtutibus sunt excitandi homines ad Dei Nominis sanctificationem.

c Matth. 5. 16. Marc. 4. 41. Luc. 7. 16.

d 1. Pet. 2. 12. & 3. 16. 17.

DE

DE SECUNDA PETITIONE.

CAPUT XI.

Adveniat Regnum tuum.

1. *Regni Dei prædicatio in Scripturis quám sæpe commendata.*

REgnum Cœleste, quod altera hac Petitione postulamus, ejusmodi est ut eo referatur, ac terminetur omnis Evangelii prædicatio. Nam & inde exorsus est ad Pœnitentiam cohortari Sanctus Joannes Baptista, dum, *a Pœnitentiam*, inquit, *agite*; (1) *appropinquavit enim Regnum Cœlorum.* Nec aliunde fecit initium suæ prædicationis *b* Salvator humani generis; & in illo salutari sermone, *c* quo beatitudinis vias Discipulis in monte monstravit, tanquam proposito orationis argumento principium duxit à Regno Cœlorum: nam *d Beati*, inquit, *pauperes spiritu, quoniam ipsorum est Regnum Cœlorum.* Quin etiam eum retinere cupientibus attulit illam causam necessariæ perfectionis: *e Et aliis civitatibus oportet me evangelizare Regnum Dei, quia ideo missus sum.* Hoc idem *f* postea Regnum prædicare jussit Apostolos; & illi, qui se ire ad sepeliendum patrem suum velle dixerat, respondit: *g tu autem vade, annuncia Regnum Dei.* Cúm veró resurrexisset à mortuis, per illos quadraginta dies, quibus apparuit Apostolis, *h* loquebatur de Regno Dei. Quare Parochi hunc secundæ Postulationis locum diligentissimé tractabunt, ut fideles auditores, quanta sit in hac Petitione vis, ac necessitas, intelligant.

Conjunctum est hujus Petitionis argumentum cum ultimo Symboli articulo.

a Matth. 3. 2. Marc. 1. 4. Luc. 3. 3.

b Matth. 4. 17. Marc. 1. 15.

c Matth. 5. & 6. 7. per totum.

d Matt. 5. 3. Luc. 6. 20.

e Luc. 4. 43.

f Matth. 10. 7.

g Luc. 9. 60.

h Act. 1. 3.

2. *Quid hæc secunda Petitio comprehendat.*

Primúm autem ipsis ad rem scienter, subtiliterque explicandam magnam facultatem dabit ea cogitatio, quod etsi hæc Petitio conjuncta sit cum reliquis omnibus, eam tamen separatim etiam adhiberi jusserit à ceteris, ut quod pe-

(1) *Appropinquavit*) Ita etiam hodierna Vulgata, unde perperám in Ed. Ven. 1586. Pat. 1714. & It. Ven. *appropinquavit.*

a Matth. 6. 33.

Quomodo omnia, quæ ad spiritualem & corporalem vitam pertineat, Deus suo regno provideat, declarat sub parabola vineæ. Isai. 5. 1. 2. 3. Jerem. 2. 2. Matth. 21. 33.

petimus, summo studio quæramus. Ait enim: *a Quærite primum Regnum Dei, & justitiam ejus, & hæc omnia adjicientur vobis.* Et quidem tanta vis & copia Cœlestium munerum hac Postulatione continetur; ut omnia complectatur, quæ ad corpoream, & spiritualem vitam tuendam sit necessaria. Quem autem Regio nomine dignum dicemus, cui ea curæ non sint, quæ Regni salutem contineant? Quód si sunt homines de regni sui incolumitate solliciti, quanta Regem Regum omnium cura, & providentia tueri credendum est & vitam, & salutem hominum? Hac igitur Regni Dei Petitione comprehensa sunt omnia, quibuscumque in hac peregrinatione, vel exilio potiús, indigemus, quæ concessurum se Deus benigné pollicetur: nam statim illa subjunxit: *b Et hæc omnia adjicientur vobis.* Quibus omnino declaravit, se eum esse Regem, qui generi hominum copiosé omnia, largéque suppeditat, in cujus infinitæ benignitatis cogitatione infixus David cecinit: *c Dominus regit me, & nihil mihi deerit.*

b Matth. 6.

Deus Rex est ditissimus, valens omnia necessaria nobis præstare.

c Psalm. 22. 1.

3. *Quid his faciendum sit, qui hujus Petitionis fructum consequi cupiunt.*

Quomodo petendum Dei Regnum.

Verúm minimé satis est vehementer petere Dei Regnum, nisi ad Petitionem nostram adhibeamus omnia, tanquam instrumenta, quibus illud quæritur, & invenitur. Nam & quinque fatuæ virgines, studiosé illæ quidem petierunt ad hunc modum, *d Domine, Domine aperi nobis*: veruntamen, quód illius Postulationis præsidia non haberent, exclusæ sunt. Nec injuria: est enim illa Dei ore pronunciata sententia: *e Non omnis, qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in Regnum Cœlorum.*

d Matth. 25. 11.

e Matth. 7. 21.

4. *Quibus rationibus Regni Dei desiderium hominibus sit excitandum.*

Quam calamitosa sit præsentis vitæ conditio.

Quamobrem haurient animarum curatores Sacerdotes ex uberrimis Divinarum Litterarum fontibus ea, quæ Fidelibus desiderium, studiumque commoneant Regni Cœlorum; quæ calamitosam status nostri conditionem illis ob oculos ponant; quæ sic eos afficiant, ut respicientes, & colligentes se, in memoriam redeant summæ beatitudinis, & inexplicabilium bonorum, quibus redundat æterna Parentis Dei domus. *f* Exules enim sumus & plané ejus loci incolæ, *g* in quo habitant Dæmones, quorum odium in nos nulla ratione mitigari potest: nam sunt infestissimi, & implacabiles in genus humanum. Quid domestica, *h* intestinaque prælia, quæ inter se corpus, & anima, caro, & spiritus assidué gerunt? quibus perpetuó timendum est, ne concidamus: ti-

f Omnes Patres se exules, hospites, & peregrinos esse confessi sunt.

g Heb. 11. 13. Dæmones sic in terris agere, indicat Paulus Ephes. 6. 12.

h Prælia carnis, & spiritus. Matth. 26. 41. Rom. 7. 18. Gal. 5. 17.

timendum autem? imó veró statim conciderernus nisi propugnaculo Divinæ dexteræ defenderemur. Quam vim miseriarum cúm sentiret Apostolus, *a Infelix*, inquit, *ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus*?

5. Quanta sit hominis miseria, per aliarum rerum cum homine collationem demonstratur.

Hæc infelicitas nostri generis quamquam per se cognoscitur, tamen ex contentione reliquarum naturarum, & creatarum rerum faciliús intelligi potest. In illis, sive rationis, sive etiam sensus expertibus, raró fieri videmus, ut aliqua natura à propriis actionibus, à sensu, vel motu insito declinet sic, ut à proposito & constituto fine deflectat. Hoc apparet in bestiis agrestibus, nantibus, volucribus, ut res declaratione non egeat. Quód si Cœlum suspexeris, nonne verissimum id esse intelligis quod à Davide dictum est, *b In æternum, Domine, verbum tuum permanet in Cælo*? Nempe illud continenti motu, & perpetua conversione fertur, ut ne minimum quidem à præfinita divinitus lege discedat. Si terram, & reliquam universitatem consideres, facilé videas, aut nulla, aut exigua ex parte deficere. At miserrimum hominum genus sæpissime labitur; raró, quæ recté sunt cogitata, persequitur; plerumque susceptas bonas actiones abjicit, atque contemnit: quæ modó placuerat optima sententia, subitó displicet, & illa rejecta, ad turpia consilia, sibique perniciosa dilabitur.

6. Quæ sit omnium miseriarum causa potissima.

Quænam igitur est hujus inconstantiæ, miseriæque causa? contemptio plané divini afflatus; *c* claudimus enim aures Dei monitis, oculos tollere nolumus ad ea, quæ nobis lumina divinitus præferuntur, nec Cœlestem Patrem salutariter præcipientem audimus. Quare huc incumbendum erit Parochis, ut & miserias oculis subjiciant Fidelis Populi, & commemorent causas miseriarum & remediorum vim ostendant: quorum omnium illis facultas non deerit, comparata ex viris sanctissimis, Joanne Chrysostomo, & Augustino, maxime veró ex iis, quæ in Symboli expositione posuimus. Nam, illis cognitis, quis erit è facinorosorum hominum numero, quin adjumento Dei gratiæ præeuntis, Evangelico illo *d* Prodigi filii exemplo, conetur exurgere, & erigere se, atque in Cœlestis Regis, Patrisque conspectum venire?

7. Quidnam Dei Regnum in Sacris litteris designet.

His explicatis, quæ sit Fidelium fructuosa petitio, aperient, quid sit, quod his verbis à Deo postulemus; præsertim cúm vocabulum Regni Dei multa significet, quo-

a Rom. 7. 24.
Omnes res creatæ insitam sibi à Deo vim retinent.
Psalm. 147. 6. 7.
Omnia ad nutum Deo serviunt præter hominem.
Psalm. 118 89.
Gen. 3. 19.
Reg. 4. 14.
Paral. 29. 15.
Psalm. 38. 6.

b Psalm. 118. 89.
Sap. c. 2. 5.
Eccles. cap. 15. 18.
Isai. c. 40. 6. & alibi.

c Prov. 24.
Isai. 65. & 66. 4.
Jer. 7. & 55. 15.

Chrysostom. Hom. 52. ad Populum Antioch.
D. Aug. lib. 10 Confes. cap. 28.
d Luc. 15. 18. 19.

quorum declaratio, & ad reliquam Scripturæ intelligentiam non erit inutilis, & est ad hujus cognitionem loci necessaria.

Dei Regnum primo generalem in res universas potestatem, & providentiæ curam significat.
a Psalm. 94. 5.

Communis igitur quædam Regni Dei significatio, quæ frequens est in Divinis Litteris, est non solúm ejus Potestatis, quam habet in omnem hominem, rerumque universitatem, sed etiam Providentiæ qua cuncta regit, & moderatur: *a In manu ejus*, inquit Propheta, *sunt omnes fines terræ.* Quibus finibus intelliguntur etiam, quæ occulta sunt, & abdita in intimis terræ, ac rerum omnium partibus. In hanc sententiam Mardochæus loquebatur illis verbis: *b Domine, Domine, rex omnipotens, in ditione enim tua cuncta sunt posita, & non est, qui possit tuæ resistere voluntati: Dominus omnium es: nec est, qui resistat Majestati tuæ.*

b Esth. c. 13.

8. *Christi Regnum in pios quale.*

Secundo peculiarem illam beneficentiam, qua pios gubernat, & dirigit, denotat.
c Psalm. 22. 1.
d Isai. 33. 22.

Item Dei Regno declaratur, precipua illa, ac singularis Providentiæ ratio, qua Deus pios, & sanctos homines tuetur, & curat. De qua propria, & eximia quadam Dei cura dictum est illud à Davide: *c Dominus regit me & nihil mihi deerit*: tum ab Isaia: *d Dominus rex noster ipse salvabit nos.* In qua Dei Regia Potestate etsi præcipua ratione sunt in hac vita ii, quos diximus sancti, ac pii homines; tamen monuit Pilatum ipse Christus Dominus, Regnum suum non esse ex hoc mundo, hoc est, minimé ex hoc mundo, qui & conditus est, & interiturus, ortum habere. Nam eo quem diximus modo, dominantur Imperatores, Reges, Respublicæ, Duces, omnesque ii, qui vel expetiti, ac delecti ab hominibus præsunt civitatibus, atque provinciis, vel per vim, & injuriam Dominatum occupaverunt: Christus autem Dominus *e* constitutus est Rex à Deo, ut ait Propheta, cujus Regnum, ex Apostoli sententia, justitia est; ait enim *f Regnum Dei est justitia, & pax, & gaudium in Spiritu Sancto.*

Quomodo Regnum Christi non sit ex hoc mundo.

e Psalm. 2. 6.

f Rom. 14. 17.

9. *Qua ratione Christus in suis regnet Fidelibus.*

Regnat autem in nobis Christus Dominus per virtutes intimas, fidem, spem, charitatem, quibus virtutibus Regni quodammodo partes efficimur, & Deo peculiari, quadam ratione subjecti, ad ejus cultum, ac venerationem consecramur: ut, quemadmodum dixit Apostolus: *g Vivo autem, jam non ego; vivit veró in me Christus*: ita nobis dicere liceat: *Regno ego, jam non ego; regnat veró in me Christus.* Id autem Regnum justitia dicitur, quia Christi Domini justitia constitutum est. Ac de hoc Regno sic loquitur apud S. Lucam Dominus: *h Regnum Dei in-*

g Gal. 2. 20.

Quomodo Regnum Dei sit justitia.
h Luc. 17. 21.

intra vos est. Nam etsi Jesus Christus per fidem regnat in omnibus, qui gremio, ac sinu sanctissimæ matris Ecclesiæ continentur, præcipuo tamen modo regit eos, qui præstanti fide, spe, charitate præditi, se tanquam pura quædam, & viva membra Deo prebuerunt. Et in his Dei gratiæ regnum esse dicitur.

In quibus præcipue regnet Christus.

10. *De Regno gloriæ Christi Domini nostri.*

Est veró etiam Dei gloriæ Regnum illud, de quo Christum Dominum apud S. Matthæum loquentem audimus: *a Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis Regnum à constitutione mundi.* Quod idem ab eo Regnum, apud S. Lucam, latro admirabiliter sua scelera recognoscens expetebat in hunc modum: *b Domine memento mei, cúm veneris in Regnum tuum.* Sanctus etiam Joannes meminit hujus Regni: *c Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non potes introire in Regnum Dei.* Meminit item Apostolus ad Ephesios: *d Omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, (quod est idolorum servitus) non habet hæreditatem in Regno Christi, & Dei.* Eódem *e* pertinent aliquot similitudines Christi Domini loquentis de Regno Cœlorum.

Tertio gloriam, & majestatem designat, quam Deus in Cœlo obtinet.

a Matt. 25. 34.

b Luc. 32. 42.

c Joann. c. 23. 24.

d Ephes. 5. 55.

e Matth. 13. 31. 32. 44. & cap. 22. 1.

11. *De Regni gratiæ & gloriæ Christi natura, & diversitate.*

Necesse est autem priús ponere Regnum gratiæ: neque enim fieri potest, ut in ullo regnet Dei gloria, nisi ejusdem gratia in illo regnarit. Est veró gratia, ipsius sententia Salvatoris, *f fons aquæ salientis in vitam æternam.* Gloriam autem quid esse dicemus, *g* nisi gratiam quandam perfectam, & absolutam? Quandiu enim fragili hoc, & mortali corpore vestiti sumus, dum in hac cæca peregrinatione, & exilio vagi, & imbecilles absumus à Domino, sæpe labimur, & cadimus, abjecto Regni gratiæ adminiculo, quo nitebamur: cúm autem Regni gloriæ, *h* quod perfectum est, lux nobis illuxerit, firmi, ac stabiles perpetuó consistemus. Omne enim & vitium, & incommodum exhaurietur, omnis infirmitas confirmata roborabitur; ipse denique nostra in anima, & in corpore regnavit Deus: quæ res uberiús in Symbolo tractata est, cúm Resurrectione carnis ageretur.

f Joann. 4. 14. Quid gratia.

g Sic Apost. Rom. 6. 23. vitam æternam gratiam vocat Regno gratiæ frequenter excidimus.

h 1. Cor. 13. 15. Regnum gloriæ, si semel ab illo possideatur, nunquam amittitur.

22. *Quid in primis hac Petitione Deum oremus.*

His igitur expositis, quæ communem Regni Dei sententiam declarant, quid sibi hæc Petitio proprié velit, dicendum est. Petimus autem à Deo, ut Regnum Christi, quod est Ecclesia, propagetur ut se ad Fidem Christi Domini, & accipiendam veri Dei cognitionem conver-

Quomodo maxime hic intelligatur Regnum Dei adveniat.

vertant Infideles, & Judæi; & Schismatici, hac Hæretici redeant ad sanitatem, & ad Ecclesiæ Dei comunionem à qua desciverunt, revertantur, ut compleatur, & ad exitum perducatur, quod Isaiæ ore dixit Dominus: *a Dilata locum tentorii tui, & pelles tabernaculorum tuorum extende*; (1) *ne parcas: longos fac funiculos tuos, & clavos tuos consolida. Ad dexteram enim, & ad levam penetrabis: quia dominabitur tui, qui fecit te.* Et idem *b Ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui: leva in circuitu oculos tuos, & vide: omnes isti congregati sunt venerunt tibi: filii tui de longé venient, & filiæ tuæ de latere surgent.*

a Isai. 54. 2. 3. & vers. 5.

b Isai. 60. 3. 4. & c. 49. 18.

13. *Secundo quidnam hic postuletur.*

Verum, quia sunt in Ecclesia, *c* qui verbis confitentes Deum, factis negantes, deformatam Fidem præ se ferant, in quibus propter peccatum Dæmon habitat, ac dominatur, tanquam in propriis domiciliis, petimus etiam, ut ad eos veniat regnum Dei; quo illi, peccatorum discussa caligine, & radiis divinæ lucis illustrati, restituantur in filiorum Dei pristinam dignitatem, ut omnibus è suo regno, cælestis Parens, sublatis Hæreticis, atque Schismaticis, ejectisque offensionibus, ac scelerum causis, *d* aream purget Ecclesiæ, quæ Deo cultum pié, sanctéque adhibendo, quieta, ac tranquilla pace perfruatur.

c Tit. 1. 16.
In Christianis perperam viventibus dominatur etiam Diabolus.

d Matth. 3. 12.

14. *Quid tertio loco eadem Petitione quæramus.*

Petimus denique, ut solus in nobis vivat, solus regnet Deus; ne sit post hac morti locus, sed ut illa *e* absorbeatur in victoria Christi Domini nostri, qui, *f* disjecto, ac dissipato omni hostium principatu, potestate, & virtute, suo omnia subjiciat imperio.

e 1. Cor. 15. 55.
f 1. Cor. 15. 24. 25. Colos. 2. 15.

15. *Quæ Christianis hujus petitionis occassione præcipué agenda, & contemplanda offerantur.*

Erit autem curæ Parochis, ut, quod postulat hujus ratio Petitionis, fidelem populum doceant, quibus cogitationibus, & meditationibus, instructus, has pié Deo præces facere possit. Ac primúm hortabuntur, ut vim, ac sententiam intueatur illius similitudinis à Salvatore introductæ: *g Simile est Regnum Cælorum thesauro abscondito in agro, quem qui invenit homo, abscondit, & præ gaudio illius vadit, & vendit universa, quæ habet, & emit agrum illum.* Nam qui noverit Christi Domini divitias, is

g Matth. 13. 44.
Christi Regnum ut consequamur, omnia terrena sunt contemnenda.

(1) *Ne parcas*) deest in Ed. Rom. Lugd. Lovan. Par. est autem apud Isaiam, ut & in Edit. Patav.

is præ illis omnia contemnet; huic facultates, opes, potentia sordescent: nihil enim est, quod illi summo pretio comparari, imó veró, quod in conspectu ejus stare possit. Quare, quibus id nosse contigerit, exclamabunt illi, ut Apostolus: *a Omnia detrimentum feci, & arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam.* Hæc est illa insignis Evangelii *b* margarita, in quam, qui pecuniam ex omni bonorum venditione redactam erogarit, is beatitudine fruetur sempiterna.

Huc pertinere possunt, quæ de Sapientia scripsit. Job. 28. 15. Salom. Prov. 8. 10. Sap. 7. 8. 9. 10. *a* Philip. 1. 8. *b* Matth. 13. 45.

16. *Quám sit desiderabile regnum Christi hic per gratiam, & in futuro per gloriam.*

O nos felices si tantum luminis nobis præferret Jesus Christus, ut illam videre possemus Divinæ Gratiæ margaritam, qua ipse regnat in suis! Nam & nostra omnia, & nos ipsos venundaremus, ut emptam illam tueremur: tum enim denique (1) nobis id non dubitanter dicere liberet, *c Quis nos separabit à charitate Christi?* Præstantem veró regni Gloriæ excellentiam, si, quæ sit, scire volumus, eandem de illa & *d* Prophetæ, & *e* Apostoli vocem, atque sententiam audiamus: *Oculus non vidit neque auris audivit, neque in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus iis, qui diligunt illum.*

c Rom. 8. 35. *d* Isai. 64. 4. *e* 1. Cor. 2. 9.

17. *De humilitate, quam in hac Petitione, & aliis præ nobis ferre debemus.*

Proficiet autem ad impetrandum maximé, quod petimus, si qui simus, ipsis nobiscum reputemus, id est, Adam progenies, *f* jure è Paradiso ejecti, & exules, quorum indignitas, ac perversitas summum Dei odium, ac sempiternas pœnas postularet. Quare demisso tum, & abjecto animo simus oportet. Nostra etiam erit plena Christianæ humilitatis oratio; & omnino nobis ipsi diffidentes, *g* illius more Publicani confugiemus in Dei misericordiam, totumque ejus benignitati tribuentes, ipsi gratias agemus immortales, qui nobis suum spiritum sit elargitus, *h* quo freti clamare audeamus, *Abba Pater.*

f Gen. 3. 23. Humiliter Regnum Dei petendum. *g* Luc. 18. 19. *h* Rom. 8. 13.

18. *Quanto studio nobis incumbendum sit, ut tandem Cœlorum Regno patiamur.*

Suscipiemus etiam illam curam, & cogitationem, quid agendum, quid contrá vitandum sit, ut ad Cœleste Regnum pervenire possimus. Non enim à Deo *i* ad otium, & ad inertiam vocati sumus, quin imó inquit *k Regnum Cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt il-*

Quid sequi, vel fugere debeamus, ut simus beati, sæpe cogitandum. *i* Hoc docet parabola Evangelica de vinea. Matth. 20. 1. *k* Matth. 11. 12.

(1) *Nobis id non dubitanter dicere liberet*) Vocula *id* desideratur in Edit. Patav. & quidem redundare videtur.

a Matth. 19. 17.
Diligentia adhibenda.
b 1. Cor. 9. 3.
Quomodo simus divinæ gratiæ adjutores.

illud; & *a Si vis ad vitam ingredi, serva mandata* a-que non est satis petere Regnum Dei, nisi suum p i etiam studium, & operam adhibeant homines. N m *b* adjutores sint oportet, & administri Dei gratiæ in eo tenendo cursu, quo pervenitur in Cœlum. nunquam nos deserit Deus, *c* qui nobiscum se futurum perpetuò pollicitus est; unum ut nobis videndum sit, ne Deum, & nos ipsos deseramus. Ac Dei quidem sunt in hoc Ecclesiæ Regno omnia, quibus & vitam tuetur hominum, & (1) salutem illis conficit sempiternam, & quæ sub aspectum non cadunt, Angelorum copiæ, & plenissimum virtutis Cœlesti visibile hoc munus Sacramentorum. In his tantum nobis præsidii est divinitus constitutum, ut non modò ab acerrimorum hostium Regno tuti esse, sed ipsum etiam Tyrannum, ejusque nefarios satelites prosternere, & conculcare possimus.

c Matth. 28. 20.

Quantis præsidiis homines instruxerit Deus ad Cœlestis Regni consecutionem.

19. *Conclusio hujus Petitionis, & brevis illius alia expositio.*

Quare vehementer ad extremum (2) petamus à Dei spiritu, nos ut omnia jubeat è sua voluntate facere: Satanæ ut tollat imperium, nullam ut in nobis summo illo die potestatem habeat: ut vincat, & triumphet Christus: ut vigeant ejus Leges toto orbe terrarum: ut decreta serventur: nullus ut proditor, aut desertor ejus sit, sed tales se præbeant omnes, ut in Regis Dei conspectum non dubitanter veniat, & *d* constitutam illis ex omni æternitate possessionem adeant Regni Cœlestis, ubi beati cum Christus sempiterno ævo fruantur.

d Matt. 25. 34.

---

(1) *Salutem illis conficit sempiternam*) Longè meliùs Edit. Patav. Lugd. Lovan. & Paris. *salutem perficit sempiternam.*

(2) *Petamus.*) Edit. Patav. *petemus.*

DE

DE TERTIA PETITIONE.

CAPUT XII.

Fiat voluntas tua.

1. *Quare postulato Dei Regno, statim subjiciatur, ut ejusdem Voluntas fiat.*

CUM à Christo Domino dictum sit: *a Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in Regnum Cœlorum; sed qui facit voluntatem Patris mei: qui in Cœlis est, ipse intrabit in Regnum Cœlorum*: quicumque in illud cœleste Regnum pervenire cupiunt, id á Deo petere debent, ut fiat voluntas ejus. Quamobrem hoc loco posita hæc Petitio est statim post Regni Cœlestis Postulationem.

a Matth. 7. 21.

2. *Qua methodo ad veram hujus Petitionis intelligentiam perveniendum sit.*

Ut autem intelligant Fideles, quám necessarium id nobis sit, quod hac Prece postulamus, quantamque vim salutarium munerum ex ejus inpetratione consequamur, demonstrabunt Parochi, quibus miseriis, & ærumnis oppressum fuerit hominum genus propter peccatum primi Parentis.

Homo in initio suæ creationis in Deum tanquam suæ beatitudinis auctorem, recta ferebatur. Eccl. 7. 27.

3. *Quæ mala prævaricatio primi Parentis in humanum genus invexerit.*

Nam à principio Deus proprii boni appetitionem creatis rebus ingeneravit, ut naturali quadam propensione suum quærerent, & expeterent finem, à quo illæ numquam: nisi objecto extrinsecus impedimento, declinant. Hæc autem initio fuit in homine expetendo Deum suæ beatitudinis auctorem, parentemque eo preclarior, & præstantior, vis, quod is compos esset rationis, atque consilii. Sed reliquæ naturæ hunc amorem sibi naturaliter ingenitum cúm rationis expertes conservassent, quæ ut initio procreatæ fuerunt, natura bonæ, sic in eo statu, & conditione manserunt, hodieque manent; miserunt hominum genus cursum non tenuit. Non enim solúm bona justitiæ originalis amissit, quibus à Deo supra naturæ suæ fa-

Peccato originali & amisa justitia, & ad virtutem inclinatio corrupta est.

facultatem auctum, ornatumque fuerat, sed etiam insitum in animo præcipuum virtutis studium obscuravit. *a Omnes*, inquit, *declinaverunt, simul inutiles facti sunt: non est, qui faciat bonum, non est usque ad unum.* Nam, *b sensus, & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua*; ut inde facilé intelligi possit, neminem per se salutariter sapere, sed omnes ad malum esse propensos, innumerabilesque esse hominum pravas cupiditates, *c* dum proclives sunt, & flagranti studio feruntur ad iram, ad odium, ad superbiam, ad ambitionem, ad omne feré malorum genus.

a Psalm. 52. 5.

b Gen. 8. 21. item 6. 5.

Omnes ab adolescentia ad malum sunt proclives.

Concil. Trid. Sess. 5. de Peccato originali.

c Rom. 7. 21. 22. 23.

4. *Homo, etsi multis miseriis obrutus sit suum tamen statum ignorat.*

Quibus in malis quamquam assidué versemur, tamen, quæ summa est nostri generis misseria, permulta ex illis sunt, que nobis minimé mala videantur. Quæ res insignem arguit hominum calamitatem, qui cupiditatibus, ac libidinibus obcæcati non videant, quæ salutaria opinantur, plerumque esse pestifera; imó veró ad illa perniciosa mala, tanquam ad optabile, & expetendum bonum rapiantur præcipites; ab iis, quæ veré bona sunt, & honesta, tanquam à contrariis rebus, abhorreant. Hanc opinionem, corruptumque judicium detestatur Deus illis verbis: *d Væ, qui dicitis malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras, ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum.*

d Isai. 5. 20.

5. *Quomodo nostram hanc miseriam Sacræ litteræ nobis ob oculos subjiciant.*

Itaque, nostris ut subjiciant oculis nostras miserias, comparant nos Divinæ Litteræ iis, *e* qui verum gustandi sensum amiserunt: quare fit, ut à sálubri victu alieni sint, appetantque contrarium. *f* Cúm ægrotis præterea nos conferunt: ut enim illi, nisi morbum depulerint, sanorum, & integrorum hominum officia, ac munera obire non possunt; sic nos actiones, quæ Deo gratæ sint, suscipere sine Divinæ gratiæ, adjumento nequimus.

Gustum spiritualem amisit homo.

e Isai. 24. 9. Ezech. 18. 2.

Homines omnes post peccatum sunt ægrotis similes.

f Psalm. 6. 26. & 106. Isai. 24. & 53. 4.

6. *In statu naturæ corrupto quanta sit ad aliquid boni agendum hominum infirmitas.*

Quód si quædam sic affecti assequimur, levia illa sunt, & quæ ad consequendam Cœlestem Beatitudinem parum, vel nihil momenti habent. At Deum, ut par est, amare, & colere, quod majus quiddam, & altius est, quám ut nos humi strati id humanis viribus assequamur, nunquam poterimus, nisi adminiculo Divinæ gratiæ sublevemur.

Virtutes Cœlo dignas homo sibi relictus perficere non potest.

7.

7. *In rebus Divinis nos omnino pueri esse persimiles.*

Homines per Adæ peccatorum [illegible] sunt ipsis pueris insipientiores.

Quamquam aptissima etiam est illa comparatio ad significandam miseriam humani generis conditionem, quód similes esse dicimur puerorum, qui suo relicti arbitrio temeré moventur ad omnia: pueri, inquam, sumus, & imprudentes, ludicris sermonibus, & inanibus actionibus dediti, si à Divino præsidio deseramur. Sic enim nos objurgat Sapientia: *a Usquequo parvuli diligitis infantiam, & stulti ea, quæ sibi sunt noxia cupient?* Et in hunc modum hortatur Apostolus: *b Nolite pueri effici sensibus.* Etsi in majori inanitate, & errore versamur, quám illa puerilis ætas, cui tantum abset humana prudentia, ad quam tamen per se tempore potest pervenire; cum ad divinam prudentiam, quæ ad salutem necessaria est, nos nisi Deo auctore, & adjutore, aspirare non possimus. Nisi enim præstó nobis sit Dei auxilium, rejectis iis, quæ veré sunt bona, ad interitum ruimus voluntarium.

a Prov. 1. 22.

b 1. Cor. 14. 20.

Prudentiam saluti necessaria nisi Deo adjutore consequi non possumus.

8. *Quodnam hac Petitione tantorum malorum proponatur remedium.*

Ac si quis, discussa divinitus animi caligine, has videat hominum miserias, & sublato stupore, sentiat *c* legem membrorum, ac sensus cupiditates spiritui repugnantes recognoscat, omnemque despiciat naturæ nostræ propensionem ad malum; qui poterit non ardenti studio opportunum tanto huic malo, quo naturæ vitio premimur, remedium quærere, salutaremque illam regulam expetere, ad quam Christiani hominis vita dirigenda, & conformanda sit? Hoc igitur illud est, quod imploramus, cúm ita precamur Deum; *Fiat Voluntas tua.* Cúm enim, *d* abjecta obedientia, & Dei Voluntate neglecta, in has miserias inciderimus; unum illud tantorum malorum remedium nobis divinitus propositum est, ut ex Dei voluntate, quam peccando contempsimus, aliquando vivamus, omnesque cogitationes, & actiones nostras ea regula metiamur. Quod ut assequi possimus, suppliciter illud à Deo petimus. *Fiat voluntas tua.*

c Rom. 7. 23.

Omnium actionum, & cogitationum humanarum bonitas ex consensu, quem habent cum Divina Voluntate, est metienda. Suam autem Voluntatem Deus manifestavit hominibus per Decalogum.

d Rom. 5. 9.

9. *Etiam à justificatis, qui jam Deo parent, usurpanda hæc Precatio est.*

Id veró illis etiam vehementer petendum est, in quorum animis jam regnat Deus, quique jam sunt radiis divini Luminis illustrati, cujus gratiæ beneficio Dei obtemperent Voluntati. Quibus, licet ita comparatis, propriæ tamen cupiditates adversantur, propter proclivitatem ad malum, insitam in hominum sensibus: ut, etiam si tales simus, magnum tamen hoc loco nobis periculum

Justificati propter pronitatem ad malum vita hac durante semper periclitantur.

Conc. Trid. Sess. 6. can. 12. & 3. Vide Ezech. 8. 26. Jer. 16. 2.

a Jacob. 1. 14.

lum sit à nobis ipsis, ne *a* abstracti, & illecti à concupiscentiis, quæ militant in membris nostris, iterum de salutis via deflectamus. De quo nos periculo Christus Dominus admonuit illis verbis; *b Vigilate, & orate, ut non intretis in tentationem: spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.*

b Matth. 26, 41.

10. *In justificatis ad huc viget concupiscentia, quam quidem nemo penitus potest extinguere.*

Justitia originalis fuit tamquam frenum quo carnis cupiditates regebantur, eoque semel amisso, numquam ita regi potuerunt, quin identidem noxia appeterent.

c Rom. 7. 18.

Fomes peccati, seu concupiscentia perpetuo in membris nostris habitat, unde etiam perpetuò alius illam quaerenda sunt auxilia.

d Rom. 7. 20.

Non enim est in hominis potestate, ne in ejus quidem, qui per Dei gratiam est justificatus, ita domitos habere carnis affectus, ut numquam illi postea excitentur: quippe cùm eorum, qui justificati sunt, mentem sanet Dei gratia, non etiam carnem, de qua illud scripsit Apostolus: *c Scio enim, quia non habitat in me hoc est, in carne mea, bonum.* Nam ut semel primus Homo Justitiam originalem, quo tanquam fræno quodam cupiditates regebantur amisit, minimé eas postea ratio ita continere potuit in officio, ut ea non appeterent, quæ etiam rationi repugnant. Itaque in ea hominis parte *d* Peccatum, id est, peccati fomitem habitare, scribit Apostolus, ut intelligamus: eum non ad tempus, quasi hospitem, diversari apud nos, sed quamdiu vivimus, tanquam incolam nostri corporis, in domicilio membrorum hærere perpetuó. Ergo domesticis, & intestinis hostibus assidué oppugnati facilé inteligimus, confugiendum esse ad Dei auxilium, petendumque, ut fiat in nobis Voluntas ejus. Jam vero faciendum est, ut sciant Fideles, quæ sit hujus Petitionis vis.

11. *Quomodo Voluntas Dei in hac Petitione accipiatur.*

Quo loco multis omissis, quæ à Doctoribus Scholasticis de Dei Voluntate utiliter, & copiosé disputantur, Voluntatem hic accipi dicimus pro ea quam, *Signi* appellare solent, hoc est, pro eo, quod Deus à nobis fieri, aut caveri jusserit, aut monuerit. Quare Voluntatis nomine hoc loco comprehensa sunt universa, quæ nobis ad Cœlestem Beatitudinem comparandam proponuntur, sive illa ad Fidem, sive ad Mores pertineant: omnia denique, quæcumque nos Christus Dominus per se, vel per Ecclesiam suam facere aut imperarit, aut prohibuerit. De qua voluntate ita scribit Apostolus: *e Nolite fieri imprudentes, sed intelligentes, quæ sit Voluntas Dei.*

Vide Magistrum in 1. dist. 45. [illegible] G. II. & I. & D. Thom. in 3. p. q. 19. & [illegible], & alios in 1. dist. 45.

e Ephes. 5. 17. 1 Thes. 4. 3. Rom. 12. 2. 1. Petri 2. 15.

12. *Quam includat tertia Petitio sententiam.*

Cum igitur illud precamur, *Fiat Voluntas tua*, petimus in primis, nobis ut Pater Cœlestis facultatem concedat obtemperandi Divinis jussis, *f* inserviendi ei in sancti-

f Luc. 1. 74. 75.

titate, & justitia omnibus diebus nostris: ut ad nutum, & Voluntatem ejus omnia faciamus: ut ea colamus officia, de quibus in Sacris Litteris admonemur: ut ipso duce, & auctore, reliqua omnia præstemus, quæ eos decent, *a qui non ex voluntate carnis, sed ex Deo nati sunt*, exemplum Christi Domini secuti, *b* qui *factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis*: ut parati simus omnia perpeti potiús, quám vel minimum ab ejus Voluntate discedere.

a Joann. 1. 13.
b Philip. 2. 8.

13. *Quibus potissimúm datum sit eorum, quæ hic petuntur, studio, & amore ardentissimé flagrare.*

Nec veró quisquam est, qui hujus studio, & amore Petitionis flagret ardentiús, quám is, cui concessum sit, ut summam eorum dignitatem intueatur, qui Deo obediunt. Idem enim illud verissimé dici intelligit, servire Deo, & illi obedire, regnare esse. *c Quicumque*, inquit Dominus, *fecerit voluntatem Patris mei, qui in Cœlis est, ipse meus frater, soror, & mater est*: hoc est, cum illo sum omnibus amoris, & benevolentiæ vinculis conjunctissimus. Nemo feré est ex viris Sanctis, quin præcipuum hujus Petitionis munus à Deo vehementer postularit: ac præclara quidem omnes, sed varia persæpe oratione usi sunt. In quibus mirificum, & suavissimum Davidem videmus illud varié postulantem: modó enim inquit: *d Utinam dirigantur viæ meæ ad custodiendas justificationes tuas*; interdum: *e Deduc me in semitam Mandatorum tuorum*; nonnumquam: *f Gressus meos dirige secundum eloquium tuum, ut non dominetur mei omnis injustitia.* Huc pertinent illa: *g Da mihi intellectum, & discam Mandata tua*: h *Judicia tua doce me*: i *Da mihi intelluctum, ut sciam Testimonia tua*: Sæpe aliis verbis eandem tractat, versatque sententiam. Qui loci diligenter animadvertendi sunt, & fidelibus explicandi, ut, quanta sit in prima hujus Petitionis parte vis, & copia salutarium rerum, omnes intelligant.

Parere Deo libertas est, inquit Senec., lib. de Beata vita cap. 15. ex quo D. Bern. serm. 3. de S. Andrea hæc sumpsisse videtur, servire Deo regnare est.
c Matth. 12. 50.
Marci 3. 35.
Luc. 8. 21.
Omnes Sancti Divinam Voluntatem semper fieri, optarunt, ut Christus.
Matth. 26. 42.
Paulus Act. 21. 14.
2. Reg. 3. 18.
d Psal. 118. 5.
e Ibidem 35.
f Ibidem 133.
g Ibidem 73.
h Ibidem 108.
i Ibidem 125.

14. *Quid præterea hac Petitione significemus.*

Secundo loco, cúm illud precamur, *Fiat Voluntas tua*, detestamur opera carnis; de quibus scribit Apostolus: *k Manifesta sunt autem opera carnis, quæ sunt fornicatio, inmunditia, impudicitia, luxuria*, (1) &c. & *Si*

k Gal. 5. 19. 20. 21.
l. Rom. 8. 13.

(1) Editio Pat. addit, *Idolorum servitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, invidiæ, homicidia, ebrietates, comessationes*, ut est apud eundem Apostolum.

Si secundum carnem vixeritis, moriemini: petimusque, ne sinat Deus ea nos perficere, quæ sensus, quæ cupiditas, quæ imbecillitas nostra suaserit, sed ut nostram voluntatem sua voluptute moderatur. Aliena sunt ab hac Voluntate voluptarii homines, qui in terrenarum rerum cura, & cogitatione defixi sunt. Feruntur enim libidine præcipites ad potiundum, quod concupierunt, & in illo fructu pravæ cupiditatis felicitatem ponunt, ut beatum etiam esse dicant, qui, quodcumque optarit, consequatur. Nos contra petimus à Deo, ut ait Apostolus, *a* ne carnis curam faciamus in desideriis, sed ut fiat Voluntas ejus.

Voluptarii, terrenisque affectibus implicati, nisi illam cupiditatem exuant, non veré istud precantur.

a Rom. 13. 14.

15. *Melius est id optare fieri, quod Deus vult, quám id, quod cupimus.*

Etsi non facilé adducimur, ut precemur Deum, ut cupiditatibus nostris non satisfaciat: habet enim difficultatem hæc animi inductio, quód ipsi quodammodo id petentes nos videmur odisse. Quod etiam stultitiæ tribunt ii, qui toti hærent in corpore. Sed nos stultitiæ famam subeamus libenter Christi causa, cujus est illa sententia: *b Si quis vult venire post me, abneget semetipsum.* Præsertim cum sciamus, multó præstare id optare, quod rectum, justumque sit, quám illud assequi, quod à ratione, à virtute, à Dei Legibus sit alienum. Et certé deteriore loco is est, quicumque ad id pervenit, quod temere, ac libidinis impulsu cupiebat, quam qui, optimé quod optavit, non assequitur.

Difficile est adversus propriam cupiditatem precari, sed tamen salutare, & gloriosum.

b Matth. 16. 24. Lucæ 9. 23. Marci 8. 34.

16. *Etiam ea, quæ pietatis speciem non habent, à Deo petenda non sunt.*

Quamquam non id modó petimus, ne concedatur nobis à Deo, quod ipsi nostra sponte cupimus, cúm studium nostrum depravatum esse constet; sed ne id etiam detur, quod suasore, & impulsore Dæmone, *c* simulato lucis Angelo, tanquam bonum interdum postulamus. Rectissimum illud principis *d* Apostolorum studium videbatur, pietatisque plenissimum, cúm Dominum à consilio proficiscendi ad mortem avocare conabatur; & tamen eum, quia humanis sensibus, non divina ratione ducebatur, Dominus acriter objurgavit. Quid amantius in Dominum (1) videtur eo postulari potuisse, quod sancti viri *e* Jacobus, & Joannes, illis irati Samaritanis, qui magistrum hospitio accipere noluissent, ab eo petierunt, uti juberet, ignem è cœlo descendere, qui duros il-

c 2. Cor. 11. 14.

d Matth. 16. 22.

e Lucæ 9. 54.

(1) *Videtur)* Edit. Pat. ann. 1714. *videbatur.*

illos, & inhumanos absumeret? At à Christo Domino reprehensi sunt illis verbis: *Nescitis, cujus spiritus estis: a Filius hominis non veniet animas perdere, sed salvare.*

a Lucæ 9. 56. Joann. 3. 16.

17. *Cúm quæ cupimus, ad naturæ conservationem spectant, ea maximé ut fiant, si Deus velit, petendum est.*

Neque veró solúm, cúm quod cupimus, malum est, aut mali speciem habet, Deum precari debemus, ut fiat voluntas ejus, sed etiam, cúm revera malum non est; veluti cúm voluntas sequitur primam illam naturæ inclinationem, ut appetat ea, quæ naturam conservant, & rejiciat, quæ ei contraria (1) videantur. Quocirca cúm in eum locum ventum est, ut aliquid petere velimus hujus generis, tum veró dicamus ex animo, FIAT VOLUNTAS TUA: imitemur illum ipsum, à quo salutis disciplinam accepimus: *b* qui cúm naturaliter (1) insito cruciatum, & acerbissimæ mortis timore commoveretur, tamen in illo horrore summi doloris suam ad Dei Patris retulit voluntatem, *c Non mea, inquit, voluntas, sed tua fiat.*

b Matth. 26. 36. 37. 38. Marci 14 33. Qualis autem in Christo fuerit tristitia, & timor, vide D. Thom. 3. p. q. 15. *c* Lucæ 22. 42.

18. *Cúm citra Dei auxilium peccatum vitare non possimus, id etiam hac Petitione postulamus.*

Sed mirabiliter depravatum est hominum genus, qui cúm vim etiam suæ attulerint cupiditati, eamque divinæ Voluntati subjecerint, tamen sine Dei auxilio quo & à malo protegimur, & ad bonum dirigimur, peccata vitare non possunt. Ergo confugiendum est ad hanc Precationem, & petendum à Deo, ut in nobis ipse instituta perficiat, ut exultantes cupiditatis motus comprimat, ut appetitus rationi obedientes efficiat, ut nos denique totos ad suam conformet voluntatem. Precamur etiam, ut *d* Dei voluntatis cognitionem totus orbis terrarum accipiat; quo *e* divinum mysterium absconditum à sæculis & generationibus, notum, ac pervulgatum sit apud omnes.

d Tim. 2. 4. *e* Col. 1. 26.

Sicut in Cœlo, & in Terra.

19. *Quid sibi ista clausula velit.*

Formam præterea, & præscriptionem hujus obedientiæ postulamus, ut videlicet ad eam regulam dirigatur, quam

(1) *Videantur*) Edit. Patav. videntur.

(2) *Insitu cruciatuum, & acerbissimæ mortis timore*) Perperam in nonnulis Edit. *insito cruciatu, & acerbissimæ mortis timore.*

quam in Cœlo & servant beati Angeli, & colit reliquus cœlestium animarum chorus; ut, quemadmodum illi sponte, & summa cum voluptate obediunt divino Numini; sic nos Dei voluntati, quomodo ipse maximé vult, libentissimé pareamus.

20. *Deo non pretii alicujus causa, sed amore ipsius parendum est.*

Vide D. Bern. in lib. de Diligendo Deo. Voluntas Dei in Cœlo fit ex amore, & charitate.

Et veró in opera, & studio, quod Deo novamus, summum à nobis amorem Deus, & eximiam charitatem requirit; ut, etiam si spe cœlestium prœmiorum totos nos ei dicaverimus, tamen ideo illa speremus, quod, ut in eam spem ingrederemur, placuit divinæ majestati. Quare tota nitatur illo in Deum amore nostra spes, qui mercedem amori nostro proposuit æternam beatitudinem. Sunt enim, qui amanter alicui serviant, sed tamen prætii causa, quo amorem referunt. Sunt præterea, qui tantummodo charitate, & pietate commoti, in eo cui dant operam, nihil spectant, nisi illius bonitatem, atque virtutem, cujus cogitatione, & admiratione se beatos arbitrantur, quód ei suum officium præstare possint.

21. *Aliæ item ejus clausulæ expositiones.*

Et hanc habet sententiam illa appositio, SICUT IN CŒLO, ET IN TERRA. Maximé enim nobis enitendum est, ut Deo simus obedientes, quemadmodum beatas mentes esse diximus: (1) quarum laudes in illo summæ obedientiæ munere obeundo eo Psalmo persequitur David: *a Benedicite Domino omnes virtutes ejus, ministri ejus, qui facitis voluntatem ejus.* Quód si quis Sanctum Cyprianum secutus, sic illa interpretatur ut dicat: *In Cœlo, in bonis, & piis; in Terra, in malis, & impiis*, nos veró etiam ejus sententiam comprobamus; ut pro Cœlo spiritus, pro Terra caro intelligatur; ut & omnes, & omnia in omnibus Dei voluntati obediant.

a Psalm. 102. 21. S. Cypr. in serm. de Orat. Dom.

22. *Quomodo etiam gratiarum actionem contineat hæc Petitio.*

Gratiarum item actionem continet hæc Petitio: veneramur enim Dei sanctissimam voluntatem, & maximo perfusi gaudio, summis laudibus, & gratulationibus, omnia ejus opera celebramus, qui certo sciamus, *b* eum omnia bené fecisse. Cúm enim constet, esse omnipotentem Deum; necessarió sequitur, ut omnia ejus nutu facta esse, intelliga-

b Marc. 7. 37. Eccl. 39. 21.

(1) *Quarum laudes*) Ita legendum esse, ut præseferunt Editiones Patav., & Lovan., non autem *quorum laudes*, ut Rom. Ven. & Lugd., docet gramatica constructio.

gamus. Cúm veró etiam ipsum, sicuti est, summum bonum esse affirmemus, nihil ex ejus operibus non esse bonum, cúm omnibus ipse suam impertiverit bonitatem, confitemur. Quód si in omnibus divinam rationem non assequimur, in omnibus tamen, & ambigui causa neglecta, & rejecta omni hæsitatione, illud Apostoli profitemur, *a* investigabiles esse vias ejus. Sed ob id maximé etiam Dei voluntatem colimus, quód ab eo cœlesti lumine dignati simus. *b* Ereptos enim de potestate tenebrarum transtulit in regnum filii dilectionis suæ.

a Rom. 11. 33.

b Coloss. 1. 13.

23. *Quid ex hac Petitione ad contemplationem referendum sit.*

Sed ut extremo loco id explicetur, quod ad meditationem pertinet hujus Petitionis, redeundum est ad id, quod initio attigimus, debere Fidelem populum in hujus pronuntiatione Petitionis esse demisso, & humili animo, reputantem secum eam, quæ in natura est insita, cupiditatum vim divinæ voluntati repugnantem, cogitantem se in eo officio vinci à naturis omnibus; de quibus ita scriptum est, *c Omnia serviunt tibi*: maximéque imbecillem esse, qui nullum opus Deo gratum non modo non perficere, *d* sed ne instituere quidem possit, nisi Dei adjumento sublevetur. Quoniam veró nihil magnificentius est, nihil præstantius, quám, ut diximus, Deo, servire, & vitam ex ejus Lege, ac Præceptis agere, quid optabilius esse potest homini Christiano, quam *e* ambulare in viis Domini, quám nihil agitare animo, nihil actione suscipere, quod à Divina Voluntate abhorreat? Ut veró eam exercitationem capiat, & illud institutum teneat diligentius, petat ex Divinis Libris exempla eorum quibus, cúm illi consiliorum suorum rationem non retulissent ad Dei Voluntatem, omnia malé ceciderunt.

c Psalm. 118. 61.

d Joann. 16. 6. 8. 2. Cor. 3. 5.

e Psalm. 118. 1. Infelices, qui sua consilia Divinæ voluntati non accommodant Exemplum vide in Pharaone. Exod. 4. 5. 6. & seq.

24. *Quantum commodi ad vitam tranquillé agendam ex hujus Petitionis meditatione consequi possimus.*

Moneantur postremo Fideles, ut in simplici, & absoluta Dei Voluntate acquiescant: ferat æquo animo conditionem suam, qui sibi inferiori loco videtur esse, quám ejus dignitas postulet: ne deserat ordinem suum: sed *f* in ea vocatione maneat, in qua vocatus est: & proprium judicium subjiciat Dei voluntati, qui nobis meliús consulit, quám ipsi optare posimus. Si angustia rei familiaris, si corporis valetudine, si persecutionibus, si aliis molestis, & angoribus premimur, certó statuendum est, nihil horum sine Dei voluntate, quæ summa omnium ratio est, nobis accidere posse; ideoque non debere nos graviús commoveri, sed invicto animo fer-

f 1. Cor. 7. 20.

Ephes. 4. 1. Voluntas Dei est ratio summa omnium, quæ sunt D.Thom. in 1. p. q. 19. art. 4.

a Act. 21. 14. ferre, semper illud in ore habentes, *a Domini Voluntas fiat*, & illud beati Job, *b Sicut Domino placuit, ita factum est; sit Nomen Domini benedictum.*

b Job. 1. 21.

DE QUARTA PETITIONE.

CAPUT XIII.

Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.

1. *Quænam in hac Oratione Dominica ratio ordinis servata sit.*

QUarta Petitio, & reliquæ deinceps, quibus animæ, & corporis subsidia proprié, ac nominatim postulamus, ad superiores Petitiones referuntur. Habet enim hunc ordinem ac rationem Precatio Dominica ut Postulationem rerum divinarum consequatur earum Petitio, quæ ad corpus, & ad hanc vitam tuendam pertinent. Nam ut ad Deum, tanquam ad ultimum finem referuntur homines; sic humanæ vitæ bona ad Divina, eadem ratione diriguntur.

2. *Cur humanæ vitæ bona à Deo licité optentur, & petantur.*

Temporalia bona juxta Dei præscriptum sunt postulanda. Vide D. Thom. in 2. 2. q. 83. art. 6.

Quæ quidem ideo optanda, ac petenda sunt, vel quód ita Divinus ordo postulat, vel quód illis adjumentis ad Divinorum bonorum adeptionem indigemus, ut iis adminiculis propositum finem consequamur, qui Regno, & Gloria Cœlesti Patris, atque iis Præceptis colendis, servandisque continetur, quæ Dei voluntatis esse non ignoramus. Quare omnem vim, & rationem hujus Petitionis ad Deum, ejusque Gloriam referre debemus.

3. *Quo fine, & modo temporalia bona sint postulanda.*

Præstabunt igitur suum officium Parochi Fidelibus auditoribus, ut intelligant, in iis petendis, quæ ad usum, ac fructum pertinent rerum terrenarum, esse intendendum animum, ac studium nostrum ad Dei præscriptionem, nec inde ulla ex parte declinandum. Nam in eo, quod scribit Apostolus, *c Quod oremus, sicut oportet, nescimus*, maximé peccatur his postulationibus ter-

c Rom. 8. 26.

terrenarum, & caducarum rerum. Ergo petenda sunt bona hæc, ut oportet, ne perperam aliquid postulantes responsum illud à Deo feramus. *a Nescitis, quid petatis.* Erit autem certa judicandi nota, quæ prava sit, quæve recta petitio, consilium, & propositum postulantis. Nam si quis terrena petit eo animo, ut illa omnino bona existimet, & in illis tanquam in optato fine conquiescens, nihil præterea requirat, sine dubio non orat, sicut oportet. *Non enim*, inquit S. Augustinus, *petimus temporalia hæc, tanquam bona nostra, sed tanquam necessaria nostra.* Apostolus etiam in Epistola ad Chorinthios docet, omnia, quæ spectant ad usus vitæ necessarios, ad Dei gloriam referre oportet. *b Sive ergo manducatis*, inquit, *sive bibitis, sive aliud aliquid facitis, omnia in Gloriam Dei facite.*

a Math. 20. 22.

In petitione rerum temporalium qualitas orationis ex proposito postulantis est meditanda. S. Aug. lib. 2. de Serm. Dom. in mont. c. 16.

b 1. Cor. 10. 31. Coloss. 3. 17.

4. *Quot quantisque commoditatibus in statu innocentiæ homo sit potitus.*

Sed, ut videant Fideles, quantam habet hæc Petitio necessitatem, commemorabunt Parochi, quanta ad victum, & ad vitam colendam indigentia sit externarum rerum. Quod magis intelligent: si comparatio fiet eorum, quæ primo illi Parenti nostri generis, & reliquis deinceps hominibus fuerunt ad vivendum necessaria. Nam etsi ille in amplissimo Innocentiæ statu, unde & ipse, & ejus culpa omnis posteritas corruit, necesse habuisset adhibere cibum ad reficiendas vires; tamen inter illius & nostræ vitæ necessitates multum interest. Non enim ei vestibus ad tegumentum corporis opus fuisset, non tecto ad perfugium, non armis ad defensionem, non remediis ad valetudinem, non aliis multis, quorum subsidio nos ad hanc naturæ imbecillitatem, ac fragilitatem tuendam egemus: satis ei fuisset ad immortalem vitam ille fructus, quem felicissima vitæ arbor nullo ejus, aut posterorum labore præbuisset. Neque veró futurus erat homo in tantis Paradisi deliciis otiosus, *c* quem ad agendum Deus in eo voluptatis domicilio collocarat: verùm nulla ei opera molesta, nullum offici munus non jucundum fuisset: tulisset ille perpetuó suavissimos fructus ex cultura felicium hortorum, nec eum unquam opera, aut spes fefellisset.

Primi parentes si in statu innocentiæ perseverassent, necessario cibo uti debuissent. Vide D. Thom. in 1. p. q. 67. art. 2.

c Gen. 2. 17.

5. *Quanta mala Adæ prævaricationem sint secuta.*

At posterorum proles non solúm fructu privata vitalis arboris, verúm etiam horribili illa sententia condemnata est: *d Maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ: spinas, & tribulos germinabit tibi: & comedes herbam terræ: in sudo-*

d Gen. 3. 17. 18. 19.

dore vultus tui vesceris pane, donec revertaris in terram, de qua sumptus es: quia pulvis es, & in pulverem reverteris. Nobis igitur contra evenerunt omnia, atque illi, & posteris contigissent, si Dei dicto audiens fuisset Adam itaque versa sunt omnia, & mutata in deterrimam partem. In quo illud gravissimum est, quód maximos sumtus, summum laborem, ac sudorem sæpissime nullus fructus consequitur: cúm fruges datæ in deteriorem segetem vel succrescenti agrestium herbarum asperitate opprimuntur, vel nimbis, vento, grandine, uredine, rubigine perculsæ, & postratæ intereunt; ut omnis anni labor, exiguo tempore, aliqua cœli, vel terræ calamitate recidat ad nihilum. Quod accidit immanitate nostrorum scelerum, à quibus aversus Deus nostris minimé benedicit operibus: sed horrenda manet sententia, quám de nobis initio pronunciavit. (1)

Opera nostra, & omnis labor sæpe inanis, propter scelerum immanitatem. Vide Levit. 26. 16. Deut. 28. 22. Psalm. 106. 34.

6. *Homines, ut succurrant suis necessitatibus, laborare tenentur, qui tamen, nisi Deus faveat, frustra laborant.*

Curandum est, ut laboribus nostris Deus benedicat.

Ergo Pastores in hujus loci tractationem incumbent, ut sciat fidelis Populus, sua culpa homines in has angustias, & miserias incidere: & ut intelligat, desudandum quidem, & elaborandum esse in parandis iis, quæ ad vivendum sunt necessaria; veruntamen, nisi laboribus nostris benedixerit Deus, fallacem spem, & inanem fore omnem contentionem. Nam *a neque, qui plantat, est aliquid, neque, qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus:* &, *b nisi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt, qui ædificant eam.*

a 1. Cor. 3. 7.

b Psalm. 126. 2.

7. *Deus rogandus, ut ea, quibus indigemus, suppeditet, quod prolixé facit.*

Docebunt igitur Parochi, esse res pene innumerabiles, quæ si nobis desint, vel vitam amittimus, vel agimus insuavem. Hac enim cognita rerum necessitate, naturæque imbecillitate, Christianus Populus Cœlestem Patrem adire cogetur, & ab eo Terrena, & Cœlestia bona suppliciter petere, imitabitur *c* Prodigum illum filium, qui cúm in regione longinqua cœpisset egere, nec esset, cúm esuriret, qui ei siliquas daret, aliquando ad se rediens intellexit, malorum, quibus premebatur, nusquam nisi à patre esse expetendum remedium. Quo loco accedet etiam fidentiús ad orandum Fidelis Populus, si in cogitatione Divinæ Benignitatis recordabitur, paternas aures perpetuó patere filiorum vocibus. Nam

c Lucæ 15. 16. 17.

Deus filios suos fidenter necessaria petentes exaudit. Vide Matth. 7. 9. 10. 11.

(1) In Edit. Pat. additur, *in sudore vultus tui vesceris pane.*

Nam dum hortatur nos, ut Panem petamus, ea se recte petentibus abunde largiturum, pollicetur. Docenda enim, quomodo petamus, hortatur, hortando impellit, impellendo spondet, spondendo nos in spem certissimæ impetrationis inducit.

8. *Quid Panis nomine intelligatur, quæque hujus Petitionis sit sententia.*

Excitatis igitur, & inflammatis animis Fidelis Populi, sequitur, ut, quid hac petitione postuletur, declarandam sit: primum, qui sit ille Panis, quem petimus. Sciendum igitur est, in Divinis Litteris hoc *a* Panis nomine multa quidem significari, sed illa duo præcipue; primum quidquid in victu, ceterisque rebus ad corpus, vitamque tuendam adhibemus; deinde quidquid nobis ad spiritus & animæ vitam, ac salutem Dei munere tributum est. Petimus autem hoc loco hujus, quam in terris agimus, vitæ subsidia, Sanctorum *b* Patrum ita sentientium auctoritate.

a Gen. 18. 24. 37. 38. 3. & alibi 10. Eccl. 15. doctrinam salutarem. Lucæ 14. 15.

b Cypr. lib. de Orat. Domin. Basil. in reg. brev. inter 252.

9. *Temporalia à Deo beneficia peti posse, demonstratur.*

Quamobrem minime sunt audiendi, qui dicunt, non licere Christianis hominibus à Deo petere terrena hujus vitæ bona. Nam huic adversantur errori, præter consentientem Patrem sententiam, exempla permulta tum veteris, tum novi Testamenti. Jacob enim vovens, sic orabat: *c Si fuerit Dominus mecum, & custodierit me in via, per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad vescendum, & vestimentum ad induendum; reversusque fuero prospere ad domum patris mei; erit mihi Dominus in Deum, & lapis iste, quem erexi in titulum, vocabitur domus Dei: cunctorum, quæ dederis mihi, decimas offeram tibi.* Salomon etiam certum petebat hujus vitæ subsidium, cum illud precabatur: *d Mendicitatem, & divitias ne dederis mihi: tribue tantum victui meo necessaria.* Quid quod Salvator humani generis illa jubet petere, quæ nemo negare audeat ad corporis usum pertinere? *e Orate* inquit, *ut non fiat fuga vestra in hyeme, vel Sabbato.* Quid dicemus de Sancto Jacobo? (1) cujus illa sunt, *f Tristatur aliquis vestrum? oret: æquo animo est? psallat.* Quid de Apostolo? qui sic cnm Romanis agebat: *g Obsecro vos, fratres, per Dominum nostrum Jesum Christum, & per charitatem Sancti Spiritus, ut adjuvetis me in orarionibus vestris pro me ad Deum, ut liberer ab infidelibus*

Quod terrena petere licet.

c Gen. 28. 20.

d Prov. 30. 8.

e Matt. 24. 20.

f Jacob 5. 13.

g Rom. 15. 30.

(1) *Cujus illa sunt*) Ed. Patav. addit: *verba: cujus illa sunt verba.*

bus, qui sunt in Judaea. Quare, cum & divinitus concessum sit Fidelibus, ut petant haec subsidia rerum humanarum, & perfecta haec a Christo Domino tradita sit orandi formula; ne illud quidem dubium relinquitur, unam ex septem hanc esse Petitionem.

10. *Panis nomine quid hic ad corporis necessitatem pertinens intelligatur.*

Petitionis sententia illustratur.

Panis nomen interdum victum, & amictum significat.

Petimus praeterea Panem quotidianum, id est, victui necessaria; ut panis nomine, quod satis sit & vestium ad tegendum, & cibi ad vescendum; sive panis is sit, sive caro, sive piscis, sive quodcunque aliud, intelligamus. Videmus enim, usum esse hoc loquendi modo Eliseum, cum regem moneret, *a* ut praeberet panem militibus Assyriis, quibus magna ciborum copia data est. Illud etiam de Christo Domino scriptum scimus: *b Ingressus est in domum cujusdam Principis Pharisaeorum Sabbato manducare panem:* qua voce, quae ad cibum, quaeque ad potum pertinent, significari videmus. Ad hujus Petitionis absolutam significationem praeterea animadvertendum est, hoc panis vocabulo, non abundantem, & exquisitam ciborum, ac vestium copiam, sed necessariam, ac simplicem intelligi debere: quemadmodum scripsit Apostolus: *c Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti sumus:* & Salomon, ut diximus: *d Tribue tantum victui meo necessaria.*

a 3. Reg. 5. 2. 23.

b Lucae 14. 1.

Panis subinde cibum, & potum significat.

Panis nomen non delicias, sed necessaria vitae includit.

c 1. Tim. 6. 8.

d Prov. 30. 8.

11. *Cur non simpliciter panem, sed panem nostrum hic petamus.*

Quem primo Panem nostrum hic dicamus.

Hujus quoque frugalitatis, & parsimoniae illa voce, quae proximè sequitur, admonemur. Cùm enim *nostrum* dicimus, Panem illum ad necessitatem nostram, non ad luxuriam petimus: non enim nostrum dicimus, quia eum nobis opera nostra, sine Deo, parare possumus: est enim apud Davidem: *e Omnia à te expectant, ut des illis escam in tempore: dante te illis, colligent: aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate:* & alio loco: *f Oculi omnium in te sperant, Domine, & tu das escam illorum in tempore opportuno:* sed quia necessarius est, & à parente omnium Deo, *g* qui omnes sua providentia alit animantes, nobis attributus.

e Psalm. 103. 27. 23.

f Psalm. 144. 15.

g Psalm. 146. 10.

12. *Laborare nostro parandus est nobis panis, quem esse volumus, si nostrum Panem postulamus.*

Secundo Panis noster dicitur justo labore paratus.

Ob eam quoque causam Panis noster appellatur, quod jure est à nobis acquirendus, non injuria, fraude, aut furto parandus: quae enim nobis malis artibus conciliamus, non nostra sunt, sed aliena, saepiusque illorum calamitosa est vel adeptio, vel possessio, vel certè

te jactura. Contra vero honestis, ac laboriosis piorum hominum lucris ex Prophetæ sententia tranquillitas inest, & magna felicitas. *a Labores enim*, inquit, *manuum tuarum quia manducabis, beatus es, & bene tibi erit.* Jam vero iis, qui justo labore victum quærunt, fructum suæ benignitatis eo loco pollicetur Deus; *Emittit Dominus benedictionem super cellaria tua, & super omnia opera manuum tuarum, benedicetque tibi.*

a Psalm. 127. 2.

Deut. 28. 8.

Neque solùm petimus à Deo nobis, ut illo uti liceat, quod nostro sudore, ac virtute peperimus, ejus adjumento benignitatis, (id enim verè dicitur nostrum) sed etiam bonam mentem postulamus, ut rectè partis, rectè item, ac prudenter uti possimus.

Postulatur etiam hic ut nostro pane recte utamur.

13. *Quare & hæc particula*, Quotidianum, *adjiciatur.*

Quotidianum. Huic etiam voci subjecta est ea notio frugalitatis, ac parsimoniæ, quam proximè diximus. Non enim multiplicem, aut delicatum cibum postulamus, sed eum, qui naturæ necessitati satisfaciat; ut eos pudeat hoc loco, qui fastidio communis cibi, & potionis, conquisitissima escarum, ac vinorum genera persequuntur. Nec minus hac voce, (1) *Quotidiani*, improbantur ii, quibus horrendas illas minas proponit Isaias: *b Væ qui conjungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis usque ad terminum loci: numquid habitabitis vos soli in medio terræ?* Etenim est inexplebilis horum hominum cupiditas, de quibus illud scriptum est à Salomone: *c Avarus non implebitur pecunia.* Ad quos dictum etiam illud pertinet Apostoli: *d Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum Diaboli.*

Prima ratio, ob quam Panem quotidianum postulare debeamus. Deliciæ, & habendi cupiditas reprehensa.

b Isai. 5. 8.

c Eccles. 5. 5. 10.

d 1. Tim. 6. 9.

Quotidianum præterea Panem appellamus, quod vescimur eo ad reficiendum vitalem humorem, qui quotidie consumitur vi naturalis caloris. Est denique illa hujus ratio nominis, quòd assiduè petendus est, ut in hac consuetudine amandi, & colendi Deum retineamur, nobisque omnino persuadeamus, id quod est, vitam, ac salutem nostram ex Deo pendere.

14. *Quid hæc duo verba*, Da nobis, *sibi velint.*

Da nobis. Quantam hæ duæ voces materiam præbeant ad cohortandum Fideles, ut infinitam Dei potentiam piè, sanctèque colant, ac venerentur, in *e* cujus manu sunt omnia; & ut nefariam illam Satanæ ostentationem detestentur, *f Mihi tradita sunt omnia, & cui volo, do illa*, nemo non videt. Nam unius nutu Dei distributa cuncta & conservantur, & augentur. 15.

e Psalm. 23. 49. & 94. 4. Esther 13. 9.
f Lucæ 4. 6.
Dei nutu cuncta distribuuntur, & conservantur.

(1) *Quotidiani*) Edit. Patav. *quotidianum.*

15. *Cur divites, etiamsi rebus omnibus abundent, his verbis uti debeant.*

Sed quæ divitibus hæc est imposita necessitas, dixerit quispiam, petendi quotidianum Panem, cum rebus omnibus abundent? Hæc illis necessitas est orandi in hunc modum; non ut dentur eis, quorum Dei benignitate habent copiam; sed ne, quæ abunde illis adsunt, amittant. Quamobrem, ut scribit Apostolus, *a* hinc discant dives non sublime sapere, neque sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo, qui præstat nobis omnia abunde ad fruendum. Hujus autem necessariæ Petitionis hanc causam affert Sanctus Chrysostomus, non solum ut nobis suppetat cibus, sed ut eum nobis suppeditet Domini manus, quæ salubrem, atque adeo salutarem vim inserens pani quotidiano, efficit, ut & cibus corpori prosit, & corpus animæ serviat.

a 1. Tim. 6. 17.

Cur petimus, ut Deus det nobis Panem? Chrys. Homil. 14. oper. impetf. in Matth.

16. *Cur*, Da nobis, *non*, Da mihi, *dicamus.*

Sed quid est, quamobrem, *Da nobis*, numero multitudinis dicimus, non autem, *mihi*? quia proprium illud est Christianæ charitatis, non *b* ut quisque de se uno sollicitus sit, sed ut preterea de proximo laboret, & in cura suæ utilitatis meminerit etiam aliorum. Accedit eo, quod quæ alicui munera divinitus tribuuntur, non idcirco tribuuntur, ut solus is ea possideat, vel in illis luxuriose vivat, sed ut cum aliis communicet, quæ necessitati superfuerint. Nam inquiunt Sancti Basilius, & Ambrosius: *Esurientium panis est, quem tu detines: nudorum indumentum est, quod tu recludis; miserorum redemptio est, & absolutio, pecunia, quam tu in terram defodis.* (1)

b 1. Cor. 13. 5. Vide item Cypr. in lib. de Orat. & D. Thom. in 2. 2. q. 83. art. 7. ad 1.

Basil. Hom. 6 Variorum argument. quam deinde D. Ambros. latinam fecit, estque inter ejus serm. 81. in fine.

17. *Quid vocula*, Hodie, *hic apposita insinuet.*

Hodie. Admonet nos hæc vox communis infirmitatis. Quis enim est, qui, si minus sua unius opera providere se posse sperat in longinquum tempus necessarios vitæ sumptus, saltem in diem victus subsidia paraturum, non confidat? Sed ne hujus quidem fiduciæ facultas nobis à Deo permittitur, qui nos singulorum etiam dierum cibum à se petere jussit. Quæ sententia habet illam necessariam rationem, quia quotidiano pane egemus omnes; quotidie etiam Dominica precatione singulis utendum esse. Hæc de pane, qui ore perceptus cor-

Vocula, hodie, duo insinuat.

Oratio Dominica quotidie dicenda.

(1) Edit. Patav. addit sequentia, *Tot te ergo scias invadere bona, quod possis præstare, & nolis*, quæ sunt ejusdem Basilii.

corpus alit, atque sustentat; qui communis fidelium, & infidelium, piorum, & impiorum, admirabili Dei bonitate: *a Qui solem suum oriri facit super bonos, & malos, & pluit super justos, & injustos*, omnibus impertitur.

a Matth. 5. 45. Lucæ 6. 27.

18. *Quidnam spirituali pane, qui amplitudine hujus petitionis etiam includitur, hic intelligendum sit.*

Cibus animæ, ut & corporis, est multiplex. Verbum Dei Panis.

Reliquus est spiritualis panis, quem etiam hoc loco petimus: quo significantur omnia, quæcumque in hac vita ad spiritus, & animæ salutem, & incolumitatem requiruntur. Ut enim multiplex est cibus, quo corpus alitur, & sustentatur: sic non est unius generis esca, quæ spiritus, & animæ vitam continet. Nam & verbum Dei cibus est animæ Sapientia enim inquit: *b Venite, comedite panem meum, & bibite vinum, quod miscui vobis.* Hujus autem verbi facultatem cum adimit Deus hominibus, quod efficere solet, cum gravius nostris sceleribus offenditur, fame dicitur premere genus humanum. Sic enim est apud Amos: *c Mittam famem in terram, non famem panis, neque sitim aquæ, sed audiendi verbum Domini.* Ut autem illud est certum propinquæ mortis signum, cum non possunt homines vel cibum sumere, vel sumptum retinere: sic magnum est desperatæ salutis argumentum; cum vel non quærunt verbum Dei, vel, si adsit, non sustinent, & illam impietatis vocem in Deum effundunt: *d Recede à nobis: scientiam viarum tuarum nolumus.* In hoc furore animi, & mentis cæcitate versantur illi, qui, neglectis iis, qui legitime eis præsunt, Catholicis & Episcopis, & Sacerdotibus, (1) & à Sancta Romana Ecclesia desciscentes, corruptoribus verbi Dei hæreticis se in disciplinam tradiderunt.

b Prov. 9. 5.
Quomodo Deus fame verbi ejus homines premat.

c Amos 8. 11.
Desperata est Reipublicæ salus, in qua verbum Dei rejicitur.

d Job 21. 14.

19. *De vero pane supersubstantiali, qui est Christus Dominus.*

Jam vero panis est Christus Dominus, animæ cibus. Nam inquit ipse de se: *e Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi.* Incredibile est, quanta voluptate, ac lætitia perfundat piorum animas hic panis, tum cum maxime terrenis molestiis, & incommodis conflictantur. Exemplo nobis est Sanctus ille Chorus Apostolorum, de quibus extat: *f (2) Illi quidem ibant gaudentes à conspec-*

e Joann. 6. 15.

f Act. 5. 41.

(1) *Et à S. R. Ecclesia desciscentes)* Edit. Pat. & Lov. non habent conjunctionem *Et*.

(2) *Illi quidem ibant gaudentes à conspectu Concilii)* Et Pat. *Illi quidem ibant gaudentes à conspectu Concilii, quoniam digni habiti sunt, pro nomine Jesu contumeliam pati*; ut est in Act. Apostol.

pectu concilii. Referti sunt hujusmodi exemplis libri de Vita Sanctorum hominum; & de intimis his bonorum gaudiis ita loquitur Deus: *a Vincenti dabo manna absconditum.*

a Apoc. 2. 17.

20. *Christus in Eucharistiæ Sacramento veré continetur, atque ideo proprié panis noster dicitur.*

Sacramentum Corporis Christi panis est animæ. Sic hanc Petitionem interpretatur Tertull. l. de Orat. Cypr. item, & Aug. & alii.

b Joann. 6. 57.
c Matth. 26. 26.
1. Cor. 11. 24.
Marci 14. 22.
Lucæ 12. 19.

Præcipuè autem panis noster est Christus Dominus, qui in Sacramento Eucharistiæ substantialiter continetur. Hoc inexplicabile pignus charitatis dedit nobis rediturus ad Patrem, de quo dixit: *b Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo.* c *Accipite, & manducate, Hoc est corpus meum.* Ea petent Parochi, quæ ad Fidelis Populi utilitatem pertinebunt, ex eo loco, quo separatim hujus Sacramenti vis, ac ratio continetur. Et verò dicitur hic Panis noster, quia Fidelium (1) solummodò hominum est, id est, eorum, qui charitatem cum fide conjungentes, Pœnitentiæ Sacramento sordes eluunt peccatorum; qui non dimittentes memoriam, se Dei filios esse, Divinum Sacramentum sumunt, & colunt, quanta maxima possunt sanctitate, ac veneratione.

21. *Cur Eucharistia quotidianus noster Panis dicatur.*

Frequenter communicandum.

Quotidianus veró quamobrem dicatur, in promptu duplex ratio est: altera, quód in Sacris Christianæ Ecclesiæ Mysteriis quotidie & offertur Deo, & datur piè, sanctéque postulantibus: altera, quód quotidie sumendus est, vel certé ita vivendum, ut quotidie, quo ad ejus fieri possit, digné sumere queamus. Audiant, qui contrà sentiunt, nisi longo intervallo salutaribus his epulis animæ vesci non oportere, quid Sanctus dicat Ambrosius: *Si quotidianus est Panis, cur post annum illum sumis?* (2)

S. Ambr. In l. 5. de Sacram. c. 4.

22. *Quomodo affecti esse debeamus, si petitum Panem mox non impetremus.*

Sed in hac petitione ad illud præcipué cohortandi sunt fideles, ut, cúm recté & consilium, & industriam suam posuerint in comparandis rebus vitæ necessariis, rei exitum Deo permittant, suumque desiderium ad ejus referant voluntatem, *d Qui non dabit in æternum fluctuationem justo.* Nam vel concedet Deus, quæ petuntur, & ita suum optatum consequentur, vel non concedet, & id

d Psalm. 24, 23.

(1) *Solummodó*) Aliæ Edit. *modó.*

(2) Edit. Patav. addit ex eodem S. Ambros. *Accipe quotidie, quod quotidie tibi prosit; sic vive, ut quotidie merearis accipere.*

id erit certissimum argumentum, nec salutare illud esse, nec utile, quod piis à Deo negatur, cui magis curæ est de eorum salute, quàm illis ipsis. Quem locum instruere poterunt, explicandis iis rationibus, Parochi, quæ à Sancto Augustino in Epistola ad Probam præclaré colliguntur.

b Aug. in epist. 121. ad Probam c. 14.

28. *Cujus rei meditandæ occasio hic se exhibeat.*

Extremum illud erit in hujus tractatione Petitionis, ut meminerint divites facultates suas, & (1) copias Deo acceptum referre, cogitentque, se idcirco illis bonis esse cumulatos, ut illa distribuant indigentibus. In quam sententiam conveniunt, quæ in *a* prima Epistola ad Timotheum ab Apostolo disseruntur, unde magnam vim Parochis petere licebit Divinorum Præceptorum ad hunc locum utiliter, & salutariter illustrandum.

a 1. Tim. 6. 18. 16.

DE QUINTA PETITIONE.

CAPUT XIV.

Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

1. *Ex Passione Christi omnium peccatorum nostrorum remissio emanavit.*

CUM ita multa sint, quæ infinitam Dei potentiam, cum pari sapientia, ac bonitate conjunctam, significent, ut quocumque oculos, cogitationemque converteris, certissima signa immensæ potestatis, ac benignitatis occurrant; nihil profectò est, quod summum ejus amorem, & admirabilem in nos charitatem magis declaret, quàm inexplicabile mysterium Jesu Christi Passionis: unde perennis ille fons ad eluendas peccatorum sordes erupit, quo perfundi, & expiari, Deo duce, ac largitore, exoptamus, cum illud ab eo petimus: *Dimitte nobis debita nostra.*

Nihil magis charitatem Dei erga hominem declarat, quàm Dei passio. Vide Job c. 3. 15.
Rom. 5. 5. 8. 7.
Hebr. 9. 9. 15.
1. Job 4. 9.
Apoc. 1. 5.

2.

(1) *Copias Deo acceptum referre*) Edit. Patav. *copias Deo acceptas referre.*

2. *Quid hæc quinta Petitio contineat.*

Continet autem hæc petitio summam quandam eorum bonorum, quibus per Jesum Christum cumulatum est hnmanum genus. Id enim docuit Isaias: *a Dimittetur*, inquit, *iniquitas domui Jacob: & iste omnis fructus, ut auferatur peccatum ejus.* Quod David etiam ostendit, beatos prædicans eos, qui salutarem illum fructum percipere potuerunt, his verbis; *b Beati, quorum remissæ sunt iniquitates.* Quare est accurate, ac diligenter Pastoribus hujus postulationis animadvertenda, & exponenda sententia, quam ad cœlestem vitam consequendam tantum valere, intelligimus.

a Isai. 27. 9. Vide eundem 5. 3.4.5. 6. Rom. 4. 26. 1. Cor. 15. 5. b Psalm. 31. 1. Rom. 4. 7. Quomodo ante Christi adventum passio sit operata remissionem nostrorum peccatorum, vide D. Thom. 3. p. q. 49. art. 1. D. Thom. 2. 2. q. 85. art. 9.

3. *Quomodo hic non sit eadem precandi ratio, quæ in superioribus fuit.*

Ingredimur autem novam precandi rationem. Nam hactenus à Deo non solum æterna, & spiritualia bona, sed caduca, & quæ ad hanc vitam pertinent, commoda petivimus: nunc vero mala deprecamur & animæ, & corporis; & hujus, & sempiternæ vitæ.

4. *Quæ in eo, qui veniam peccati impetrare velit, requirantur.*

Sed, quoniam ad impetrandum, quod postulamus, requiritur recta postulandi ratio; quomodo affectos esse oporteat eos, qui Deum hoc orare velint, dicendum videtur. Monebunt igitur Parochi fidelem Populum primum necesse esse, ut is, qui ad hoc petendum velit accedere, suum ipse peccatum agnoscat; deinde, ut ejus sensu, ac dolore commoveatur: tum, ut sibi omnino persuadeat, Deum in hac esse voluntate, ut iis, qui peccaverunt, ita, ut diximus, affectis, & comparatis ignoscat: ne forte acerbam delictorum recordationem, ac recognitionem illa veniæ desperatio consequatur, quæ olim *c* Cain, & *d* Judæ animum occupavit, qui Deum modo vindicem, & ultorem, non etiam mitem, & misericordem existimarunt. Ergo in hac petitione sic affecti simus oportet, ut dolenter peccata nostra recognoscentes, ad Deum, tanquam ad parentem, non quasi ad judicem confugiamus, à quo non ut ex justitia nobiscum agat, sed ex misericordia postulemus.

Agnitio peccati est primus ad Pœnitentiam gradus. Bern. serm. 3. de S. Andrea. Secundo dolor de peccatis est ad peccati remissionem necessarius. Aug. epist. 48. ad Vinc. & habetur de Pœnit. d. 1. cap. Neminem. Tertius gradus spes veniæ. c Gen. 4. 13. d Matth. 17. 4. Act. 1. 18.

5. *Quibus rationibus homo ad agnitionem peccatorum perducatur.*

Facilè autem adducemur, ut peccatum nostrum agnoscamus, si ipsum audierimus Deum nos in Sacris Litteris hujus rationis admonentem; est enim illud apud Davidem: *e Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt; non est, qui faciat bonum, non est usque ad unum.* In eandem sententiam loquitur Salomon: *f Non est homo jus*

Nemo est, qui se peccatorem esse, agnoscere non debeat, & egere Dei gratia. e Psalm. 13. 3. Rom. 3. 12. f Eccl. 7. 21. 3. Reg. 8. 45. 2. Paral. 6. 36.

justus in terra, qui faciat bonum, & non peccet. Quò illud etiam pertinet: *a Quis potest dicere: mundum est cor meum, purus sum à peccato?* Quod idem à Sancto Joanne ad deterrendos homines ab arrogantia scriptum est: *b Si dixerimus quoniam peccatum non habemus; ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est.* Et à Jeremia: *c Et dixisti: absque peccato, & innocens ego sum, & propterea avertatur furor tuus à me. Ecce ego judicio contendam tecum, eò quod dixeris non peccavi.* Quorum sententias omnium idem, qui eas eorum ore protulerat, Christus Dominus hoc petitionis præscripto confirmat, quo jubet nos delicta nostra confiteri. Id enim secus interpretari, prohibuit auctoritas Milevitani Concilii, in hunc modum: *Placuit, ut quicunque verba ipsa Dominicæ Orationis, ubi dicimus, Dimitte nobis debita nostra, ita vult à sanctis dici, ut humiliter, non veraciter hoc dicatur, anathema sit.* Quis enim ferat orantem, & non hominibus, sed ipsi Domino mentientem, qui labiis sibi dicit dimitti velle, & corde dicit, quæ sibi dimittantur, debita non habere?

a Prov. 20. 9.

b 1. Joan. 1. 8. Job. 14. 4. Nemo mundus à sorde, &c. justa versionem LXX. Interpretum.

c *Jer.* 2. 35. Sed legat Parochus totum hoc caput, ex quo multa ad concionandum argumenta desumet.

Milevitanum Conc. can. 8. & 9. item Conc. Trid. sess. 6. de Justificatione c. 11.

6. *Quo pacto post agnitum peccatum dolor remordens, & vera ejusdem Pœnitentia in animo excitetur.*

Verùm in necessaria recognitione peccatorum non est satis, illa leviter recordari. Nam, ut acerba nobis sit ea memoria, ut cor pungat, animum stimulet, dolorem inurat, necesse est. Quare pertractabunt locum hunc diligenter Parochi, ut non solùm facinorum, ac flagitiorum suorum meminerint fideles auditores; sed ut molestè, dolenterque meminerint; ut cùm angantur intimis sensibus, conferant se ad Patrem Deum, à quo, ut inhærentes evellat scelerunt aculeos suppliciter petant. Nec verò solùm erratorum turpitudinem studebunt subjicere oculis fidelis Populi, verùm etiam indignitatem, ac sordes hominum, qui, cùm nihil simus, nisi putrida caro, nisi summa fœditas, incomprehensibilem illam Dei majestatem, & inexplicabilem præstantiam, incredibilem in modum audeamus offendere; presertim à quo procreati, liberati, innumerabilibus, maximisque beneficiis (1) aucti simus.

De hominum Vanitate lege Isai. 40. 6. 7. Eccl. 14. 18. Jacob 1. 10. 1. Petr. 1. 24. Jacob. 7. 10. De Dei incomprehensibili majestate vide Job 6. & 12. Jer. 10.

7. *Quomodo per peccatum gravisimæ Diaboli servituti nos tradamus.*

Ut quid? Ut *d* abalienati à Patre Deo, qui summum bonum est, turpissima peccati mercede, *e* Diabolo nos ad-

d Jer. 3. per totum & 5. per totum.

e Diabolo sese per peccatum homines addicunt.

---

(1) *Aucti simus*) Edit. Pat. *aucti sumus.*

addicamus in miserimam servitutem: neque enim dici potest, quam crudeliter ille dominetur in eorum animis, qui, repulso suavi jugo Dei, ruptoque charitatis amabilissimo nodo, quo parenti Deo Spiritus noster adstringitur, ad hostem acerrimum desciverunt, qui eo nomine *a* Princeps, & *b* Rector mundi, & Princeps tenebrarum, & *c* Rex super universos filios superbiæ dicitur in divinis Litteris. In eos autem, qui Dæmonis tyrannide opprimuntur, veré convenit illa vox Isaiæ: *d Domine Deus noster, possederunt nos Domini absque te.*

a Joann. 12. 32. & 14. 30. *b* Ephes. 6. 12. *c* Job. 41. 25. *d* Isai. 26. 13.

8. *Quanta mala peccata in animam inveant.*

Hec si nos minús movent rupta fœdera charitatis, moveant certé calamitates, & ærumnæ, in quas per peccatum incidimus. Violatur enim Sanctitas animæ, quam *e* Christus desponsam esse, scimus: profanum fit illud idem *f* Templum Domini, quod qui contaminant, in eos dicit Apostolus: *g Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus.* Innumerabilia sunt mala, quæ peccatum (1) invehit in hominem: quam pené infinitam pestem David his verbis expressit: *h Non est sanitas in carne mea à facie iræ tuæ: non est pax ossibus meis à facie peccatorum meorum.* Nimirum notat hanc plagæ vim, cúm nullam sui partem pestifero peccato intactam fateretur. Pervaserat enim in ossa peccati virus; id est, rationem, & voluntatem, quæ maximé solidæ sunt (2) animæ partes, infecerat. Hanc laté patentem pestem indicat Sacræ Litteræ, cúm peccatores *i* claudos, *k* surdos, *l* mutos, *m* cæcos, & omnibus membris captos appellant. Sed præter dolorem, quem ex peccatorum quasi scelere sentiebat, magis etiam augebatur David ex ira Dei, quam in se propter peccatum commotam intelligebat. Bellum enim est sceleratis cum Deo, quorum sceleribus incredibiliter offenditur; inquit enim Apostolus: *n Ira, & indignatio, tribulatio, & angustia in omnem animarum hominis operantis malum.* Nam, etsi transierit actio peccati, tamen peccatum macula, & reatu permanet, cui semper imminens ira Dei illud (3) insequitur, tamquam umbra corpus.

e Anima est sponsa Christi. Jer. 2. 2. Oseæ 2. 19. 2. Cor. 11. 1. Corinth. 3. *f* Est templum Domini, id est Spiritus Sancti. 1. Cor. 6. 19. *g* 1. Cor. 3. 17. *h* Psalm. 37. 4.

i Prov. 26. 6. Isai. 33. 23. Jerem. 31. 8. Luc. 14. 13. *k* Isai. 42. & 33. 8. *l* Psalm. 37. 5. Isai. 56. 10. *m* Isai. 42. 43. 56. & 59. 10. Bellum est sceleratis cum Deo. Isai. 9. *n* Rom. 2. 8. 9. Peccato commissio, remanet macula, & reatus.

9. *Quomodo, perspecta peccatorum calamitate, ad Pœnitentiam converti debeamus.*

Cum igitur David his vulneraretur aculeis, ad petendam dellictorum veniam excitabatur: cujus & exemplum

Exemplo Davidis excitandus est animus ad pœnitentiam.

(1) *Invehit*) Edit. Patav. *invexit.*
(2) *Animæ*) Edit. Patav. *animi.*
(3) *Insequitur*) Edit. Patav. *persequitur.*

plum doloris, & Doctrinæ rationem, ex quinquagessimo ejus Psalmo depromptam, proponent Parochi fidelibus auditoribus; ut Prophetæ imitatione, & ad doloris sensum, id est, ad veram pœnitentiam, & ad veniæ spem erudiri possint. Qantam habeat utilitatem hæc docendi ratio, ut ex peccatis dolore discamus, illa Dei apud Jeremiam declarat oratio, qui cúm Israelem ad Pœnitentiam hortaretur, admonebat eum, ut malorum sensum perciperet, quæ peccatum consequuntur. *a Vide enim*, inquit, *quia malum, & amarum est reliquisse te Dominum Deum tuum, & non esse timorem mei opud te, dicit Dominus Deus exercituum.* Qui carent necessario hoc recognitionis, ac doloris sensu, ii apud Prophetas, Isaiam, Ezechielem, & Zachariam, *b* cor durum, *c* lapideum, & *d* adamantinum habere dicuntur. Sunt enim instar lapidis nullo dolore molliti nullum vitæ, id est, salutaris recognitionis sensum habentes.

Utilitas veræ Pœnitentiæ, & contritionis.

a Jer. 2. 19.

b Isai. 46. 12. Ezech. 3. 7. *c* Ezech. 36. 26. *d* Zach. 7. 12.

10. *Quibus meditationibus post peccati agnitionem & detestationem spes impetrandæ veniæ concipienda sit.*

Sed, ne peccatorum gravitate deterritus se Populus veniam impetrare posse desperet, ipsum ad spem vocare Parochi debebunt his rationibus; quód, & Ecclesiæ Christus Dominus *e* potestatem dedit remittendi peccata, quemadmodum sacrosancti Symboli articulo declaratur; & hac petitione docuit, quanta esset Dei bonitas, ac liberalitas in genus humanum: nisi enim promptus esset, ac paratus Deus ad condonandum peccata pœnitentibus, numquam nobis hanc precandi formulam præscripsisset: *Dimitte nobis debita nostra.* Quamobrem illud fixum (1) in animis tenere debemus, fore, ut is paternam misericordiam nobis impertiat, qui ipsam his precibus jussit exposcere.

Quomodo spes sit peccatoribus excitanda.

e Matth. 16. & 18. 19. & Joann. 20. 23. Promptus est Deus ad ignoscendum, si nobis ipsi non desimus. Vide Jerem. 31. Ezech. 18. 23. Joel. 2. 13. 14. Joann. 3. & in Novo Testamento passim.

11. *Quomodo, si nos pœniteat, Deus facilé peccatis nostris indulgeat.*

Nam omnino sub hac petitione illa est subjecta sententia, sic esse in nos affectum Deum, ut veré pœnitentibus libenter ignoscat. Est enim Deus is, in quem, abjecta obedientia, (2) peccamus; cujus ordinem sapientiæ perturbamus, quantum est situm in nobis; quem offendimus; quem factis factisque violamus. Verum idem est ille beneficentissimus Parens, qui cúm possit omnia condonare, non modó se id velle declaravit, sed etiam im-

Peccatum proprie adversus Deum pugnat.

(1) *In animis*) Ed. Patav. *in animis nostris.*
(2) *Peccamus*) Edit. Patav. *peccatur.*

Pœnitentiæ vera exempla sunt Jud. 10. & 1. Reg. 7. & 2. Reg. 12. 24. & 2. Paralip. 12. 32. & Jonæ 3. per totum. Jud. 7. Novi Testamenti exempla notiora sunt.

impulit homines, ut à se veniam peterent, & quibus verbis id facerent, docuit. Quare nemini dubium esse potest, quin, illo auctore, in nostra potestate sit nobis Dei gratiam reconciliare. Et, quoniam hæc testificatio propensæ ad ignoscendum Divinæ voluntatis fidem auget, spem alit, charitatem inflammat; opere pretium est ornare hunc locum nonnullis divinis testimoniis, & hominum exemplis, quibus maximorum scelerum pœnitentibus Deus veniam concesserit. Quam sententiam quoniam persecuti sumus quantum res ferebat, in procemio hujus Precationis, in ea Symboli parte, quæ est (1) de remittendis peccati; inde assument Parochi, quæ ad hunc locum instruendum pertinere videbuntur: reliqua haurient ex Divinarum Litterarum fontibus.

12. *Quid in illa petitionis sententia debitorum nomine intelligendum sit.*

Deo debemus amorem ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente. Deut. 6. Matth. 22. 31. Marc. 32. 29. Rom. 13. 8. Gal. 5. 3.

Tum veró eodem utuntur instituto, quo in ceteris petitionibus utendum duximus, ut intelligant fideles, quid hic *debita* significent; ne forté decepti ambiguó, aliud ab eo, quám quod petendum sit, postulent.

Primum autem scire oportet, maximé petere nos nobis ut remittatur amor ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente nostra, quem omnino Deo debemus, & cujus debiti solutio est ad salutem necessaria.

Neque vero, quia debiti nomine etiam obedientia, cultus, veneratio, & cetera hujus generis officia continentur, postulamus, ut non ampliús ea debeamus.

a Luc. 7. 41. Luc. 11. 4.

b Psalm. 68. 5.

c Luc. 7. 41.

Sed precamur, ut liberet à peccatis: sic enim Sanctus *a* Lucas est interpretatus; qui peccata pro debitis possuit, ob eam causam, quod illis commitendis rei efficimur Deo, & debitis pœnis propositi, quas vel satisfaciendo, vel patiendo pendimus. Hujus generis debitum fuit, quód Christus Dominus loquutus est ore Prophætæ: *b Quæ non rapui, tunc exolvebam.* Qua Dei verbi sententia licet intelligere, non solum nos debitores esse, sed etiam non esse solvendo: *c* cúm peccator per se satisfacere nullo modo possit.

13. *Cúm peccator per se non sit solvendo, unde debito per peccatum contracto satisfieri possit.*

Christi Implorandum Patrocinium, ut ex thesauro passionis ejus præstetur, quo contracta per peccatum debita nostra dissolvantur.

d Psalm. 100. 1.
e 1. Joann. 2.

Quare confugiendum nobis est ad Dei misericordiam: cui quia *d* par justitia respondet, cujus est retinentissimus Deus, utendum erit *e* deprecatione, & patrocinio Pas-

(1) *De remittendis peccatis*) Edit. Patav. *de remissione peccatorum.*

Passionis Domini nostri Jesu Christi, sine qua nemo unquam veniam delictorum impetravit, à qua omnis satisfaciendi vis, & ratio, tanquam, ex fontes, profluxit. Nam pretium illud in cruce à Christo Domino persolutum, & nobiscum per Sacramenta, re, vel studio, ac desiderio adhibita, communicatum, tanti est, ut nobis impetret, & conficiat, quod hac petitione postulamus, ut peccata nostra remittantur.

Christi passio est fons omnis nostræ satisfactionis.

14. *Hic pro indulgentia, ac remisione culpæ venialis, & mortiferæ oratur.*

Quo loco non id modó pro levibus erratis, & facillimis ad impetrandam veniam, sed pro gravibus, & mortiferis peccatis deprecamur: quæ precatio in scelerum gravitate pondus non habebit, nisi id à Pœnitentiæ Sacramento, re, vel certé desiderio suscepto, ut jam dictum est, assumpserit.

Pro remissione peccatorum venialium, & capitalium fit hæc oratio.

15. *Non eadem est ratio, cur* debita nostra *hic dicamus, quæ fuit, dum* panem nostrum *peteremus.*

Dicimus autem *Debita nostra* longé aliter, atque *Panem nostrum* anteá diximus. Noster enim ille est panis, quia nobis Dei munere tribuitur: at peccata nostra sunt, quia illorum culpa residet in nobis: nam nostra voluntate suscipiuntur, quæ peccati vim non haberet nisi essent voluntaria. Nos igitur eam culpam sustinentes, & confitentes, ad expiandum peccata necessariam Dei clementiam imploramus. In quo non utimur excusatione cujusquam, nec causam in quendam transferimus, ut primi homines *a* Adam, & Eva fecerunt: ipsi nos (1) judicamus, illam, si sapimus, Prophetæ precationem adhibentes: *b Non declines cor meum in verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis.*

Aliter Panem nostrum aliter debita nostra dicimus.

Peccatum omne voluntarium.

Aug. lib. 1. Retract. c. 13. & 15. & l. de Vera rel. ep. 14. & alib. sæpe Vide Mag. in 2. d. 41. lit. c. & f.

a Gen. 3. 12. 13.

b Psalm. 140. 4.

16. *Cur in numero multitudinis*, dimitte nobis debita *postulemus.*

Nec veró dicimus, *Dimitte mihi*, sed, *nobis*: quod fraterna necessitudo, & charitas, quæ inter omnes homines intercedit, à nobis singulis postulat, ut de communi Proximorum salute solliciti, cúm pro nobis preces facimus, pro illis etiam deprecemur. Hunc orandi morem à Christo Domino traditum, deinceps ab Ecclesia Dei acceptum, perpetuóque servatum, *c* ipsi & maximé tenuerunt Apostoli, &, ut ceteri adhiberent, aucto-

Alii pro aliis orare debemus.

c Rom. 1. 9. 2. Cor. 11. 28. 2. Pet. 1. 15.

---

(1) *Judicamus*) Sic legunt omnes Editiones præter Manut. & Ven. ann. 1586. quæ perperám habet, *indicamus*.

tores fuerunt. Hujus autem flagrantis studii, & cupiditatis in deprecando pro salute proximorum habemus in utroque testamento Sanctorum Moysis, & Pauli præclarum exemplum: Quorum alter sic Deum precabatur: *a Aut dimitte eis hanc noxam, aut, si non facis,* (1) *dele me de libro tuo*: Alter in hunc modum: *b Optabam ego ipsa anathema esse à Christo pro fratribus meis.*

a Exod. 31. 32.
b Rom. 9. 3.
Joan. 10. Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis.

17. *Quomodo hæc verba*, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, *sint intelligenda.*

Illud, *sicut*, dupliciter intelligi potest: nam & similitudinis vim habet, cúm videlicet à Deo petimus, ut, quemadmodum nos injurias, & contumelias remittimus iis, à quibus læsi sumus, sic ipse nobis peccata condonet: est præterea conditionis nota, in quam sententiam Christus Dominus eam formulam interpretatur: *c Si enim dimiseritis*, inquit, *hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater vester Cœlestis delicta vestra; si autem non dimisseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra.* Verúm habet uterque sensus eandem ignoscendi necessitatem: ut, si volumus, Deum nobis veniam concedere delictorum, parcamus illis ipsis necesse sit, à quibus injuriam accepimus. Sic enim Deus obligationem injuriam, mutuumque studium, & amorem requirit à nobis, ut eorum, *d* qui in gratiam non sunt reconconciliati, ac sacrificia rejiciat, & aspernetur.

Duplex acceptio particulæ, sicut.
Primo.
Greg. lib. 17. Moral. cap. 6.
Secundo.
c Matth. 6. 14. 15.
Marc. 11. 25. 26.
Eccl. 28. 3.
d Matth. 10. 24. 25.

18. *Remissio omnium injuriam probatur esse & naturæ præceptis & Christi mandatis consentanea.*

Est etiam naturæ lege sancitum, *e* ut tales nos aliis præbeamus, quales eos in nos esse cupimus; veré ut impudentissimus ille sit, qui postulet à Deo, ut sui sceleris pœnam prætermittat, cúm ipse in proximum animum retineat armatum. Quare parati, & prompti ad ignoscendum esse debent ii, quibus impositæ sunt injuriæ; cúm & urgeantur hac precandi formula, & apud Sanctum Lucam id jubeat Deus: *f Si peccaverit in te frater tuus, increpa illum; &, si pænitentiam egerit, dimitte illi; &, si septies in die peccaverit in te, & septies in die conversus fuerit ad te, dicens, Pœnitet me; dimitte illi*: Et in Evangelio S. Matthæi sic: *g Diligite inimicos vestros: h* & Apostolus, & ante eum *i* Salomon scripserit: *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum; si sitierit, da ei aquam bibere*: & sic apud S. Marcum Evange-

e Matth. 7. 12.
Lucæ 6. 31.
Tobiæ 4. 16.
f Lucæ 17. 3. 4.
g Matth. 5. 44.
h Rom. 12. 20.
i Prov. 25. 21.

---

(1) *Dele me de libro tuo*) Edit. Patav. *dele me de libro tuo, quem scripsisti*, ut est in Exod.

gelistam: *a Cùm stabitis ad orandum dimitite, si quid habetis adversus aliquem; ut & Pater vester, qui in cœlis est dimittat vobis peccata vestra.*

a Marcl 11. 25.

19. *Quibus rationibus flectendi sint hominum animi ad lenitatem, quam hic Deus exigit.*

Sed quoniam depravatæ naturæ vitio nihil ægrius fit ab homine, quàm ut inferenti condonet injurias, omnem conferant Parochi animi, & ingenii vim ad commutandos, & flectendos animos fidelium ad hanc lenitatem & misericordiam, Christiano homini necessariam. Commorentur in tractatione *b* divinarum oraculorum, in quibus audire licet imperantem Deum, inimicis ignoscendum. Prædicent id, quod, verissimum est magno esse argumento hominibus, eos esse Dei filios, si facilé remittant injurias, & inimicos diligant ex animo. Elucet enim in eo, quod inimicos diligimus; similitudo quedam cum parente Deo, *c* qui sibi inimicissimum, & infestissimum genus hominum, Filii sui morte ab æterno exitio redemptum, reconciliavit. Sit autem hujus cohortationis, & præcepti clausula illud imperium Chriti Domini, quod recusare non possumus sine summo dedecore, & pernicie: *d Orate pro persequentibus, & calumniantibus vos, ut satis filii Patris, qui in Cœlis est.*

b Præter superiora hæc illis indicanda duximus.
Exod. 23 45.
Lev. 1. 9. 11.
Deut. 33. 38.
1. Reg. 24. 5. & 26. 10. 11.
Job 31. 29.
Psalm. 7. & 9.
Prov. 20. 24.
Exod. 25. 11.
c Rom. 5. 8. 9. 10.

d Matth. 5. 44.

20. *Quomodo cum iis agendum sit, qui ex animo omnem injuriarum memoriam delere nequeunt.*

Quanta oblivio injuriarum requiratur à Christianis.
Vide D. Thom. in 2. 2. q. 25. art. 9.

Verùm hoc loco non vulgaris Pastorum prudentia requiritur, ne quis, cognita hujus difficultate, ac necessitate præcepti, salutem desperet. Sunt enim, qui, cùm se debere intelligant conterere injurias oblivione voluntaria, & eos diligere, qui læserunt, id cupiunt, & pro viribus faciunt, sed universam memoriam injuriarum sibi exhauriri non posse, sentiunt. Nam resident in animo quædam reliquiæ simultatis: quamobrem magnis agitantur conscientiæ fluctibus, verentes, ne parum simpliciter, & candidé, positis inimicitiis, Dei jusso non obediant. Hic igitur Pastores *e* contraria studia carnis, & spiritus explicabunt, quód illius sensus sit ad vindicationem proclivis, hujus ratio propensa ad ignoscendum, hic inter ipsos perpetuam turbam, ac rixam existere: quare saluti minimé diffidendum esse, demonstrabunt, reclamantibus, & ad versantibus rationi corruptæ naturæ appetitionibus, modó spiritus perstet in officio, & voluntate remittendi injurias, proximumque diligendi.

e Matth. 26. 4.
Rom. 8. 19.
Gal. 5. 14.

21. *Qui appetitum vindictæ adbuc retinent, possunt, & debent orationem Dominicam absque culpa recitare.*

Quod autem aliqui fortasse fuerint, qui, cum nondum ani-

animum inducere possint, ut obliti injurias, ament inimicos propterea deterriti ea quam diximus, conditione hujus petitionis, Dominica precatione non utantur; duas has rationes afferent Parochi, quibus exitiosum hunc errorem illis eripiant. Nam quivis usus è fidelium numero preces has faciat totius Ecclesiæ nomine, in qua pios esse aliquot necesse est, qui debitoribus ea, quæ hic commemorantur, debita remiserunt.

Orant Christiani nomine totius Ecclesiæ. D. Thom. in 2. 2. q. 83. art. 16.

Accedit eó, quód id à Deo petentes, uná etiam petimus, quidquid ad illud impetrandum in eam petitionem à nobis necessarió conferendum est. Petimus enim & veniam peccatorum, & donum veræ pœnitentiæ; petimus facultatem intimi doloris; postulamus, ut à peccatis abhorrere, & illa Sacerdoti veré, ac pié confiteri possimus. Itaque cúm necesse etiam nobis sit parcere iis, qui damnum, aut malum aliquod dederint; cúm, ut nobis Deus ignoscat, precamur, simul oramus, ut facultatem largiatur reconciliandi nos illis, quos odimus. Quare deterrendi sunt ab ea opinione, qui inani, & pravo illo timore commoventur, ne sibi Deum reddant offensiorem hac precatione; contraque etiam cohortandi ad frequentem precationis usum, quo à parente Deo postulent, ut sibi det eam mentem, ut iis, qui læserint, ignoscant, & inimicos diligant.

Cum petitur aliquid à Deo, petitur etiam facultas perficiendi illud, quod homini alioqui esse videtur impossibile.

22. *Quid illi sint faciendum, qui orationem de remissione peccatorum sibi cupit esse fructuosam.*

Sed, ut precatio omnino fructuosa sit primum hæc in ea est cura, meditatioque adhibenda, nos Deo supplices esse, & ab eo veniam petere, quæ non datur, nisi pœnitenti: itaque nos ea charitate, & pietate præditos esse oportere, quæ pœnitentibus conveniat: convenire autem maximé iis subjecta quasi oculis propria flagitia atque facinora lacrimys expiare. Cúm hac cogitatione conjungenda est cautio in posterum earum rerum, in quibus fuit aliqua occassio peccandi, quæque nobis ansam dare possint ad offendendum parentem Deum. In his curis versabatur David, cúm diceret: *a Et peccatum meum contra me est semper.* Et alio loco: *b Lavabo per singulas noctes lectum meum: lacrymis meis stratum meum rigabo.* Proponat sibi præterea unusquisque ardentissimum orandi studium eorum, qui à Deo precibus impetraverunt veniam delictorum: *c* ut Publicani illius, qui longe consistens præ pudore, ac dolore, & oculis humi defixis, tantum pulsabat pectus, eam habens orationem: *Deus propitius esto mihi peccatori*: Tum *d* illius peccatricis mulieris, quæ Chisto Do-

Occasiones peccatorum evitandæ.

a Psalm. 50. 4.
b Psalm. 6. 7.
Exempla eorum proponenda, qui precibus veniam impetrarunt.

c Luc. 18. 13.

d Luc. 18. 13.

Domino, retró stans, (1) rigatos à se ejus pedes, capillis etiam abstersos osculabatur: *a* Petri denique Principis Apostolorum, qui egressus foras, flevit amaré.

a Matth. 26. 75.

23. *Quæ sint præcipua ad sananda animæ vulnera remedia.*

Remedia præcipua ægrotantis animæ sunt pœnitentia, & Eucharistia.

Deinde cogitandum est, quó infirmiores sunt homines, & ad morbos animi, quæ sunt peccata, propensiores, eó pluribus, & frequentioribus medicamentis indigere. Sunt autem ægrotæ animæ remedia, Pœnitentia, & Eucharistia. Hæc igitur sæpissime adhibeat Fidelis Populus. Deinde Eleemosyna, quemadmodum tradunt *b* divinæ Litteræ, medicina est accommodata sanandis animæ vulneribus. Quare, qui pié hac prece uti cupiunt, pro vulneribus benigné faciant egentibus. Quantam enim vim habeat ad delendas scelerum maculas, testis est in Tobia Angelus Domini Sanctus Raphael, cujus est illa vox: *c Eleemosyna à morte liberat; & ipsa est, quæ purgat peccata, & facit invenire misericordiam, & vitam æternam*: testis est Daniel, qui Nabucodonosor Regem sic admonebat: *d Peccata tua Eleemosynis redime, & iniquitatates tuas misericordiis pauperum.*

Eleemosynæ virtus.
b Vide Deut. 15. 5. 7. 8. Thobiæ 4. 7. Psalm. 40. 2. Prov. 14 19. Eccl. 3. 33. Lucæ 11. 12. & alibi sæpe.
c Thob. 12. 9.
d Dan. 4. 24.

Optima autem largitio, & impertiendæ misericordiæ ratio est oblivio injuriarum, & bona voluntas erga eos, qui rem, vel existimationem, vel corpus tuum, tuorumve violaverint. Quicumque igitur cupit, in se esse maximé misericordem Deum, is ipsi Deo suas donet inimicitias, remittatque omnem offensionem, & pro hostibus libentissimé deprecetur, omnem captans occassionem de illis ipsis bené promerendi. Sed, quoniam hoc argumentum explicatum est, cúm homicidii locum tractavimus, eó rejicimus Parochos. Qui tamen hanc petitionem hoc fine concludant, nihil injustius esse, aut fingi posse, quam eum, qui, cúm hominibus durus sit, ut nemini se det ad lenitatem, idem postulet, ut in se sit mitis, & benignus Deus.

Optima eleemosyna etiam injuriarum oblivio.

---

(1) *Rigatos à se ejus pedes, capillis etiam abstersos osculabatur.*) Edit. Patav. *rigatos à se ejus pedes, & capillis etiam abstersos osculabatur.*

DE SEXTA PETITIONE.

CAPUT XV.

Et ne nos inducas in tentationem.

1. *Quantum periculum sit, ne post peccatorum remissionem perceptum iterum in peccatum relabamur.*

Bern. serm. 4. de Assumpt.
Quomodo Dæmon eos maxime impugnat, qui ab eo recesserunt. Vide Luc. 11. 24. 25. 26.

NON dubium est, quin filii Dei post impetratam delictorum veniam cum incensi studio adhibendi Deo cultum, & venerationem, Cœleste Regnum exoptant, & omnia divino numini tribuentes pietatis officia, toti pendent a paterna ejus voluntate, ac providentia, tum eo magis humani generis hostis omnes adversus illos artes excogitet, omnes machinas paret, quibus oppugnentur sic, ut verendum sit, ne, labefactata, & mutata sententia, rursum in vitia delebantur, longéque deteriores evadant, quám antea fuerint: de quibus illud Principis Apostolorum jure dici possit: *a Melius erat illis non cognoscere viam justitiæ, quám post agnitionem retrorsum converti ab eo, quod illis traditum est, sancto mandato.*

a Petr. 2. 21.

2. *Quomodo Christus nos hac oratione adversus vaferrimi hostis insidias munire voluerit.*

Fortis est, quem adversa non frangunt, fortior, quem prospera non abjiciunt, fortissimus, qui hac rerum vicissitudine non commovetur.

Quare nobis à Christo Domino datum est hujus petitionis præceptum, ut quotidie nos Deo comendemus, ejusque patriam curam, & præsidium imploremus, minimé dubitantes fore, ut, si deseramur divino patrocinio, vaferrimi hostis laqueis irretiti teneamur. Neque veró solum in hac orandi regula jussit à Deo petere, ne patiatur nos induci in tentationem; sed in illa etiam oratione, quam ad sacros habuit Apostolos sub ipsum mortis tempus, cum quidem *b* ipsos mundos esse dixisset, eos hujus officii his verbis admonuit: *c Orate, ut non intretis in tentationem.* Quæ iterum à Christo Domino adhibita admonitio magnum diligentiæ onus imponit Parochis excitandi fidelem populum ad frequentem hujus usum precationis, ut, cum tanta hominibus ab hoste Diabolo in singulas horas pericula hujus generis intendantur, à Deo, qui solus illa propulsare potest, petant illud assidué: *Ne nos inducas in tentationem.*

b Joann. 13. 10.
c Matth. 26. 41. Marc. 14. 38. Luc. 22. 40.
Docuit, ut vigilemus, ne incidamus in peccatum, &c. August. lib. 5. ep. 33. in medio.

3.

3. *Quibus præcipuè rationibus homines hujus petitionis necessitatem intelligere possint.*

Intelliget autem fidelis populus, quantopere egeat divini hujus adjumenti, si suæ imbecillitatis, inscitiæque meminerit; si recordabitur illam Christi Domini sententiam: *a Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma*; si ei venerit in mentem, quàm graves sint, & exitiales hominum casus, impellente Dæmone, nisi sustineantur dextera cœlesti auxilio. Quod illustrius esse possit humanæ infirmitatis exemplum, quàm sacer ille Chorus Apostolorum, *b* qui magno anteà animo cúm essent, primo quoque objecto terrore, relicto salvatore, diffugerunt? Etsi illustrius etiam est illud Principis Apostolorum, qui in tanta professione singularis & fortitudinis, & amoris in Christum Dominum, cúm pauló anté, sibi bené fidens, ita dixisset: *c Si oportuerit me mori tecum, non te negabo*; statim unius voce mulierculæ perterritus, se Dominum non nosse, jurejurando affirmavit. Nimirum illi in summa spiritus alacritate non respondebant vires. Quód si viri sanctissimi humanæ naturæ fragilitate, cui confidebant, graviter, peccaverunt, quid non timendum est ceteris, qui ab eorum sanctitate absunt longissimé?

a Matth. 26. 41. Marc. 14. 23.

b Matth. 26. 33. 36.

Humanæ imbecillitatis exemplum in Apostolis.

c Matth. 26. 35. 70. 71. Marc. 14. 19. 68. 69.

A minori ad majus.

4. *Quot, quantisque tentationum periculis hominum vita sit exposita.*

Quare proponat fideli populo Parochus prælia, ac pericula, in quibus assidué versamur, *d* dum anima est in hoc mortali corpore, quos undique caro, mundus, & Satanas oppugnant. Quid ira, quid cupiditas in nobis possit, quotusquisque est, qui magno suo malo non experiri cogatur? Quis non his lacessitur stimulis? quis hos non sentit aculeos? quis subjectis non uritur ardentibus facibus? Et quidem tam varii sunt ictus, tam diversæ petitiones, ut difficillimum sit gravem aliquam plagam non accipere. Ac præter hos inimicos, *e* qui habitant, & vivunt nobiscum, sunt præterea illi hostes acerrimi, de quibus scriptum est: *f Non est nobis colluctatio adversus carnem, & sanguinem, sed adversus Principes, & Potestates, adversus mundi Rectores tenebrarum harum, contra Spiritualia nequitiæ in cœlestibus.*

Pericula, inter quæ fides versantur, sæpius ad memoriam sunt revocanda.

d Job 7. 2. juxta 70. Matth. 15. 5. 9. Joann. 2. 16.

e Matth. 10. 16.

f Ad Ephes. 6. 12.

5. *Quàm graves sint Dæmonum in nos insultus, ex sententia Divi Pauli exponitur.*

Accedunt enim ad intimas pugnas externi impetus, & impressiones Dæmonum, qui & aperté nos petunt, & per cuniculos influunt in animas nostras, vix ut ab illis cavere possimus. Illos & *Principes* appellat Apostolus propter naturæ excellentiam (nam natura homini-

Dæmonum potestas reliquis rebus antecellit. Job 41. vide Greg. lib. 34. Mor. c. 17.

 bus,

bus, & ceteris, quæ sub sensum cadunt, creatis rebu antecellunt) & *Potestates* vocat, quód non solúm naturæ vi, sed potestate etiam superant; & *Rectores* nominat *mundi tenebrarum*: non enim clarum, & illustrem mundum regunt, id est, bonos, & pios, sed obscurum, & caliginosum, nempe eos, qui flagitiosæ, & facinorosæ vitæ sordibus, ac tenebris obcæcati, duce tenebrarum Diabolo delectantur. Nuncupat etiam Dæmones *spiritualia nequitiæ*: est enim & Carnis, & Spiritus nequitia. Carnalis quæ dicitur nequitia, incendit appetitum ad libidines, & voluptates, quæ percipiuntur sensibus. Spiritualia nequitiæ sunt mala studia, & pravæ cupiditates, quæ ad superiorem pertinent animæ partem, quæ tanto pejores sunt, quám reliquæ, quanto mens ipsa, & ratio altior est, atque præstantior. Quæ Satanæ nequitia, quia maximé spectat illud, ut cœlesti nos hæreditate privet, propterea dixit *a* Apostolus, *in cœlestibus*. Ex quo licet intelligere, magnas esse hostium vires, invictum animum, immane in nos, & infinitum odium, bellum etiam perpetuum eos gerere nobiscum, ut nulla, pax esse cum illis, nullæ induciæ fieri possint.

Rectores mundi tenebrarum cúr dicantur Dæmones. D. Aug. in Psalm. 5.

Carnalis, & spiritualis nequitia quæ sit.

a Ephes. 6. 13.

Ly, in, accipitur causativé, hoc est propter cœlestia, sua, facta nostra.

6. *Quanta sit diaboli ad tentandum audacia, & perversitas.*

Quantum veró audeant, declarat Satanæ apud Prophetam vox: *b in cælum conscendam. c* Aggressus est primos homines in Paradiso, *d* adortus est Prophetas, appetivit Apostolos, ut, quemadmodum loquitur apud Evangelistam Dominus, *e cribaret eos, sicut triticum. f* Ne ipsum quidem Christi Domini os erubuit: itaque ejus inexplebilem cupiditatem, & immensam diligentiam Sanctus Petrus expressit, cúm dixit: *g Adversarius vester diabolus, tanquam leo rugiens, circuit, quærens, quem devoret.* Quamquam non unus modó tentat homines Satan, sed gregatim interdum Dæmones in singulos impetum faciunt, quod ille confessus est Dœmon, *h* qui rogatus à Christo Domino, quod sibi nomen esset, respondit: *Legio mihi nomen est*, nempe Dæmonum multitudo, quæ miserum illum divexarat: & de alio scriptum est: *i Assumit septem alios spiritus secum, nequiores se, & intrantes habitant ibi.* (1)

Quanta Dæmonum sit audacia, & invidia.

b Isai. 4. 13.
c Gen. 3. 12.
d Job 1. 1.
1. Paral. 21. 1.
e Lucæ 22. 31.
f Matth. 4. 3.
g 1. Pet. 5. 8.

Dæmones non singuli sed plures infestant interdum homines.

h Matth. 8. 18. 19.
Marc. 5. 9.
Lucæ 8. 30.

i Matth. 12. 45.
Lucæ 11. 26.

7. *Cur perversi minús, pii autem magis à Dæmonibus infestentur.*

Multi sunt, qui, quód impulsus, atque impetus Dæmo-

Dæmones improbis infesti non sunt.

---

(1) Edit. Patav. addit, ut est apud S. Lucam, & *fiunt novissima hominis illius pejora prioribus.*

monum in se minimé sentiunt, totam rem falsam esse arbitrantur: quos ipsos à Dœmonibus non impugnari, mirum non est, quibus se sponte dediderunt: non est in illis pietas, non charitas, (1) non virtus illa Christiano homine digna: quare fit, ut toti sint in potestate Diaboli: nec ullis tentationibus opus est ad eos evertendos, in quorum jam animis, ipsis libentibus, commoratur. At veró qui se Deo dicaverunt, in terris cœlestem vitiam agentes, ii maximé omnium Satanæ incursibus petuntur, hos acerbissimé odit, his in singula temporis momenta struit insidias. Plena est historia divinarum Litterarum Sanctorum hominum, quos præsenti etiam animo stantes, vel vi, vel fraude pervertit. *a* Adam, *b* David, *c* Salomon, *d* aliique, quos enumerare difficile sit, experti sunt Dœmonum violentos impetus, & callidam astutiam, cui resisti non possit consilio, aut hominum viribus. Quis igitur se suo præsidio satis tutum existimet? Itaque pié, castéque petendum à Deo est, *e* ne nos tentari sinat supra id, quod possumus: sed faciat etiam cum tentatione proventum, ut possimus sustinere.

Judit 11. Ego nunquam nocul viro, &c. Et Lucæ 11. in pace sunt omnia, quæ possider.

Joann. 15. Si de mundo fuisseris, mundus, quod suum erat, diligeret, & hoc est, quia vir bonus est Cœli, malus est telluris alumnus: quos igitur Cœlum diligit, odit humus.

Ab exemplo sanctorum.

a Gen. 3. 2.
b 2. Reg. 11. 2. 3.
c 3. Reg. 11.
d Sanmpson. Jud. 16. 4. Saul. 1. Reg. 15. Ezech. 4. Reg. 20. 23.
e 1. Cor. 10. 13. 2. Pet. 2. 8.

Dæmonum in nos potentia limitata est. Apoc. 2. & 20. Vide Cassian. coll. 8. c. 18. Aug. in Psalm. 61.

8. *Dœmones, quantum, aut quandiu volunt, homines tentare non possunt.*

Verúm híc fideles confirmandi sunt, si qui animi imbecillitate, aut rei ignoratione Dœmonum vim perhorrescunt, ut ipsi tentationum fluctibus agitati in hunc precationis portum confugiant. Non enim Satan in tanta & potentia, & pertinacia, in capitali odio nostri generis, nec quantum, nec quandiu vult, tentare nos, aut vexare potest; sed omnis ejus potestas Dei nutu, & permissu gubernatur. Notissimum est exemplum Job, de quo nisi Diabolo dixisset Deus, *f Ecce universa, quæ habet, in manu tua sunt*, nihil ejus Satanas attigisset: contra veró, nisi addidisset Dominus, *g Tantúm in eum ne extendas manum tuam*, uno Diaboli ictu cum filiis ipse, facultatibusque concidisset. Ita autem alligata est Dæmonum vis, ut ne *h* in porcos quidem illos, de quibus scribunt Evangelistæ, non permittente Deo, invadere potuissent.

f Job 1. 12.

g Ibid. 22. 12.

h Matth. 8. 31. 32. Marc. 5. 11. Lucæ 8. 32.

9. *Quid tentandi vox nobis designet, quaque ratione á Deo tentemur.*

Sed ad intelligenda hujus petitionis vim dicendum est, quid híc tentatio significet, quid item induci in ten-

Tentare quid sit D. Thom. in 1. p. q. 114. art. 2. & 2. 2. q. 97. art. 1.

---

(1) *Non virtus illa*) longé meliús Edit. Patav. *non virtus illa.*

tentationem. Est autem tentare, periculum facere de eo, (1) qui tentetur, ut ab ipso, quod cupimus, elicientes, verum exprimamus. Qui tentandi modus in Deum minimé cadit: quid enim est, quod nesciat Deus? *a Omnia autem*, inquit, *nuda*, & *aperta sunt oculis ejus.*

a Heb. 4. 13. Psalm. 33. 16. Eccles. 15. 20. Quomodo Deus hominem tent. vide item Aug. epist. 146. & in exp. q. 58. & 74.

Est alterum tentandi genus, cúm longiús progrediendo aliud quæri solet, vel in bonam, vel in malam partem: in bonam, cúm ea re tentatur alicujus virtus, ut, illa perspecta, & cognita, is commodis, & honoribus augeatur, ejusque exemplum ceteris imitandum proponatur, ac denique omnes ob idipsum ad Dei laudes excitentur: quæ tentandi ratio sola convenit in Deum. Hujus exemplum tentationis est illud in Deuteronomio: *Tentat vos Dominus Deus vester, ut palàm fiat, utrum diligatis eum, an non.* Quomodo etiam tentare dicitur suos Deus, cúm inopia, morbo, & aliis calamitatum generibus premit: quod probandæ eorum patientiæ causa facit, & ut aliis documentum sint Christiani officii. In hanc partem *b* legimus, Abraham esse tentatum, ut filium immolaret; quo facto fuit is obedientiæ, & patientiæ exemplum singulare ad memoriam hominum sempiternam. In eandem sententiam dictum est de Tobia: *c Quia acceptus eras Deo, necesse fuit, ut tentatio probaret te.*

Deut. 13. 3. Vide Aug. in Psalm. 5. & 6.

b Gen. 22. 1. Vide Aug. lib. 16. de Civit. Dei, c. 82.

c Tob. 12. 13.

10. *Quomodo Dæmon homines tentet.*

In malam partem tentantur homines, cúm ad peccatum, aut exitium impelluntur: quod proprium Diaboli officium est. Is enim eo animo tentat homines, ut decipiat, agatque præcipites: quamobrem *d* Tentator in Divinis Litteris appellatur. In iis veró tentationibus modó intimos nobis admovens stimulos, animæ affectiones, & commotiones adhibet administras; modó nos exagitans extrinsecús, externis rebus utitur, vel prosperis ad efferendos, vel ad frangendos adversis; nonnunquam habet emissarios, & excursores, perditos homines, in primisque hæreticos, qui *e* sedentes in cathedra pestilentiæ, malarum doctrinarum mortifera semina dispergunt, ut illos, qui nullum delectum, aut discrimen habent virtutis, & vitiorum, homines per se proclives ad malum, nutantes, ac præcipitantes (2) impellat.

Tentatio deceptionis causa diaboli est propria. Aug. epist. 146. & alibi frequenter.

d Matth. 4. 3.

e Psalm. 1.

11.

(1) *Qui tentetur*) melius Edit. Patav. *qui tentatur*, ut est apud ipsum D. Thom.

(2) *Impellat*) scil. Dæmon. Pleræque Editiones, *impellant*, scil. emissarii, & excursores Dæmonis.

11. *Quibus modis dicatur quis in tentationem induci.*

Quid sit induci in tentationem, quodque multipliciter fieri possit. Vide D. Aug. lib. 1. de Serm. Dom. in monte, c. 14.

Dicimur autem induci in tentationem, cum tentationibus succumbimus. Inducimur veró in tentationem dupliciter; primum, cum de statu dimoti, in id ruimus malum, in quod tentando nos aliquis impulerit. At nemo quidem à Deo hoc modo in tentationem inducitur, quia nemini est peccati auctor Deus; immó veró *a Odit omnes, qui operantur iniquitatem.* Sic veró etiam est apud Sanctum Jacobum: *b Nemo, cúm tentatur, dicat, quoniam à Deo tentatur: Deus enim intentator malorum est.*

Deus peccati non est auctor, sed illud odit.

a Exod. 23. 7. & 2. Paralip. 19. 7. Job. 24. Psalm. 5. 44. Prov. 15. Sap. 14 9. Eccles. 15. 23. Oseæ 13. & alibi sæpe. Basil. in hom. quod Deus non sit auctor malorum.

b Jacob. 1. 13.

Deinde dicitur nos in tentationem inducere is, qui, etsi non tentat ipse, neque operam dat, quó tentemur, tentare tamen dicitur, quia, cúm possit prohibere, ne id accidat, aut ne tentationibus superemur, non impedit. Hoc modo Deus bonos, & pios tentari quidem sinit, veruntamen sua gratia sustentatos non deserit. Ne veró non interdum justo, & occulto Dei judicio, nostris id sceleribus postulantibus, nobis ipsi relicti concidimus.

Quomodo à Deo in tentationem inducamur.

De hac hominum nequitia vide Deut. 32. 15. & 1. Reg. 2. & 2. Reg. 12. & 9.

12. *Beneficia Dei quandoque nos in tentationem inducunt.*

Præterea nos in tentationem Deus inducere dicitur, cúm ejus beneficiis, quæ nobis ad salutem dedit, abutimur ad perniciem, & *c* patris substantiam, ut prodigus ille filius, dissipamus vivendo luxuriosé, nostris cupiditatibus obsequentes. Quamobrem id dicere possumus, quod de lege dixit Apostolus: *d Inventum est mihi mandatum, quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem.* Opportunum rei exemplum est Hierosolyma, teste Ezechiele, quam Deus omni ornamentorum genere locupletarat, ut ejus ore Prophetæ diceret Deus: *e Perfecta eras in decore meo, quem posueram super te:* & tamen illa civitas divinis cumulata bonis, tantúm abest, ut optimé de se merito, ac merenti Deo gratiam habens, cœlestibus beneficiis ad beatitudinem consequendam, cujus gratia ea acceperat, uteretur, ut ingratissima in parentem Deum, abjecta spe, & cogitatione cœlestium fructuum, tantúm præsenti abundantia luxuriosé, ac perdité frueretur: quod *f* Ezechiel eodem capite pluribus verbis persecutus est. Quare sunt eodem loco ingrati in Deum homines, qui præbitam sibi ab eo divinitus uberem materiam recte factorum, ad vitia, illo permittente, convertunt.

c Luc. 15. 12. 13. 24.

d Rom. 7. 10.

e Ezech. 16. 14.

f Ibid. 19. 20.

Ingrati in Deum homines reprehenduntur.

13. *Quomodo Scripturæ verba intelligenda sint, quæ de permissione Dei per verba operationem significantia loquuntur.*

Sed oportet hunc divinæ Scripturæ morem diligenter at-

Mox loquendi Scripturarum improprius,

quando verbis activis Dei permissio significetur.

a Exod. 4. 7. 3.
b Isai. 6. 10.
c Rom. 1. 26.
Conc. Trid. ses. 6. c.6.

attendere, quæ Dei permissionem iis interdum verbis significat, quæ proprié si accipiantur, tanquam actionem in Deo significant: nam in Exodo sic est: *a Indurabo cor Pharaonis*: & apud Isaiam: *b Excæca cor populi bujus*: & ad Romanos scribit Apostolus: *c Tradidit illos Deus in passiones ignominiæ, & in reprobum sensum.* Quibus in locis, aliisque similibus, non id omnino esse actum à Deo, sed permissum intelligendum est.

14. *In hac precationis parte non postulatur, ut prorsus ab omni tentatione immunes simus; sed ne in tentationibus à Deo deseramur.*

Tentationum utilitas.
d Job 7. secundum LXX.
* Al. lege, militia.

e 1. Pet. 5. 6.
f Ibid. 4.
g 2. Tim. 2. 5.

h Jacob 1. 12.

i Hebr. 4. 15.

His positis, non erit difficile scire, quid in hac precationis parte postulemus. Nec veró petimus, ne omnino tentemur: *d Est enim hominum vita * tentatio super terram.* Est autem ea res utilis, & fructuosa hominum generi: nam in tentationibus nos ipsos, id est vires nostras cognoscimus. Quamobrem etiam *e* humiliamur sub potenti manu Dei, viriliterque decertantes, *f* expectamus immarcescibilem coronam gloriæ. *Nam & g qui certas in agone, non coronatur, nisi legitimé certaverit*: &, ut inquit Sanctus Jacobus: *h Beatus vir, qui suffert tentationem; quoniam cúm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromissit Deus diligentibus se.* Quód si urgemur nonnunquam hostium tentationibus, magnæ nobis erit levationi illa cogitatio, *habere nos adjutorem Pontificem, i qui possit compati infirmitatibus nostris tentatum & ipsum per omnia.* Quid hic igitur petimus? ne divino præsidio deserti tentationibus vel decepti assentiamur: vel cedamus afflicti: ut præstó sit nobis Dei gratia, quæ, cúm defecerint nos propriæ vires, in malis recreet, ac reficiat.

15. *Quomodo à Deo in nostris tentationibus opem implorare debeamus.*

Non modó generatim, sed speciatim postulandum Dei auxilium in tentationibus.

k Psalm. 118. 43.

l Ibid. 36.

m Ibid. 37.

n Hebr. 12. 3.
o Deut. 31. 29.

Quare & generatim Dei opem implorare debemus in omnibus tentationibus, & nominatim, cúm singulis affligimur, ad precationem confugere oportet. Quod à Davide factum legimus pené in unoquoque tentationum genere. Nam in mendacio sic precabatur: *k Ne auferas de ore meo verbum veritatis usquequaque.* In avaritia ad hunc modum: *l Inclina cor meum in testimonia tua, & non in avaritiam.* In rebus veró inanibus hujus vitæ, & illecebris cupiditatum, hac prece utebatur: *m Averte oculos meos, ne videant vanitatem.* Ergo postulamus, ne morem geramus cupiditatibus, neve *n* defatigemur in tentationibus sustinendis, ne *o* declinemus de via Domini, ut tam in rebus incommodis, quám in prosperis æquitatem animi, constantiamque servemus, & nullam nostri partem Deus

sua

sua tutela vacuam relinquat. *a* Petimus denique, ut Satanam conterat sub pedibus nostris.

a Rom. 16. 20.

16. *Quomodo de tentatione victoria reportari, & quo auctore illa obtineri possit.*

Victoriam ex tentatione, possumus referre per fiduciam in Deum.

Reliquum est, ut fidelem populum ad ea Parochus cohortetur, quæ in hac precatione maximé cogitare, & meditari oporteat; in qua erit illa optima oratio, si quanta sit hominum infirmitas, intelligentes, viribus nostris diffidamus, & omni spe nostræ incolumitatis in Dei benignitate collocata, eo freti patrocinio, vel in maximis periculis magnum animum habuerimus, præsertim cogitantes, quám multos hac spe, atque hoc animo præditos ex hiantibus Satanæ faucibus liberarit Deus. An non *b* Joseph undique circumdatum ardentibus insanæ mulieris facibus è summo ereptum periculo, *c* ad gloriam extulit? (1) non *d* Susannam, à Satanæ ministris obsessam, tum, cúm nihil proprius esset, quám ut nefariis sententiis interficeretur, servavit incolumem? Neque mirum: *e Erat enim*, inquit, *cor ejus fiduciam habens in Domino.* Insignis est laus, & gloria Job, qui de mundo, de Carne, de Satana triumphavit. Plurima sunt hujus generis exempla, quibus Parochus diligenter pium populum ad eam spem, fiduciamque cohortari debebit.

b Gen. 39. 7. 8. 9. Psalm. 140. 18.
c Gen. 41. 38. 19.
d Dan. 13. 61. 62.
e Ibid. 35.

17. *Nostri certaminis antesignanus Christus est, socii Sancti omnes, quos qui non sequuntur, vecordes sunt.*

Cogitent etiam Fideles, quem in hostium tentationibus ducem habeant, nempe Christum Dominum, qui *f* victoriam ex illo certamine retulit. Vicit ipse Diabolum. Est *g* is ille fortior, qui superveniens fortem superavit armatum, quem & armis nudavit, & spoliis. De ejus victoria, quam de Mundo reportavit, est apud Sanctum Joannem: *h Confidite, ego vici mundum.* Et in Apocalypsi dicitur, *i ipse Leo vincens*; & *k exisse vincens, ut vinceret*; qua in victoria suis etiam cultoribus facultatem vincendi dedit. Est Apostoli ad Hæbreos Epistola plena victoriis Sanctorum hominum, *qui l per fidem vicerunt regna, obturaverunt ora Leonum*, & quæ sequuntur. Ex his veró, quæ sic acta legimus, eas victorias cogitatione complectamur, quas quotidie reportant ex intimis, & externis Dæmonum præliis homines fide, spe, & charitate præstantes; quæ tam multæ sunt, tamque insignes, ut, si sub aspectum caderent oculorum, nihil frequentius accidere judicaremus, nihil gloriosius, de quorum hostium clade his ver-

f Matth. 14. 42. Col. 2. 15.
g Luc. 11. 22.
h Joan. 16. 33.
i Apoc. 3. 5.
k Apoc. 6. 2.
l Heb. 11. per totum. Quomodo Christus nobis, prostrato diabolo, vincendi facultatem dederit, & exemplum præbuerit, vide D. Aug. lib. 4. de Trin. cap. 12. Greg. Hom. 19. in Evang.

(1) *Non Susanam)* Ed. Pat. Lov. Lug. *annon Susanam.*

D. Thom. in 3. p. q. 41. art. 1.
a Joann. 2. 14.

verbis scripsit Sanctus Joannes: *a Scribo vobis, juvenes, quoniam fortes estis, & verbum Dei manet in vobis, & vicistis malignum.*

18. *Quomodo Diabolus à nobis superari possit.*

Labore virtutibus, & vigilantia dæmones superantur.
b Matth. 26. 41.
Luc. 22. 46.
Jacob. 4. 7.
Marc. 14. 38.
Et si propriam infirmitatem in certamine agnoscemus.

Vincitur autem Satanas, non otio, somno, vino, comessatione, libidine, sed oratione, labore, vigilia, abstinentia, continentia, castitate. *b Vigilate, & orate*, inquit, ut jam diximus, *ut non intretis in tentationem*: qui iis armis ad illam pugnam utuntur, in fugam convertunt adversarios: qui enim resistunt Diabolo, is fugiet ab eis. In his tamen Sanctorum hominum victoriis, quas diximus, nemo sibi placeat, nemo se efferat insolentius, ut se suis viribus hostiles Dæmonum tentationes, impetusque sustinere posse confidat: non est hoc naturæ nostræ, non humanæ imbecillitatis. (1)

19. *Quomodo omnes nobis ad vincendum vires à Deo dentur.*

Citra Dei auxilium nihil possumus.
c Psalm. 17. 35.
d 1. Reg. 2. 4.
e Psalm. 17. 36.
f Psalm. 62. 9.
g Psalm. 143. 1.

Hæ vires, quibus prosternimus Satanæ satellites, dantur à Deo, *c* qui ponit, ut arcum æreum, brachia nostra, *d* cujus beneficio *arcus fortium superatus est, & infirmi accincti sunt robore*, qui *e* dat nobis protectionem salutis, *f* cujus nos dextera suscipit, *g* qui docet manus nostras ad prælium, & digitos nostros ad bellum, ut uni Deo pro victoria sint agendæ, & habendæ gratiæ, quo uno & auctore, & adjutore vincere possumus: quod fecit Apostolus; ait enim: *h Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum.* Eundem auctorem victoriæ prædicat cœlestis illa vox in Apocalypsi: *i Facta est salus, & virtus, & Regnum Dei nostri, & potestas Christi ejus; quia projectus est accusator fratrum nostrorum, & ipsi vicerunt eum propter sanguinem Agni.* Testatur idem liber Christi Domini partam ex mundo, carneque victoriam, eo loco: *k Hi cum Agno pugnabunt, & Agnus vincet illos.* Hæc de causa, & de modo vincendi.

h 1. Cor. 15. 57.
i Apoc. 12. 10. 11.
k Apoc. 17. 14.

20. *Quæ sint in spirituali illo certamine victorum præmia.*

Quibus expositis, proponent fideli populo Parochi à Deo paratas coronas, & constitutam victoribus sempiternam præmiorum amplitudinem: quorum ex eadem Apocalypsi divina proferent testimonia: *l Qui vicerit, non lædetur à morte secunda.* Et alio loco: *m Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, & non delebo nomen ejus de libro vitæ, & confitebor nomen ejus coram Patre meo, & coram Angelis ejus*: & paulo post Deus ipse, ac Do-

l Apoc. 2. 11.
m Apoc. 3. 5.

(1) Edit. Patav. addit, *sed solius divinæ potestatis.*

Dominus noster ita loquitur ad Joannem: *a Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius.* Tum inquit: *b Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut & ego vici, & sedi cum Patre meo in throno ejus.* Denique, cum Sanctorum gloriam, & perpetuam illam bonorum vim, quibus in Cœlo (1) fruentur, exposuisset, adjunxit, *c Qui vicerit, possidebit hæc.* (2)

a Apoc. 3. 12.

b Apoc. 3. 21.

c Apoc. 21. 7.

DE SEPTIMA PETITIONE.

CAPUT XVI.

Sed libera nos à malo.

1. *Nihil continetur superioribus petitionibus, quod ista non includatur.*

POstrema hæc petitio est instar omnium, qua Dei Filius Divinam hanc Orationem conclusit; cujus etiam vim, & pondus ostendens, ea usus est orandi clausula, cúm, è vita migraturus Deum Patrem pro hominum salute deprecaretur: *d Rogo enim*, inquit, *ut serves eos à malo.* Ergo hac precationis formula, quam & præcepto tradidit, & exemplo confirmavit, quasi quadam epitome, summatim complexus est vim, & rationem ceterarum petitionum. Cúm enim id, quod ea prece continetur, impetraverimus, nihil auctore Sancto Cypriano, reliquum est, quod ultra adhuc debeat postulari, cúm semel protectionem Dei adversus malum petamus: qua impetrata contra omnia, quæ Diabolus, & Mundus operantur securi stamus, & tuti. Quare, cum tanti sit hæc petitio, quanti diximus, debebit Parochus in ea Fidelibus explicanda summam adhibere diligentiam. Differt autem hæc, & proxima petitio, quod illa (3) vitationem culpæ, hac pœnæ liberationem postulamus.

Postrema petitio vim sex superiorum sua amplitudine concludit.

d Joann. 17. 15.

Cypr. serm. 6. de Orat. Domin.

2.

(1) *Fruentur*) Ed. Pat. *fruuntur.*

(2) Ed. Pat. addit, ut est in textu Apoc. *& ero illi Deus, & ipse erit mihi filius.*

(3) *Vitationem*) perperam in Ed. Rom. *vitatione.*

2. *Quid nos urgueat, ut hanc precationem coram Domino effundamus.*

Quare non jam monendus est fidelis populus, quantopere & laboret ex incommodis, & calamitatibus, & cœlestis egeat adjumenti. Nam quot, & quantis miseriis proposita sit hominum vita, præterquamquod sacri, & profani scriptores hoc argumentum sunt copiosissimé persecuti, nemo feré est, qui non intelligat & suo, & alieno periculo. Persuasum enim id est omnibus, quod exemplum patientiæ Job memoriæ prodidit: *a Homo natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miseriis, qui quasi flos egreditur, & conteritur, & fugit velut umbra, & nunquam in eodem statu permanet.* Nec veró ullum præterire diem, qui propria aliqua molestia, aut incommodo notari non possit, testis est illa Christi Domini vox; *b Sufficit diei malitia sua.* Etsi conditionem humanæ vitæ declarat ipsius Domini monitum illud, *c* quo crucem quotidie sumi, seque docuit sequi oportere. Ut igitur quisque sentit, quám laboriosa sit, & periculosa hæc vivendi ratio, ita facilé persuadebitur fideli populo malorum liberationem à Deo implorandam esse: præsertim cúm nulla re magis ad orandum adducantur homines, quám cupiditate, & spe liberationis eorum incommodorum, quibus premuntur, aut quæ (1) impendeant. Est enim hæc insita ratio in animis hominum, ut in malis statim ad Dei auxilium confugiant. Qua de re est illud scriptum: *d Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine.* (2)

a Job 14. 12.

Psalm. 143. 4.

b Matth. 6. 34.

c Luc. 9. 23.

In calamitatibus propensiores sunt homines ad Deum invocandum.

d Psalm. 82. 17.

3. *Quanam rationem periculorum, & calamitatum depulsio à Deo postulanda sit.*

Sed si illum feré sua sponte faciunt homines, ut in periculis, & calamitatibus invocent Deum; certé quomodo id recté facere possint, ab iis quorum fidei, & prudentiæ commissa est eorum salus, maximé docendi sunt. Non enim desunt, qui contra Christi Domini jussum, præpostero utantur ordine precationis. Nam *e*, qui jussit nos ad se confugere in die tribulationis, idem orationis ordinem nobis præscripsit: voluit enim, ut prius, quám precaremur, ut nos liberaret à malo, peteremus, uti Nomen Dei sanctificaretur, & adveniret Regnum ejus, & reliqua postularemus, quibus quasi gradibus quibusdam in hunc locum pervenitur. Sed quidam, si caput, si latus, si pes con-

Quod non recté precetur, qui primis, & mediis Dominicæ Orationis gradibus, omissis, calamitatum depulsionem postulat.

e Psalm. 49. 15.

(1) *Inpendeant*) Ed. Pat. *impedent.*

(2) Edit. Pat. addit, & *multiplicatæ sunt infirmitates eorum, postea acceleraberunt*, Psalm. 15. 4.

condoluit: si rei familiaris jacturam faciunt, si minæ, si pericula ab inimicis intenduntur, in fame, in bello, in pestilentia, omissis mediis Dominicæ precationis gradibus, tantum petunt, ut ex illis eripiantur malis. At huic consuetudini repugnat Christi Domini jussum: *a Quærite primum Regnum Dei.* Itaque qui recté preces faciunt, cúm deprecantur calamitates, incommoda, malorum depulsionem, id referunt ad Dei gloriam. Sic David illi precationi, *b Domine, ne in furore tuo arguas me*, subjecit rationem, qua se Dei gloriæ cupidissimum ostendit: inquit enim: *c Quoniam non est in morte, qui memor sit tui: in Inferno autem quis confitebitur tibi?* Et idem, cúm oraret Deum, *d* sibi ut misericordiam impertiret, (1) subjungit illud, *e Docebo iniquos vias tuas, & impii ad te convertentur.* Ad hanc orandi salutarem rationem, & ad exemplum Prophetæ incitandi sunt fideles auditores, & simul (2) docendi, quantum intersit inter Infidelium, & Christianorum hominum preces.

a Matth. 6. 33.
b Psalm. 6. 2.
c Ibid. 6.
d Psalm. 50. 2.
e Ibid. 14.

4. *Infideles se liberari à malo, ac Christiani non perinde petunt.*

Petunt vehementer illi (3) quidem à Deo, ut possint ex morbis, vulneribusque convalescere, sibi ut ex urgentibus, vel imminentibus malis evadere liceat; sed tamen illius præcipuam spem liberationis ponunt in remediis, natura, vel hominum industria comparatis: quin etiam sibi datum à quovis medicamentum, etiam si cantionibus, si veneficiis, si Dæmonum opera (4) confictum sit, sine ulla religione adhibent, modó aliqua valetudinis spes ostendatur. Longé alia est ratio Christianorum, qui in morbis, & in omnibus adversis rebus habent summum perfugium, & præsidium salutis Deum; unum illum omnis auctorem boni, & liberatorem suum agnoscunt, ac venerantur; remediis veró, quæ inest ad sanandum vis, insitam à Deo esse, pro certo habent; tantúmque illa ægrotis prodesse existimant, quantúm ipse voluerit Deus. Est enim à Deo data hominum generi medicina, qua morbos sanaret. Hinc est illa Ecclesiastici vox: *f Altissimus creavit de terra medicamenta, & vir prudens non abhorrebit illa.* Itaque qui Je-

Quod in morbis, & rebus adversis præcipua spes in externis remediis non sit ponenda, exemplo tibi sit Asa Rex Juda, qui ob id 2. Paralip. 16. 22, reprehenditur.

f Eccl. 38. 4.

---

(1) *Subjungit)* vel potiús *subjecit*, ut in Ed. Patav.

(2) *Docendi)* Edit. Pat. & Ven. ann. 1586. *docendum.*

(3) *Quidem)* multó meliús juxta Edit. Patav., quam *etiam* juxta Edit. Rom. Lug. Lov. Paris., & Venet, ut legenti apertissimé patebit ex orationis contextu.

(4) *Confictum)* Edit. Patav. *Confectum*

Jesu-Christo nomen dederunt, non in illis remediis summam spem reponunt recuperandæ valetudinis, sed ipsi medicinæ auctori Deo maxime confidunt.

5. Quomodo in morbis soli Deo fidendum sit, qui plurimos à præsentissimis periculis liberavit.

Quare etiam in *a* divinis Litteris reprehenduntur ii, qui medicinæ fiducia, nullum Dei auxilium requirunt: imò veró qui vitam agunt ex divinis legibus, abstinent omnibus remediis, *b* quæcumque ad curationem à Deo non adhibita esse, constet. Quod si etiam eorum usu medicamentorum illis sit explorata spes sanitatis, tamen ab iis, ut cantionibus, & Dæmonum artificiis, abhorrent. Ad id autem fideles cohortari oportet, ut Deo confidant. Ea enim re jussit nos beneficentissimus Parens liberationem malorum postulare, ut in eo ipso, quod jussit, spem etiam impetrationis haberemus. Multa sunt in sacris Litteris hujus rei exempla, ut qui minus rationibus adducuntur ad bené sperandum, exemplorum multitudine confidere cogantur. *c* Abraham, *d* Jacob, *e* Loth, *f* Joseph, *g* David sunt in oculis locupletissimi testes divinæ benignitatis. Sacræ novi Testamenti Literæ tam multos enumerant, qui ex maximis discriminibus erepti sunt piæ pondere precationis, ut res exemplorum commemoratione non egeat. Una igitur illa Prophetæ sententia contenti erimus, quæ vel infirmissimum quemque confirmare potest: *h Clamaverunt enim*, inquit, *justi, & Dominus exaudivit eos, & ex omnibus tribulationibus eorum liberavit eos.*

a Asa, sicut dictum est 2. Paral. 16. 22. sine Deo nullam opem afferre medicamina, judicat Jer. 6. & 46. 11.
b Non est utendum remediis á Deo non constitutis ad sanitatem recuperandum.
Lev. 20. 6.
1. Reg. 28. 7. 8.
4. Reg. 12. 3.

c Gen. 12. 12. 11. & 47. 2.
d Gen. 28. 14. 33. & 35. 5.
e Gen. 14. 12. & 16. 17. 18.
f Gen. 36. 23. & 41. 14.
g 1. Reg. 21. 14. 15. 1. Reg. 21. 21. 23. & 24.
h 1. Psalm. 33. 18.

6. Qui mali nomine hic intelligatur, & quæ hujus petitionis sit sententia.

Sequitur hujus vis, & ratio petitionis, ut fideles intelligant, non omnino petere nos hoc loco, ut à malis omnibus liberemur. Sunt enim quædam, quæ communiter mala putantur, quæ tamen sunt illi fructuosa, qui patiuntur; *i* ut ille stimulus, qui Apostolo erat adhibitus, ut Dei gratia adjuvante, virtus in infirmitate perficeretur, hæc, si cognita sit eorum vis, summa voluptate pios afficiunt: tantum abest, ut à Deo petant, ut auferantur. Quare tantùm ea mala deprecamur, quæ nullam animæ utilitatem afferre possunt: reliqua minimé, modo aliquis inde salutaris fructus existat.

i 2. Cor. 12. 78. 7.

7. Quot, & quanta sit malorum genera, à quibus liberari cupimus.

Omninò igitur huic voci ea subjecta vis est, ut à peccato liberati, à tentationis etiam periculo, ab intimis, externisque malis eripiamur: ut tuti simus ab aqua, ab igne, à fulgure; ne grando noceat frugibus; ne annonæ chari-

Mala, à quibus liberari cupimus, quæ & qualia sint.
Psalm. 118.
Cant. 8.
Psalm. 26.

tate, seditionibus, bello laboremus; petimus à Deo, ut morbos, pestem, vastitatem arceat; vincula, carcerem, exilium, proditiones, insidias, ceteraque omnia prohibeat incommoda, quibus maximé terreri, ac premi solet hominum vita; omnes denique flagitiorum, & facinorum causas avertat. Neque hæc solúm, quæ omnium consensione mala sunt, deprecamur, sed illa etiam, quæ pené omnes bona confitentur, divitias, honores, valetudinem, robur, hanc ipsam vitam; petimus, inquam, ne ad malum, & ad animæ nostræ exitium hæc convertantur. Oramus etiam Deum, ne morte opprimamur repentina; ne in nos iram Dei concitemus; ne, quæ impios manent, supplicia subeamus; ne igne Purgatorii torqueamur, a quo ut alii liberentur, pié, & sanĉté precamur. Hanc petitionem & in Missa, & in Litaniis sic interpretatur Ecclesia, nos videlicet ea præterita, præsentia, futura mala deprecari.

8. *Deus & impendentia mala arcet, & à præsentibus quandoque mirabiliter eripit.*

Non uno autem modo Dei nos benignitas eripit à malis: nam impendentes prohibet calamitates: quomodo legimus, magnum illum Jacob esse liberatum ab inimicis, quos in illum concitarat Sichimitarum cædes: extat enim illud: *a Terror Dei invasit omnes per circuitum civitates, & non sunt ausi persequi recedentes.* Et quidem Beati omnes, qui cum Christo Domino in Cœlis regnant, *b* omnibus malis Dei ope liberati sunt: nos autem, qui in hac peregrinatione versamur, ab omnibus incommodis solutos esse, minimé vult, sed eripit à quibusdam; etsi sunt instar liberationis malorum omnium ea solatia, quæ dat interdum Deus iis, qui rebus premuntur adversis. His se consolabatur Propheta, cúm illa dicebat: *c Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificaverunt animam meam.* Præterea à malis homines liberat Deus, cúm illos in summum discrimen adductos integros servat, & incolumes: quod & *d* pueris illis in ardentem Fornacem conjectis, & *e* Danieli contigisse, legimus, quem Leones nihil læserunt, quemadmodum neque pueros flamma violavit.

a Gen. 35. 5.

b Isai. 25. 8. Apoc. 7. & 21. 4.

c Psalm. 93. 19.

d Dan. 3. 22.

e Dan. 6. 22. & 14. 39.

Diabolus est malitiæ inventor, & auctor.

9. *Diabolus hic malus dicitur, quód mali culpæ auctor, & mali pœnæ exactor sit.*

Malus veró etiam ex sententia Sanĉtorum *f* Basilii Magni, *g* Chrysostomi, & *h* Augustini, præcipué dicitur Dæmon, quód hominum culpæ, id est sceleris, & peccati auctor fuit: quo etiam ministro utitur Deus in repetendis pœnis à sceleratis, & facinorosis: *i Dat enim Deus*

f Basil. in hom. quód Deus non sit auctor malorum.

g Chrysost. hom. 20. in Matth.

h D. Aug. de Eccl. dogm. cap. 57.

i Dam. lib. 4. de Orth. fide cap. 20.

Deus omne malum hominibus, quod illi peccati causa patiuntur. In quam sententiam loquuntur divinæ Litteræ illis verbis: *a Si erit malum in Civitate, quod Dominus non fecerit*: item: *b Ego Dominus, & non est alter, formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem, & creans malum.*

a Amos 3. 6.
b Isai. 45. 6. 7.
Vide item Deut. 32.23. & 3. Reg. 9. 11. & 19. & Jer. 11. & 32. 42.

Deus est auctor mali pœnæ, non culpæ.

Dæmon nobis nocere non potest, nisi permittente Deo.

Malus quoque dicitur Dæmon ob eam causam, quód etsi nihil eum læserimus, tamen perpetuum bellum nobis infert, & capitali nos insectatur odio. Quód si nobis & fide armatis, & innocentia tectis nocere non potest, tamen nullum finem facit tentandi nos externis malis, & quacumque potest ratione divexandi. Quamobrem Deum precamur, ut nos à malo liberare velit.

10. *Cur singulari, non autem multitudinis voce, à malo liberari petamus.*

Dicimus autem, *A malo*, non à malis, ob id, quód mala, quæ in nos à proximis proficiscuntur, illi assignamus tanquam auctori, & impulsori; quo minús etiam proximis irasci debemus; (1) quin odium, & iracundiam in ipsum Satanam convertere oportet, à quo homines ad inferendam injuriam impelluntur. Itaque, si te aliqua re læserit Proximus, cúm preces facis Parenti Deo, pete, ut non modó te liberet à malo, id est, ab iis, quas tibi proximus imponit, injuriis, sed illum ipsum eripiat proximum ex Diaboli manu, cujus impulsu homines in fraudem inducuntur.

D. Aug. in Psalm. 96. Omnia mala, quæ nobis inferunt proximi, à Dæmone proficiscuntur. Vide D. Aug. serm. 85. de Temp.

11. *Quomodo in malis affecti esse debeamus, etiamsi continuó non liberemur.*

Illud denique sciendum est, si in precibus, & votis non (2) liberamur à malis, debere nos, quæ premant, ferre patienter, intelligentes, placere divino Numini, ut toleranter ea patiamur. Quare minimé nos indignari, aut dolere par est, quód preces nostras non audiat Deus, sed omnia ad ejus nutum; ac voluntatem referre oportet, existimantes, id utile, id esse salutare, quod Deo placet, ut ita sit, non autem id, quod secus nobis videatur.

Cúm à malis non liberamur, ea nobis patienter ferenda sunt.

12. *Quot, & quanta commoda ex tribulationibus ad nos proveniant.*

Postremó docendi sunt pii Auditores, dum in hoc vitæ curriculo (3) versantur, eos ad omne incommodorum

D. Aug. serm. 85. de Temp Dam. lib. 2. de Orth. fide cap. 4.

(1) *Quin*) Edit. Patav. quoniam.
(2) *Liberamur*) Edit. Patav. *liberemur.*
(3) *Versantur*) juxta Edit. Patav. multó melius, quám *versamur*, ut in Edit. Rom. Ven. Lugd. Lov.

rum, & calamitatum genus, non solúm æquo, sed etiam gaudenti animo ferendum paratos esse debere *a omnes enim*, inquit, *qui pié volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur.* Item *b Per multas tribulationes oportet nos intrare in Regnum Dei.* Rursum: *c Nonne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam?* Non enim æquum est, *d* servum majorem esse Domino suo; sicut turpe est, è sententia S. Bernardini, membra esse delicata sub spinoso capite. Præclarum illud est exemplum Uriæ propositum ad imitandum, qui adhortante Davide, domi se contineret, inquit: *e Arca Dei, & Israel, & Juda habitant in papilionibus, & ego ingrediar domum meam?* His instructi rationibus, ac meditationibus si ad orandum veniemus, illud assequemur, ut, si minus undique cincti, malisque circundati, *f* quemadmodum tres illi pueri intacti ab igne, sic nos inviolati servemur; certé, ut *g* Machabæi, casus adversos constanter, ac fortiter feramus. In contumeliis, & cruciatibus sacros imitabimur Apostolos, *h* qui cæsi verberibus vehementer lætabantur, quód digni habiti essent, qui pro Christo Jesu contumelias paterentur; sic nos ita comparati canemus illa summa cum animi voluptate: *i Principes persecuti sunt me gratis, & à verbis tuis formidavit cor meum: lætabor ego super eloquia tua, sicut qui invenit spolia multa.*

a 2. Timoth. 3. 12.
b Act. 14. 21.
c Luc. 24. 62.
d Matth. 10. 24. Lucæ 6. 40. Joann. 13. 16. & 15. 20.
Bern. serm. 5. de Omnibus Sanctis.
e 2. Reg. 11. 11.
f Dan. 3. 49.
g 1. Machab. 2.
h Act. 5. 41.
i Psalm. 118. 161. 162.

De extrema Orationis Dominicæ Particula, quæ est, *Amen.*

CAPUT XVII.

1. *Quis usus, & fructus sit hujus particulæ.*

HAnc vocem, sicuti est, signaculum Orationis Dominicæ appellat Sanctus Hieronymus in Commentariis in Matthæum. Quare, ut admonuimus antea Fideles de præparatione, quæ adhibenda sit prius, quám aggrediantur ad divinam precationem; sic nunc faciendum duximus, ut clausulæ, ac finis ipsius precationis causam, rationemque cognoscant. Non enim *k* pluris est divinas preces diligenter ordiri, quám religiosé absolvere.

S. Hieron. in cap. 6. Matth.
Curandum est, ut preces & recte inchoentur & recte absolvantur.
k Imo melior est Orationis finis, quam principium. Eccles. 7. 9.

Sciat igitur fidelis populus, multos esse, & eos uberes fructus, quos ex Dominicæ Orationis fine percipimus sed omnium uberrimus, ac lætissimus fructus est eorum impetratio, quæ postulavimus; de quo supra satis dictum est. Non solum autem consequimur postrema hac parte precationis, ut nostræ preces audiantur, sed quædam etiam majora, ac præclariora, quám ut verbis explicari possit.

2. *Quanta bona ex oratione ad homines promanent.*

Nam, cúm orando homines cum Deo colloquantur, ut Sanctus Cyprianus ait, *fit quodam inexplicabili modo oranti divina majestas propior, quám ceteris*: quem præterea singularibus ornat muneribus; ut qui pié Deum orant, quodammodo cum iis, qui ad ignem accedunt, comparari possint; qui, si algent, calescunt, si calent, æstuant: sic illi assistentes ad Deum, pro modo pietatis, ac fidei ardentiores evadunt: inflamatur enim eorum animus ad Dei gloriam, mens illustratur admirabilem in modum, omnino cumulantur divinis muneribus. Est enim illud proditum Sanctis Litteris: *a Prævenisti eum in benedictionibus dulcedinis.* Exemplo est omnibus magnus ille Moyses, *b* qui à Dei congresu, & colloquio digrediens, divino quodam fulgore collucebat sic, ut *c* Israelitæ ejus oculos, & os intueri non possent. Omnino, qui vehementi illo studio preces faciunt, Dei benignitate, ac majestate admirabiliter perfruuntur: *d Mane astabo*, inquit Propheta, *& videbo*, *quoniam non Deus volens iniquitatem tu es.* Hæc quó magis noscunt homines, eo Deum vehementiori cultu, ac pietate veneratur: eo etiam sentiunt jucundius, *e quám suavis sit Dominus*, *& quám veré beati sint omnes*, *qui sperant in eo*: tum veró clarissima illa luce circumfusi, quanta sit eorum humilitas, quanta sit Dei majestas, considerant. Est enim illa Sancti Augustini regula: (1) *Noverim te*, *noverim me.* Itaque fit, ut suis viribus diffidentes, totos se committant Dei benignitati, minimé dubitantes, quin is ipsos paterna illa sua, & admirabili charitate complexus, abundanter iis omnia suppeditet, quæ sint ad vitam, & salutem necessaria; hinc se ad agendas Deo gratias convertant, quantas animo maximas capere possunt, quantas oratione complecti; quod mag-

Orationis virtus, & utilitas, Cypr. circa fin. Sermon. de Orat. Dom. & Chrys. Orat. 1. de Orando Deo.

a Psalm. 20. 4.

b Exod. 33. 34.

c Cor. 3. 13.

d Psalm. 5. 5.

e Psalm. 33. 9.

D. Aug. lib. 2. Soliloq. cap 1. Psalm. 133. Mirabilis, &c.

---

(1) *Noverim te*, *noverim me.*) ita omnes Editiones præter Patav. anni 1714. quæ habet, ut est in hodierna Edit. S. August. P.P. Maur. *Deus semper idem*, *noverim me*, *noverim te.*

magnum Davidem fecisse legimus, qui, cúm ita precationem instituisset, *a salvum me fac ex omnibus persequentibus me*, sic eam absolvit: *b Confitebor Domino secundum justitiam ejus, & psallam Nomini Domini altissimi.*

a Psalm. 7. 2.
b Ibid. 18.

3. *Qua ratione fiat, ut Sanctorum preces, à timore inchoatæ, lætitia concludantur.*

Fiducia, & spei virtute efficitur, ut Sanctorum preces, à timore inchoatæ, lætitia concludantur.

Sunt ejusmodi sanctorum preces innumerabiles, quarum exordium est timoris plenum, clausula spei bonæ, lætitiæque referta: sed mirabile est, quàm eo in genere eniteant Davidis ipsius precationes. Nam, cúm metu perturbatus sic orare esset exorsus, *c multi insurgunt adversum me, multi dicunt animæ meæ, Non est salus ipsi in Deo ejus*, confirmatus aliquando, gaudioque perfusus, subjunxit, paulo post; *d Non timebo millia populi circumdantis me.* Alio etiam *e* Psalmo suam cum deplorasset miseriam, ad extremum Deo confisus, incredibiliter lætatur spe sempiternæ beatitudinis: *f In pace in idipsum*, inquit, *dormiam, & requiescam.* Quid illa? *g Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me*, quanto cum tremore, & pallore Prophetam dixisse, credendum est? Contra, quæ deinceps sequuntur, quám fidenti, ac lætanti animo? *h Discedite à me*, inquit, *omnes qui operamini iniquitatem, quoniam exaudivit Dominus vocem fletus mei.* Cúm veró Saulis iram, furoremque pertimesceret, quám humiliter, ac demisse Dei opem implorabat! *i Deus, in nomine tuo salvum me fac, & in virtute tua judica me*: & tamen hilaré, ac fidenter in eodem Psalmo subjecit, *k Ecce enim Deus adjuvat me, & Dominus susceptor est animæ meæ.* Quare, qui se confert ad sacras preces fide, speque munitus, parentem adeat Deum, ut se id consequi posse, quod ei opus sit, nullo modo diffidat.

c Psalm. 3. 2.
d Ibid. 7.
e Psalm. 42.
f Psalm. 4. 9.
g Psalm. 6. 2.
h Ibid. 9.
i Psalm. 53. 3.
k Ibid. 6.

4. *Quo sensu illa vocula, Amen, in fine hic usurpetur, & in Missa Sacerdoti pronuncianda reservetur.*

Quanta sit virtus, & dignitas vocis Amen.

Sunt autem in extremo hoc divinæ precationis verbo *Amen*, multa quasi semina quædam earum rationum, cogitationumque, quas diximus: & quidem adeo frequens fuit hæc Hebræá vox in ore Salvatoris, ut Spiritui Sancto placuerit, ut in Ecclesia Dei retineretur, cui voci illa quodammodo subjecta sententia est, *Scito, tuas auditas esse preces*: habet enim vim respondentis, & illum, qui precibus, quod velit, impetrarit, cum bona gratia dimittentis Dei. Hanc sententiam perpetua Ecclesiæ Dei consuetudo comprobavit, quæ in Sacrificio Missæ, cúm pronunciatur oratio Dominica, non rei sacræ Ministris, quorum partes sunt illa dicere, *Sed libera nos à malo*, attribuit

Amen in ore Christi Salvatoris fuit frequentissima.
Cur in Missa peculiariter pronunciatio Particulæ. Amen.

Sacerdoti, non autem ministro, ut fit in aliis orationibus, reservetur.

buit hanc vocem, *Amen*; sed ipsi Sacerdoti accommodatam reservavit, qui, cúm Dei, & hominum sit interpres, Deum exoratum esse, populo respondet.

5. *Cur in aliis precationibus minister, in hac veró Sacerdos,* Amen, *respondeat.*

Nec tamen hic ritus communis est omnium precationum, quippe cúm in ceteris ministrorum sit munus respondendi, *Amen*; sed proprius Dominicæ orationis. Nam in aliis precibus consensum modo, desideriumque significat, in hac responsio est, Deum orantis postulationi consensisse.

6. *Quomodo dictio* Amen *varié exponatur:*

Non una est interpretatio vocis, Amen. Septuaginta rediderunt γένοιτο, id est fiat, ut Psalm. 40. 14. Aquila vero, πεπιστωμένως, id est fiat, fideliter, Isai. vero 65. 16. ubi nos habemus, Jurabit in Deo Amen. LXX. legunt, ὀμοῦνται τὸν θεὸν τὸν ἀληθινόν. Vide Hier. ep. 174. ad Marc. & in Isai.

a 2. Cor. 1. 20.

Amen attentionem etiam excitat.

Ac varié quidem à multis est interpretatum hoc verbum, *Amen.* Septuaginta interpretes verterunt, *fiat*; alii rediderunt, *veré*; Aquila, *fideliter*, convertit; sed parvi refert, hoc, an illo modo sit redditum, modó habere intelligamus eam vim, quam diximus, confirmatis Sacerdotis, concessum id esse, quod petabatur: cujus sententiæ testis est Apostolus in Epistola ad Corinthios, (1) *a Quotquot enim*, inquit, *promissiones Dei sunt*, *in illo Est: ideo & per ipsum Amen Deo ad gloriam nostram.* Est etiam hæc nobis accomodata vox, in qua inest confirmatio quædam earum petitionum, quas adhuc adhibuimus; quæ etiam eos reddit attentos, qui dant operam sacris precibus. Fit enim sæpe, ut in precatione distracti homines variis cogitationibus alió traducantur. Imó veró summo studio petimus hac ipsa voce, ut omnia fiant, id est, concedantur, quæ antea petivimus: vel potius intelligentes, non jam impetrasse omnia, ac sentientes præsentem vim divini auxilii, illud una cum Propheta canimus: *b Ecce enim Deus adjuvat me, & Dominus susceptor est animæ meæ.* Nec est, quod quisquam dubitet, quin & nomine Filii sui, & verbo, quo sæpissime is usus est, moveatur Deus, qui semper, ut ait Apostolus, *c Exauditus est pro sua reverentia.* (2)

b Psalm. 53. 6.

c Hebr. 5. 7.

---

(1) *Quotquot enim promissiones Dei sunt*, *&c.* Edit. Patav. ann. 1714. & 1749. habent tum ex mendosis Codicibus, tum ex Græcis exemplaribus, *Quotquot enim promissionas Dei sunt*, *in illo Est*; *ideo & per ipsum dicimus Amen Deo ad gloriam per nos.*

(2) Edit. Pat. addit, *cujus est regnum*, *& potestas*, *& imperium in sæculorum.*

FINIS.

INDEX IN CATECHISMUM

Melior, & omni cura emendatus.

A

sis-

Cla-

Deca-

F

G

H

I

In-

Jus-

Mala

PA-

P

R

Sa-

Spi-

Z

FINIS.